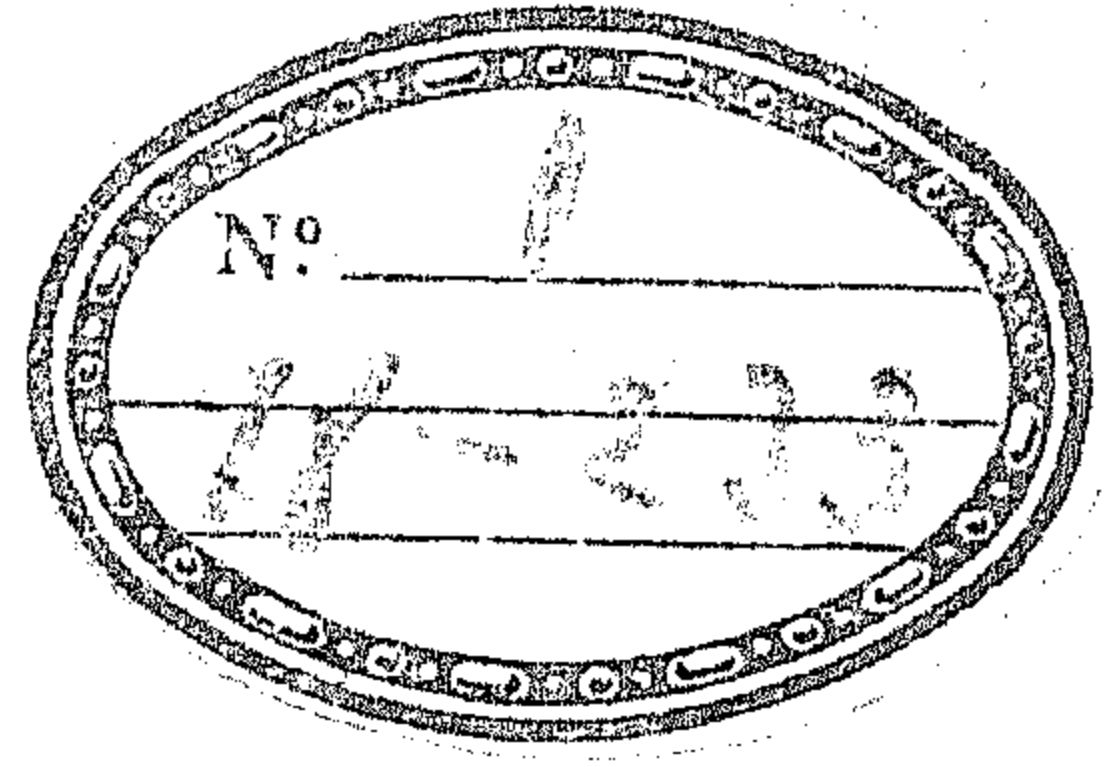

- 64 -

21. a 7

- 25 -

2 400 40

Microfilm

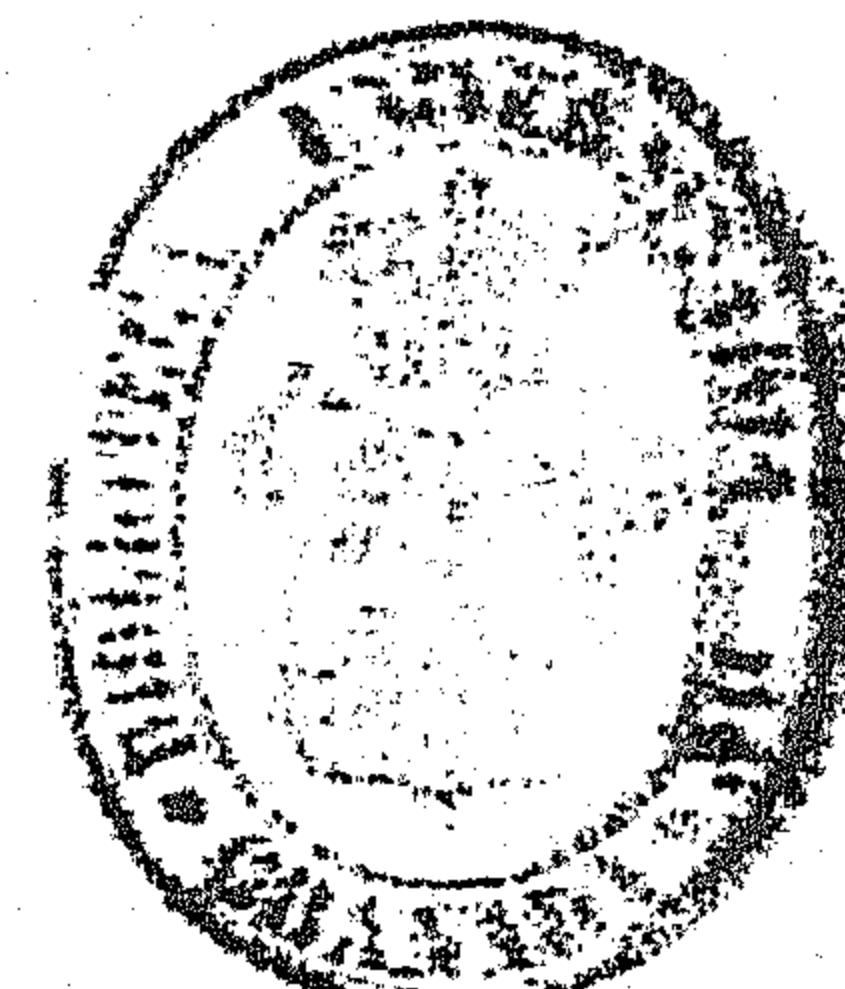
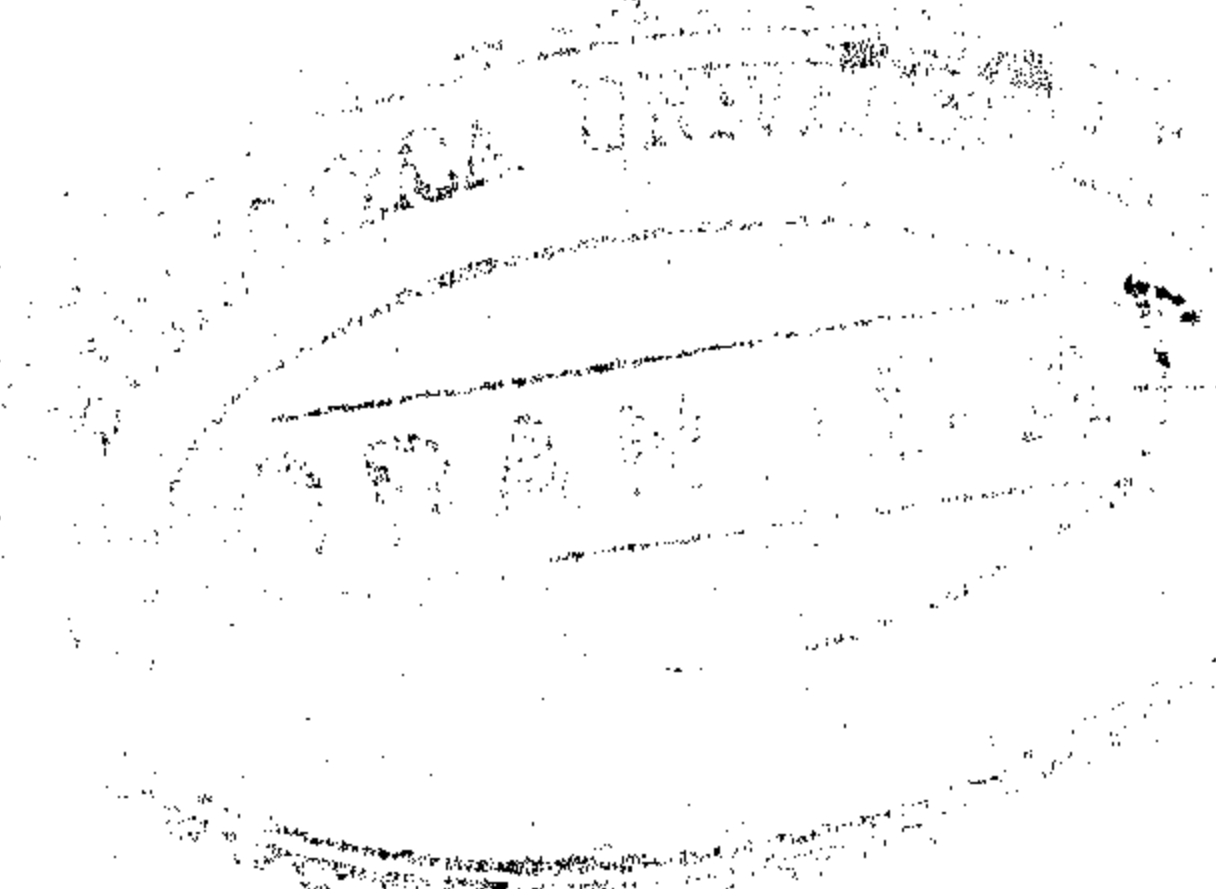
Del Collegio de la univ^a de Jany de granada B^a.
dió el licen^{do} municipal

DE SACRA
TIONE CONCIO R. 3224
NANDI.

OPVS IACOBI PERESII
A VALDIVIA BAETICI BAËZA
NI, DOCTORIS THEOLOGI, CONCIONA
TORIS EVANGELICI, ET SACRO
rum Bibliorum in Academia Barcino
nensi publici Profes-
foris.

AD ILLVSTREM ADMODVM, AC REVEREN-
dissimum D.D. Iohannem Dimam Loris Episcopum
Barcinonensem.

ADDITVS EST IN FINE LIBELLVS EIVS-
dem argumenti verè aureus, editus pridem iussu Illustrissi-
mi, ac Reuerendissimi Cardinalis Caroli Borro-
mei Archiepiscopi Mediola-
nensis.

Barcinone, cum licentia, & priuilegio Regis, Typis Petri Mali
Anno M.D.LXXXVIII.

Handwritten notes at the top of the page:
L. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Handwritten number: 1558. 2

Pus hoc de Sacra ratione Concionandi octo libris contentum, cum miro quodā & aureo de eadem re, pro appēdice, libello Illustrissimi Domini Cardinalis Borromæi, à perdocto & pio valdè viro domino Iacobo Perez doctore Theologo ac concionatore verè Apostolico, in studiosorum gratiam elaboratum, diligenter perlegi, iussu perquam Illustris ac Reuerendissimi domini Iohannis Dimæ Loris Barcinonensis Episcopi: & sicut auctoris probitas, pietas, & eruditio non vulgaris mihi semper fuit probata, ita etiam opus ipsum, ipsam sanè probitatem, pietatem, ac eruditionem redolens: in quo nil quod sanè doctrinæ aduersetur reperi, sed multa quæ si typis excudātur, mirè possint studiosos iuuare. Barcinone in hoc monasterio D. Pauli Apostoli, ordinis sanctissimi Patris Benedicti, vltimo die Ianuari. 1588.

M. fr. Iohannes de Lerma indignus
Prior dicti monasterij.

Go Petrus Ioānes Nunnesius Philosophiæ doct̃or, & eloquētiæ atq. linguæ Graecæ apud Barcinonēses public̃ professor iussu Illustrissimi & Reuerendissimi D. D. Ioānis Dimæ Loris Episcopi Barcinonensis legi hos octo libros de ratione concionandi editos ab admodum Reuerendo Iacobo Perez doctore Theologo viro & solida pietate, & germana Theologiæ sacrae intelligētia atque exercitacione insigni: in quibus nil reperi quod pias aures offendere posset, sed studium ardentissimum reipublicae litterariae iuandae, & rationem atque viam concionandi facillimam & expeditissimam, atque multis consilijs salutaribus, & magna exemplorum atque instrumentorum suppellectile instructam. qua propter, quod commo reipublicae Christianae sit, edendos & diuulgandos censeo. Pri die Idus Februarij anno. 1588

Petrus Ioannes Nunnesius:

Nos Ioannes Dimas Loris, Dei & sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Episcopus Barcinonens. Visis approbationibus prædictis huius libri, cui titulus est, de Sacra Ratione Concionandi, editi ab admodum Reuerendo Iacobo Perez doctore Theologo, & verbi Dei concionatore, ac cathedratico sacrae Scripturae in vniuersitate presentis ciuitatis, concedimus licentiam imprimendi, & diuulgandi eum in nostra diocesi. Dat. In palacio nostro episcopali Barcinonens. xiiij. Februarii. M.D.Lxxxviiij.

I. Eps. Bar.

Nos Don Philippe por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Aragon, de Leon, de las dos Sicilias, de Hierusalem, de Portugal, de Vngria, de Dalmacia, de Croacia, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Siuilla, de Serdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iaen, de los Algarues, de Algezira, de Gibraltar, de las Islas de Canaria, de las Indias orientales, y occidentales. Islas y tierra firme del mar Oceano, Archiduque de Austria, Duque de Borgoña, de Brauante, y de Milan, de Athenas, y de Neopatria, Conde de Abspurg, de Flãdes, de Tirol, de Barcelona, de Rossellon y Cerdaña, Marques de Oristan, y de Gociano. Por quanto por parte de vos el doctor Diego Perez nos ha sido hecha relacion que auéis compuesto, y hecho imprimir en la nuestra ciudad de Barcelona, con aprobacion del ordinario los libros siguientes: Camino y puerta de la Oraciõ, Platica de las mascarar, Auiso de gente recogida, De la frequente Cõmunion y Cõfessiõ, Alabãça de la Castidad, Las adiciones a la vida y muerte de la Princesa de Parma, La vida nueva, De Ratione concionandi, Documentos para ganar estacion, y la Vida Eremitica, el Espiritu de los Theoros de la Iglesia, de Ratione audiendi Cõfessiones. Los quales segun dezis son muy vtiles, y prouechosos, y q̄ los querades imprimir en los Reynos de la corona de Aragõ suplicãdonõs q̄ porq̄ en esto se ofrezcã muchos gastos, fuẽsemos seruido dar licencia q̄ vos y no otro alguno los pueda hazer imprimir, y veder en los dichos Reynos de la corona de Aragõ por el tiempo que fuẽsemos seruido. E nos teniendo respecto a lo susodicho, ya que los dichos libros estã reconocidos por personas expertas, de las quales haue mos tenido bastãte informaciõ, y paraq̄ de vuestros trabajos alcãceys alguna vtilidad, lo auemos tenido por biẽ. Porẽde cõ tenor de las presentes de nuestra cierta sciencia deliberadamente y cõsultamos licẽcia, permissõ, y facultad a vos el dicho doctor Diego Perez q̄ por tiẽpo de diez años contaderos de (del dia de la data de las presentes en adelante, vos o la persona, o personas, q̄ vuestro poder tuiere, y no otro alguno, podays, y pue-

Il. remen ar. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

dá hazer imprimir y vèder los dichos libros, y qualquier dellos en los dichos Reynos dela corona de Aragon, prohibièdo, y vedado expressamète q̄ ningunas otras personas lo puedā hazer, sin vuestra licècia, permisso, y volūtat, por todo el dicho tièpo, ni los puedan entrar en los dichos Reynos para vèder ā otros Reynos adōde se huieren imprimido. Y si despues de publicadas las presentes huiere alguno, o algunos q̄ durante el dicho tièpo intentarē imprimir, o vender los dichos libros, y meter los impresos para vender (como dicho es) incurrā en pena de quiniètos florines de oro d̄ Aragō divididos en tres partes, es a saber, vna para nuestros cofres reales, otra para vos, y otra para el acusador, y demas dela dicha pena, si fue reimpresor pierda los moldes, y libros que assi huiere imprimido. Mandando con el mismo tenor delas presentes a qualquier Visorreyes, Lugartenientes, y Capitanes generales nuestros, Portans vezes de General gouernador, Alguaziles, y otros qualquier oficiales, y subditos nuestros mayores, y menores en los dichos Reynos dela corona d̄ Aragō cōstituidos, y cōstituydores, y a sus Lugartenientes, y Regētes dichos officios so incurrimiento de uuestra yra, e indignacion, y pena de mil florines de oro de Aragō a nuestros cofres reales aplicadores q̄ la presente nuesta licècia, gracia y prohibiciō, y todo lo en ella cōtenido os tēgan guardē, y obseruen, tener, guardar, y obseruar hagan, sin cōtradiçō alguna, y sin dar lugar ni permittir q̄ sea hecho lo cōtrario en manera alguna, si demas de nuestra ira e indignacion en la pena susodicha deffeā no incurrir. En testimonio dello qual mandamos despachar las presentes con nro sello Real comū en el dorso ielladas. Dat. en S. Lorēço el real a, 16. dias d̄ mes de Abril del año del Señor de. 1588.

Yo el Rey.

V. Frigola Vicecan.

V. Comes gener. Thesour.

V. Terça Reg.

V. D. Hierony. Corella.

V. Quintana. Reg.

Dominus Rex mandauit mihi Hiero. Cassol, visaper Frigola Vice. Comitē genera. Thesour. don Hieronymū Corella, Campi, Terça, Marçilla, & Quintana Regent. Cap. & me pro Conservatore generali.

In diuersorum. xxij. fol. c. xliij.

V. Campi Reg.

V. Marçilla. Reg.

V. Cassil pro Conseruat. gener.

AD MODVM ILLVSTRI,
AC REVERENDISSIMO IN
CHRISTO PATRI D. D. IOHANNI
Dima Loris Episcopo Barcinonensi,
Iacobus Pe-
resius,

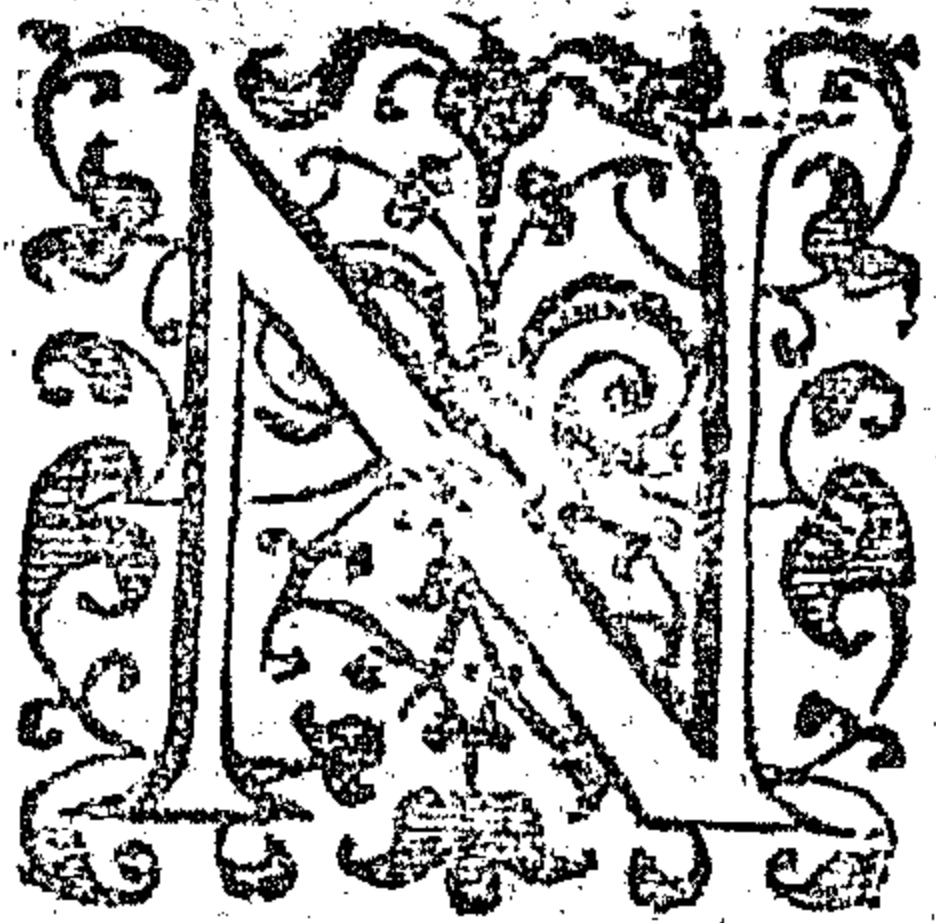
VICVM QVE In Christo Iesu, sicuti debent, proximos diligunt, ita sunt ab animo cōparati, vt nihil nō cogitent, nihil nō aggrediatur, quod eorū è re futurū esse confidat. Quod cum ita sit: sic tibi, Præsul vigilantissime, ausum affirmare; cuiusmodi meū erga te animum proculdubio esse. Neq. verò erga te solum; sed erga alios etiam Ecclesia tu primates, tum ministros, atq. adeo erga laicos. Quid enim non eorum causa velim, qui vt faciat & tranquille Deo viuamus, nostri vel corporis, vel animi curam gerunt? Sed vt de te potissimum loquar (neq. enim aliò nunc me atendit oratio) in te vnum præcipua quadam ratione, vt debeo, affectus sum. Tu enim de me multis, & maximis nominibus bene meritus es: id quod mea declarat per nouem iā annos in hac Vrbe commoratio, & meū etiā, nisi aliud præcipiat Dominus, diutius in ea cōmorandi consiliū. Quare hoc mihi maximè in votis est, vt mādata tua diligēter exhauriam; & nequaquā mihi quidē ipsi (nam quid in terra mihi iam atate, & laboribus confecto?) sed tibi potius hoc est tuæ gregis utilitati, studeam. Itaq. singulis ferè diebus cōcionor: in publica huius Vrbe Academia sacram Scripturā profiteor. cōfessiones audio (æpe: & vbi ab his vacat; vel orationi, vel Horis Canonicis recitādis, vel libris euoluendis hora tribuuntur. Sat scio, & cui summo animi mei dolore scio, hæc à me omnia minus recte, & minus vtiliter præstari: nā pauperculus imprimis ego sum, & y: destitutor præsidys, quæ ad tā præclara munera obeūda necessaria sunt: & prætere à quāuis multa legerim, audierim, didicerim; tamen per atate, per labores per peregrinationes, per alia quæ pertuli multa, eorum magna pars excidit e memoria. Sed huiusmodi nō nequaquā perterritus.

1688

mecum tibi laborem meamq̄ operam deesse non patior. Quare nunc
 meum sequutu institutum, cum d. munusculo ad te mittendo veni-
 niret in mentē, sic statui rectem facturū si quemadmodū paupercula
 illa vidua duo minutain Dñi Gazophylaciū obtulit, ita ego unū sal-
 tē offerem. Plura equidem volebā sed in maximis temporū angustijs,
 quibus me assidua premunt negotia fecit amor, ut vno tantūm cōten-
 tus sim. Vtinam id sit alicuius momenti. Est autem munus id, de Sacra-
 ratione concionādi liber, quem id. o elaboravi, ut qui concionari co-
 gitant, & mei potissimum discipuli, qui me ut eū scriberē impulerunt,
 habeāt in hoc ministerio in quo magna & optima quidē Ecclesiasti-
 ca exercitatio pars cōsistit, aliquid adiumenti. Cerno me huiusmo-
 di oneribus valde imparem esse: sed scientiæ tenuitatem, tot annorū
 experimenta aliqua ex parte cōpensabunt. Nā aliquādo senes vtilēs
 esse possumus etiā illis, qui acutissimi & doctissimi sint: quippe quia
 eos aliqua ignorare plerumq̄ oportet, quæ non nisi per tempus, & ne-
 gociascire contingit. Quod si vel vni tantūm Theologo meus hic sit
 utilis labor; Christo gratias ingentes. Si enim paruulo sæpe lucro con-
 tentus esse mercator solet, cum id lucrum corporale sit: cur non ego, si
 vel minimum hoc lucrum spiritale fecerim, præclarè mecum actum
 esse existimem: cum præsertim, qui vnicū concionatorem erudierit,
 multas simul cum eo fratrum suorum animas: lucratus possit existima-
 ri. At spero, diuinam in me sæpe bonitatem expertus, laborem hunc
 meū, no tantū minus doctis, sed multis etiam alijs vtile in futurum. Ita
 enim pro sua omnipotentia Dominus & Deus noster facere consue-
 cit, ut humilibus vsus instrumentis magna præstet. Ecce igitur v-
 nā, Præsul amplissime, & mentem, & animū, & operam tibi offero
 meam tibi inquam, cui potissimum omnia huiusmodi opera ideò dedi-
 cari debent, quod de concionatoribus, & confessorijs discernere, eosq̄
 dirigere, tui est officij. Lege ergo & expende librum hunc. Quod si eru-
 ditioni prudentiæ tuæ non probetur, eat in ignes: sin autem probetur,
 tuum erit, eum tuis concionatoribus commendare. Hoc autem vno,
 & tibi, & omnibus, qui hoc opus in manus sumpserint, me satisfac-
 turum scio, quod aliū eiusdem argumenti librū, editū iā antea iussu
 doctissimi, & omni pietate, & sanctitate clarissimi Cardinalis
 Borromæi Archiepiscopi Mediolanensis, huic meo pro colophone
 adiunxe-

adiunxerim. Nam cum hunc tu virum suspexeris semper, & pro ani-
 mi tui sancta humilitate, quasi magistrum habueris: cumq̄ is, pro ea,
 quæ tibi cum illo intercedebat amicitia, hunc ad te librum amoris er-
 go miserit: non dubito, quin eum sub tuo nomine nunc in lucem prodi-
 re, gratissimum tibi sit futurum. Reliquis autem præterea omnibus
 factum erit satis, quandoquidem ex opere tam præclaro, plurimum il-
 lis, si concionari volent, opis, & adiumenti accedet. Deus. Opt. Max.-
 veris & maximis te semper augeat, & cumulet diuitijs.

AD SACRÆ THEOLO- GIÆ STUDIOŒOS IN CHRISTO Iesu fratres carissimos.

 IHL Est in Ecclesia Dei, Fratres dilectissi-
 mi, quod in vtramq̄ partem tantū valeat, hoc
 est fidelium conscientias aut ædificare, aut e-
 uertere æquè possit, atque Theologorum vita,
 & doctrina. Si enim ij, qua oportet eruditio-
 ne, & morum integritate præditi sunt; lux, &
 sal, & refugium Christianis hominibus sunt:
 sin secus; rectē in eos illud conuenit. *A Prophetis Israël egressa*
est pollutio in omnem terram. Omitto nūc Hæreticos, qui sub tal
 fa pietatis specie, carnis perturbationibus miserè subcumbentes,
 & humanarum in super Scientiarum cognitione superbissimè
 elati, falsò sacram Scripturam intelligunt; hoc est (more Iudai-
 co) verba nuda inspiciunt; sanctorum Patrum, Ecclesiæq̄. ca-
 tholicę spiritum contemnunt; Christianum splendorem, pul-
 chritudinem, pacem, vñionem, puritatem, (etiam inuita huma-
 na Philosophia) obscurare contendunt: neq̄ vidēt miseri, mul-
 ta in promptu esse suorum errorum signa certissima; domesti-
 ca scilicet bella, publicaq̄. diffidia, mores corruptos, pestiferam
 maledicentiam, crudelia deniq̄. in catholicos viscera. De alijs
 loquor, fidelibus illis quidem Theologis, non tamē satis pijs:
 qui dum parū moratam vitam agunt, & doct̄ rinam in ore
 ¶ s habent

Hic. 23.

habent ab Euangelica sanctitate, & perfectione multum distentem, id efficere solent non nunquam, quod deplorauit Propheta illis verbis: *Qui faciunt vt obliuiscatur populus meus legis meae, propter somnia eorum, quae narrat unusquisq ad proximum suum.* Nam cum populi maior pars, eius sit ingenij, de quo Amos. 5. *Odio habuerunt corripientem in porta, & loquentem perfecte abominatisunt:* cumque in ea tempora (quantum conijci potest) inciderimus, de quibus 1. ad Thimoth. 4. *Erunt homines (e ipsos diligentes, & rursus; Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, &c:* sunt ex Theologis nonnulli, quorum in eo tota videtur cura esse defixa, vt hominibus prohibito faciant viuendi licentiam. Praeterea cum omnes ferè, qui ad consulendos Theologos confugiunt, non quid Domino gratum magis sit futurum sciscitentur; sed de hoc tantum anxie solliciti sint, vt absque gehennae timore (nam timore solum poene feruntur) propriam effugiant abnegationem, & ijs omnibus, quae ipsi sibi in animum inuexerunt, absq; mortifero peccato utantur: nos, vt plurimum, Theologi, quibus credita erudiendi populi est cura, è suggestu, è cathedra, in colloquijs, in scriptis, mille excogitanti⁹ modos incredibiles, per quos huiusmodi hominibus placeamus. Vnde vox illa, ingenti lacrymarum vi ex intimo corde lugèda emanauit in vulgus; *Conscientia Theologorum.* Quid? quod vel apud homines de media plebe circūfertur; *Theologi mundi sunt confusio.* Heu Heu me miserum! quādo magna medicinae pars abiit in morbum, in pestem, in exitium. His ergo omnibus exagitatus, & multorum admonitionibus impulsus, ecce (quod nusquam in mentem venerat) animum appuli ad scribendū. Primum quidem deterrebar, cum tot cernerē virorum litteris, & animi magnitudine praestantium multiplicata indies monumenta prodire; meae verò exiguae facultatis mihi et essem conscius; quippe qui, praeter quàm quod ingenio, & eruditione parum possum, à vigesimo sexto aetatis anno, mihi, & ijs qui mecum sunt, proprio labore vitam comparem; in omni ferè exercitationum Theologicarum genere, hoc est in profi-

tendis

tendis litteris, in habendis concionibus, in mille docendi, instruendiq. populum Christianum modis semper elaborem; sacris confessionibus distingam; & nullum denique (audeo dicere) ex pijs vtriusque misericordiae operibus non praestem: His tot, tantisque negocijs distentus, quidnam vnquam de nouis condendis operibus cogitarem? Sed amicis tandē morem gerens, opus quoddam à me ante annos sex, non sine magno, tametsi subcissiuo, labore coeptum, construere decreui; quod de comparanda, & exercenda Sapiencia inscribere institui. Vtinam vitam, salutem, locum, ingenij subsidia nactus, absoluerem ad Dei gloriam aliquādo id possim. Cur autem hoc praeter ceteris argumentum elegerim, hoc fuit in causa; quod id quidem dormire quodammodo videatur; aliam iam à multis satis tractata sint. At ingēs certè hoc est op⁹: multas enim, easq. non exiguas complectitur partes. Quare animus erat, quousque integrum, & suis partibus absolutū prodire posset, id silentio premere. Sed an mihi liceat sperare futurum, vt id aliquando absoluam, & absolutum expoliam? Certè id magni est laboris, ac diligentiae. Nam, vt mea est aetas, & memoria, & occupatio multiplex; non dubito, quin multa propter obliuionem saepius repetantur, alia minus accuratè extruatur, nonnulla praeposterè collocentur, praesertim in opere, quod non labore contiuiato, sed per magna temporum intervalla construitur. Quid ergo mihi faciendum esse existimen? Certè dum amici urgent, hoc tandem à me impetrant; vt qui totum opus conficere nō possum, hanc, quae nunc exit, de exercenda Sapiencia partē, hoc est de sacra concionandi ratione, (tametsi eam quidem etiam impolitam; & laeram) in vulgus edam. Quidam enim de ratione intelligēdi, interpretandi, & amplificandi sacra Scripturam tractatus, qui huic operi indiuiduus deberet esse comes, quique concionatori per necessarius est, ob temporis angustias praetermittitur. Sed & alius de concionatore speciali omissus est tractatus, qui ad huius muneris absolutionem apprimè necessarius est. Quid de locis communibus? de enchiridio? de generalis

ralis

lis Historiæ compendio? deq̄, alijs permultis concionatorum operibus, & opib⁹? Hæc certè omnia nunc edere tempus nō concedit: immò neque alia multa, quæ propiùs ad ipsammet concionandi rationem accedunt. Quare cùm sint quidem à me huius operis de Sacra ratione concionandi octo instituti libri, seu tomi: quinque ex ijs veluti abortiui nunc prodeunt: sextus inceptus est, neque absolui nunc potuit; itaque illum adumbrasse satis fuit: septim⁹ autem, & octauus cœpti etiam sunt, sed feriatum tempus requirūt. At insinuabuntur illi quidem omnes. Neq; dubitofuturum, vt ab aliquo perito Theologo, multò quā à me accuratiùs tradantur: non secus atq. in venatione, quæ alij indicarūt, aliorum est persequi, & capere.

Ecce, Lector, animi, mei institutum, ecce mea tenuitas, ieiunitas, & inopia. Vellem tibi profectò nectareas epulas offerre. Sed quid? si non nisi acetum oleo perfusum exhibere possum. De cunctis benè mereri cupietem animum meum ne abicias: paupertatem ne contempnas, Nam quod dicere sæpe soleo, quodq̄ animo aliùs infidet meo, id tibi debet ob oculos versari; stulta huiusmodi, contemptibilia, & ea quæ non sunt eligere Deum, vt maxima quæq. præstet; ne vlla in conspectu eius caro gloriatur.

Peregi in Præfatione hac, quod nemini, qui meorum operū inspector esse velit, vlla ratione latere velim; cur scilicet hoc opus lacerum prodeat, & vitijs plenum. Quod non ideo à me dicitur, quòd de mea gloria sollicitus sim: quippe quia (Christo Iesu gratias immortales) inopiæ meæ non sum prorsus ignarus: sed ideo solùm, ne pijs, & doctis viris vlla scàndalum afferam temeritate: Vale tandem Christiane & Theologe Lector. Sed interim hoc à te magna animi contentione peto; vt si me viuente hic liber in tuas manus venerit; Dominum ores, vt preciosa in eius conspectu mors mea sit: sin autē iam ab hac vita sublato; ab eodem petas, vt à Purgatorijs ignibus exsolut⁹ (id. n. mea poscit culpa) citiùs ad Dei conuolē intuitū. Sed & hoc (obsecro) Dñm precare; vt hi mei labores, in Seruatoris nostri Iesu Christi gloriā, & multorū vtilitatem cedāt.

Argumentum

ARGUMENTVM T O-
TIVS HVIVS TRA-
ctatus.

DVm rei grauiissimæ, vtilissimæq. manum admouere paro; hoc mihi imprimis non sine numine in mentē venit; qua esset tractāda methodo. Id enim primū in omni disputatione, doctrinaue constituēdum est: alioqui vagabundus, & incertus rem agens, neq. noueris quæ dicenda sint omnia, neq. quō loco, vt perspicua sint, & sibi cohereant, ea oporteat collocari. Exemplo mihi est Aristoteles, qui duos Primæ Philosophiæ libros huic tantū ferè studio dicauit, vt qua esset methodo Prima Philosophia tradenda cōstaret: quod & sæpiùs agit per Primam Philosophiā sparsim. Est mihi etiam exemplo D. Tho. qui in Summa Theologiæ; maximo labore, & industria methodū excogitauit, eandemque semper retinuit. Cùm igitur de hac ego re cogitans, antiqua Philosophorum documenta, & exempla repeterem: reuocare in memoriam coepi, alio modo Scientias, alio modo Artes esse tradēdas. Scientiæ quidem iuxta illas quattuor quæstiones, de quibus in secundo de Poster. Analy. est sermo, tradendæ sunt: nimirum, An res sit, Quid sit, Qualis sit, Propter quid talis sit. At multò aliter artes docendæ: vt quæ non sui præsertim gratia, sed in aliorum vsum institutæ sunt. Quare earum tradendarum ratio hæc esse debet, vt de illarum Fine, Materia, Officijs, & Instrumētis disputetur. Qui enim hæc quatuor in Artibus (vt in illis tribus, Dialectica, Rhetorica, & Poëtica) probè norit; haud dubium quin illarum ambitum comprehendat. Et (vt obiter hoc etiam dicam) qui ad Scientiarum cognitionem instrui hac ratione præceptis Artium, maxime verò Dialecticæ, summo studio niteretur; is dubium non est, quin & doctus esse, & docere apprime posset. Sed immedicabile vulnus deploratur, sanctisq. cōmittatur precibus. Ad rem redeo. Iter meum non intermittens, cogitavi rursus, an hæc
CONCIO

concionandi ratio Ars esset, an verò Scientia. Subijt statim in mentem, vt in re clarissima, artem esse, atque in artis modum tractandam. Quare eius Finem, Officia, Materiam, & Instrumenta indagare oportuit. Perpendi rem: atque pro meo ingenio Dialecticæ regulis vtens, & Dominum impris Iesum, vt concionatorem primum, & optimum appellans, deprehēdi, concionatoris & Finem, & Materiam, & Officia esse propria. Cū verò ad Instrumenta deuenissem; substiti, hæsitauique inueniens multum difficultatis in via: sed Deo pijsimè fauente, planum tandem iter oblatum est. Instrumenta namq. duplicia, hoc est communia, & propria constitui oportere visum est; sicut Arist. cōmunē, & propriā in Prima Philosophia doctrinā inspexit. Cōmunia instrumēta intelligo, quæ Dialectica, & Rhetorica, & Poëtica tradit; cōcionatori nō necessariū, est differere, ornare, & cum accommodata actione dicere. Quare Inventionis, Dispositionis, Elocutionis, & Actionis præcepta, tanquam instrumenta concionatoris communia, tradere visum est necesse: eò vel maximè, quòd (malo nostro) hæc ipsamet aridè, atque per transcennam Theologi nostri docentur: illi, inquam, quos ego nunc docere volo: qui licet in Dialectica, & Scholastica, (vt vocant) Theologia sint satis à doctissimis magistris eruditi: non ita sunt in inueniēdo, disponendo, ornando, atque agendo periti, & industrij. Viri namq. grauissimi, qui sublimiores litteras, & acutiores speculantur: hæc per faciles, &, suo iudicio, pedestres, nobis qui ingenio minùs multò valemus, docendas relinquunt. Quare necessitate ipsa compulsus, de Inventione, & Dispositione primum disputationem institui. Atque vt lectorem integrè admoneam, liber hic de concionandi ratione, pars quædā est libri de comparanda, & exercenda Sapiētia, quem ante aliquot annos cōtexere cœpi, & negociorum pōdere pressus, absoluerè hæc cœnus nequii: in cuius posteriori parte, quæ de exercenda Sapiētia inscribitur, actum est à me de Sacra Scriptura interpretanda, & amplificanda: eamque disputationem hoc de ratione concionandi opus sequitur. Porro vbi amplificare sacram

Scripturam

Scripturam doceo; hoc ferè idem argumenti genus de Inventione, & Dispositione attingo; quamuis pro instituti scopi modo non nihil dissimile. Quare in hoc de ratione concionandi volumine (quod separatim nūc prodit) Inventionis, & Dispositionis artem indagare fuit necesse: idq. non sine magna (vt spero) Theologorum vtilitate: nam exempla semper ex sacris Scripturis attuli, vt cum arte imbiberent etiam Theologiam. Primum ergo quòd ad Inventionem attinet (viri plene docti Petri Iohannis Nunnescij Valentini opinionem sequutus, quam ipse ex antiquissima veraque Philosophia decerpfit) docui decem esse loca, ex quibus omnimoda argumentorum genera exhauriri possunt. Prætercà Dispositionem In Iudicium, & Methodum sum partitus: Methodum in doctrinæ, & prudentiæ; quæ vtraque concionatori necessaria est, cū mixtam quandam methodum is obseruare soleat: simulq. etiam de generatōis, & analysē Methodo tractaui, & de quinque illis cuiusque Methodi partibus, Exordio, Narratione, Confirmatione, Confutatione, & Epilogo. Absoluta autem Inventione, & Dispositione; de Elocutione etiam, & Actione, ea quæ potissima sunt insinuauit: atque non nihil etiam de Memoria. In hunc ergo modum generalia concionatoris instrumenta absoluta sunt.

Denique ad specialia instrumenta sum progressus: quæ, iuxta specialia concionandi genera, ad eorundem quattuor generalium instrumentorum rationem reduxi: appositis varijs exemplis, vt artem lectores exactius, clariusque reficant, nihilque ferè quod ad eam spectet, desiderent.

Hæc igitur dum præsto, tractatum hunc totum ita dispono, vt quinque illis communibus Methodi partibus constet, Exordio, Narratione, Confirmatione, Confutatione, atque Epilogo. Quamquam Confutatio admixta vbiq. est; id ita exigente propria huius tractatus natura: qui cū ex partibus diuersis, sicut & omnis Ars, constet, propriam Confutationem cum propria Confirmatione in singulis partibus requirit. Igitur quinque potissimis partibus, aut tomis hic liber

constat

constat. In primo de Fine, Officijs, Materia, & Instrumentis, concionatoris in vniuersum differitur. In secundo de Inuentione. In tertio de Dispositione: cui parti appendicem adiunxi: & mox de Eloquutione, Actione, & Memoria quædam addidi. In quarto de proprijs concionatoris instrumentis. In quinto de diuersis concionandi generibus. Quibus veluti librum sextum subnectere necessarium fuit omnium ferè concionandi generum exempla nonnulla, vt & artem, & artis vsum exempla ipsa demonstrent. Septimo autem loco de condendis Promptuarijs egi: quamquam hunc tomum nequaquam est mei muneris absolutum præstare. Nam cum varius sit, & succrescere semper possit, atque recentibus augeri diuitijs: satis fuit eius aliquas indicasse partes, & aliqua initia perbrenia fecisse. Sed his non contentus, vt omni ex parte pium concionatorem iuuem, atque sacris exercitationibus internis, & externis expeditiorem reddam; octauo loco multa illi experimētis deprehensa do consilia, quibus munitus, multò (ni fallor) vtilius & facilius, & decentius ad populum concionabitur.

Hæc sunt quæ excogitauimus humanam concionatoris iuuantem diligentiam: quæ modestè adhibita laudanda semper est: tametsi Iesu Christi crucifixi concionator, qui animarum saluti inhiat, non tam per laboriosam, & humanam diligentiam, quàm per sanctam orationem, verba, & spiritum à Deo petere debeat, iuxta veterem Sanctorum Patrum consuetudinem.

Ad Lectorem

AD LECTOREM.

Quoniam in hoc libro typis imprimendo, propter operarum siue incuriam, siue inscitiam peccatum aliquando est in ipsis exprimendis verbis, atque in Ortographiæ, & interpunctionis ratione: tuum erit, Lector, huiusmodi errata corrigere. Quoniã verò quæ obseruare potui ex ijs potissima, quæ que legentibus forsan difficultatem afferent, hæc sunt, quæ hoc loco notanda curavi: nolim te prius ad librum legendum accedere, quàm ea emendaueris.

Quæ obseruata sunt errata potissima.

Pag.	Lin.		Legendū est.
38.	29.	Idem ferè in Concilio.	His omnib ⁹ adde Cōciliū. Et hoc loco debet incipere versus.
39.	29.	imitari.	imitare.
48.	2.	in interna.	interna.
67.	22.	Sed est.	Sed & est.
68.	vlt.	cuius lapidibus	viuis lapidibus.
70.	8.	exposita.	posita.
72.	6.	.Ex effectis.	, ex Effectis.
72.	16.	humili ante.	humiliante.
76.	4.	,eamq. obtinētes.	: hīc eam obtinentes.
98.	22.	Si ergo me.	Hoc est si me.
104.	15.	Math. 12. quādo	quando Math. 12.
132.	34.	& atque,	arque.
Ibid.		simul.	& simul.
140.	12.	vtuntur.	non vtuntur.
142.	3.	verum quidem.	verum sciē dum quidem.
144.	30.	alijs.	alijs.
145.	32.	ante lucanam	antelucanam.
149.	18.	Christi gloriæ.	Christo gloriæ.

151.	2	sensu.	sensa.
151.	14.	Vos autem.	Nos autem.
168.	24.	Lazare veni foras.	Lazare veni foras.
ibidē.		Quartus.	Quartus: <i>Soluite, & finite abi</i>
174.	15.	contexerunt.	contexunt. <i>(re.</i>
195.	25.	humanaru.	humana.
297.	19.	infirmandos.	informandos.
197.	21.	eadem.	eandem.
201.	27.	expectare.	expectare?
205.	33.	faustum.	fastum.
208.	33.	coire.	coire.
208.	23.	qui ijs.	ijs qui.
209.	17.	eos punitio neverò,	eos verò.
209.	19.	negligunt.	negligūt, in suppliciu dabit.
209.	22.	trucidari.	trucidari.
229.	14.	cegit.	coëgit.
236.	28.	vobis.	velis?
262.	5.	dediderit.	dederit.
266.	13.	exami.	ex animi.
268.	24.	sacrinulas.	sarcinulas.

Pag. 304. redundant duo posteriores versus.

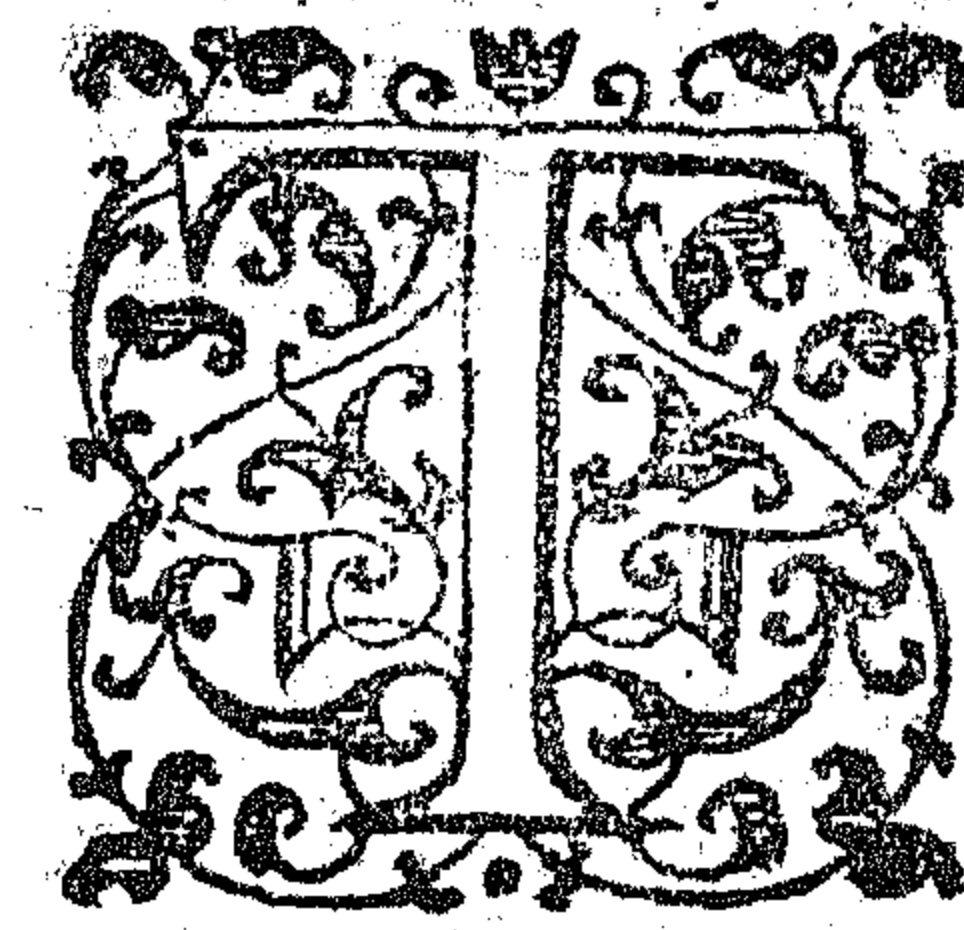
Ad hæc obseruare oportet, in designandis numeris paginarum, errata esse permulta,

DE SACRA RATIONE
CONCIONANDI LIBER
PRIMVS.

QVI TOTIVS HVIVS TRACTATVS

generale continet exordium, & de Fine, Ma-
teria, Officio, & Instrumentis Cōcio-
natoris differit.

Cap. I. De quo Ecclesia ministerio dicendum sit

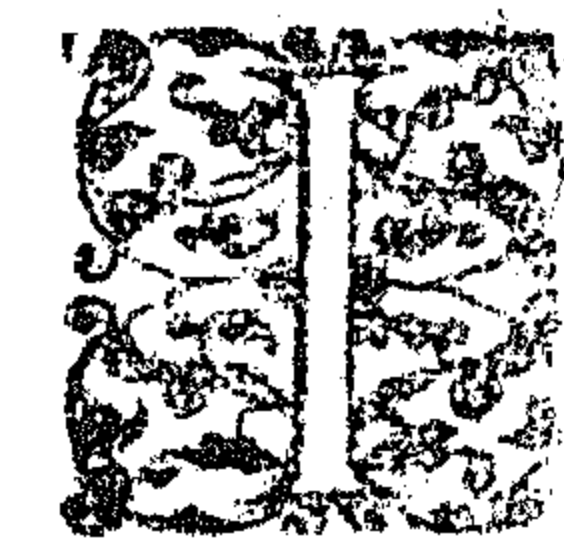
RA TIA sunt in Ecclesia catholica, præstantissi-
ma munera, & beneficia, Sacrosanctum Mis-
sæ sacrificium, Diuini verbi prædicatio, Con-
fessionis sacramentum, ab Spiritu sancto in
Christiani populi vtilitatem instituta, Sacer-
dotibusq. cōmissa. Horum trium, sicut &
ceterorum, quæ ad diuinum conferunt ho-
norem, peritiam tradere, Theologorum est: vt qui Scripturæ sa-
cræ interpretes sunt; in qua, vniuersa, quæ ad Dei honorem, &
dilectionem, atque Christiani populi salutem spectant, includū-
tur. At vero officia hæc distribuere, eaq. exercendi potestatem
dare, Episcoporum est: qui Apostolorum munus in Ecclesia o-
beunt. Atque vtinam ita instruerentur, à Theologiæ magistris
Sacerdotes, vt rectè, suauiter, facilè, & cum ingenti spiritus con-
solatione, munera hæc tria Episcopus Sacerdotibus iniungere,
& committere posset. Vtinam, inquam, Theologiæ sacræ magi-
stri hoc sibi munus à Domino commissum arbitrarētur, vt nō
nudam tantum docerent Theologiam, quam scholasticam
vulgus appellat, sacramq. Scripturam tantum exponerent: sed,
quemadmodum solēt Medici, Iurisq. periti facere, discipulos
sue traditos fidei ita erudirent, vt ad offerendum tremendum
illud Missæ sacrificium esset idonei & prompti; ad concionan-
dum instructi, & industrii; ad confessiones audiendas, siue magi-
strorum

*Canon In-
uenerunt d. 12.
& canon
Eccle. prin-
cipis d. 35.
& canon
quorum vi-
ces. d. 58.*

strorum spiritualium ministerium exercendum prudentes, vigilantes, atq. bene docti. Nam cum in hoc tota sit instituta, & in hoc tota laboret Theologia; cum in hoc filius Dei effectus homo tot pertulerit, fecerit, dixerit; cum huc ea, quæ in cælo, & in terra fiunt omnia, dum mortalis vita manet, dirigantur; ut ij, quos Pater, pro opere quod Filius cõsumavit, ei contulit, in Filij cedat hereditatē: (quod Pau. testatur, dū ait *Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, ut illā sanctificaret, mudās eā lauacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosā Ecclesiā non habentem maculā, aut rugam, aut aliquid huiusmodi; & alibi, Est Christus in vobis spes gloriæ, quæ nos annunciamus corripientes, omnē hominem, & docentes omnem hominē in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominē perfectum in Christo Iesu, in quo & laboro certādo secundū operationē eius, quam operatur in me viatute; quibus locis quod Matt. 5. & Ioā. 17. Dominus docuit, beatus Pau. nobis explicuit) cur prope inutile censetur, & contemnitur, & cuiusq. arbitrio relinquitur, d̄ tribus illis ministerijs, quorū hic vnus tam præclarus, tāque necessarius est finis, Theologos instituere? Cur ita docentur Theologi; ut ex scholis prodeuntes, nihil nouerint aliud, quā disputare, & generalia verba proferre? Cur arma gestantes armorum vsum ignorāt? Verūm de hac re differere non est meum: ad Ecclesiæ Proceres spectat. Mihi tantūm in animo est, de ratione concionandi modō, postea de ratione confessiones audiendi non nihil differere, quō Theologi nostri, Dei populo prodesse magis possint. Quod enim attinet ad instruendum in tremendo Missæ sacrificio sacerdotem: id & facilius, & communius est quadā ex parte, satisque in illis verbis insinuatur: *Sacerdotes Domini incensum & panes offerunt Deo suo: ideo sanctierunt, &c.* Quod si per tempus licuerit: neq. hoc argumenti genus prætermitemus: modō verō de ratione concionandi primūm est dicendum.*

Cap. II. In quo, quam sit utile de Concionandi ratione differere insinuatur. & obiectiōibus quibusdā satis fit.

In te

Nter cetera, quæ in Theologorum vtilitatem comminisci potest Theologus magister, vnum est præcipuum, concionandi rationem perspicuè, & accuratè docere. Nam cum Theologi non sibi solis, sed, ut ait B. Paulus, ut Dei sint adiutores, hoc est in proximorum piā ædificationem, Theologiæ operā nauent: dubium non est, quin hac vna maximè diuini verbi disseminatione possint id præstare. Prætermitto modō scripturæ interpretationem, quæ si recta ratione fiat, præclarissimum est munus, & ad concionatorem instruendum maximè necessarium: de alijs ut loquar Ecclesiæ ministerijs: quamquam necessarium sit prorsus populo Missæ sacrificium; sitq. supremum Ecclesiæ opus, dignissimum, & celsissimum: necessaria confessio: spiritualia colloquia vtilissima: tamen præstantissima est certè diuini verbi prædicatio, si effectum, communemq. necessitatem spectes. Cetera enim omnia pia opera hoc vno fouentur: docentur ignari: conuertuntur peccatores: conseruatur pij: desolati consolantur: animantur pigri: accenduntur ad currendam mandatorū viam iusti: quo ad fieri potest, ad perfectionis apicem impelluntur imperfecti: & nullum deniq. pium opus est, quod non foueatur, excitetur, stabiliatur. Sed non est animus in præsentia de verbi Dei vtilitate differere, cum libri multi communem hunc locum absoluerint: satis sit illud Sap. 16. in medium producere: *Non herba, neque malagma sanauit eo: Domine, sed verbum tuum quod sanat omnia:* Item illud quod Petrus Christo respondit: *Verba vitæ æternæ habes, ad quem ibimus?* Quod volumus nūc hoc est: Theologum ad concionandum commodè instruere.

Neque sit cuiquam labor hic noster ingratus. Non enim à sancta Scriptura in ratione hac tradenda dilcedimus: neq. alienos contemnimus labores. Quod enim quidam obijcere possent Paulum dicentem, *Quomodo predicabunt, nisi mittantur?* nequaquam hoc rationem retellit nostram. Nam etsi pius quisquam & iustus à Deo vocetur, & ad prædicandum mittatur: nequaquam is debet vno contentus orationis, & meditationis vsu sanctissimo, litterarum studijs abstinere. Nam Beatus Pe-

A 2

trus

Ad Eph 3

Ad colof. I.

Leuit. II.

1. ad Cor. 3.

Consendat
eam Conci.
Tri. s. 5. c. 1

Com. Tri. s. 22.

Vide Consi.
Tri. s. 5. c. 2

Sap. 16.

Iohan. 10.

Roma. 10.

Habetur in trus consultabat cum fratribus de re Euangelica: Beatus Paulus ad Gala. 2. Hierosolymam venit consulturus Apostolos de *lib. Recog.* ijs, quæ prædicabat, & 2. ad Timot. 4. Membranas sibi adferri. *B. Clemens.* postulat: & omnes præterea Ecclesiæ sanctæ doctores, qui nobis magistri dati sunt, Sacræ scripturæ, Patrumq. superiorum libris, & humanarum etiam disciplinarum adiumento. vtebantur: adeò vt B. Bernardus, qui scribitur doctrina magis diuinitus data, quam humanitus parta præstitisse; etiam vacasse antiquorum Patrum libris asseratur.

Matth. 10. At dicet quisquam nonne scriptum est: *Nolite præcogitare, quid loquamini?* Profectò sacrilegij genus est abuti sacris testimonijs. Eo loco de defensione propria coram iudice, sermo est: vbi cum de vita, & moribus reddenda esset ratio; cumq. sæpe nescirent Apostoli quid sibi obijciendum esset; oportebat eos soli Deo confidentes, de commoda responsione non angere. Prouidentissimus ergo dominus præstantissimum quendam omnibus rebus modum constituit. Nam eodem capit. 10. Matthæ. quædam pollicetur se daturum: in quibusdam exigit humanam diligentiam: prædicationem autem, vtriusq. rei (hoc est & orationis, & scripturarum) studio committit. Pro quo etiam facit illud Pauli ad Tim. 4. *Dum venio attende lectioni, exhortationi, doctrinæ.* Non igitur sub specie sanctitatis poterit quis laborem hunc nostrum rejicere.

1. Timoth. 4. Sed fortè quisquam hunc laborem contemnet, quia innumeri sunt homiliarij non recentium tantum Theologorum, sed sanctorum etiam Patrum, à quibus satius videtur, quam à nostris hisce commentationibus lumen mutuari. Malum hoc in multos serpit, quos ego vulgata voce, *Predicadores de memoria*, soleo appellare: quippe quia ex memoriæ, non autem ex intellectus aut voluntatis penu quidquam depromunt; quod est maximè & indecorum, & inutile. Rogo: nonne concio temporis, auditoribus, loco, negotijs, atq. ipsius etiam concionatoris personæ debet esse accommodata? nonne quæ vno temporis congruunt, alio sunt aliena? Si ergo non habes modum, quo pro ratione temporis, aut loci, aut personæ excogites, & dispo.

disponas: quomodo poteris vtiliter concionari? nonne alter Esaiæ, alter Hieremiæ est spiritus? alter Pauli, alter Iohannis? Vereor ne, quia proprio cares spiritu, ideò alij omnes quicunque illi sint, spiritus, æquè tibi conueniant: aut, vt verius dicam, vereor, ne id tuo spiritu conuenire putes, quod nõ spiritui quidem, sed memoriæ accommodatum est.

Oportet itaque, immò necesse est, concionatorem, ratione concionandi talem in promptu habere, vt possit excogitare, & disponere, & eloqui, quæ & sibi, & auditoribus pro loco, tempore, negotijs, condicionibus sint accommodata. Ad hæc, genus furti est, alienis tantum laboribus memoriæ commendatis vti, te vero nihil velle vel oratione, vel studio comparare. De quibus etiã Hieremias: *Propterea ecce ego ad Prophetas dicit Dominus: qui furantur verba à proximo suo vnusquisq.* Quod perinde est ac si diceret: non me consulunt, sed furantur verba Prophetæ alicuius: & si quid addunt, hoc ex seipsis, non ex sancta inspiratione addunt: itaq. veris falsa miscent, aut saltem vera non ea ratione proferunt, qua sunt ab alijs enunciata. Confirmatur hoc etiam ex illo Matthæ. *Omnis scriba doctus similis est patri familias, qui profert de thesauro suo noua, & vetera.* Parabola est hæc, per quam intelligunt multi, Euangelicum concionatorem in veteri, & nouo Testamēto oportere esse versatum, ac simul non tantum debere aliorum scripta euoluere; sed iuxta Patrum & scripturæ doctrinam, noua excogitare præsentis negotio accommodata.

Præterea, si (vt proprio dicemus loco) finis concionatoris est fructum adferre auditorum animis, & ijs veritatem imprimere: nonne exploratissimum est, ea quæ proprio labore sunt parta, atq. ex meditatione prodeunt, efficacius dici, ac imprimi auditoribus? quæ verò tantum memoriter recitantur, ad aures tantum peruenire, nec subintrare cor? Terminus quidem principio respondet: itaq. quod ex corde proficiscitur, in cor permeat: quod autem ex memoriâ tantummodò petitum, per os effunditur, id auditorum etiam memoriæ ita excipiunt, vt per eorum tantum ora circumferatur. Huc spectat illud Lucæ. 6. *Lucæ. 6.*

Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona.

Præterea, semper ne tecum circumferre potes libros, aut alucolos? nonne continget excogitandam esse extempore concionem? aut quantumuis libri in promptu sint; nunquid quæcunq. tibi dicenda sunt, in libris sunt reposita? nonne audisti Iurisperitos dicentes: plures sunt casus, quàm leges? Multa se offerunt dicenda, quæ ab alijs tradita non sunt; præsertim cum nemini sit dubium, doctores sanctos nequaquam ea omnia scripsisse, quæ dicebāt; sed perstrinxisse multa, quæ Episcopi interdicens amplificabant. Tibi ergo necesse est concionandi rationem extempore nosse, ac omni tempore excogitandi artem in promptu habere, cum sæpius occasio hæc incidere soleat. Nam (vt hoc etiam addam) cur non imitabimur sanctos Ecclesiæ Patres, qui magistri nobis dati sunt, ac exemplaria? Illi enim meditabantur, excogitabant, disponebant quæ illis erant ad populum prædicanda. Consulere ergo opus Theologis est Scripturam, & Ecclesiæ Patres, hoc est sacros Doctores Græcos ac Latinos, antiquos & recentes, simulque recentia tempora lustare. Equidem non contemno eos quos multi sibi conficere solent alucolos; sed hoc tantum illis persuasum volo, excogitandum esse præterea, & disponendum propriæ ratione quidpiam. Hoc igitur est quod præstare nitor; vt alienis laboribus benè uti noscas, scilicet alienis inuenitis adiungens tua, omniaque aptè collocans & disponens.

Sed scio adhuc à quibusdam hunc nostrum laborem superuacaneum censerì. Inquiunt enim: si sit homo natura lepidus, & facundus; optimus erit concionator, neque arte illi opus est: si verò stupidus; frustra est ars. Quibus ego, si per tempus liceret, prolixè explicarem, quantum inter Ethnicum oratorem, & Christianum concionatorem intercedat. Concionator enim Christianus non verbi sapientia nititur, sed spiritu; non eloquentia sed virtute Spiritus Sancti: neque enim per verbi sapientiam, sed per stultam prædicationem,

vt

vt prim. ad Corint. 2. ait Beatus Paulus, mundus instauratus est. Sed satisfaciamus obiectioni. Tria sunt hominū genera. Sūt facundi quidā. & à natura ipsa eloquentes & loquaces: sunt stupidi: sunt mediocres. Illi primi compescendi sunt: neque enim Euangelica prædicatio verborum pompam admittit; sed Christus crucifixus qui prædicandus est, sermonis grauem simplicitatem postulat; idque ipsa etiam ars Rhetorica requirit. Mediocres vehementer iuuabuntur per artis & rationis concionandi subsidia: stupidi autem, si velint esse attentī, dummodò non sint penitus incapaces, & elingues, ita instruentur, vt in Ecclesia Dei vtilites esse possint.

Sed ecce obiectio altera in me ipsum. Dicit quisquam: cum tu concionari nescias, quo pacto alios concionari docebis? Fateor me indignum concionatoris celsi nomine. Sed tamen scio multos esse qui artem docent, in praxi tamen non ita bene versatur: vt in Medicis, & Iurisperitis experimur.

Quamquam igitur ego nunc maximè senio impeditus, non satis bene concioner ad populum: tamen experimenta me docuerunt, quo pacto concionandum sit. At à senibus consilium petendum, non exercitatio. Quamquam neq. obscuri prorsus nominis concionatorem me voluit esse Deus: senem me præclaræ adhuc vrbes vocant, vt ad illas concionaturus properem: & (Christo gratias) prædicationis effectus, & fructus semper extitit. Quare si non perfectus concionator; at non omnino inutilis sum. Sed desipio certe dum hæc dico: quare ignoscite obsecro.

At dicit quisquam: quamuis non prorsus perperam doceas; alius multò te meliùs docebit. Fateor: vtinam quis alius doceret: audirem ego libenter. Hoc namq. prædicandi munus ita arduum est, vt dixerit Beatus Augustinus, tunc concionatores concionari nosse, quando iam iam ad concionandum non suppetunt vires.

*Bi. Augu.
de doctrina
christiana.*

A 4

Scio

Scio præterea alia de caussa non omnibus me satisfacturum. Quidam enim, cum d̄ hoc eodem argumento conscripti sint libri: cur (inquier) nouum tentas opus? Sed abs re isti obijciēt. Quid enim? non scribet vllus in sanctam Scripturam, quia in eam tot iam edita scripta sunt? Scribamus ergo vt aliorum laboribus illustrissimis nostram etiam diligentiam adiungamus: nã & fortissimis Triarijs Hastati, & Scutati, & Velites etiã accedūt. Polliceor autem ego (fauente Domino) meum hunc laborem futurum intelligendis meliùs aliorum scriptis lumen non mediocre. Sed & erit præterea Tractatus hic facilis, perspicuus, quoad fieri possit breuis, ac veluti ingressus ad alios: itaq. ingenijs saltem parum præstantibus, quale meum est, nō nihil proderit. Quare vel hoc solo nomine admitti debet; cum Paulus dicat, *Sapientibus, & insipientibus debitor sum.*

ad Rom. 1.

Cap. III. In quo, difficile concionandi munus esse ostenditur, multa q. in concionatore postulatur.

SI quæcunq. in catholica sunt Ecclesia sancta ministeria, propter ingenij nostri tarditatem difficilia sint nobis: tamen prædicandi verbi exercitatio, sicut vtilissimum, & sublime munus est, ita factu vehementer est difficile. Quod cum multis rationibus demonstrari possit: à subiecto, vt Dialectici aiunt, potissimam sumo rationem. An non illud præstantius dices, & natura sua difficilius, quod in virum præstantiorem cadit: officia namq. maiora maioribus cōmittuntur. At certum est Christum Dominum nostrum in hoc venisse in mundum, vt annuaciaret veritatem. Nam de se ipse Esaia. 61. ait. *Spiritus Domini super me eod quod vnxit me ad Euangelizandum pauperibus misit me, &c.* Et Iohannis decimo octauo: *In hoc natus sum, & in hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeat veritati.* Venit vt medicus, & venit

Esaia. 61.

Iohan. 18.

nit vt doctor: neq. enim lumē sine medicina, neq. medicina sine lumine. Quamquã meo iudicio (quod sicut & cetera melioribus submitto) medici opus, quod passione, & morte sua præstitit, difficilius quidem est, & magis præcipuum; per quod lumen & vires nobis promeruit. Apostoli etiam, Ecclesiæ fundamentum, ad prædicandum missi sunt: & Actor. 6. non vult Beatus Petrus cessare à verbo Dei, & oratione: & prim. ad Corinth. 1. inquit Paulus, se missum non ad baptizandum, sed euangelizandum.

Acto. 6.

1 ad Cor. 1.

Præterea cum hoc sit in Ecclesia certum, & ex Concilio Tridenti. satis constet, supremam dignitatem esse Episcopalem: et cum in eodem Concilio doceatur, officium Episcopi esse concionari, vt qui perfectus debet esse, præcellitq. monachorum statum: colligitur, plurima, illaq. magni momenti esse, quæ ad hoc munus præstandum necessaria sunt. Sed quænam illa sint assequi, non est factu facile.

Ses. 5. c. 2.

Quare inuestigandum id nobis est: hoc est enim, quod præferim quærimus; ostendere quænam præsidia concionatori sint necessaria. Duplex est autem deprehendendi modus. Nã aut ratione, & regula, aut exemplo, vel testimonio id assequi possumus. Duplex enim via hæc in omni re iuuare nos potest. Prior ille inuestigandi modus in hoc tractatu locum habet aptiorem, vt proprio videbimus loco. Quare hac primum insistentes via, constituimus, in omni actione, siue exercitacione, siue, vt aiunt, praxi, ex fine mediorem rationem sumendam. Nam cum ex fine pendeant media: qualis finis, talia media; & inter finem, & media proportionem esse oportet. Concionatoris finis, ipsa est Christiani populi ædificatio, animarum conuersio, consolatio, conseruatio, prouectio, quidquid denique ad animarum salutem constituendam pertinet, vsque ad perfectam huiusce operis constitutionem. Nemo autem dubitat, inter Dei opera, quæ in nobis efficit, maximam esse animæ nostræ salutem; in quam diriguntur omnia. Hic est enim omnis fructus, vt auferatur peccatum, vt Esaia. 28. cap. habetur, & latius in ijs quæ dicenda restant explicabimus. Relinquitur.

Esaia. 28.

tur ergo hinc, multa eaq. difficilia, grauissimaq. esse praesidia, quibus oportet ornatum esse concionatorem ad opus praestantissimum, difficilimum, atq. rarissimum conficiendum.

Sed iam exemplis (quae altera est deprehendendi ratio) ostendamus, quibus indigeat ornamentis concionator. Tria sese offerunt ob oculos concionatorum genera: Prophetarum, Apostolorum, Doctores Ecclesiae: de ceteris enim nihil moror. Quis enim vel de me, vel de alio quopiam ex ijs qui modo viuimus, pronuntiare audeat, absolutum esse concionatorem, ad cuius formam exigendi concionatores sint? At in tanto negotio oportet testes esse omni exceptione maiores. Quod ad Prophetas attinet, & Apostolos, non ita aperte ex ijs deprehendemus, quid nobis concionatoribus prorsus necessarium sit. Nam ut

Heb. 1.

Acto 1. 4.

Iohan. 14.

15. 16.

Hebraeorum prim. habetur, per Prophetas locutus est Deus: de Apostolis vero ex actis Apostolorum, & ex Iohan. decimo quarto 15. 16. notum est quam virtutem in eos Spiritus Sanctus efflauerit.

Quod si quis haberet Spiritum Sanctum, ut Apostoli & Prophetarum; necesse non haberet, ut nos, humanis praesidijs: Spiritus enim Sanctus omnia continet: itaque superuacanea esset haec nostra diligentia. Quamquam Moysen prophetarum praecipuum, atque Dauidem asserere licet omni etiam humana sapientia fuisse instructos. Nam Actor. septim. dicitur Moyses omni Aegyptiorum sapientia praestitisse. Dauidem vero ipsa eius scripta demonstrant, omni eruditione, arteque Dialectica, & Rhetorica, tum etiam & omni Philosophia fuisse ornatum.

Acto 7.

De reliquis autem Prophetis suspicor vel eruditionem sibi eos comparasse, vel ab Spiritu Sancto (quod magis crediderim) eam, quam necessaria erat ad Prophetiam, lumine prophetico recepisse. Ferè in eundem modum de Apostolis philosophandum nobis est. Nam etsi Lucae vigesi. quar. primum dedit illis filius Dei Spiritum Sanctum, aperuitque sensum, ut scripturam intelligerent: deinde Actor. secundo in linguis igneis Spiritum Sanctum, ut praedicare nossent, in eos effudit:

Lucæ. 24.

Acto 2.

tamen

tamen beatus Paulus (ut Acto. 22. habetur) secus Gamalielis pedes doctor euaserat. Meo autem iudicio dubitandum non est, illos Rabbinos, praesertim pios, omni abundasse bonarum litterarum suppellectile: semper enim populum Dei, sapientia absoluta, humana, atq. diuina comitata est. Sed his duobus concionatorum generibus praetermissis, ad tertium accedamus, quod nobis, huius, quam scire nitimur, veritatis absolutum est exemplum, atq. nobis accommodatum.

Acto. 2.

Inspiciamus Latinos Doctores atque Graecos, qui litteris & concionandi peritia nobilissimi fuerunt, quique nobis magistri, & duces dati sunt: exquiramusque quibus instructi armis praedicandi munus obierint. Nam quod in illis obseruauerimus, quos ad concionandi munus a Deo vocatos intelligimus, id pro ratione & regula haud dubie habendum est. Certè enim ornamenta litterarum, atq. virtutum, quibus praestiterunt, illis vel supernaturaliter prorsus collata sunt, vel naturaliter etiam, aut adhibito labore, vel omnibus simul hisce modis.

Cum igitur ex historia, in qua eorum gesta narrantur, appareat, in illis fuisse accommodatam naturam, aetatem aptam, humanarum omnium litterarum peritiam, ac sacrorum librorum diuturna lectione partam cognitionem, & praeterea vitae sanctitatem, & spiritum, milleque alia id genus bona: has omnes opes, vel saltem bonam earum partem, in Euangelico concionatore requiri asserendum est.

Igitur praeter naturam aptam & accommodatam, linguarum in primis peritia requiritur, & Dialecticae, & Rhetoricae cognitio, atq. eius quam multi ignorant, Poëticae, quae Rhetoricae perfectio est. Ad haec Mathematicarum cognitio per necessaria est: ut ab Augustino lib. de Doctrina Christiana, satis docetur. Praeterea triplicem Philosophiam addiscere, & callere oportet. Hoc enim itinere ingressi sunt sancti omnes, humanas scientias praegustantes. Denique intelligenda imprimendaque in corde Sacrosancta scriptura est: illiusque phrasim, quasi natium idioma, haerere menti debet, quantumque fieri

fieri possit, bona scripturarum pars memoriæ est commendanda, non noui tantum, sed veteris etiam Testamenti. Hæc enim omnia sancti Ecclesia Doctores effecere, dum alios anteriores se doctores sacros maximo studio nitebantur imitari. Hactenus de ijs quæ concionatori necessaria sunt, quoad naturam & acquisitas litteras.

Secundo concionatori maximè necessaria vitæ sanctitas est: quæ multa complectitur: omnem scilicet virtutem & dona, omnem internam externamque mortificationem, omnes pias, sanctas, & utiles exercitationes, & orationem maximè, ac ieiunium, tum etiam piam lectionem, quæ vehementer & spiritui, & prædicationi prodest, & misericordiam, & prudentem carnis macerationem, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus, ut B. Paulus ait 2 Timoth. 3. Sed de his omnibus in opere quod confeci de Theologiæ prælectore dictum est à me satis. Ex quo colligitur efficax ad concionatores argumentatio. Nam si hæc in sacræ scripturæ prælectore desiderantur: quantum magis ea in concionatore requiras? Nam si prælector qui docendis præsertim discipulis incumbit, ut rectè intelligat, & exponat sacras litteras, spiritu Dei afflari debet; dicente B. Petro, canonica secunda cap. 1. *Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit.* &c: quantum magis id de concionatore dicemus, cuius partes sunt non docere tantum, sed mouere? Certe id dubitationem habet nullam; cum ipsa nos doceant experimenta, homines non tam commoueri verbis quam exëplis. Christus quidem cœpit facere, & docere: Gedeonis milites aquam diuinæ sapientiæ manu operis ad os deferrebant: quanta manus, tanta lingua: non est regnum Dei in sermone, sed in virtute.

Hoc ergo potissimum est, quod in concionatore efflagitamus; ut quod dicturus sit, primus ipse faciat, & ut ita uiuat, ut cū beato Paulo dicere possit: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Si enim equum est, ut parentes, & duces, ac magistros nostris imitemur: iustum est ut ipsi se nobis præbeant imitatione dignos.

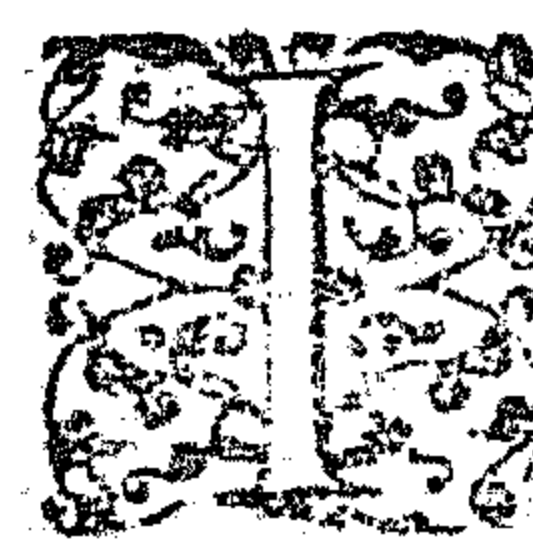
Quin-

Quinq. itaq. enumerata sunt, quibus ornatum oportet esse Theologum concionatorem. Primum natura corporis & animæ, muneri apta: Secundum lingua cōueniens: Tertium peritia scientiarum: Quartum sanctarum scripturarum scientia iuxta Ecclesiæ doctores comparata, ipsarumque firma memoria: Quintum, quod maximum omnium est, diuinus spiritus atque vitæ exemplum.

At dices: si hæc mihi suppeterent, ut quid concionandi ratio? Adhuc necessaria est. Non enim statim qui nouit rem, illius verum nouit. Nam experimento edoctus asseruit B. Augustinus, eos, qui non adulterant verbum Dei, sed ex Deo loquuntur coram Deo in Christo Iesu, etiam post diuturnam verbi prædicationem deprehendisse, nondum se esse satis bene affecutos absolutam prædicandi rationem: itaque voluisse tunc incipere, quando prædicandi finis aduentabat.

Sed nos etiam verum esse hoc experimento docemur. Videmus enim viros alioqui doctissimos, & in omni litterarum genere claros, ad concionandum fuisse minus aptos: eos præsertim, qui scholasticis litteris, aut linguarum peritiæ nimium hærent. Fortè est in causa, quod sacræ litteræ, concionandi que officium, hominem poscât placidum, pius, caritate potius, quam nimia scientia instructum: quia litterarum scholasticarum instantior cognitio, & affectus, veluti spoliat voluntatem, dum dilatât intellectum. Sed missa hæc faciamus.

Cap. IIII. In quo iuuantur præsertim iij, qui, cum litteris non sint ornati, volunt tamen caritate, aut necessitate impulsu concionari.

AM ad eos nostrum conuertamus stylum, qui, cum tantum litterarum ornamentum non habent, volunt tamen pro caritate, quam habent, aut proximorum necessitate ad christianum populum concionari. Quos dum iuuauerimus; & doctissimos quosque iuuauerimus.

2. Ad Timoth. 3.

B. Pet. c. 1. 2. cap.

Acto 1. Ind. c. 7.

1. Cor. 11. Phi. 3.

B. Aug. de doctr. Chri.

Qui nimium scholis hærent; ex ijs multi minus apti ad concionandum.

iuuabimus. Nam si hac nostra diligentia muniti etiam inermes non ignauiter pugnaverint, multò magis pugnant armatis simi.

Ut igitur id iam præstem, accipite theoremata aliquot. Sit primum. Si quis natura prorsus aptus non est: ne, obsecro, concionandi munus sibi assumat. Illum autem natura censeo ineptum, qui exprinere verba non potest: nam hic si loquendo risum excitet; ædificabit nihil. Porro discernet naturam vir pius, & prudens. multi namq. ad loquendum quodammodo impediti sunt; qui tamen verborum pondere solent ædificare. Neque naturam appello genus, aut corporis formam, aut loquacitatem. Quinimo maximus ille concionator B. Paulus 2. Cor. 10. referens aliorum sermonem de se inquit. *Epistolæ aiunt graues & fortes: forma vero corporis infirma, & sermo contemptibilis.* Erat enim Beatus Paulus, quamquam prolixiori barba & in pectus demissa, corpore tamē flaccido, neq. eleganti: sermo verò ei? exilis erat, id est non Asiaticus, nō eloquens, non sublimis; sed planus, placidus, communis, vim supra naturā nō in verborum cōpositione, sed in Spiritus Sancti virtute habens: vitæ autem cōditio eiusmodi erat, vt etiam prædicans sedentariam artē exerceat. Nec dissimilem fuisse in Christo rationem intelligimus.

Nam quod attinet ad corporis decorem & elegantiam; tamen si vulgò speciosus fuisse credatur: tamen certe nimis palcher aut venustus non fuit, sed graui, & honesta facie, corporisq. habitu conuenienti: & præterea non compto & composito verborum apparatu, sed pio, placido (vt ex historia Euangelica cōstat) vtebatur: & deniq. quod attinet ad humanam vitæ conditionem, vt refertur Matthæi. 13. & Marci. 6. contemptus fuit, & illusus à suis ciuibus, dicentibus: *Nonne hic est faber & fabri filius?* Sit ergo concionator contentus, si mediocrem habet ad loquendum naturam: neque sentiat se ineptum, si neque forma, neque generis nobilitate, neque humanis præstat eloquentiæ donis.

Sit Theorema secundum. Qui non sentit spiritum Dei se habere;

habere; qui nondum membra, quæ sunt super terram, mortificauit; qui nescit macerare corpus; qui orationi deditus non est, neque expertus vitæ sincerioris vsus; qui tentatus non est; denique qui non potest proximos exemplo ædificare: obsecramus illum per Christi viscera, & sanguinem ne prædicandi officium sibi vsurpet. Caueat sibi ne maius iudicium subeat, vt Iacobi. 3. scriptum est. Inde enim omne ferè emanat malum, quod dum concionamur eruditè, & vitam agimus minùs Christianam, scandalizamus, atque contemnendi verbi Dei damus causam. Quare id nobis deberet semper ob oculos versari; cuius vita contemnitur, eius quoque necesse esse vt doctrina contemnatur. Hoc est, quod Psalmo. 49. dicit Propheta *Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* &c. Hoc Malach. 2. *Scandalizastis plurimos in lege.* Hoc ad Roma. 2. *Nomen Dei per vos blasphematur.* Huc pertinet illud Matth. 5. de sale in sulco quod ad nihil valet nisi vt, conculcetur ab hominibus: Et illud etiam dictum Hierem. 23. *A Prophetis Israel egressa est pollutio in omnem terram.*

Neque verò satis est, dum concionaris, bene viuere, sed benè etiam antea vixisse oportet. Nam reuera nisi sis experimentis edoctus, nisi habeas thesaurum in corde; benè concionari non poteris: nam scriptum est Matthæi. 12. *Bonus homo de thesauro cordis prorsus bona.* Et Ecclesiasti. 34. *Qui non est tentatus quid scit?* Etenim si non sis in oratione exercitatus, neq. spiritalia fueris expertus; non poteris ex animo, apta & penetrantia verba proferre.

Sit Theorema tertium. Si non vocaris, si non mitteris a Deo; ne concioneris. Ita admonet Hierem. capi. 23. *Prophetae currebant & non mittebam eos.* Quod ad Roma. 10. explicuit Beatus Paulus dicens: *Quomodo predicabunt nisi mittantur?* Sed rogabis: quis nam me mittere debet? Si rectè & iuxta euāgelicā normā à Chro Domino verbis & exemplo traditā cuncta agerentur; continerent se homines pij & docti intra penetralia orationis, humilita-

Iacob. 3.

Psalm. 49.

Malach. 2.

Ad Rom. 2.

Matth. 5.

Hierem. 23.

Matth. 12.

Eccle. 34.

Hierem. 23.

Ad Ro. 10.

2 Cor. 10.

Forma Pauli.

Forma Christi.

Matth. 13.

Marci. 6.

humilitatis, & paupertatis: & Episcopi partes essent eos ad prædicandum vocare. Sed si desunt huic officio Prælati, neque inuitare volunt, sed rogari: tu qui proximorum utilitate commotus concionari vis, pete à viris doctis, ac verè pijs, & prudentibus consilium. Quòd si illi ut prædices tibi præscripserint: illa tibi sit vocatio, si Prælati probet libens. Atque de ijs, quæ ad mores, & naturam spectant, modo satis: postea enim in ijs quæ dicenda restant multò plura.

Sed illa est maxima, iudicio quorundam, difficultas; si nobis litteræ non supperant. Huic satisfactorius, præmittendū est imprimis, quænam sint illæ cognitiones quas concionatorem tenere, tanquam scripturæ pedisequas, operæ præmium est. Sūt eæ quidem artes illæ tres, Dialectica, Rhetorica, Poetica: item Mathematicæ: Philosophiæ etiam tres, Naturalis, Moralis, & Metaphysica: ac tandem humana historia, sine qua veluti distincti homines sunt. Hæc sunt cognitionis humanæ genera; ad quæ cetera reuocantur: nam Medicina ad Philosophiam naturalem, & Ius ciuile ad Philosophiam moralem reducitur. Sunt & alia quinque cognitionis piæ ac spiritualis genera: scilicet sacra Scriptura, Ecclesiæ sanctiones, Ecclesiæ doctores, Scholastica, ac Ecclesiastica historia, quæ vehementer cuncta cetera illustrat. Si vis hisce iūge piam & spiritalem doctrinam, quæ veluti summa est totius Theologiæ: qualis in libris spiritualibus continetur: ut in B. Iohanne Climaco, in Cassiano, & id genus antiquis & recentibus libris.

Discurramus modò per singula, ut præscribamus ijs qui inopia laborant, quo pacto eam refarcire valeant. Igitur, quod attinet ad humanas litteras; si desunt linguæ; nitere vel latinam satis intelligere: quod mediocri fiet labore, si legas libros Latinos, & quod ignoras interroges: lingua etenim loquendo & audiendo discitur. Sarcies autem iacturam hanc utilius, si latina in linguam vernaculam, vernacula in sermonem latinum conuertas.

Operæ pretium hoc loco est, pesti, ni fallor, nostri temporis infestissimæ non nihil mederi. Eò tempestate hac calamitosa

deuen

deuentum est cæcitatibus, ut sacram Scripturam à quoquam intelligi non posse quidam contendant, si Chaldaicam, Hebræam, & Græcam linguam ignorauerit: immò si in Rabbinorum monumentis non sit diu multumque versatus. Proferunt hi nobis B. Hieronymum potissimum scripturarum interpretem, quoad sensum saltem litteralem; qui linguas omnes, & Syriacam apprime nouit: proferunt decretum, quo hæc linguas in scholis doceri præcipitur: proferunt experimenta, quæ demonstrant, linguarum peritiam litterali scripturæ sensui assequendo multum prodesse. Hæc omnia non reijcio: neque enim contemnere fas est. Sed rei pondus in linguarum peritia ita constituere; ut eum, qui has ignorauerit, ad intelligendas scripturas ineptum iudices, blasphemum (si fas est dicere) & prope hæreticum censeo. Te rogo: si ita sunt necessariae linguæ, & Hebræorum commentaria, ut absque ijs Spiritus Sancti sensum in scripturis latentem deprehendere non possis: nullus ergo præter unum B. Hieronymum, scripturarum intelligentiam est assecutus. Aberrarunt ergo Basilii, Chrysostomi, Gregorius Nazianzenus, Athanasius, Cyrillus, ceterique doctores ex Ecclesia illa Græca: Item Augustinus, qui neque Græcam satis linguam est consecutus, Gregorius Magnus, Ambrosius, Cyprianus, sanctus Thomas, ceterique patres Latini, qui linguas ignorarunt. O cæcitate inauditam! o ignorantia crassissimas tenebras! Idoneus, ut puto, erit tuo iudicio, scripturæ interpretis adolescentulus aliquis fortè impius, audax, superbus, loquax; à cuius animo Dei sapientia longe absit; qui nauseet semper ad sanctorum Patrum scripta; qui ceteros præ se contemnat; qui adoret Hebræorum commentaria, & commenta; cuius hæc sit eruditio summa, promptè, & facillè scommata multa iacere: contra verò B. Gregorius, B. Thomas, B. Ambrosius, Augustinus, Cyprianus, & ceteri Ecclesiæ Patres non erunt ad scripturam interpretandam sufficientes. Memini cum Salmanticæ agerem, decerneretque Academia linguarum scholas constituere, præclarum virum Dominicum Soto ad Academiam scripsisse è Concilio Tridentino, ad quod à Rege nostro Philippo missus erat, ut

B

ab

Clement. I.
de magistris

ab incepto abstineret: futurum enim esse, vt Theologi meliores litteras desererent, & Ecclesiæ doctores contemnerent, atq; superbirent. Non vsquequaq; hac in re hominem laudo; cum obstet ei Clementis decretum: & præterea necessarium valde illius consilium tunc in Hispania non fuisse video, cum parum ex animo studij hoc genus in ea reciperetur. Nam & Compluti, vbi linguarum peritia seriò excolitur constructis in id collegijs, & etiam Salmantice, vitio certè nostro fiebat, vt ferè nihil hæc schola proficeret, respuentibus ferè cunctis hoc studij genus. Equidem non reijcio, sed probo, amplector, cunctisq; opto linguarum peritiam: sed tamen ne à vero scopo aberretur, hoc prætereundum non censeo; ferendum nequam esse vitium quorundam linguarum heluonum; qui dū huic studio toti hærent, & Hebræorum libros impensius euoluunt, Patrum simul doctrinam non diligunt; itaq; non sunt in Ecclesia Dei ædificationis proximorum, vti par est, studiosi.

Qui ergo potest linguas nosse, vel degustare; cui licet Rabbīnorum antra inuisere; ei non resistimus: quin ad id faciendum illum adhortamur. Obsecramus tamen in Domino Iesu, vt pedissequa sint illi omnia hæc, illisq; vt præsidijs quibusdam vtatur ad sacras scripturas ita intelligendas, vt sacrorum, mysticorumq; sensuum thesaurum haurire & rationem reddere possit pro Ecclesiæ Patribus: qui non tantum à vero sensu litterali non abfuere, sed supra illum altissimos construxere sensus. Quemadmodum enim linguarum peritia, editioni vulgatæ fauere debet: ita & litterales illi sensus, sanctorum doctorum sensibus subseruire.

Quod si cuiquā non contingat linguarum peritia; ne desperet, ne sit animo anxius. Tot enim circumferuntur translationes, tot annotationes & scholia, tot commentaria virorum, qui linguarum peritia præstiterunt, & in Hebræorum commentarijs versati sunt, vt in opiam nostram resarcire possint. Quod certè magnum nobis esse potest emolumentum: quippe quia,
 tanta

tanta varietas in his est, vt rarò Rabbīnus Rabbīno, aut vnus linguæ peritus alteri consentiat. Vnde vitabimus nos ita labores, capiemus verò fructus.

Iam de Dialectica, Rhetorica, & fortè Poëtica hoc tantum dicam ex B. Augustino: *Sola Dialectica fecit me discipulum, cetera per memetipsum didici*. Hoc autem est, vt verum fatear, meum præsertim institutum; Dialecticam, & Rethoricā, atque partim Poëticam exercere, simulq; tradere admixtam Theologiam, vt artem & opus simul habeant Theologi.

Quod vero attinet ad Mathematicas, & triplicem Philosophiam: si libros euoluatis ad Theologiam pertinentes, vt mox dicemus; paulatim ex ijs deprehendetis quæ utiliora sunt. Neque enim potest quis sacram Scripturam intelligere, qui simul scientias has aliqua saltem ex parte non attingat,

Præterea si velit quis historiam non nihil inuisere: legat Marcum Antonium Sabellicum; legat eam historiam, quæ vulgo Pontificalis dicitur, & eam quæ à Genebrardo edita est.

Ad sacrum vero studij genus accedentes, id primum constituimus; indignum esse Theologi nomine, qui sacra Biblia non habeat. Igitur quicumque hæc legis, quàm primùm possis, statutis horis perlege omnia Biblia; & vbi laborem hunc absolueris, quotidie lege duo capita; vnum ex veteri, alterum ex nouo Testamento. Atque vtinam nullus dies sine vel tantilla Beati Pauli lectione elaberetur. Ad hæc memoriæ manda quantam possis scripturam: hoc enim te vehementer iuuabit.

Quod in ætate iuuenili perfacile est: postea enim quò maior est etas, eò minus viget memoria; adeò vt illa etiam quæ retinebas, elabantur. Igitur verset Theologus noster scripturam sacrosanctā, vti dictum iam superius est: atq; (vt nō sine multo fructu euoluat illā) quando vno cursu tota percurrit Biblia, vel, si mauult, quando singula capita, quotidie legit, notet signo aliquo obscura & difficilia, quæ non intellexit; alio vero signo similiter notet utilissima: ita vt nihil speciale ad-

adnotatione dignum sine notula relinquatur. hac enim lectio-
ne & memoriâ imbibet Scripturæ spiritum, & phrasim; & te-
nebit illius se opum; & fiet in sacris litteris peritus, atq. ex con-
suetudine hac cum Deo concipiet spiritum, & ut alter Moyses
vehementer illustrabitur intellectu, voluntate vero accende-
tur: si tamen animo legat pio, cognoscendæ diuinæ voluntatis
cupido, & propriæ ædificationis auido.

*De libris e-
mendis.*

Quod verò attinet ad Scripturæ interpretationem; qui sacros
omnes doctores Græcos ac Latinos coemere non potest, ha-
beat saltem Glossam, quam ordinariam appellant, quæ paupe-
ri satis erit. Comparet Iansenij Concordiam Evangelicam in
Euangelia, & S. Tho. in Paulum, & Genebrardum in Psalmos:
dum non potest sibi alios libros comparare.

*De sanctis
concilijs.*

Quod ad Ecclesiam attinet, nemo sit, qui Conciliorum sum-
mam non habeat, Concilium q. Tridentinū, propriosq. Pij. 5. &
Gregorij. 13. motus; atq. utinā nullus esset Theologorum qui De-
cretū Gratiani nō haberet. Et oportet quidem horam aliquam
saltem diebus aliquot, hisce ecclesiasticis sanctionibus dicere.
Recentia vero Ecclesiæ placita nullo modo prætermittenda
sunt; item de diuinis officijs editus liber qui Rationale vulgò nū-
cupatur, ut Ecclesiæ temporibus conciones accommodentur.

*De Doctori-
bus sanctis.*

Quod ad doctores sanctos spectat; velim in ijs versatum esse
valde concionatorem. Sed si multos habere nō potest libros;
habeat saltem B. Gregorium & B. Bernardum. B. Gregorius in
Iob, virum ad concionandum aptissimum piūq. pariet. In Pa-
storali verò quid non docet ex ijs, quæ ad clericos attinent? In
Dialogis autem exempla suppeditat. B. verò Bernardus pieta-
te, & eruditione sancta plenus est: habetque Allegorias, & Ana-
gogias. His si placet, adiunge, pauper Theologe, Milleloquium
sancti Augustini. Hac instructus librorum lectione, feliciter cō-
cionaberis. Quid si B. Chrysostomus tibi suppeteret?

*De doctori-
bus schola-
sticis.*

Quod ad scholam attinet; vnus sit tibi omnium instar S. Tho-
mas, quem si nudum legeris in Summa, & in Summa contra
gentes, & in Disputatis questionibus; audeo polliceri. Doctis-
simum te euasurum, & piū, & ad concionandum, quo ad
veritates

veritates graues, pias, & vtilis aptissimum. Sed euolue item
obsecro Hosium illum Polonum S. C. Tridentini præsidem:
neq. omittas Martinum ab Aspilcueta: his enim libris scholasti-
cam disciplinam disces atq. aduersus hereticos eris instructus.
Pauperem alloquor Theologiæ studiosum humilē & prudētē.

De pijs tandem libris dicendum, in quibus Euāgelij, totiusq.
Scripturæ spiritus exponitur. Audeo dicere, praxim euangeli-
cam in libris quos spiritales vulgus appellat contineri: quales
ex antiquis sunt B. Iohannes Climacus, Iohannes Cassianus,
Ricardus de sancto Victore; quibus adiūge B. Bonauenturæ o-
puscula: in quibus libris; si eos attente perlegeris, deprehendes
Euāgelij viscera, Scripturæ spiritum, & graphicam intimamq.
verbi Dei interpretationem. Quod duplici argumento persua-
dere possum. Primum hoc est, quòd si sanctos Græcos, & Lati-
nos consulas, inuenies multis locis sparsa quæ in libris pijs coa-
ceruata sunt, & multò magis perspicuè collocata. Aliud est,
quòd B. Thomas librum collationis Patrum vehementer lau-
dat; vnde vniuersos illos libros, qui de eodem argumento tra-
ctant laudet est necesse. Nolim contemni Recentium libros
lingua euulgatos communi; ut Abecedarij tomos, librosq. Fra-
tris Ludouici Granatensis, & id genus alios. Sed nos pauperibus
modo consulimus, ijs designantes quandam magis necessariā,
& minus caram librorum supellestem.

*De pijs li-
bris.*

Hactenus ergo, quæ concionatori necessaria sint common-
strauimus; ut ij, quibus concionari venit in mentem, nunc sese
ad tam sublimē disponant munus: sicut eos facere videmus,
qui vel Medicorum, vel Iuris peritorum munere sunt functuri:
qui saltem per duos annos speciali quadam exercitatione se ad
id munus obeundum premuniunt.

Ergo concionaturus; iam nunc incipiat per aliquod tempo-
ris spatium orationi vacare: pio euoluat libros, videlicet quos
enumerauimus: præsertim vero sermonem Domini in monte,
qui habetur Matth. cap. 5. 6. 7. & sermonem cœnæ qui habetur
Iohan. 13. cum quibusdam sequentibus, atque priorem ad Co-
rint. Epistolam, & ex Esaia, Hieremia, Osea, & Malachia capita

aliquot memoriae, ut diximus, mandet. Sed obsecramus praeterea Theologum, ut praeter orationem & lectionem, maceret corpus. Quid enim? Theologus singulis sextis feriis non ieiunabit? aliquotque corporis macerationes non exercebit? Meminerit Christum Dominum nostrum, antequam ad praedicandum prodiret, per quadraginta dies ieiunasse, orasse, pugnasse contra demonem, ipsumque vicisse: quo nos docuit exemplo, quibus armis muniti, simus ad praedicandum progressuri. Eodem pacto scimus B. Iohannem Baptistam, immo ipsos Apostolos ante aduentum Spiritus Sancti, oratione, & ieiunio se praeparasse: totamque concionatorum, qui exemplo nobis sunt, vitam nouimus esse poenitentem. Profecto non ut Ethnicus orator, ad orationem perorandam Euangelicus instituitur concionator: is enim, ut inquit Bea. Paulus non in sapientia verbi sed in doctrina spiritus, & virtutis ad praedicandam ex animo Christi gloriam, atque ad persuadenda, mouendaque hominum corda instructus in medium prodire debet: non vi praesertim verborum apte compositorum, sed exemplo vitae, & Spiritus Sancti virtute, verborumque ex sancto pectore prodeuntium pondere ita armatus, decoratusque, ut humanastamen litteras non reiciat. Nam ut Matth. 23, scriptum est, *Hac oportuit facere, & illa non omittere.*

Neque fas est dicere quemquam: si usque adeo spiritui innitendum est, quorsum tot consilia & admonitiones, praesertim cum sint viri pii, qui absque tot praesidijs verba efficacissima soleant pronunciarere? Fatemur eiusmodi nonnullos esse viros, quos & nos ipsi vidimus aliquando. Sed nos concionatorem instruere volumus sanctis Ecclesiae doctoribus persimilem, qui omnibus, quoad fieri possit, numeris absolutus, doctus, & sanctus, non sine prudentia, & humana pariter, ac diuina industria est suggestu ad opulum concionetur.

Cap. V. Qua ratione ars haec tradenda sit, & de concionatoris siue concionis sine.

Certum

ertum est, nostrum hoc opus non ad cognoscendam facultatem sed ad agentem spectare. Non enim est huius tractatus finis scire, sed agere; non est speculatiuus, sed practicus; morali scilicet Philosophiae per similis. Quare iuxta communem practicae disciplinae, seu morum Philosophiae methodum tradendus est. Nempe a fine auspiciandum, proponenda materia, ostendenda officia, praebenda instrumenta. Ita fecit Aristoteles, qui a felicitate exorsus, ad actiones humanas progressus, virtutum naturam explicauit, & quoad potuit virtutem persuasit: ita D. Tho. 1. 2. per quinque quaestiones primas agit de beatitudine dicturus de actibus humanis: ita Medicus a fine, scilicet salute corporis auspiciatus, de propulsanda tractat aegritudine, deque iuuanda naturali virtute, ac tandem de praecipis siue aphorismis differit. Quare recte muneri nostro satisfaciemus, si finem ad quem concio collimare debet, praescripserimus, atque materiam, ex qua concio conficienda est, & officia quae praestare debet concionator commostrauerimus, & tandem instrumenta praebuerimus, quibus instructus, ex scripturis aptam construat sibi concionem ad officia peragenda, quibus concionatoris concionisue fructum assequatur. Quamquam qua ratione id faciendum sit, praesertim quoad instrumenta, iam aliqua ex parte supra indicauimus.

De fine Concionatoris.

Concionatoris siue concionis vnus est ille finis, quem Concionatorum magister edocuit: neque enim alium constituisse finem licet. Est igitur ille, quem ipse Apostolos atque simul cunctos alloquens concionatores indicauit Iohan. quinto dicens: *Non vos me elegistis sed ego vos elegi, & posui vos, ut eatis; & fructum afferatis, & fructus vester maneat.* Quod autem obijci potest ex Aristotele, finem Rhetoricae non esse persuadere, nec medici sanare, sed praestare, quae ad id necessaria sunt, mox absoluetur. Sat sit modo dixisse hunc esse scopum, vltimumque huius ministerij finem, ut fructus affe-

B 4

ratur

lib. I. Ethic.

Iohan. 5.

afferatur, & ita afferatur, vt duret & perseueret. Non enim vt Rhetores, ita concionatores, dummodo dixerint debent esse contenti; sed impendere operam debent, vt verbū Dei fructus sequatur. Quod cum in multis scripturæ locis doceatur, cumque modo, quia de hac re iam diximus, properemus ad artem ipsam, vno vel altero testimonio in re apertissima sumus contenti. Ergo constat hūc dirigendam esse prorsus concionem, vt Christus Iesus glorificetur, & proximi ædificentur. Hic enim solus est finis: hūc omnia media spectare debent; sicut & Iohan. etiam, 15. ait Dominus: *In hoc clarificatus est pater meus, vt fructum plurimum adferatis, & efficiamini mei discipuli.* Hoc est enim effici Christi discipulos, esse sanctos, atq. eos ad sanctitatem euehere, qui Christi discipulos se fatentur. In hoc Christus missus est, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum: hac est hereditas Christo promissa Psal. 2. & Esai. 53: hoc passim beatus Paulus desiderat, vt verbum Dei crescat, & multiplicetur. Sed de hac re satis.

*Psal. 2.
Esai. 53.*

Fit ex ijs, illum concionatorem, qui alium quàm hunc finem sibi proponit, simulq. alijs medijs, quàm ijs, quæ à Domino exemplo, & verbo commostrata sunt, vitur, adulterum esse; vt qui alienam vxorem, scilicet, verbum Dei, sanctumq. eius ministerium soli Christo dicatum, in alium vsum conuertit. De quibus B. Paulus 2. Cor. 4. *Non sumus sicut quidam adulterantes verbum Dei; sed tanquam ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.* Væ his, qui vel humana commoda, vel populi applausum, humanosq. honores, ac deniq. quicquid à Christi gloria, & hominum salute spiritali abhorret concione sibi aucupantur. Grande hoc est, & vtinam non frequens peccatum. Sed neq. de hoc mihi nunc pluribus verbis dicendum, cum apertissimè scriptura apud Ezechiel. 33. & alibi satis conqueratur de ijs, qui pascunt semetipsos; qui vt Iohan. 10. dicitur, non intrant per ostium, sed fures sunt & latrones.

*Ezec. 33.
Iohan. 10.*

Matth. 12.

Neque satis est, si concionator non noceat: quia scriptum est Matth. 12. *Qui non colligit mecum dispergit.* Non enim solum muneris suo decit is, qui damnum intert, sed is etiam, qui nō ad debitum,

debitum, & legitimum finem velis remisq. properat.

Sed neque recte faciunt, qui hunc finem non integre, & perfecte assequi nituntur, sed tantum quæ necessaria sunt prorsus ad salutem concionantur: qui, vt suspicor, neque Christum Dominum nostrum, neque B. Paulum, aut quemuis ex Sanctis concionatoribus magistrum habere volunt. Christus enim prædicauit: *Estote perfecti, &c.* & prædicare iussit quæcunq. ipse prædicauerat, siue (quod idem est) Euangelium; idq. omni creaturæ: B. vero Paulus ad Coloss. 2. *In hoc, inquit, laboro certando, vt reddam omnem hominem perfectum in Christo.* Atq. Ephe. 4. & ad Titum 2, ait, Christum venisse, vt conderet sibi sanctam, perfectam, gloriosamq. Ecclesiam. Hoc ergo si ita est: cur tu nō prædicas Euangelicam perfectionem? quam si persuaderes, proculdubio præcepta persuaderes: nam qui quod maius est persuadet, etiam persuadet minus difficile. Quod si obijcias sanctū Thomam differentem de ijs, quæ fieri possunt absq. peccato: Proh Deum immortalē! cur non perpendis, eum nō docere quod concionari, sed quod interrogatus respondere debeas, omnibus recte examinatis circumstantijs? Quid ergo tibi insanix accidit, qui dum non nisi circumstantijs perpensis docere debes, leuem plebeculam sine discrimine doces? nonne aduertis, auditores non quod tu doces, sed quod ipsis libet, ex verbis tuis esse decerpturos? Vera tu quidem dices, sed non loco, & tempori, & auditorum conditioni accommodata. Est enim ea hominum natura, sunt eiusmodi hodierni mores, vt videas homines nihil aliud quàm fallæ libertatis occasionem quæritantes. Cur ergo non expendis, illos semper minora, quàm doces, agere? cur non ob oculos habes primum illud mandatum maximum de dilectione Dei, ad quod omnis doctrina reuocatur?

Sed (quod superius diximus) obijciat quisquam, quemadmodum finis oratoris non est persuadere, sed ea facere, quæ ad persuadendum necessaria sunt, neq. Medici est sanare, sed omnia præstare, quæ ad salutem docet medendi ars; ita etiam finē non esse concionatoris, fructum edere, sed omnem adhibere diligentiam ad fructum edendum necessariam. Quibus ego respon-

*Matth. 5.
ad Colos. 2.
ad Ephe. 4.
ad Timo. 2*

1. Cor. 1.

respondeo, dubium non esse, quin hoc in manu concionatoris nequaquam sit, ut fructum edat: dicente B. Paulo. 1. Cor. 1. *Neq. qui plantat, est aliquid: neque qui rigat est, aliquid: sed, qui incrementum dat Deus.* Itaque non quidem in anima tadem aut primam gratiam plantare, itemque rigare, hoc est conseruare, & prouehere, sed ad hoc tantum adniti concionatoris est munus: Deus enim est, qui hec omnia interiorius operatur. At hoc certum est, nunquam sine fructu verbum Dei prædicari: si modo verbum Dei, & non verbum humanum prædicetur. Hoc primum experimentis comprobamus. Nam, obsecro, quando vel Apostoli, vel Prophetæ, aut viri sancti antiqui, vel præsentis sine fructu verbum Dei seminarunt? Proferant pro se aduersarij, si quem habent. Præterea id ipsum communi omnium scētia ex Esa. 55. probatur, vbi sic habetur: *Et quemadmodum nix, & ros descendit de cælo, & illo non redit: sed sæcundat terram, & germinare eam facit: ita verbum, quod egreditur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, sed prosperabitur, & faciet omnia, ad quæ nisi illud.* Non reuertitur nix doctrinæ incutientis timorem, neque ros inuitatis ad amorem: non reuertitur in cælum, id est non frustra venit in terram. Item Esa. 45. *Non dixi Iacob frustra, quærite me, non in vacuum formavi terram: sed ut inhabitetur.* Non tamen necesse est, ut ad omnes fructus perueniat: satis est, si proficit prædestinatis: nam 2. ad Tim. 2. omnia sustinenda propter electos. Impij autem proficient in peius, ut idem B. Paulus eo cap. ait, & in Psalm. 73. *Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper.* Proderit ergo his quibus prodesse potest. Quare cum nullus sit locus, ut piè credendum est, à Christianis habitatus, vbi non sit electus aliquis: merito pro eius salute in quouis loco laboratur. Idq. vel ex eo intelligemus quod si contemplemur ea oppida in quibus nunquam, aut raro verbum Dei prædicatur, contra verò ea, in quibus frequenter auditur: deprehendemus quam longe ij, qui audiunt frequenter, ijs, qui nunquam, aut raro conciones audiunt, antecellant. Quamquam illud adnotandum, non omnem sequi mox fructum. Nam Iohan. 4. inquit Dominus Apostolis: *Alij laborauerunt, & vos in laborem eorum introistis,*

Esa. 55.

Esa. 45.

2. Timo. 2.

Psalm. 73.

Iohan. 4.

& rursus: *In hoc verbum verum est, alius est qui seminat, & alius qui metit.* Et reuera ita sepe contingit, ut vnus concionator excitauerit auditores, alius eosdem conuerterit. Sed & in reprobos extendit sese fructus, ut vel non peccent peccata plura, vel non tam graua, vel non tam ex animo. Itaque semper sequitur fructus, vel præsens, vel futurus. Idq. in causa erat cur antiqui illi Episcopi à prædicando verbo Dei non cessarent, quia certò cognouerant, nunquam sine fructu prædicari. Nam Eccles. 11. admonemur ut mane seminemus semen nostrum, & vespere non cessemus. Et 2. Tim. 4. ait beat⁹ Paulus: *Prædica verbum, in sta opportune & importune: &c.* Et beatus Augustinus non nisi febri correptus, & in lecto decubens, à prædicatione cessabat. Idēq. fere de beatissimo illo magno Gregorio licet affirmare.

Eccles. 11.

2. Timo. 4.

Igitur quamquam non cogamus concionatorem, ut fructum adferat, sed ut omnia efficiat, quæ ad fructum ferendum vtilia sunt: illum tamen consolamur, fructum certissimè ei promittentes. Quod autem de Medico, & Oratore obijcitur, longe distat à concionatore christiano. illi enim proprijs viribus innixi operantur humanumque opus faciunt, neque spem certam habent assequendi effectum: at verò concionator noster operatur eum Deo, ut Ionathas, habetque. ut nuper diximus, diuinas promissiones. Quare absque dubio sequetur fructus, si rectè verbum Dei prædicatur. Sit ergo (ut summam colligam) quod ad concionatoris finem attinet hoc certum; finem concionatoris esse fructum illumque euangelicum: Præterea etiam illud, si verbum Dei prædicetur, haud dubiè fructum semper aliquem existere. Magni momenti doctrina est hæc: vix enim dici potest, quantum referat hunc finem concionatori. ita esse propositum, ut donec eum fuerit affecutus, nunquam quiescat, immò ei semper inhiet, & pro eo crebris Dominum precibus appellet.

Caput, VI. De materia Concionatorii.

Mate

Materia triplicē esse Dialectici tradūt: in qua, ex qua, circa quā. nihilq. vetat, vnam eandemq. esse materiā ex qua, & circa quā. In nostra Theologia certum est, homines cunctos esse materiā in qua: ipsum verò Euangelium esse materiam, circa quam totus labor noster versatur: materiā verò ex qua, ipsum esse instrumentū vetus & nouū, ex quo desumenda est prædicatio. Quæ omnia vno verbo Dominus complexus est Matt. vlt. *Data est inquit, mihi omnis potestas in cælo & in terra: euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæcunq. mandauit vobis.* Expendendum est, prius dixisse; *Data est mihi omnis potestas:* vt consolaretur concionatores, promittens daturum se ijs præsidium è cælo per gratiæ dona, atq. eos seruaturum; nec permissurum eos opprimi pro hominū libito, sed pro diuina prouidentia. Præterea oēs homines doceri vult: non monachos tātum sed coniugio etiam vinctos, & milites, & ceteros quoscunq. Et vult quidem doceri, vt seruēt omnia, quæcunq. ipse mandauit. At quid quid sancto Euāgelio comprehensum est, mandauit, vbi summa perfectio inclusa est: quæ Matt. 5. Mādāta minima appellantur. Est enim discrimen inter præceptum, & mādātum. illud significat, quod sub pœna mortis adstringit: hoc vero, quod ad salutem spectat; siue necessarium sit, siue vtile. Idem Marci vltimo: *Prædicare Euangelium omni creaturæ.* Porro id iuxta Ecclesiæ, Patrumq. interpretationē annunciandum est.

Matt. vlt.

Matt. 5.
Differt præceptum à mandato.
Marc. vlt.

Matt. 13.

Con. Trid.
sess. 5. ca. 2.

Ex quibus autem hæc doctrina depromenda sit, Matt. 13. habetur *Scriba doctus vetera & noua producit de thesauro sciētia sua.* Nam nouum Testamentum ex veteri pendet, quoad perfectā explicationē; sicut vetus à nouo absoluitur. Idem fere in Con. Tridentino sess. 5. cap. 2. vbi Episcopi admonentur, vt populum doceant, quæ scire omnibus necessarium est; annunciantes scilicet breuiter, & facile vitia, à quibus declinare, & virtutes quas sectari oporteat; vt pœnam æternam euadere, & cælestem gloriam consequi quis possit.

Ecce prædicationis partem ait sancta Synodus esse vitia carpe

pere. Quare aberrant quidam qui aiunt non prædicare Euangelium qui vitia reprehendit, præsertim cum Christus dominus noster accrimè inuectus sit in peccatores.

Ceterum vt hæc omnia clariora sint: cum Ecclesiæ vniuersalis vsus receperit, vt hoc munus, nomine prædicationis euangelicæ exprimat: de ratione Euāgelij dicamus; ex quo erit reliquū erit, quid omnibus prædicandum sit, & vnde depromendum. Euangelium bonum nuntium ex Græca lingua nobis sonat: vnde ipse Christus Dominus noster Luca. 2 dicitur ab Angelis euangelium, in hunc modum: *Ecce annuntio vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie saluator mundi.* Ipse ergo Christus natus, Euangelium est. Est etiam Euangelium, Christi spiritus datus credentibus: vt Esai. 61. *Euangelizandum pauperibus misit me, vt prædicarem captiuis indulgentiam.* &c. Ipsa itaq. beneficia nobis per Christum collata, communicataq. per spiritum datum nobis, Euangelium nuncupatur. Tandem ipse contextus, seu scriptura euangelica, Euangelium vulgatissima appellatur voce, vt omnes norunt, & hūc spectat illud ad Gal. 2. *Contuli cum illis euangelium, quod prædico in gentibus.*

Satis sit has perstrinxisse significationes. neq. enim ex professo de hoc differimus: sed tantū colligere volumus, Euangelij p doctrina euāgelica, & in tota diuina scriptura, & vsitatissima Ecclesiæ cōsuetudine ab oībus vsurpari. Harū significationū prætermissa prima, qua p Metonymiā Chrs Euāgelij dicitur; altera potissima est. pprie enim, ac præcipuè gratia Spiritus sancti, siue Christi spiritus, Euāgelium dicitur: quod aperte satis ex Hierem. 31. cap. colligitur, interpretante Apostolo ad Hebr. 8. ait enim Hieremias: *Ecce dies venient, dicit Dominus, & faciam domum Israel, & domum Iuda fœdus nouum.* Et paulo post: *Hoc est pactum, quod feriam domui Israel: post dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorū scribam eam.* Quod & cap. 2. indicat. Et beatus Paulus ad Hebr. 8. dixit: *Dabo in mentem, & superscribam.* Itaque quod præcipuè Euangelium est, Spiritus sancti gratia est in cordibus nostris infusa. De qua beatus Paulus ad Rom. 8. semel & iterum: *Qui Spiritum Christi non*

Quid Euāgelium sit, & quot significationes habeat.

Luca. 2.

Esai. 61.

Gal. 2.

Hier. 31.

Hebr. 8.

Hier. 2.

Hebr. 8.

Rom. 8.

62.

bet, hic non est eius. Qui Spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Caritas Christi diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: Et rursus: Lex Spiritus vitæ liberavit me à lege carnis. Vnde beatus Augustinus libr. de Spiritu & littera, *Leges Dei*, inquit, ab ipso Deo in cordibus scriptæ sunt ipsa præsentia Spiritus Sancti. Probat autem sanctus Thomas meritò hoc præcipuè Euāgelium appellandum: nam in vnoquoq. genere ab eo, quod præcipuum est, nuncupatio sumitur: vt in homine à ratione. At quod præcipuum est in lege Euangelica quoad nos, Spiritus Sancti gratia est. Hæc enim est, qua remittuntur peccata, quæ iustificat, quæ ad bona præstanda vires præbet, quæ filios Dei facit, & regni cælestis cum Christo coheredes.

Iam verò ipse Euangelij contextus qui Christi historiam, vitam, & verba continet, Euangelium dicitur: vnde illud quòd vulgo sacro sancta Dei Euangelia appellamus, in quibus quid quid Christus dominus noster egit, & prædicauit, perstringitur. Non enim totus mundus (vt beatus Iohannes ait) capere vnquam posset tot libros, quot de illius exemplo, doctrina, & miraculis scribi possent. Quæ autem tamquam doctrina propriè euangelica, & ab ipso met Dei Filio prædicata in Euangelio continentur: ea sunt, quæ ad Dei perfectam cognitionem, & amorem, perfectumque operum vsum spectant: qualia sunt primùm quidem, quæ Christi mysteria nobis enarrant; vt quæ de mysterio Trinitatis, & Incarnationis Christi, cæterisque omnibus, quæ ad fidem christianam explicite pertinent, in Ecclesia Christiana traduntur: Nam quòd Deus sit, illeque maximus, hoc naturalis lex, & ratio tradit. Hæc igitur ad perfectam Dei cognitionem disponunt. De quo Iohannis 8. *Hoc est opus Dei vt credatis*. His accedunt quæ disponunt ad affectus puritatem: quæ scilicet mundi contemptum prædicant, vt homo Spiritus Sancti capax sit; iuxta illud Iohan. 14. *Et ego rogabo Patrem, & aliū paraclitum dabit vobis spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere. ij enim qui ex mundo sunt, Spiritum Sanctum accipere, id est, capere non possunt; iuxta illud etiā Iohan. 8. Sermo meus nō capit in vobis. Qui enim nimium amat creaturas nō potest*

ver

B. Augu.
lib. de spiri
tu & litte.
ra. c. 17. c.
26. & c. 31
1. 2. q. 106.
art. 1.

Iohan. 21.

Iohan. 8.

Ioh an 14.

verbum Dei capere: qui plus amat quam par est; agre capit: quippe quia iuxta affectus mortificationem caritas in corde vires acquirit, & colligit. Tandem in euangelica doctrina, vt omnia opera nostra à caritate perfecta oriantur, & ab eadē absoluantur docemur. Quæ omnia nouum Testamentum absolute nobis integreque, suppeditat.

Ceterum quoniam subobscura est Euangelij propria ratio; hæc verò disputatio de concionis materia tanti est momenti: libet de hac re seriò philosophari, explicareque. quid præceptum, & quotuplicia præcepti genera sint; idemque de consilio dicere; vt tandem quando doctrina Euangelica sit præceptum, quādo consilium, aliaque id genus multa deprehendantur.

Præceptum doctrina est, in qua id præcipitur, quod ad vitam æternam consequendam, & ad penam æternam vitandam necessarium est. A præmio itaque, & pœna vt ab effectu definitur. Præceptorum genera sunt quatuor. Quædam sunt diuina naturalia, qualia sunt duo amoris præcepta, decemque decalogi. Nihil nunc moror, si quatenus naturalia sunt amoris præcepta, de naturali amore sint accipienda, quousque illustrato per fidem intellectu de supernaturali amore accipiantur. Alia sunt diuina positiua, qualia sunt quæ in lege veteri à Deo data sunt, ad legem veterem propriè spectantia: quæ quia iam abolita sunt, ideo his prætermisissis alia sunt nobis in noua lege præcepta diuina positiua; scilicet de Fide, & Sacramentis: quæ impressa naturam non sunt vt prima illa præcepta, quæ ideo naturalia appellantur, quia natura impellit ad illa; sed data sunt à Deo vel scripto, vel traditione. Ternij generis sunt præcepta humana Ecclesiastica: scilicet quæ non proximè à Deo, sed ab Ecclesiæ Prælati proficiscuntur, & ex constitutione, aut vtu pendunt; vt de quorundam obseruatione festorum. Tandem sunt præcepta humana, & laica, quæ à Principibus, vel Rebus publicis ob publicum bonum promulgata sunt.

Consilium verò doctrina est ad melius expeditiusque finem consequendum instituta. Finem appello, perfectum Dei amorem in hac vita, in altera verò gloriam æternam celsiorem. Qui enim consilia obseruat

Vide D.
Tho. 1. 2. q.
108. ar. 4.

D. Tho. 1. 2.
q. 103. a. 4.

1. Cor. 7. obseruat, multo magis aptus ad diligendum Deum erit; atq. minore impedimento ad illum properabit, vt 1. Cor. 7. docet B. Paulus de eo, qui virginitatem vouit: Consiliorū genera quatuor sunt. Quædam enim ad tempus data sunt; vt quæ Matth. 6. Luca. 9. Dominus docuit, in quibus pro legatione præsentis sibi commissa instruebantur Apostoli, & ijs quædam concedebantur, quædam vero denegabantur ex ijs, quæ pertinent ad externos vsus: quæ tamen iam non sunt obseruanda: vnde doctores sancti omnia illa modò ad spiritum referunt; sicut & quæ Marci vlti. promittuntur Euangelicis concionatoribus. Quamquã Balle Franciscus, non sine numine, vt Dei virtutem ostenderet, hæc à fratribus suis obseruari voluit.

Luc. 9.

Marci vlt.

Secundum genus est eorum consiliorum quæ de cōtemptu mundi differunt. negare teipsum docent, ferre crucem, renunciare omnibus, quæ possides, & odio habere etiam patrem, & matrem, & vitam propriam: quæ omnia ij præstant, qui omnibus prætermisissis soli Deo vacant. Quorum primi sunt, qui se religionibus manciparunt, vbi tria illa eduntur vota, quibus omnia terrena ad tria illa, scilicet honores, & diuitias, & delicias reducta, abijciuntur, contemnuntur, & odio habentur. Vnde Religiosi, Religiosq; perfectionis statum habere dicuntur. Nam dum omnibus terrenis renunciant, idq. voto confirmant, stabilem habent viuendi modum consequendæ perfectioni aptissimum: quamquam contingere possit, vt perfecti nō sint; si ex corde non renuncient, euellantq. omnem concupiscentiam. Fieri enim potest, vt perfectus sit quisquam, qui statū perfectionis non profiteatur, nimirum si purum ab omni terreno affectu cor habeat: cōtra verò vt is, qui in statu perfectionis degit, imperfectus sit, quoniam perfectum Dei amorem non est adeptus. De hisce verò cōsilijs legite Lucam præsertim cap. 14 & 9. Quibus quidem & totum Euangelium, vniuersumq. nouū Testamentum refertum est.

D. Tho. 1. 2
q. 108. art.
4. in corpore.

Luc. 14.
c. 9.

Matt. 5. 6.
7.

Tertium consiliorum genus ipsa est Euangelica perfectio. His enim consilijs (de quibus præsertim Matt. 5. 6. 7.) diuina mādā data apertius explicantur, atq. illorum sublimitas, & finis describitur

bitur. Addūtur quippe ea præceptis: quæ in illis inclusa (tametsi ignorata) erant. Sed & sparsim in veteri Testamēto, immo & in Philosophicis libris, quamplurima erant vel tradita, vel insinuatā: nunc autem in sacrosancto Euangelio expressa, atq. perspicue & perfecte exposita sunt edocta: & ita tamē, vt perfectionē in caritate præsertim consistere, intelligamus. Tantum enim perfectionis habebit quisq. quantum amoris: iuxta illud 1. Cor. 3. *Maiores est caritas, & Col. 3. Caritas est vinculum perfectionis.* Non enim, quod quis plura præstet opera, cum perfectum non habeat amorem, perfectus est: sed quod maiorem habeat caritatem. Præponderat ergo caritas omnibus alijs operibus: & eatenus opera meritoria sunt, quatenus vel à caritate elicita, vel imperata: tantumq. habent meriti, quanta, ex qua proficiscuntur, caritas est. Nihilominus tamen ex natura sua quædam sunt opera alijs perfectiora: & in vnoquoq. præcepto est opus necessarium ad salutem; & est opus perfectum.

1. Corin. 3.
Colos. 3.

Genus tandem consiliorum quartum, omne virtutis opus, quod non est præceptum, à S. Thoma appellatur. Quidquid ergo boni operis præstare quis poterit, quod non præstans nequaquam peccaret, consilij id opus est. Hæc ergo sunt præceptorum, & consiliorum genera.

Rursus hæc omnia consilia alia quadam ratione diuiduntur: aut enim sunt consilia generalia, aut particularia. Nam quæ Dominus noster in Euangelio nobis tradit, generalia sunt: quæ vero nobis nos ipsi excogitamus, sunt particularia: quæ solent vtriusq. diuini cōsilijs amore excogitare, vt in Religionum auctoribus videmus, qui multas corporum macerationes, ac piæ exercitationes inueniunt. De quibus Esai. 3. *Dicite iusto, quoniam bene: quoniam fructum ad inuentionum suarum comedet.* Et de quibus etiam ait B. Chrysostomus, piæ animas plura, quam in scripturis Deus præcepto vel consilio doceat, in Dei gloriam præstare. Ceterum non est hoc loco prætermittendum, omne consilium posse fieri præceptum; quamuis non omne præceptum fieri possit consilium. Multa enim, quæ per se ipsa consilia sunt, possunt esse media ad præstanda præcepta nobis necessaria: vt

Esai. 3.

si ieiunium, vel frequens receptio Corporis Christi, vel contēptus corporei cultus, & ornat^{us} media essent ad castitatem retinendam necessaria. Nam vbi ad vitandum peccatum mortiferum, vel ad diuinum præceptum exequendum media necessaria sunt; consilia iam non sunt, sed præcepta. Tum etiam necessaria sunt vbi aduenientibus circumstantijs iam pertinet ad præcepta: veluti, actu diligere inimicos, eisq. benefacere, cum in necessitate versantur, præceptum est; cum alioqui sit cōsiliū. Hic tamen ex amine opus est prudenti & acuto, vt intelligatur an ex necessitate mediij, vel circumstantiæ, consiliū abeat in præceptum. Et hoc est quod vulgo circumferri solet, cōsilia in præparatione animi esse præcepta: hoc est oportere ita animatum esse quemquam, vt consiliū exequi velit, si quando mutetur in præceptum. Igitur diuersa est ratio præcepti, & consilij. Præcepta enim semper obligant, quamquam si affirmatiua sint nō pro semper, sicut negatiua: at consilia non obligant ex natura sua semper; sed solum vbi occurrat specialis ratio, propterquā in præcepta mutantur. At contra, præcepta naturalia non abeunt in consiliorum naturam; quamuis fortè propter paruitatē materiæ, aut deliberationis defectum aliquando eorum transgressio non mortale, sed veniale aut nullum fortasse peccatū sit. Idē ferè de præceptis noui testamēti dicendū. Præcepta autē humana, siue Ecclesiastica, siue laica sint, sæpe reuocātur: & tūc quidem mutata videntur in consilia: nisi fortè ex circumstantijs incommodum pariant. Veluti olim præceptum erat quotidie cōmunicare: hodie verò consiliū est, si absq. incōmodis fiat. Iā vt vlteriùs progrediamur; ex multis, quæ cōcionatoris materiæ multū adferūt lucis, plurimū refert intelligere, qd lex naturalis, & vetus, & noua inter se distēt. Lex quidē naturalis tantū naturalia præcepta præcipiebat: quæ & præcepit lex vetus, aut potius recepit, & vt generalia cōplexa est. Naturalia enim immutabilia sunt, & omni tēpore nos astringūt: neq. vllius legis sunt propria; sed omniū communia. sc. cūctos homines, qua ratione homines sunt, deuincientia. Quamuis, quia in Euāgelica lege absoluta, & perfecta sunt, p̄prius ad eā quodammodo spectare dicātur. Addidit lex vetus præcepta illa oīa legalia, ceremonialia, &

*D. Tho. 1. 2
q. 188 ad 4
& ad vlt.*

iudicialia: illa in quā, quæ à Deo appositæ sunt ad Christi aduentū spectantia, vt populus ad illum recipiendū disponeretur. Quæ ratione à B. Paul: ad Gal. 3. lex appellatur pedagogus in Christo; Christusq. ad Rom. 15. minister circuncisionis, id est qui circuncisionē adimpleuit, atq. absoluit. Qui enim administrat, in suā curā recipit id quod administrat. Vnde lex illa imperfectionis appellata est, vt quæ ad pueros spectabat, quaten^{us} talis lex erat. At noua lex nō differt essentia à veteri lege. Nā vt ad Ro. 4. B. Paul. ait, vnus Deus est qui iustificat circuncisionē ex fide, & præputiū per fidem: nam fides ex circuncisionē, vt ex figura, p̄diit. Gentiles autē accepta aliunde fide, quā per circuncisionem, per fidem viuā seruantur absq. circuncisionē. Differt ergo solū perfectione lex noua à veteri. Nam lex noua perfectionē amoris prædicat; scilicet perfectū amorē; & amor vinculū perfectionis est, id est quod stabilit, firmatq. perfectionem. Itaq. perfecti, qui in lege veteri extiterūt, ad legem nouā spectabant, in cuius virtute spiritū perfecti amoris acceperūt. Fit ex ijs omnibus (q̄ cōcionatoribus oībus summopere persuasum velim) Euangeliū quatenus Euāgeliū, quoad præcipuā illius rationē, amoris perfectionē significare: itaq. prædicare Euangeliū idem esse, q̄ perfectū dei, & proximi amorē prædicare. Hūc igitur arcū intindere, hūc oēs labores, & industriam, hūc omnē doctrinā dirigere debet euāgelicus cōcionator, vt omnē hominē perfectū faciat in Christo. Erit autē perfect^{us}, si perfectū habeat amorē. Merito autē, licet Euāgeliū cōtineat plura, vt dictū est. sc. præcepta fidei, & sacramentorū, atq. præterea cōsilia primi, secundi, & quarti generis, de quibus supra: tamē ab amoris perfectione appellationē sumere debet. Vt enī Euāgeliū etsi gratiā & contextū euāgelicū significet; præcipue tamē pro grā sumitur; quoniā hoc præcipuum est: ita quamq. Euangeliū multa simul opera moralia doceat, vt Matt. 5. 6. 7. videre est: tamē ab amoris perfectione præcipue est appellandū. Hoc enī in Euāgelij lege præcipuū est, vt ad Ro. 8. docet D. Pau. *Nō accepistis spiritū, in quiēs. seruitutis iterū in timore sed accepistis spiritū adoptionis filiorū, in quo clamamus Abba pater.*

*Paul. ad Gal.
1. 3. Rom.
15.*

Rom. 4.

*Matt. 5. 6.
7.
ad Rom. 8.*

Cum itaq. in amore consistat perfectio, cūq. perfectio ratio

fit, quæ Euangelium constituit præsertim: sit ut prædicare. Euāgelium, si exactissime loquamur, nihil aliud sit, quam iudicium amoris, ac item dilectionis proximo. De his autem prædicare. Cetera etiam prædicatio debent, ut quæ huiusmodi perfectionis media sunt, aut effecta, quæ sunt, præcepta in lege veteri, et in ceteris omnibus operibus moralibus, et religionis præceptis, & quæ ad decem mandata spectant, quæ quibusdam autem, & præterea mortificatio, contemptusq. rerum omnium, quæ ad secundam consiliorum genus spectant, actandem, quæ ad quartam consiliorum genus. Sic enim nisi debemus Deo profectum, unde quæque parere populum, semper in sinu, ut res ad amorem, & ad inspirandum, in quo perfectio consistit, id est, in religione, ut in matrimonio viuas, & quidquid operis exerceas. Nam Christi Iesu amor, & gloria, nosse semper seipsum esse debent, sicut

Matt. 5. 6. 7.

Matt. 5.

Ex his explicari facile potest quod Matt. 5. Dominus dicit: *Veni legem solvere, sed ad implere.* Quod triplicem habet sensum. Nam adimpleuit, quid quid in ea præceptum erat, exactissime præstans: & præterea adimpleuit absolute, perfectionisq. quæ in illa in ea docebatur, id est mysticos docens, aperit sensus, ad illa q. illa omnia, quæ ad perfectam iustitiam spectabant, quæ in lege veteri non erant aperte tradita: & denique, ad præcepta ad ea officia præbent spiritum. Qui tertius sensus aptissime, et explicatq. discrimine quod inter legem veterem, & novam interesse diximus.

Sed obijciat quisquæ: nonne in lege nature præcipiebatur summa illa Dei dilectio in primo mandato, quæ B. Aug. in hac vita præstari non posse pronunciat: quid enim est perfectionis, quod in præceptis dilectionis & iustitiæ non sit comprehensum? In lege veteri (ut in Iob, in Davide, in Sapientiæ libris, in Prophetis) nonne maxima insinuatur perfectio: adeo ut de inimicorum dilectione sermo sit? Nani Proverb. 5. habetur. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum.* Et de cohibendis oculis, de maxima temperantia, deq. minutissimis operibus multa sunt in antiquis libris comprehensa. Immo & philosophi de summa perfectione; & (quod maius est) de Iesu Christi mysteriis multa loquuntur, ut Orphæus, Apollo, Sibyllæ, Plato, Socrates, Epictetus, Aristides: quid

Proverb. 5.

Lege Nicæphorum & Theodoretum

Seneca.

Seneca? Utinam libros hosce Theologi evolverent: reperirent proculdubio in his mirabilem sanctitatem. Præter hæc omnia, fuerunt in lege nature, & veteri viri sanctissimi: quales Enoc, Iob, Abraham, David. Nonne dictum fuit Abraham. *Ambula coram me, & esto perfectus?* Nonne David Psalm. 72. *Quid mihi in celo, & a te quid volui super terram &c?* Cur ergo perfectionem Euangelio ascribimus, cum eam verbis & exemplis lex nature, & vetus tradiderint?

Gene. 17. Psalm. 72.

Sed quod ad exempla attinet, sicut supra dictum est, posse quemquam in statu imperfecto vivere perfecte, & etiam in statu perfecto imperfectum existere: ita etiã de statu veteris legis philosophari possumus. Potuit quidem Iudæus perfectus esse sicut David. Quod cum ita sit, proh dolor! quot sunt christiani imperfecti? Sed hi certe iuxta spiritum ad statum Iudæorum pertinent; sicut rursus Iudæi, qui spiritu perfecti erant, ad christianum statum pertinebant. Quod verò attinet ad objecta ex libris; negare non possumus, quin in libris citatis, & mysteria fidei insinuatur, ut auctores sunt Theodoretus in libro de affectibus Græcorum, Nicephorus in libro de Ecclesiast. historia: quini mo reuera in commemoratis Philosophorum libris, de mortificatione innumera sunt præcepta, & consilia. Ceterum omne genus consiliorum nullibi præterquam in sacro Euangelio, est ita apposite explicatum, & (ut diximus) per quattuor genera distributum, ut nihil perfectionis desideretur, & eo ordine digestum, ut certis gradibus ad finem peruenias: itemq. nullibi finis hominis, hoc est beatitudo, ita fuit aperte declarata, ut in Matt. 5. ubi in rebus corporeo appetitui averseantibus constituitur, & omnia simul consilia concinnè, absolute, & distinctè enumerantur. Ita que hoc totum Euangelio acceptum ferre debemus, quod perfectionis legem integram, & absolutam, phrasi plana, & sincera nobis exhibuerit; eamq. Christus Dominus noster non verbis tantum, sed re etiam ipsa, hoc est exemplo confirmavit. Igitur tametsi perfectionem affirmamus nunquam fuisse ante Christum Dominum nostrum sic à tenebris erutam, & in aspectum, lucemque prolatam, clareque & gra-

Matt. 5.

phicè verbis, & exemplis descriptam: tamen non negamus in diuinis naturalibusq. præceptis eam contineri. Certè enim nihil perfectius esse potest, quam primum mandatum, vbi & ex obiecto, & ex modo summa perfectio præcipitur. Docemur enim in eo quantum fieri possit Deum amare: Deum, inquam, per fidem cognitum, quæ docet infinitam, & in comprehensibilem Dei bonitatem. Porro voluntas magis amat, quam intellectus cognoscat: amat, enim, aperte & expressè. Nam cognitio in nobis est, amor vero est extra nos: vnde diligimus Deum vt in se ipse est, non vt in nobis cognitus est. At in se ipse incomprehensibilis est: in nobis verò finito modo cognoscitur. Igitur cum primum præceptum supremam dicat amoris extensionem, & intensionem; dubitari non potest quin absolutissimum sit. Quare prætermittis præceptis de fide & Sacramentis, atq. consilijs primi & secundi generis, quæ media sunt ad finem, atq. si vis, quarti generis, quæ effecta sunt: quod attinet ad perfectionem; nihil legi naturali, quæ de dilectione est, iuxta fidem intellectuq. Euangelium addit, sed tantum illam explicat, latentiaq. in ea eruit, & occultata pandit.

Haecenus satis dictum est, quid prædicandum sit. Nolim autem Evangelicos concionatores in explicando quodnam sit peccatum mortiferum, & quodnam veniale immorari. Immo velim eos de Euangelica perfectione ita ad auditores loqui: Hæc perfectio est Auditoribus: hæc si amatis, rectè ingrediemini, longè usq. aberitis peccato. Sed quid dicam de ijs, qui (quod meus meminisse animus horret) ad peccata venialia quandam liberaliter cōcedunt hominibus licentiam? Nimirum ita illi: Certè licet bono animo paulisper ludere, saltare, vestibus indui prætiosis, vultum, quò pulcrior appareas, fucis & vnguentis limare, & id genus alia. Hoc certe est Reipub. Christianæ pestem, & exitium inferre. Cum enim homines hodie propensissimi sint ad malum, & sibi ipsi licentias immodicas vsurpent; deprauatumq. sit innumeris peccatis, pessimisq. consuetudinibus vulgus, vt 2. ad Tim. 3. satis docetur. quid utilitatis proueniet ex hac concionandi ratione? immo quid non damni? Nonne in omni opere, & in

con-

concionando maxime (quæ in Ecclesia exercitatio est potissima) omnium circumstantiarum habenda est ratio: cur igitur non expendant concionatores tempora, & mores, & personas, vt videant quantum sit necesse non laxare habenas, sed potius continere? Præterea vnde obsecro acceperunt talè prædicandi modum? Rogo; an ex sacra Scriptura? an ex Sanctis? Certè cum perfectissima quæq. ad mortificationem, & amorem spectantia totis viribus omnes concionatores sancti prædicauerint; hi prædicant longe aliter, & aberrant à tritis Patrum nostrorum semitis: itaque cum se concionatores Euangelicos esse profiteantur; certè turpiter mentiuntur. Nam cum eam agant personam, cuius est munus Euangelicam perfectionem prædicare; ipsi quidem id prædicant quod impedimentum perfectionis esse solet, quodq. illi quodammodo obluatur?

Sed ais forsan tu qui sic concionaris, Diuum Thomam sæpe ea quæ tu prædicas, licere affirmasse. At ego sic contra: Similiter posses prædicare licere cuiquam vxorè alienam osculari, quia Diuus Thom. aperte; si id bono animo fiat, licere pronūciat. Vide ergo tu ipse an concionatorem hoc docentem laudaturus sis. Certè à Diuo Thom. definita sunt multa, non vt ea populum doceas; sed vt tu ipse scias, & rogatus respondere possis, & in sacris confessionibus intelligas quid peccatum mortiferum, quid veniale, quid non peccatum, quid perfectio sit. Concionatori igitur sanctus Thomas non suppeditat semper concionandi materiam; sed diluit difficultates, ne veritas ignoretur. Consule autem Diuum Thomam in concionibus (nam multas reliquit ille scriptas) videbisq. quàm alius sit ab ea, quæ in scholasticis libris sustinet personam. Imitare igitur eum cum concionaris concionantem; imitari verò, vt decet, in cathedra, in colloquijs, in audiendis confessionibus disputantem.

Sequitur ergo ex ijs, quæ actenus dicta, & explanata sunt, concionatorem Euangelicum, vbi peccata mortifera inter dicendum inciderint, debere acrius illa detestari, & auditores ab eis deterrere: in peccata autem venialia inuehi;

C 4

sed

2.2.9. 154.
a. 4. 112 607.

fed mitius. Quæ quidem res eiusmodi est, ut eam etiam indocti præstare possint. Quis enim non alterum monere sciat, ne peccet? At verò ubi de perfectione Evangelica dicitur: hinc nervi omnes intendendi sunt; hinc viribus, rationibus & persuasione opus est; in hoc concionatorem Evangelicum omnem suam operam impendere oportet, ut etiam ea, quæ non sunt necessaria, & quæ prætermittere non est peccatum persuadeat; atq. id quidem non frigidè, sed summo cum animi affectu atq. conatu. Nam ut à veneno deterreas non multis opus est verbis: at summi laboris est atq. industriæ, ab his, quæ licent, sed non expediunt, animos auocare.

Sed obijcies multa hinc residere pericula. Primum enim arbitrabitur (dices) christianis, esse peccata mortifera, quæ peccata non sunt, si tam acriter in ea inuehamur. Deinde, cum maioris momenti sit persuadere præcepta, ut quæ necessaria sint ad salutem; non debemus illis prætermittis consilia præsertim prædicare. Tandem afficietur atq. angetur populus vehementer, cum se viderit tam longe à perfectione Evangelica distare:

Con. Trid.
Ses. 24. c. 9.
Ses. 5. c. 3.

His ut respondeamus, primum proponendum est, ex sacro Conci. Trident. vehementer esse concionatoribus & Episcopis commendatum, & Parochis præsertim, ut certo & constituto tempore, quæ sunt necessaria ad salutem, Christianus populus ab ineunte ætate doceatur, quò instructi omnes in lege sint, quam profitentur; sciant omnia legum genera; sciant omnia omnis generis mandata, naturalia, iuris positivi, diuini; ac etiam sciant esse leges humanas, Ecclesiasticas, & Civiles; sciant quid sit consilium, & quot sint consilium genera, quæ illorum commoda, & quid sit propriè Evangelium. Et hoc quidem parochorum præsertim est munus.

Si ergo in ijs esset instructus populus; tunc concionator Evangelium seriò & ex professo prædicaret, nullumq. incommodum, sed ingens utilitas in eius prædicatione sita esset: quippe quia sciret populus, quænam futura esset vita christiana, & fortè plures christianè vivere vellent.

Sed cum tam infelicia sint tempora, ut populus sæpe etià ea quæ necessaria

necessaria sunt ad salutem ignoret: fateor oportere nunc maximè (tamen si semper id fieri debeat) ita prædicare verbum, ut præcepta semper interponantur, habita temporis, loci, personarum, negotiorum, & eius Evangelij, aut festi, de quo agitur, ratione. Illud tamen semper pro certo constitue; Evangelicam perfectionem suadendam esse. Ita enim fiet, ut christianus populus in fide, & in lege, & in Evangelio pariter instructus sit. Non est necesse me hoc loco dicere, populū iam satis, atq. adeò plus satis doctum esse in discernendo peccatū mortale à veniali, & à perfectione; adeò ut quoties vel puellā reprehendas, tibi mox acutula respondeat: hoc non est peccatū mortale. Quare nihil est certè periculi, si perfectionem persuadeas. Sed neq. ego veto, quin aliquādo, si oporteat, ita dicas: Perfectio hæc est, Auditores, quam prædico; Evangelium est: sed vestra res agitur; Christiani enim estis, non Iudæi, non Gentiles, naturali tantum ratione viuentes: Evangelium à me prædicari poscitis; itaq. prædico, & iure prædico, ut intelligatis, quæ vos homines christianos deceant, atq. humiliemini vestram considerantes imbecillitatem, & conemini semper ad maiora, neq. in Christi dilectione, & obsequio unquam aliquid satis esse ducatis; cum lex nostra amoris sit; cum nos Deus vere dilexerit, & diligat; cum amantem redamare æquum sit. Rectè igitur facies si hac, quæ dixi, ratione aliquid ad perfectionem pertinere auditores doceas: non autem si (ut fieri sæpe solet) tamquam per ludibrium id dicas; quasi non multum referat id corde excipere & re præstare. Quibus addidem; ex hac prædicandi ratione populum à peccatis omnibus vehementer deterreri. Si enim tanto conatu perfectionem suadeo, nonne imperfectionem damno? non ne peccata detestor? Verbi gratia; si suadeo. ne virginem cōspicias; quanto magis, ne quid minus honestum committas? De ceteris eodem modo licet virtutibus, & vitijs differere.

Hactenò de materia in qua, & circa quā. Unde colliges etià materiā ex qua desumenda sit doctrina. Desumenda enī est ex scriptura, ex Sanctis, ex Ecclesia, ex libris pijs, ex historia Ecclesiastica, & humana, atq. ex sancto Tho. Hi enim libri suppeditant doctrinā, exēpla, & solidas veritates, atq. viles. Hi sunt fontes ex quibus

catholica, sancta, & utilis doctrina manat: quare non est quòd quaedam nobis fodiamus cisternas, quæ continere aquas non valent. Hæc deò à me dicuntur, vt intelligas, non à viris, quos nescimus fuisse sanctos, doctrinam hauriendam: sed ex Christo Iesu, qui fons est aquæ viuæ, & ex sanctis doctoribus: quoniã & ipsi de fonte Domini nostri Iesu Christi doctrinã imbiberunt.

Ex scripturis quidem veritates primum sunt decerpēde. Vt nam, o concionatores ea omnia annūciaremus Christiano populo, quæ Deus populū suū doceri voluit. Nam vt ait Paul. *Omnia quæ scripta sunt, ad nostrã doctrinã scripta sunt.* Si ex hoc fonte hauriremus aquã; multa quæ predicamus, nequaquam predicaremus. Nam; obsecro, dantur in sacrosanctis litteris hominibus licentię? Nonne minima quæque potius prohibentur?

Præterea phrasis scripturæ obseruanda est: nam cum diuino fungamur munere; & in doctrina, & in genere dicendi Deum imitemur oportet.

Ecclesia verò utilissimã præbet doctrinã ad cultum ecclesiasticū spectantē: scilicet de reuerētia tēplorum, de ratione sanctarū piarumq. vestiu, de imaginibus, de ieiunijs, & id genus ceteris. Porro utilissima & piissima sunt multa in concilijs, & in Iure canonico, præsertim in Decreto ad cōseruandã vitę integritatem.

Ex sanctis verò doctoribus, quos magistros nobis dedit Ecclesia, Græcis & Latinis, modus interpretandi scripturas sumendus: nō ex Rabbinijs: nō ex hereticis: nō ex hac labe, quæ irrepsit, vt obliuioni fere datis sanctis, toti in hoc heremus, vt inuestigemus an sic vel secus in Hebræo, vel in Græco libro scriptum sit; an sic vel secus hic, aut ille transfulerit. Cur concionator transgrederis terminos Patrum tuorum in concionando? Quādo interpretaris scripturas, licet tibi, sed temperate, vt fecit Beatus Hieronymus, originaum, & versionum habere rationem: sed inter concionandum nō aliter interpretanda est scriptura quàm fecerint sancti; quippe quia ij certè sunt, qui scripturæ spiritum sunt assequuti, qui que recte nouerunt eam populo interpretari. Esto tu igitur illorū discipulus, & eris bonus magister. At verò quãquã sancti oēs optimi magistri sint, seligēdus est tibi vnus

*Alcquis ex
sanctis om-*

v. cl

vel alter, quem sequaris præsertim; ceteros etiam perlustrans. Si vis allegorias, B. Aug. magister est præcipuus: si anagogias, B. Ambr. si mores, B. Gregor. si contextū, B. Hierony. B. aut Christofost. præstantissimus concionator fuit, quamquam acerrimus. Sed quamuis ex his vnus vni tibi muneri præsertim deseruiat: tamen omnes omni bona supellectile referti sunt, & in eorū vno quoq. dogmata, pietatē, & omnē sanam doctrinã reperiēs.

Ex historia etiam Ethnicorum, dicta, vel facta potes desumere. Nam & B. Paulus Athenis prædicans, & ad Titum scribens, Poetas citat: & Dñs in Euangelio vulgatis vtitur prouerbijs.

Ex libris pijs speciales doctrinas, & actiones pijs accipere possumus. Est enim valde vtile explicare, exprimereq. peculiare virtutum & vitiorum actiones: & præterea exempla virorum sanctitate insignium, quæ libris huiusmodi commemorantur, ad commouendos audientium animos aptissima sunt,

Tandē ex sancto Thoma solidæ veritates habētur, quas nō ignorare est omnino necessarium. Non autē, vt dictū est, oēs veritates prædicandæ sunt. Nō enim prædicatio instituta est ad decidendas subtiles difficultates, sed ad populum in fidei veritate & integritate atq. vitæ candore erudiendū. Nam D. Tho. doctrinã, quam in Summa Theologię tradit, lac & puerorū cibum appellauit: scripturam, sanctosq. doctores cibum esse solidum asseruit. Tu ergo dum annūcias Euangelium; non lac, sed cibum solidū christiano populo porrige. Quod si lacte pasce-re cum oportet; non difficili & subtili, sed facili atq. utili vtendū est. Sed quæret quispiã: semper ne eadem doctrina prædicanda, nimirū ea, quæ ad edificationē spectat? Respondet D. Paul. *1. Cor. 1. Sapientiã aut loquimur inter perfectos.* Omnis ergo generis doctrina prædicanda est, & omnis generis doctrinã continet scriptura: sed p personarū ratioe aliter atq. aliter est predicandū. Quod præsertim propter abditissima christianæ religionis mysteria dico, quæ nō oibus prædicanda sūt, sed cordatis & ingenio præstātib⁹, alioqui eñ margaritas mitterem⁹ ad porcos. Oportet nonnūquã, vbi per auditores licet, de dogmatib⁹ fidei nō nihil dicere ad populū; sed facili & breui sermone; ne qd ignoret eorum

*cionatorū
pre alijs, eli
gendus.*

*1. p. in proe
mio.
In prefatio
ne 1. partes*

*Paul. 1. Co
rint. 1.*

Qua phras
li concionan
dura.

eorum, quæ saluti comparandæ vel necessaria sunt, vel utilia. Elucidandum tamen est, antequam hinc solvam, magni momenti negotium; scilicet qua phrasi prædicandum sit Euangelium. Neque enim parum refert quo genere dicendi utaris: sicuti neq. parū refert quomodo edulia condias: quippe quia cōdimentū sæpe placere magis solet, aut prodesse, quàm cibus ipse. Porro ad materiā dicendi genus spectat. Nam qualis materia, talis phrasis: & præterea non tantum res quæ in scriptura agitur, materia est; sed ipsa etiam phrasis: vtrumq. enim est ab Spiritu Sancto.

Satisfaciam ergo quæstioni huic, si exempla & testimonia, ac rationes in huius rei declarationem attulero. Primum cōsidera, obsecro lector, diuini verbi seminatores. Moysen vide qui balbus, blæsusque fuit. Deinde euolue Prophetas, & vel elegantissimum Esaiam, atq. expende eius prophetiæ prima verba: *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui.* In hunc etiam modum locutus fuit nuncius ille Iohannes Baptista, cuius prædicatio de dispartendis cibus, & vestibus, deque alijs similibus facilitate, & sermonis humilitate, tota procedebat. Lege ipsum Euangelium, & deprehendes quàm sincera, quàm familiaris in Christo phrasis: adeo vt non desint, quibus displiceat euāgelica simplicitas. Porro sicut Christus, cæteriq. illius ministri prædicarunt, ita scriptum est; immo forte potius scriptum est, quàm prædicatum. Tandem audi beatum Paulū

2. Corint. 10. *Quoniam quidem, inquit, epistolæ graues & fortes præsentia autem corporis infirma, & sermo contemptibilis. & eadem epistola cap. 11. Nihilominus feci à magnis Apostolis, etsi enim imperitus sermone sed non scientia.* Vides apertissimè notatum de hoc beatū Paulum, quod sermone eloquēs non esset. Si ergo summus ille in ecclesia prædicator à Deo electus, ita fuit in dicēdo veluti rusticanus: ne Demosthenem, aut Tullium conemur imitari; si modò Christum Iesum crucifixum prædicare, & fratribus prodesse, nobis animus est. Sed & beatus ille Chrysostomus, præstantissimus certè post Apostolos Euangelij prædicator, etsi multa, subtilia, ac pia doceat: stylus tamen pius est, ac faci-

Esai. 1.

Paul 2 cor.
10. & 11.

Corint. 1.

facilis, spiritu & rationum firmitate; non autem verborum leuocatio inuitens. *Agimus iam te testimonij. Est ille locus primus, 1. ad Corin. 1. *Miserere Christi non baptizare, sed euangelizare, non in sapientia verbis, vt non euacuatur crux Christi.* Sapientiam verbi, vt ex illo cap. & duobus sequentibus colligitur, eloquentiam appellat humanam. Nam quemadmodum qui cibum præclare conditū edit, non tam naturali quam artificioso sapore perfunditur; ita vbi euangelicus concionator phaleratum dicendi genus vsurpat, euacuatur crux, id est si quid affertur utilitatis, nō verbo Dei, sed orationis elegantiae ascribitur. Sed dicet quisquam: nonne verbum Dei externo aliquo apparatu conditū est, vt auidius expectetur? Absit tantum malum. Certè enim si ita quis agat; sicuti externo in condimento, verbum autem Dei, ne printis quidem labijs degustatur. Quod vel ex eo constat, quod quando verbum Dei aude ab Apostolis prædicatum est, id homines libenter exceperunt, & amarum nunc verò cum fucum illi inceptum, & indecorum obtendimus, nemo est qui non videat, quomodo serres habeat humanae, quomodo sincera, & vera, & apostolica doctrina à multis respuatur, vt 2. ad Tim. 4. Paulus prædixit, inquit: *A veritate quidem auditum auertent &c.* Quare simplici oratione cum christianis auditoribus agendū est, vt ipsissimum Dei verbum ament.*

Deinde 1. Corin. 2. præclarissimus locus est, & ego inquit, cum venissem ad vobis fratres non veni in sublimitate sermonis annūciando vobis testimonia Christi, & sermo meus, & prædicatio mea nō in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, vt fides vestra nō sit in sapientia hominū sed in dantate Dei. Quid, obsecro, apertius dici potuit contra insanam eloquentiam, & contra eos, qui volunt humano colore verbum Dei commendare? An Deus eget Aristotele, & Demosthene, & Cicerone? An non stultā fecit Deus sapientiā huius mūdi vt ait B. Pau. Nā qui a in Dei sapientiā mūdi nō cognouit per sapientiā Deū: placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes. Christus quidē humanā sapientiā infatuauit, & verbis stultis, hoc

1. Cor. 1.

2. ad Tim. 4.

2. ad Tim. 4.

Paul. 1. Cor.
1. vnt. 2.

1. Cor. 2.

hoc est stultam quandam (humano iudicio) speciem præfere-
rentibus, virtutem euangelicam intulit: tu vero cōtra vis ipsum
Euangelium humanæ eloquentiæ viribus confirmari? Certè
Euāgelium aurum est: itaq. tu infānus magis es quā ille Ro-
boam, qui scuta ærea inaurabat. Si verbum Dei habes quod su-
per aurum & topaziō est, & super mel, & fauum; quid inauras
aurum ipsissimum? quid condis ipsissimum condimentū? Non
ne vides vt pbro afficiās verbi Dei vim, virtutē, robur, & dig-
nitatem, si nō seipso, sed aliena opē illud cōmendare studeas?
Lege etiam cap. 3. eiusdem epistolæ vbi dicit, *nemo se seducat; si
quis vult sapiēs esse stultus fiat, vt sit sapiens.* Præscribitur tibi vt stul-
tus mundo fias; & vis tu apparare sapiens? per stultitiam victus
est mundus; & cogitas tu sapientia illum superare? Eodem spe-
ctat quod cap. 4. scriptum est; *Regnū Dei non est in sermone, sed
in virtute.* Hanc etiam doctrinam sancta Tridentina Synodus
sess. 5. capi. 2. docuit his verbis. *Doceant populum concionatores se-
ctari virtutes fugere vitia breui & facili sermone.* Breui, inquam:
nam quoniam læpe sunt cōcionaturi, ac populus tam aegre
fert res sanctas; non per multas horas, vt olim, sed moderato
tempore concionari oportet ad populum: facili vero; qui sci-
licet à cunctis percipi possit; sicut & locū Pauli interpretatur
Diuus Thomas præsertim verba illa; *non in sublimitate ser-
monis.*

3. Paul. 1.
Corint. 2.

Paul. 1. Co-
rint. 1.

Iā vero doctrinā hanc rationibus cōfirmare libet. Primū de-
bet esse in prædicatione congrua pportio. Nam si Christū præ-
dicās crucifixū: si stultam (vt ait beatus Paulus. 1. Corint. 1.) præ-
dicās prædicationem; vt quid accurata, & sublimia verba? Nō-
ne oportet doctrinæ phrasim consonare? Te rogo: an nō iux-
ta Rhetoricæ etiam præcepta, pro ratione materiæ, de qua dici-
tur, ornatus querendus est? Cur ergo humilitatem superbo
prædicas stylo? mortificationē tumentibus verbis? castitatē las-
ciuientibus? Præterea graues homines grauer oportet loqui.
Cōsule principes vtrosq., Ecclesiæ, s. & humanæ Reip. cēprehē-
dei. illos grauer agere cūcta. Quare cū cōcionatoris officiū
sit supremū; cur nō erūt eius verba grauiissima? Nā etiā B. Paul^o

Tittum

Tittum, vt grauer ageret admonuit. Confirmatur hæc ex. 1. Pet. *Paul. ad
1. Si quis loquitur tamquā sermone Dei, id est dignos Deo; corā quo Tit. 2.
loqueris. Talem scilicet, inquit, te in loquendo præbeō vt chri 1. Pet. 4.
stiane qualis ipse esset, si loqueretur Deus. Si ergo Christianus
quicumque semper ita loqui debet, ac si Deus loqueretur; quā-
to magis Euangelicus concionator? Tandem: nonne experi-
mur graua, & sana, & pia verba ad cor penetrare? cōtra vero
nimū ornata, & curiosa, & spūosa, placire qdē auribus, & laudari
ab auditoribus, sed & in auribus tamē ipsis & in lingua manere?*

Colligitur ex ijs, quantum abesse à cōcionatore oporteat io-
cum omnē, verbaq. risum mouentia. Si enim elegantior, & cō-
prior illū nō decet stylus; quanto minus iocosus? Lege, obsecro
lector Tho. Caietanum 2. 2. q. 198. ita docentē: *Prædicatores diu-
ni verbi peccant recreationis gratia dicēdo aliquid ridiculi inter prædi-
candū* sed & S. Tho. asserit eadē q. ar. 2. ad 1. excludendum esse
iocum à sacra doctrina. Quam regulam ex B. Ambrosio colli-
git in 1. lib. de officijs S. Tho. eamq. cum ratione adeo coniu-
ctam esse constat; vt Tullius etiam eam in rebus grauibus præ-
scripserit. Oportet ergo cōcionatorem esse semper grauem, &
modestum: ac nequaquam Quintilianum, vel Ciceronem stu-
diosius imitari; sed Christum Iesum crucifixum, beatumq. Pau-
lum, ac ceteros Ecclesiæ magistrōs, ita, vt neque latum vrguem
eorum terminos prætergredistur.

Sed queret quispiā: nonne Rhetorica vtemur, quā Ecclesia
probat? Quid si concionator natura & arte eloquens est, vt B.
Chrysostrōmus, & doctores aliquot sancti? Certè nos Rhetori-
cam non damnamus, neque procul à nostris finibus arcemus.
Cur enī Dialecticā, & Rhetoricā, humanas scilicet scientias, à
Deo profectas, quarum vsum in sacra Scriptura reperimus,
spernemus prorsus? Id igitur à concionatore postulamus, ne
Rhetoricæ, vel etiam Dialecticæ nimium hæreat. Non enim
orat pro rostris, sed verbum Dei pauperibus annunciat: si-
cut scriptum est: *Pauperes Euangelizantur.* Ea ergo licet illi
viti Rhetorica, & Dialectica, quæ verbo Dei sanè, rectè,
ac piè explicando necessaria est. Deinde nefas certè est
verbi

Matth. 5. &
Luca. 4.

3. Reg. 2. 20

1. Cor. 1.

Verbi Dei vim velle in arte constitueret: tota enim ab ipso Deo pendet; hoc est a diuino quodam spiritu, ac in interna spiritali q. energia: Quippe quia solus est Deus qui hominum corda mouet. vnde 1. Cor. 1. scriptum est: *Neque qui plantat, est aliquid; neq. qui rigat: sed qui incrementum dat Deus.* Non enim de re humana agitur, quæ in humana persuasione consistit: sed de re supernaturali, quæ sola potest Spiritus Sancti virtute præstari. Expendant hoc, obsecro, Theologi; meminerintque per simplices prædicatores fieri fructum, & factum fuisse semper in Ecclesia, experimentisq. deprehendi, eos qui nimium arti & verborum flosculis innituntur nihil fere prodesse conscientijs. Meminerint viros alioqui doctissimos, & eloquentissimos, vbi spiritu Dei non ferebantur, iactasse eloquentiam: vbi autem renouati sunt per nouam vocationem; antea actum concionandi modum damnasse, atq. simplicem & facilem arripuisse. Multa id genus alia auduci possunt, quæ confirmant, paræ Dialectica, & Rhetorica vtendū, neque vllō modo in eis fiduciam collocandam.

Sed forte mihi rursus ita obijcies. Immo inescabitur populus ad Dei verbum audiendū, si ornate loquimur. Dixi iam, secus euenire: nam potius Dei verbo contempto & obliuioni tradito, in sola eloquentia, verborumq. nitore & splendore consistitur: ideoq. Christus Dominus noster humillimis vtēbatur parabolis. Nā quemadmodū, egrotus si forte aliquid minus sanū illi porrigas, vt eum ad meliorem cibum inuitēs; deuorat quādem auidius id quod minus sanum est, postea vero ad sanum nauscat cibum: ita & ægerrimus populus subtilia, pulchra, & placentia completitur; verbum autem crucis respuit. Si ergo cuiquam vestrum quis persuadere velit, quō magis verbum Dei recipiatur, humanis coloribus, subtilibusq. sententijs inferenda illa esse, quæ ad salutem necessaria sunt: respondendum est ita: Absit a me, vt aurēs, pretiosasq. vesti inseram ex fago frustrū. Si enim Euangelio non credunt, cuiam credent! Maxima est certè vis puri verbi Dei. Prædica ergo, Euangelice concionator, castis, pijsq. verbis sanctam, sanamq. doctrinā vitæ exēplo,

&

& spiritu ornatam. Quod si verbo Dei non credunt, neque si quis ex mortuis resurgat, illi credent, Quid enim? non assequeris verbo Dei instructus ædificationis effectum; & verborum humanus flos tibi eum præstabit? Potentiùs erit Dei verbum si illi præsidium humanum accedat? Cur insinuas humano adiumento verbum Crucis egere; cum verbo Domini Cæli firmati sint? Dictum ergo est, prædicandum esse Dei verbum: deinde quid sit Dei verbum, quod prædicandum est: præterea ex quibus sit libris Euangelica doctrina, haurienda: a dextremum qua phrasi prædicandum, vt nihil, quod ad materiam spectat, à concionatoribus desideretur.

Caput. VII. De officio concionatoris.

D appellatur officium in quavis arte, quod si quis præstiterit, suo munere præclare functus est. Vt eius qui ægri curam gerit, officium est, quantum possit, omnia adhibere remedia ad salutem comparandam necessaria, scilicet ad expellendos humores, ad propulsandam ægritudinem, ad restituendam pristinam sanitatem, ad vires reficiendas. At verò quia de re sacra, munereq. sublimi sermo est nobis: quid de concionatoris officio scripturæ doceant, proferamus. Primum Acto, cap. 6. de concionatore Euangelico loquens B. Pet. ait: *Nos autem orationi & verbi ministerio instantes erimus.* Ad Timot. 1. cap. 4 inquit B. Paulus: *Exemplum est fidelium in verbo, in conuersatione, in caritate, in fide, in castitate:* quasi dicat hæc omnia debes præstare; idq. cumulatè, vt sis aliorum exemplum, & concionatoris munus ita recte obeas. Ad Titum. 2. *In omnibus præbe te ipsum exemplū bonorū operū in doctrina in integritate in grauitate.* Acta idē. 1. rursus ad Tim. 4. *Dum venio, attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ.* Vide, obsecro, quot poscat à concionatore sacra scriptura. Nimirum vt orationi inster, vt sacra verset scripturam, vt sanctè inter proximos versetur, vt in eos sit misericors, vt sit zelo fidei incensus, castitate fulgens, moribus integer, grauisq., constans, prudentia & animi fortitudine præditus, ac tandē vt exhortetur, doceat, verbūq. Dei disseminet.

Acto. 6.

ad Tim. 1. c.

4.

ad Tit. 2.

1. ad Tim. 4.

Luc. 16.

minet. Quæ omnia, si perstringantur; ad quattuor illa reducuntur, orationem, exemplum, lectionem, prædicationem. Hæc si nõ adfint, garrulus eris, non concionator; aures demulcebis, ædificabis nihili; auicula eris rostro fortè pergrandi, alis tamen ferè destituta.

Sed dicet quisquam: de ijs officijs nunc sermo non est, quæ extra suggestum præstare debet concionator: sed de ijs, quæ in ipso, dum concionatur, suggestu. Esto ita: de ijs dumtaxat dicamus: illud tamen pro certo habentes, si desunt, quæ proposita sunt, nequaquam posse concionatorem suo munere bene fungi: ideo enim, vt fundamenta fuerunt primum iacienda, repetendaq. erunt sæpè sæpius.

Officia ergo concionatoris sancta Synodus Triden. paucissimis verbis complexa est sess. 5. cap. 2. nempe vt concionator persuadeat virtutes, dissuadeat vitia. Hæc ergo sunt quæ concionatori præsertim sunt præstanda: sicque à nobis accuratius exponenda sunt: multa enim illorum verborum breuitas cõpletur. Inquiramus igitur in sanctis scripturis, quæ officia concionatori tribuantur. Id hæc ratione assequemur; si deprehendamus, quænam sint illa, quæ per scripturas populo traduntur: ea enim ipsa debet præstare concionator; cum eius sit muneris, scripturam populo proponere ac interpretari, & quod ipsa docet totis viribus suadere.

De scriptura pronunciat B. Paulus ad Ro. 15. *Quæcumq. scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt; vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.* Itaq. scripturæ est & patientiam gignere, & consolari; vt non tantum patienter feras, sed & consolationem habeas. Id ipsum 2 ad Tim. 3. latius explicat B. Paul. dicens: *Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in omni iustitia; vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.* Docet, qui simplicem tradit veritatem; arguit, qui rationibus persuadet & cõuincit; corripit, qui reprehendit, confutatq. vitia: in omni iustitia erudit, qui perfectam integrãq. sanctitatem, præsertim vero absolutam mortificationem, & dilectionem seriò demonstrat, vt Isai. 8.

scriptum

scriptum est: *In manu forti erudiui te.* Hæc ergo omnia præstare debet concionator. Rursus 2. ad Ti. 3. inquit D. Pau: *Prædica verbum in se importune, argue, obsecra, increpa in omni paciëntia & doctrina* Importune prædicat, qui nõ tantum in loco ad id cõstituto, sed quacumq. oblata occasione prædicat. Obsecrat, qui per sancta mysteria precatur, vt B. Pau. 2. ad Cor. 5. *Obsecramus pro Christo reconciliamini Deo.* Ac tandem ad Tit. 1. de Episcopo ait. *Amplectentem eum, qui secundum doctrinam fidelem sermonem, vt potens sit exhortari, & eos, qui contradicunt, arguere.*

Ex his omnibus S. Tho. in locum citatum 2. ad Tim. 3. colligit quattuor esse concionatoris officia: finem vnum. Primum officium & secundum sunt docere fidei veritates, & refutare falsa: quæ ad speculationem, id est res fidei spectant. Tertium & quartum sunt eripere à malo, & inducere ad bonum: quæ pertinent ad praxim. Effectus, tandem vnus est; scilicet homines ad perfectum perducere. Ceterum si attentius rem expendamus, hæc quattuor duobus verbis Con. Triden. complexum est. Cum enim fides virtus sit; sub virtutis persuasionem, & fidei persuasio comprehensa est, & contrarius error sub vitij dissuasionem. Duo ergo sunt officia concionatoris summa; in vitia inuehi, & ad perfectam legis obseruantiam auditores commouere.

Vt autem, quæ dicimus, clariora sint; separatim enumeremus officia ad fidem spectantia, atq. ad ceteras virtutes: illud interim ad monentes, fidem in intellectu speculatio collocari vel maxime (quamq. enim fides, quæcumq. in scriptura sunt, cõpletatur; id tamem consensu præstat, nõ praxi) ceteras virtutes in voluntate, appetituq. sensitiuo: prudentiam vero in practico potissimum intellectu sedem habere. Vnde fit, vt fides è regione ceterarum virtutum cõdiuidatur. Ad fidem igitur spectant (quod ad suasionem attinet) officia hæc: tradere fidei dogmata sicut illa tradit Ecclesia: explicare deinde illa, vt antiquiores sancti & scholastici explicant; rationibus præsertim à simili: item ea persuadere: quod quidem solet consolari humanum intellectum: non quia rationibus catholicus innitatur intellectus, sed quia lætatur cum ea quæ

D 2

credit

2. Timot. 3.

2. Cor. 3.
ad Tit. 1.

2. ad Tim. 3.

D. Tho. 2. 2.
q. 47. ar. 2.

sess. ca. 2.

Roma. 15.

D. Paul. ad
Timot. 2. c. 3.

Isai. 8.

credit, videt cum ratione esse coniuncta, vel nequaquam rationi contraria: quemadmodum quamuis quis certo sciat amicum suum virum esse probum; gaudet tamen cum videt id ceteros attestari. Quod autem attinet ad diluendas rationes fidei contrarias, primum explicandus est error, sciendumque quid hæreticus, vel quicumque falsum contra veritates sanctas dicens, proprie intelligat: secundo quibus fundamentis, & rationibus innitatur; ut postquam non segniter erroris summam, infirmaque fundamenta ostensa sint, refutentur; deinde acrius & firmitus, erroris tenebre discutiantur. Quoad ceteras virtutes Theologicas, vel morales eisdem fere gradibus pergat concionator. Si de virtute agit; doceat, explicet, persuadeat, & obiectis satisfaciatur. Si in peccata pugnat; explicet vitiū, iaciat contra illud argumenta, tandem reprehendat, atque excusationes falsas esse ostendat. Hæc sunt officia, quæ speciatim præstabit concionator. Hinc referuntur actiones, siue officia alia, quæ generalia sunt; ut arguere, obsecrare, consolari, animare, & id genus plura; quæ in suasionem & dissuasionem comprehensa sunt. Id vero præsertim doceat concionator; virtutem sectari, siue mortificationem absolutam, non modo non esse impossibile, sed esse quidem facile, & suaue. Magni namque momenti, & valde necessarium est officium hoc; cum sint nonnulli qui Euangelium sequi, & sine villo mortali peccato vitam transigere, ferè impossibile arbitrantur. Hæc omnia concionator aduertat, expendatque. Hæc enim præstata (si modo ea bene quis præstat) ingentem afferunt auditoribus in via Domini utilitatem. Hinc tamen aduertendum est in præstatis his officijs, non tantum virorum perfectorum, sed etiam paruulorum, & tyronum rationem habendam esse; ut vnicuique pro suæ vocationis ratione dissuadeamus falsa, & iniqua, & persuadeamus vera & utilia. Porro hinc referendum est officium illud quod cuncti norunt scilicet mouere: item & delectare; ita tamen ut Christianum concionatorem non dedecet. Hoc enim si castè fiat & modestè, solet persuasionem adiuuare: sin minus, solet potius impedire.

Sed quæret quisquam, cur inter officia præcipua non posuerim

posuerim delectare auditores; cum hoc sit vnum ex ijs, quæ in oratione maxime requiruntur; quo nimirum fit ut libentius audiant auditores? Huic ego respondebo, id quod de honore soleo dicere. Nusquam in diuinis litteris laudatur (quod ego sciam) quod quis sibi honorem quærat: immo Iohan. 5. scriptum est; *Quomodo potestis credere qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam, quæ à solo Deo est non queritis?* De fama tamen in vtroque Testamento multa dicuntur: & ipse Dominus præcepit, ut luceat lux nostra coram hominibus. Eodem modo ut concionator delectet nullibi in Scriptura præcipitur: ut autem moueat præcipitur multis locis; ut, Lucæ. 24. *Nonne cor nostrum ardens erat in vobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas?* Ut consoletur, sæpe numero Beatus Paulus præcepit; adeo ut 2. Corint. 1. appellet Deum totius consolationis; ac passim doceat, consolationes non deesse seruis Dei. De delectatione autem idem Paulus insinuat 2. Timoth. 4. in signi illo in loco: *Prædica opportune, & importune:* importune scilicet mundanis hominibus, qui nolunt audire verbum Dei: alioqui sermo bonus semper est opportunus, sicut & oratio in omni loco ex eodem Paulo. Cur igitur ô Paulè tam instanter prædicandum? Quia veniet (inquit) tempus cum sanam doctrinam, illam scilicet, quæ ad salutem, ad despiciendum mundum, ad sectandam omnem sanctitatem, veritatemque ipsam utilis est, non valebunt ferre homines; quippe quia ij, qui ex Deo non sunt, verbum Dei audire nolunt. Sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus. Coaceruat magistros (teste D. Thom.) qui indignos, & insufficientes multiplicat: & is potius coaceruat, qui quatuor indignos quam is, qui ceterum dignos multiplicat. Nam de dignis Sapien. 6. scriptum est; *Multitudo sapientum, sanitas est orbi terrarum.* Prurire est verbum significans scalpenti libidinem. Quod vulgo dicitur: *tener comezon.* Quare prurire auribus dicitur qui illas scalpit, seu titillat, & quò magis scalpit, tanto maiorem in illis prurimum excitat, ita ut semper audire noua, inaudita, curiosa, & quandoque noxia concupiscant. At noua excogitare non debet concionator, sed vetera

Iohan. 5.

Matt. 5.

Lucæ. 42.

2. Corin. 1.

2. Timo. 4.

Iohan. 8.

Sapien. 6.

Acto. 17. persuadere. De quibus *Acto. 17. Athenienses ad nihil aliud inten-*
Pro. 9. debant, nisi audire, aut dicere aliquid novi. De quibus etiã *Pro. 9.*
Aque furtivae dulciores sunt. Qui igitur predicant populo talia, hi
Esa. 30. sunt qui pruriunt auribus, id est, pruritus auribus faciunt scal-
 pentes illas verbis placidis, ut auditores delectentur. De quibus
Esa. 30. *Esa. 30. Dicite nobis placentia,* quae scilicet non ad poenitentiam
 prouocent, sed variã delectationem. De quibus *Propheta:*
Non ad penitentiam prouocat. Unde fit, inquit, *B. Paulus,* ut à verita-
 te auditum auertant, & ad fabulas conuertantur: non quidem
 poëticas (has enim è pulpito nemo dicere auderet) sed ad alia
 quaedam (ut inquit *D. Thom.*) mira, non autem veritati Euan-
 gelicæ conuenientia. Fabula enim composita est ex miris, à qui-
 bus veritas abest. Ad argumentationem igitur ita respondeo.
 Oratoribus humanos scopos esse propositos, ideoq; rectè eos
 facere si auditoribus delectationem afferant: at nobis nullã aliã
 delectationem, quã Spiritus Sancti consolationem esse de-
 siderandam. Quod autem nobis tamquam inuictum argumẽ-
 tum obijciunt, hac ratione delectari populum, facileq; persua-
 deri: soluetur facile si dicamus, tantum id à veritate abesse, ut
 immò contrarium euenire ipsa passim doceant experimenta.
 Certe non delectabant populum sancti concionatores, sed la-
 crymas, & suspiria ciebant. Quod quoniam hodierni concio-
 natores nõ faciunt; accidit (quod verissimis lacrymis deploran-
 dum est) ut assuefactus hodiernis prædicationibus populus, di-
 uinam legem obliuioni det, neque id quod verè Dei verbum
Hiere. 23. est, libenter satis audiat. Itaque impletur, quod scriptum est: *Fa-*
ciunt, ut obliuiscatur populus meus legis meae propter somnia eorum:
 & illud: *A Prophetis Hierusalem egressa est pollutio in omnem ter-*
ram.

Relinquitur ergo ex his omnibus, officia concionatoris Euã-
 gelici, oportere esse Euangelica: hæc scilicet; sermone facili, &
 simplici, & qui dignus sit viro Apostolico, persuadere virtutes
 omnes, & dissuadere omnia vitia, ita ut ad Euangelicam perfe-
 ctionem populum impellamus: ut ex *B. Paulo,* & *S. Conc. san-*
tisq; Patribus declaratum est.

Caput

Caput. VIII. De instrumentis con-

cionatoris.

DE concionatoris instrumentis dicturus, inuestigan-
 dum accuratiùs in primis censeo, quænam sint illi
 necessaria, ut munere sibi iniuncto rectè fungantur.
 Certum est autem quattuor ea esse: scilicet ut pri-
 mò excogitet dicenda; secundo excogitata disponat, disposi-
 taq; ornet, uti par est; tertio memoriæ, disposita, ornataq; com-
 mendet; quarto ijs aptam, & decoram actionem adiungat.
 Hæc enim si effecerit; nihil est quod in illo amplius requira-
 mus.

Ad hæc quattuor munera concionatori Euangelico obeun-
 da, & generalibus, & præterea peculiaribus ac proprijs est o-
 pus instrumentis. Deprehendimus enim omnes fere artifices
 communibus quibusdam uti regulis, habereq; præterea pro-
 prias, quibus muniti, rectè suo munere fungantur. Nam exem-
 pli causa in arte medendi, Medicus iuxta Dialecticam differit,
 sicut & quicumq; alius Philosophus: sed præcepta quaedam ha-
 bet specialia, quæ non habet Astronomus.

Generalia ergo concionatoris instrumenta, sunt tres illæ fa-
 cultates, Dialectica, Rhetorica, Poëtica. Dialectica docet inue-
 nire, & disponere; Rhetorica eloqui; Poëtica vero iustam &
 accommodatam præstat actionem, ac pronuntiationem. Me-
 moriæ autem præcepta ex Physiologia petuntur.

Habet etiam Theologus propria quaedam præcepta supra-
 dictis quattuor muneribus respondentia, de quibus suo loco.
 Nunc verò de generalibus instrumentis dicamus; non quidem
 ex professo; nam cum ijs agimus qui Dialecticam non ignorat;
 sed ita solùm, ut quæ Dialecticæ oblitis, aut ijs, qui non satis in-
 uentioni, & dispositioni vacarunt, necessaria videantur, trada-
 mus. Perstringam igitur, quæ meo iudicio huic instituto satis
 sunt: adducamq; exempla Theologica, ut labore vno multipli-
 cem fructum pariam.

D 4

Sed

Sed constituere primum oportet, duplex esse thema, quod potest concionatori disputandum proponi: aliud enim est simplex, ut si concionator de virtute aliqua differat, ut de oratione, ieiunio, eleemosyna: aliud verò compositum; ut si doctrina aliqua tractanda proponatur, verbi gratia, *Pauperes evangelizantur*: vel etiã integra aliqua pars Scripturæ exponenda sit. His ita constitutis de Inventione generali primum disseramus.

LIBER

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

LIBER SECVNDVS DE PRIMO CONCIONATORIS INSTRVMENTO, SCILICET DE INVENTIONE: IN

quo decem illa loca Dialectico, & Rhetori communia breuissimè explicantur, ex quibus concionator rationes sumat ad explicandum, probandum, confutandum quoduis thema sibi propositum.

Caput. 1. In quo decem loca enumerantur, & facili, ac accommodato exemplo explicantur.

UAM quam de Inventione multa sint à multis doctè conscripta, præsertim à Rodolpho Agricola, qui iustum de hoc argumento edidit volumen: tamen mihi semper placuit ea opinio, quam ex antiquorū penetralibus hausit Petrus Iohannes Nunnensius Valentinus, vir certè ad omnes artes, & res vtilis pertractandas mirè factus: qua nimirum decem loca Inventionis traduntur, quæ memoria gratia ita licet enumerare.

In libro de const. artis Dialect.

Proposito themate; si simplex sit, vnius tantum vocis, si compositum sit, singularum vocum indagare oportet nomen, causam, effecta, definitionem, partitionem, subiecta, adiuncta, consentanea, & dissentanea, & quæ de ijs circumferuntur testimonio. Nihil enim ad rem aliquam spectare potest, quod ad vnū ex his locis non referatur: quamquam sint, qui in sex loca decem ista reuocare tentarint. Sunt itaq. hæc loca veluti capfarum, pyxidumve tituli, qui indicant, vbi aromata condantur.

Exemplum sit in nomine, Euangeliū: in quo primū, si nomen perdendas, bonam significat annunciationē. Nam de Euāgelio prophetauerat Esai. ca. 40. *Quam pulcri pedes euangelizantium*: Et Angeli decantarunt pastoribus, *Euangelizo vobis gaudium*.

Esai. c. 60: Luca. ca. 10.

dium magnum. Causa est Christus, Effectus est, instauratio totius mundi alioqui ruentis ad interitum. Subiectum sunt homines. Aiuncta sunt miracula, præceptaq. Ecclesiar. Consentanea sunt, quæcumq. a Philosophis, hominibus ùe morali probitate præditi dicta, & acta sunt. Dissentaneus deniq. est mundi amor. Hæc itaq. perstrinxisse libuit, vt veluti depicta ob oculos cuncta haberemus loca. Modò de singulis breuiter agamus. Nō enim Dialecticū modo agimus, sed concionatoris aliqualem adiutorem.

Caput II. De loco a causis.

ED quamquam memoriæ gratia primo loco nomē collocauerimus: à causis tamen initium sumendum est. Nam iuxta rectam methodum, à notioribus, siue ab ijs, ex quorum cognitione reliqua pendent, in omni negotio sumendum est initium.

Causæ autem sunt, à quibus tota pendet cognitio. Immò, si per tempus liceret, vobis, nisi fallor, ostenderem apertè, omnia loca ad causas, & effectus esse referenda. Nihil est enim, quod iuxta causas, & effecta non debeat explicari. Quidquid enim est, quod ad rem pertinere possit, eam vel iuuat, vel oppugnat, vel ab ea proficiscitur. Porro quæ rem iuuant, rei causam, & effecta iuuant, & propugnant: contraria verò, rei contrariantur; veluti causæ efficientes, vel formæ contrariæ, aut etiam finis aut materia aliter, quàm oportet disposita. Quare omnia ad causarum naturam quodammodo exigenda sunt, Sed prætermitamus hæc modò: satis enim est aperuisse exactam rerum cognitionem à causis, & effectis pendere.

Causa itaq. (vt à definitione proficiscamur) illa est, cuius vi aliquid fit. Vnde Iob. 5. *Nihil sine causa fit.* Itaq. quidquid fit, à causa fit: & causa est, quæ rei producendæ vim habet.

Cassarū genera Plato sex esse voluit: Materiā, Formā, Efficientem, Finē, Exēplar, & Instrumētū. Reprehēditur tamē Plato à quibusdā, quæ absq. causa causas multiplicarit: quādo quidē exēplar & instrumētū ad efficiētē causā reuocari possūt. Nō co inficias.

Sed

Sed non est huius loci d' hac re disputare. At Plato exemplar inter causas adnumeravit, vt per Ideas perfectiones Dei apprehendi possent. Sunt enim in Deo infinitæ perfectiones, quas ideas appellare licet: sicut in vnoquoq. nostrum ideas sunt, siue exemplaria illarum rerum factibilium, quas nos ter cognoscit intellectus. Hoc genere argumenti frequentissimè scriptura vitur, ab exemplo nos monens. Vt quando Christus dixit, *Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, sic vos faciatis.* Item: *discite à me quia mitis sum, & humilis corde.* Item: *diligite inuicem sicut dilexi vos.* Quo item genere argumenti vitur beatus Petrus dicens, *Christus passus est pro nobis, vobis relinquit exemplum, vt sequamini vestigia eius.* Et id genus mille sunt loca, in quibus ab exemplari argumenta ducuntur. Mouent autem vehementius, & se animis auditorum facilius insinuant, & tenacius memoria retinentur exempla. Quare Theologis familiarissima esse debent, præsertim apud vulgus imperitum. Instrumenta præterea reculit inrer causas Plato, quæ sunt etiam ad argumentandum vtilissima: sicut ad Corinthios I. cap. 3. *Dei sumus adiutores.* Sumitur autem efficax argumentum ad rei nobilitatem commendandam, si causa præcipua instrumento præcipuo vtatur. Sic loquitur beatus Petrus, *Non corruptilibus auro, vel argento empti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed præioso sanguine agni immaculati Christi &c.* Quamquam ergo dictum sumus de hac re postea: interia concionatores intelligant celeberrima esse hæc duo loca in Scriptura. Tota namq. doctrina de vitando conuictu, & consuetudine hominū vitijs deditorum hoc loco nititur: vt I. Corinth. 5. & Galat. 5. *Modicū fermentum totam massam corrūpit.* & I. Corinth. 15. *Corrumpunt bonos mores colloquia praua:* Et Hebræ. 12. *Ideoq. & nos habentes tantam impositam nubem testium, deponentes omne poudus, & circūstans nos peccatū per patientiā curramus ad propositum nobis certamen.* Ita q. ministrorum Dei doctrina (de qua I. Corinth. 4. *Sic nos existimet homo &c.* ex loco ab Instrumento petēda est. Hæc igitur distinximus, vt vberiore inuentionis materiam concionatori præstaremus: alioqui instrumentū ad causā efficiētē, exēplar

ad

Quare Plato exemplar fecit causæ genus.

Iohā. 13.

Math. 11.

Iobā. 13. &

15.

1. Pet. 2.

1. Cor. 3.

Epist. 1.

1. Corint. 5.

Galat. 5.

1. Cori. 15.

Heb. 12.

1. Cori. 4.

Lib. 1. Eth.

ca. 3. docet

Aristoteles.

Ariste. 1.

Phisic. c. 1.

Iob. 5.

Caput III. De causa finali.

Vattuoritaq. sunt causarum genera. Horum primū finis est: primum inquam, vt Arist. ait, in intentione. Quare d' illo primū dicendum est; cū à fine etiā cetera pendeant. Finis definitur, cuius gratia aliquid fit. Est hoc genus argumenti præstantissimum. Finis enim est, quo consequuto res perficitur; quique scopus est agenti præfixus; quique vtilitatem, & iucunditatem solet adferre. A fine autem laudantur omnia. Vnde beatus Paulus. 2. Corin. 4. seipsum ad aliorum ædificationem commēdat. *Non, inquit, sumus sicut quidam adulterantes verbum Dei, sed sicut ex Deo coram Deo in Christo loquimur.* Quibus verbis insinuat se non in aliud, quàm in Dei honorem, ac proximi vtilitatem verbum Dei annunciare. Id ipsum Philip. 1. *Quidenim dum omni modo Christus Euangelizetur siue per veritatem, siue per occasionem.* Quod ad Philip. 2. explicat dicens: *Omnes quæ sua sunt quarunt.* Et Iohan. 8. *Non quero gloriam meam, est qui querat, & iudicet.*

A fine sumitur distinctio. Vnde lex, & Euangelium à fine distinguuntur. lex enim bona pollicebatur temporalia, puerosq. veluti pedagogus instituire nitebatur: nihil enim ad perfectū adduxit lex: at Euangelium omnem hominem in Christo perfectum facere studet. Distinctio vitæ, & status, à fine sumitur præsertim. A fine sumitur ratio omnium quæ agenda, vel cognoscenda sunt. Ita beatus Pau. 1. Cor. 6. & 10. *omnia mihi licent, sed nō omnia expediūt.* & ad Philip. 3. *Omnia arbitratus sum stercora, vt Christum lucrifaciam.* A fine denique suademus, & dissuademus: opera probamus, aut reprobamus. Vt, si Christianus es; vide in quem finem vocatus es; nempe vocatus es in perfectionem. Qua enim alia de causa baptizatus es, quàm vt exuto veteri homine, Christum Iesum induas? Item cum dicat B. Paul. 1. Cor. 10. *siue manducatis, siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia in gloriam Christi facite:* vt quid obsecro, Christiani saltant? vt quid præ

2. Physic. 6.
3. & 2. lib.
de Demōst.

2. Cor. 4.

Ad Pgil. 1.

Ad Phil. 2
Iohan. 8.

2. effectus.

Hebre. 7.

3. effectus.

1 Corint. 6
& 10.

ad Philip. 3
4. effectus.

Cori. 101.

pretiosam comparant vestem? vt quid vana loquuntur, aut agunt? Cū enim hæc facientes à fine legitimo diuertant, opera hæc mala sunt, & in ijs venialis saltem culpa committitur.

Ecce ex fine colligitur, quid mortale, quid veniale sit; quod opus non sit cum ratione coniunctum, atq. ad honestum finē destinatum. In quem sensum (licet & alium habeat) accipi illud potest Matth. 6. *Si oculus tuus fuerit simplex, id est, si tota tua intentio feratur in Deum; si sit inquam simplex, nō mistus cum affectu aliquo terreno: tunc totum corpus lucidum erit, id est omnia opera erunt lucida, pulchra, pura, & Deo grata. Contrā verò si aliter, quàm ppter Deum, intueatur oculus tuus etiam illa, quæ extra Deum non sunt: eueniet, vt bona opera tenebrofa sint. Ex quo intelligitur, quàm à vero scopo aberrant illi, qui suis operibus bonam quandam, vt ipsi dicunt, intentionem præferunt, cū tamen suboccultè in sua commoda ferantur. Nō enim quicumque verè operum finis est; sed ille solū quem integrè, & verè, & purè accōmodatis querimus medijs.*

Vt autē concionatoribus copiosissimam à fine inueniendi suppeditemus materiā: ecce tradim⁹ diuersas finis significatio nes, vt ex tot fontibus haurire facile argumēta possint. Est finis quo, & finis quod: scilicet aut significat finis adaptionē, aut significat rem adeptam. Vel, vt clari⁹ dicam, aut sunt itur finis pro actione ipsā, qua finem cōsequimur; aut significat rem ipsam, quam exoptabamus, & quaiam comparata perfrui mur. De fine quo, est illud psal. 118. *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificaciones tuas propter retributionem.* Et Iohan. 17. *hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.* De tunc quod psal. 72. *Deus cordis mei. & pars mea Deus in æternum.* Et, 2. Corin. 10. *Omnia in gloriam Christi facite.*

Est alius finis vltimus, & alius non vltimus. Finis non vltimus gratia est, & spiritus, & ædificatio fratrum, & obtēperare Deo, & id genus cetera. Finis vltimus gloria est, nimirum Deus ipse. De vtroq. fine psal. 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* De nō vltimo Lucæ 11. *Dabit bonum spiritum petentibus se.* & 1. Corin. 12. *Omnia ad ædificationem fiant in vobis, & rursus 2. Cor. 12. Omnia ca-*

Finis multi
plex est.

psal. 118.

Iohan 17.

Psalm. 72.

2. Cor. 10.

psal. 83.

Lucæ 11.

2 Cor. 12.

riß.

missimi, propter ædificationem vestram.

Rursus est finis artis, & artificis. Quod non ideo tantum à me dicitur, quod ars tantum nitatur præstare quod suum est, artifex verò effectum assequi: sed ideo etiã, vt intelligat concionator, eundem esse illi finem constitutum (vt supra diximus) qui est diuinæ scripturæ, cuiq. est ipsius etiam Christi. Itaq. hic ille est finis, de quo Esaias 27. *Hic est omnis fructus, vt auferatur peccatum; Et ille venit, vt peccata tolleret.* Iohan. 2. & Col. 1. *In hoc laboro certando, vt reddam omnem hominem perfectum in Christo.* Sed de hoc satis superius dictum est. Ex quo argumenta etiam peti possunt contra eos concionatores, qui perfectionem Evangelicam persuadere aut parum curant aut omnino negligunt.

Præterea vbi sunt plures fines, est finis proximus, & finis medius: vt B. Augustinus ait. Creauit Deus hominem, vt Deum cognosceret, cognoscendo amaret, amando operaretur, operando vitam promereretur æternam. Hac ratione Iob. 5. homo ad laborem esse natus dicitur. Et Gen. 2. *Posuit Deus hominem in paradiso, vt operaretur, & custodiret illum.* Certum est vnum finem ad alium dirigi, quousq. ad vltimum perueniatur. Id enim quod comparare nitimur, in alterum præterea finem illud destinantes; & finis, & medium est, quamquam ratione diuersa.

Tandem alius est finis generalis, & alius proprius. Cõmunis finis verbi gratia est placere Deo. At singulæ virtutes, & vitia, proprios fines habent: vt castitatis est finis ingenij acumen, viriũ robur, corporis puritas, cãdor, & pius odor, & deniq. carnis triumphus.

Ex his ergo omnibus finibus multa Theologis, & pulcra suppetet argumentorum copia. Veluti à fruitionis beatificæ magnitudine, & item à pulcritudine gratiæ persuadebis sanctè viuere. Item: si concionatoris finis ædificare tantum est: quorsum alia, quæ vel obsunt, vel non prosunt? Præterea; si exhibere omnem hominem perfectum tuus est scopus: cur aliud prædicas, quam quod iuuat ad hunc finem cõparandum? Si tam pulcra, nobilis, & utilis est castitas: cur non eam summo studio sectaris: Si prudentis est, nihil, vt finem tuum perfecte assequaris, prætermittere, ac non tantum quæ impediunt, sed etiam quæ

non

Esai. 27.
Iohan. 2.
Colos. 1.

Iob. 5.
Gen. 2.

non prosunt, declinare; cur non vt Paulus & facis, & prædicas? Is enim 1. Cor. 6. ait: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed non omnia ædificant.* 1. Cor. 6.

Caput. IIII. De causa formali.

Secundum causæ genus forma est: locupletissimus cõtinentia locus. Est forma, quæ dat esse rei. Quod esse cum multiplex sit; multiplicem etiam esse formam oportet. Est enim forma aut naturalis; vt hominis animus, qui dat esse homini: aut non naturalis; cuius generis multæ sũt. Nam supernaturalis forma virtutum omnium est caritas: eate nus enim virtutes opera Deo grata, & meritoria edere possunt, quatenus à caritate imperantur: ita vt caritate impellente, scilicet propter Dei amorem fiant. Ipsæ etiam virtutes, donaq. omnia à Deo infusa, formæ supernaturales cõsentur. Scientiæ etiã, humanæ formæ acquisitæ sunt: virtutes item, habitusq. vel boni, vel mali. Huc referre licet officia, & vitæ conditiones. Quæcũq. enim hominem in certo quodam esse constituunt, formis censendæ sunt: vt matrimonium, virginitas, sacerdotiũ, militia, nobilitas, itẽ corporis forma, & habitus, & id genus cetera omnia. Quamquam & ad adiuncta, alia tamen ratione, possunt pertinere.

Ex hoc loco B. Paulus argumenta sumit ad Cor. 1. c. 2. quando à capillis argumetur, q. pro velamine dati sunt mulieri. Si ergo mulierẽ cooperuit natura, ne seipsa detegat. Phil. 3. *Imitatores mei estote, & obseruate eos, qui ita ambulant sicut habetis formam nostram.* Et 1. Cor. 2. *Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei, &c.* Vbi argumentatur à ratione, seu forma humanæ rationis: quamquam ab illius adiuncto simul argumentatur. Et Ecclesiast. 19. capi. *Amictus vestium, visus dentium, ingressus pedum enunciant de homine.* Nos ergo efficacissimè perluadere possumus ab his omnibus formis in hunc modum. Es eques: esto igitur officiosus, & fortis; esto, inquam, in bello seuus, in pace benignus. Es sacerdos: vaca ergo sacre orationi & lectioni:

1. Cor. 1. c. 2.

ad Phil. 3.

1. Cor. 2.

Ecclesi. 19.

lectioni: alioqui non respondes ei, quam habes status formam. Atq. ita de ceteris. Quæ tamen omnia non sine iugi, laborio-
saq. exercitatione comparari possunt.

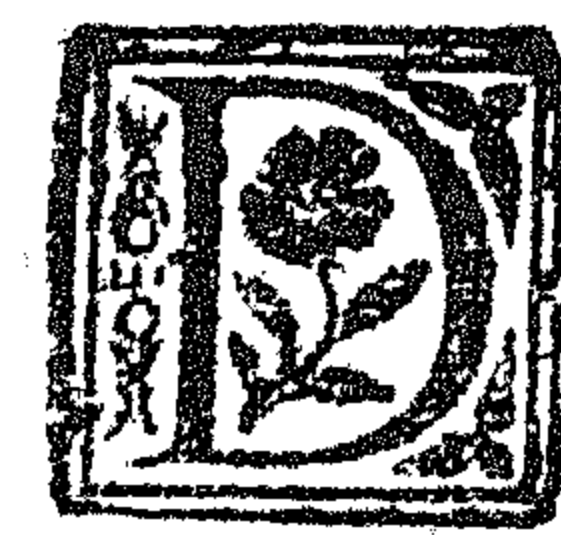
Hoc argumenti genere & sacrosancta scriptura, & sancti do-
ctores vtentes, appellant homines Dæmones, & bestias; vt e-
quos, mulos, porcos, canes. Cùm enim iuxta affectum, quem
ad res quis habet; specialiter discernatur: si terram amat, terra
est; si aurum, aurum est &c. Inde qui bile furit in fratres, leo est,
aut equus: qui in honestus est, porcus est: qui alios in sermone
rodit, canis est: qui odii proximos habet, est diabolus. Igitur mul-
ta, eaq. efficacissima ad persuadendum hinc possunt argumē-
ta sumi. Veluti, cur vis esse porcus? cur canis? cur, cùm sis virgo,
non satis honestè agis? cur vidua delicijs te dedis? Eadem ratio-
ne asserimus quemquam verè hominem non esse, quoniam
vita bestias imitatur. Sed refertur etiam comparationi ad simi-
le huiusmodi argumenti genus.

Tandem sunt formæ artificiosæ, ex quibus pulcherrima su-
mes argumenta: veluti in hunc modum. Quadratum erat san-
cta sanctorum, quia quadratus debet esse vir iustus: ita vt quo-
cumq. veritas illum, fixus sit, & in virtute firmus. Quo genere
argumenti de Arca Testamenti, de Templo Hierosolymitano,
de vestibis sacerdotilibus, deq. multis, quæ certam habebant
figuram, possumus philosophari, ab externis ad spiritualia col-
ligentes. Veluti: oblongas defers vestes? esto ergo quietus, &
gravis. Ac deniq. ex re quavis quæ in certo rerum genere ho-
minem constituat, argumentum de sumi potest. Vt: christia-
nus es: viue ergo iuxta Euangelium, Item iuxta diuersas ætates,
tam quam ex forma, argumenta produci possunt.

Quod argumenti genus, si expositione amplificetur, vastissi-
mum est. Vbi tamen annotarim labore, diligentia, exercitatio-
ne, atque oratione sedula opus esse.

Caput. V. De causa efficienti.

De causa

DE causa efficienti, quæ dignitatis ordine tertium causæ
genus est, dicamus. Est causa hæc à qua est res. Ita
dixeris accommodate. Nam si definias; à qua ali-
quid fit: in omne causæ genus definitio hæc compe-
tere potest.

Est multiplex efficiens causa. Est imprimis causa efficiens ab-
soluta, siue (vt vulgo aiunt) totalis, quæ sine alterius præsidio re-
facit. Deus creator est hac ratione: *Ipsè dixit & facta sunt.* Hoc
pertinet ad acrem illam quæstionem, an possit esse vllum creã-
di instrumentum, itemq. vocationis, seu prædestinationis. Nã
Ephē. 1. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem.* Et 1. Iohan. 4. *Prior ipse dilexit nos.* Et Rom. 5. *Cum inimici essemus, reconciliati su-
mus Deo per mortem filij eius.*

Est etiam causa adiuuans, scilicet instrumentum, quo maior
causa vtitur. Quæ ratione 1. Cor. 3. cōcionatores, & ministri Ec-
clesiæ, adiutores Dei dicuntur. Præclarus certè honos, & præcla-
rum munus, quòd sis Dei adiutor, o concionator, & quicumq.
alius Ecclesiæ minister.

Est etiam causa procreans, & gignens: quæ effectum prima
producit. Iacob. 1. *Voluntaria genuit nos verbo veritatis, vt simus ini-
tium aliquod creaturæ eius.* Etenim verbum Dei totum renouat
hominem, omnem docet sanctitatem.

Est item causa cōseruans, quæ effectum productū cōseruat.
De qua 1. Cor. 1. *Qui cōseruabit vos vsq; in finem sine crimine.* Et
Phil. 2. *Qui dat velle, & perficere pro sua bona voluntate.*

Est præterea causa spontanea, id est liberè agens. Qua ratio-
ne dictum est Cain, *Sub te erit appetitus tuus,* Gen. 4. Et de Chri-
sto Esa. 53. *Oblatus est, quia ipse voluit.*

Est causa naturalis: scilicet natura ipsa agēs sola appetitus pro-
pensione. De qua ad Gal. 1. *Prout animalia bruta ducebamini eun-
tes.* Et in epistola Iudæ: *Quæcumq. ignorant blasphemant: quæcūq;
autem naturaliter tamquam animalia bruta norunt, in his corrumpū-
tur.* Et ita se reuera habet res. Flocci faciunt homunciones san-
ctitatem; & tam quam animalia rationis expertia totos se rebus
sensibilibus mancipant.

Ephē. 1.
1. Iohan. 4.
Roma. 5.

1. Cor. 3.

Iacob. 1.

1. Cor. 1.
ad Phi. 2.

Gene. 4.
Esa. 53.

ad Gal. 1.
Iudæ. 10.

E

Est

Est causa cogens, quæ violentia ad quidquã agendum impel- lit. De qua Esa. 28. *Sola vexatio dabit intellectum auditui.* Et Iaco. 2 *Dæmones credunt, & contramiscunt.*

Esa. 28.
Iacob. 2.

Est causa, quæ fortuita appellatur, scilicet quando effectus fit citra agentis voluntatem: vt quando verbum fortè efferimus, ex quo alter ædificatur, nobis id non præsentientibus: vel etiã quando quidquam dicimus cuiusdam rei gratia; alter verò se- cus interpretatur: vt in multis veteris testamenti actibus, in quibus nequaquã ipsi met agentes, ea quæ suis actibus figurabãtur, præsentiebant: veluti, in ebriatus est Noe, nec sensit filiorũ ludibrium: quod de Christo interpretamur, qui nouã plantans vineam, amoris ebrietate & morte in Cruce consopirus, nudatus est. Sũnum quidem amoris indicium, in cruce nudũ tale opprobriũ pertulisse. Sed notandũ hoc loco est quoad Deũ nihil à fortuna, vel casu fieri, sed omnia dirigi in certos fines. Iob. 5. *Nihil sine causa fit.* in pijs præsertim: vt Rom. 8. *Diligentibus Deũ omnia cooperantur in bonũ.* Nihil ferè pius facit piè, quod à Domino in- pium honestũq. finè non dirigatur: & ea de causa in postrema Primæ horæ parte ita dicimus: *Dirige opera manũ nostrarum super nos, & opus manũ nostrarũ dirige:* Quibus verbis à Domino peti- mus vt omnia opera nostra in illius gloriã, fratrumq. nostrorũ nostramq. ædificationem dirigantur. Nã si Luc. 12. cap. habetur: *Quinq. passeres vaneunt dispendio. & vnus ex illis nõ est in obliuione coram Deo:* Et Matth. 10. *Nonne duo passeres asse vaneunt, & nullus ca- det super terrã sine patre vestro? Quid dicem? de hominibus? quid de filijs Dei? Nihil eorũ est in obliuione apud patrẽ caelestem: nihil ab illis piè fit, quod in finem piũ à Deo non dirigitur.*

Iob. 5.
Roma. 8.

Luc. 12.

Matth. 10.

Est hoc genus argumenti à causa efficienti, & locupletissimũ & efficacissimũ, sanctisq. scripturis valde familiare: quo Christi dominus præsertim vbi de perfectione agebatur, vsus est. Atq. ita Matt. c. 5. concludit, *Estote ergo perfecti sicut pater vester caelestis perfectus est.* Vnde B. Pau. ad Ephe. 5. *Imitatores Dei estote sicut filij carissimi.* Et in Leui. sæpe: *Sancti eritis, quoniã ego sanctus sum.* Et I. Iohã. 5. *Non ergo diligamus Deũ, quoniã ipse prior dilexit nos.* Et rur- sus: *Diligite inuicẽ sicut dilexi vos* Iohã. 13. Nonne enim oportet

Matth. 5.
ad Ebe. 5.

I. Iohã. 5.
Iohã. 13.

vt

vt filius imitetur patrẽ? nonne patrẽ appellamus Deũ? Nonne omnia habemus à Deo? Nonne sumus opera manũ eius? Nõ ne illius oues? discipuli? milites? serui? Si christiani à Christo dici- mur, Christum ergo oportet imitemur.

Hoc argumenti genere & laudamus & vituperamus: & suade- mus, & dissuademus à progenitoribus, ab instrumētis, ab omni genere causse efficientis argumentũ cēficiētes. Eiusmodi argu- mētũ est I. P. 1. *Nõ corruptilibus auro, vel argēto redēpti estis à vana vestra cōuersione; sed pretioso sanguine agni immaculati & incōtami- nati.* Hinc damnare possumus omnem humanã pōpam, & ve- stiũ pretiosarũ luxum: quoniam à Dæmone excogitatus est, nõ à Christo crucifixo & nudo. Hinc hæreticorũ placita condẽna- mus, quoniã ab impijs & imperitis hominibus profeminata sũt. Hinc doctrinã piã & catholicam amplectimur, quoniã parētes habet tot sanctos, & doctos viros. Hinc persuademus homini vitã cū ratione coniunctã quoniã si animal rationale est, oportet, vt opera faciat rationi cōuenientia. Hinc impios dãnamus, quoniã pro libito agunt res, nõ pro ratione. Demũ qualis effi- ciēs causa talis effectus. Sed non ita latè patet argumentũ à ma- teria, de quo iam est dicendum.

I. Pet. 1.

Caput. VI. De causa materiali.

Materia est ex qua aliquid fit. Sed est quædã materia de qua, & quædã præterea materia circa quã, & quædã materia in qua. Porro materia ex qua, & naturalis, & artificialis, & doctrinalis est. Accipite exẽpla. Gen. 3. homini dicitur: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuer- taris in terrã, de qua sumptus es.* &c. Vbi vide obiter quid Ecclesia præterea dicat *Cinises, & in cinerẽ reuerteris* Nam cū puluis, scili- cet terra quædã leuis, viles carnis nostre propõsiones significet; cinis quidẽ quæ adusta est terra, nõ solũ vilẽ, & infirmã ne firã naturã, sed peccato etiã adustã significat. De materia ex qua arti- ficiali, lege 3. Regũ de Salomonis tẽplo: lege. Apo. 21. de noua Hierusalẽ: quæ sancta Ecclesia in officio dedicationis explicuit, dũ cęlestẽ Hierusalẽ ex cuius lapidibus, id est ex spiritib⁹ cęlesti-

Gene. 3.

Apo. 21.

E 2 bus, san

sanctorumq. animis constructa, quadratam esse docet.

Materia de qua habetur Iohā.3. *Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur.* Materia de qua doctrinalis, ipsa sacra scriptura est, legem, Prophetas, & psalmos complectens, ut Psal. *Beatus quem tu erudieris Domine.* Materia circa quam Christianus homo versatur, bona opera sunt: De quibus Ephe.2. *Ipsius sumus factura, creati in operibus bonis, quæ preparauit Deus, ut in illis ambulemus.* Et, ut ex Theologia didicistis, vnaquæq. virtus, & vitium suū habet obiectum, circa quod versatur.

Tandem materia in qua, anima nostra est: quæ à Paulo nunc templum Dei, nunc Spiritus Sancti templum speciali ratione appellatur 1. Cor.3.

Possunt quidem ex hisce omnibus causarum generibus argumenta duci. Sed sola causa ex qua, propriè materia est: reliquæ verò causæ quæ materiæ dicuntur, ad alias causas reuocari possunt. Ex hoc autem genere causæ & laudamus, & vituperamus, & suademus. Hinc omnia terrena floccipendimus, quoniam ex terra sunt: & amamus cælestia, quæ vili hac materia carent. Hinc Iohan.3. *Quod natum est ex carne, caro est.* Viliissima causa materia est: temporalia & omnia ferè materia sola sunt. Docemus ergo ex materia, qualis sit res, quantiū. momenti: vnde & laus sequitur, & persuasio. Ceterum hoc genus causæ latius patebit quando de definitione differemus. Ex materia enim, rerum temporalium definitio sumitur.

Caput. VII. Quo traduntur notationes utilissimæ circa causarum usum.

Interim non nihil de usu causarum adnotemus. Theologos igitur admonemus, ut docentes, à primis, & generalioribus causis auspicientur. Ut si de redemptione per Christum facta differere velis: exordire à Deo creatore. Sed si persuadendum est, aut causæ inquirendæ: à postremis, & proximis sumendum est initium. Verbi gratia, vnde tot peccata modo in orbe? Cur absque timore

timore peccatur? Potest quidem causa in genere, vel in specie inquiri: atq. vel causa propria, vel occasio ab hominis malitia sumpta. Si de occasione sermo sit: in promptu est ex Ecclesi.7. causa: scilicet; quia non profertur citò contra impios sententia, ideò absq. vilo timore filij hominum perpetrant mala. Si roges, cur non profertur citò sententia: respondet Sāct. Paulus Rom.2. *Ignoras quod benignitas Dei ad poenitentiam te adducit.* & 2. Pet.3. *Patienter agit propter vos nolens aliquem perire, sed omnes ad poenitentiam reuerti.* Si roges, cur tam patiens? ipsemet Paulus Rom. etiam 2. ait, *An diuitias bonitatis eius, & patientiæ & longanimitatis contempnis?* Si roges, cur vsq. patiens est? respōdetur, quia bonus est, quia totus ipse amor est, & misericordia.

Si autem de causa ex parte hominis sermo sit: causa vel malitia est, vel ignorantia, vel infirmitas: itaq. de singulis sigillatim dicendum. Si malitia; quæro, vnde malitia? ex peccandi consuetudine, ex odio in virtutes, ex reprobò sensu. Vnde hoc? quia propter peccata sunt quidam homines à Deo derelicti. Si quæ sint peccata rogas: illud præsertim, *Quia vocaui & renuistis.* Si roges, cur resistunt vocationi? variæ causæ sunt: vt, quia dilexerūt magis gloriam humanam, quàm Dei. Si quæras cur magis diligunt terrena: quia in ijs, quæ norunt corrumpuntur; & quia volunt. *Perditio tua Israel.* Osee.13. Ferè eodem modo philosophaberis de causa ignorantia. Cur ignorāt? quia nō sunt edocti: scilicet, vel deficiente magistro, quia non adest, vel quia ipsi docēdi non adsunt; vel quia etiam si concionem audiant, concionator non seminat illud verbum, quod est triticum, vt Hierem.23. *Hierem.27* Si de infirmitate quæris? in promptu est propensio ad malum, atq. peccandi consuetudo. Si quæras vnde tam mala propensio, & ad peccandum facilitas: ex vita liberiori, & dissoluta, ex ornatu superfluo, ex intemperantia in esu, & potu. Cur etiam in hæc labuntur? Quia nihil asperum pati volunt, sed omnia facilia corpori, & suauia quærunt. Vnde hoc? ex proprio amore, quia semetipsum impensius diligunt. Et cur tantopere se diligunt? quia verbum Dei non corripit illos: nimirum non docentur, non suadentur. Cur non id præstant concionato-

res? quia cum sint sal, euauerunt. Et quidnam salendi vim ademit sal? ambitio, auaritia, deliciae.

Sed de his iam satis. Tantum enim indicare uoluimus, quonam pacto, & quando à primis causis vel ultimis auspicari debeamus. Vbi tamen est aduertendum attentius, nullam in hoc discursu praetermittendam causam: claudicaret enim earum series. Deprehendemus autem causam aliquam praetermissam, quando exposita causa effectus mox non sequitur. Verbi gratia: si roges, cur tot peccata? et respondeas, quia liberi sunt homines: non bene respondi. Nam posita libertate, non sequitur mox peccatum.

Igitur uti diximus, si vis quidquam construere, à superioribus causis, ueluti à fundamentis est incipiendum. Si uero operis facti rationem vis scire: exordiri à fine oportet. Ut si quis qualis domus aliqua sit discernere uelit: inquirat primum, in quem finem illa domus condita est. Sic Apocalypsis methodum scire uolens, quorsum Iohannes Apocalypsim scripserit, indagabit. Atque ita in concione, & deliberatione, à fine semper exordiemur: & inde retrogredi causam efficientem inuestigabimus, in qua examinabimus, quæ illius vis, & quantum duratura: tum de loco, de tempore, ceterisque circumstantiis illi accommodatis, atque etiam de instrumento quaeremus. Ut si persuadeamus alicui ad Deum conuersionem: ostendemus conuersionis auctorem Deum; & ostendemus item quam sit potens, quamque diu conuersio illa duratura sit, quæ per ipsum non fiat: deinde ostendemus illius instrumenta, & id genus alia. Hæc tibi lector, de causa dicta sint, ut non tantum earum naturam, sed etiam usum assequaris. Quæ omnia quamquam ad methodum spectare uideantur: tamen reuera inuentionem adiuuant: præstant enim modum quo aptius inueniamus.

Caput. V [11]. De loco ab effectis.

Secun-

Secundus locus ab effectis est. Effecta siue facta sunt, quæ à causa fiunt. Cum igitur sint quattuor causarum genera, tot erunt & effectorum. Est effectus quidam à fine: qualia sunt omnia media: ueluti oratio medium est ad comparandum omne bonum spirituale: sicut scriptum est: *Petite, & accipietis*. Est effectus alius à materia: ut homo terrenus, quia est a terra: nam scriptum est, *Primus homo de terra terrenus*. Est alius effectus à forma: ut scriptum est, *Factus homo ad imaginem, & similitudinem Dei*. Est denique effectus ab efficienti causa: ut scriptum est: *Ipsius sumus factura creati in operibus bonis*.

Est hoc genus argumenti locupletissimum. In hoc omnia facta, & dicta reuocantur: omnia enim, quæ cogitamus, loquimur, & operamur, & quæcumque per nos aguntur, effecta nostra sunt. Inde Matt. 12. *Ex uerbis tuis iudicaberis, & condemnaberis*. Id est, uerba tua tamquam effecta insinuant quidnam sis: ex loquela enim cognoscitur quicumque cuius sit. Legite Matt. 12. cap. Et Psal. 1. loquens David de iusto, ita ait: *Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, &c.*

Valet hoc argumenti genus ad docendum. Tota quippe Metaphysica, & Physiologia hoc argumenti genere progreditur. Inde etiam probatur, quod sit fides in homine, qualis sit. Veritas etiam Euangelij, & Ecclesie Romanæ Catholice potestas hinc confirmatur. Quæ omnia insinuat B. Pau. Rom. 2. dicens: *Inuisibilia Dei &c.* De Christo Iohan. 15. habetur: *Si non uenissem, & opera fecissem, quæ nemo alius fecit, &c.*

Ad laudandum uel vituperandum optimus est hic locus. Omnes enim ferè Psalmi, præsertim illi, quorum initia sunt, *Benedic, & confitemini*, ab operibus laudant dominum: ut Psal. 18. *Cæli enarrant gloriam Dei*. Hinc vituperat Paulus Ephe. 5. *Quæ in occulto ab ipsis fiunt, turpe est & dicere*. Et Rom. 6. *Quem fructum habuistis in ipsis, in quibus nunc erubescitis?* Hinc homines delicijs dediti, & ualde comesti vituperari possunt. Quid enim aliud comestari est, quam lupum agere? Quid aliud bibere nimis, quam bouem

Matth. 7.

1. Cor. 15.

Gene. 2.

Ephe. 1.

Matth. 12.

Matth. 12.

Psal. 1.

Rom. 2.

Iohan. 15.

Psal. 18.

Ephe. 5.

Roma. 6.

referre? quid aliud calamistrare cæsariem, quam effœminari? quãuis hoc & in fœminis reprehendendum etiam grauitè est. Ita que ab ipsis operibus vituperabis, dum eorum vtilitatem ostendes.

Eodem argumenti genere suademus, aut dissuademus. Vt *Psal. 36.* *Psal. 36. Noli emulari in malignantibus &c.* Ex effectis dissuadetur vitia, & persuadentur virtutes. Et *Psal. 72. Donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum,* etiam ex effectis argumentum petitur.

Eodem etiam genere discernitur, quænam, & quales causæ sint. Tota hoc docet scriptura, præsertim *Matth. 7. A fructibus eorum cognoscetis eos.* Fructus peccatorum spinæ sunt, & tribuli: at fructus piorum misericordia, & mansuetudo, ac humilitas, quæ per vvas, & ficus significatur. Ita *Eph. 5.* argumentatur B. Paulus: ita *1. Iohan. 4. Probate spiritus, an ex Deo sint:* Vbi ex Deo veniente in carne, id est humili ante se, colligit, qui spiritus sint ex Deo. *Acto. 9.* collegit Angelus piûm esse Paulum, quando orabat. Legite, obsecro, attentius ad *Gal. 5.* vbi opera carnis, & fructus spiritus depinguntur, vt inde cognoscatis fructus frequentiores, & carnis effecta communia. Hinc discernetis, quæ oratio, quæ reuelatio, quæ ecstasis, quæ deuotio à Deo sit. Nam si parit humilitatem, mansuetudinem, obedientiam, honestatē, sanctumq. n. morem, & silentium, minoremq. carnis libertatē, à Deo est: sin aliter, à Dæmone. Hinc contra Hæreticos, & infideles pro fide Catholica pugnabit in hunc modum. In fide Christi docetur quis, & qualis Deus sit; doctrinaq. traditur spiritalis, & cælestis, In Ecclesia Romana pietas docetur, & sanctitas, & bonæ Sanctorum litteræ; atq. in eam sese cuncti pij recipiunt, ipsaque pios, & veram pietatem tuetur. Contra vero Hæretici impudici, contentiosi, impij, maledici multa contra rationem etiam naturalem & dicunt, & faciunt. Atque vti nam in hoc argumenti genere Theologi seriò, & accuratè se exercerent.

Locuples etiam hic locus est ad capeffenda consilia. Iuxta effectus enim, quos assequi volumus, consilia instituiamus. David

vt

vt in Saulis manus non incideret, ad Geth fugit. *1. Reg. Chusai* ad Absalonem remittitur, vt callidè Dauidi patrocinetur. Hinc consilia Euangelica: ad seruanda enim præcepta nobis ea data sunt. Qui enim non vult occidere, ne irascatur. Hinc omnia Religionum statuta: iuxta scopum enim religionis cõsilia dantur. Qui orationem solam cupit, vt inde feruentius amet Deû; consilia sibi ad mentis quietem excogitat: qui verò ad mundi contemptum inhiat; totus in mortificatione est. Ita etiam & orationem, & lectionem, & sanctorum hominũ conuictũ christianis commendamus; vt sancta operentur opera: consilijs enim vehemèter præcepta iuuantur *1. Cor. 7.* Hac ratione Beatus Paulus virginitatem, aut continentiam commendat, qua fit, vt magis vacare liceat orationi.

Ex hoc loco conijcimus, quid mali parere possit otium, abundantia, luxus. Sic enim colligimus indies homines quam plurimos, in plura, deterioraq. peccata lapsuros, nisi ab his rebus abstineant. Paulus ad *Gal. 6. Nolite irridere. Deus non irridetur: quæ se minauerit homo hæc & metet.* Ex eodem etiam loco sic differere possumus. Qui fructus prouenire potest ex loquacitate? Qui fructus, si ad plescentuli, aut etiam puellæ meraciùs bibant? Qui fructus ex lusu? ex vestium luxu? ex alijs deniq. huiusmodi mudi pestibus? Ita colligit scriptura ex otio multa exoritura mala *Proverb. 2. Eccle. 33. Eze. 16.* Optimus hic locus est ad dissuadenda multa, vbi ex ijs incommodis, quæ moraliter, & vt plurimum subsequuntur, colligimus: vt si quis mulieris cultum nõ omni ex parte honestam inuerecundiam pariturum comminetur.

Ex hoc loco differimus, quisnã auctor aliquod opus fecerit, aut aliqua protulerit verba: etenim ex folijs, & fructibus qualis sit arbor conijcitur. Inde colligimus hominem non esse factũ à Deo talem, qualis nunc est. Nam manus illę potentissimæ, & amore dffluentes, hominem ita ad mala propensum nequaquam effecissent. Ergo inuidia Diaboli peccatum inuexit in mundum. Inde conijcimus Christum esse Deum: nam tot & tam magna, quæ propria faciebat auctoritate miracula, à solo Deo effici poterant. Hinc illud: qui non est contra vos pro vo-

bis

bis est. Hinc vanitatum, pomparumq. huius sæculi auctorem colligimus esse demonem. Nam vel Christus Iesus auctor est, vel demon: non Christus Iesus: nam nudus ille pendens in cruce non inspirat corporis cultum, & tormenta patiens non docet corporis indulgentiam: atq. ita de ceteris.

Haftenus de duobus locis, à causa, & effectis: qui amplissimi nobis futuri sunt, si seriò & ex animo agamus; nimirum retexentes scripturam, & noua iuxta illam in quacumq. re oblata excogitantes.

Caput IX. De loco a subiectis, & adiunctis.

Tertius, & quartus locus à subiectis, & adiunctis nuncupatur: respondēt enim hęc sibi mutuò. Subiectū appellatur, in quo res alia inest, scilicet, quod alijs rebus subijcitur, vt locus rei in loco existenti. Vnde facile colligitur adiuncta esse, quæ in subiectis insunt, siue quæ subiectis adiunguntur: veluti res locatæ in ipso loco.

Subiecta, & adiuncta, vtraq. sunt duplicia. Sunt enim quædam cohærentia siue continua, & vnita; vt arbores, & terra, in qua sunt: alia verò auulsa, idest seiuncta, & separata; vt quæ sunt in loco.

Subiectorum genera ex adiunctis cognoscuntur. Aristoteles vero nouem adiunctorum genera in nouem categorijs enumerat. Omne enim accidens, quod substantiæ, siue rei, in accidentis modum accedit, adiunctum illi appellatur. Quam in re variam nobis materiam argumentandi ab adiunctis suppeditauit Aristoteles. Alij verò circumstantias, quæ numero sunt septem apud Aristotelem in Ethicis, & S. Thom. 1. 2. q. 7. ar. 3. adiuncta appellant: vbi causas, & præsertim finem nonnunquam vocāt adiuncta. Cicero vero tria facit adiunctorum genera: quæ præcedunt, quæ comitantur, quæ subsequuntur: vt in peccato occasiones præcedunt; comitantur casus, & amissio gratiæ, & Dei inimicitia; sequuntur denique pœna, & conscientiæ anxietas. Vobis tamen commendando, vt quattuor præsertim subiecti, & adiuncto-

iunctorum genera habeatis in promptu, scilicet locum, tēpus, personam, & negotij quod agitur conditiones.

Exempla argumentationum à loco innumera sunt. Esai. 26. *Misereamur impio, & non discet iustitiam facere, in terra sanctorum iniqua gessit.* Ecce vt expendat in terra fidelium esse homines peccatores. Inde sepe, *Beati, qui habitant in domo tua Domine. Ecce nunc benedicite Dominum, qui statis in domo Domini, &c.* Ad finem respicit illa argumentatio: sed à loci dignitate sumitur. Et Esai. 56. & Matth. 21. *Domus mea domus orationis vocabitur.*

Exempla argumentationum à tempore extāt apud. Esai. 49. *Et apud Paulum 2. Corint. 6. Ecce nunc tempus acceptabile.* Et apud Lucam. 12. *Hypocrita faciem celi & terra probare nostis, quomodo hoc tempus non probatis?* Exempla sunt loci à personis Ecclesia. 13. *Qui tetigerit picem coinquinabitur ab ea. Qui communicauerit superbo inducet superbiam.* Et apud Pau. 1. Cor. 5. & Gal. 5. *Modicum fermentum totam massam corrumpit.* Et 1. Cor. 15. *Corrumpunt bonos mores colloquia praua.* Sed & Psal. 9. (licet alius sit verè illius loci sensus) *Cum sancto sanctus eris, &c.* A tempore item argumenta sumi possunt in sanctis Ecclesiæ temporibus Aduentus, Quadragesimæ, & Pentecostes ad insinuandum Ecclesiæ spiritum, & ad admonendos homines. Item: Si tempore nouæ legis sumus, operemur vt filij lucis. Quo pacto argumentatur Beatus Pau. ad Roma. 13. *Hora est iam nos de somno surgere &c.*

Ex hoc loco animos addimus catholicis. Nam cum multi sint hæretici nobis hostes infestissimi; oportet catholicos non tantum verbis, sed operibus præsertim pro Ecclesia propugnare. Similiter ad virtutem eò magis homines adhortamur, quod plures sunt, qui inquinatè viuunt. Nam si Deus habet tot inimicos, & tam impios; elaborandum nobis est, vt habeat amicos strenuos. Desumi hinc etiam potest argumentum, quo suadeamus, in tam periculosis temporibus, & tanta humanæ vitæ fragilitate cauendum esse à periculis.

Ex hoc etiam loco ad venerationem Templorum suadendam efficacis, & amplissimum argumentum desumitur: veluti hoc

Esai. 26.

Psalms. 88.

Psalms. 133.

Esai. 56.

Matth. 21.

Esai. 49.

2. Cor. 6.

Luca. 12.

Ecclesi. 13.

1. Cor. 5.

ad Gal. 5.

1. Cor. 15.

Psalms. 9.

Roma. 13.

hoc modo. In hoc Templo sacræ conciones habentur: imagines venerantur: immò etiam veneratur Deus ipse in Eucharistia ineffabili mysterio præsens: hinc peccatores veniam perituri conueniunt, eamq. obtinentes, Deo reconciliantur. Cur igitur tu hinc nulla cum reuerentia versaris? Hæc, & alia si expendas; videbis quam ingens tibi dicendi supplex accedat.

Neq. potest ex hoc loco argumentandi copia deesse. Omnia enim ferè, etiam causæ, & effecta, & quæcumque in nobis, vel circa nos sunt, adiuncta, vel subiecta sunt: veluti locus, domus, cubiculum, vrbs, prouincia, regnum, lectus, sella, mensa: quid non? Nos etiam ipsi subiecta sumus. Hinc ad numerare possumus amicos, vestes, actiones, pericula, euentus, occasiones, corporis humores, membra, signa omnia physiognomonica, & accidentia. Ex ijs ergo omnibus argumenta depromere potes. Neq. tibi durum videatur, si initio non facilè occurrant: exercitatione enim, & labore tibi habitum comparabis, quo facile, & promptè hinc inde multa huiusmodi argumenta decerpas. Valet autem ad omne genus dicendi plurimum hic locus scilicet ad laudem, vituperationem, suasionem, dissuasionem, & ad aperiendam rei naturam. Hinc enim (vt suo loco dicemus) definitiones sæpe sumuntur; hinc consilia: hinc præfagia. Experimini ergo, & videbitis argumentorum hic latere thesauros.

Caput. X. De loco a dissentaneis.

*Aris. in post
categ. ca. de
oppositis.*

Vinctus est à dissentaneis locus, & ille quidem locupletissimus. Quid dissentanea sint non est difficile intelligere. Sed ea duplicia sunt. Quædam enim sunt repugnantia, quæ sibi mutuò non certa lege repugnant, veluti quælibet res alteri: nulla enim est res, quæ non ab altera distet. Quædam verò sunt certa lege sibi repugnantia: & hæc aut sunt contraria siue aduersa, aut priuantiã, aut relata, aut contradicentia. Est hic argumentandi locus in sacris libris frequen-

tiss.

tissimus, aptissimusq. ad interpretandum. Afferamus exempla: mox indicabimus vsum. Placet vehementer locus ille Esai. 5. *Væ qui dicunt bonum malum, & malum bonum: facientes tenebras lucem: ponentes amarum dulce, & dulce amarum.* Ecce quam appositè ex loco à contrarijs agat propheta aduersus eos, qui patientiam appellat ignauiam: virtutem fortitudinem: spirituales sapientiam ignorantiam: veritatem sæculi sapientiam: castitatem, & mortificationem acerbam: delicias mundi suauissimas. Sed partes quas hic locus complectitur singulas persequamur.

Est amplissimus locus ab aduersis ex quo laudamus, vituperamus, suademus, explicamus, definimus. Laudamus vt Psal. 1. *Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum.* Hinc ampla laus, si quis laudetur quòd crimine omni caruerit: vnde Bea. Virginis Conceptio summè commendatur. Vituperamus autem: vt Iohan. 8. *Qui ex Deo est, verba Dei audit.* Et alibi: *Vos ex patre diabolo estis: non estis filij Abraham.* Vbi & ab effectis, & à contrario simul Dominus colligit. Patet hinc etiam ad amplificandum campus in hunc modum. Non est hic castus, sed obsecenus: non mundus, sed sordidus. Atq. ita de ceteris. Item ad explicandum: vt ad Rom. 14. *Regnum Dei non est esca & potus &c.* Porro hic explicandi modus facilis est, & abundans: veluti si dicas. Non est officium sacerdotis diuitias quærere, non ociosum esse, non genio indulgere: sed offerre incensum, & panes, &c. Admo- neo verò lectorem vt in interpretandis sacræ scripturæ locis vtatur hoc genere, seq. in eo vehementer exerceat. Definitur etiam ex hoc loco 1. Iohan. 3. cur Cain Abelum occiderit; nempe quia illius opera erant mala, huius vero bona: & Sapient. 5. colligitur totum impiorum in pios odium. Hinc desumitur ratio cur concionatores, & confessarij quidam odio habeantur: quia nimirum aduersantur mundo. Hinc dominus sæpe, in Euangelio præsertim Iohannis docet, cur ipse à mundo odio habitus sit, & cur mundus Apóstolos persecuturus fuisset: nempe quia non erant de mundo.

Porro duplicia sunt contraria: scilicet & medio carentia, & habentia medium. Medium autem alteri extremo comparatū,

con-

Esai. 5.

Psalm. 1.

Iohan. 8.

Iohan. 2.

Roma. 14.

1. Iohan. 3.

Sapient. 5.

Iohan. 7.

Matth. 12.

contrarij seu aduersi refert imaginem. Nam viride cum nigro comparatum, album censetur: cum albo verò collatum, est nigrum. In Euang. Matth. 12. dicitur. *Qui non colligit mecum, dissipat & qui non est mecum, contra me est.* Quod de his accipiendū est, quorum munus est suam in vinea Domini operam præstare. Eodem etiam modo in humanis actionib⁹ dicimus, si opus nō sit bonum, vel supernaturaliter, vel moraliter; esse malum: quia actus humanus ex deliberata voluntate profectus, nullus est indifferens. At Lucæ 9. habetur. *Qui non est aduersus vos pro vobis est.* Quod de his accipiendum est, qui libertatem operandi, & non operandi habent. Neque tamen propterea nego esse opera quædam ex natura sua indifferentia, vt sedere, manducare.

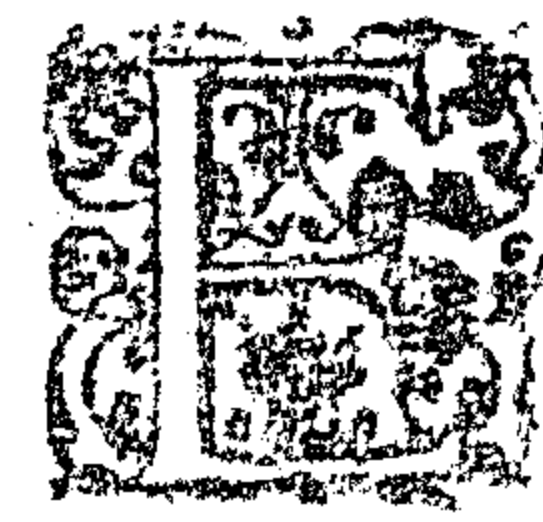
Rom. 2.
Tit. 3.

Ad persuadendum, & obiurgandum efficacissimus hic locus est, vt ad Rom. 2. *Qui prædicas non furandum furaris?* Ad Titum 2. *Qui confitetur se nosse Deum factis autem negat.* Quod de illo scilicet dicitur, qui cum credat in crucifixum, amat delicias, cum adoret coronam spineam, concupiscit auream, cum honoret Christi opprobria, ambit terrenos honores. Hoc genus argumenti familiarissimum est B. Paulo. Argumentatur enim sæpe à contrario, à gentibus, ab infidelibus, à veteri Adamo, à lege qua ex parte maledictionem, & solū terrorem dicit Ehe. 4. 1. Thesa. 4. Gal. 3. 1. Cor. 15. & alibi sæpius. Eodem argumenti genere vtitur Beatus Iacobus contra maledicentes. *Numquid ex eodem fonte manat aqua dulcis & amara? Qui fieri potest vt eodem ore benedicatis Deum, & maledicatis creaturis quæ ad illius imaginē factæ sunt?* Ita si quis Christianus doceri cupiat, quæ bonum Christi militem deceant; iuuabit multum aut infidelis, aut hæretici mores ob oculos ei ponere. Nam cum illi contrarij nobis sint; oportet nostra opera, eorum operibus contrariari.

Eph. 4.
1. The. 4.
Gene 3.
1. Cor. 15.

Caput. XI. De priuantibus.

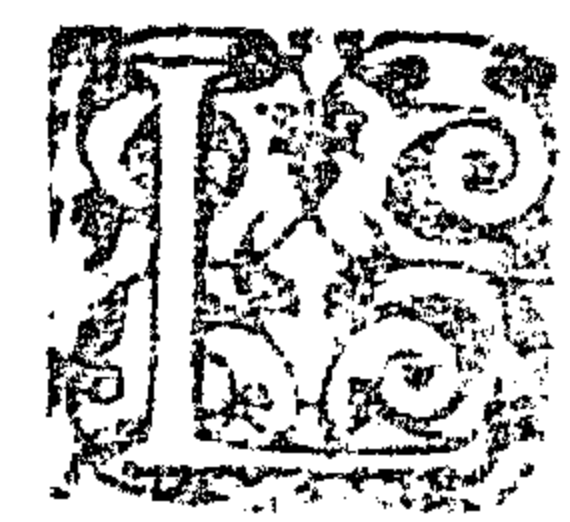
Ex

X generibus dissentaneorum priuantia secundo loco enumeranda sunt: ex quibus argumenti genus petitur in sacrosanctis Scripturis amplissimum. Sæpe enim à luce ad tenebras, à cæco ad videntem fit argumentatio. Quod frequentius est in Euangelio B. Iohannis, & Epistolis. Sed in B. Paulo. *Abijciamus opera tenebrarū & induamur arma lucis.* Certum enim est hoc legis gratiæ tempus, esse diem, in quo Christus Dominus noster Sol verissimus illuxit. Quare non licet nobis viuere quasi in nocte ageremus. Nox enim vt B. Paul. ait ad Rom. 13. ebrietatem, & alia patitur: at in meridie nemo audet turpia patrare. Ecce vobis argumenti genus pijsimum, & firmissimum. Cui simile est hoc aliud. Si ad sit lumen gratiæ, anima videt: sin verò secus, cæca anima est. Vbi enim non est Deus, tenebris sunt omnia circumfusa: vbi verò Deus habitat, fulget gratia cælestis. Videte quam sit hîc magna suppellex. Neque in hac re affero scripturarum loca: nam nullo negotio innumera deprehendetis, libros sacros euoluentes. In libro enim Concordantiarum quàm plurima in promptu sunt, præsertim ex Iohanne, & Paulo.

Iohan. 1.
1. Iohan. 6.
2. Roma. 13.
Eph. 5.
1. Thef. 5.
ad Rom. 13.

Caput. XII. De Relatis.

Locus à Relatis etiam optimus est. Ac meminisse oportet, quædam esse relata secundum esse, quædam relata secundum dici, vt Theologus ex quouis relatorum genere argumenta depromat. Præterea esse relata paria, vt simile, & dissimile: item imparia, vt maiora, minora, digniora, indigniora, & id genus cetera.

Cognita relatorum natura oportet attentius Theologos inspicere, relata eatenus pertinere ad hunc locum, quatenus opposita seu dissentanea sunt: alioqui ad causam, & effectum seu ad alios locos referuntur. Pater enim, & filius
dupli

dupliciter considerari possunt: scilicet & quatenus causa & effectus, & quatenus relata sunt.

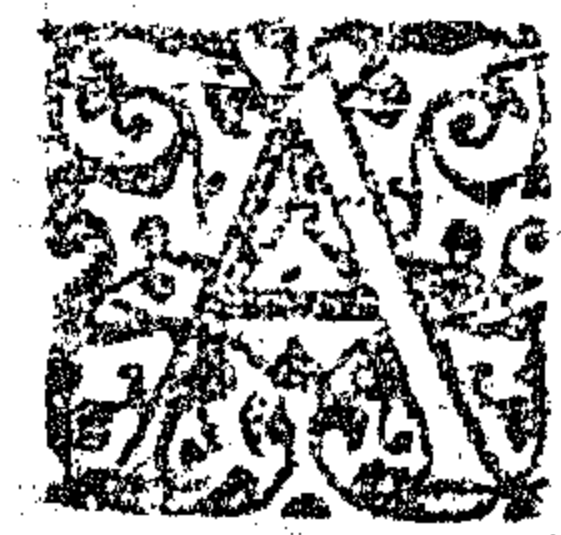
Ex relatis ergo hac ratione consideratis multa pulchra, & efficacia proficient argumenta. Verbi gratia. Si pater es, sit tibi cura filii: si filius, esto patri obediens. Si magister es doce discipulum: si discipulus es, disce à magistro. Ita argumentatur Malachias cap. 1. *Si ego dominus, & vos serui timorem cur non habetis? si ego pater, cur vos filij non me amatis?* Et 1. Tim. 6. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, ijs contenti simus.* Nam à magno & paruo ibi argumentum ducitur in hunc modum. Ea quæ parua siue pauca sunt, facilia multò, & minus periculosa, aut graua sunt, quam multa & magna: non ergo opus est multis, cum pauca sufficiant. Et Prouer. 30. pulchrè ex ratione serui, & Domini, atq. ancillæ, & Dominae argumentum elicitur in hunc modum. *Per tria mouetur terra, & quartum sustinere non potest. Per seruum, cum regnauerit: per stultum, cum cibo satiatus fuerit: per odiosam mulierem, cum matrimonio iuncta fuerit: & per ancillam, cum fuerit hæres Domina sua.* Quid sibi hæc volunt? Nimirum (si litteralem sensum spectes) ingens esse malum si serui hoc est peccatores regnent; domini verò id est homines piè viuentes ab impijs conculcètur. Mysticus autem hoc loco sensus docet, legi diuinæ ancillari debere humanam mentem, non autem è conuerso humanæ naturæ peccato infectæ licere diuinam legem esse subiectam. Quid enim? Nonne humanæ leges regnât? Nonne etiam (quod deplorandum est) praua quædam de honoribus, delicijs, & alijs eiusmodi rebus mundi placita? Ecce ergo argumentum. Si serua est humana ratio; obtemperet Domino, qui per diuinam à se profectam legem, liberū nostrum arbitrium regit, & gubernat. Quod autem de stulto dicitur saturato, quoad sensum litteralem, hominem mundanum significat, non cibo tantum, sed alijs etiam mundi bonis diffluentem. Deum immortalem! Quid non criminis admittit homo viribus, auctoritate, diuitijs abundans! Nimirū opprimit pauperē: rapit alienam aut vxorem, aut filiam: & alia facit eiusmodi quæ plurima. Mysticè vero hic stultus saturatus sentientem significat ap

cat appetitum nihil non concupiscentem, nihil non potientē. Sed hoc argumentum ab adiunctis est etiam, atq. à causa. Terra enim, id est pij, fideles, humiles, & obediens Deo, videntes sentientem appetitum saturari rebus terrenis, anguntur, & contabescunt, quia terrenarum rerum immodica affluentia multa mala parit. Porro mulier odiosa, litteraliter aut eam significat, quæ odio habere videtur virum, aut eam, quæ moroso, ac difficili ingenio cum sit, mariti sibi odium conciliat. Cum igitur ducatur vxor, vt amore, & operibus prosequatur virum: certè animo consternetur vir, si in vxore non amorem, sed odium deprehendat, itemq. non amoris, sed odij occasionem, qua eam cogatur repellere, & auersari. Mixtum hoc loco argumentum ex causa, & relatis construere licet in hunc modum. Quis ferat amorem in odium cōuertit? Quis non desperet, vbi mulierem videat viro inimicam? Mysticè verò odiosa mulier, quæ iniuste in matrimonium assumpta est, ipsa est deprauata hominum consuetudo. Ita enim homines miserrimi eam veluti matrimonio sibi iungunt, vt ei perpetuò hæreant, & vbi quis ad aliquod bonum eos hortatur, quod mundus damnare soleat, subinde illud repetant, *Que diran?* itaque relinquunt patrem suum cælestem, & matrem etiam Ecclesiam, dum hæc odiosam hominum consuetudinem tamquam vxorem sibi coniunctissimam amplectuntur. Demum ancilla caro nostra est: hæc enim in hoc est instituta, vt pareat, obsequaturque rationi. Domina, ratio est, siue anima. Hæreditas autem bona sunt quæ sibi homo studiosè colligit. Quemadmodum ergo ferri non potest, si Dominae bona ad ancillam transferas: ita neque ferendum est animam corpori cedere, hoc est dum corpus ditescit, animam ad egestatem, & miseriam deduci. Hæc argumenta à relatis sunt. Et id genus mille à relatorum oppositione colligi possunt.

Capit. X I I I. De contradicentibus.

F

A con-

Contradicientibus est quartum argumentandi à dissentaneis genus, & id quidem non ignobile. Porrò duobus id modis fit: aut in vocibus, aut in enunciationibus. In vocibus contradictio est, scilicet in voce finita, & infinita, aut negata: vt Ioñan. decimo quar. *Vsq; modo non petistis quidquam.* Et Psalm. 55 *Pro nihilo forsitan inimicos eius humiliassem.* Et illud, *Pro nihilo saluo: facies eos.* Erunt fortè id genus exempla quæ mihi non occurrunt. Id tamen certò auisi dicere, vsum huius loci sæpe optimum esse: scilicet vbi non contrarium, sed negatum conuenit verbum efferri. Exempli causa. Ludere non est sacerdotis: fucare faciem non est mulieris honestatem verè amantis: otuari non est hominis. Est quæ hoc veluti apostoposis genus, multa simulatis verbis comprehendens. Quod & venustum est, & solet sæpe accommodatius esse ad carpendum, quàm si ita diceret: Ludere est hominis nequam, & luxuriosi: fucare faciem est meretricis: otiosum vagari est ferarum.

In enunciationibus verò contradicientibus pulcherrimi, & efficaces argumentandi modi latent: per hypotheticas scilicet argumentationes, qualis est collectio ex opposito consequentis. Ita argumentatur Beatus Paulus prim. Corin. 15. si mortui non resurgunt; neque Christus resurrexit: at certum est resurrexisse: ergo resurgunt. Multæ id genus argumentationes hominum errorem detegentes construi possunt. Vt: si frequentem dominici corporis communionem ideò damnas, quia sic maiorem Deo haberi honorem affirmas: quæ fit vt cum abstineas à Communionem, non tu satis Dominum reuereris? Si non reuereris: ergo non te mouet Dei honor ad frequentem communionem insectandam. Item: si amor Dei te mouet ad magnificum Templum construendum: cur non te mouet ad subueniendum pauperi? vel ad ornandum dirutum Sacramentum? Non te mouet ad hoc: ergo neq. ad illud.

Item huc pertinent argumentationes Hypotheticæ, quæ in disputationibus fiunt. Vt tertio Regum decimo octauo. *Aut Dominus est Deus, aut Baal est Deus. Si Dominus sequimini eum: si Baal sequi-*

Isa. 40. 14.
Psalm. 55.

1 Cor. 15.

Reg. 18.

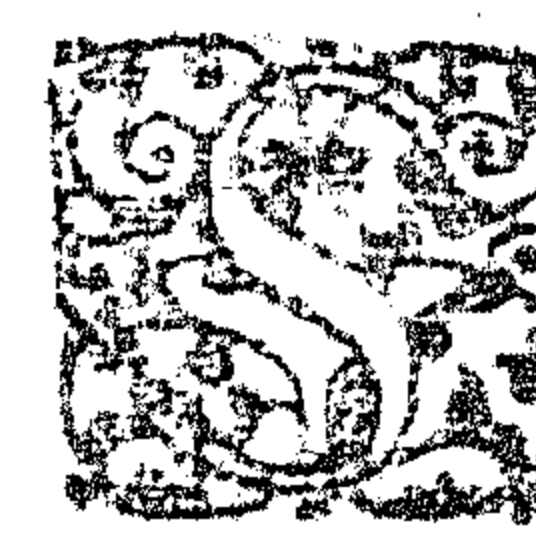
sequimini eum: eligite quem ex ijs vultis. Item: aut Domino, aut mundo seruiendum. Item: aut ferenda est iniuria, aut contemnendum Dei mandatum. Item: aut facite arborem bonam, & fructus eius bonos: aut facite arborem malam, & fructus eius malos. Ex ijs ergo argumentationibus iuxta hypotheticam formam colligitur assertio per Assumptionem negantem, in hunc modum. Sed Baal non est Deus, ergo Dominus: sed mundo non est seruiendum, ergo Christo Iesu. Atque eodem modo in ceteris.

Caput. XIII. De repugnantibus.

Vinctum tandem genus est à repugnantibus. Est hoc argumenti genus locupletissimum. Nã cum in hoc non sit sumendum ab vno ad alterum argumentum, sicut in quattuor generibus superius expositis, in quibus vnum vni certa lege pugnat; sed ab omni repugnante sumatur; possint quæ vni, & eidem rei multa diuersa ratione repugnare: accrescit magna argumentandi, & persuadendi suppellex. Vt quàm distat ab homine Christiano nummorum appetentia, loquacitas, comessatio? Item: quid sacerdoti commune cum mundano fastu? quid cum delicijs? quid cum lusu? Ecce ergo quantus lateat in loco à dissentaneis thesaurus.

Caput. XIV. De loco a consentaneis.

Extus locus est à consentaneis, siue à similibus, siue à comparatione: nam his omnibus nominibus appellatur; neq. refert hoc, aut illo potius appelles, dummodo rem ipsam intelligas. Est locus hic, quo à cõdicionibus, seu adiunctis alicuius rei sumuntur argumenta ad rē, cui similia cõpetant: vt à patre in filium. Deniq. à quavis re in qua

duo, vel plura inter se conueniant, argumentum à consensu duci potest. Est autem amplissimus hic locus. Nulla enim res est vel naturalis, vel artificiosa, vel animata, vel inanimata; nulla actio vel naturalis, vel moralis, ex qua à simili non duci possit argumentum. Nimirum duci potest à cælis, ab elementis, à mistis omnibus, ab vrbe, bello, nauis, & alijs quam plurimis. Immò, quod attentius annotandum est, à dissimili etiam duci potest. Nulla namque res est in creaturis, quæ si iuxta naturam inspiciatur, non habeat imperfectionem aliquam perfectioni adiunctam. Solus Deus vnde quaque perfectus est, nullam habens imperfectionem neq. affirmatiuam, neque negatiuam: omnis verò creatura vel negatiuam habet supremi generis; adeò vt ipsa etiam Christi humanitas posset non esse: vnde fit vt in omni re, & in bonam, & in malam partem duci possit argumentum. Id tamen aduertendum; nihil vetare ex eadem re, diuersis rationibus, diuersi generis colligi posse argumenta. Exempli gratia ex patre ad filium tamquam ex causa ad effectum ducitur argumentum hoc: Si pater qui te genuit nobilis fuit, & fortis: esto tu item. Præterea ab eisdem vt relata sunt, sic argumentamur. Quid est quod pater tuus fuit temperatus: tu autem es intemperatus? Item: ille potest te corripere, tu subditus esto. Atque tandem tamquam à simili duci potest ratio hæc: Cur non imitaris paternas virtutes?

His constitutis locus hic in duas partes diuiditur: in comparisonem, & in simile, & dissimile. Comparatio in quantitate fit: simile, & dissimile in qualitate. Neque vero quantitatis, aut qualitatis nomen propriè sumendum est, vt apud Metaphysicos. Nam & comparisonem, & similitudinem, aut dissimilitudinem, ad omnia nouem prædicamenta possumus referre. Hoc tamen discriminis inter comparisonem, & similitudinem esse videtur, quod comparatio vnus est ad vnum, vel duo, vel plura: vt exempli gratia, si miles armis est instructus, cur non tu, litterarum studiose, libris etiam instrui curas? at verò similitudo ad minus duorum ad duo est: vt sicut

se ha

se habet oculus corporeus ad lumen solis: ita oculus animæ ad lumen gratiæ.

Comparationum genera sunt à maiori, à minori, à pari. A maiori tota vtriusque Testamenti scriptura argumentatur. In veteri cōtextu sepe: *Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum*: quasi dicat; si Deus est sanctus, oportet vt populus sanctus sit: nam qualis est dominus tales oportet esse seruos. Ita Christus argumentatur: *Si ego laui pedes vestros dominus, & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes*. Ita Paulus. *Imitatores Dei estote sicut filij charissimi*. Sed quid moror? tota sacra scriptura à Deo ad hominē, sed præsertim à Deo homine ad hominem argumentatur.

Hic (quoniam opportuna se offert occasio) libet circa magni momenti rem paulisper immorari. Sunt quidam stolidi homines apud quos huiusmodi argumentum ita infirmum est, vt quoties eos hortamur, vt se ad diuinam imitationem conformēt, respondere audeant sibi possibilis non esse, quæ Christo, vt pote Deo facilia factu erant. Hos si opus esset redarguerem; impiæ certè blasphemiæ redargueremus. Insinuant enim in ualidum esse argumētum in sanctis scripturis frequentissimū. & inscitæ videntur Spiritum Sanctum notare. Sed cum stultis, agamus mitius. Heus stulte: rogo à te. Nonne est rationi cōsentaneum, vt quando Deus omnipotens se demittit, tu quoq; humiliaris? Nonne æquum est, vt tu dominum, magistrum, ducemq; tuum imiteris? Fateberis hæc, credo, nisi prorsus ratione careas. Sed respondebis; quamuis hæc ita sint; tamen te nō posse, id quod & vis, & iustum esse sentis, re præstare. Si hoc affirmas; iam hæc alia quæstio est, quæ non erat tibi cum priori commiscenda. Sed nunc tibi etiam respondeo, in Deo te omnia posse. Nam & Psal. 43, scriptum est: *Inter inimicos nostros ventillabimus cornu*. &c. Et Euangelium dicit aperte, in hoc venisse Christum. *Vt sine timore liberati de manu inimicorum nostrorum seruiamus illi*. &c. B. Paulus hoc idem confirmat dicens: *omnia possum in eo qui me confortat*. Sed ad rem redeamus.

A minori etiam in scriptura frequenter ducuntur argumēta, vt Luca. II. *Si vos cum suis mali, nostis bona data dare filijs vestris:*

F 3 quan,

Iohan. 13.
I. Cor. 11.

Psal. 43.

Lucæ. 1.
Eph. 4.

Lucæ II.

Luce. 18. quanto magis pater vester de celo dabit spiritum bonum petentibus se? Item Luca 18. si iudex iniquitatis importune postulatus subuenit viduæ: multo reueramagis orationibus continuis Deus inuocatus quod honeste petierimus largietur. Item Psal. 102. *Psal. 102* Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se, quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. Et ad Rom. 6. *Roma. 6.* Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditie, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibite membra vestra seruire iustitie in sanctificationem. Item: si homo homini humanitatis iure, aut etiam ex nobilitatis debito fidelis esse solet: non erit fidelis Deus, quem tota sacra scriptura fidelem prædicat? Si verus amicus amicum nequaquam deserit, sed omni ratione etiam non appellatus eum iuuat: quid faciet ille, qui tam impense electos suos diligit.

Heb. 12. A pari Hebræ. 12. Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sumus omnes: ergo adulteri, & non filij estis. Hinc sumpto argumento à Iudæis, immò à Gentibus argumentamur. Neque enim necessaria paritas in omnibus est. Si Iudæi suam seruant legem: cur tu christiane non seruas Euangelium? Si filij Rechab sermonebus auscultarunt patris sui, & eius audientes fuerunt præcepto, cur tu christianè non audis sermones Christi, & præceptis eius obtemperas?

Iere. 35.

Post comparisonem sequitur vt de similitudine & dissimilitudine agamus. Argumentum à simili vastissimum est. Potest autem ex toto veteri Testamento desumi: itemq. ex omnibus Euangelij Parabolis, & ex omni creatura, vt diximus. Hinc figuræ, allegoriæ, metaphora. Atq. ego vobis auctor sum vt quid quid similitum vel audieritis, vel legeritis, vel vos ipsi excogitaueritis, in aluo reponatis ad marginem annotato vsu, cui deferuire possit: sicut de hac re sunt multi libri conscripti à viris doctis, qui de similibus inscribuntur.

A dissimilibus est vltimum hoc loco argumenti genus. Vt si ita argumenteris. Non decipit Deus quemquam, sicuti mundus solet decipere. Quem enim vmquam fecellit Deus? Certè neminem. At nihilo magis homines Deo fidunt: mundo autem

tem, cum sæpe eos fallat, facile credunt. Hoc tamen loco est aduertendum non idem esse argumentari à repugnantibus, & à dissimilibus. In illis namque repugnantia est, in his tantum diuersitas. Vt non deceat sacerdotem, quod deceat laicum: huius enim colligere iuste res temporales, licet, sacerdoti autē nullo modo, sed tantum rebus sacris esse intentum. Ita Beatus Petrus *Acto. 6.* Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis: eligite qui huic muneri vacent. Eiusdem generis erit præclara hæc argumentandi ratio, efficax, & pia. Non damno recreationem laicam, si honesta sit: sed ea tamen non deceat sacerdotem. Ludat laic⁹ modestè, non vilo modo sacerdos. Qui à repugnantibus argumentantur, damnant partem alteram: qui à dissimilibus, non damnant, sed non recipiunt. Ita Beatus Paulus argumentatur se nolle circumducere mulierculam, se nolle ex elemosyna viuere. Ita docet obseruare eos qui ambulat sicut habentes illius formam. Ita Numeror. vigesimo tertio. *Numeror. 23.* Non est Deus sicut homo, vt mentiatur. Hactenus de loco à consentaneis.

Acto. 6.

Philip. 3.
Numer. 23.

Caput. XVI. De loco a diuisione.

Optimus locus est à diuisione. Hanc definitioni præposuimus, quoniam notior est. Est autem diuisio, totius in partes distributio. Vnde quot sunt totius, & partum genera, tot sunt & diuisionis. Sunt tota essentialia: sunt tota integra: & mille alij modi totius describuntur. Diuiditur homo in animam, & corpus: corpus in membra, vt in partes integrantes. Diuiditur subiectum in accidentia, & accidens in subiecta, & accidens in accidentia. Quibus de rebus consulite Dialecticam artem. Sumitur autem diuisio à causis, & effectis, subiectis, & adiunctis, immò & à dissentaneis, & consentaneis.

Est autem huiusmodi argumentandi genus ad docendum, ad laudandum, ad vituperandum, & ad persuadendum

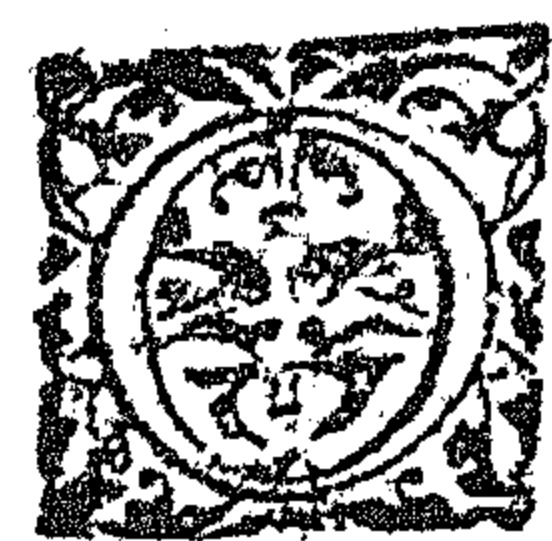
utilissimum. Hinc pertinet ingens exemplorum copia, dum à supremis ad individua vsq. diuidentes descendimus, & partes omnes hinc inde singulas perscrutamur. Exempli gratia: potest quis exemplo Pauli ad Hebræos commendare infortunia hoc modo. Quis ex ijs quos iam inde à mundi primordijs Deus habuit amicos, non est mala passus? Certè nullum reperies, si vel legem naturæ, vel veterem, vel Euangelicam requiras. Ac profecto (nisi obstaret quorundam concionatorum, qui doctiores videri volunt, superbia) optimus concionandi modus ille esset; quæ exemplorum enumeratione, explicatio neq. populus edoceret; ita vt capta à genere diuisione in exemplis sisteremus.

Elaborandum autem vobis, lectores, est, vt quemadmodum in vno alueo similia, ita in altero exempla reponatis. Nā persuadent vehementer & memoriæ firmiter hærent.

De ratione diuidendi acuratius dicere, præceptaq. tradere, muneris nostri non est. Hoc tantum dixerim; ex omni loco duci posse diuisionem, & habenda esse in promptu diuisionum genera, quæ Dialectici tradunt: nempe totius superioris in partes inferiores, vt generis in species, in differentias, in propria, & species, & individua. Rursus hoc vobis summè commendo; vt quacumq. re proposita, illius accuratam faciatis distributionem: hinc enim multa claritas, & facilitas, & proprietates, item & argumentorum robur. Ita factum frequenter in scripturis reperimus. Nam diuiduntur homines in filios Dei, & diaboli: in filios lucis, & tenebrarum: in seruos peccati, & Dei: in hominem nouum, & veterem: in filios Abrahamæ secundum carnem, & filios secundum spiritum: in adulterantes verbum Dei, & ex sinceritate prædicantes: in homines, & beluas. Similiter castitas in omnes partes, & gradus diuidi potest. Est enim interna, externa, in intellectu, in voluntate, in oculis, in lingua &c. Cum igitur ab omni loco desumi possit diuisio: expendite, obsecro, quantum hinc ad quamuis rem lumen accedat, quanta ad persuadendum efficaciam. Hæc de diuisione.

Caput

Caput. XVII. De loco a definitione.

Optimus locus a definitione est: locus facilis, si semel diuisio rectè facta sit. Quamquam enim omnis disputatio a definitione debet proficisci: vltimum tamè quod fit a perscrutante, definitio est, vt quæ multarum rerum cognitionem postulat. Frequentius est in scripturis a definitione argumentum. Vt, *Queritis me interficere, ergo filij diaboli estis. Non facitis opera Abrahamæ, ergo non estis filij Abrahamæ. Qui ex Deo est, verba Dei audit. Et, Ego demonium non habeo, quia nō quero gloriam meam.*

Obsecro autem Theologos, vt huiusmodi præsertim argumentationes, quæ a definitione traduntur in diuinis libris, in formam redigant, proprietatem expendentes: faciet enim illos exercitatio hæc ad argumentandum expeditiores. Si, exempli gratia, definias ex scriptura, quid sit propriè sacerdos: homo est, in quies, Deo dicatus, & consecratus ad populi orationes, sacrificiumq. offerendum. Eiusmodi homo est amans Deum, & mandata eius custodiens.

Sed aduerte, in sacra Scriptura numquam exactam haberi definitionem. Non enim sacra Scriptura, vt B. Hieronymus ait, legibus Aristotelicis adstricta est. At definit verè, & propriè: vel ab effectis; vt quando quisnam sit Abrahamæ filius, definit; ille scilicet, qui Abrahamæ opera facit: vel a causa; vt quando definit legem, quod per Moysen data sit; Euangelium verò quod per Christum sit annunciatum, vt Iohan. 1. & ad Hebræo. 1: vel ex fine; vt si legem definias, quod pedagogus sit puerorum, nullumque ad perfectum adducat; Euangelium verò quod viros in Christo pariat, vt crescamus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Ex quo (ne illud quod mihi in intimis hæret visceribus, vniquam reticeam) velim te, ô concionator, obiter notare, perfectionem Euangelicam esse id quod propriè, & ex munere proprio Christus tamquam propriam, & nouam doctrinam prædicauit: itaque

oposte-

Cice. li. 1. de officij.

Iohan. 7.

Iohan. 8.

Iohan. 7.

Iohan. 1.

Heb. 1.

Heb. 7.

oportere etiam te in hoc Christum ducem, & magistrum imitari.

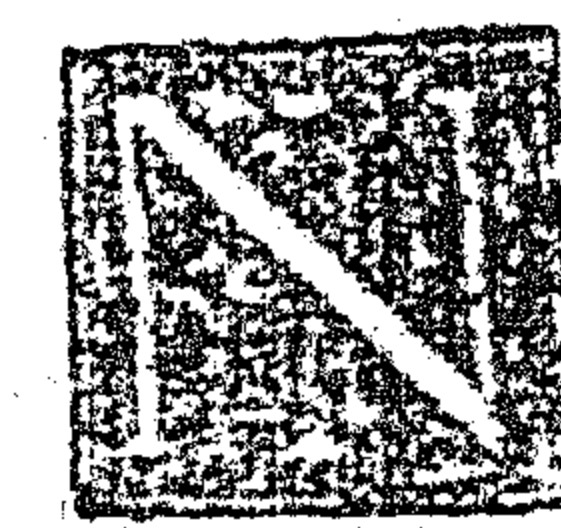
Jam verò ne ab instituto digrediamur, si quis definitiones absolutas expetat, eas ex Sancto Thoma perat, qui per articulos digessit definitionis partes, & ubi transitionem articuli præcedentis facit, definitionem paulatim colligit. Utinam cunctarum rerum Theologicarum definitiones in aluelo quodam conscriptas in promptu haberet Theologus. Quod non eò à me dicitur, quòd populo è suggestu prædicandæ sint definitiones acurata; neque enim id in aliquo umquam probarim: sed id eò tantum, quòd oportet ipsum concionatorem ad intelligendam veritatem firmum sibi iacere fundamentum, ut proprius, atque clarius eam populo exponat. Definiendum est autem ex effectis, vel aliunde eò modo quo res facilius à populo intelligatur, magisque illi prodesse possit: populo namque definitiones à causis, & effectis magis conueniunt. Quod vel exemplo Scripturæ, & Sanctorum satis colligitur, qui non exactè definiunt. Quo fit ut nullam ferè accuratam definitionem in scripturis reperias, præter illam Pauli Hebræor. II. *Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum noui apparentium: Quæ per tropum datur. Est enim sensus: fides est assensus quidam, in quo continetur fundamentum, radix, & causa bonorum, quæ spectamus: & quæ quasi argumento conuincit intellectum nostrum, ut credamus quæ non videmus.*

Hoc autem loco, si vacaret, definitio diuidenda esset, ut vulgò fit: docendamque ex omni loco definitionem posse sumi: sed præsertim ex materia, & forma, quæ propriè ad essentiam pertinent: quamquam & ex omni causarum genere, & ab effectis, immò ex subiectis, & adiunctis, & à contrario etiam: ut si definias virum iustum, qui non agit impiè: agrum qui non præstat sani hominis opera. Ceterum hoc non præterijisse sat est. Neque verò ad id oportet ex sacris Scripturis loca adducere; cum multa passim occurrant; nos autem ad alia festinantes pergamus.

Id

Id tamen moneo Theologos, in omni re, de qua illis differendum est, definitionem confici debere per omnes causas & effectus, præsertim propter quid, & finem. Ille enim scit, qui causas scit. Exempli gratia. *Fidem* definire vis? quere in quo prædicamèto sit: in *Qualitate* enim est. Rursus cuius speciei? *Habitus* est. An naturalis, vel aliunde? Naturalis non est. Adquisitusne ab homine, vel homini datus? Infusus ut sit necesse est: nam supra rationem attollitur. In quam facultate est? In intellectu. Ad quid data? Ut quæ supra naturam, & rationem sunt assequaris. Quidnam præstabit? intelligere, an assentiri? Assentiri: nam quæ supra naturam, & rationem sunt, intelligi, & comprehendere non possunt. Ecce iam certa definitione dices, fidem habitum esse infusum, quo ijs quæ supra rationem sunt assentimur. Quid etiam castitas sit, ita colliges. Virtus quidem est à genere Temperantiæ: sed cum multa sint, in quibus oportet temperantiã exercere, non circa potus, neq. cibos, neq. vestes, neq. id genus alia versatur; sed temperantiã est circa venerea. Atque de his iam satis.

Caput. XVIII. De loco à nomine rei.

Onus locus à nomine rei inscribitur. Cuius duæ sunt partes: notatio nominis, & coniugata. Non est hic locus ut præcedentes, efficax per se sumptus, quamuis alijs iunctus efficax sit. Est festiuus, & mordax, allusionibus utilis: sed non vsquequaq. concionatori in hæc officia idoneus, parcè enim his ipse uti debet.

Notatio idem est quod Etymologia: nam voces notæ rerum sunt. Ita argumentatur Beatus Paulus ad Hebræos septimo de Melchisedech, quod interpretatur Rex iustitiæ. Omnia ferè veteris Instrumenti nomina hoc argumenti genus suppeditant. Abel est luctus, vel vanitas. Noah, requies. Abraham pater multorum. Isaac, gaudium &c. Ex quibus nominibus argumenta ducuntur, & iuxta litteralem, & ad mysticos sensus accommodata. Verbi gratia. Bene Abel dictus, qui tam

tam

ram citò è viuis sublatus est, fraudulenter à fratre occisus. Ita, 1. Reg. 25. Abigail differuit, Nabal secundum nomen stultum esse. Coniugatorum locus lepidus est, & persuasioni accommodatus. Vt si Christianus es, viue Christianè. Porro si Christianum definire vis, à notatione incipe in hunc modum. Christus est vnctus: christianus qui vnctionem participat, saltem fidei: nam si des vnctio est, cum Dei donum sit: sed qui non habet gratiam integrè vnctus non est: vnde Ecclesia diffiniuit quidem eum qui habet fidem esse Christianum: nam & fides mortua vera fides est, tametsi non viua: sed noluit definire Christianum absq. gratia perfectè esse Christianum: non enim habet perfectam vnctionem fidei viue, sed habet vnctionis fundamentum, scilicet fidem. Colliges ergo ita: Si christianus est qui in Deum credit, & illius seruum se profitetur; viuat christiano more. In hunc modum in Leuit. argumentatur dominus. *Quod sanctum est, sanctè exequere.* & Psal. 10. *Iustus dominus, & iniustitias dilexit.* Rursus, *Odio sunt Deo impius & impietas.* & Matt. 16. *Tu es Petrus & super hanc petram, scilicet confessionis tuæ edificabo Ecclesiam meam.* Porro à subiectis, & adiunctis hoc argumentandi genus sumitur mutato substantiuo in adiectiuum vel in aduerbium.

Psalm. 10.

Matt. 16.

Caput. XIX. De loco à testimonijs.

Dostremus locus est ab assumptis, siue à testimonijs. Hoc genus Theologis præstantissimum est, vt prima parte q. 1. art. 8. probat sanctus Thomas. Primum nihil certius quam quod prima veritas dicit, quæ nec falli, nec fallere potest. Itaque fides nostra diuinis præsertim nititur testimonijs. At Theologos obsecro, vt à testimonijs prudenter argumententur: alioqui enim nullum argumenti genus infirmius: facile namq. multi, quauis interpretatione illud solent eludere. Igitur oportet te aut Hebraicè, atq. adeo chaldicæ, græcæq. & latinæ linguæ peritia excellere, valdeq. edoctum esse, quid interpretes præsertim antiqui, siue catholici, siue Rabini intelligant; aut si fortè Ecclesia catholica sensum indicauit,

nit, decisionem in promptu habere, aut ita distinguere loci, quem affers scopum, vt peruersæ interpretationi nullus sit reliquus locus. Si enim varijs præsijs instructus non es, pro varia eorum, cum quibus disputas ratione, satius tibi est. rationibus tantum semper agere.

Alterum testimoniij genus est Traditio: Id scilicet, quod non per scripturam, sed per manus à Christo Domino nostro continua successione ad nos vsque peruenit: vt pleraq. quæ de Sacramentis habemus: itè quod die Veneris, & Sabbati à carnibus abstineamus, diem Dominicum obseruemus, Petri successorem perpetuum Episcopum Romanum habeamus, & id genus alia, quæ à Christo emanarunt quadraginta illis diebus, quibus ante Ascensionem cum discipulis conuersatus est, de cælorum regno illos edocens.

Acto. 1.

Tertium est testimoniij genus, Ecclesiæ decisio, quæ in Concilijs, in Iure Canonico, in Extrauagantibus, Motibusue proprijs continetur. Vbi illud notandum est, non quidquid in hisce scripturis continetur, de fide esse (multa enim quasi ex opinione inferuntur, vt in Concilio Constantinopolitano, quod Angeli sint corporei) sed id tantum quod sub anathemate definitur. Ex quo tamquam ex fidei decisione, ad discernendum quid sit contra fidem, sumendum est argumentum.

His quartò adiungitur Ecclesiæ consuetudo, quæ plurimum valet ad fidem astruendam: vt quod confessio seu exomologesis initio missæ faciendæ sit: quod qui contrahunt matrimonia, benedictionem accipiant: quod sacris vestibus induamur: & alia id genus, quæ Ecclesiæ consuetudine præsertim nituntur: sicut quod beatissimam Virginem in corpore assumptam esse, & absq. originali peccato conceptam fatemur.

Quintum genus, sanctorum Testimonia sunt: non quod alicuius Sancti auctoritas infallibilem habeat veritatem: hunc enim honorem sacris tantum scripturis defert Beatus Augustinus, acijs præterea, quibus eæ infallibilem tribuunt auctoritatem; vt Traditionibus, & Ecclesiæ decisionibus. Quamquam si omnes ferè Sancti idem pronuntient, tamquam infide certum habendum.

endum est. Hac enim ratione aliquot scripturæ libri in cano- nem redacti sunt, quòd cuncti Patres illorum testimonijs tam- quam diuinis vtantur. At vero necesse non est vel B. Hierony- mo, vel B. Augustino omnino credere, quando ex propria sen- tentia locuti sunt: errare enim potuerunt vt homines: cum præ- fertim an Paulus in raptu viderit diuinam essentiam vel non, inter sanctos disceptari videamus.

Id tamen vehementer persuasum esse velim concionatori- bus; iniquum esse, non nisi scripturæ testimonijs omnia velle confirmare. Duo enim incommoda inde sequuntur. Vnum est, scripturam retorqueri: quod nefas est apud Deum: nam contra Spiritum Sanctum mentiris, dum colligis quod neque hoc loco, neque altero scriptura dicere voluit. Vnde non im- merito à multis prælatis vbi alicui prædicandi copia fit, distri- cte præcipitur, vt scripturam iuxta sanctos interpretetur: hi e- nim nobis magistri dati sunt. Alterum incommodum est, quòd sic quodammodo sanctorum doctrina negligi videtur: qui ideo dati etiam nobis sunt, vt ab ijs, eaque sacra scriptura non expressè docet, petamus. Nam contra aleatores istos, qui talis, aut tesseras ludunt, nihil habebis ex sacra scriptura: habebis ta- men ex sanctis, vel ex Iure canonico: sicut & contra quoscum- que mulierum fucos, & id genus multa vitia recens in mun- do, magno cum nostro malo exorta. Huiusmodi enim multa mala nuper in Ecclesiam, mundo in præcipitium ruente, caco demon inuexit: quæ vt reprehendas, satis tibi esse debeat, si à sanctis ea reprehendi videas.

Iungere hoc loco rectè poteris scholasticorum Theologorū consensum, & opiniones à viris doctis, & bene moratis profe- ctas: habet enim etiam & suum pondus: vt quæ à Victoria, Ca- no, & Soto, & Castro nostris tēporibus profectæ sunt, olimq. ab Scoto, & Capreo, & Caieta. quæ ad ostendendam doctrinā aliquam peculiarem optimæ sunt. Adiunge & Canonistarum auctoritates, & sententias: nam & ipsi locum habent in Ecclesia dignum: vt Abbas, Iohannes Andreas, & nouus, qui etiam vete- ribus æquandus est, Azpilcueta Nauarrus.

Sextus

Sextus locus Philosophis tribuitur, quorum auctoritas valet etiam nonnumquam, non tantum vbi desunt testimonia sacra (si forte desint nonnumquam expressa) sed vbi suppetunt e- tiam. Id autem vel in rebus creditu difficillimis, vel vbi perfectis- sima quæq. suades, aut vilissima reprehendis, vel vbi agis cum infidelibus, apud quos plurimum sæpe valet hoc argumētum, ex ipsorum scilicet, cum quibus agis, testimonio sumptū. Cuius- modi etiam est, quod contra Iudæos ex Rabinis cōmodè su- mi potest. Ad Titum. i. Epimenidem citauit Paulus, in creten- ses qui erāt mandaces, male bestię, vētres pigri. Et Acto. 17. pri- mū argumentatus est ab ipsis Atheniēsis, ex ara ignoto Deo dicata: deinde adducit Aratū poētā indoctrina illa: *Genus Dei eum simus &c.* Neq. id quidē immerito. Certè enim apud Socra- tē, Epictetū, Senecam, Aristotelē, Platonem, & alios, contra vi- tia, & pro heroicis virtutibus præclara testimonia sunt. Sibyllarū exemplo vsus est B. Augustinus, & Bea. Catherina. Porrò Sibyl- la deorum consilium significat. Sola, inquit Hieronymus cōtra Iuuanianum, virginitas nouit consilium.

Tit. i.
Acto. 17.

D. Hieron.
cont. Ioni.

Septimum genus testimonij historia est: non diuina (hæc e- nem ad sanctam Scripturam refertur) neque Ecclesiastica (hæc enim in quintum locum reuocanda est, quamquam & ad hunc septimum pertinere possit) sed historia humana: cuius vsus B. Augustino probatus est, & experimento confirmatur. Gentilium enim, & quorumcumq. infidelium exempla vehe- menter persuadent catholicis. Cur enim non faciat christianus quæ facit infidelis, in his, quæ ad virtutem, & bonos mores spe- ctant? Fidelium etiam humana exempla multum persuadent pijs. Atque vtinam ad hoc argumenti genus cōcionatores, qui acutissimi videri volunt, se demitterent: certè auditoribus plus multo prodesse.

Deniq. vt summam colligam, testimonia sunt quæ adduci possunt ex libris vel dicta, vel facta. Vtile autē esset præsertim dictorum & factorū Theologos sibi conficere alucum aliquē: sicut fecit Plutarchus, & alij: etiā plures qui multa & antea dicta, & præsentis temporis apothegmata in vnum congesse- runt.

Qui

Qui labor multò esset, vtilior, si per loca communia distribueretur. Sed de his satis.

Testimonijs
parce vten-
dam.

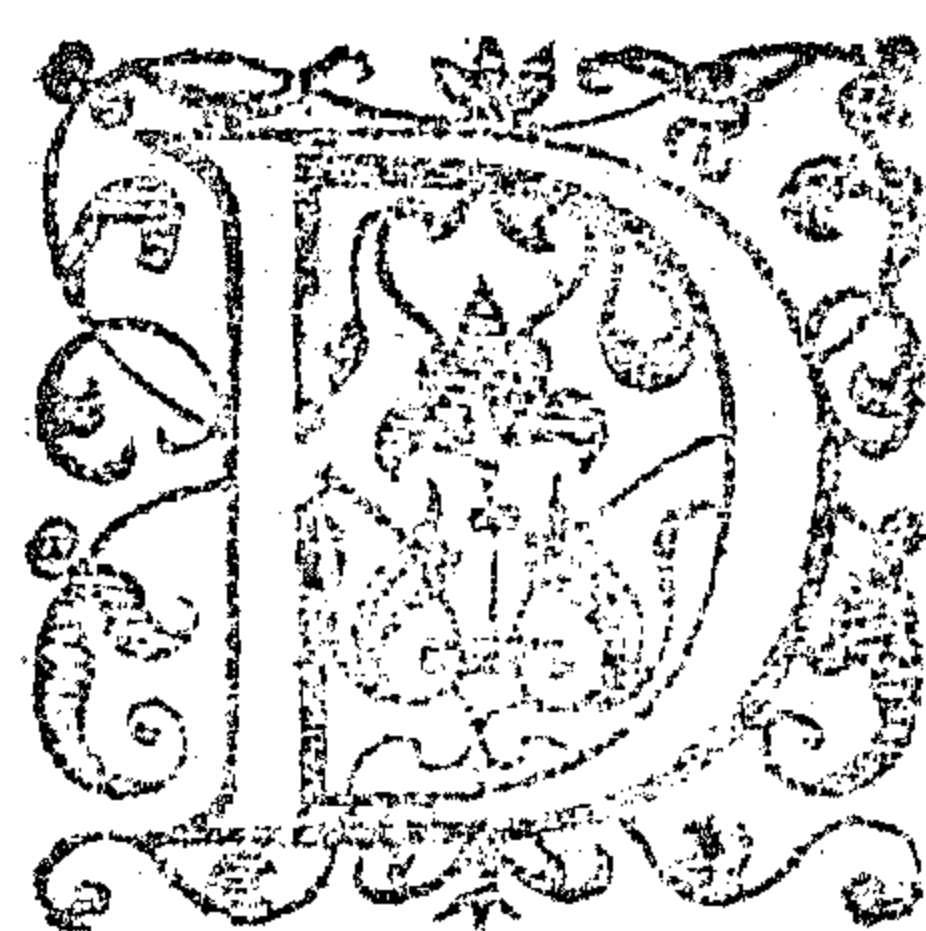
De horum locorum usu dicendum videbatur: eeterum vbi de dispositione tractabimus, de usu etiam locorum differemus: Id interim annotantes, quod ad testimonia attinet, non debere esse frequentiora, neq. rariora, sed adducenda vbi necesse est, ad confirmandas veritates præcipuas, scilicet eas quas in concionibus præcipuè sibi concionator tractandas proposuerit. Vt si dānamus tanquā peccatum mortiferum, malo animo alienā cernere vxorem, aut probro afficere fratrem; iuuat adducere Euangelij locum id docentem. Atq. hoc quidem Patrum exemplo nititur consilium: nam & ij testimonijs parcè vsi sunt. Id tamen nulla ratione est prætermittendum; testimonia quæ afferuntur, explicanda fore, præsertim vbi subobscura sunt: atq. id iuxta sensum proprium, vel litteralem, vel mysticum litterali innitentem. Quibus & hoc adde: expositionem ipsam, si fieri potest, ipsi testimonio sæpe vt præuiam esse præponendam: est enim suaue, & festiuum, rei dicendæ locum præparare. Vt si ostēdere debeas, humilium, & mansuetorum orationem Deo placere; ita dicito. Oratio tantò acceptior est, quantò maiori sit cū reuerentia, & ab animo, ei qui exoratur gratiori proficiscitur:

ralis est humilium & mansuetorum oratio, Hastenus de inuentione, quæ multam (nisi fallor) rerum supellectilem vobis præstabit: accipite modò de dispositione præcepta: quæ inuenta disponere docebunt, atq. ad perfectum usum perducere.

LIBER

LIBER TERTIVS DE SECVNDO CONCIONATORIS INSTRUMENTO, SCILICET DE DISPOSITIONE: quo docetur Concionator qua ratione argumenta collocare, ijsq. cominodè vti possit.

Caput. 1. De primo dispositionis genere, nempe de Iudicio, seu argumentatione.

Dispositio est rerum inuentarum apta collocatio. Parum enim refert ædificaturum quempiam, omnem comparasse materiam, si eam proprijs in locis iuxta finem institutum, non collocet. Hoc igitur nobis modò demonstrandum est; qua ratione argumenta inuenta debeant collocari. Est autem duplex dispositionis genus: Iudiciū, & Methodus: siue argumētatio, & methodus.

Argumentatio est constans collocatio argumenti, & cōueniens cum quæstione proposita, ad eliciendam veritatem. Quæ pars ideò appellatur iudicium, quia veritas propositæ quæstionis per illā discernitur: & appellatur syllogismus, aut ratiocinatio, quia colligitur veritas per rationē: & appellatur argumētatio, quia per argumentum colligitur. Vt cū argumentatur B. Paulus: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* quæstio erat, an præuale re possint homines cōtra nos, qui Dei sumus. Argumētum est: Deus est pro nobis. Vnde sic collige. Si vir fortissimus pugnat pro quouis contra minus fortem, nihil timēdum periculi: at Deus pro electis suis pugnat: quis ergo poterit aduersus illos quicquā p̄ficere? Sed quò rectius intelligatur quid argumētatio sit, aut argumentū, aut (quod idem est) medium; constituendum est, propositam quæstionem duplicem esse. Aut enim est simplex, vt an Deus sit: aut coniuncta, vt an Deus sit infini-

Roma. 8.

G

tus.

tus. Si simplex; argumentum collocatur cum tota quæstione simul. Exempli gratia, si probamus esse Deum ab effectis; argumentum hoc est. Huius mundi machina ingens, præclara, pulchrè sibi constans, sine gubernatore existere non potest: hunc autem necesse est esse Deum: ergo Deus est. Si velimus discernere an Deus infinitus sit; argumentum quæri potest aut à prædicato, aut à subiecto. Quo loco aduertendum est semper, cum ex utroq. extremo (vt aiunt) argumentum sumi possit, ingentem esse argumètorum copiam. Exempli gratia: si quæstio est, an sit virtus amplectenda: habita prædicati ratione, colligo huiusmodi argumentum. Quod cum ratione cõiunctum est, amplectendū est. Habita verò ratione subiecti, sic differo. Quod suaue, & vtile est, id amplecti debemus: talis est virtus: ergo, &c. Argumentatio autem hæc duplex est: vna simplex, siue categorica: altera coniuncta, siue hypothetica. Vtrâq. sacra Scriptura vtitur. Simplex illa est Iohan. 8. *Qui ex Deo est, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.* Confice syllogismum, quo possis homines multos confundere, & cõvincere hoc modo. Ille est ex Deo, qui verbū Dei audit: sed tu non audis: ergo: ex Deo non es. Coniuncta est illa Matth. 12. *Aut facite arborem bonam & tunc facietis fructus bonos, aut facite arborem malam, & fatebimini esse fructus malos.* Si ergo me fatemini bonam arborem, fateri debetis, fructus bonos: aut si diffiteri nō potestis meos fructus esse bonos, cur dicitis me arborem malam?

Syllogismum cõiunctum in tres partitur species: conditionarū, Disiunctiuum, & copulatiuum. Quæ argumèrandi formæ concionatori sæpe vtilis sunt. Nō est mei instituti disputare, an possint in syllogismi formā reuocari: tantum enim animus est, copiam dicendi concionatori suppeditare. Simplex argumentatio, siue quoad formā, siue quoad materiā, primū in Syllogismū, Enthymema, Exēplum, & Inductionem distribuitur.

Syllogismus rarus est in scripturis: sed reperitur: vt in superiori exēplo: *Qui ex Deo est verbi Dei audit.* Et rursus Io. 8. quasi in hūc modū fit argumèratio. *Qui sequitur lucē non ambulat in tenebris: ego sum lux: ergo qui sequitur me nō ambulat in tenebris.*

Enthy-

Enthymema est. Vt Rom. 8. *Nihil ergo damnationis est his, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant.* Colligit enim ibi ex sine cap. 7. hoc modo. Gratia Dei per Iesum Christum liberat nos ab omni malo, scilicet culpæ, & penæ, & perturbationum: ergo ei qui perfectè liberatus est, neq. de cetero ambulat secundum carnem, nihil damnationis. Non ergo colligant hæretici cōtra purgatoriū: sed colligāt à purgatorio liberari, qui per Christi gratiam liberati, perfectè viuunt in Christo.

Exemplum est, vt Iohan. 12. *Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Id est: ego laui pedes vestros Dominus & magister: ergo & vos debetis alter alterius lauare pedes. Est supplenda maior: scilicet, debent discipuli magistrum, & serui Dominum imitari.

Inductio fit Heb. 11. de fide, & cruce. Quòd enim sine fide impossibile sit placere Deo, Patriarcharum, & Prophetarum adductis exemplis ostenditur, quā plurimorum facta enumeratione ex Abel, vsq. ad Samuelem, & Dauidem, Quòd autē crux Christi ferēda sit, eamq. Deus amicis suis varijs impartiatur modis, quamquam non quidem personis in medium adductis probat: tamen affert varia laborum, crucisq. exempla, quæ Dei amici immò & amicissimi tulerunt. Quis enim sanctorum sine cruce vixit? Et Ecclesi. à ca. 44. ad. 50. vt ad virtutem populum accederet, longam facit Sanctorum enumerationem, eorum virtutem & sanctitatem laudans. Est autem valida & ampla argumèrandi ratio, à multis indiuiduis, siue ab omnibus colligere, in quocumq. genere verferis.

Est etiam demonstratio proptet quid 2. Cor. 6. *Si vnus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* Vbi D. Paul. à causa ad effectum argumentatur. Christus enim caput est: homines cuncti in illum fide viua credentes, membra viua illius sunt. Est autem pulcherrimum argumenti genus: Ille ieiunauit, ergo & ego ieiunare debeo: orauit, ergo & debeo ipse orare. Si colligat hæreticus ille persoluit, ergo & ego: explicet ille veram Philosophiam & Theologiam, & facile intelliget caput: quidē membrum non plus communicare posse quàm ipsa capere possint.

G 2

Esto

Iohan. 8.

Matth. 12.

Iohan. 8.

Iohan. 12.

Heb. 11.

Eccle. 44
ad. 50.

2. Cor. 6.

Roma. 8.

Esto tu viuum & absolutum Christi membrum per mortificationē, & amorē. & quidquid tibi fuerit necesse dabit tibi Deus. Si urnam quis deferēs parua accedat ad perennem & inexhaustum fontem, sibi imputet quod non multum sibi aquæ hausit. Ita ergo ex fonte Christi hauries quantum tibi fuerit necesse, si integra & perfecta vni one illi fueris coniunctus.

Iohan. 15.

Demonstratio quia, scilicet ab effectis, Iohan. 15. habetur. *Si opera non fecissem quæ nemo alius fecit, excusationem haberent de peccato suo.* Miracula etenim Christi, si iuxta omnem circumstantiã expendantur, efficaciter Christum esse Deum probant; cum in testimonium suæ diuinitatis fierent, atq; in gloriã Dei, vt homines Deum cognoscerent, diligerent, colerent, venerarētur. Nam si falsum Christus dixisset; nūquam Pater in nomine suo tot fieri miracula permisisset: id enim fuisset falsis affecti: quod est à summa bonitate, summaq; veritate alienum. Præterea miraculis iungenda est Christi vita sanctissima. Quare impijssimi Antichristi miraculis, eius dicta non probabuntur; cum sit ipse in nomine suo venturus, atq; tam impia & inquinata futura sit eius & vita, & doctrina.

3. Reg. 18.

Dilemma, siue argumentum cornutum, est ab argumentis contrariorum. Vt 3. Reg. 18. inquit Helias. *Si Deus est Dominus, sequimini eum: Si Deus Baal, sequimini eum:* quasi dicat. Verum sequi oportet Dominum: contrarium reiicere. Tunc sic: aut Deus est Dominus, aut Baal est Dominus: si Deus Dominus est, sequimini Deum: si Baal est Dominus, sequimini eum. Efficax eodem modo erit hoc argumentū. Aut à Deo est mulierū cultus, & ornatus, aut à diabolo. Non à Deo, ergo à diabolo. Aut mentalis oratio est bona: aut mala. Non mala, ergo bona.

1. Cor. 15.

Argumentum ad incommodum à contradicentibus sumitur. Vt 1. Cor. 15. *Si enim non resurgemus, ergo Christus non resurrexit: ergo vana est fides, quæ promittit absolutissimam gloriam: ergo vana est fides vestra, quæ creditis: ergo miserabiles sumus cunctis hominibus.*

Epichærema argumentatio est inuoluta: id est, in qua sine vlla forma, quasi per vnius propositionis modum, fit iudicium.

Vt Io.

Vt Iohan. 6. *Verba vitæ æternæ habes, ad quem ibimus? item. Quomodo potest homo renasci denuò, cum sit senex?* Iohan. 6.

Roma. 6.

Sorites argumentatio est, quæ continuo progressu, à primo ad vltimum colligit. Vt ad Rom. 6. Si Christus mortuus est, ergo & nos morituri sumus in illo: si Christus semel mortuus est, ergo & nos semel prorsus peccato mori debemus: si ille amplius non moritur, nec nos iterum peccando sumus morituri: si surrexit, in æternum victurus, ergo & nos semper bene acturi: si mortuus est ille iuxta carnē, ergo & nos peccato mortui: si ille iterum non moriturus, ergo & nos nunquam de cetero peccaturi. Non ergo regnet peccatū in mortali corpore nostro, neq; amplius exhibeamus corpora nostra seruire peccato, neq; arma peccati; sed semper bene viuamus; & membra nostra sint arma iustitiæ. Est hic efficax, & pulcherrimus argumentandi modus. Veluti: si vis amare, cognosce: si vis cognoscere, considera: si vis considerare, ora: si vis orare, expedit te ab impedimentis: si vis te expedire, aufer omnia superflua, & externa, & mortifica perturbationes: si vis mortificare, relinque omnia: si vis relinquere, odio habe. Itaq; si vis amare Christum, odio cuncta alia debes habere.

Postremum argumentandi genus appellant Parabolā, id est simile. Sed hic modus recurrit ad inuentionem, & totus in materia cōsistit, vt supra diximus, cum de simili ageremus. Exemplum est Lucæ 12. *O hypocritæ, qui simulatis desiderare Messiam, faciem cæli & terræ probatis.* Id est per signa cæli & terræ, dignoscitis pluuiam venturam; & signa huius temporis, scilicet aduentum Messie non probatis. Cognoscitis non necessaria, subtilia & communia: & non discernitis spiritalia, quæ tanti momenti sunt. Hæc de argumentandi forma.

Lucæ. 12.

Ceterum vehementer hoc loco annotandum est, alia in disputatione, alia in concione argumentationis forma vtendum. Etenim stricta illa argumentandi forma in concione ferè nunquam vsurpatur: sed prudentia opus est, vt eo modo disponantur propositiones, quo satis intelligantur, & vim habeant. Id autem matura adhibita consideratione, & exercitatione

G 3

non

non erit difficile.

Scire tamen lectores velim, quod me experimēta docuerūt, non ad vnam solūm construendam argumentationem, sed etiam ad integram concionem vtile esse, à propositione maiori incipere, illamq̄. satis explicare, & probare, & amplificare; deinde ad minorem progredi, eodemq̄. modo illam persequi; atq̄. tandem breui compendio conclusionem elicere. Exempli gratia, si velim dissuadere lusum, sic aggredior. Viri cordati est à malis sibi cauere, eorumq̄. occludere vias, & minimas quasq̄. scintillas extinguere. Hoc deinde comprobo testimonijs, exēplis, ceterisq̄. argumentis accommodatis, veluti in hunc modū. Quanta Dauidi ex alienæ mulieris conspectu, ruendi occasio? Certè ab omni etiam specie mali obstinendum esse docet B. Paulus. Nam quàm facili occasione Dina virginitatem amisit? Nonne bonos mores colloquia in honesta corrumpūt? Quorsum Christus Iesus Dominus noster tot consilia dedit? atq̄. terrenis omnibus renuntiādum dixit? Quorsum virginitatem cōmendauit, nisi vt peccandi occasionibus cunctis vias obstrueret? Sequitur iā assumptio: in hunc scilicet modum. At ex lusu, quot solent prouenire mala? non tantū ex iniquo lusu, sed ex minimo etiam & honesto iter fit ad maximos & seeleratos lusus. Id etiam eodem modo cōfirmo rationibus, aut exemplis in medium adductis, hac ratione. Quamuis non me lateat, iuxta Theologorum placita, lusum & moderatum, & honestum recreationis gratia factum, peccatum non esse: tamen dum tot malorum ansam & occasionem hīc residere demonstro, si cri debet, viri Christiani, vt ab his tantæ calamitatis initijs vobis caueatis. Ecce lector huiusmodi generis argumentandi vsum: quamuis primas tantū in hac re lineas duximus: non enim est instituti nostri res ipsas seriō tractare, sed tractandi modū solūm aperire.

Caput. 11. De Iudicio, seu argumentatione quo ad
analysim.

Plura

Lura de argumētationis natura dixissem, nisi (quod in omni arte per necessarium est) docendum foret de argumentatione iam facta discernere. Est enim & iudicij quædam analis, sicut & genesis. Non tantū igitur debet Theologus argumentationem construere, sed oportet etiam illum, de argumentatione facta discernere. Docemus ergo, qua ratione deprehendere possimus in conscriptis operibus, vbi nā quæstio, vbi probatio sit. Accipite quæ sequuntur. Quicquid scriptura continet, vel simplex narratio est, siue assertio, aut affirmatio; vel est ratiocinatio. Nō est difficile id indicare. Etenim id, quo tantū docemur, affirmatio est; id verò quo suademur probatio. Vbi igitur suboluerimus probationē; oportet primū omniū, statum presentis tractatus inquirere. Id enim in omni negotio primū est, atq̄. precipuū; statum, scopum, thema corū quæ assequi volumus deprehendere. Quod, vt inferiūs docebo, ex antecedētibus, & consequentibus, colligi potest, si rē accuratius expēdamus. Argumēto siue quæstione reperta, expendēdum est, q̄ subiectum, quod prædicatum sit, vt videamus quid de quo cōcludatur, atq̄. ita mediū, siue argumētum perquiramus, quo tale prædicatū de subiecto cōcluditur. Inquirendum ergo medium siue argumentum. Si vna tantū propositio est, in illa erit medium. Exempli gratia. Iohan. 8. *Qui ex Deo est verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.* Quæstio est: *Ex Deo non estis.* Probatio est: *Verbum Dei non auditis.* Item Psal. 36. quæstio est: *Noli emulari in malignantibus.* Probatio est: *Quoniam tanquam foenum velociter arescent.* Porro, vbi sunt hæ paruculæ, quoniam, quia, quare, igitur, ergo, si, vt, & id genus aliæ, probatio est. Reperto medio, conferendum illud est cum prædicato quæstionis, atque tunc in promptu habenda sunt ea quæ de inuentione diximus; simulq̄. diuersa argumentandi genera, quæ nuperrimè explicuimus; vt facta collatione inter medium & prædicatum, & perpenſa dispositione argumentationis, intelligere liceat, ex quo loco argumentum producitur; & quo genere argumentandi constructa argumentatio est.

2. Reg. 6. 12
1. Thefal. 5.
Luc. 14.

Iohan. 8.

Psal. 36.

G 4

Porro

Porro scriptura frequentius argumentatur ad incommodū, à contrario, ab effectis, à simili. Oportet autem multa supplere, quæ Spiritus Sanctus verborum compendio comprehendit. Nam Spiritus Sanctus tantum voluit perstringi verba præcipua; cetera vero orationi, & considerationi, atq. studio nostro relinquere. Ergo B. Iohan. ab adiunctis, vel ab effectis argumentatus, quasi demonstratione usus est in hunc ferè modum. Qui ex Deo est, verba Dei audit: vos non auditis: ergo ex Deo non estis. Item fieri potest argumentū est à causa in hunc modum. Propter res quæ facile & citò pereunt, angustia homo non debet: sed impiorum bona cito peritura sunt: ergo non est impijs inuidendum, tametsi multa illis exoptata contingant. Potest autem, immò debet quælibet ex ijs propositionibus explicari, & probari.

Sed difficultas inest vbi multa sunt media. Verbi gratia. Matt. 12. quando Dominus probat, se non in Belzebub eijcere dæmonia: & 1. Cor. 13. probat B. Paulus. se rectè prædicasse Corinthijs: & idem ad Gal. 3. probat esse filios spiritus: & Heb. 7. probat translata esse legem: & Iohan. 15. probat Dominus, nullā esse iustam Iudæis non credentibus in illum excusationem. In his ergo perpendendum, an illa omnia media sint diuersa, an verò componant vnius medijs integram argumentationem. Diuersa erunt, quando per distincta loca procedent: vnā constituent argumentationem, quando diuersæ illæ partes se mutuò fouētes, ad idem spectabūt. Exemplo res erit facilior. Matth. 12. quæstio est: non eijcio dæmonia in Belzebub. Prima probatio est ad incommodum: sequeretur enim Satanam contra se ipsum pugnare, ac regnum suum destruere velle. Nam Christus apertè pugnabat contra peccata, & contra omnes dæmonū opiniones: quare si dæmon contra dæmonē pugnaret, regnū eius destrueretur: quia omne regnū in se diuisum desolabitur. Secunda ratio est ab exemplo in hunc modū. Filij vestri, discipuli mei, simplices & pij, & incantationum incapaces, in nomine Dei expellunt dæmones; à me (inquam) instructi, & à me accipientes virtutē: ergo & ego. Tertiò argumentatur à simili hoc modo.

Iohan. 8.

Matth. 12.

1. Cor. 3.

ad Gal. 3.

Heb. 7.

Iohan. 15.

Matth. 12.

modo. Si ego aduersus Belzebub me gero virum fortem, qui eo subactus, illius arma & arcem occupo: ergo non in illius nomine dæmonia eijcio.

Porro duo hic annotanda. Alterum est sepe contingere vt inter argumentandū digressio fiat: quam non oportet adnectere argumentationibus. Exempli causa: in hoc eodem cap. Matth. Dominus dicit. Si ergo ego in spiritu Dei eijcio dæmonia, peruenit in vos regnum Dei, De quo in Psalmis sæpe: vt Psal. 141. Regnabit Dominus in secula Deus tuus Sion. Et Isaia. 32. Ecce in iustitia regnabit rex, & sapiens erit. Item Hierem. 23. Et Matth. 4. Hoc autem attentius inspiciendum, ne torqueamur, si digressionem continuare velimus.

Alterum verò notatu dignum est; nonnunquam ex multis præcedentibus, vnum quiddam colligi: vt in hoc eodē. 12. Matth. cap. Qui non colligit mecum, dispergit. Si enim conclusum est, Christū esse Messiam, & cruentum cū dæmone bellum esse gerendū, & in hoc venisse Christum, atq. in hoc seruos suos tanquam milites elegisse: sequitur, sicut miles culpā admittit, si vbi periculū imminet, non dimicat; ita & Christi operarios, qui nō colligunt cum Christo, male agere, immò & quodāmodo dispergere. Itē Iohan. 15. duo sunt argumenta: à verbis vnū, ab operibus alterum: quibus concludit se esse Messiam, à Patre missum. At 1. Cor. 3. vnū est argumentum tanquā Sorites. Eius enim conclusio est hæc: rectè feci vobis prædicans humilia. Prima verò probatio est: quia eratis carnales: sicut enim pueris lac dandum est, non cibus solidus; ita carnalibus humilia, & facilia danda præcepta. Probatio autē alia est quia est inter vos zelus & contentio. Hoc probatur quia vnus dicit sum Pauli, alius autem Apollo. Hæc modo de argumentationis iudicio.

Item Theologos obsecro, vt vtrāq. exercitationem sedulo, & frequenter vsurpent: scilicet thema sibi aliquod proponant, id quod multis argumentationibus persuadere nitantur ex omni loco petitis (quāquam non semper omnia loca argumentū præstant) tū præterea contra thema argumententur eodē modo per loca, & argumentationes diluere conentur, loci natura, vnde argumētum

Psal. 141.

Isai. 32.

Hierem. 23

Matth. 4

ca. 12 Matth.

Iohan. 15:

1. Cor. 3.

*Modus in-
terpretandi
D. Thomæ.*

tum petitur, examinata, ita enim fiet, ut facile argumentari, facileque respondere possint. Tum etiam argumentationes aliorum, sacrae praesertim Scripturae, & D. Thomæ corroborare nitantur: ea suppletes, quæ argumenti breuitas comprehendit. Sanctus enim Thomas ita exponendus est, ut argumenta facta contra responsionem corroborentur satis, examineturque ex quo loco producantur: praeterea corpus articuli in formam redigatur, discernaturque ex quo loco: solutiones verò, & iuxta formam, & iuxta materiam perpendantur. Ita fiet, ut breui tempore, & ad argumentandum, & ad persuadendum habiles sitis, iuuantem naturam, & studio. Et quamuis vobis à minus obscuris progredientibus, non erunt statim cuncta in promptu, labore tamen improbo cuncta comparabitis. Haec tenus de argumentatione.

Caput. III. De methodo, altera dispositionis parte.

Methodus dispositio est argumentationum, ac eorum omnium, quæ inuenta sunt. Docet enim methodus, qua ratione totius operis dispositio procedat. Methodus, Græca vox, viam, modumque significat. Vulgata voce idem est quod *La traça de las cosas*. Nihil autem aliud methodus re ipsa est, quam ipsa præcepta dicendi, differendiue. Duplex est methodus: vna doctrinae, altera prudentiæ. Illa certam, & infallibilem docendi viam docet (ut 2. de Posteriori Anal.) à nominis etymologia, homonymia: descriptione, definitione, proprietatibus & causis, ac tandem partitione. Nam hoc est tandem scire, intelligere quid res sit, qualis sit, propter quid sit talis: & quod doctus esse voluerit, hæc tria in promptu debet habere, & in his tribus exactè exequendis insudare. Ita procedit S. Tho. ita procedere etiam debet, quicumque opus velit conficere, aut de aliqua re discernere. Prudentiæ methodus est, quæ probè circumspicit circumstantias, & condicionibus personarum, temporis, negotiorum, & locorum procedit. In hac autem methodo oportet excellere concionatorè, quippe quia in eum & Rhetorica, & prudentia omnis, quæ in oratore olim desiderabatur, iam sese recepit: soli enim concionatores nunc sunt, qui Rhetoris personam sustineant.

Vtra

Vtraque methodus in genesi, & analyse methodum distribui potest. Illa prior præcepta tradit, quibus instructus, quodcumque nouum opus conficere possis; hæc verò, quibus de confecto opere rectum valeas proferre iudicium.

Sed fortasse quis, requirens maiorem in præceptis perspicuitatem, rogabit, quoniam sint operum genera, quæ confici possunt. Tria dixerunt esse antiqui: Demonstratiuum, Deliberatiuum, & Iudiciale. At ego qui Theologos instruo, facilius, ni fallor, de hac re docebo. Igitur Theologus aut in scholastica versatur disputatione, aut (ut vulgi nomine vtatur) in positina. Appello scholasticam, quamcumque disputationem, quæ soli doctrinae methodo innititur: qualis est S. Thomæ & Aristotelis in omnibus libris quos edidit, immò & B. Pau. ad Ro. & ad Gal. & 1. Cor. 15. in quibus sola veritas cognoscenda tractatur, siue speculatiua, siue practica. Aliud genus est disputationis, in qua voluntas praesertim suadenda est, ut imperetur opus, talis ferè est tota diuinae scripturae tractatio: & talis esse debet morum disputatione: ut etiam ipse Aristoteles in lib. Ethic. insinuat & huc referendæ sunt conciones, & sermones de Deo familiares. Vtrumque genus complectitur sacrae scripturae expositio, etiam apud scholasticos. Non enim quisquam hos duos differendos modos negare potest: cum non tantum docendi Christiani sint, sed excitandi etiam. Aliud genus est Enecomiasticum, siue laudatiuum, quando alicuius gesta narras, ut illum euehas & commendes. Huc refer historiam, quæ laudationem, ac deinde contrariam vituperationem, siue simplicem narrationem continere solet, huc opuscula omnia reuocantur, quæ sunt innumera: sunt enim alicuius ex generibus his partes. Nam distributio hæc nostra ex intellectus & voluntatis partitione colligitur. Aut enim docere vis intellectum, aut suadere, mouereque voluntatem, aut vtrumque simul. Nam Iudiciale genus, tanto opere antiquis celebratum, iam obsoleuit prorsus; quando morosissimis terminis, & testimonijs, inauditisque dilationibus aguntur cuncta, ita ut rationis vim exhibuisse Iuris periti videantur.

Caput. IIII. de fine in omni opere primum inuestigando.

Pro

*2. de Demo-
stra. cap. 1.*

2. Eth. c. 2.

Roposui utcumque materiam omnem: modo vero tradenda praecepta sunt, & ad construendum, & ad discernendum de opere constructo generalia. Illud sit primum; statum, finem, scopum, thema uel in primis inspiciendum esse, illudque semper ob oculos habendum. Nulla enim actio, praesertim in homine, carere debet fine; cum omnia ex fine pendeant. Nolim autem hoc loco arctius sumi finem, sed ita late, ut etiam rem subiectam, siue (quod idem est) obiectum complectatur. Si vis concionari in Septuagesima; habeto ob oculos hunc tendere totum Euangelium, ut homines sciant, se ad excolendam animae vineam, eo praesertim tempore, conduci. Si vis in Sexagesima; propone tibi hunc scopum; dispositionem requiri in corde, ut verbum Dei fructum ferat. Si in Quinquagesima; finis ille est, labores Christianis esse subeundos. Sed rogabis, quo nam pacto finis deprehendendus sit. Si tu tibi vis nouum componere opus; expende accuratè quid tibi ipse velis, & tui ne vnquam scopi obliuiscaris: si alienum vis assequi institutum, consule libri argumentum (nam ut plurimum libri proprijs inscribuntur argumentis) argumentum autem, libri scopus & status est: ac praeterea capitis etiam cuiuscumque argumentum, eius insinuat scopum. Quod si argumento liber caret; consule quid partes praecipue docere potissimum nitantur: & si omnes particulares partes libri, in communem vnum tendant scopum, ille totius libri scopus est: si verò diuersa omnino cuiusque partis argumenta sint: diuersos esse vnus & eiusdem operis scopos deprehendes. Quod in epistolis sepe contingit: in quarum vna saepe auctor multis & diuersis negotijs satisfacit. Multa ex annotatione hac sunt perspicua. Primum quid apud Galatas Apostolus contendat: nimirum necesse non esse, ut legis veteris opera praestet quis, ut iustificetur: sed per fidem in Christum iustificari. Quo loco non intelligit sola fide esse hominem iustum, aut gloriam adipisci: sed primam gratiam recipere; siue iustificari per fidem cum attritione, ut in Baptismo, in Poenitentia, immò & in omnium Sacramentorum receptione: in qua ex attritione quis

1. Eth. 6.

to quis sit contritus. Eodem modo ad Rom. B. Paulus intelligit per fidem sine operibus legis, hominem iustificari. Non enim ibi tractare propositum erat Paulo, an sola fides faciat hominem iustum, vel in gloriam perducatur, sed an iustificatio per opera legis, vel per fidem, tanquam per praecipuam iustificationis dispositionem, radicem, & fundamentum contingat. Quod si in eadem Epistola, de nondistinguendo Iudaeo & Greco differit: quamquam & speciale alterum epistolae argumentum constitui possit: ad praecipuum tantum illud destinatur; quando non per carnem, neque per legem, sed per fidem contingit iustificatio. In Epistola ad Cor. diuersa docet, ac in reliquis Epistolis: quamquam ad Hebraeos Christi diuinitatem, ipsumque esse Messiam nouae legis latorem persuadere vult. Porro commune est B. Paulo, in omnibus ferè epistolis; sub fine politica tradere praecepta de parentibus, filijs, marito, vxore, dominis, seruis &c. Iohannes in Euangelio de Christi diuinitate agit: Lucas de passionibus: Mathaeus, & Marcus humanitatem celsissimam ostendunt. Esaias in Messia describendo totus est: Hieremias populi peccata plorat: Ezechiel comminatur: Daniel aduentum Messiae notat: Apocalypsis ecclesiae euentus, ab aduentu Christi primo ad alterum. Ecce qua ratione illustrentur Sacri libri, & quibus alij. Igitur quando ex fine omnia pendunt, omniaque in finem dirigi debent, atque eius habita ratione, omne ferendum est de ceteris iudicium: sequitur in primis nobis laborandum esse de fine: siue constituere velimus opus, siue de constructo discernere.

*Specialia
Euangelica
rum instituta.
Instituta
Prophetarum*

Caput. V. De quinque cuiusque operis partibus.

Alterum praeceptum est, substantiam, totumque rei prae-
dus confirmatione, & confutatione constare. Haec enim duo in omni negotio necessaria sunt, ut rem adstruas, & ut eandem defendas. Confirmatio rem constituit, confutatio propugnat. Porro non tantum his duobus

bus præcipuè tota constat disputatio: sed oportet etiam in singulis eius partibus miscere, aut confirmationi cōfutationem, aut confutationi confirmationem, prout rei vel auditorum ratio postulat. Si suadeas castitatem, vtere confirmatione, dicēs eā animi pacē esse. Sed quoniā habet mulos castitas impugnatores, subiūgenda est confutatio, qua dicas difficilem esse quidem initio castitatem, sed tamen vbi semel comparata est, miram illi in esse suauitatem. Annotandum est præterea, non nūquam à confutatione auspiciandum esse. Quod sæpe facit Aristoteles, vt in libris de Anima satis cōstat. Quēadmodū enim si terra culta est, nihil prohibet quominus semē spargas: si vero inculta, oportet primū eā aratro proscindere: ita si auditores in errore versentur, oportet primum confutatione vti: si vero bene sentiāt, & animo sint à re quæ dicitur non alieno, ducendum est à confirmatione initium. Id tamen admoneo: & confirmationem & confutationem in tres partes esse distribuendam. Nam in principio & fine collocāda sunt potissima: in medio mediocria: vt primū auditor commoueatur, & tandem dictis acquiescat. Nam in medio cū non nihil lassus sit: si quid non audiat, nihil inde incommodi. Atque hæc modo

Ps. 1. & 2. Iohā. 1. & 8. & in illa B. Stephani oratione. 1. Cor. 15. Ita totus S. Tho. Hæc autē si libros euoluatis, deprehēdetis esse vera. Nam & Euangelium etiam totum ita est distributum, vt vita & doctrina primum occupet locum, alterum mors & resurrectio Christi. Sed quia est rerum natura cōparatū, ita auditorē disponendum esse, vt & velit audire, & ea quæ dicuntur, intelligat, exordio, & narratione opus est. Item, cū etiam oporteat quæ dicta sunt, probare auditorem, eademq. memoria retinere; epilogo opus est, quo & res memoriæ causa in pauca conferantur, & vt eas probent, auditorum animi excitentur.

Fit ergo ex his, in omni tractatione quinq. esse partes: scilicet exordiū, narrationē, confirmationē, cōfutationē, & epilogū. Vnde intelligimus, quā sint cum ratione coniundæ vera

Rhetor

Rhetorica, & Dialectica: ipsa enim natura nos, etiam arte destitutos, docet hisce præceptis esse vtēdum. Exempli gratia si ad eant pauperes diuitem, ita fiantur. Domine quando diues & pius es, miserere mei. vide humilitatem, & paupertatem meam; nā neq. habeo victum, neq. vestitum: obsecrote, vt & mihi subuenias, & Christo placeas, & tibi cælum compares; ita enim fiet, vt plura tibi Dominus suppeditet: eia ergo, pie vir, quando tantum bonum, per caducas diuitias tibi comparare potes; agito eleemosynam: pro hac enim paucula eleemosyna, æternam tibi Dominus gloriam reddet. Videmus sæpe alias, vbi cogit naturæ necessitas, naturam quodammodo ipsam sibi opem & auxilium quærere: nimirum ea solū instructos homines ita dicere, vt quinq. his partibus suam orationem componant. Ex his velim obiter notari, quā sit utilis ad orationis vsum humilitas: si enim corporalis paupertas ita ad obsecrandum cogit: quantò magis cogere ad bene orandum nos debet paupertas, & humilitas spiritalis. Magna certè res, si artem ipsam animi affectus pariat. Id tamen annotandum diligentius est; in omni genere siue encomiastico, siue disputatorio, siue persuasorio; in omni tractatu concione & sermone, in omni deniq. quod voce peragitur negotio, has quinq. partes desiderari. D. Tho. 1. p. q. 1. proposuit exordiū: Porphyrius in quinq. vocibus: Arist. in lib. Philosophiæ, & in lib. etiā de Poëte. Analyfi. Sed hoc ita faciendum, vt non affectemur Rhetoricā: nulla enim Rhetorica, nulla Dialectica præstantior, quā quæ dissimulata serpit: ars enim affectata tardium parit. Exempla in promptu sunt. Si laudas; rectè à persona laudanda exordiris, vel à principio communi, scilicet quā dignum sit viros bonos laudare. Si disputas: necesse habes auditorem disponere, atq. disputationem cōcinnare, quousq. ad statū peruenias. In persuasorio genere manifestius id est, quā vt oporteat nunc à nobis demonstrari. Neq. vero in toto opere, vel concione, aut quauis disputatione, seu sermone his quinq. partibus semel opus est vti: sed in partibus etiam sæpenumero necessarium valde est interponere exordiola, & narratiunculas, atque per quendā transitionis,

modum

modum etiam epilogos. præsertim ubi nouum argumentum, vel grauiſſimum, vel vtiliſſimum conſtruitur, vel ubi difficillius aliqui ſciunt dicendum. Exempli gratia: abſoluta confirmatione, faciendus epilogus, vt liceat vehementius irrumperè in aduerſarios per confutationem.

At id ſummopere annotandum, diuinam Scripturam nequam hiſce omnibus partibus ſemper vti: ſolum enim confirmatione, & confutatione, maxima ex parte contenta eſt; eiſq. minus ornatis. Nam, vt ex B. Paulo 1. Cor. 1. colligitur, quia nõ cognouit mundus per ſapientiam Deum: placuit Deo, per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. Oportuit ergo Apoſtolos totum conuertere mundum, non orationis apta diſpoſitione, aut dictionis ornatu, aut rationum vi artiſcioſa inſtructos: ſed doctrinæ ſinceritate, humilitate, vitæ integritate, affectuum omnium mortificatione, & Spiritus Sancti abundantia, & miraculis. Quibus accedit, quòd ſacra Scriptura Dei infalibili nititur auctoritate: ſatis enim eſt Deũ dixiſſe, vt credas, & obedias. Sed Apoſtolis totum negotij pondus fides erat, & credentibus mox gratia dabatur: modò autem non eſt in fide, ſed in operibus difficultas. Quare Patres Eccleſiæ, vt ex eorum patet lectione, Dialectica Rhetoricaq. vſi ſunt; tamen non tanquam gubernatricibus, ſed tanquam pediffequis. Quid enim verat, quo minus iumento tuo vtaris? At nemo eſt quin videat, non iumento quo infides, ſed Deo confidendum tibi eſſe. Eodem igitur modo concionatores noſtri temporis vti debent litteris, non tanquam præcipuo inſtrumento, ſed vti ſeruo. Nõ enim in ſermone, ſed in virtute eſt regnum Dei. Quòd ſi Spiritus Sanctus aliud inſpiret, nonnullosq. Apoſtolis ſimiles eſſe velit: non reiſcimus ſed obuijs vniſ eos amplexamur. Scriptura quidem ſacra, quæ breuitatem, & grauitatem habet; ſummas tantum veritates lectoribus & concionatoribus proponit, & perſtringit: illi autem inde colligere ſibi debent, & coaceruare magnam copiam, & conficere veluti ingentem quendam theſaurum. Conficient autem, pro ratione ſtudij, ſpiritus, atq. auxiliij, quod à Domino acceperint.

Iam

Iam autem, vt ad rem veniam; dicturus de ſingulis orationis partibus, id annotarim; nequaquam me artem Dialecticam, aut Rhetoricam profiteri. Tantum enim ſum pollicitus in concionatorum gratiam, de ratione concionandi me dicturũ: quẽdum ſpecto ſcopum; ſatis eſt, ſi generalia hæc inſtrumenta perſtringam, & inſinuem, vt locus pateat ad docenda, quæ ſequẽtur, mox inſtrumenta particularia. Quare an hæc quinque partes ad Dialecticam, vel Rhetoricam ſpectent, mei muneris non eſt dicere. Meo iudicio Dialecticæ partes ſunt. Dialectici enim eſt docere inuentionem, & diſpoſitionem: at hæc quinque partes ad diſpoſitionem pertinent. Tantum igitur nunc docebo, quæ vel experimenta, vel memoria, & exiguum meum ingenium mihi modo ſubminiſtrant.

Capit. VI. De Exordio.

HÆC cuiusq. tractationis prima pars eſt. Quæ licet ex omni locorum genere reuera duci poteſt; tamen præſertim ducitur ex perſona dicentis, vel auditorum; tum ex negotij ipſius qualitate, & modo, quo eſt dicẽdum. In duo enim iuxta intellectũ, & voluntatẽ, omnia quæ ad hæc partem ſpectant, reuocantur: ſcilicet vt attentus, & beneuolus adſit auditor. Attentus erit, ſi rem vtilem, vel magnam, vel ſuauem dicturus ſis; vel ſi methodo facili eam per ſpicuã fore affirmaueris. Beneuolus autem etiã erit ſi reſ ipſa futura ſit vtilis: & item ſi à viro bono & graui proficiſcatur oratio. Tunc enim inſinuari etiam poteſt, & leuiter attingi, quàm æquum ſit, vt talis viri orationem, auditores beneuoli excipiant. Extant exẽpla apud B. Paulũ in omni epiſtola, nam Epiſtolæ tractatus ſunt potius quam Epiſtolæ. *Paulus Apoſtolus, &c.* Præſertim ad Galatas 1. *Paulus Apoſtolus non ab hominibus neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum, & Deum patrem, qui ſuscitaui eum à mortuis, & qui mecum ſunt omnes fratres, Eccleſiæ Galatiæ. Gratia vobis & pax à Deo patre, & Domino noſtro Ieſu Chriſto, &c.*

ad Gal. 1.

H

tio,

Gala. 9. tio; quod is qui loquitur, legatus sit à Deo missus? Ad Galat. etiam. 9. ex persona audientis sumit exordium dum ait: *Filioli mei, quos iterum parturio. donec formetur in vobis Christus.* Filios vocat: ut etiam B. Iohannes Euangelista. Quare si filij sunt ex intimis sensibus à patre dilecti, quos iterum cupit parere in Christo, per spiritus renouationem, donec perfecte Christum induant: æquum est ut ipsi patrem attentè, beneuoleq. audiant, & ab eo doctrinā salutarem expectent. A methodo B. Lucas exorditur in Euangelij proœmio. *Visum est mihi affecuto omnia à principio diligenter ex ordine tibi scribere.* A magnitudine etiam rei dicendæ, & beneuolentia, & attentio cōparatur. Ut *Prouer. 8.* *De rebus magnis locutura sum,* ait sapientia. Porro hæc omnia, iuxta loca vniuersa, quæ videbuntur accommodata, & conducibilia, explicari possunt, & commendari. Si enim ad omnia loca exigantur, efficacius multò, ex vno vel altero loco orationem iuuabunt. Nonnunquam etiam diuina scriptura ab oratione ipsa auspiciatur. Ut *Deut. 32.* *Audite cali quæ locor: audiat terra verba oris mei.* Vbi oratio & contestatio simul fiunt. Sed & à sola Euangelicæ historiæ narratione exordiri sæpe oportet. Item à contrario etiam exordia fiunt, pro auditorum conditione, si deprauati sint. Hæc satis de exordio. Sed illud non prætermittendum; inuocationem, siue petitionem exordio esse aptam: quod & poëtæ fecerunt, & modo facimus. Immo & in omni orationis loco, utilis deprecatio est.

Deut. 23.

Capit. VII. De narratione.

Namque difficilius est narratio. In qua statuendus, atq. explicandus est status: & distributio orationis facienda. In exordio quidem in genere proponitur quod in narratione explicatur: at quamuis exordiorum genera diuersa non sint, quoad orationis genera diuersa (fere enim eodem modo in laudatorio, disputatorio, atq. persuasorio genere, exordio est utendum) tamen narratio in his tribus generibus paulo diuersa est. Qui disputat, debet de nominis etymolo

mologia, homonymia, existentia, atq. descriptione, definitione partitioneq. dicere, quousq. ad quæstionis statum perueniat, quo statuto, aggrediatur confirmationem. At qui laudat vel vituperat, rei originem, patriam, & id genus cetera, quæ ad eam cognoscendam pertinent, explicare debet; quousq. proposita iam ea ob oculos veniat ad eius laudem vel vituperationem. Ille vero qui persuadere nititur, fere eodem, quo qui disputat, gressu progreditur: nisi quod facilius debet esse persuadentis narratio, atq. facundior. Exempli gratia, si de sacramento disputare velis; explicabis in narratione, sacramentum esse gratiæ causam: item à sacro sacramentum dici ita expones, ut quot sint res sacræ, quot huius vocis significationes explices; scilicet qua iuramentum significat, & qua signum: mox de signorum diuersitate dices; ut tandem sacramentum definias: subiunges præterea, esse diuersa sacramenta. nouæ legis: sed omnia in vna illa ratione cōuenire, quod gratiæ causa sint: atq. ita iuxta constitutū finem, cetera prosequeris. Si laudas beatā Eulaliā; narratio hæc erit. Olim cum Romani Hispanis imperarēt, & in Tarraconēsi prouincia, Decius præses, Christianis esset infestus, fuit Barcinone puella quædā nomine Eulalia, &c. Si persuadere velis sacræ scripturæ studiū, & meditationē: docebis quid & qualis sacra Scriptura sit; quæ, & quæ doceat; statu esq. hæc tibi esse dicenda.

Ceterum ad narrationem præcipue faciendam (quo in genere pauci sunt qui præstent) & itē ad exordium, ceterasq. partes, hoc do concionaturis cōsiliū; ut studiosè, & attente concionē excogitēt, illamq. meditētur, sollicitè perpendentes, qua ratione finem suū assequi valeāt: ita enim fiet, ut voluntatis cupiditas, ipsum veluti compellat, & cogat, ad plurima excogitanda intellectum. Est enim voluntas veluti domina, cui intellectus etiam quodammodo inuitus, parere sæpe solet: ut in latronib⁹, & in perditis quibusdā mulierculis, atq. in alijs, qui magno ferūur ad aliquā rem desiderio experimur: ex quo fieri videmus, ut indocti aliquādo, & qui ingenio parū possunt, ea excogitēt, quæ nō ita facile viris acutissimis, & doctissimis occurrāt, igitur si hoc facere solet impēsior natura; quid faciet Dei spiritus, & caritas?

*S. Thom. 3.
p. 2. 60. a. 1*

*Psal. 72.
Heer. 12.*

Iunat præterea inspexisse aliorum monumenta. In scripturis
Psal. 72. *Quam bonus Israel Deus.* narratio est: & Hierem. 12. *Iustus
quidem es Domine, si disputem tecum, &c.*

Sit autem etiam hoc vobis familiare consilium. Si periculum
aliquod immineat, in narratione diluendum. In hoc enim præ-
sertim est instituta narratio, ut summa doceatur veritas, viden-
turque pericula omnia; ut pede inoffenso confirmare liceat,
& confutare.

Caput. VIII. De Confirmatione.

Bi dispositus auditor est, disposita que materia, rem ag-
gredi licet confirmatione, & confutatione. Est au-
tem confirmatio, & confutatio orationis tota substā-
tia. In hoc enim res tota consistit, ut probes vera, pro-
bataque defendas: & præterea refutes contraria. Hæc enim duo
ad rei comprobationem pertinent. In confirmatione & confu-
tatione est maximus inuentionis usus. Ex omni quippe loco res
confirmatur. Porro in confirmatione & confutatione illa semper
regula seruanda; a nonioribus, a facilioribus; a magis perspicuis, a
generalioribus, ad minus nota, difficilia, & obscura, & particula-
ria progrediendum esse. In quo id etiam quod superius tradidi,
obseruabis; ut validiora in principio, & fine colloques: quia in his
præsertim locis, vehementius agendum est. Hoc itaque ordine, in his
partibus est procedendum. Exempli gratia. Si scripturæ studiū Theo-
logo persuadeas; manifestissima, & prima hæc ratio est; quod
scriptura principia & fundamenta continet Theologiæ; qui autem
principijs caruerit, Theologus esse nulla ratione potest. Secunda
verò ratio est; quod de scriptura Theologus concionaturus est,
& ex eadem argumenta sumpturus. Ultima tandem est ratio; quod
thesauri omnes diuinæ scientiæ in scriptura sunt inclusi; illiusque
studiosi sapientes verè sunt; ipsaque scriptura totius disputantis
Theologiæ finis est, & forma.

Sit alia his adiuncta regulæ, innitendum esse initijs, quousque ars
tibi in naturam sit verba, & comparatus habitus, quo in omni
argumentatione, quam instituis, tu tibi apud te, & materiam,
& for

& formam expendas. Hac enim ratione fiet, ut argumentivim,
& energiam intelligas, & aptius, & fecundius, & efficacius argu-
menteris, ut rationis vim nemo possit subterfugere. Porro quã
quam auditor argumentandi formam nesciat, sentiet vim. Que
madmodum enim argumentum efficax vehementer persua-
det, ita & forma occultam habet energiam. Nam etsi, ut supra
dictum est, non expediat argumentandi externam formam in-
ter concionandum retinere: tamen ita struenda argumentatio
est, ut forma ipsa volenti advertere perspicua sit. Exempli gra-
tia. Suadere vis sanctam orationem in hunc modum. Quis nõ
amplexabitur actionem illam, quæ mentem attollit? quæ peni-
torem rerum cognitionem tribuit? Dubiũ certè nõ est, quin
res ipsas conspiciere, & perpendere, acutum, promptum, & ad
res graues percipiendas aptissimum reddat intellectum. Igitur
cum oratio hæc præstet, quippe quia in ea res considerantur,
& seriò expenduntur; cur orationem non amplexabimur, tã-
torum bonorum parentem? Sentit naturalis intellectus insitã
sibi artem. Natura enim & materiam, & formam præfagit. Atque
ita omnes sacrarum Scripturarum argumentationes, in formã
possunt redigi firmissimam.

At verò quoniam (viti dixi) confirmatio, orationis caput est,
& cor, omniaque in illam referuntur: operæpretium erit alia,
conficiendis confirmationibus adiungere præcepta. Quæ tunc
statuentur aptius, cum confirmationis finem, effectumque con-
stituerimus, iuxta quem præcepta danda nobis sunt. Finis pro-
ximus probatio est, & persuasio. Illa respicit solum intellectũ,
& in illo sistit: hæc verò ab intellectu ad voluntatem progredi-
tur. Probat veritas in disputatione: persuadetur in concione.
Ut igitur finem hunc assequaris: ex omni loco petenda tibi ar-
gumenta sunt. Quamquam oportet quidem eligere magis effi-
cacia. Satius enim est quattuor vel quinque, rationibus, iisque effica-
cibus vti, quam multis, eisque parũ validis. Vbi enim plures sunt
inualidæ, reliquarum dignitatem eleuare, & extenuare viden-
tur. Nostra enim natura in malum propensa, deteriora retinet:
meliora obliuiscitur. Eligat ergo vir prudens rationes potiores:
H 3 casq.

etiam disponat ordine, quem nuper docuimus.

Admonemus autem illum, ut confirmationem texat perspicuam, distinctam, efficacem, & concinnam. Perspicua erit, si vobis, & dicendi modo non ignoto utetur. At hoc non nisi accuratus, doctus & eruditus præstare potest intellectus: non enim, nisi qui bene nouit, bene suum sensum explicat. Distincta autem erit confirmatio, si singula seorsum, & proprio loco dicantur. Plurimum enim est incommodi, si res permisceantur, neque singulae proprijs locis collocentur. Contra verò, amplificat certe orationem, & dilucidam facit distinctio. Efficax est confirmatio, quando argumentum est validum, forma verò firma. Concinnam appello, quando ita sunt rationes, argumentationesque dispositæ, ut prior sequentem postulet, sequens præcedentem explicet. Ita argumentatur Paulus 1. Cor. 11. contra mulieres, quæ in Ecclesia caput non velant: ita 1. Cor. 14. ubi persuadet magis optandam prophetiam, quam linguarum donum: ita 1. Cor. 15. ubi probat resurrectionem. Nos etiam hac ratione possemus persuadere vouendum: quia nimirum duplex inest in voto bonum; scilicet facere, & promittere: quia est in diuinum cultum: quia est plena traditio: quia est amoris ingens confirmatio. Item persuadebimus abstinendum à vino, quia calefacit sanguinem; prouocat ad libidinem; animum reddit peruiacem, insolentem, ferocem; disponit ad ebrietatem, dum incipit non nihil capitis quietem turbare.

Accipite consilium aliud valde accommodatū, & pernecessarium; sed generale. Sit sermo vester circumstantiarum omnium rationi accommodatus: præsertim verò personarum auditorum; ut pro illarum captu, attemperetis stylum, atque dictionem, & rationum, seu argumentationum naturam. Cum acutis auditoribus utimini rationibus acutis: cum alijs valere possunt argumenta præsertim ab exemplo, ab effectis, à simili desumpta. Præterea in genere disputatorio, rationes sint conscissæ, ab solutæ (ut aiunt) & ad formam structæ: in genere persuasorio, ubi de re morali agitur, sint argumentationes accommodatæ circumstantijs omnibus: multa namque pro modo præsertim

circun-

circumstantiæ suadenda sunt. Ita Paulus 1. Corin. 7. cum inquit *Tempus breue est: reliquum est, ut qui habent uxores tãquam non habentes sint; in matrimonio abstinendum, ex temporis præsertim circumstantia suadet. Dominus etiam prope iudicij diem, hinc persuadet ab omnibus abstinendum.*

Hæc in promptu habui, quæ præscriberem ad confirmationem absolue dam consilia. Qui plura cupiunt; sunt libri de hac re, quos euolant: nos enim per necessaria tantum, ea que breuiter propter temporis angustias tradimus. Porro quod quidam affirmare solent ad confirmationem referendū esse, ut & Auditores moueas, & eosdem delectes: id quidē, meo iudicio parum rectè: etenim partem hanc, ad Elocutionē, & actionem potius pertinere dicendum est. Quamquam certè, si vera fateri volumus, nulla magis res ad mouendos, & ad delectandos Auditores valet, quam pro materia, & forma, vis ac robur argumentorum. Natura enim ita comparatū est, ut intellectus noster, ijs quæ vera, certa, firma, & efficacia sunt, summopere delectetur. Nā cum eius obiectū sit ens, & verū: hoc certè amat, hoc amplectitur, hoc ut proprio pabulo delectatur, nutritur, & adolefcit. Non negauerim in reliquis plurimū esse ad mouendū, & ad delectandū præsidij: sed potissima sunt ea quæ diximus: quæ nimirū sola per se sufficiunt; & sine quibus cetera sunt ferè inania. Nam si argumenteris Christiano non esset saltandum; quia Christianos non decet, arte uti diabolica, in generis humani perniciem inuenta; quini mō oportet eos diuinis parere præceptis, perfectam castitatem redolentibus, hoc præsertim tempore, quo est ad malum hominum natura magis, magisque procliuis: hæc reuera intellectum mouebit, & delectabit rationum vis tam euidentis.

Cap. IX. De Confutatione.

H 4

Quarta

Varta cuiusq; tractationis pars, confutatio est: in quã omnia etiam ferè, quæ de confirmatione diximus, aptissimè conueniunt. Huius partes præcipuæ, duæ sunt. Prior est diluere aduersariorum argumentationes, altera verò refutare contrarias opiniones: vtrumq; enim necessarium est, vt veritas maneat inconcussa. Sed est prior dilutio. Nam prius est hostem prosternere, illiusq; arma, vt Euangelium ait, auferre: subsequitur deinde vastare agros, vrbē diripere, arcem occupare.

Indiluendo hæc accipite consilia. Primum estote fideles in referendis rationibus, & opinionibus cõtrarijs, ne ridicula aut mendax vestra dilutio sit. Præterea, quantò maiorem vim videatur habere argumentatio, tantò maioris momenti erit dilutio. Exempli gratia. Si obijciat quisquam, indignum esse homine graui, in hominem crucifixum credere; qui sibi opem ferre non potuit; qui pauper fuit, & humilis; qui non tuetur suos, sed cum illis malè agi permittit; argumentationem satis efficacem quoad homines, construxit: quam vbi dilues, ostendes, sic instauratum fuisse genus humanum; & hanc maximè rationē humanæ saluti fuisse accommodatã. Quare argumēto efficaci, sic efficacissimam adhibebis solutionem, cui auditores possint facile acquiescere.

Sit alterum consilium. Si potes retorquere argumentum, & ex eadem materia facere argumentationem contra aduersarium, vt B. Chrysostomus, & B. Augustinus sæpissime fecerunt: rem efficacem & pulcherrimam conficies. Exempli gratia. Persuades humilitatē exemplo Christi, & aduersarius hac se ratione tuetur, quod erat ille Deus: retorque hanc tu rationem, dicens, humiliandum esse hominem, quando Deus ipsæ humiliatur: si enim rex se dimittit, cur non seruus? Item si suadeas cuiquam opera perfectionis; & respondeat ille esse nimis alta: vrgebis tu rursus, hac potius de causa nitendum ad illa esse, quoniam illustrissima sunt. Vtinam Theologi magnam diligentiam adhiberent, vt contrarias argumentationes in ipsos retorquerent aduersarios.

Sit

Sit tertium consiliū, vt aduersariorum argumentatio potissima primū omnium diluatur. Quemadmodum enim Goliath mortuo, omnes fugerunt Philistæi: ita validissima argumentatione diluta, ceteræ corruūt. Hac ratione B. Ioan. Baptistæ predicabat Iudæis: *Nolite dicere patrem habemus Abraham: qui opera Abraham nō facitis.*: Hoc enim erat Iudæorum asyllum. Et Christus Iohannis. 8. *Si filij Abraham estis, opera Abraham facite.* Et B. Paul. Rom. 10. & ad Galatas, quòd non in carne, sed spiritu filiatio cõsistat, probat argumēto Esau, & Iacob: qui cum ex eodem patre & matre, eodemq; cõcubitu nati fuissent; vn⁹ tamen odio à Deo habitus est, alter dilectus. Atq; ita nos dum in mundum inuehimur, in hoc primū incumbere debem⁹, vt consuetudinem, in quam statim homines confugiūt, prosternamus: ostendētes, bonas etiam ex natura sua consuetudines, vt horam Matutinam, & Vigilijs, propter incõmoda, ab Ecclesia sublatas fuisse: itaq; multò magis auferri debere eas quæ malè sunt; vt quæ in populo christiano, & præsertim inter mulieres adolauerunt, saltãdi, otiãdi, facièsq; partim fucandi, partim detegēdi, quò ab hominib⁹ videri possint. Sed hac in re prudētia opus est. Etenim oportet, quando argumentatio validior sub obscura est, tunc à facilioribus, quæ ipsi intelligendæ viam præmuniūt, incipere: idq; arte quadam: nempe insinuatis & dilutis prius infirmis quibusdã rationibus, ne postea sint impedimento. Alio qui enim, si viderint nos aduersarij, ab inualidis rationib⁹ initium sumere; timere fortasse nos & prope victos iacere suspicabuntur. Exempli gratia. Qui cõtra orationē mētalē obiecta diluere velint; primū, vel aliud agētes, ostendāt nō esse quòd quis se excuset, quòd deficiat nos ad eam tempus: non enim deest vnquã tēpus ad ea, quæ volumus, etiã ridicula, & superuacanea: quare neque ad orationem. Quibus veluti conclusis, ad potissimam argumentationē gradum facient: probantes scilicet oratione non effici melancholicos homines, aut insanos: non enim Deus est auctor mali, sed boni. Quid enim? diuina colloquia hominem reddent discolum, vel inorofum? Sed hac etiam in re prudētia

1. Reg. 17

Ioan 8.
Rom. 10.

tia opus est: neque enim omnia arte tradi possunt: labore potius & exercitatione sunt comparanda, ac imitatione eorum qui in hoc genere sint cum laude versati.

Sit postremum consilium; expendendum esse argumentum, atque eius formam; ut punctum (ut dici solet) ipsum diluamus. Si enim quis obijciat, non esse persuadendum virginibus, ut cursitent ad ecclesias: dilues; ad vana quidem non licere cursitare, sed cur non ad pia? Item si quis ita argumetur: hoc faciebant veteres, ergo nos: quis non videt hanc non constare consecutionem? Perspicito ergo argumentationis materiam, & formam, siue argumenteris, siue respondeas: ne vel extra rem tu digrediaris, vel alij te, extra rem digredientes, eludant.

Subiunge hoc loco, in argumētationibus moralibus, magnam habendam esse circumstantiarum rationem: vnius enim tantum circumstantiæ varietatem, aut defectum, ad diluendam rationē saepe sufficere. Quia in re vehementer attentum velim lectorem: multa namque vel ex hoc solum absoluentur.

Addo etiam, auditoribus vehementer placere, si solutiones, exemplis, aut contrarijs etiam illustres. Veluti: quid vetat in Sacramento Christum in tota Hostia & qualibet parte esse, quando est anima tota in toto corpore, & tota in qualibet parte?

Satis pro temporis angustia, de priori confutationis parte, scilicet argumentationum contrariarum solutione, diximus. Quæ tamen (ut dixi) prior sit: tamen oportet nonnunquam ei præponi contrariæ opinionis refutationē: immò nonnunquam, si à refutatione exordiaris; aptissimum id erit orationis initium.

De refutatione quidem (ut diximus) idem ferè quod de confirmatione iudicium. Eiusdem enim ferè sunt rationis probare verum, & refutare falsum: immò sape oratio integra, est refutatio. Ut si tibi pugnandum sit aduersus aliquod vitium, ut diffidentiam: certum est, confirmationem tunc, futuram esse refutationem, & hoc futurum esse nostrum opus, ut diluamus

luamus quæ pro diffidentia struuntur rationes. Neque verò de refutatione quidquam est speciale dicendum: nisi quòd hæc cum confirmatione, orationis robur omne continet: nihil enim aliud in concionatore requiritur, quàm ut vera adstruat, falsa destruat, malum pellat, bonum constituat.

Caput. X. De epilogo.

Pilogus vox Græca est. Cuius partes constitui tres solent: enumeratio, amplificatio, commiseratio.

Enumeratio, est breuis quædam, perspicua, & summam tantum continens rerum dictarum, præsertim earum, quæ præcipuæ sunt, commemoratio. Exēpli causa, si laudasses orationem, ita per orare posses. Orationem, viri Christiani, descripsimus, esse mentis cum Deo spiritale colloquium: quo acuitur ingenium, atque promptum ad sublimia redditur; inflammatur voluntas; animus ad benè operandum vires colligit: & multa denique nobis deteguntur arcana, quæ nos ad penitentiorem diuinarum rerum cognitionē perducunt.

Amplificatio instituta est ad mouendum: quando scilicet re assumptam vnam ex adductis rationibus amplificamus, & præsertim illam, quæ ab exemplo fit, aut à simili, aut à contrario: ut si præmium iusti, aut pœnam peccatoris aliquo exemplo confirmans, amplifices.

Commiseratio, est quæ ad misericordiam mouet. Qualis esset quæ sumpto argumento ab iniuria quæ fit Deo, quandam veluti misericordiam ita excitaret. Considerate obsecro, ô Christiani, quanta afficiatur Deus (si ita fas est dicere) contumelia, non tantum ab impijs, sed etiam à pijs: ab illis quidem per impurissima peccata, ab his per negligentiam & animi remissionem.

Non nulla autem sūt hîc annotanda. Primū illud; hanc partem esse (sicut de narratione diximus) difficillimam, & idè viri docti & acuti iugem, & contumacem requirere laborē. Plurimum enim

enim refert rectè nec ne perores. Nam cum hic sit finis; & cum iuxta finem ferri de præcedentibus iudicium soleat; elaborandum hic est maximè, ut auditor bono erga ea quæ dicuntur, animo sit. Ergo, si quæ dicta sint superius videantur duriora; lenire & mollire debet ea epilogus: & (ut vno verbo omnia complectar) præcedentibus omnibus debet, addere quoddam veluti condimentum. Quare multa diligentia, prudentiaque hoc loco opus est.

Requirat præterea epilogus integras dicentis vires, neque ex dicendo immintas: itemque integrā vocem, & memoriā. Quare concionatoribus auctor sum, ut epilogum verbis conceptis scribant, ac memoriæ accuratè commendent.

Ceterum hoc loco annotasse oportet, non semper vnius generis epilogo opus esse. Nam si concionator locum communem, aut vnicum argumentum persequitur; epilogo illi quidem opus est, iuxta omnem circumstantiam expenso: at si homiliam facit, hoc est quandam veluti interpretationem; non ita est illi epilogus necessarius. Quamquam nihil vetat epilogum semper fieri: licet non de vno tantum argumento differatur. Quod si post expositionem Evangelij, ut fecere Sancti, ad locum, vel loca communia concionator progreditur; non est ei omittendus vlla ratione epilogus. At magna in hoc prudentia necessaria est; ne fortè molesti simus, atque dum persuadere nitimur, tædium fortè pariamus. Quare si feliciter quis orauerit; quam breuissimè peroret: immò si de aliquo argumento, sufficientiam tempore ita concionatus est, ut res benè cesserit; sistere debet breuissimo in epilogo, & eam partem, in qua tam feliciter dixit, epilogum reputare.

Hæc igitur sunt vel orationis, vel cuiusque tractatus, aut libri partes. Nullum enim confici potest opus vel breuissimum, quod non hisce partibus constare debeat. Immò, ut sæpè admonemus, partes etiam partium minutiores, hisce quinque, solent illustrari. Id tamen (ut summatim insinuem harum partium naturam) non preteribo; omnes partes præcipuas, distinctas, & concinnas esse oportere: hæc enim conditiones valde

valde illustrent, redduntque gratam orationem, atque potentem. Esse tamen debet præcipuè exordium suaue, & placidum: narratio integra, iterque ad subsequentia præmuniens. confirmatio efficax: confutatio acuta, & vehemèter: vero similis, atque exemplis illustrata: ac tandem epilogus prudens, efficax, & beneuolus, adhæc esse debet exordium breue: narratio mediocris; confirmatio, & confutatio, status necessitati, hac in parte respondentes: epilogus denique circumstantijs accommodatus.

APPENDIX DE CONFICIENDIS EXORDIIS

& epilogis, Prefaciuncula.

Quamquam ex his quæ hætenus dicta sunt, ratio conficiendi exordia, & epilogos satis colligatur: tamen arbitror concionatoribus vtilissimum fore, specialem & magis perspicuam ad hæc duo viam aperire: hæc enim quoniam non semper in promptu sunt, viros doctos & pios, nonnunquam premere solent. Cum illis nunc ago, qui exordia, & epilogos concionibus apponere student, Rhetoricæ artis studiosi: eos autem omitto, qui hac de re solliciti non sunt. Igitur in lib. 5. cum de diuersis concionum generibus differam, specialia quædam, quoad exordia, & epilogos, præcepta constituam: itemque cum præptuaria tradam, alterum ex ijs erit, in quo exordia, epilogosque communes, siue testimonia, ex quibus confici possunt rudè minerva enarrem: sed nunc methodi ratio postulat, ut vtriusque partis excogitandæ, artem doceam.

Consilia ad inueniendis exordijs, & epilogis vtilia.

In promptu semper concionatori habenda sunt Generalia illa, & efficacia instrumenta, humilitas, fiducia, oratio, vitæ puritas, & cordis mundities: Hisce namque subsidijs (quibus diuinum nusquam deest auxilium) exordia & epilogos, ceteraque omnia sancto muneri necessaria, & vtilia, nobis comparabimus, si patientiam & perseverantiam in laborando, & excogitando adiungamus. Quamquam enim omne datum optimum

Jacobi. 3.

num, omneq. donum perfectum à Deo sit, tamen: vult diuina sapientia, atq. iusticia, vt medijs quę vel scriptura, vel ecclesia, vel sancti & pij viri nobis præscribunt, sedulo vtamur. Non enim Deo displicet, quinimmò valde placet, ad erudiendum populum, sanctas versare scripturas, sanctorumq. virorum doctrinas, atq. etiam artem, quam illi nobis insinuant, expendere, sanctilq. doctrinis accommodare.

De excogitandis exordiis.

EXcogitandis itaq. exordijs Dialectica inuentio vtilissima, & ferè sufficiens sola est. Si enim thema simplex sit, circumferri debet per loca: si coniunctum, itidem oportet per loca quod ad subiectum & prædicatum circunferatur. Exordium igitur dum facis, ob oculos habe, id à rei dignitate, vtilitate, & difficultate, aut etiam partitione desumi. In hoc enim est constitutum exordium, vt auditorum concilies tibi benignitatem, beneuolentiam, attentionem, & docilitatem; certamq. & firmam, de rei cognitione, & vtilitate, gignas spem. Quare fit, vt etiam à rei dicendæ iucunditate, facilitate, breuitate, & dicendi modo, & à temporis, personarumq. & negotiorum circunstantia, ceterisq. omnibus, quæ Dialectica aperit inuentio, sumi possit exordium. Id tamen prætermittendum, nequaquam est, quod diuturna, eaq. laudabilis inuexit consuetudo: scilicet vt sacram virginem ad euntes, humiliter ab ea precemur, vt gratiam nobis impetret, atq. spiritum, sine quo verbum Dei vtiliter doceri non potest. Hic hodie concionatoribus scopus exordij esse solet: adeo, vt quibusdam exordij loco sit, Angelicam tantummodò salutationem, vnà cum auditoribus recitare: quia nimirum, hoc est quod quæritur, vt adsit gratia cælestis. Non damno prorsus: ceterum satius mihi semper est visum, auditores exordio præparare. Ratio enim naturalis id postulat: rationi verò spiritus Dei non repugnat; immò ratio ipsa diuinitatis quædam participatio est. Nos ergo, vt decet Theologos, iungamus spiritui diuino rationem humanam: & auditores præparare, simulq. gratiam adipisci niamur: ita vt

vt ex ipsa præparatione, petendam esse gratiam deducamus, omnesq. exordij partes in eum finem desinemus. Sed non desunt qui sic obijciant. Si nõ nisi exordio peracto, gratiam à Deo petis: ergo absq. gratia, ipsum exordium (quod verbū Dei etiam est) fecisti. Quibus respondeo, neq. signo crucis munire se ante concionem, immò neq. in pulpitu ascendere posse concionatorē absq. Dei auxilio. At hoc quidē auxilium, cum domestica & secreta oratione (vt Christianum decet concionatorē) sibi quisq. comparat: tamen iterum gratiam in ipso concionis exordio non ineptè precatur. Non enim aut imprudenter, aut irreuerenter is agit, qui in oratione gratiam poscit, tametsi sciat, neq. ipsam orationem, quam facit, sine Dei auxilio fieri posse.

His ita constitutis, adnotamus, multa esse ex quibus possit exordium peti. Potest (vti diximus) thema per Dialectica circumferri loca. Exempli gratia. De virginitate dicturus, ita potes exordiri. De cælesti quadam virtute, quam naturalis ratio non vsque quaque attingit, quam Deus ipse factus homo in mundū attulit, & commendauit, & qua in summam euehuntur homines dignitatem, habendus mihi hodie sermo est. Quis autem nisi diuino illustratus lumine, de tam excelsa virtute dicere potest? Si ergo viri Christiani, de illa rectè concionantem audire me vultis: mecum simul gratiæ spiritum à Deo summa contētionē petite: quādo quidem (vt B. Paulus docuit) spiritalia & sublimia non nisi ab animis spiritu illustratis diuino, dici & intelligi valent. Spiritus quidē hic à Deo patre per Iesum Christum, Spiritu Sancto auctore, donatur: at nos, quamuis à Deo id impetrare non valeamus, tamen matrem habemus pijssimam, quæ & Dei mater & virgo est, virgo inquam virginum, & virginitatis vera amatrix. Adeamus ergo illam, supplicesque exoremus, vt nobis gratiam precetur. Quod ita fiet, si Evangelica salutatione illam salutauerimus, dicentes: *Aue Maria.* Sit hoc exordium ceterorum veluti archetypus; vt in ceteris exemplis indicare tantum sufficiat rei materiam, cetera liceat prætermittere. Huc referre licet, à præsentī euentu desumptum exordium. Veluti si exempli causa si aliqua ingruat pestis, vel

vel bellum immineat, aut terræ sterilitas, à præfenti malo ita duci poterit. Orare semper cogimur, & ad Deum confugere: nunquam enim nos deserunt humanæ miseræ, & in periculo semper versamur. At præfens periculum & calamitas plus solito nos cogit orare, & verbum Dei avidissimè audire, vt corrigantur peccatores, excitentur segnes, solatio tristes afficiantur. Nō nunquam verò exordia communia accommodata sunt. Vt si quis de quocumq. argumento dicturus, in medium proponat, quàm vtile sit, de verbo Dei differere; sicuti scriptum est, *Scrutamini scripturas: vel quàm instanter dixerit David, Doce me iustificationes tuas: vel, Beatus quem tu erudieris Domine.* Cuius generis multæ sunt exordiorum formæ: de quibus opusculum de exordijs communibus non inutiliter sibi faciet concionator.

Est & aliud exordij genus, de quo alibi sumus dicturi: quo scilicet vel Euangelij, vel etiam Epistolæ summa, vel historia, de qua dicendum est, vel mysterium vice exordij perstringitur: in fine autem ostensa rei dignitate, aut vtilitate, aut etiam difficultate, ad præstandam attentionem, & gratiam petendam auditores excitantur. Trademus postea huiusce rei exempla. Interim hoc vnum multorum instar esse potest. In compendium redigatur Euangelium illud de nuptijs in Cana Galileæ celebratis. Addatur præterea, mysterio id non carere: non enim abs re voluisse Dominum, vnà cum matre & Apostolis, interesse nuptijs, ibiq. aquam in vinum conuertere, vt hoc ex omnibus eius miraculis, primum in Euangelio enarraretur. Ad extremum, vt tantum possit declarari mysterium, exoretur Dominus, vt doctrinam à concionatore excogitatam, quæ, vt humana est, frigida quidem aqua est, ipse in vinum spiritus, & veritatis conuertat. Potest etiam ex vno tantum Euangelij loco exordium duci, veluti in Euangelio Epiphaniæ, ex stella. Quemadmodum enim stella Magos duxit ad Christum, illumq. eis ostendit: ita & diuinæ gratiæ lumen Christum ostendit. Stella igitur debet esse concionator, Christi sanctitatem, eximiamq. doctrinam populo commonstrans: quam certè non aliter commostrabit, quàm si à Deo habuerit splendorem. Orandū ergo est,

est, vt concionator auditoribus quasi stella sit. Quot ita fiet; si stellam matutinam, quæ solem habet in manibus, & cum regibus ostendit, humiliter & confidenter ad eam.

A figura etiam pulchrè, & cum suauitate quadam, exordium sumitur: ita tamen vt quoad fieri possit, accommodata præfenti sit argumento. Exempli causa, Euangelio de Samaritana conuenit figura illa ex Genesi, de puteis, quos Abraham effodit, Philistæi terra obstruxere, Isaac verò renouauit. Argumentum enim inde sumitur ad docendum, puteum viuæ aquæ, verbum Dei esse: quod à patre in lege naturæ, & veteri, structū est; à mūdo postea per doctrinas terrenas, veluti obstructum: deniq. renouatum à Christo Domino nostro, qui aquam nunc ex eo Samaritanæ propinauit. Hinc autem sumpta occasione, exorari potest Christus Dominus noster, vt spiritus aquam concionatori & auditoribus præbeat, itemq. Samaritana illa custos & mater nostra potest appellari, vt huiusmodi aquam à Christo Domino impetret.

In eundē modū exordium eruitur à simili: quale est in Euangelio de nauicula, illud de nauis in medio mari posita, quæ etiā si præsidij omnibus humanis circumunita sit, tamē si ventus nō adspiret, progredi non potest. Talis est futurus concionator, si gratiæ aura illi nō adspirauerit: quātūuis doctus & acutus, & firma memoria sit præditus, & præclarā sibi concionē excogitauerit.

Hæc duo posteriora exordiorum genera, amplissima sunt & iucunda. Quare rectè facient ij, qui concionari cogitant, si iam nunc paulatim hinc inde multa congerant huius generis exempla: multò namq. facilius est, ea, quæ occurrunt, seruare, quàm quæ latent anxie requirete.

Est præterea graue, & doctum, Christi q. theologo dignū exordium, quod à sacro testimonio, vel ab Euangelio (vt sæpe meminimus me fecisse) vel ab epistola, vel à quauis parte officij sumitur. Nomine officij cōplector & sacrū Missæ officium, & horas canonicas, & maximè orationē, qua illo die vtitur Ecclesia. Exēpli gratia, in Euangelio seminantis, illa verba exordio aptissima sūt: *Vobis datū est nosse mysterium regni Dei: ceteris autē in parabolis.* Itē

I

illa

Luc. 8.

Ioham. 5.
Psal. 104.
Psalm. 93.

illa ex epistola B. Paul. *Bibebant de spiritali consequente eos petra.* Christus namq. est petra, quæ ambulantes iuxta spiritum in deserto sequitur, & quæ oratione percussa, aquam gratiæ eiaculatur: quod tunc scilicet fit, cum per Christi crucem & sanguinem, eundem Christum exoramus. Porro ex orationibus, aut etiã ex præfationibus proprijs ipsius dei, propriũ mysterium colligitur, iuxta quod ad gratiã petendam, fideles exhortãdi sunt: vt in die natalis Domini, ad nouam in Christo natiuitatẽ; & in die ascensionis, ad spiritalem in celo habitationem. Plura fortẽ quam erat necesse diximus; aliaq. aut necessaria, aut magis vtilia prætermisimus: tu tamen lector nostrę ignosce paupertati: quando quidem consultò, vel ex negligentia nihil omisimus, multò certè plura oblaturi, si per nos præstari potuissent.

De excogitandis Epilogis.

Annotasse primum oportet, epilogos, sicuti exordia, in duplici esse differentia. Sũt enim epilogi quidã communes, & sunt quidam præterea proprii. De cõmunibus in posteriori huius libri parte sumus dicturi. Interim vero illud eũctis notũ esse velim, cõmunes epilogos, ad vitã Christianã in vniuersum esse referẽdos. Exẽpli gratia. Beati q̄ seruiũt deo: q̄ mandata exequũtur diuina: q̄ Christi consilia sequũtur: qui bona appetunt spiritalia: qui ad ea inhiãt, sollicitè semper orantes: qui Christũ Iesum crucifixum cognoscere, diligere, sequi, & imitari nituntur.

Hic tamen accuratissimè est expendendũ, epilogum communẽ aut esse simpliciter cõmunem, aut ex modo siue forma. Simpliciter cõmunis ille est, qui de virtute, siue de vitio in vniuersũ contextitur, ita vt sola amplificatione coalescat. Veluti si (vt in exemplo proposito) de exequẽdis Dei mãdatis in vniuersum loquaris, aut de vitandis vitijs. Epilogi vero cõmunes ex forma, & proprii ex materia illi sũt, qui in quouis genere virtutis aut vitij, amplificatione propria sũt. Vt si dixisti d̄ humilitate, exhortare ad eã auditores, causas potissimas quã breuissimè attingẽs, hoc modo. Eia igitur; o viri christiani ad humilitatẽ totis viribus cõtendite, internè: externe q̄ illã induimini: humiles enim sũt, quos Deus exaudit, quos diligit, quibus dona plurima, & deniq. gratiã & gloriã impartitur. Sic cõtra dissuadens superbiã,

perorabis in hunc modũ. Cauete vobis obsecro ab impio, insolentiq. superbiæ peccato, ne vos vltio puniat diuina: cogitationes superbas de corde eijcite: superba à vobis procul absint verba: fastũ & pōpam, & omnẽ deniq. superbię speciẽ detestamini: vt cernẽs vos diuina illa bonitas, inimicã suam superbiã debellantes, & conculcantes, adsciscat sibi vos vt amicos, & vt milites strenuè pro illius honore pugnantes; itaq. tantæ virtutis præmium vobis conferat, scilicet gratiã, & gloriã. Porro ab exẽplis, regulisq. supra cõstitutis, vbi de exordio, & epilogo in communi diximus, facile cuiuis (meo quidem iudicio) erit, epilogos conficere communes.

At vero epilogos speciales & proprios, ex circumstantijs petere possumus. Nimirũ ex nobis ipsis, ex auditoribus, ex euẽtibz, ex tẽpore, ex loco, & alijs per multis: vt de exordijs diximus superius. Sume vnũ vel alterum exẽplum. Vidistis auditores quo animi affectu, quo labore, etatis iãparũ firmę, & valetudinis meę non habitu ratione, vobis prædicauerim. At ego nõ quæro vel utilitatẽ meã, vel honorẽ, vel animi recreationẽ: vestrę ædificationi, & utilitati totus inhiõ. Accipite ergo quę dico; altamẽtere ponite; operi mãdate: fiet enim, vt vobis quies, gaudiũ, milleq. alia bona, & tãdẽ gratia & gloriã æterna cõtingant. Sed ecce alterũ exemplum ex auditoribus desumptũ. Christiani estis, Dominus enim vester Christus est; vnde ad vos pertinere illius honorẽ, aut dedecus debetis existimare: viri estis iudicio præditi, atq. catholici: ex fide scitis, per vestra bona opera glorificari Christũ Iesum; per mala vero blasphemari, vt inquit B. Paul. ad Rom. 2. Eia ergo colligite animũ, cõcipite vires, de cernite Christo obsequiũ præstare, rẽ agredimini in Christo operãtes: dabit ille spiritũ, dabit lumẽ, dabit gratiã & gloriã. Si tẽpus belli, aut fãmis, aut pestis, aut iusigne malũ incidisset, ita epilogum faceres. Perpendite ergo viri christiani mala quę patimur: cũq. in solo Deo remedium nobis reliquũ sit, nitimini placere illis; poenitẽtia illũ placate; bonis operibus beneuolũ & propitium promeremini; vt vobis placatus poenam remittat, mala auerrat, medelã apponat, vos cõsoletur, & deniq. vobis gratiã conferat & gloriã.

Roma. 2.

Tandem epilogum, ex his, quæ propria sunt, iuxta statum de quo agitur, vel propriam materiam, vel proprium mysterium aptissimè componere poterimus. Exempli gratia, si de Euangelio, in quo de tentatione agitur, fortè concionemur: perstringemus in epilogo, cum hostibus in dictum esse nobis bellū validissimis, quibus nullum aliud negotium, nisi catholicis pestē & exitium in ferre: vnde colligemus & arma nobis, & pugnandi peritiam esse necessariam. Hinc obsecrabimus auditores, ut vires à Deo petāt, pugnandi artem discant, arma cōquirant, sancti propositi calceos pedibus accommodent, fidei & patientiæ scuto se muniant, spei galeam & humilitatis, atq. ceterarū virtutum loricā induant, verbi Dei gladium arripiant, fortiter cōstanterq. dimicēt, ut hac ratione hostē superent, & prosternāt, auferantq. ab illo mortificationis spolia, potiātur amore & gratia, tandēq. gloria fruātur. In Euāgelio, in quo de nuptijs agitur, ad spirituales nuptias populū exhortemur. In Euāgelio dē quaduplici illa terra, auditores admoneamus, ut bonā se Deo terrā præstent, spinis carentē. Iuxta quē modum, si epilogi leges in prōpitu quis habet, aptos & vtilis epilogos facile conficiet.

Quando verò paraphrastem egit concionator; si commodè potest, totius paraphrasis epilogum recōcinnat, omnia de quibus concionatus est, perstrictim enumerans, & ad ea auditores exhortans: aut si vnum quiddam ex omnibus est præcipuè disputatum, epilogo illud absoluat.

Sed accipe tandem consilia aliquot, quæ conficiendorū epilogorū viā facient multo faciliorē, simulq. ad conficiēda exordia copiā parient. Inventionis primo vtere instrumēto: confer omnia, quæ in narratione, in cōfirmatione, & cōfutatione dixisti: immò etiā nōnunquam ea, quæ in exordio: facitoq. ex illis summam vnā, cuncta quā breuissimè cōplectentem. His simile aliquod adde, rationemq. aliquā efficacē & perspicuam, confutationemq. potissimam, ut ex his omnibus, amplectendum esse quod persuadere tentas, colligas. His exclamatiōē adiunge, & atq. obsecratiōē, qua auditores obsecres, simul tu ipse pro illis oratiōē Deo fūdas. Porro iuuabūt te & epilogi cōmunes & confir

& confirmationum, & confutationum appendices. Vbi etiam polliceri audeo, tantam tibi copiam affuturam, ut labor tibi in eligendo maior sit, quàm in comparando.

Aliquot tamen, quæ partim iam supra dixi, admonere te velim. Alterum est ut coneris epilogum reliquæ orationi adiungere & confuere: hoc est, ex ipsa confutatione, continuo quodam ductu protrahere: ut exemplo mox mōstrabimus. Non enim semper epilogus disunctus probatur: verbi gratia, quem incipimus dicentes, hætenus demonstrauimus, &c. Alterum vero, est, ut te ipsum in epilogum serues integrum: ne in fine te deficiat vox, aut etiam vires. Tertium est, ut partem hanc non tantum inuenias, sed accuratè & cogitatè describas, memoriæq. mandes. Nihil enim oberit, si conceptis verbis epilogum pronunties: immò proderit multum. Quartum est, ne sis prolixus; sed quæ dicis verborum certo numero complectaris.

Hæc quæ dicerem in promptu habui. Non dubito quin alia multa, & forte potiora exiguum meum ingenium prætereant. Sed diligentibus & doctis, concionandi iter quodammodo strauimus. Qui si orationi, & lectioni incumbant, animoq. patienti & constanti, exordijs, aut epilogis conficiendis insudent: multò plura & præstantiora, quam ea quæ nos indicauimus, proculdubio assequentur. Prope enim est Dominus inuocantibus eum in veritate: fidosq. milites, & in diuinam voluntatem verè propensos deserit nusquam: quin immò eos omnibus beneficijs, omniq. fauore auget, & cumulat. Beatus vir qui timet Dominum, & sperat in eo.

Psalms. 144

Psalms. 33.

Caput. XI. De methodo analyseos.

Væ hætenus tractata sunt, ad genesē methodum spectant: docuimus enim qua ratione opus quod uis nouum, vel magnum, vel paruum confici possit. Sequitur nunc, ut qua ratione discernendum sit de opere confecto, quaq. ratione id interpretandum sit doceamus: quæ duo ad methodum Analyseos pertinent officia. Quamquā

& hæc etiam ad regulas, quæ in superioribus traditæ sunt, exigi debent.

Igitur, quod attinet ad discernendum, sic statue; præcepta geneseos esse regulam Analiseos. Etenim si iuxta statutam regulam opus sit confectum, bene se res habet: sin secus, non est rectum opus. Quod si interpretari velis, vel glossam facere, vel commētarium, vel paraphrasim, vel annotationes, aut scholia, hæc tibi præcepta sint. Glossa à Græca voce γλῶσσα linguā significante, dicta est; quasi quæ loquatur. Tu igitur (vt ita dicā) glossator, indica finem argumentumc libri, & omne artificium; indica argumenta, & argumentationis formam: vt facit sanctus ille & angelicus doctor, præstantissimus omnium interpretum hac in parte. Si commentarium vis facere, congere, quæ in eadem rem disputari possunt: vt sancti Thomæ interpretes faciunt, & multi ex sanctis patribus in scripturam: qui interpretatione iusta non contenti, multa in nostram vtilitatem addiderunt.

Paraphrasis subdificilior est, & pulchra: præsertim vbi variantur personæ loquentes. Annotatio ad ipsas voces præsertim spectat. Scholia ad loca obscura. Hæc obiter tantum indicasse satis est, ne quid ignorent Theologi nostri. Hactenus Dialecticæ fines, meo iudicio, non excessi: quidquid enim ad methodum spectat Dialecticum est.

Caput. XII. De elocutione: tertia dicentis parte.

Xpositis ijs, quæ ad inuentionem & dispositionem spectant, de elocutione nobis est dicendum: quæ in sermonis ornatu consistit. Huius (vt quod ad concionatorem attinet, quam breuissimè absoluā) quattuor meo iudicio partes sunt. Nam & in vocum candore, & castitate consistit, & in rhythmo periodi, & in figuris, & in pulchra dictionum proportione, quæ pars ad figuram referri solet. Ego quidem modo Latinos non doceo, sed eos tantū qui vulgato præsertim sermone dicere solent; quamquam nonnūquā
Lati-

Latino, aut Græco. Latino quidem est voces indicare candidas, & quam sit ratione periodus cōponenda, vt fluat, designatq. in voces bene sonantes præscribere: nobis tantum ea, quæ ad Christianum concionatorem pertinent, dicenda sunt. Sint igitur voces, quibus vtatur concionator, honestæ, neque nimis exquisitæ, aut affectatæ: sint ita graues, vt habent simul sanctam humilitatem admixtam. Quod fiet, si concionatores versent diu sanctorum Patrum libros: sic enim vnà cū spiritu phrasim etiam imbibent, eamq. intellectu, & memoria tenaciter retinebūt. Hūc etiam spectat maximè spiritaliū librorum lingua vernacula editorum lectio: hac enim fiet, vt sancta quadā, placida, pia, graui, & efficaci dictionis simplicitate cōcionatores imbuantur. Equidem de phrasi, qua prædicandum sit Euangelium dixi iam libr. I. Nunc illud tantum addā; huiusmodi stylum, & dictionem imitatione magis constare, quàm arte, & ex spiritu potius quàm ex accurata præceptorum obseruatione proficisci. Vos igitur, quibus concionari animus est, ex sacris libris, & ex sanctis Doctoribus vocum honestatem, & candidam proprietatem discite; atque vbi desunt voces propriæ, periphrafi vti mini, ne quid vniquam aut obscœnum aut absurdum profertis.

At hīc adnotandum est, non omnem semper Scripturæ phrasim imitari licere: prudentia enim maxima hoc loco opus est. Quis enim è suggestu dicat de Deo illud Psalm. 77. *Tamquam potens crapulatus à vino? Sæpè dixi* (idque necesse est in promptu semper habere) iuxta circumstantias, & conditiones personæ dicentis, & auditorum, atq. etiam temporis, & loci loquendum esse, vel tacendum.

Ceterum scriptura tota figuris scatet, de quibus nos metipsi in præfatione psalmorum tractauimus. Partem hanc ornatus concionatoribus commendamus, qua scriptura frequentissime vitur, Sunt autem figurarum genera hæc potissimum:

Metaphora, quæ Allegoriam, Anagogiam, Tropologiam, Aenigma, Parabolamq. complectitur.

Metonymia. Vt: *Vocauit terram & cælum*: Id est in terra & in cælo contentos.

Synecdoche. Vt: *Omnes, quæ sua sunt quærunt*: Hoc est multi. Antonomasia, quæ rem indiuiduam, per vocem explicat generalem: vt quando hæc vox, Apostolus, significat Beatum Paulum: item, quando Deus significatur illis verbis: *Ego sum qui sum*.

Exo. 3.

Psal. 3.

Psal. 102

ad Gal. 1.

Psal. 106

Psal. 6.

Auxesis, qua rem extollimus. Vt Psal. 3. *Tues Domine fortitudo mea gloria mea, & exaltans caput meum*. Quæ si iuxta materiæ substantiam fiat, pulcherrima est figura. Vt: *Miserator, & misericors Dominus, longanimis & multum misericors*. Et alibi: *Iustus Dominus & iustitias dilexit, &c.*

Hyperbole excessum significat. Vt: *Licet Angelus de cælo Euangelizet vobis, præterquam quod Euangelizauimus vobis, anathema sit*. Item Psal. 106. *Et ascendunt vsq; ad cælos: descendunt vsq; ad abyssos*, Et Psal. 6. *Lauabo per singulas noctes lectum meum: lacrimis meis stratum meum rigabo*.

Periphrasis est circumlocutio: accommodatissimus tropus ad explicandas res turpes, & temperandum vocum rigorem. Ita appellauit Saul Ionathæ matrem, mulierem vltro virum rapientem.

2. Cor. 4.

2. Cor. 11.

Ironia est, vt 2. ad Cor. 4. *Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo*. Et 2. Cor. 11. *Libenter suffertis insipientes, cum sitis & ipsi sapientes*.

Psal. 44.

Est etiam figuræ imago quædam Parenthesis. Vt Psal. 44. *Sagittæ tuæ acute (populi sub te cadent) in corda inimicorum regis*. Iuuat autem Parenthesis, & explicat orationem, & habet energiam.

Luca. 24.

Aposiopesis, reticentia est. Vt Luca. 24. *Si cognouisses & tu in hac die tua, &c.* Optimus quidem dicendi modus, qui multo plura dicit, quàm si expressè loquaris, & quo, quæ tibi altius animo insident, sine periculo, & cum vehementia quadam insinuas.

2. Esd.

Emphasis rei magnitudinem indicat. Vt, *Tu solus sanctus. Memento mei Domine propter bonitatem tuam*. *Omnia opera nostra*
ope-

operatus es in nobis Domine. Totæ Deo gloria tribuitur, & opus ipsum.

Mimesis ad Ironiam spectat, & est alienorum morum, aut verborum imitatio: quæ gestu, & verbis constare potest. Vt Mat. 9. *Non est opus medico bene habentibus, sed male habentibus*: Quasi dicat vos ô Pharisei sani estis: medicina mea non habetis opus. Sic solemus, quæ alij malè fecerint, vel dixerint, cum quadam irrisione probare. Vt: pulchre quidem philosophatus ille est; afferuit peccata solum mortifera esse vitanda, & perfectionem Euangelicam, laicis, & matrimonio coniugatis non conuenire.

Epiphonema est acclamatio. Vt Psal. 2. *Beati omnes, qui confidunt in eo*. Psal. 2.

Apostrophe est auersio: quam sæpe Dominus in Euangelio conuersa ad Patrem oratione docuit. Est autem vtilissima concionatori, dum se, vel ad Deum, vel ad astantes, vel etiã ad quascunq; res conuertit: vt Deut. 32. *Audite cæli, quæ loquor*: & Hier. 2. *Obstupesci te cæli super hoc*. Hier. 2.

Prosopopeia, personæ fictio est, qua rebus persona carentibus personam tribuimus. Vt: *Flumina plaudent manibus simul montes exultabunt*. Quo dicendi modo in illo cantico, *Benedicite omnia opera Domini Domino*, omnes creaturæ inuitantur ad benedicendum Domino. At in Scriptura hoc non fit sine spiritu: aliquid enim significant creaturæ inuitatæ.

Paralepsis est quando afferentes nos nolle rem dicere, illam tamen dicimus, siue in meliorem, siue in deteriorem partem. Vt Iohan. 14. *Non dico vobis quia ego rogabo patrem pro vobis*. Et 1. Cor. 11. *Laudo vos, in hoc non laudo*. Quod si iungas paralepsin aposiopesi, vehementer mouebit. Vt, volo prætermittere huius temporis ignauiam, lasciuiam, inuercundiam, & alia quæ recensere possem, nisi vererer ne tædio auditores afficerem.

Est & alius figurarum ordo iuxta dictionum situm, & decorem.

Quandoq; enim per Anaphoram eadem in principio sæpe dictio repetitur. Vt, *Vsq; quo Domine obliuisceris me in finem? vsquequo* Psal. 120.

quequo auertis faciem tuam à me.

Quandoq. in fine repetitur: quæ antistropha vocatur. Vt: qui nam opprimunt? diuites. Qui trahunt per potentiam? diuites. Qui conculcant, expilantq. pauperrime? diuites.

Rom. 8.

Quandoq. fit eiusdem vocis in fine vnius incisi, & initio alterius repetitio: quod Climax vocant. Vt Rom. 8. *Scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia vero spem, spes autem non confundit.* Et 2. Petr. 2. *In scientia virtutem, in virtute abstinentiam.*

2. Petr. 2.

Psalm. 82.

Quandoq. in principio & fine eadem dictio reperitur per Epanalepsin. Vt: *Deus quis similis tibi, ne taceas, neque conpescaris Deus.* Humilitas fundat, abicitur humilitas.

Fit etiam eiusdem vocis in medio deinceps repetitio: quod Anadiplosis appellant. Vt: puram reddi animam castitas: castitas est, quæ attollit illam.

Psalm. 113.

Quandoq. ad dicta regredimur: idq. Epanodos dicitur. Vt: *Quid est tibi mare quod fugisti? & tu Iordanis quia conuersus es retrorsum.*

Quandoq. contraria seu differentia opponimus per Diaphoresin. Quo genere B. Aug. omnesq. sancti pulcherrimo & efficaci ad mouendum vsi sunt. Vt: *Mutuabitur peccator & non soluit: iustus autem miseretur & retribuit.*

Psalm. 133.

Tautologia scripturæ familiaris, ad rem augendam prodest. Vt: *viduam eius benedicens benedicam, & pauperes eius saturabo panibus.* Eiusdem vocis repetitio in scriptura rei eximia dignitatem indicat.

Sunt aliæ multæ figuræ, sunt & alij tropi. Sed nos frequentiores, & vsitatiores in sacris scripturis attulimus.

Hactenus ergo de elocutione dictum est pro præsentis instituto. Qui plura cupit, Rhetorum libros euoluat, vbi hæc multaque plura ad orationis ornatum spectantia deprehendet. Nobis enim satis est, demonstrasse in scripturis reperiri tropos, & figuras; & Dialecticam & Retoricam humano ingenio esse natura ipsa impressas, spectareque ad naturalis luminis claritatem.

At ve-

At velim maximè hoc sibi persuadere Theologos; parcissime vtendum esse his figuris: oportet enim concionatorem, piuum, grauem, & modestum potius esse, quàm orationis vbertate luxuriantem. Væ illis, qui orationis flosculis, & non spiritu innituntur: certè enim tota nostra fiducia in Deo est collocanda: verò præsidij, nō nisi vt à Deo profectis vtēdū, ne vilo modo humano fundamēto euangelica prædicatio nitatur.

Caput. XIII. De actione quarta dicentis parte.

OSTrema huius generalis instituti pars est actio: quæ Demostheni oratoribusq. permultis, præcipua existimata est: etenim orationis est condimentum. Nam quemadmodum præclarus naturâ cibus non rectè conditus, contemnitur: contra verò is, qui naturâ insipidus est, si accuratè condiatur, auidius capitur: ita & oratio, siue cōcio, si pulchra proferatur actione, libentius auditur: sin desit actio, fastiditur. Vnde quemadmodum B. August. humilitatem pronuntiavit esse primam, mediam, & supremam sanctitatis partem: ita & Demosthenes de oratoris præcipua parte rogatus, actionem esse respondit. Quamquam ad histriones vel ad poetas partem hanc multi pertinere contendunt. Sed quæstione hac prætermittam, quando tam necessaria pars hæc concionatori est: de ea non nihil differamus.

Reducuntur ad partem hanc alię duæ: scilicet memoria, & pronuntiatio. Memoria qui dē firma pronuntiationē & actionē parit. Nā is qui memoria parū valet: dum de ijs, quæ præcogitauit retinendis, sollicitus animo est, non congrua, & placida vtitur pronuntiatione, & actione. Porro pronuntiatio plurimum valet: nam nisi rectè pronunties, tametsi corpore decorus sis, eris insuauis.

De memoria multi cōscripsere: ego verò breuissimè quod sentio dicā. Memoriam cibi, & potus temperantia conseruat: vinū destruit, nisi diutius bibatur: tunc enim memoriam potius iuuat. Res sicca, sed tēperatę, & quæ cerebrum mediocriter

ter exsiccat (naturâ enim cerebrum satis est humidum) memoria profunt: vt vna passæ; pyrenum præsertim siue nucleorum præsidio: item cicera igni tosta, & id genus multa. Experimento sunt senes, qui cum sint ex defectu caloris humidissimi, memoria sunt lubrica. Sed quod vehementissimè memoriam iuuat, methodus est, distinctio, & ordo. Nusquam memoria te deficiet, si quæ dicturus es, methodo & ordine & distinctio- ne componas, ita vt prolixam etiam concionem breui pagina complecti possis. Si plura cupis de memoria, multi de hac re conscripti extant libri.

De pronuntiatione dicamus. Id tamen admonebo primùm in eorum præsertim gratiam qui expedita lingua vtuntur: singulas litteras proprio labiorum, dentium, & lingue motu proferendas esse: ita enim fiet vt semper honestè & cum decore pronuncies. Nolim concionatorem affectatè pronūciare: hoc enim dedecet, & risum mouet: hoc postulo solùm; vt proprie atque distinctè & cum modestia. Deinde vehementer admonéo cauendum, ne sit vox vnisona: est enim contra rationis ductum. Sicut enim natura distinxit materiam, ita & pronuntiationem. Qui exorditur, pacatus & benè ominans esto, & in auditorum commodum valdè propensus: Qui carpit, acer nō nihil: Qui suadet, vehemēs: Qui docet, grauis & perspicuus: Deniq; qui perorat, concitatus non nihil & efficax. Sed quia hæc omnia experimentis magis discuntur, quàm præceptis, ideò indicasse nunc satis sit.

Præterea mediocris debet esse vox: hoc est non cita, neq; tarda: non magna, neq; parua: nō mollis, aut muliebris, neque horrida; sed integra, grauis, auctoritatis, grauitatisq; sanctæ plena, incorrupta, virilis. Oportet autem attentius proprijs viribus vocem metiri. Quemadmodum enim qui canit, si vocis modum incanendo excedat, deficiet: ita qui in concionando supra modum vocem attollit, necesse est vt postea defatigatus oneri succumbat.

Quo loco admonendi sunt concionatores, vt in epilogos referuent vires. Cum enim oporteat in epologo facilè, expedite, ac

tè, ac placidè loqui, non nihilq; properare, & tūc maximè mouere, & persuadere, efficaciamq; benignam præferre: certe lassus concionator, ne quaquam huic muneri poterit esse par.

Præter hæc omnia, iuuabit nunc aliqua ad conseruandā vocē Physiologica vobis præbere consilia. Tēperātia summopere peccus iuuat, & vocem. Sint cibi simplices: nam quò misti fuerint minūs, minūsq; delicati, eò vox erit clarior & plenior & maturior. Præterea quā à potu te magis temperaueris, arteria minus humoris attrahet, & solidior erit. Castitas etiam vocem magnopere iuuat. Quòd ad potum verò attinet, caue ne bibas interdū: omne enim quod solidam, puram, & firmam reddit arteriam, atq; tersam, & magis explicabilem, prodest voci: vnde genu flexio; quoniam arteriam extendit, vt sit efferendæ voci accomodatior, vocem iuuat; & cibi etiam dulces, qui sani sunt, & arteriam reddunt molliorem, atq; magis defæctam. Mel ergo concionatori amicum: cibi asperi & styptici valde inimici sunt.

De illa parte actionis, quæ in totius corporis, & singularum eius partium situ consistit, postremò dendum. Oportet concionatorem honestum, & decorum, siue modestum esse: cauerò quippe debet, ne vllum vel situm habeat, vel motum faciat, qui non sit honestus, prudens, grauis: oculi enim omnium in illum intenti sunt. Quare quidquid indecorum in eo viderint, & tædio eos afficiet, & attentioni, & persuasioni nocebit. Porro, & pronuntiatio, & situs, motusq; corporis, mutari debent iuxta materiæ rationem. Nam alia pronuntiatio & sonus vocis decet docentem, alia corripientem, alia exordientem, alia facientem apostrophem, aut epiphonema. Hæc quidem experimētis potius, quàm præceptis deprehēduntur. Sed si quis præcepta cupit, hanc accipiat omnium maximā regulā: vt meminerit semper, se esse cōcionatorē Euangelicū; itaq; & in voce, & in corporis gestu, & situ, ita sit cōpositus, vt nihil efficiat quod nō deceat virū apostolicū, atque corā Deo, & de Deo dicentē.

Præter hæc omnia, & in pronuntiatione, & in actione circumstantiarū omniū ratio est habenda. Alia enim decet cōcionatorem

rem senem: alia ætate minor: alia dicentem corā rege: alia dicentem de tristibus: alia de lætis: alia in vno Templo: alia in alio. Verum quidem est hæc omnia ex spiritu Domini præsertim dependere: quo si quis agatur, regulis certè humanis ferè necesse non habet. nam vt B. Hieronymus ait, Donati vel Quintiliani regulis adstrictus nequaquam est spiritus sanctus: quippe quia supra naturam est & artem.

At nos iuuare nihilominus debuimus concionatorem: cui, tametsi spiritu sancto plenus sit, non modò artis præcepta nõ oberunt, sed maximo erunt, vt ab spiritu sancto regatur, ad iumento. Etenim, quæ docet ars naturæ imitatrix, ab spiritu sancto etiam sunt, qui naturæ est auctor.

Illud autem etiam hoc loco obseruandū est diligenter; quæ sit tibi, & in prolatione verborum, & in motu, & gestu corporis, frequens, & familiaris consuetudo: nam quibus nos assuefacimus, ea in naturam conuertuntur: itaque cum sit tibi diuturna consuetudine habitus ingeneratus, difficulter in suggestu poteris tibi ab eo cauere. Ergo concionator semper loquatur, semper agat vt concionator: vt inter concionandum, etiã sui oblitus, quæ concionatorẽ decet facilius præstet, & rectius.

Tandem, si me audis, tu qui cõcionari cogitas, primùm aut solus, aut coram amico, cui confidere possis, concionaberis, vt dere ipse periculum facias, corrigasq; diligenter, quæ in te vitia deprehēderis. Rectè autem facies, si insigniores cõcionatores imiteris: multa nãque in hoc præsertim munere, imitatione paratur. Sed caue tamẽ, ne actionũ, quæ tibi nõ satis cõueniãt, imitationẽ affectes: neq. enim omnia omnibus accomodata sunt: cū varij sint Spiritus, variæ cõditiones, & circũstantiæ: ex quo fieri solet, vt quæ pronũtiatio, qui situs, & motus corporis aliũ decorauit, te nõ modò nõ cõmendet, sed ridiculũ etiã efficiat. Ergo oportet expēdere, & spiritus, & ætatis, & auctoritatis diuersitatẽ: imo & quid populo magis arrideat spectare: sic enim fiet, vt quæ imitari oporteat imiteris, cetera prætermittas. Ne quæ verò erit hoc difficile mimiũ: nã animi pietas, & humilitas, & diligentia in honorem Dei & in fratrum ædificationem propèsa, faciliẽ & perspicuè quid tibi faciendum sit docebit.

Transitio ad capita sequentia.

Hæc habui, quæ de elocutione, actione, pronũtiatione, & memoria, breuiter tantũ, pro mei instituti ratione, dicerẽ. Quibus tametsi meum iam pensum absoluerim, meoq. muneri satis fecerim: tamẽ quorundam efflagitationibus coactus, capita sequentia interpono, in quibus ad tuendam memoriã, quæ potissima, & vtilissima vita sunt, paulò latius recenseo.

Caput . XIII . De iuuanda concionatoris memoriã, quin etiam, vt dici solet, oratoris instrumento.

Memoria ratione concionatores memoriã iuuare possint, breui quoad fieri poterit oratione docere modò decreui: non enim Physiologorum de hoc argumẽto ex professo differentium personã nunc sustineo. Igitur memoriæ iuuandæ subsidia, quædam sunt à natura, quædam verò ab arte: sicut aliarum etiã omnium rerum (exceptis ijs quæ supra naturam sunt) quædã dicuntur esse naturales, quædam verò artificiosæ. Porro artificiosas nunc illas appello, quæ non naturã solum ducunt, sed hominum industriã, & labore parantur: scilicet arte, & exercitatione. Vnde illud vulgò circũfertur axioma; res naturã, arte, & exercitatione constare: & item illud; naturã fieri homines habiles, arte industrios, exercitatione prõptos. De his ergo tribus vbi dixerimus, muneri nostro factum erit satis.

Caput . XV . De naturalibus memoriæ subsidijs.

Nemo est quin videat, præcepta hæc iuuandæ memoriæ illis tantum potesse, qui memoriã à natura qualem cumque acceperunt. Qui enim hac facultate destituti sunt; quales nonnullos aliquando vidimus; ij cum veluti mortui sint, nostris non possunt subsidijs
vlla.

vlla ratione iuuari. Igitur de memoriæ remedijs dicturus, hoc iaciō fundamentum: illa esse posse adiumenta memoriæ, quæ temperaturam corporis memoriæ aptam conseruant, & augent, aut malè affectam sanant: ex quibus è conuerso colligi potest, quænam illa sint, quæ memoriæ noceant. Accepimus ergo ex Philosophis, & Medicis, memoriæ nequaquam nimia vel siccitate, vel humiditate gaudere. Nam cum & recipere debeat, & retinere, quæ receperit: certe si valde sicca est, difficulter ipsi res imprimuntur; si autem valde humida, delebuntur atq. euanescent statim. Quare videmus, eos qui ingenio parum valent, propter siccitatem tenaci esse memoriæ; contrà verò eos, qui ingeniosissimi sunt, propter humiditatem, fragili esse, atq. infirma; eos autem, qui temperati sunt, valere & memoriæ & ingenio. Itaq. qui firmam vult absq. ingenij iactura memoriæ, caueat sibi à nimia tum humiditate, tum siccitate. Sed caueat etiam præterea à nimio frigore, atq. calore: hæc enim duo suapte natura (quamquam ratione diuersa) exsiccandi vim habent: frigiditas autem si cum humiditate coniuncta sit, humiditatis nimie solet esse causa, vt in hyeme experimur. Relinquitur ergo ex his, illum cibum, vestitum, locum, illasq. corporis exercitationes, quæ nimie siue humiditatis, siue siccitatis procreatrices sunt, memoriæ plurimum obesse: contrà verò, illa omnia, quæ calorem temperatum, & humorem iuuant, neq. siccitatem expellunt, prodesse; quia scilicet ijs, spiritus vitales, & animales, quibus memoriæ actiones fiunt, non modo non malè afficiuntur, sed etiam maximè iuuantur. Multa ex his plana fiunt, quæ quisq. experimento deprehendet. Nam ventriculi cruditates, & (vt vulgò dicitur) indigestiones, quales prouenire solent, ex cibis omnibus crassis, & vapores crudos emittentibus, vt cepis, caseo, carnibus suillis, alijs, herbisq. minus nobilibus, & fructibus immaturis, lædunt memoriæ. His adiunge nimiam, vini potionem, præsertim meri, & omnino quemuis nimium aut intempestiuum potum; nam ex eo cruditas generatur: atque adiunge item pabula omnia acetosa. Hæc ad cibum & potum spectant. Ex quibus colligendum est, vestitum etiam

& le-

& lectum, atq. cubiculum oportere esse temperatum: itaq. nimiam libertatem, & indulgentiam corporis, quæ humiditatem parit, esse memoriæ inimicam.

Sed quod ad exercitationes etiam corporis attinet, cauendum est inter ambulandum vel sedendum, à nimio frigore, aut calore: & præsertim à noctis frigiditate: maximè verò vespertini crepusculi, & eius partis noctis, quæ dicitur, prima fax, hoc est, quæ solis occasum immediatè sequitur. Cauendum etiam est à nimia quiete, & à nimio præsertim somno: nimius enim somnus, præterquã quod sensibus torporem adfert, humiditatem gignit, & animales spiritus sopire quodam modo videtur. Sed & diurna quies, quam magna abstinentia, & sobrietas non comitatur, persimilis est nimie nocturne quieti.

Illud tamen sciendum est: non licere statim post sumptum cibum ire cubitum; præsertim hora pomeridiana: gignuntur enim ita ex caloris vehementia humores plurimi, qui caput grauant, & cerebro, spiritibusq. animalibus nocent: nisi forte erecto corpore, & in loco temperatissimo, breuissimū somnū pomeridianum capias. Quare post cibum sumptum, primum quidem vel stare vel modicè deambulare, vtilissimum est: deinde cum post duas ferè horas in ventriculo facta est prima concoctio, & vaporum copia iam euauit; tempus est somno accommodatum. Sed hoc de ijs tantum accipiendum est, qui multis cibis, & egregiè conditis ventriculum replēt: non enim hanc legem ijs dicimus, qui simplicibus cibis parcè & moderatè vescuntur. Sequitur etiam ex his immoderatam actionem, laborem nimium, sollicitudinem, dolorem, & tristitiam, post cibum vitari oportere: nisi ad hæc nos lex impellat caritatis.

Iam ergo, vt summam colligamus, infertur ex omnibus ijs, quæ hætenus dicta sunt, vnam esse optimam memoriæ adiutricem temperantiam: hoc est sobrietatem in cibo & potu, castitatem, moderatam vigiliam, maximè verò ante lucanā, quæ non memoriæ tantum, sed alijs etiam rebus permultis vtilis esse solet: nam & memoriæ, & ingenio, & litteris, & orationi, & cuius vtili, & sanctæ exercitationi aurora est gratissima.

K Nescio

Nescio quis malus Dæmon hanc pessimam in orbem iuexit serò cubandi, & serò surgendi consuetudinem. Credo e quidē eam Diabolum ideò disseminasse, quia multa malorum initia, & sanctarum omnium exercitationum interitum inde existere posse præsenferat.

Sed vt ad institutum redeamus; cūm hætenus ingenere docuerimus, quæ nocere, & quæ prodesse memoriæ possint: super est nunc vt ijs respondeamus, qui adhuc speciatim de cibis memoriā aut ledentibus, aut iuuantibus doceri cupiunt, quò facilius alios quærere possint, ab alijs autem abstinere. His igitur ego vno verbo respondeo, inuestigandum primū esse, quinam cibi cum abstinentia & corporis maceratione conueniant: nam vbi quis primū hac ratione regnum Dei quæserit, id postea, quod ad memoriā pertinet, illi adijcietur. Quid enim? nonne sancti Patres Græci, & Latini, qui nobis diuino beneficio magistri dati sunt, quiq; non ex dono tantum, sed labore etiam, & industria multa compararunt, singulari quadam abstinentia, & sobrietate fuerunt insignes? Ferre nō possum quosdam, qui memoriæ causa, dicunt, electos quosdam, & preciosos cibos, aut medicamenta nescio quæ delicate confecta deuorari oportere. Ego verò in nomine Iesu, tibi, candido lector, auctor esse potius velim, vt tibi sit potissima bonæ conscientie cura, & vt habere studeas in anima illum, qui bonorum omnium fons est: is enim tibi memoriā, ad tuam, & proximorum tuorum salutem necessariā largietur. Esto castus, honestus, temperatus, corpusq; moderatè & prudenter in cibo, potu, vestibus, lectoq; macera, non plus illi conferens, quàm quod ei conseruando, & laboribus ferendis necessariū sit: ita enim fiet, vt Dominus, qui potest omnia sanare, & viuificare, firmiorem tibi infirmissimo memoriā tribuat. Neq; tamen velim existimes hoc ideò à medici, quòd quęcumq; volueris tibi prohibito edere concedam: hoc enim tētare Deū esset: nisi fortè aliquid tibi Dominus hac de re inspirauit, vt Beato Iohanni Baptistæ, Beato Francisco, Beato Dominico, Beata

tæ Chatarinæ Senensi, & nonnullis alijs sanctis. Sit ergo hæc tibi regula. Si pauper es, & ex aleemofyna viuis, ede quæ apponuntur tibi: si verò ex proprio viuis ære, eide quæ sana sint, & concoctū facilia, vt id tempus somno tribuas, quod seruandæ salutis, & capitū tuendo necessarium sit. Qua de re Medicum aliquē doctum, expertum, & pium vtile erit consulere. Sed consule item, obsecro, virum aliquem prudentem, piū, corpusq; macerantem, & Christi Iesu gloriæ, fratrumq; ædificationis zelo accensum: nam ab hoc etiam quid facere te oporteat, in his omnibus disces.

*Caput. XV II. De memoria arte & exercitatio
ne iuuanda.*

Hætenus de naturalibus medijs: nunc ad artem, & exercitacionem deueniamus. Sunt qui artem quandā iuuandæ memoriæ excogitauerint, qua certis quibusdam locis reponuntur, & ijs veluti custodienda commendantur ea, quę memoria necesse est retinere: vt si cui dam viæ, definitionem Sacramenti quis commendet; cuidam domui materiam, & formam baptismi; cuidam cubiculo ministrum. Iuxta hunc ergo modum cuncta quę memoria conseruare cupimus, per diuersa loca possumus distribuere, vt tibi, cū oportuerit, seruata & reposita ea reperiamus. Et hæc quidem memoria, quoniam huiusmodi locis nititur, localis appellatur. Sunt alij qui rem scriptis mandant, & paginarum atque linearum distinctione memoriā tuentur: qui modus vehementer mihi sæpe placuit: quia ea, quæ scripsimus, rectè quasi legentes recolimus, & in memoriā reuocamus. Sed hic etiā modus ad memoriā localem refertur: imò & alius etiam (ni fallor) quicumque externo aliquo nititur subsidiò.

Sed, vt verū fatear, ex omnibus modis, ille mihi gratissimus, & vtilissimus semper fuit, qui cum rationi & intellectui magis

innitatur, germanus propriusq. magis est naturæ nostræ. Est ergo optimum memoriæ subsidium, rem apprimè & penitus intellexisse: quod enim altiores in intellectu radices egerit, firmiùs residet in memoria. At hoc fieri non potest sine magno animi affectu: nam hoc naturâ comparatum est, vt quarum rerum studio maximè ardemus, illæ multò magis nobis hæreant. Præterea confert plurimùm memoriæ, methodica dispositio, qua res & proprijs collocentur locis, & distinctæ aliæ ab alijs sint, & sibi inuicem mirè cōueniant: nam & ordinem, & distinctionem, & proprietatem, atq. conuenientiam rerum, nomine methodi complector. Conuenientiam quidem præstare potest ordo locorum topicorum: nam ex causis venient nobis in mentem effecta, ex adiunctis subiecta, ex vno dissentaneo aliud, ex maiore minus, ex toto partes, ex genere species aut etiam è conuerso. Distinctionem autem & ordinem pariens diffinitio, & diuisio.

De exercitatione.

PLures sunt ad excolendam memoriã exercitationes. Prima est, discipulos docere: nam dum alios doces, cogis rem altiori mente reponere. Huc reuocatur mutua cum socijs de rebus tractatio, & disputatio. Nam omnino rem voce efferre, prodest multū: adeo vt vel si tecum ipse solus loquaris, memoriæ id sit fulcimentum: præsertim si quæ scripta sunt, altiori voce legas: tunc enim per duos sensus ad discendum aptissimos memoriã iuuas.

Præterea vtilissima est exercitatio, aliquid quotidie memoriæ mandare, & quæ antea mandaueris repetere, Proderit autem vehementer, si aliquem habeas socium, coram quo recites, & reperas, & cui rationem, veluti magistro reddas. Quòd si vterq. discatis, & vterq. alter alteri repetitis, iuuabit multò magis: nam audire ab alio non potest non esse vtilissimum. Caue tamen ne mentem multitudine cluas: immò ita eam excole, vt antequam noua discas, vetera renoues: est enim

enim vt ventriculus memoria, qui si semel ciborum multitudi-
ne opprimitur, calorem, & vires amittit paulatim: vt de ingenio
adnotauit Seneca.

Proderit etiam, singulis diebus quid denuò accesserit memoriæ diligenter obseruare, idq. recolare.

Tandem optima est memoriæ conseruatio, si sæpe tacitus mēte, & cogitatione reuoluas, atq. ad eò voce repetas, ea quæ didiceris: maximè verò si cubitum vadens, & summo mane surgens id facias.

Multa illa q. (ni fallor) non contemnenda memoriæ adiumentum conmmostrauimus. Apud alios erunt multò plura: sed si hisce meis quis vti velit, polliceri audeo memoriæ firmitatē. Sed illud pro colophone addiderim; omnium maximam, & felicissimam esse illam memoriã, quam Dominus confert: cum scilicet inter concionandum inspirat quæ ipse scit audienti populo pro futura. Hanc ergo, lector, tibi memoriã exopto, hanc tibi precor. Tu verò fac ita viuas, vt diuini amoris igne accendaris: sic enim fiet, vt quæ Christi gloriæ, proximis autem vtilitati futura sint, ea tibi

suggerat Spiritus Sanctus.

K 3

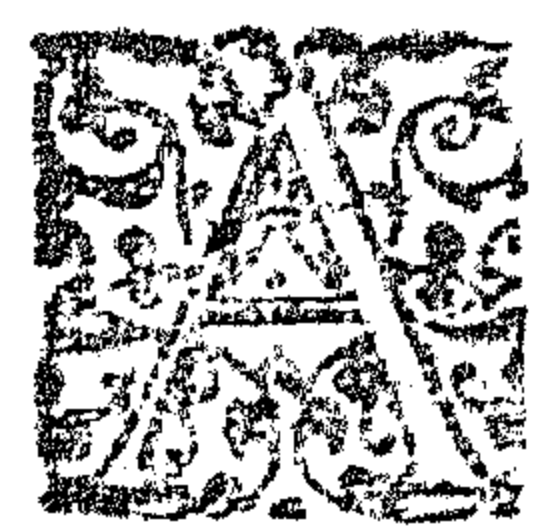
LIBER

LIBER QVARTVS DE SPE CIALIBVS CONCIONATO- INSTRUMENTIS.

Vm tractatus huius initia auspicaremur; ex Dialectica edocti, huius instituti partes quatuor esse diximus; primā scilicet de fine, alteram de materia, tertiam de officijs, quartam de instrumentis: et eam partem quæ de instrumentis est, qua duplicem item fecimus: nimirum, quia in uentionē, dispositionē, elocutionem, & actionē, continet; nisi si vis etiā addere memoriā. Iā verò finē concionatoris diximus esse, omnem hominem perfectum reddere, vt diui Pauli nos docet auctoritas. Ad hæc materiam ex qua, diximus esse totam scripturam, non canonicā modo, sed ecclesiasticā, sanctosq. doctores: Materiam de qua, quidquid in scriptura docetur. Materiam circa quam, virtutes omnes, & peccata, atq. præcepta omnia, & consilia: Materiam deniq. in qua, ipsa hominum corda. Præterea officia diximus esse, intellectum & voluntatē quoad verum & bonum perficere. Tandem ad instrumenta deuenientes, duplicia esse diximus: scilicet generalia & particularia. De generalibus actū est: nimirum de præceptis inueniendi, disponendi, eloquendi, & agendi: super est nunc vt de instrumentis specialibus differamus.

*Caput. I. quo ostenditur ad concionandum instrumentis
tum diuinis, tum humanis opus esse.*

Notare oportet in primis, concionandi munus, & diuinum esse & humanum. Diuinum esse vel ex eo constat, quod filius Dei illud tamquam proprium habuerit: vt iosemet testatur dicens, *In hoc natus sum* & *in hoc ueni in mundum. vt testimonium perhibeam ueritati: Et vos uocatis me magister & Domine, & bene dicitis, sum etenim.* Qua de causa Dominus sæpius testatur, se odio à mundo habitum

*Iohan. 18.
Iohan. 13.*

bitum quia testimonium de illo perhibebat: & asserit se à Patre clarificatum super terrā: & in monte Thabor Pater de illo dixit: *Ipsū audite.* Præterea Christum secuti Apostoli hoc sibi iniunctum munus pronuntiaut. Petrus non arbitratur iustum, se ministrare mensis, vt vacet uerbo Dei. Paulus se nō missum ad Baptizandum sed ad Euangelizandū profitetur. Vnde hoc munus proprium Episcoporum est: vt ex beato Paulo, & ex Concilijs, nouissimè verò ex Tridentino constat.

*Iohan. 14.
Acto. 1.
Acto. 6.*

Humanum autē esse hoc munus, experimēta docē: nō enim sine litteris cōmodè peragi potest. Neque verò est quod audax quinis obijciat nobis Apostolos, aut quēquā ex sanctis: ijs enim spiritus sancti plenitudo suppedauit quidquid alioqui ex humanis litteris esset petendū: quāquā neque ij omninò à studijs litterarū abstinere. Vos autē quibus spiritus sancti abūdantia data nō est, Patres nostros ecclesiæ sanctæ doctores Græcos & Latinos habere debemus duces, & auctores: qui certè diuinis pariter & humanis litteris diligenter studuerunt.

*1. Cor. 1.
Con. Trid.
ses. 5. ca. 2.*

Fit & ex ijs, utriusque generis instrumenta, diuina scilicet & humana concionatori esse per necessaria. De humanis hætenus in genere dictum. Diuina autē nūc appello sancta, spiritualia, & quæ scriptura sacra docet: quibus omnibus tūc demū quis erit optimè instructus, cū à Deo ad prædicandū uocatus fuerit: Deus enim indignum non uocat: immò quem uocat, spiritu munit, & donis necessarijs.

Sūt ergo cōcionatoris arma, omnia uirtutū, sanctarūq. exercitationē genera: quibus si destituatur, eū in ermē esse militem est necesse. Rē accuratius explicemus. De cōcionatoribus Dñs cōqueritur Hier. 23. *Nō mittebā Prophetas, & ipsi currebāt: nō loquebar ad eos, & ipsi prophetabāt.* Expēde uerbū illud, *currebāt*: ferè enim semper qui minus sunt idonei, auidius expetūt prædicandi munus. Expēde itē uerbū, *Nō loquebar, & ipsi prophetabāt*: ex quo colligitur illos nō rectè prædicare quibus Deus nō est locutus: locutus in quā in spiritu per sanctas scripturas. Neq; enim solus loquitur scripturæ cōtextus, sed per eū oportet tibi spiritus sanctus loquatur: alio qui enim etiā hæreticis, & perdi-

Hiere. 23.

tis quibusdam, & flagitiosis Christianis, quibus etiã scripturæ in promptu sunt, Deus loqueretur: quod tamen hoc loco Dominus expressè negat.

Caput. II. De concionatoris spiritulibus instrumentis.

Ed ut recenseamus iam instrumenta sancta, quibus instructum esse oportet concionatorem: primùm ea de re in genere dispiciamus. Primo loco cõstitutio spiritum Dei: id est gratiam, ac virtutes cunctas, & dona, & cæleste deniq. atq. diuinum lumen. Non enim ad intelligenda Dei verba, naturale lumē, ac fidei, ipsaq. sciencia acquisita est satis: sed gratiæ potiùs lumen requiritur. Res nãq. diuinæ, nõ nisi diuino lumine cernuntur. Vnde illud vocari indubiũ videmus, an qui Dei verbũ in peccato mortali existēs prædicat, mortaliter peccet. Sed esto nõ peccet: legite B. Paul. 1. Cor. 2. *Quis enim scit hominũ quæ sunt hominis nisi spiritus hominis qui in ipso est? Et infra: Animalis homo nõ percipit ea quæ sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi, & nõ potest intelligere, quia spiritualiter examinatur spiritualis autē iudicat omnia. & ipse à nemine iudicatur.* Certè enim nisi quis spiritũ Dei habeat, & volutatē Dei ab S. spũ. in intimo corde edoceatur, nõ poterit eã in scripturis latētem cognoscere.

Sed & spiritum etiam ipsius scripturæ optimè tenere oportet: docuit enim regulã hanc B. Petrus illis verbis, *Hoc primũ scietes, quoniã omnis Prophetia scripturæ, propria interpretatione nõ fit.* Nõ enim ad volutatē, sed spiritu afflati diuino locuti sunt ij, qui sacra nobis oracula aperuerũt. Quare Lucæ vltimo, cum Apostoli essent in gratia, cũq. Christus cũ illis ageret de constituenda Ecclesia, aperuit illis sensum, vt intelligerēt scripturas. Vnde orta est regula illa celebratissima: *Scripturæ, eodẽ spiritu quo sunt scriptæ, sunt interpretandæ.* Et meritò quidẽ. Si enim sacra scriptura, spiritualis est: certè alti ori spiritu, quàm sit spiritus humanus, ad eam interpretandam est opus.

Sed proh dolor! nihil hodie facilius Theologis, quam sacra scripturam interpretari. Cõtēnitur eius prælectio, & ferè inutilis censetur; neq. sunt ferè qui eius studio publicos audiant sacrorum

crorum librorum professores: immo non desunt, qui studiũ hoc expũgere non vereãtur, & Theologos moneãt, vt sancto Thoma cõtenti, nihil præterea requirant. Nam vbi scripturæ locus incidit, facilè putant à quouis posse declarari.

Igitur qui concionator futurus est, scripturas diu multumq. scrutetur. Nã Iohan. 5. scriptũ est: *Scrutari scripturas.* Et Paulus Timotheum monet, vt attendat lectioni, & orationi.

Rectè autē facient Theologi, si ex quo tẽpore Theologiæ operã dare incipiũt, aliquid scripturæ versent, aliquid memoriæ mādēt: Inde enim asserit B. Chrysof. se cõcionari nosse, quod quotidie B. Paulũ manu versaret. Nõ enim tunc solũm ad eũdĩ sacri libri sunt, cum prædicãdi iam vrget necessitas.

Neque vero hoc cõcionatori satis est, nisi etiã verset Ecclesię Patres: sicut scriptũ est Deut. 32. *Interroga patrẽ tuũ, & annũtiabit tibi maiores tuos & dicẽt tibi.* Et Eccles. 8. *Nõ te prætereant narratio seniorũ.* Episcopi enim a Patribus suis didicerũt. Quod & ab initio Ecclesię factũ est. Apostoli enim à Christo Dño nro & ab spiritu sancto didicere: se quẽtes autē concionatores seu doctores ab Apostolis: atq. ita per sanctorũ doctorũ rã Græcorũ tũ Latinorũ manũ ad nos vsq. scripturarũ deuenit interpretatio.

Deprehēdet huiusce rei testimoniũ, qui sanctorũ doctorũ historias legerit: videbitq. antiquissimos illos Gregoriũ Nazianzenũ, Basilũ, Hieronymũ, Augustinũ, ceterosq. doctores, in doctorũ antiquorũ lectione fuisse versatos. Hęc omnia præstare oportet eum, qui concionari cogitat, dum in scholis versatur.

At vbi cõcionis cõponēdæ tẽpus accesserit, Deũ cõsulere debet quid potius prædicandum sit: non enim omnia omni loco & tempore & personis conueniunt. Docuit hoc Hier. 23. *Si stetit sent in conspectu meo, & nota fecissent populo verba mea, auertissent vtique illum à via mala & a cogitationibus suis pessimis.* Inde ergo tam exiguus prædicationis fructus, quod non consulimus Deum, itaq. ab eo non docemur. Nam certè si consuleremus, haud dubiè ille responderet. Tota enim asserit scriptura, clamantibus præsto esse Dominum. An forte nescit Dominus loqui ad eor? Nonne scriptum est: *Audiam quid loqua-*

tur

Phy. 3.

1. Cor. 2.

2. Petr. 1.

Lucæ vlt.

Iohan. 5.

Deut. 32.
Eccles. 8.

Hier. 23.

Psal. 484.

D. Tho. 2. 2. 173. & 174. Iacob. 1. *tur in me Deus?* Certū est præter scripturam, & reuelationē, esse instinctū spiritus sancti intus ad cor loquēt s: de quo S. Thom. secunda secūde. quest. 173. & 174. i

Acto. 13. Matth. 17. Quòd si non occurrit quid dicamus, vt accidere nonnumquā solet; oremus, petamus, iuxta illud Iacob. 1. *Si quis indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluēter.* Quī enim fieri, potest, vt cōcionatori fideli, Dei honorē & animarū salutē querēti, & ad prædicandi munus ab spiritu Dei vocato, nō ipse adsit Deus? Quòd si ad huc denegatur diuinū auxilium, adiūgat cōcionator orationi ieiunium: semper enim ipsi Apostoli in Ecclesia catholica, orationi, & ieiunium & sacrificiū & elemosynam, & corporis macerationem adiungebāt. Quod ex veteri Testamento in Daniele & tribus pueris aperte, & in actibus Apostolorum capite. 13. præsertim constat. Nam sicut Dominus Matth. 17. contra genus demoniorum vetus, & acere, non nisi orationem & ieiunium quasi exorcismos præcipuos designauit: ita vt homines ab impia & impura vita de terreas; oratione, ieiunio, & elemosyna, corporisq; (si potes) maceratione tum antiqua, tum præsentī (quod commodè & prudēter fieri potest) opus est. Lege, obsecro, antiquorū patrū historiam, & scrutare etiam, quid modò veri prædicatores faciant: deprehēdes certè, non nisi per orationem, & corporis macerationē, fructum prædicationis comparari.

Exercitatio alia ad inueniendum, disponendum, & ad elocutionem, & actionē per necessaria est: nempe vt quæ concionaturus sis, antequā cōcioneris, & antequā cōscribere incipias cōcionē, animo voluas, mediteris, cōsideres: nulla enim concionatori exercitatio necessaria magis, quàm huiusmodi mentalis oratio. Hæc Patres nostros ditauit, ditatq; modò eorū imitatores. Mirum enim dictū est, quot quantaq; in oratione se offerant, vt aperiantur oculi, vt res introspiciantur.

Consideremus illos antiquos prophetas: maximè verò Moysen Israëlitici populi ducem, qui ascendit in montē, legē à Deo accepturus, quiq; priusquam populum alloqueretur, intra tabernaculum cum Deo communicaturus intrabat. Consideremus

remus Christum Dominum, qui cum nullo egeret præsidio; vt nobis exemplum exhiberet, in oratione Dei pernoctabat, & antequā ad prædicandū prodiret, per quadraginta dies in oratione & ieiunio perseuerauit. Hoc illa Moysis figura docuit: qui cum iubente Deo manum in sinum immisisset, mox eam leprosam produxit: cumq; iterum immisisset, protulit sanam. Consideratione enim primū vitia conspiciuntur, deinde purgantur, ita vt ad summam perueniatur cordis puritatem, & perfectionem. Audeo igitur affirmare, numquam recte quemquam concionaturum, nisi hac mentali oratione vtatur.

Iam verò hisce omnibus adiungendus est amor, zelusq; Dei. Nulla enim subtilior ars, nulla magis ad inueniendum, nulla magis ad tractandum apta, quàm amor. Videte B. Paulum caritate ita accensum, vt anathema esse pro fratribus cuperet. Nā Christi immensam caritatem quid commemorem? Quem quidē zelus comedebat; vt in eiciendis de templo mercatoribus conspicitur. Dauidem autem defectio tenebat, dum Deū offendi videret.

Tandem vt paucis multa complectamur, cordis puritatem, & mundiciem in concionatore nostro requirimus. Nam *Beati mundo corde quoniā ipsi Deum videbunt.* Quod etiā dum hīc viuitur (vt B. Augustinus interpretatur) dicere fas est. Nam quò quis corde magis est purus, eò plura & maiora penetrat arcana diuina: perinde atq; qui purioribus est oculis, perspicaciùs videt.

Sed si quæris, quonam pacto purus redditur intellectus: respondeo; si purus efficiatur affectus. Cum enim voluntas veluti caput sit animæ; vt quæ imperat, quæ formaliter libera est: qualis illa, talem esse intellectum oportet.

Sequitur ergo affectū intellectus: affectus autem tunc purus est, quando ea quæ pura sunt diligit. Et enim tūc inquinantur res, cum alijs minus puris admiscuntur. Non enim lanæ vestis maculatur, si auro eam ornes: at deonestatur si panno eam vilis inuoluas. Tertena quidem omnia longè minora sunt animo nostro, & cum illo collata prorsus vilia: superna vero animum

decorant

decorant nostrum. Quare qui terrena appetit inquinatur; si modo illa ut terrena sunt, amet: qui verò caelestia diligit, purus animo efficitur. Vnde B. Paulus 1. Cor. 5. *Expurgate, inquit, vetus fermentum, ut sitis noua conspersio, sicut estis azymi.* Fermentum massa vetus & corrupta est: massa vero fermentata, siue (quod idē est) cōsperio fermentata, est ea quæ veterē sapit Adamū, scilicet carnis cōcupiscētias, ex Adamo illo per originis culpā deriuatas. Ab hoc ergo fermento dicit Paulus animum nostrū esse purgādū, ut simus massa noua, hoc est animus nouus: quādo quidē sumus azymi, id est nouus populus per baptismū Deo generatus in sanctitate & iustitia. Nam quemadmodū Iudæi durante Paschate, azymos panes, non autem fermentatos edebant: ita cū pascha nostrum sit ipse Christus pro nobis in cruce oblatas, qui æternus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech, semper durans, semper se offerens: oportet semper nos nouam esse consperionem, azymosq. omni fermento carentes. Id ipsum docet B. Paulus ad Col. 3. *Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem eius qui creauit illum.* Et rursus: *Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationē, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malā, & auaritiā.*

His addo; vtiliū tibi nihil vnquam futurum, quā dum cōcionaris sic existimare; præsentem adesse Deum, spectareq. quid cogites, quid agas, quid loquaris. Sed erit simul vehemēter vtile, & tibi vim, efficaciam, & spiritum conciliabit, si inter concionandum & tu iaculatorijs vtaris orationibus, & ab auditoribus postules, vt eisdem vtantur: quod sanctos sæpe fecisse Patres, ex eorum concionibus constat. Nam si Deum habeas præsentem, illumq. vel tu ipse, vel medijs auditorum orationibus appelles, duo fient: alterum est, quòd circumspectè procedes, dum coram tanto Principe concionaris: alterum, quòd ad persuadendum vires concipies.

Hæc præstabit concionator, si meminertit perpetuò, se in omnibus quæ ad concionem spectant, à Deo totum pendere; ita vt si fauceat Deus, benè concionaturus sit; sin paululūm discedat, longe

Heb. 7.
Psal. 2.

Col. 3.

longè secus. Hac certè in cogitatione velim ego semper concionatorem esse defixum: ita enim fiet, vt semper humilietur, nunquam sibi fidat, nunquam superbiat, sed dominum exorans, attentè, & cum sancta quadam timiditate progrediatur.

Consilia hæc frequentius in scripturis docentur, aut insinuātur: vt Psal. 15 *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper &* Psal. 24 *Ad te Domine leuavi animam meam: &* Psal. 122. *At te leuavi oculos meos: &* Iohan 14. *Sine me nihil potestis facere.*

Psal. 15. 24
& 122.

Iohan. 14.

Caput. III. De specialioribus concionatoris instrumentis, scilicet vitæ exemplo, & oratione.

DE A tenus de spiritualibus, & generalibus euangelici cōcionatoris instrumentis dictum est. His tamen nolim contentum esse concionatorem: sed adhuc specialia quædam, & eadem spiritalia sibi instrumenta requirere. Hæc sunt, vitæ exemplum, & oratio ad Dominum pro populo,

De exemplo affirmare ausim, potissimum esse in concionatore, persuadendi instrumentum. Dixit enim B. Gregorius: *Cuius vita contemnitur, necesse quoq. est, vt eius doctrina contemnatur.* Dixit B. Bernardus. *Tunc dabis voci tuæ vocē virtutis, si quod persuades cognosceris tibi persuasisse.* Christus concionatores prius pronunciauit esse saltem exempli, mox autem lucem verbi, & ciuitatem refugij, & consolationis. Et quamuis dicat Dominus: *Omnia ergo, quæcunque dixerint vobis seruate & facite: secundum vero opera eorum nolite facere:* remedium est id quidem contra perniciem, quam potest malus concionator inferre; non autem est de concionatore bonum testimonium.

Vnde proh dolor! cū n. sæpe accidat, vt integram, & euangelicam vitam in quibusdam concionatoribus requiras: hinc fit, vt eorum etiam prædicationem videas esse parū euangelicam; hoc est de lege tantum, & de ijs, quæ ad salutem profus necessaria

necessaria sunt, potius quàm de euangelio tractantem, & scholasticas potius subtilitates, quàm scripturarum sensu à sanctis Patribus tradita aperientem: Qui enim fieri potest, vt Euangelium non dicam persuadere, sed eius artem prædicandi intelligere is possit, qui Euangelicam vitam vel respuit, vel contemnit, vel odio habet? Est certè, est hæc funesta, & exitiabilis Reipublicæ Christianæ pestis; quòd cum Euangelicam vitam non multi concionatores agant; nò multi Euangelium, sed legè (atq. vtinam legem exactè, & accuratè) populo Christiano prædicant: quia nimirum quæ ipsi non amant, ab alijs vt amentur nihil curant. Sed his omissis ad orationem venio.

Oportet ergo concionatorem pro auditoribus, & antequàm concionetur, & postquam concionatus fuerit Dominum orare. Vtinam, ò concionatores, pro auditoribus, & orationem feriam, & lacrymas funderemus, vt Euangelium, opere, & oratione docentes, intus & extra concionaremur. Christus orauit Iohan, 17. pro discipulis. Paulus verò quando non oratur? quando non flecti genua? quando non illud repetit? *Et hoc oro, vt caritas vestra magis abundet in scientia, & in omni sensu, vt probetis potiora. vt sitis sincerè. & sine offensa in diem Christi, repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum in gloriam, & laudem Dei.* Adeo certè hoc verum est, vt nonnumquam plures filios oratio pariat quàm verbum. Quod sanctissimus ille pauperum patriarcha Franciscus fratres docebat suos, dum eos monebat, ne, quando oratione filios parere poterant, essent admodum de prædicando solliciti.

Sed rogabit quisquam. Si omnia hæc præstitero, semper ne sequetur utilitas? Sequetur quidem saltem aliqua: vt ex illo Iosue. 55. cap. vulgatissimo satis constat: *Sicut descendit nix, & imber de celo, & illuc ultra non reuertitur sed inebriat terram, & infundit in eam, & germinare eam facit. & dat semen serenti, & panem comedenti: sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo non reuertetur ad me vacuum, sed faciet quacunque volui, & prosperabitur in vs, ad quæ misi illud.* Ecce si diuini verbi rori vitam niueam coniungat concionator, semper aliquis sequetur

sequetur fructus Deo præsertim adscribendus. Neq. verò tantum præsens sequetur fructus: sed etiam futurus: iuxta illud Iohan. 4. *Alius est qui seminat, alius qui metit.* At vterque certè mercedem meritis accipiet. Sed de hoc satis, & fortassè, subtilioris alicuius lectoris iudicio, plus satis: memini enim in lib. 1. cum de fine concionatoris agerem, hæc eadem me dixisse. Quare hoc mihi vitium condonandum est: fit enim nescio qua ratione, vt imprudens sæpe, atq. adeò inuitus aliqua repetam, dum eorum etiam qui parum ingenio valent, vtilitati consulo, de mea verò existimatione (Christo Iesu gratias immortales) nihil penitus laboro.

Sed vt ad rem redeam: omnia quæ recensuimus spiritalia instrumenta, illi principio innituntur; conuersionem peccatorum ad Deum, esse concionatoris finem; huncq. à solo Deo pendere, & per ea, quæ Deus docuit media, esse comparandum. Scriptum est enim Mathei. 11. *Nemo nouit filium nisi pater, neq. patrem quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.* Reuelat autem per Spiritum Sanctum: non enim de alia vlla reuelatione est sermo. Et Iohan. 6. *Nemo venit ad me, nisi Pater traxerit eum.* Trahere autem eo loco nò coactionem, sed vim, & efficaciam significat: sicut vulgò dicitur, *trahit sua quemq. voluptas.* Et reuera, si, vt Matth. 12. Scriptum est, bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona, & malus item de malo: si nò habes in corde celestem thesaurum, quid in medium produces? Vtinam non sit tibi cor spurcum, & cœno plenum: cœno inquam humanarum opinionum, & carni placentium. Stagnum enim, nisi aquam habeat puram, & niudam, certè cœnum habet. Ergo sic statues aliam esse oratoris, aliam concionatoris personam. Orator bene dicat: concionator autem, cooperante spiritu sancto dicat. Vbi dixerit orator, dicat, Dixi: vbi concionator concionem absoluerit, dicat, Dixit Deus. Populus verò applaudens oratori, dicat, Bene dixit: concionatori tamen respondeat, Amen, Deus est ad nos tuo medio alloquutus. Sed de his satis. Arbitror enim cum prudentibus, & cū vocatis à Deo, longiori non esse, opus oratione.

Cap.

Am verò humana vt doceam instrumta, indicabo potissimum ea, quæ utilissima esse experimento cõperi.

Habeat primùm cõcionator alueum generalem (farraginem appellare licet) in quo quidquid aut doctrinæ, aut exempli viderit, audierit, legerit, aut ipse sibi excogitarit, reponat; notans rei summam in margine, vt vbi eam requirat, reperire facillè possit. Hic enim alueus, cùm primus quidam codex sit, & tamquam aduersaria, vbi statim atq. res veniunt in mentem, reponuntur, ne memorià discedant; ordine scribi non potest.

Hinc secundo potest sibi concionator loca communia conficere: nihil enim occurrere potest, quod in aliquem communem locum non sit reuocandum. Porro distinguendis locis communibus nullus ordo est aprior, quàm is quem S. Tho. in summa Theologiæ obseruat: certè enim affirmare a usim, iam inde ab initio mundi, aliam præstantiorem methodum non fuisse excogitatam. Hanc ergo sequatur concionator: neq. angatur, si nonnumquam aliquid in locum reuocet non ita ingenio suo accommodatum: itemq. si eandem rem in multis repetat locis. Quid enim inde incommodi, dummodo in prõptu sint ea, quæ vsui aliquando sunt futura?

Tertium tibi do consilium; vt alueum concionum, quæ haberi solent per anni tempora distinctum conficias, & quæ singulis concionibus accommodata tibi occurrant, ea suis locis reponas: sic enim inueniendi, & excogitandi laborem minues, & mentalis orationis exercitationi liberiùs vacabis. At caue tibi à desidia: labore enim improbo opus est. Nam & labore cūcta bona parantur: & exercitatione res faciles redduntur. Hęc modò præstrinximus: postea plura ad hoc genus pertinentia indicabimus.

Sed his etiam omnibus hoc addo: vtile futurum si alienos consulas labores. Neque enim eos damno qui sunt alienorum

rum operum studiosi, sed eos tantum qui multam alienarum concionum copiam au diffimè corrogant, & corradunt, easq. picarum instar, ore tenus recitant, nihil planè addentes de suo. Tu ergo ita consule aliena scripta, vt pro tui ingenij, & spiritus, & circumstantiarum ratione, quæ vtilia, & accommodata tuo instituto sint, ad tuum vsum conuertas. Porro parum refert, an aliena hęc opera, manu scripta sint, an typis impressa: dummodo virum aliquem doctum, & pium habeant auctorem.

Hęc sunt generatim dicta: nunc speciatim ad singulas partes, scilicet ad eam inuentionem, dispositionem, elocutionem, & actionem, quæ peculiariter concionatori sunt accommodatæ deueniamus.

L LIBER

LIBER QUINTVS DE SPECIALI PROPRIO Q. CON- CIONANDI GENERE.

*Caput. I. in quo quid agere velit auctor in hoc
libro breuissimè proponit.*

Vltima huius operis nostri pars restat: in qua de speciali, propriaq. concionandi ratione mihi est dicendum. vt intelligat lector qua ratione conciones quæq. quoad omnes illas quinque partes, Exordium, Narrationē, Cōfirmationem, Confutationem, & Epilogum sint excogitandæ, & præterea disponendæ, & christiana quadam elocutione, & actione decorandæ. Hoc vt ordine præstem: primum mihi quot sint concionum genera dicendum est. deinde verò de cuiusq. concionandi generis partibus, deq. Inuentione, Dispositione, Elocutione, & Actione, & etiam si opus fuerit, de Memoria vnicuiq. generi ac cōmodata, est tractandum.

Cap. II. De diuersis concionum generibus,

Vemadmodum Rhetores orationis partiuntur statū in tria illa celebratissima genera, Demonstratiuū, Deliberatiuū, & Iudiciale, vt de singulis speciatim differant: ita & nos oportet concionum genera distribuere, vt proprijs præceptis vnumquodq. genus illustremus. Sunt in vniuersum genera concionum duo simplicia, & est tertium ex vtroq. mixtum. Primum genus est, cum scripturam sacram perinde ac si in schola eā prælegerem⁹, populo interpretamur: quod genus familiare, & frequentissimum fuit Patribus nostris; adeo vt ferè omnia scripturarum cōmentaria, quæ nobis scripta reliquere, cōciones ad populum habitæ sint. Quare non est quod quis publicū sacrorū Bibliorū professorē, hoc nomine in iudicium vocet, quod ea sapius discipulos doceat, quæ concionem redolent; immo illum multo magis accuset, qui ea tantum, quæ Gymnasijs accōmodata sunt, profert in

medium; itaq. auditores sibi in disciplinā traditos, ferè ad erudiendum in scriptura populum reddit inutiles. Si enim iuxta sanctos illos Doctores scriptura interpretanda est: cur quæ ipsi tradiderunt, non magister Theologus discipulos docebit suos? Sed institutum prosequamur. Hoc est (vt dico) primum cōcionandi genus: totū Euangeliū quod in Ecclesia canitur, vel Epistolā, seu Lectionem quæ Euangeliū antecedit, vel librū aliquem scripturarum, aut illius fragmentū populo explicare.

Alterū genus est, thēma vnū tātū modò tractare. Quod dupliciter fit. Aut enim toto Euāgelio perstricto, vnā tātū ipsius Euangeliij propriā tibi eligis sententiā, quā exactius & accuratius interpreteris, & amplifices, donec integra tibi concio de vno illo subiecto coaluerit: aut locū quēpiā cōmunē tractare instituis; vt de ieiunio, de iuramēto, de castitate, & idgen⁹ ceteris.

Tertium genus est ex vtroq. mixtum, quod B. Chrysoſtomo, & Gregorio Magno sæpè placuit: quo scilicet Euangeliū totū exponentes discurremus, sed de aliquo vno subiecto, seu (vt dici solet) puncto magis ex professo tractamus.

In hæc tria genera multæ etiā aliæ concionandi formæ rediguntur. Nā interpretari potes vel Orationē dominicā, vel Symbolū, vel salutationē Angelicā: quod prioris generis est, & pertinere etiā potest ad tertiu. Nā Symbolū, Fidei articulos, ac loca quædā cōtinet: itidē & Decē mādata veluti loca quædā sunt; ac similiter cetera quæ in Doctrina Christiana circūferuntur; immo & Sacramēta septē, & vniuersæ quæ in Ecclesia sunt ceremoniæ; ac etiā Traditiones, quæ ad Sacramenta, & ceremonias spectāt. Hęc enim omnia, vt ipsum Tridentinū admōnet conciliū, docēdus est populus nōnūquā, ne ea quæ versat ignoret vsquequaq. Quæ quidē omnia in loci alicuius modū tractanda sunt, aut tanquam scientiæ dogmata quædam docenda.

Sunt etiā in Ecclesia, Sanctorū historię, de quibus ad populū sancti Ecclesiæ doctores nō sine multa auditorū utilitate sunt nōnūquā concionati: nō enim vt encomia tātū, sed vt exempla etiā virtutum populo exponebantur; ita vt genus illud dicendi & Deliberatiuum esset, & Demonstratiuum.

L 2 *Est*

Est præter hæc omnia, cōcionis genus quoddam nobilissimū & vtilissimum, quo Ecclesiæ spiritus iuxta temporum diuersitatem docetur. Quod quidem doctrinæ genus cetera omnia complecti, ijsq. omnibus lumen accendere solet. De singulis ergo hisce generibus nobis ordine est dicendum.

CAP. III. De primo concionandi genere, quo in Homiliæ modum Scriptura exponitur.

Dipartitum est primū hoc cōcionādi genus. Nam vel singulas Euangelij sententias, nulla cōnexionis ratione habita, exponimus: vel eas continuo aliquo ductu teximus. Primum illud genus Patribus Sanctis placuit: simplicem enim dicendi rationem, nihil habentem artificij, vetustiores amplectabantur magis: atq. ita veluti in salutato hospite (tametsi facta primū oratione) contextum exponere aggrediebantur. Exempli gratia. In lectione Euangelij ex *Lucæ. 6. cap. quæ sic se habet: Estote misericordes &c. Dominus noster misericordiam summè commendat, monens nos, vt desolatos consolemur, pauperibus subueniamus, alia deniq. misericordiæ opera præstemus. His addebant Patres antiqui, quæ ad hanc extollendam, & persuadendam virtutem excogitarant. Deinde ad sequentia, nulla obseruata methodi ratione, pergebant in hunc modum. Sequitur in Euangelio: *Nolite iudicare. &c.* Hoc in sanctorū Patrum homilijs, cōcionibusuè facile est videre.*

Est quidē hoc dicendi genus parū difficile: nō enim vllā requirit methodū. Sed nostra hac tēpestate absq. exordiolo aliquo sic cōcionari nō est in vsu: quāquā nō ignoro, esse viros doctos, qui prætermisso exordio, auditores tūmodò admoneāt, vt gratiā precātes, ad sacrā Virginē oratione cōfugiāt. Per me licet cuiq. in hoc genere quod maluerit: nam si neq. exordio, neq. epilogo, sed solanarratione, expositioneq. vtatur, intermiscens tamen confirmationes, & confutationes non nullas; non improbo.

Sed si exordiū facere quis velit in hoc toto primo, & in misso cōcionādi genere: vel habeat in prōptu exordia cōmunia,

vel (quod melius est) si potest, ex ipso Euangelio exordium depromat. Exempli gratia, in Euangelio, quod in Beatæ Mariæ Magdalenæ festo canitur, exordium hoc sit. Quæ res nobis hodie in Euangelio narratur, ea vt à Deo auxiliū postulemus, commouere nos debet. Ecce enim misericordiā Christi Domini nostri in Mariam Magdalenam Phariseus perperam interpretatus est, deq. Christo Domino malè iudicauit: quia nimirum nisi mens sit pura, & benè erga res diuinas affecta, sapè fiet, vt ea in quibus summa laus inest, deformia, & turpia iudicemus. Quis ergo non sibi cauet? quis non à Deo obnixiùs gratiam precatur, qua in rebus factis, rectè versetur? Quod cum in omni opere bono facere oporteat: tamen præsertim est hodie necessarium, quando id ipsum se nobis offert tractandū, in quo Phariseus ille turpiter caligauit.

Vbi verò exordium factum erit, non debemus ex abrupto profus in Euangelicam expositionem transilire: sed narratiuncula vt: vel eam Euangelij partem, quæ exponenda est, cum superiori connectere: vel ex Euangelij totius scopo præcipuo, aut ex vna aliqua parte, quæ præsentī tempori magis conueniat, initium sumere,

Primò si Euangelium, pars sit alicuius capitis, aut etiam initium, quod tamen à superiori capite pendeat; facillima est narratio: qualem cuncti fere Doctores sancti facere solēt: eaq. in re Caietanus, & Iansennius laborarūt, Patrum vestigijs, & doctrinis insistentes. Exempli causa, in Euangelio illo Dominicæ quartæ post Pascha, Iohan. 16. *Vado ad eum qui misit me: cum multa de appropinquanti tribulatione Dominus discipulos docuisset suos, consolatusq. illos esset, vt mortem ipsius æquo animo ferrent; ipsi quidem tristitia repleti sunt. Tunc ergo Dominus, vt illos rursus consolaretur, ita fatus est: Vado ad eum, qui misit me &c.* Quasi dicat: cum ad Patrem meum, per mortem, resurrectionem, & ascensionem tendam; cur nemo ex vobis interrogat me quò vadam, vt cum apertè id vobis explicuero, consolemini. scientes, quid sim apud Patrem pro vobis acturus? Sed si antecedentia nulla habeat

Iohan. 16.

Euangelium (quod tamē ferè nusquam accidit si sancti Patres atque Doctores, quos citavi, consulantur (tunc oportet Euangelium consulere, & quorsum præcipuè tendat, vel totius, vel præcipuæ partis spiritus, scrutari; ut ab eo narratio petatur. Exemplum esse potest in Euangelio resurrectionis Lazari: ubi potest à narratiuncula initium peti, in hunc modum. Spiritus Ecclesiæ hoc loco est, docere qua ratione exsuscitet Dominus fideles suos in peccatis de mortuos: qui per Lazarum, alio qui Domini amicum, significantur. Nam ut Lazarus amici speciē habebat, sanctarumq; sororum erat frater: ita Christianus Dei amicus dicitur propter fidem, & propter Christum, cuius est membrū, habetq; sorores animas pias, actiuæ, & contemplatiuæ vitæ deditas. Hic ergo Lazarus, absente Domino, hoc est, absente Dei gratia, ægrotat quidem, hoc est tentatione pulsatur: moritur, hoc est in peccata incidit: sed redeunte tamen Domino, & vocante, reuiuiscit.

Iam verò facta narratiuncula, facile est, paraphrasi Euangelium explicare, singulas partes exponendo: ita tamen, ut excursus tibi aliquos facias, in quibus, vel indigressionis modum, vitia damnans, & virtutes extollens, confirmatione, & confutatione, quæ à concionibus numquam abesse debent, pro tua prudentia utaris. Ut in Euangelio eiusdem Lazari: *Erat quidam languens Lazarus &c.* Lazarus hic peccatorem significat. Lazarus enim idem est, quod ille cui auxilio est Deus; Christianus verò, si velit, habet semper Deum auxiliatorem. Deinde hic est in Bethania, quæ est domus obedientiæ: nam in Catholica est Ecclesia, eius capiti subiectus. Porrò sorores habet duas, scilicet congregationes Christianas, vitā actiuam, & contemplatiuā agentes. Deniq; infirmatur dum incipit iam arctiorē vitā ægrè ferre, corpori indulgere, terrenis delectari, cælestia respuere.

In hoc autē concionandi modo vehemēter cauendum, ne cōgeras ex concordantijs, vel aliunde, testimonia multa: sed ea tantum adferas, ut mox dicemus, quæ accommodata sint, & quæ exponi sine tædio facile possint.

De Epilogo ferè idem, quod de Exordio iudicium: quamquam magis est necessarius in quavis concione epilodus quā

exordium: valdè enim & aridet, & vtile est populo, referre ex ijs quæ dixeris præcipua, illaq; denuò suadere. At verò epilodus per breuis esto: immo & ferè sine arte. Vix enim eius rationem conficiendi possum certis vllis præceptis comprehendere: nisi fortè vnum quiddam ex multis quæ dicta sunt potissimum eligatur, ut iuxta epilodi leges tractetur. Obsecro lectorem, ne minutula quæq; etiam in artem redigi, & certis præceptis cōprehēdi velit. Hoc enim prolixū magis esset quā vtile. Quare exēpla nunc possunt esse vice præceptorum.

Ecce ergo vnus, aut alterius epilodi exēplū. Lazari Euāgeliiū in finē vsq; prosecutus es: mox si vis vnū quiddā ex ijs quæ Euāgelio continētur Epilogo cōprehendere, accipe Lazari suscitatio nē. Exempli gratia. Audistis auditores hominē quadriduanū à Domino suscitatum. quare nemo desperet: sicut enim in rebus hisce externis, ita & in spiritualibus nihil est Deo impossibile. Ergo quantumuis sis peccator miserrimus, cum suscitare te possit Dominus, ne tu ei vocanti resistas. Ecce ergo te modo vocat: scilicet ego illius nomine tibi dico; Lazare peccator egredere de profundo, & vetusto peccatorum sepulchro, in quo iacuisti miser; & veni iam ad lucem Christi Iesu. Adest tibi Dominus præsto est, ut te adiuuet. Si ergo non potes surgere; saltē sede, siste, desidera surgere, propera ad confessarium, abi ad pios qui te adiuuent, ut à peccatorum periculis, occasio nibus, omnibusq; id genus ligaminibus, expediaris &c.

Sed ecce Epilogū alterū, qui totā cōplectitur Euāgelij historiam. Diximus Auditores peccatorem languere, ubi cœperit negligere Dei obsequiū. mox mori per peccatū: præterea in mortuorū sarcophago tūc inuolui, cū peccatores externis in rebus inuitatur: deinde duci ad sepulchrū, ubi nō quod ipse vult, sed quod inimici illius volūt, operatur: ad hęc in terrā abdi, ubi Dei oblitus, petra obdurationis concluditur, & tandē per malum exemplum tæret. Sed diximus tamen, spem esse resurgendi reliquam, si sorores, hoc est bonæ animæ Dominū oret pro illo: Dñs enim misericors, etiam lachrymis testaturus est, quā ægrè peccatoris mortem ferat. Quare ipse ad sepulchrū obuiue nis

properat; tollit duritiem; vocat, excitat, eripit à morte peccato rem, iubet eum sancto ianitentem proposito sedere, ac randē per sacramenta gratiam ei præbet & gloriam.

In illo concionandi genere, quod in homiliæ modum nulla connexionis habita ratione fit, dictum est satis de Exordio, Narratione, & Epilogo, ac simul de Cōfirmatione, ac cōfutatione. Cōfirmatio enim, & cōfutatio in singulis partibus faciēda est p̄ breuis. Illud autē experimēto edoctus hac in re concionatorem admoneo; si hac ratione interpretandum illi sit Euangelium, nisi velit esse prolixus nimis, aut ad ostentationem magis, quam ad auditorum vtilitatem concionari, eligenda esse illi, & proponenda tria, aut quattuor loca, in quibus potius pro temporis ratione immoretur, & quæ potissimum cōfirmatione, & cōfutatione per breui illustret; ita vt doceat, & moueat, ac tandem per breui epilogo concludat. Exempli gratia; cū vastum sit Lazari mortui euangelium, proponerem ego explicanda mihi esse, quæ videntur magis vtilia. Primum illud; absente Christo agrotare Lazarum. vbi persuaderem Christū semper ob oculos habendum; nullum enim esse maius malū, quàm ab eo vel tantillum discedere. Hæc esset confirmatio, & cōfutatio. Narratio esset: magni momenti esse Deum semper in oculis ferre. Epilogus tandem esset huiusmodi. Quare si viuere vultis habetote Deum præsentem &c. Alter locus esset: *Lachrimatus est Iesus*. Tertius: *Lazare veni foras*. Quartus, Cetera in Narrationis modum breui transcurrere rem.

Hoc faciet concionator si laudis appetitu non feratur, sed animarum tantummodo salutem spectet. Nam si laudis cupidus sit; placebit illi magis ea concionandi ratio, qua ingens rerum copia similibus, figuris, & allegationibus prope innumeris decorata congeritur: hæc enim arrident auditoribus, cum aures demulceant, peccata verò nec attingant quidē, ac tandem persuadeant nihil: quod tamen vt ex Con. Tridenti. constat, præcipuum, immò totum deberet esse concionatoris officium.

Sess. 5. c. 2.

Inuen

Inuentio in hoc concionandi genere, sanctorum Patrum lectio est, ipsiusq̄ concionatoris meditatio, & oratio, & cū Deo consultatio. Cū enim concionis hoc genus in sanctarū scripturarum expositione versetur; nullam habet aliam inuentio nem, quàm ipsarum scripturarum intelligentiam, spiritum, & scopum proprium: sicut neque aliam dispositionem habet, quàm ipsius seriem contextus.

Elocutionem verò, & actionem in hoc genere modestam esse oportet, ac docendi generi accommodatam. Nam scripturas sanctas, quæ grauissimæ sunt, qui interpretatur; sanctè, & grauer, & sine fūco loquitur, & sanctè item, ac grauer agit, vt debitam in omnibus proportionem seruet. Loquitur inquam, & agit, ita vt Dominum loquutum fuisse, & egisse, mente contemplatur: Nam cuius refert verba, eū in omnibus, quoad fieri possit, referre, & representare nititur. Sed caueat tamen concionator, ne veluti narrationem continuam faciat, & vnisonam: non enim hac ratione vel mouebit, vel persuadebit. Quare oportet sæpe in cōfirmatione, & cōfutatione, agere, & loqui acrius, & vehementius.

Item, vt paulò antea insinuauimus, caueat sibi quoq̄ concionator in hoc concionandi genere, à prolixitatis, vel concitatio nis vitio. Si enim cunctas Euangelij partes ad amussim explicare velit, multum requiritur temporis, aut certè concitatis gressibus progredi necessarium est: quorum primum non fert populus, alterum verò indecorum est, & oblectatur sacri verbi grauitati, & efficacit. Igitur iuxta Euangelij magnitudinem, aut materiam, vel singula loca breuius illustranda sunt, adiunctis aliquot scripturæ testimonijs in singulorum illustrationem, & cōfirmationem: vel eligenda sunt, vt dicebam, duo vel tria loca, illaq̄. cōfirmatione, & cōfutatione tractanda. Nihil enim ferio tractari benè poterit, quod non probetur, & defendatur. His tamen & exordiola, & quam breuissimos epilogos addere, vtile est, & pulchrum.

Caput.

Caput IIII Quæ ratione in hoc primo concionandi genere nectere possis omnes Euangelij partes, illiusq. explicare historiam.

Possunt adhuc hoc loco lectores requirere, quid faciendū sit si velit concionator omnes Euangelij partes cōnectere. Duobus enim modis, ut supra dixim⁹, interpretari Euāgelium in homilia modū possimus: scilicet vel ex vno loco in alterum, nulla nexus habita ratione progredientes; quod multi non ineptè faciunt, feceruntq. sæpè Sancti: vel (quod difficilius est) nectentes Euangelij partes; quod & veteres Sancti fecerunt nonnumquam, & ex recentibus doctoribus Caletanus, & Ianiennius.

Si quisquam igitur Euangelij nectere velit partes; perpendat an Euangelium historiam aliquam narret, an vero doctrinam aliquam contineat. Si historiam narret, ad historię modum componenda est concio, re ita figurata ut contingit. Quod præstari rectè potest, si attentè mediteris, quæ gesta sint. Exempli causa in illa epulonis diuitis historia, necti aere, & perpende quæ sunt in diuitum donibus. Nimirum, ibi nulla ægestas, sed summa rerum omnium affluentia: ibi nullus labor, sed otium, & iuuvis: ibi nulla alia cura, quam ut cibi electi, & præclarè conditi sint, potus fragrans, lectus pulchère stratus, & mollis: denique ibi omnia diuitibus ad voluntatem fluant; diuini vero obsequij nulla est omnino cura. Præterea in historia illa euangelica, de fratribus dexteram, & sinistram, interposita matre, petentibus, meditare eos adfuisse concioni de Cruce, & Resurrectione, & sicut non intellexerant ea, quæ de Cruce dicebantur, ita neque qualis futura esset Dominus resurrectio, & Triumphus rectè percepisse: in nō temporaliter tantum cum regnaturum existimasse; itaque ita appuissè principatū

cipatū, ægrè ferētes, si vel ipse Petrus eis præponeretur. Quod cum per se ipsi à Domino petere nō auderent, matrem interponunt: quæ uti mater humana, filiorum amore commota, Christum adire ausa est.

Ad hanc autem rem, sicut ad omnia etiam alia, sic habetote: primū orationem, lectionem, & assiduum laborem plurimū prodesse; deinde vsu, & exercitatione habitum comparari. Quod ad lectionem attinet, non modò si historias sacras, sed si humanas etiam versetis, quæ pietatem redoleant, facile ad discetis Euangelicas historias graphicè describere. Vbi tamen cauendum est, ne quidquam histrionicum faciatis: nam cum semper dicendum grauer sit, ludrica certè & impia, quæ a Poëtis petuntur, dedecent concionatores.

Iam verò si Euangelium historiam non recenscat, sed doctrinam contineat: vel prolepsibus, vel trāsitionibus uti, est valdè vtile; aut etiam causam quamlibet, cur pars sequens priori addenda fuerit, inuestigare.

Exemplū esto illud Iohā. 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitū daret.* Vbi mox sequitur: *Non enim misit Deus filium suum ut iudicet mundum.* Ibi enim prolepsi responderi videtur. Nam cum dixisset filium Dei in salutem hominum datum: obijcere poterat quisquam, ipsum Deum esse, de quo scriptū est Psal. 49. *Deus manifestè venit, Deus noster, & non silebit:* Et item apud Paulum. *Ipse est constitutus iudex viuorum, ac mortuorum:* Et Malach. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum &c.* Et paulò inferiùs, *Ero testis velox.* Quæ omnia, respondet Dominus de secundo aduentu esse accipienda, quando scilicet venturus est cum maiestate iudicare viuos, & mortuos: in hoc autem primo aduentu missum esse non ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Item Lucæ. 11. cum Dominus nos moneat ut à Patre petamus, impetraturi haud dubiè, si in nomine Christi petierimus: si roges quid petendum sit, & quæ possit esse adipiscendi spes: respondet Dominus hoc

Iohā. 3.

Psal. 49.
Malac. 3.

Luc. 11.

modo

modo *Quis autem ex vobis patrem petit panem: numquid lapidem dabit illi? Aut si petierit ouum: numquid porrigit ei scorpionem?* Si petis panem, hoc est rem necessariam vitæ tuendæ, non dat lapidem, hoc est rem, qua pereas: Si ouum petis, hoc est rem suam, non dat scorpionem, qui mordet. Si ergo pater etiam improbus, ita benè agit cum filio, quantò magis pater ille cælestis? Fit etiam connexio data ratione partis subsequētis ad præcedentem. Exempli gratia Matth. 12. interrogatus Dominus, quod sit magnum mandatum in lege; dato responso subinterrogat cuius filius sit Messias. Si quæras quorsum hoc? respondeo, Iudæos, cum existimassent se diligere Deum, tamen odio habuisse Dominum nostrum, & suum, quem aut credebant esse Messiam, aut crediderant, aut suspicabantur, aut credere tebantur, ita vt excusationem non haberent vllam: ac præterea, impios, & indoctos homines negasse Messiam Deum esse, & hominem: quare conuincit eo loco Dominus ex Davide Messiam esse Deum, & propterea vt verum Deum diligere debere, quando ipse David Dominum illum appellat. Nisi fortè quis aliter interpretatus dicat, postea quam notauerat Dominus Iudæos, quòd in mandato amoris proximi defecissent, rursus eos, quòd in fide Messia deficerent notare, vt & in amore proximi, & in fide eos erudiret. Ex his exemplis alia colligi possunt: neque enim quæ excogitare possunt viri pij, & docti, ea vel à me, vel ab alio quoquam produci possunt omnia. Oratio, labor, & exercitatio multarum rerum fontes sunt.

Luc. 6.

Transitio (vt dixi) non negligatur: facilis enim est, & utilis, vbi maius deest artificium. Exempli gratia Luc. 6. de misericordia differuit Dominus, & mox agit de querendo bono magistro. Ecce qualem fingere possis harum partium nexum. Postquã Dominus de vtraq. misericordia, corporea scilicet, & spiritali sermonem fecit: ne fortè in magistros incideremus, qui opera tantum illa, quæ ad diuinum cultum referantur, nos docerēt, & misericordiæ præcepta negligenter, subiungit mox Dominus, magistros quærendos esse, qui rectam doceant viam; alioqui enim si ipsi, cæci cum sint, nos etiam ignorantia cæcos ducant,

cant, fiet, vt nos etiam vnâ cum ijs, in peccati foueã incidamus. Quod vbi statuit Dominus; de illis etiam magistis differit, qui quasi sapientiores sint diuina lege, meliorem se iactant docere doctrinam, quàm quæ in Euangelio, & in Christi exemplo continetur: itaq; subdit, *Non est discipulus supra magistrum.* Ac tandem cum totus hic de caritate sermo sit; redit Dominus ad caritatis fundamentum, scilicet humilitatem: nēpe, vt ne nostram ipsi miseriam ignoremus, sed nostra opera acurate perpendamus; longe secusatque illi, qui cum tragem in suo oculo non videant, in alieno tamen vident festucam. Sed de his satis.

Caput. V. De secundo concionandi genere:

Ille secundus erat concionandi modus, qui circa vnum tantum modò euangelij locum præ ceteris omnibus electum versatur. Scio equidem eum qui in hominibus modum fit, nonnullis esse gratiorem: nã cum rerum uouarum cupidi sint, eum audiunt concionatorem libentius, qui alia, atq. alia cõgerens, & accumulans, ambitiosè progreditur. Sed hi certè homines ex illorum numero sunt, qui recreationis tantum gratia, aut vt acutuli videantur, frequētes concionibus adsunt: qui tamē à vera ingenij, & iudicij laude longissime distant. Primum enim, cum exiguum sit vnus horæ spatium, necesse est, vt dū nimis multas materias concionator perlustrat, de nulla seriò tractet: itaq. nullã satis auditoribus persuadeat. Præterea dubium non est, quin Dialectica, & Oratoria virtus in eo maximè dicendi genere eluceant, quo quis vnã quandam rem artificiosè proponit, explicat, adstruit, defendit, propugnat. Equidem inuitus dico, signum esse hominis ambitiosi, neque satis docti, si quis hac concionandi ratione reiecta, illã vt omnium optimam amplectatur, qua licet multa congerere, & huc, illuc, nullo cum ordine discurrere. Hanc enim rudem & informem multarum rerum congeriem, plebs rudis & artis ignara ita miratur, vt concionatorem veluti hominem varie doctum suspiciat, & ad cælum euahat: cum tamen is reuera hoc

ra hoc concionandi modo, tamquam omnium facillimo v-
ratur. quippe quia facillimum est cuius vel mediocriter erudi-
to, mirabilia multa, quæ ex sanctis doctoribus, & plerum que
ex quibusdam manuscriptis concionibus auidè conquirun-
tur, nulla methodi, aut amplificationis lege seruata in mediū
producere. Quibus & hoc accedit, quòd sunt nonnulli, qui
dum hanc multiplicem materiæ copiam affectant, sæpe qua-
uis arrepta occasione, extra Euangelium digrediuntur, & inui-
to ipsemet euangelio, ea quæ ipsi sibi comminiscuntur, in eo
contineri volunt. Hæc ergo vitat incommoda qui hanc se-
cundam concionandi rationem obseruat: quam & obserua-
rūt Apostoli, vt ex concionibus Beati Petri, & Beati Pauli in-
Apostolorum actibus colligitur; & obseruarunt Augustinus,
Chryostomus, Gregorius, Basilius, & alij, qui homiliam ita cō-
texerunt, vt in vno tamen potissimū subiecto versentur:
& obseruant hodie quotquot sunt verè pij, vereq. docti con-
cionatores.

Hic verò adnotandum est duplicem esse hunc secundum
concionandi modum. Alius enim est, qui ordine scholastico, si-
ue (vt ita dicam) mathematico procedit: hoc est statutis quibus-
dam principijs, vt ab ijs tamquam à generalioribus, & magis
perspicuis, ad rē ipsam de qua sumus acturi, deueniamus. Exē-
pli causa, si locum illum vis interpretari, *vsque modo non pe-*
ristis quidquam: potest esse primus modus huiusmodi. Sunt
quædam res magni momenti; & sunt quædam præterea viles.
Quæ viles sunt, cōtemnendæ sunt; contrà verò quæ sunt mag-
ni momenti, summis laboribus, & impensis comparandæ. Præ-
terea sunt in vniuersum genera rerum duo; scilicet corpora-
les, & spirituales. Corporales viles sunt, spirituales verò pretiosæ.
Singula ex his membris sunt concionatori amplificanda, &
persuadenda; vt hinc mox colligat, eos qui corporalia pe-
tunt à Domino, nihil petere, quia res petunt nihil; itaque re-
cte in eos cōuenire verba hæc: *vsque modo non petistis quid-*
quam.

Alter

Alter modus est, quo subiectum id quod præ ceteris elegeri-
mus, oratoria methodo, hoc est narratione, confirmatione, &
confutatione pertractamus. Veluti si eūdem locum, quem su-
perius adduximus, enarraremus in hunc modū. Multo tempo-
re iam Apostolicū Christo conuersati fuerāt, multaq. ab eo de
regno cælorū, deq. vera sanctitate audierant: tamen numquā
serio & verè cælestem illum spiritum, in quo terrenarum re-
rum despicientia, & diuinarum amor, & vitæ denique puritas
consistit, ab eo petierant: tamen si semel ad exemplum discipu-
lorum Ioannis Baptistæ, copiosius de oratione doceri curas-
sent. Christus ergo ad Patrem abiturus, discipulos increpat, &
monet. Increpat quidem illis verbis, *vsque modo non petistis quid-*
quam, quia nihil dignum quod peteretur, à Domino petierant:
monet verò illis verbis, *Petite & accipietis*. Hæc concionator
augere & amplificare debet, suadens auditoribus, vt diuinum
spiritum à Domino petant, & reprehendens acriter humana-
rum rerum amatores, qui, brutorum instar, humi repunt, &
de hoc cælesti dono, quo ipsi Deo assimilamur, nihil penitus
laborant.

Ceterū in hoc concionandi genere non nihil inest peri-
culi, vbi de vno in alium Euangelij locum excurris. Cauere e-
nim debes, ne dum hoc facis, à proposito themate diuertas.
Spectare enim omnia ad vnum scopum debent. Scopus au-
tem hic, potissimū esse debet Ecclesiæ Spiritus.

Sed si quæras quo pacto in omni Euangelio spiritus Eccle-
siæ deprehendi possit: respondeo editos esse de hac re libros
per plures: ex quibus mihi tantum videre licuit Rationale, &
Petrum Darocensem, & alium quendam Beletum. Sumus
enim hac in parte Hispani non nihil infelices, quòd nec nomi-
na quidem audierimus plurium librorum, quibus aliæ natio-
nes fruuntur; vt videre licet in viris illis grauissimis qui, hæreti-
cos prosternunt.

Sed indicabo pro mea tenuitate quis sit in quibusdā anni tē-
poribus spiritus generatim, vt suo Marte sibi lector id accu-
ramus

ratiùs, & specialius deprehendat. In Aduentu à pertè disponi-
m 1 r ad Christi natiuitatem: & hùc omnia tendunt Euangelia,
modò timore deterrètia, modò salutem indicantia. A Septua-
gesima, vsq. ad Dominicam in passione, ad celebrãdam Chri-
sti passionem præparamur. De hinc ad Resurrectionem Chri-
sti, tota in passione ipsa interna & externa, atq. item in Resurre-
ctione celebranda posita est Ecclesia. Ab octaua Resurrectio-
nis vsq. ad Ascensionem, de primordijs Ecclesiæ, siue de illius
ædificatione, aut constitutione docemur; & vt spiritu ascenda-
mus cum Christo in cælum, inuitamur. Ab Ascensione ad Pē-
tecostem, expectare spiritum sanctum iubemur. Mox absolui-
tur fides per Trinitatis mysterium, & credentibus datur cibus,
vt iter agere in cælum possint. Deniq. vsque ad Aduentum, sta-
tus Ecclesiæ Christianæ indicatur.

Sed si vis speciatim cuiusq. diei spiritum intelligere: vide par-
ticularem diei orationem, & item præfationem, si habeat dies,
ille propriam. Hæc enim si cum generali illo spiritu, quẽ tradi-
dimus, contuleris, facile spiritum colliges cuiusq. Euangelij
particularem. Quem vbi collegeris, curandum est diligenter,
vt in hunc tota concio scopum intueatur. Quod non idèò à
me dicitur, quòd alia quædam, quæ ad exponendum Ecclesiæ
spiritum non pertinent, omninò dicere prohibeam: Sed idèò
rãtum, quòd vnus hic debet esse concionis status, cui aptè inse-
rantur, & accommodentur ea, quæ pro varia circumstantiarum
ratione, aliunde se offerunt dicenda.

Caput. VI. De tertio concionandi genere.

Tertius concionandi modus in hoc differt à secūdo,
quòd secūdos ex professo vnum quendam locum
suscipit pertractandum; tertius verò dum totum E-
uangelium percurrit, vnum illum locum, veluti fa-
cta quadam digressione, pertractat, prout loci, temporis, per-
sonarum, aut vitiorum, quæ magis in ciuitate vigent, ratio po-
stulat,

Igitur

Igitur si quæ sunt vitia insignia, quæ ciuitatem, in qua concio-
nator versatur, potissimum inficiant: decet eum, vt pote virũ
sanctum, & doctum, quauis arrepta occasione aduersus ea
fortiter pugnare. Quod etiam faciendũ est vbi, ad certos quos-
dam auditores dicitur, qui vel aliquo vitio laborent, vel ali-
qua virtute vehementer necessaria careant. Id tamen pruden-
ter facere oportet, & vt Beat. Paul. ait, in omni patientia, & 2. Thim. 4.
doctrina.

Nullum autem Euangelium est, quod hãc non possit concio-
natoribus occasionem offerre. Nam exempli causa si explicã-
candum sit illud Euangelium, *Vos estis sal terræ*: possumus dice-
re Christianos homines salem esse debere; itaq. deplorandam Matth. 5.
esse calamitosam quorundam pestem, qui non modò sal nõ
sunt, sed perditæ suæ vitæ exemplo, sanctum nomen Domini
faciunt blasphemari. Item si exponendum sit Euangelium il-
lud, *Vsq. modo in nomine meo non petistis quidquam*: pulchra se
offert occasio ad multa pertractanda. Nam aduersus homi-
nem nimis iurantem, sic agere possumus: *Quid tu in eo nomi-
ne petis, cui iniuriã infers?* Item aduersus procacẽ & ob-
coenum: *Cur tu impurus & foetidus Dominum adis petiturus?*
Item aduersus auarum: *Cur tu petiturus non das?* Item contra
eum qui vindictam agit: *Cur tu misericordiam precaturus nõ
alteri ignoscis?* Deniq. hoc concionis genus in Bea. Augusti-
no, & Chrysostomo, maximis post Apostolos Ecclesiæ con-
cionatoribus est conspicuum: hi enim ad ea peccata exagitan-
da, quibus vastari maximè Christianam rempublicam conspi-
ciebant, nulla ferè occasione digrediebantur.

Ad hunc tertium concionandi modum, seu si mauis, ad pri-
mum, poteris reuocare pulchrum illum, & vtilem, quo variæ
Euangelij partes ita conueniunt, vt sibi mutuò respondeãt,
& veluti quendam communem locum constituent. Qui mo-
dus, Euangelij præsertim parabolam, aut historiam narranti-
bus aptè conuenit. Exemplum sit in Euangelio nauiculæ: in
quo docetur qua ratione Dominus suos probet, aut exerceat
amicos. Inducit enim eos in nauiculam sanctitatis, & transgre-
di co-

M

di co-

di cogit mare tribulationis: in quo cum tentationū tēpestates ortæ sunt; ipse quidē ita dormit, ut eos videatur quodāmodo deseruisse. Dormit, inquā, in puppi, hoc est longè ab ijs remot⁹: dormit decubēsceruicali, quasi arctiori sōno corrept⁹, & nō cito surrectur⁹: sed surgit tamen aliquando, & tēpestates sedat.

Porro parabola in hunc modum exposita, præclaros quosdam, & pios sensus subministrat. ut si in euāgelio quod in festis Pontificum canitur de lucerna non posita sub modio, explices quæ sit lucerna, quis sit modius, quid sit poni super candelabrū. Hæc, ut puto, ad hanc tertiam rationem concionandi intelligēdam, exempla sufficiunt.

Cap. VII. De dispositionis partibus in secundo & tertio concionandi genere seruandis.

EX superioribus apparet tres potissimum in secundo & tertio concionandi genere speciales modos cōprehendi. Primus est, cum vnus tantum Euāgelij proprius locus tractatur & amplificatur: secundus, cum locus quidam communis ex Euāgelio de promptus, veluti dē aliqua virtute, aut vitio ex professo percurritur. Tertius cum hoc ipsum non ex professo, sed in digressionis modum aliunde sumpta occasione fit.

Ex his tribus modis, secundus & tertius, quoad confirmationem, & confutationem nihil differunt: vterq. enim communibus inuentionis, & dispositionis regulis tractandus est.

Idem, quoad epilogum, profus est dicendum. vnus enim in vtroq. illo modo est scopus, qui epilogo comprehendatur.

At quò d' ad narrationem attinet, diuersa est ratio. Nam vbi locus communis per digressionem, sumpta aliunde occasione tractatur, narratio fere nulla est facienda, sed occasio solum insinuāda. Vt si percurrens quis Euāgelium illud, *Vos estis sal terræ*, vellet sacerdotibus orationem mentalem, & lectionē sanctam persuadere; posset ostēdere in primis breuiter, oportere sacerdotes esse salem terræ, lucem positā super candelabrum. & ciuitatē in monte: deinde verò posset suum aggredi institutū

dicē

dicens necessarium ad hæc omnia esse, ut orationi, & lectioni sacerdotes sedulā operam impendant: certè enim hæc duo pariunt cognitionē, & ex consequenti amorem: itaq. pariunt vitam primū immaculatam, quæ est sal; deinde doctrinā, quæ est lux; deniq. caritatem, quæ ciuitas est, atque refugium. At cōtrā, si tantorū bonorū semina sacerdotes negligant, quidnam erunt? non quidem sal, sed terra: non lux, sed tenebræ: non denique ciuitas in monte posita, sed barathrum. Ecce in hoc exēplo narratio nulla est, sed digressio. Quod si non per digressionem, sed ex professo vnū quendam locū communē concione tractandū suscepisti; narratione opus est: qualē in eodē illo Euāgelio dē sale, sumere possumus à cōmuni illa B.P. doctrina; *Inuisibilia Dei &c.*: qua præmissa, pponere nobis debem⁹ singulas facultates satis inuestigare, ut eas ad salem spiritalē trāsferamus. Quòd verò attinet ad Exordiū, si iuxta secūdū modū locus cōmunis ex professo tractetur, poterit exordij loco aliquid initio præponi: veluti in hunc modum. Dicturus nunc de Euangelico sale, obsecro vos auditores, ut rem magni momēti beneuoli, & attentī audiatis &c. Nam quāuis initio totum Euāgelij textū in pauca cōtuleris; quod quidē exordij vicem obtinere potest tamen cum reliqua concionis pars, veluti noua concio sit: rectè facies, si quā possis breuissimè, tibi auditorū animos concilies. Sed etsi iuxta tertium modū per digressionē, & non ex professo sit locus cōmunis pertractādus, utilis erit exordij quædā veluti imago: qualis esset illa, qua persuasurus sacerdotibus orationē, & lectionē, ita diceres. Cū de sale spiritali agam⁹, nō erit ab instituto alienū, si dē oratione, & lectione tractemus, cū hæc duo eius modi sint, ut possint sacerdotibus spiritalē cōferre salis naturā.

Reuertamur nūc ad primū illud gen⁹, quo vnus proprius Euāgelij locus percurritur. In hoc genere sic potes facere exordiū, ut primū Euāgelij cōtextū paucis recites, deinde verò ex multis, quæ de illo Euāgelio tractari poterant, vnā eius partē te dicas elegisse, tamquā utilissimam, & dignissimam, quæ ab Auditoribus attentē audiatur.

Exordiū in hoc genere sequi potest narratio, si oratoria methodo (ut

superius diximus) velimus componere concionem. Possimus enim aliquando non Oratoria methodo, sed Scholastica, aut (vt ita dicam) Mathematica, in hoc genere concionandi procedere vt supra cap. 5. docuimus.

Qualis autem in hoc genere debeat esse confirmatio, cōfutatio, & epilogus, ex ijs quæ dicta sunt satis apparet.

*Caput. VIII. in quo agitur quid facere debeas,
quando idem Euangelium sæpe in
cidit prædicandum.*

Vccedit hoc loco quæstio, quæ angere multos solet: scilicet quid faciendum sit, vbi idem Euangelium in diuersis anni temporibus prædicandum est, aut etiam quotannis eisdem auditoribus aut (vt sæpè accidit) eodem die eisdem auditoribus, & in eadem Ecclesia. Equidem non negauerim rem esse difficilem, de eadem re, non dicam sæpius, sed bis ad eosdem dicere. Si enim repetas eadem, censeris prolixus, & indoctus: quamquam id quidem parùm referret, si modò auditoribus prodesse. At dolendum vehemèter est, Auditores hãc reputantes nimia facietatem, verbuni Dei nolle audire: itaq. nullum ex hisce iteratis prædicationibus fructum sequi. Quamquam nihilominus sæpe eadem repetere necessarium est. Nam vbi eadem est ægritudo, cur non congrua & utilis eadem adhibeatur medicina?

Vt igitur de hac re quod sentio dicam, præmitto in primis, orationem, & studium, vitæq. puritatẽ plurimùm valere apud Deum. Nam vbi amor, & zelus Dei nos agit; multa detegit sancta meditatio, multa inspirat noua, immò & vetera quodã modo noua facit. Nam eadem doctrina ita solet sæpe nouo proponi modo, vt noua videatur. nimirum quia vel methodo noua, vel testimonijs, rationibus, & figuris nouis exornata denuò est.

Sed

Sed tradamus iam nos aliqua præcepta, quibus concionatori sæpius eadem de re dicturo laborem minuamus.

Primum quidem exordium multis modis confici potest: scilicet à figura, à simili, à testimonio veteri, & nouo, imò & à Philosophorum testimonijs. Sed à quæstione etiam sumi potest. Fingamus exempla in illo filiorum Zebedæi Euangelio, quod sæpe solet in eodem anno prædicari. Si in festo Beati Iacobi illud interpretarus, velis superbiam deprimere, humilitatem extollere: figura accomodata illa est, de magis Pharonis, qui cyniphes de puluere educere non potuerunt; cum tamen virgas in serpentes, aquam in sanguinem & in ranas immutassent. Quo significatur, paucos esse, qui humilitatem, & crucis labores, & iniurias ament: vnde factum est, vt hi duo adolescentes Iacobus, & Iohannes, alioqui pij, neq. perceperint Christi crucem, neq. resurrectionem. Ad idem facit Saulis figura, qui alioqui diuini cultus zelator, humilem Dauidem capere non poterat. Hæc de figura.

Præterea testimoniũ esse potest illud Esaię 59. de volẽtibus ieiunare, sed non relinquere propriam voluntatem, & animi 1. Cor. 5: delicias: & ex nouo testamento illud Beati Pauli 1. Cor. 13. *Caritas patiens est, benigna est &c.* Ex quo colligitur aberrasse hos adolescentes à vera caritatis perfectione; quippe quia cum amarent Dominum, tamen nolebant pati, neq. humiliari.

Exordium etiam philosophicum peti potest à communi illo dicto: *Virtus circa difficile versatur.* Ex quo infertur, paucos esse viros, solidam virtutem amantes: otiosi enim pleriq. volunt, & gaudere, non autem se ipsos mortificare, & pati.

Exordium à quæstione facies, si quæras cur hi adolescentes neque passionem, neq. resurrectionem intellexerint. Cui respondebis: quia respuebant humilitatem, & crucem, ideò noluisse intelligere passionem: at non intellecta passione, neq. intellexisse resurrectionem, sed mortales consolationes, & dignitates.

Ecce quot qualibusq. modis exordium componamus, vt attentionem, & docilitatem, & benevolentiam comparemus,

M 3 & au-

& auditores ad petendam à Deo per sanctissimam Virginem Spiritus sancti gratiam commoueamus.

Sed superiores omnes modi, ex spiritu Ecclesiæ petuntur: quæ quidem exordiorum conficiendorum potissima ratio est. Spiritum verò illum, ut scopum nobis proposuimus, quem sibi Ecclesia in festo Sancti Iacobi proponit: scilicet explicare, quàm difficulter homines dura, & aspera amplectantur, quàm auidè suauia, & temporalia concupiscant. Sed si diebus etiam alijs, quibus idem Euangelium canitur, opportuna vis excogitare exordia; illa tibi sit in promptu regula; expendendum esse iuxta Ecclesiæ Spiritum, ipseus Euangelij statum; ita enim aptissimum concionibus exordium accomodari.

Sed & sunt aliæ exordiorum conficiendorum rationes. Nam fieri possunt ex Euangelij contextu, ut iam superius indicauimus. Item fieri possunt per transitionem ab alijs, quæ in concionibus præcedentibus tractata sunt. Exempli gratia, in hoc eodem Euangelio, quando in Quadragesima canitur; cum præcesserit misericordiæ persuasio, fieri potest hoc modo exordium. Dixi vobis quàm necesse sit, ut erga fratres sitis misericordes: modò verò docebo ex sancto Euangelio quantum vos oporteat in vos metipsum esse quodammodo immites: non quidem in animum, sed in corpus: nimirum illud macerantes, & crucem Domini amplectentes. Potest autem transitio, circumstantiarum omnium habita ratione multipliciter fieri. Ut in Euangelio auari, cum omnia vitia repræhenderit Dominus, Auaritiam potissimum insectatus est, periculorum habita ratione: non enim sentiunt auari, quàm misera conditio sint, cum illis venialia sint vitia, virtutes vero: ut alienæ. Ratione etiam temporis habita, transitio fiet ut in Euangelio: *Ecce ascendimus Hierosolymam*, quod in Quinquagesima, & in Quadragesima canitur. In Quinquagesima, transitio hæc erit. Ad laborandum Dominus in Septuagesima inuitauerat: in

Sexa-

Sexagesima verò prædixerat, ut virtutis impedimenta omnia euelleremus: & tandem in Quinquagesima ad ferendam Crucem validiores nos reddit, atque alacriores. Si autem in Quadragesima, scilicet Feria quarta Dominicæ secundæ tibi hoc Euangelium exponendum sit; transitio hæc erit. Cum actū esset de humilitate feria præcedenti, mox de ferenda Cruce, præsertim interna dicendum fuit.

Iam verò, quod attinet ad confirmationem, & confutationem; si homiliam facere tibi animus est; cum in quouis Euangelio multa sint loca, vel (ut dici solet) puncta: præstat modò in vno, modò verò in altero magis immorari.

Sed ostendamus rem exemplo, in ijs præsertim Euangelij, quæ in communi (ut aiunt) Sanctorum, Ecclesiæ proponit: quia hæc sæpius incidere solent: ut in Euangelio Doctorum, in quo Ecclesia Catholica ostendere vult, Doctorem illum, de quo festum celebratur fuisse salem, fuisse lumen, fuisse ciuitatem, ac tandem fuisse vnum quendam exijs; qui sunt maximi in regno cælorum. Si ergo vis in homiliæ modum hoc Euangelium sæpius exponere, poteris modò de sale, modò de luce, modo de ciuitate in monte posita, modò de mandatis minimis, & mandatis magnis, deq. eo qui magnus, & qui minimus est in Regno cælorum, paulo latius dicere: idque nunc confirmationi, nunc confutationi potius insistens. Quod genus dicendi in eo tantum distabit a locis communibus, quod hinc cuncta declaras, ibi verò vnum tantummodo quiddam tibi tractandum proponis. Quare & quoad exordium, & epilogum discrimen etiam erit. Nam hinc commune est exordium & commune Epilogus: ibi verò eiusmodi debent esse, ut ei propriè conueniant loco, quem tractas.

Præterea confirmationes & confutationes diuersæ fieri poterunt, si concionandi modum mutemus, modò homiliam conficientes, modò locum tractantes communem, modò mix-

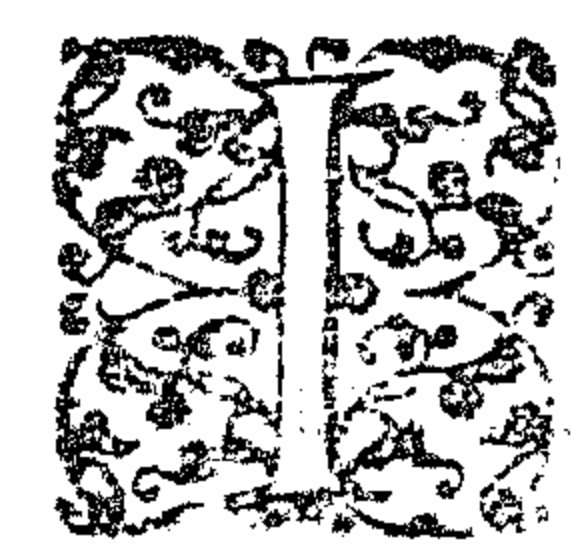
M 4 tam

tam tenentes concionandi viam. Porro si locum tractamus communem, nunquam noua concio decribit: multa enim sunt loca communia: immò in vnoquoq. loco multæ partes: de quibus appositè dices, si inuentionis præcepta teneas, si te in ijs seriò exerceas, si disponendi artem intelligas, deniq. si libros verses. At libri, si noui accedant, nouos tibi suggerent conceptus.

Quòd si concionandi modum mutes, diuersam tibi iuxta illum Narrationem, & diuersum Epilògum ex ijs præceptis, quæ suo loco tradidimus, conficies.

Si quis autem velit Euangelio adiuuere & adnectere Sancti alicuius, de quo festum celebratur, exempla; patebit campus latissimus. Cùm enim nulla sit vita Sancti, in qua multa non sint prædicatione digna: nunquam in eiuſdem sancti festo decribit noui quod dicas: præsertim si amplificandi regulis utaris. Nihil ergo est quod timeas de eadem re sæpè, & ad eosdem dicere auditores.

Caput. IX. quæ ratione de Epistola tractari possit.

Am vt aliquid de Epistola dicamus, primùm constituimus, à viris doctissimis nonnunquam de ea sola, sicuti de Euangelio, confici concionem. Vbi notandum, Epistolam commodiùs quàm Euangelium diuidi, & ex ea diuisione fieri magis perspicuam, & tractabilem. Exempli gratia in Epistola B. Iacobi, in qua iubet nescimus auditores verbi tantùm, sed factores, Ecclesia nos disponere vult, vt ad Spiritum sanctum recipiendum operibus præsertim misericordiæ disponamur. Monet ergo B. Iacobus vt simus factores: dissuadet verò loquacitatem, quæ distingere solet atq. impedire homines, quò minùs in operibus præstãdis diligentiores sint. Sed si quis quærat quænam sint bona opera præstanda, subiungit opera misericordiæ, quibus præsertim vacandum est.

Iacob. 1.

Sed

Sed nonnumquam vtile esset ex Epistola simul, & Euangelio, quæ in vnum quendam scopum referantur, vnã facere aptam Ecclesiæ spiritui concionem. Porro spiritum Ecclesiæ eruere non est in quibusdam festis, temporibusue difficile. Vt in vigilia Ascensionis, cùm Ecclesia nos vult ad Ascensionem Christi celebrandam inuitare; in Euangelio refert Christum rogasse Patrem pro sua glorificatione, quæ in Ascensione vel maxime coepta est: quo loco docet, & nos pro nostra spirituali glorificatione debere orare. In secunda verò Euangelij parte, ne nos, absente Christo, animum despondeamus; docet nos, ei suos discipulos maxime curæ fuisse. Confirmat hoc in Epistola Beatus Paulus, prædicans nobis, de cælo multa nobis dona obuentura, si descendamus primùm: ita enim fiet, vt ascendamus mox cū Christo, & cælestibus donis perfruamur. Quòd si roges, vnde in ceteris festis colligere possis Ecclesiæ spiritum, vt ei accomodes Euangelium, & Epistolam: legito quæ cap. 5. docuimus. Interim satis est vnicum exemplum attulisse.

Ioh. an. 17.

Caput. X. quibus partibus constare debeat concio, in qua vel Ecclesiæ ceremonia, vel fidei dogmata explicantur.

ST veluti quartum concionandi genus id, quo ceremonias explicamus: vt si in Feria quarta Cinerum, tota concione de illa cinerum ceremonia tractaremus; vel die resurrectionis, de Cereo, ceterisq. alijs eius modi. Simile est si de vna quadam circũstantia, quam Festi historia continet differamus: vt in die Natiuitatis Domini, de stabulo, vel presepio: aut in die Passionis, de cruce: aut in die Ascensionis, de monte, & nubibus: aut in die Pentecostes, de igne, & sonitu. Eiusdem generis est illa concionandi ratio, qua statutis ab Ecclesia diebus, agimus de Sacramentis: vt in die Resurrectionis, de baptismo; in die Pentecostes, de confirmatione. Huc pertinet explicatio mandatorum, & articulorũ fidei, & ceterarum doctrinarũ & orationum, quæ in Ecclesia in cun-

in cunctorum ore versantur.

Hæc certè non sunt prorsus à concionatore prætermittenda, cum tantopere à Sancta Synodo Tridentina de ijs concionari iubeamur. Quare si posset hisce rebus explicandis tempus statui congruum, benè se res haberet: sin minus; vtinam quemadmodum breuiter Euangelicam historiam enarramus, ita, vbi dies incidit, quo Ecclesia nobis hæc proponit, de ijs breuiter saltem & strictim ageremus, neque prorsus ea pateremur à populo ignorari.

Sed si quis huius rei conficiendæ modum à me quærat; hæc accipiat. Primum quidem si ceremoniæ explicandæ sint, oportet eas narratione perspicua exponere, ostenso imprimis generaliter Ecclesiæ spiritu: deinde verò per singulas partes discurrendum est, spiritu particulari, qui in illis latet, commostrato. Ad hoc autem præstandum specialia instrumenta nulla alia sunt, quàm libri, si quos habeas de hisce argumētis. Sin minùs; extat saltem Rationale, & alius quidam Beletus. Sed & Hosius nōnulla indisputatione de ceremonijs commemorat. Quod verò attinet ad Sacramenta est tibi in promptu sanctus Tho.

Sed proponamus exempla. Si ceremoniam illam cinerum explicare velles, dicendum tibi esset, id tempus cinerum ab Ecclesia statutum, vt publici peccatores publicam agerent pœnitentiam: idque publica illa cinerum ceremonia demonstrari. Porrò cinis terra est adusta: peccator autem terra etiam adusta peccatis est & incinerem sterilem, & inutilem cōuersa. Adhæc cinis imponitur peccatori in fronte, vt publicè humilietur, & intelligat, in cilicio, cinere, lacrymis, & ieiunio sibi esse pœnitendum. Sed sciendum est nō ita esse pœnitendū, vt faciūt tristes hypocritæ gloriolæ cupidi, sed vt decet peccatorem, qui à Deo tantū accipit beneficium, vt ad misericordiā recipiatur: nimirum pœnitendum cum ea humilitate, vt nolit quidem peccator honorari, sed vt cineres, pessundari. Sed sacerdotes, quos maior decet sanctitas, quiq. coronā habēt regiam, in ea cinerem recipere debent, vt intelligant, si quando officij sui immemores deliquerint, maiorem sibi esse agendam pœnitentiam

3. p. à. 9.
60. vsq. ad
89.

nitentiam: nam quò quis altiori situs est loco, eò grauius eius est peccatum. De Sacramētis, ceterisq. rebus, quas ceremonijs assimilauimus, idem planè dicendum. Nam in ijs à potissimo & generali instituto sumentes initium, & rei summam in compendium redigentes, per singulas partes progredi debemus, illarum spiritum explicantes.

Quod verò attinet ad orationes, mandata, articulos fidei, & id genus alia per multa, quæ in Ecclesia ex Concilij Tridentini mandato explicanda sunt, expositione tali agendum est, quali vtimur ad sacram Scripturam interpretandam: quo de genere alio loco differuimus. Ego verò, si quando id mihi se offert faciendum, primū scopum indico; deinde iuxta illū rem diuido, demum singulas partes expositione ita illustrare nitor, vt vel paruulis faciles ad intelligendum sint.

Qua quidem in re præterire non possum quòd sine magno incommodo fieri video. Negotium hoc quibusuis committitur: cum tamen reuera, sicubi eruditio, acumē, prudentia, industria necessaria sunt; in docendo maximè pueros, & rudes homines altissima fidei mysteria, requirātur. Mihi quidem facilius multo est aut concionari, aut prælegere, quàm vulgus imperitum in sacris fidei mysterijs instituere. Agendum enim cū eo est similibus quibusdam ex quotidiano vsu & consuetudine petitis, & phrasi quadam perspicua, vocibusq. communibus: ita tamen vt magno opere caueamus, ne res supernaturales impiè aut ineptè intelligat. Est quidem hoc non mediocris laboris, atq. industriæ. Nam Matth. 16. cum Petro Dominus Ecclesiæ clauis tradebat; primò quidem, & secundò dixit. *Pasce oues meas*, Tertiò verò, cum amorem iam ter à Petro exegisset, dixit, *Pasce agnos meas*: insinuans in docendis pusillis & ignaris accuratiorem adhibendam esse diligentiam.

Caput. XI. quæ ratione de Festis
concionandum sit.

Postre-

Ostremum restat concionis genus, quo de festis tractamus. Festa autem triplicia sunt. Quædam enim fidei mysterium aliquod, vel quasi mysterium referunt: quædam rei gestæ historiam: quædam verò vtrunq. complectuntur.

Quæ fidei mysterium referunt, rara sunt: vt festum Trinitatis, Spiritus sancti, Conceptionis virginis. Quæ rem gestam referunt, sunt festa Sanctorum, Quæ vtrumq. complectuntur, sunt omnia ferè Christi, & Virginis mysteria: vt Incarnatio, Natiuitas, Circumcisio, & reliqua vsq. ad Ascensionem in cælum, & Spiritus sancti missionem,

De his ergo omnibus quo pacto concionandum sit, nobis est dicendum.

Si festum sit Sancti alicuius, eiusq. sit vita laudanda; genus hoc encomiasticum est, siue demonstratiuum. Et quidem sunt nonnulli, qui in principio tantum, aut in fine concionis, quædam de Sancti laudibus dicunt: sed ex antiquis Patribus multi, integrâ de ijs conficiebant concionem. Si in principio aut fine breuiter laudandus sit sanctus: facile est eius vitæ historiam in compendium redigere, summis tantum eius capitibus enumeratis. Sed si tota de laudibus Sancti concio agere debeat: id quidem, meo iudicio, fieri multis modis potest. Possumus enim constituere, quibus ex rebus homines coram Deo laudabiles sint, vt hoc præmissis, eas res, in sancto de quo agimus reperiri doceamus. Possumus item dicere, inter admirabilia Dei opera, Sanctos quidem opera esse multò omnibus admirabiliora; maximè verò eos, qui vita magis conspicui sunt; qualis estis de quo festum celebratur. Similiter possumus initium sumere dicentes, voluisse Deum, insignia quædam hominibus proposita esse ad imitandum exempla sanctitatis; ne cum ad perfectionem eos excitamus, & impellimus, caussari possint, solum Christum, vt pote Deum, potuisse perfectum esse; immò aperte videant, homines quosdam fragiles, ad perfectionis fastigium peruenisse, diuino adspirante fauore, qui neq. vniquam vllis denegabitur.

His

His ergo modi, aut alijs similibus confici potest concio de Sanctis. Sed vtile est vitam eorū in partes distribuere, vt perspicua magis sit, meliusq. percipiatur. Poterunt autem huiusmodi concionis fieri confirmatio, & confutatio, quibus & moneamus homines, exemplo Sancti proposito, vt ad perfectionem adspirent, & eosdem reprehendamus, quòd nullis vnquam tantorū Sanctorum exemplis meliores facti sint: Qua occasione, poterit nostri temporis luxus, & caritatis frigiditas acriter reprehendi. Exordium verò (nisi fortè velis vt exordio communi) peti potest ex rei tractandæ magnitudine, aut aliunde: vt superius docuimus, eum de ratione conficiendorum exordiorum ageremus. Epilogus erit accommodatus, si ea quæ in Sancto conspicua magis sunt, in pauca conferantur, & eo exemplo homines ad sanctitatem inuitentur. De his satis est non nihil insinuasse, non tam vt certa præcepta, quæ vix tradi possunt, quam vt exempla concionis habeant lectores, ad quorum se imitationem conforment.

Sed hoc concionis genus elocutionem postulat perspicuam, & suauem, actionem verò placidam, & modestam; præterquam cum ad vitia reprehendenda digrederis. Memoria verò facilis est, si concionem ordine distribuas. Est verò instrumentum inuentionis, lectio librorum, quibus Sanctorum vitæ continetur. Extant nostra ætate (Christo domino gratias) plurima huius generis monimenta: Extat Lipomanus, extat Surius, & nouæ quotidie huiusmodi historiarum prodeunt.

In Festis verò, quibus fidei aliquod mysterium celebratur, agendum est in concione de mysterio tanquam de loco communi. Explicandum enim mysterium est, docendumq. quisnam ex eo fructus populo accrescat. In explicatione autem, similibus, & testimonijs agere oportet, ad ea, quæ ex Theologia, vt vocant, Scholastica petuntur, populo declaranda. Qua tamè in re, prudentia opus est maxima. Methodus à fine petetur aptissimè, si dicamus, Deum voluisse reuelare, quæ & nostrum ditarent, intellectum, & inflammarent voluntatem, & fidem exercerent, & Deo honori essent, quippe cum in eo maximo-
pere

perè honèretur Deus, quòd illi credamus. Sed cùm multæ de his mysterijs conciones extent, non est quòd in hac re declaranda pluribus agamus: præsertim cùm nos ipsi in sequenti libro exempla simustradituri. Sed illud quidem prætereundum nequaquam est; mysteria huiusmodi ita esse, prædicanda, ut populus veritatem necessario credendam audiat, & intelligat: Solent enim nonnulli, ita subtiliter de hisce rebus, dum concionantur, diiutare, ut populus nihilominò percipiat.

Ad ea festa, quæ ex historia, & mysterio constant, tandem accedamus. Qui doctissimi videri volunt, historiam præmittunt, & in mysterio subtiliter explicando toti sunt; contra verò qui ædificationi proximorum student, de mysterio paucis agunt, historiam verò seriò explicant, & ex professo. Esto cuique, liberum de hac re iudicium: nam pro vario auditorum ingenio, variaq. natura, varia in hoc, sicut & in alijs multis, esse concio potest. Si pij sunt Auditores, præstat perstringere mysterium, & historiam explicare: si verò sint acuti, perstringi historia potest, & explicari mysterium. Quamquam prætere non possum, ex historia, utilitatis multum, & doctis, & indoctis accedere: ut in omnibus Christi mysterijs ab incarnatione vsq. ad Pentecostem conspicitur: in omnibus enim historia externa maximum continet, & eructat spiritum. Atq. ita, meo (qualecunq. id est) iudicio, præstat historiam potissimum explicare: in cuius pertractationem, nihil non adduci & pietatis, & subtilitatis potest. Sed ego quidem, cum huiusmodi festa incidunt, ut plurimum historiam initio concionis paucis complector, deinde ab ipso mysterio, iuxta Ecclesiæ spiritum, concionem exorsus, quid nos Christus eo mysterio docere, quid ad nostram utilitatem facere voluerit explico, & suadeo; itaq. quasi de quodam communi loco orationem conficio.

Sunt ergo tria in hisce festis, concionandi genera. Primum, cùm de mysterio, scolastica phrasi dicimus: secundum, cùm historiam persequimur, ex ea spiritum deducentes: tertium, cùm mysterij scopum, ad ædificationem proximorum ostendimus, & suademus. Sed in quouis ex his generibus, sicut & in quouis

alio

alio concionis genere, nihil est prætermittendum, quod ad fidem & ad mores spectet: tametsi, pro ea quam maximè elegerimus concionandi ratione, quædam breuiter attingenda sint, quædam verò explicatiùs, & ex professo tractada.

Sed iam, si desiderat lector exèpla, quibus ea quæ toto hoc capite diximus illustrentur; legat huius operis sequentem librum, ubi varijs concionibus propositis, facile erit artem ipsam eiusq. usum simul intelligere.

Hæc habui quæ de generibus concionandi dicerem. Quòd si aliqua prætermissa videantur; sic habeat lector; demonstrari omnia digito nec posse, nec debere: nam cum ijs nunc agimus, qui Sanctum Thomam legerint, & euoluerint, quiq. eum librum (si quando in lucem prodeat) quem de comparanda Sapientia scripsimus, consuluerint, & locorum communium alveos, & indices, quos ibi indicauimus, sibi confecerint. Cum enim non facile concionator, tunc primum quando concionem recens componit, possit omnia quæ necessaria sunt, conquirere, & reperire: necessariū est hisce subsidijs, & promptuarijs omnino eum esse instructum. Multa enim sunt ei necessaria quæ retineri quidem omnia memoriā non possunt: itaq. nisi in promptuarijs collocata, & disposita, facilia iuuentū sint; vexabunt & memoriā ipsam, & ingenium, & concionatori maximam temporis partem eripient.

Hactenus præcepta concionandi tradidimus: sequitur iam ut aliqua exempla concionum ob oculos proponamus.

LIB.

LIBER SEXTVS, IN QVO
EXEMPLA CONCIONVM ALI
QVA PROPONVNTVR.

PRAEFATIO.

Multa diximus haecenus, quò Christianum Concionatorem ad componendas conciones promptum, expeditumq. redderemus; iterq. simul, & metam demonstraremus concionandi. Nimirum de fine, officijs, & materia concionatoris in primo lib. differuimus: in secundo de inuentione: in tertio de dispositione in vniversum, itemq. breuiter de elocutione, actione, & memoria in quarto de specialibus concionatoris instrumentis: & in quinto tandem multò specialius concionũ diuersa genera, & earum conficiendarum artem indicauimus. Nunc ergo iam, vt stemus promissis, restat in hoc sexto libro, vt, quò sit nostra hæc ars notior, & facilius ad praxim redigatur, conciones aliquas proferamus in medium, in quibus & inuentionis, & dispositionis, & elocutionis etiam ratio à nobis obseruata, appareat. Hoc enim & multis gratissimũ futurum, mihi renunciatum est; & ipsa etiam res postulare quodammodo videtur. Verum antequam id præstem, velim mihi lectorem maximè attentum, dum præuia in medium adduco non nulla.

ADMONITIO.

Duo sunt, quæ me angere, & cruciare vehementer solent, cum in aliquos diuini verbi ministros attenda consideratione intueor. Primum enim ferre vix possum nonnullos (acutos illos alioqui, & doctos) quos vel pietatis & sanctitatis specie ductos, vel nescio quo alio nomine, bonarum tædet litterarũ: bonarum, inquam, quas humanas vocant: vt veræ eius Dialecticæ,

lecticæ, quam antiqui Philosophi, & ex nostris D. Augustinus, & D. Thomas assequuti sunt; Rhetoricæ, cui nemo ex sanctis Patribus non incubuit; Astronomiæ, aliarumq. Mathematicarum, Philosophiæ item Naturalis, & Moralis, & Metaphysicæ; præterea etiam historiæ, & linguarum peritiæ; & si quæ aliæ huius generis sunt. Quasi verò hæc, boni ingenij aciem perstringant, ac non potius exacuant; aut Scholasticæ (vt dicitur) Theologiæ studiosis morant, & impedimentum inferant. Hi certe homines magna ex parte, perfectiorem Sacrarum litterarum cognitionem vel non multi faciunt, vel vt rem facillimam, obiter, & quasi aliud agentes attingunt. Si enim serio in ea versarentur, verum illud esse cognoscerent, quod B. August. in lib. de doctr. Christ. docuit, omnes scilicet has, quas enumerauimus disciplinas, ad intelligenda penitus sacra Biblia plurimum conferre. E quidem nolo de hisce hominibus quid quã iniuriosè suspicari: tamen si satis magnam ipsi præbent suspicionis occasionem, dum in eo summam sapientiam videntur constituere, quòd argutijs nescio quibus in Scholastico puluere versentur, & ad conciones præterea cum laude habèdas, lectissimos quosdam habeant coaceruatos flores, quibus pulchras quidem eas, elegantes & decoras, sed eneruatas tamen, & vix singulis mensibus singulas elaborent.

Sed & aliud non minus me cruciat hominum genus: qui totam concionis vim, & suæ spem laudis, in Oratorio artificio collocantes nihil omnino probant, nisi quod ad Rhetoricæ, & Dialecticæ regulas exactè sit limatum, atq. Ethnicorum floribus aspersum. Hi enim homines, hac solùm lance, omnes concionatores ita perpèdunt; vt quem proprius vident ad Ciceronis eloquentiam accedere, extollant; quem verò ab ea paululum discedere, damnent; tamen si doctrinam verè Christianã auditores docuerit, eorumq. corda ad virtutem mouerit, & excitarit. Ecce quã discrepantes eadem de re opiniones: quarum vtraque profectò à Sacra Scriptura, Patrumque sanctorum exemplo multum est aliena. Nam Scriptura qui-

B. August.
in libr. de
Doctr. Christi.

N dem

dem sacra, vt facile est videre, arte Dialectica, & Rhetorica ferè semper vtitur; quia & efficacissimè argumentatur, & figuris oratorijs plena est: & præterea cōtinet mathematica scita, & ex alijs sciencijs dogmata permulta: Diuus verò Paulus nequaquam bonas litteras reijcit; sed eos tantum improbat, qui humanæ præsertim eloquentiæ viribus confidunt, & omnem in ea laborem, omnem diligentiam, omne studiū collocant. Profectò humaniores artes, comites & ministræ Theologiæ sunt: itaq; obsequium ei præstare, veluti Principi, ac Reginae debent. Quare sic existimandum est: ei qui humana tractat, licere humanas potissimum colere disciplinas; at eum qui diuinis rebus est intentus, diuino potissimum spiritu, deinde arte humana inniti oportere. Quo sensu doctè, & sanctè Beatus Thomas in 1. ad Corinth. Beatum Paulum interpretatur. Non enim humanas artes, damnat; sed earum nimium studium idè improbat, quod animorum falsus non humanis, sed diuinis potissimum comparatur instrumentis. Vnde sæpe Dominus ex ore infantium, & lactentium perfectam sibi laudem sumit, atq; per viros sanctos, humiles, & humanis artibus destitutos, Euangelium multo cum fructu prædicari facit; cum tamen contrarij docti, & acuti, qui linguis videntur loqui Angelorum, nullos quidem aculeos, sed hebetiora quædam, & obtusiora tela in hominum animos conijciant.

Igitur rectè is facit, qui mediam progressus viam, Sanctos Ecclesiæ Doctores, maximè verò Paulum ipsum imitatur: nimirum oculo dextro in Deum ipsum intuetur, hoc est vim omnem concionis in eius spiritu collocat; oculo autem sinistro humanas respicit artes; hoc est non vllis studiose humanos flosculos colligit, sed arte Dialectica, & Rhetorica, veluti ministris tantum vtitur, vbi vel rei natura, vel temporis ratio id videntur postulare. Quid enim? eget ne verbum Dei (quod omni gladio penetrabilius est) humanis ornamentis? Quasi verò absq; ijs sit leue, aut imbecillum.

Quid

Quid, obsecro, mundum miserè errantem, ad veram religionis viam reduxit? numquid Ciceronianus decor, an Apostolica simplicitas? numquid aureum aliquod eloquentiæ flumen, an veritas cælestis, diuinus spiritus, & humilis ad Deū Oratio? Vtinam qui incumbunt hisce humanis ornamentis, toto animo in ebibendo Christi spiritu laborarent. Vtinam riuulos nescio quos non consecrarentur, sed ex limpidissimo Diuini Verbi fonte sibi aquam haurirent. Nonne enim ars à Diuino Spiritu profecta, præstantior erit quàm Ciceroniana? nonne diuina lex humanæ rationi longe antecellit? Si cælum corporeum præstat elementis; cur methodum, & Rhetoricam cælestem, humana multò nobiliorem non iudicabimus?

Relinquitur ergo ex his, non oportere virum doctum, & pium, Dialecticæ, & Rhetoricæ ita esse adstrictum, vt nihil probet, quod non ad earum regulas exigatur. Nam etsi artem quidem nosse is debet, eamque & in humanis antea operibus exercuisse, & nunc in diuinarum rerum prædicatione exercere: ramen hoc est illi summo studio summaq; diligētia elaborādum, vt quemadmodum humanus orator artem occultat, & dissimulat, ne tædio auditores afficiat, sic etiam, immò multo magis, ipse non eam affectet, sed quæ summæ artis iudicantur, ita dissimulet, vt solo agi Diuino Spiritu videatur. Quare vbi ad concionem habendam accedit, humanarum instrumenta ne contemnet; sed cū diuino auxilio ea coniungens, Deum consulat, & ab eo verba, methodum, & omnia concionatori necessaria & vtilia ita requirat, vt dicere possit: *Non sum ego qui loquor, Sed spiritus Patris mei, qui in celo est: Et rursus. Omnia opera hæc operatus est in me Dominus.* Certe enim si spiritu Dei quis agatur, veram Rhetoricam haud dubiè exercebit: quippe quia Deus, qui Rhetoricam nostris animis impressit, non erit ipsi contrarius: quini mo maiorem concionatori vim, & splendorem addet eloquentiæ. Sed iam, cum hæc admonuisse sufficiat, ad rem nostram

Matth. 10.

N 2 pre:

proprijs accedamus.

ARGUMENTVM.

Cùm propositum nobis sit, exempla singulorum generum concionandi in medium adducere; oportet, quot sint ea genera, ex libro præcedenti nunc in memoriam reuocare. Diximus igitur illa esse tria: alterum quo Scripturam scholastico more interpretamur: alterum quo vnam tantum eius partem exponimus, & veluti locum communem, percurramus: tertium verò, & vltimum, quod ex vtroq. permixtum est; scilicet quo ita Scripturam totam persequimur, vt de vna quadam parte paulò latius agamus: quo genere & Beat. Chrysostomus alijq. Ecclesiæ Doctores, & viri multi grauissimi vsi sunt.

Rursus primi generis conciones, aliæ sunt, quibus sine vlla ferè arte Scripturam ita interpretamur, vt nullam eius partem cum altera coniungamus, sed singula capita alio, atq. alio sensu explicemus: qui modus frequens in sanctis Doctoribus est. Sed non eget exemplo nostro huiusmodi concionandi ratio; cum Sanctorum Patrum conciones, & Homiliæ exempla satis luculenta sint. Quamquam illud hîc obseruandum est; nūquā ferè Sanctos ipsos Doctores sine exordiolo aggredi interpretationem: vt apud Beatum Augustinum in Psalmos videre licet.

Alter modus sub hoc primo genere comprehensus, est quo non sine arte Scripturam ita exponimus, vt eius locum alterum cum altero connectamus, & omnes simul partes ad vnum quendam propositum finem destinemus. Huius concionandi rationis exemplum nūc primū proponam. In quo & in alijs etiam sequentibus admonere lectores velim, nequam me, cum has conciones præmeditarem, ad regulas artis illas exegisse, sed inuocato Spiritu Sancto mecum derasse

derasse, qua ratione propositum mihi Euangelium, ad salutem Populi explicarem; scilicet Christi in eo mentem, & sententiā ita aperirem, vt à cunctis (etiam à pueris) facile intelligi possem, & omnium simul circumstantiarum rationem haberem. Quæ omnia sanctissimus ille Cardinalis Borromeus in suo de modo concionandi libello, doctè simul, & sanctè præcepit.

Primi concionandi generis exemplum in Festo Sancti Ludouici Galliarum Regis,

Omni habenti dabitur & abundabitur Lucæ 19. & Matth. 25.

Diuus Paulus in Epist. quam ad Philip. scribit cap. 3. exor. Exordiū a loco Pauli. diolo quodam vsus, inquit: *Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium.* Non puduit vquam veros Christi ministros, qui non suam, sed Christi gloriam quæ. Propositio. Ex fine. Exemplum. runt, eadem semel, & iterum repetere; dummodo id futurum auditoribus vtile existimarent. Neq. enim bonus pater satis esse existimat, semel aut bis eadē de re filios admonuisse suos: sed iterum atq. iterum monet, increpat, coarguit illos, quousq. ab improba & impura vita, ad honestos & probatos mores reuocarit. Igitur si ad vitam constituendam, & mores infirmandos verbum Dei Christianis hominibus prædicatur dubitandum non est: quin sæpe eadem repetere prædicationem oporteat, donec propositum, & exoptatum nobis finem eodem repetito medio consequamur. Nam si populus, nūquam peccandi finē facit: cur nos iisdem peccatis, non eadem remedia, à relictis. securi bonos medicos, adhibebimus? Quod cum de omnibus Sacræ doctrinæ prædicandæ generibus verum sit: tamen potissimum de sanctorum vitis populo exponendis est dicendum: cum exploratissimum sit, his exemplis vehementer homines à vitijs auocari, & ad virtutes accendi. Hoc cum ita sit; statuerā hodierno die, Beati Ludouici laudes, ex hoc eodem suggesto vobis à me iam sæpe decantatas, iterum in memoriam reuocare. Quod & si videbam non defuturos aliquos quinon mag-

Ex sine. Redditio.

nopere probarēt, immò grauitè reprehenderent, quòd hanc iudicent esse rem hominis magna rerum dicendarum inopia laborantis: tamen dum modo vestræ utilitati consulerē, facile passus fuisset, meam hoc nomine existimationē in discrimē vocari. Quamquam & posset Dominus mihi de hoc eodem argumento dicenti noua suggerere, vel nouā ad vetera explicanda viam demonstrare, vel nouum deniq. iisdem verbis & sententijs spiritum infundere, nouamq. vobis lucem afferre. Hæc igitur vera cum sint, meū iam cœperant animum non leuiter commouere. Sed quoniam me nunc ad verba potius Euāgelij explicanda, à Domino vocari sentio; hanc mihi nunc cōcionandi rationem ineundam esse duco: quam & magis è re vestra futuram fas est existimare. Huic tamen operi dum me accingo, primum de ipsius Sancti Ludouici vita quiddam leuiter attingam: mea enim deuotio non fert, vt ab eius me possum laudibus omnino continere. Cùm igitur multi fuerint Imperatores, & Reges vitæ integritate insignes: tamen Beatus Ludouicus plurimū inter eos excelluit: quippè qui miris quibusdam virtutum actionibus claruit, atq. innumeris grauissimisq. laboribus fuit à Domino probatus. Ille, cùm equitem blasphemantem, timore fortè aliquo, non corripuisset: pœnā à legibus ei peccato constitutam sponte tulit, publicè (tametsi velata facie) flagellat⁹. Ille cœne pauperum reliquias edebat: ijsq. pro sua clementia & humanitate, patris erat loco. Ille non semel in bello primus hostes inuasit: & tandem in tertio bello febre correptus diem suum obiit. Verè habenti datum est: & abundauit misericordia, caritate, & mansuetudine. Habebat quippe Dei gratiam, & operabatur per illam: data verò est ei maior; vnde factū est, vt bonis multò plus operibus abundarit. Sed cùm hæc iam de huius Sancti vita sufficiant; libet ad eiusdem honorem, ipsum nunc Sacrosancti Euāgelij contextum explicare. Quod quoniam nisi gratia suffultus diuina præstare non possum, necesse est nunc eam à Domino per Sanctissimam Virginem humiliter precari, &c.

Omni

Omni habent. debetur, & abundabit.

PRouer. cap. 16. docemur, omnia à Domino propter semetipsum esse creata. Ita enim scriptum est: *Omnia propter semetipsum creauit Dominus.* Verissimum id quidem esse, ex eo constat, quòd ad ipsum, qui prima causa est (vt in Metaph. Aristoteles demonstrat) tamquam ad vltimum finem omnia reuocantur. Colligitur idem ex Psal. 104. Vbi Spiritus sanctus inquit: *Et dedit illis regiones gentium: & labores populorum possederunt, vt faciant voluntatem eius & legem eius exquisant.* Ita Beatus Paulus sæpe reperit, omnia in Christi Iesu gloriam esse instituta: vnde fit, vt omnia dona ab ipso nobis collata, ad ipsius gloriam sint referenda: siue naturalia siue supernaturalia sint; de quibus, meo iudicio Talentorum Euāgelium est intelligendum: siue sit gratia gratum faciens, quæ virtutes omnes, virtutumq. actiones continet: de qua hoc decem mnarum Euāgelium licet explicare. Hæc igitur gratia nobis à Deo confertur, vt maiorem rursus per sanctorum operum exercitationem gratiam, & gloriam consequamur. Gratiam quidem contulit Dominus in die primū Pentecostes immisso Spiritu sancto: Sed cōfert eadē semper in Sacrosancto Eucharistiæ mysterio præsens, quo nos excitat, atq. iuuat, vt semper ad maiora pergamus. Vnde monens nos inquit: *Ambulate dum lucem habetis.* Venturus enim est ad iudicandum, & rationes de collatis bonis exigendas in die iudicij: quas & in mortis nostræ die per Archangelum Michaelē est ab vnoquoq. nostram exacturus. Hoc est quod nobis hodierni Euāgelij parabola ob oculos spectandum proponit. Quare singula eius capita persequamur oportet, vt spiritum in ijs latentem, ad nostram omnium utilitatem proferamus.

Primū, nobilis homo, de quo in Euāgelio est sermo, haud dubiè Dñs noster Iesus Xps est, verus Deus, vereq. & infinite nobilis: vt ex Spiritu Sāctificationis dato, atq. ex gloriosiss.

N 4 - finis

suma à mortuis resurrectione satis apparet: itemq. ex eo, quòd, vt tradit Paul. ad Rom. 1. ex semine Dauid, secundum carnem, factus est homo. Quamquam, tamen si hac ratione nobilis homo secundum carnem, non abs re possit appellari: tamen ex gratiæ plenitudine multò magis nobiles dicitur; cum speciosus forma sit præ filijs hominum, vnctusq. à Deo præ omnibus participibus gratiæ suæ; cum ab humero & sursum, sicut electus à Deo Saul, cunctis præmineat; cum in eo omnes tribus terre benedicatur; ac tandem cum Sanctus Sactorum sit, summusq. Sacerdos & Rex, & Magister, & Redemptor, & Via.

*Psal. 44.
1. Reg. 9.
Genes. 26.
Habr. 7.
Matth. 27
Matth. 23.*

Hic ergo vir nobilis abiit in regionem longinquam: Scilicet in cælum. Exiit enim à Patre, & venit in mundum: iterumq. reliquit mundum, & abiit ad Patrem. Venit quidem factus homo. Nò enim mutauit locum diuinitas: Sed filius Dei, verusq. Deus, qui vbiq. locorum est, ideo in terram venisse dicitur, quia in terra factus est homo. Abiit etiam in cælum, vt homo. Nà postquam ex mortuis resurrexit; ascendens quidem in cælum; non diuinitate, sed humanitate assumpta locum mutauit: vt eam humanitatem possis dicere in regionem abiisse longinquam. Nonne enim terræ superficies à conuexa summi cæli facie plurimum est disiuncta?

Præterea abiit accipere sibi regnum. Quamquam enim Dei filius, quatenus Deus, omnium rerum est Creator, Gubernator, & Dominus; & item quatenus homo diuinam habens hypostasim, hæreditario iure, cæli, & terræ est Dominus, Rex, Creator, Cõseruator, Gubernator, atq. Redemptor: tamen diuina sanctiuit prouidentia, vt is paulatim Regni totius dominium, possessionemq. quatenus homo, acciperet; & omnia, quæ sibi à Deo conferenda erant, promeretur. Promeruit itaq. Christus suam & Resurrectionem, & Ascensionem: promeruitq. omnem sibi potestatem in cælo, & in terra collatam (nam & in Angelos cunctos, & in Beatorum animos in die Ascensionis est potestatem & possessionem adeptus) promeruitq. tandem vt in die iudicij, integra hæc illi, plenaq. possessio conferretur. Habuit itaq. cælestis hæc possessio initium, cum in cæle-

stere

ste regnum sanctissima eius humanitas, nobis viam præmu- niens est ingressa; vbi supra cælos omnes ad dexteram Dei Pa- tris euecta, a cunctis cæli colis adoratur.

Subiungit iam Euangelista *Et reuertit*. Reuersurus enim est aliquando Christus Dominus ad mundum iudicandum. At longè aliter, quàm venit, est vltimo illo die reuersurus. Venit quippe humilis; reuertetur in maiestate: venit ministraturus; reuertetur ministrandus: venit passurus; reuertetur gloriosus: Venit ea in nos effundens bona, quæ suo nobis est sanguine lucratus; reuertetur de facto lucro exacturus rationem: tandè venit illudendus à Iudæis; reuertetur omnes suos prosternens iniuricos. Vnde illud Acto. 2. *Quemadmodum vidistis eum ascenden- tem in cælum, ita veniet.*

Vocatis autem decem seruis suis, dedit illis decem mnas, & dixit illis: Negotiamini dum venio. Erat nobilis hic homo, pius, prouidus, & diues: itaq. & nolebat seruos suos in otio inertissimo hebescere, & vt maximè poterat, ita maximè cupiebat eos sum- mis præmijs afficere. Antea ergo quàm abiret; decem seruos ad se vocat: quo numero seruos omnes quotquot sunt; debe- mus intelligere: denarius enim numerus vniuersitatem signifi- cat; præterquam quòd & decem insinuat mandatorum custo- diam His autem conuocatis, decem distribuit mnas: nempe vnicuique mnam (omnes enim saluos fieri vult) eisq. ita præ- cipit: *Negotiamini dum venio.* De præmio quidem, nec verbum vllum additum est in Euangelio. Quod enim nisi summum & amplissimum præmium à tanti viri nobilitate & liberalitate li- cet expectare. Is quidem cum gratis soleat in numeris cumula- re homines beneficijs; certè si quis aliquid laborauerit non di- gua modo, sed longè maiora laboribus præmia persoluet.

Iam verò mna Græcis (quæ vox latinè reddita, minam si- gnificat) monetæ genus erat decem libras valens, & centum drachmarum pondo habens: & erat quædam præterea mensu- ra. Vt moneta est inter ceteras præcipua, legem diuinam signi- ficat, in qua perfectionis summa comprehenditur: observatio enim diuino- rum mandatorum, integram continet perfectio- nem.

*Anaphora
Asyndero.*

*Ab adiun-
ctis.*

à maiori.

Matth. 23.

ne. Decē libras cōtinet mina: & decē cōprehēdit diuina lex pręcepta iustitię, quę omnia in unico illo dilectionis pręcepto sunt inclusa. Ergo cū ea, quę nobis cōtulit Dñs minā, nihil aliud sit, quā ipsa diuina lex: nostrę sunt partes, ad vltimū vsq. vitę spiritū eā custodire, Christi q. Iesu gloriā querere, vt per eius merita premiū nobis aeternū cōparemus. Vtinā, o viri Christiani, nobis ita esset persuasum, diuinā legē, & spiritū esse nostrā omnī hereditatē; vt cūm Dauide diceremus: *Portio mea Dñe dixi, custodire legē tuā. Et, In præclaris funes mihi ceciderūt.* Vtinā collatā sibi minā non Christiani quodā modo cōtēnerēt, atque abijcerēt. Christianas enim minas Christus Iesus, hominibus Christianis cōtulit: nimirū filijs suis, lege hac noua, perfectā & spiritali viuētib; nō illa veteri, quę Indęis data est, aut naturali, quā nullus hominū nō habet in corde impressam. Ergo si minā Euāgelici spiritus accepisti; cur nō eā tu vir Christianus, sed solam legis minam retines? At nequaquam certe Dñs, minam Euāgelicam ijs dat, qui negociari nō valeāt: quinimo simul cum ipsa mina, spiritum etiam, & ad negociandum & caritatē largitur. Non enim aut Scriptam, aut lumine naturali notam legem, sed nouam dat per docentem Spiritum Sāctum, simulq. robur conferentem atq. fortitudinem. Igitur legem spiritua-lem per operatorem Spiritum vobis datā, Auditores, diligite, amate, amplectimini; & collatam vobis eius minam pro dantis dignitate, diligentissimē negotiamini.

Ciues autem eius oderant eum. Vidistis quantus, qualisq. hic princeps sit, quamq. æquum esset, vt eius ciues letitiam ex eius honore acciperent, fausta q. illi omnia cuperent, atq. felicia. At illi multo aliter: quia scilicet cum odio prolequebantur. Christi ciues hoc loco primū Iudæi sunt, qui eandem patriā Iudæam incolebant, quiq. ex eodem Patre Abrahamo descendētes humano quodam ei vinculo cōiungebantur: Sed his accedūt impij Christiani, qui cū fidē habeāt, & Ecclesię Catholice ciues sint: tamen tantū abest, vt Christi sint amici vt potius impium ei bellum indixisse videatur. O immensam, & infinitam Christi Iesu benignitatem, & clementiam, qui quos sibi videt esse hostes, non dubitat ciues appellare. Sed illis qui

Op. nro.

Ex sine.

ab effectis.

dem est ipse ciuis: illi verò contrā hostes ei sunt. Ergo hi Christiani pessimi & tanto nomine indigni, hi, in quā, verè sunt, qui Christum odio habent. At quis audire sine acerbissimo dolore potest, hominem vsquam vllum, qui Christum Dominum nostrum oderit, reperiri? O rem audiū nefandam! Bonitatem ipsam, Deum ipsam, pro te effectum hominem, & in te tam beneficium, & liberalem odio habebis? Qui tibi sentus? quę mēs? quis animus? Sed videamus iam qua ratione miserrimi homines adducantur vt rā sceleratum, ac nefarium facinus comitant. Ex Euangelio quidem satis apparet, eam esse causam cur mūdus Christum odio habeat, quod Christus de malis mundi operibus perhibuerit testimonium. Hoc certè, hoc est huius tā timali initiū, hic fons, hæc origo. Quo enim pacto fieri potest, vt mitem, ac humilem Iesum, humilemq. eius doctrinam, & vitam, atq. humiles item eius sectatores, superbi non odio prosequantur? Qua ratione pauperem avari, crucifixū delitijs dediti, vt rem sibi contrariā, & inimicā nō detestabuntur? Mundus quidem (vt ipse docuit Christus) mundanos habere odio non potest: cōtra verò eos, quos ex mundo elegit Christus ipse, nō odisse nō potest. Lege Amos: 5. *Odio habuerunt corripientem in porta.* &c. & 2. Corinth. 4. *Inimicos crucis Christi.* &c.

Hi sunt igitur ciues, & hæc odij causa: nūc quod, & quale odiū hoc sit, breuiter videamus. Odium hoc illud est, de quo scriptū est: *Odio habuerunt me gratis:* De quo etiā: *Qui cōfiteretur se nosse Deū, factis autē negat:* hoc est labijs Christū crucifixū honorāt, eiusq. cruci debitā externè reuerentiā deferūt; cū tamē ab ea, & ab exēplo, quod nobis in ea Xps reliquit, cor habeāt omnino auersum. Amat quidē impēsius secularia, & terrena oīa mūdani: eoq. dū amore rapiūtur, fit, vt quę cōtraria illi sunt fetre nullo modo possint. Hoc autem odium tantum est, quātus ipse, a quo manat, rerū seculariū amor.

Et miserūt legationē post illum &c. Nō quidē ijs tantū, quę dicta sunt, huiusmodi odiū continet, sed lōgius, latiusq. multo diffunditur. Non enim solū hi flagitiosi homines Dominum suum odio habēt atq. absentem debitis prosequi nolunt officijs, sed eius planē auctoritatem contemnere, & imperrum respuere

Admiratio
ab effectis.
Antithon.à paribus
contrarijs.

à pari.

tentant: scilicet ad eum legatos decernentes, quibus nolle se amplius eius ditioni parere audacter affirmant. At, qui sunt homines, qui tam audacem, tam impudentem, tam nefariam decernere audent legationem? Hic certe nulli alij sunt, quam illi, de quibus sæpè conquestos vidimus. Prophetas: ut Ieremiã dicentem, *A Prophetis Israel egressa est pollutio in omnem terram: et de quibus etiam illud intelligitur, Volebant opprimere os eius de multis calumniantes: et rursus, Inimici hominis domestici eius.* Hi scilicet sunt, qui 2. ad Corinth. 3. & 4. verbum Dei adulterare dicuntur: de quibus dixerat iam antea Ierem. cap. 9. *A Propheta ad Sacerdotem omnes loquuntur mendacium.* Hos enim audimus passim affirmantes, posse aliquem absq. peccato, certis nescio quibus conditionibus, quas nullus vmquam obseruat, & falsa quadam bonæ intentionis specie, ambire honores, atque diuitias, abdere se in voluptates, choreas ducere, laruatum, siue personatum incedere, comœdias prophanas, atq. adeò impudicas agere, vel audire, impurissimis mulierum, & virorum conuentibus, quos vocant *Saracos* interesse, faciem fucare, corpora ornare, amplissimas domos cõstruere, saltare, ludere, ambulare, otari, & alia deniq. multa huiusmodi facere, quibus homines miserrimi in peccatorum mille genera inducuntur. At, quid aliud hoc est, quam Christo Domino nostro regnum & imperium adimere? Nolumus (inquiunt hi homines) regnare Christum crucifixum: nolumus regnare eius humilitatem, paupertatem, mortificationem, pœnitentiam; quæ omnia non verbis tantum ipse docuit, sed Cruci etiam affixus, & crudelissima tormenta passus exemplo suo ad viuum expressit. Sunt profectò ex confessarijs & concionatoribus, qui crucis regnum Christo Domino nostro sic eripiant, & velint potius mundi honores, diuitias, & voluptates regnare. His autẽ omnibus applaudentes Auditores immodicas sibi licentias viurpant & Christi opprobria, flagella, Crucem, & omnia deniq. Euangelica consilia tibi parum conuenire arbitrantur Consilia (scilicet inquiunt) hæc sunt, non præcepta: Capuccinis, & pauperculis quibusdam hominibus, aut mulierculis sunt accommodata:

non

non ijs, qui in mundo versantur; quos nimirum oportet, omnibus ijs, quæ hominum vsu recepta sunt, sese conformare, mundi pompam & faustum se qui, suæ denique dignitatis, & vitæ conditionis nequaquam obliuisci. Quasi verò non omni creaturæ Dominus iusserit Euangelium prædicari. Quasi non in quolibet statu, & vitæ conditione, euangelicam liceat perfectionem retinere. O ignorantiam! o caecitatem! o dementiã in credibilem! O miseriam hominum verissimis lacrymis deplorandam! Vidistis ergo iam, viri christiani, qui sunt hi homines perditissimi, qui ad Christum dominum nostrum, tam impiam & nefariam decernere legationem non recusant.

Sed, siquid Dominus legatis responderit, rogetis: certè de hac re nullum in Euangelio verbum. Dominus enim, ut testatur Esaias cap. 42. tacet, & silet, atque, ut parturiens, tempore cõgruenti loquetur, dissipabitque, & absorbebit simul. At mundani homines, cum per Domini patientiam, de vitæ mutatione admoneantur, tantum abest, ut sic meliores fiant, ut potius hinc ad peccata sumentes occasionem, iram sibi Domini thesaurizent. Dominus autem, cum in die iræ, vindex peccatorum sit venturus; debitas flagitij, ac sceleribus repet abvnoquoque pœnas. Sed quis hanc vltionem domini, cum vel in breui exarserit ira eius, ut Psalmo 2. dicitur, poterit referre? Id quidem sanctissimus David explicare non valuit, sed horrès, & tremens obmutuit, atque epiphonema subiungens dixit, *Beati, omnes qui confidunt in eo:* quasi dicat: cum acerbissimam hanc Domini vindictam explicare non valeam, hoc centeo tantum ad piorum consolationem addendum.

Sed iam satis de ijs hominibus dictum est, qui perfectissimam Euangelij minam reijciunt, & lege tantum se contentos esse affirmant: cum tamen nec legem quidem ipsam custodiant; quippe quia is, qui verè custodit legem, consilia non potest euangelica negligere. His igitur omissis, nostrum ad eos sermonem conuertamus, qui minam, à Domino negociaturi acceperunt; quamquam non sint omnes ex Domini præcep-

præcepto negotiati.

Igitur cum per hos tres famulos, quibus Dominus mina strata didit, omnes fidelium, qui in Ecclesia sunt, status significantur; quia scilicet alius famulus statum incipientium, & proficientium significat, alius profectorum, alius denique ceteram hominum turbam: intelligendum est, eos qui ad priores duos status pertinent, fuisse negociatos; reliquos autem segnes, & ignavos, suam in sudario minam reposuisse. Quare & illi primi, dignum industria sua præmium tulerunt: his autem ultimis segnibus, & negligentibus ademit Dominus minam: quam & alij, qui decem minas lucrati fuerant concessit: ijs scilicet, qui bus in suæ industriæ præmium, super decem civitates dederat potestatem. Quare ijs qui iam habebant, data mina est, ut magis abundarent.

Sed hoc quidem si ad amicum exponendum sit, non modicam habet difficultatem. Primum enim, cum in Evangelio, decem fuisse datas minas appareat: videndum est, cur negociatores dicant, *Mina tua*, in numero unitatis. Deinde inquirendum est, quænam sint hæc civitates. Tertio, an ei, cui sublatæ est mina, sit aliqua simul poena irrogata. Tandem, cur ad eam præ mina, sit habenti concessa.

Primæ quæstioni facile respondere possum, numerum alium pro alio esse positum, cum cunctæ minæ unius generis sint, & vulgò per tropum, unitatis numerus, pro numero multitudinis soleat usurpari. Sed aptius respondeo, verbum, & spiritum Dei, scilicet Evangelium, pro Evangelio spiritu sumptum, unicam esse rem, virtutes omnes, omniaque dona completentem; unicam videlicet minam, qua fidelis homo decem minas lucratur, hoc est perfectam decem mandatorum custodiam.

Sed expendere hoc loco æquum est serui boni humilitatē, qui non se decem minas acquisisse dicit: sed *Mina*, inquit, *tua decem minas acquisivit*, ut omnem facti lucri gloriam uni Christo deferret: quod & fecit Paulus illis verbis: *Non ego, sed gratia*

ria Dei mecum. Nam cum meritum quidem à gratia, & libertate proficiatur: tamen potissima eius ratio, & origo, gratia est.

Iam verò civitatum nomine, æterni & cælestis regni præmia significantur: ut verbis illis significavit Dominus, *Sedebitis in regno meo* &c. Itaque ij, quibus decem civitates donantur, sunt quos Dominus ipse Matth. 5. vocat magnos in regno cælorum: ij verò quibus donantur quinque, sunt illi, qui cum minores sint meriti, non tam ampla præmia reportant. Quis igitur est, qui hæc tam præclara, tamque illustria non appetat regna? Si mortalia bona homines expetunt avidissime, & parvis, aut mediocribus non contenti, semper animo ad maiora feruntur: cur ad cæleste: hoc decem civitatum regnum non aspirant? cur non pro eo certant? cur non ad id omni contentione omni que conatu nituntur? Sed videamus iam, quoniam illi sint, qui minam in sudario reposuerunt; qui que decem, neque quinque, sint minas lucrati: neque decem neque quinque, civitatum regnum adipiscuntur: immò collata sibi mina privantur. Hi certè sunt quidam homines, qui iudicant quodammodo, Deum ab hominibus, molestum quoddam, & humanis viribus impar obsequium postulare. Sunt enim reuera quidam iniqui diuinarum rerum aestimatores, qui hoc quasi nomine Deum ipsum accusare videntur; cum aliquos vident pios viros subtristes, atque demissos, qui quidem omnimode, & cogitatione in diuino obsequio versantur, qui que diuinorum beneficiorum, propriæque indignitatis, ac miseris recordatione anguntur, & contabescunt. Metit (inquiunt illi) Dominus quod non seminat, & tollit quod non ponit: quippe quia cum legem quandam difficilem in humanis mentibus seminaverit: tamen non simul vires hominibus addidit, quibus tanto oneri pares esse possint. Certè (inquiunt) cum Dominus hominem sibi ipsi reluctantem effinxerit, hoc est malis inclinationibus obnoxium; non eum usque ad cò integrum, perfectum, spirituale atque cælesti iure requirit

Quibus

Matth. 5.

Quibus quidem rationibus adducti, præcepta scilicet negativa, ut non occidere, non moechari, obseruant: at verò ad ea quæ pias & sanctas actiones, maximè verò proximorum commodum respiciunt, nulla omnino ratione animum appellant; itaque, collatam hanc sibi minam in sudario reponunt. At, quid collatam sibi minam dico in sudario repositam? Hoc profectò non ita accipiendum est, ut eos, qui Deo obtemperare nolunt, habere vlla ratione minam intelligamus: nisi quod cum fidem habeant mortuam, & in gratia se existiment esse, habere quodammodo minam extrinsecus videntur. Quare in sudario quidem eam inuoluunt: hoc est, (sicut alius ille Matth. 13. qui talentum in terram abscondidit) in vilibus, & terrenis rebus occultant: nimirum diuinam legem abijciunt, & obliuioni tradunt, dum corporis sunt tantummodo voluptatibus intenti. At hos Dominus veniens reprehendet, & quo se tueri cogitant argumento, in eos ipsos retorquet. Si enim me (inquit) arbitramini seu erum iudicem, & vindicem, qui tollam quæ non posui, & metam quæ non seminavi: cur non hoc timore perculsi, efficere nitbamini, ut aliquam venienti mihi rationem facti de mina lucri reddere possitis? Poteratis quidem multas lucrandi inire rationes; poteratis alios de lucto consulere, societatem eius faciendi causâ corire, & sic tandem prudenter negociari: vnde si non magnum factum esset lucrum: tamen vel id saltem fieri potuisset, quod nummularijs ex pecuniæ permutatione obuenire solet. Cum igitur hoc facere neglexeritis, æquum est ut mina vobis auferatur. Itaque, in gehenna quid quid spiritualis boni habebatis à Deo ad bene operandum infusi (nam character ad operandum potestas est: non enim infusa est operandi virtus) id vos prorsus deficient: atque, ita bonis destituti, veluti ligna arida, acerbissimo igni in perpetuum cruciabitur. Hæc Dominus.

Qui vbi hac iusta sententia, iniquos sanctæ minæ contemptores damnauerit: ademptam ab ijs minam, qui ijs minas decem fuerint lucrati, dari præcipiet. Non enim Dominus ea, quæ semel dedit iterum ad se reuocat: quin, inò si quis ingratus ea respuerit;

apostrophe.

*Anaphora
asyndeton
homæopton.*

respuerit; alteri benè merenti impartitur. At verò illi potissimum impartitur, qui maximè omnium benè meritus est; nãquò quis est humilior, Deumque magis diligit, eò maiori dignus est præmio, maioribusque à Domino beneficijs augetur, atque cumulatur: quamuis longè aliud sit hæc de re, illorum hominum iudicium, qui non ex cuiusque merito, sed ex inopia rei totam metuntur: itaque non habenti minas decem, sed ei potius, qui nihil habeat, existimant hanc esse minam conferendam.

Ergo iustissimo Domini decreto constitutum est, ut ei qui habet gratiam, detur; ab eo verò, qui non habet gratiam, etiã id quod habet auferatur. Quo reuera significat Dominus, omnia in electorum commodum cedere: præsertim eorum, qui perfecti spiritus decem minas habent: contra verò miseriam esse reproborum sortem, quibus nihil omnino post mortem erit boni; quippe quia & mortua etiam fide, quam habent, priuabuntur.

Sed neque, id tantummodo quod diximus, efficiet Dominus; scilicet tantummodo cumulatissimis præmijs pios afficiet, eos punitione verò qui cum à malis, suo iudicio, abstineant, præcepta tamè affirmatiua negligunt, sed etiam ab illis impiissimis ciuibus qui eius Dominatum & imperium (ut supra interpretati sumus) respuere tentarunt acerbissimam vindictam sumet nimirum eos, coram se ipso, ut grauius supplicium sentiant, iubebit tradari.

Au istis, ergo o viri Christiani quid actum, quidque agendum à Domino sit: quantum in obsequendo diuinæ voluntati oporteat nos esse sollicitos: quam simus æquali lance, absque personarum exceptione, secundum opera iudicandi: quomodo de acceptis beneficijs sit ratio reddenda: qua ratione pigri & segnes puniendi sint, impij verò terribili poena torquendi: quam denique felix sit piorum conditio, præsertim perfectorum. Hæc igitur cum ita sint; caute diligenter ne ita viuatis, ut cælesti, & beatissimo bonorum præmio exclusi, & in profundum inferni harathrum miserabiliter immerfi, acerbis igni, perpetuisque cruciatibus torqueamini. Expendite vobiscum quæ à Domino beneficia acceperitis: neque si vobis quisquam in via Domini obstre-

*Epilogus
ab enumeratione.*

pat,

Ab illis.
 vniquam timeatis, aut diuinam opem vobis non aliquando ad futuram existimetis. Vestram quidem imbecillitatem, & infirmitatem fatemini: ita tamē, vt omnipotētis Dei vires agnoscatis, & in eo positam esse vobis ad omnia quantumuis difficilia, virtutem arbitremini. Vt imini ergo data vobis mina: & dum mortalis vita manet negotiamini: quando quidem ad cæleste negocium peragendum, & ad Christi gloriam data vobis esse omnia cognoscitis. Hoc enim si feceritis, retribuet vobis dominus gloriam sempiternam.

Obseruatio de superiore concione.

Sit ergo in primo illo, simpliciq. concionandi genere hoc exemplum. Ad cuius imitationem interpretari etiam Epistolam, aut quamuis aliam scripturę partem discere quis facile potest. Nam etsi documenta, & præcepta viam docent; reuera tamen exercitatio industriam parit, & facilitatem. In hoc autem exemplo obseruari potest, qua ratione exordio, & narratione & epilogo fuerim vsus (nam confirmatio quidem, & confutatio in omnibus partibus locum habuit) item & qua ratione inuentionis loca, & elocutionis figuras obseruari. Credo autem equidem hoc sufficere exemplum ei viro, qui vel mediocri valeat ingenio, quiq. labori parcere nolit, atq. exercitationi.

Nō me latet esse quosdā, qui in hoc genere concionandi, subtilia multa, ex ijs quæ in scholis disputari solent, saltē pertransennā, adducunt; scripturę loca propē innumera ita congerūt, & accumulāt, vt mirū in ijs consensum, & conuenientiā demonstrant; similia quædā adūt præterea lepida, & acuta; plures veteris Testamēti figuras referūt; atq. alia deniq. multa id genus præstant iuxta amplificandi regulas, quas ferē omnes in nostro opere de sacra scriptura amplificanda tradidimus. Sed tamen noster nunc scōpus tantū est, cuiusq. generis aliquam proponere concionē, qua simplicitatis, puritatis, & veritatis doctrinæ exemplum commo stremus, sanctorum Patrum vestigijs insistentes, & populi ædificationi tantum inhiantes, ne aut laudem nostrā querere, aut Dei verbum aliqua ratione ad alium finem, quā ad Dei.

ad Dei gloriam referre videamur: Quem etiam morem in ijs, exemplis, quæ sequuntur, retinebimus; vt ad diuini verbi decreta & sanctorum Patrum exempla, & Concilij Tridentini de concionatoribus canonem nos totos effingamus.

Admonitio ad lectorem.

Erat, Lector, animi nostri institutum, exempla omnium concionandi generum tibi proponere. Sed cum hoc (quod in alio magno volumine de exercenda sapientia facere cogitamus) nunc quidem hīc præstare non possimus, vrgentibus huius libri editionem amicis; ignoscendum est nobis, quod post eam quæ supra tradita est de S. Ludouico concionem, alias tantummodò septem tradamus: primam de S. Iohan. ante portam Latinam; secundam de Dominica Quadragesimę; tertiā de Dominica in Ramis Palmarū; quartam de Spiritu sancto; quintam de Sanctissima Triade; Sextā & Septimā in Monachæ virginis professione. Has ergo tantū conciones nūc accipe: quas cū nobis concionantibus, carissimi discipuli raptim, & tumultuaria (vt dicitur) opera exceperint, collegimus nos hinc inde, non quidē vlla electionis habita ratione, sed quæ magis ad manū erāt potissimum eligentes.

Sed quoniā scio nō defuturos, qui nō nisi accuratas, & summo studio elucubratas dicāt in læcē profferri debere conciones & eo fortassē nomine nos accusent, quod vulgari tantū labore excogitatas, & cōfectas tradamus: hos etiam obsecro, eandem, quam supra dixi, excusationem accipiant.

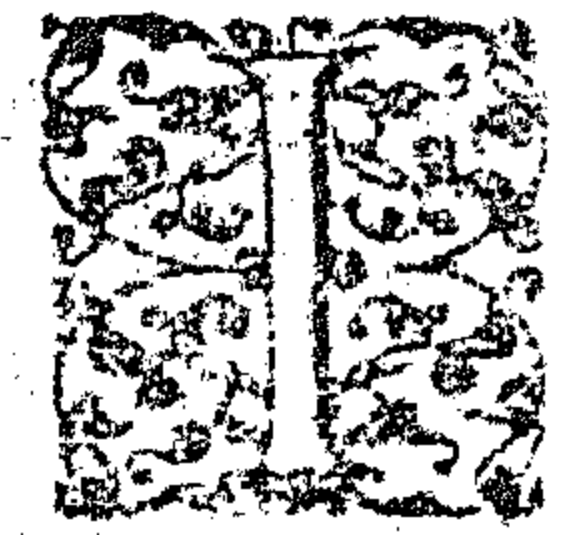
Et quamuis exempla concionū, quibus de fidei articulis, de diuinis mysterijs, de cæremonijs Ecclesiæ, deq. alijs huiusmodi agitatur, hoc loco desiderētur: tamē ex his paucis exēplis, quæ adducimus, reliqua poterit lector studiosus, & ingeniosus colligere. Sed neq. tædere quēquā debet, quod eiusdē generis plura exēpla tradamus: nā & hoc vtile erit, cū in eo & inuentionis copia, & varia dispositionis ratio magis eluceat. Quod si quis est, qui aliqua ex ijs quæ humana docet Rhetorica fuisse à nobis prætermissa queratur: is intelligat, diuinā sæpe Rhetorica, hoc à nobis efflagitare. Quāquā neq. id quidē (si recte perpen-

datur) abhorret à Rhetoricæ humanæ regulis, per quas iuxta prudentiæ methodum, sæpe licet ab ipsa præceptorum norma aliqua ex causa deflectere: præsertim ubi orationi se historia permiscet: tunc enim oratorius stylus ambas simul methodos ad vnguem obseruare non potest.

Sed si adhuc aliqua sint in hisce concionibus errata, quæ nos ingenio nostro nõ assequimur: vtinã, ò lector, tãtos in hac arte progressus facias, vt ea corrigere Christiana caritate possis.

Concio in festo sancti Iohanni ante portam Latinam.

*Exordium
in quo eius
propositio.*

Eoannis decimo quinto cap. scriptum est id Euēgalium, quod hoc tempore in solennibus martyrum festis cani solet: in quo illa Domini nostri verba continentur, *Ego sum vitis vera, vos palmites*: quibus quidem admirabilem quandam & salutarem doctrinam nobis diuina Sapientia tradidit inuolutam. Quemadmodum enim palmes fructum aliquem laturus, viti adhæreat necessum est, succi nimirum, & virtutis capiendæ causa: pari ratione quicumque fructum sanctorum operum edere cupit, eum quidem cælesti gratia fulciri, & diuini spiritus ardore inflammari oportet. Non enim est satis quemquam tanquam aridum palmitem, viti, hoc est Christo, per solam fidem vniri: sed accedere debet fidei caritas, quæ instar est arctissimi i vinculi diuinæ cum homine coniunctionis. Porro Christus vera vitis dicitur, vt itidē corpus verè cibus. Etenim vt corpus animi gratia, quasi quoddam ipsius domicilium conditum est: sic corporea omnia, rerū spiritaliū sunt veluti vmbra, animoq; subseruiūt: itaq; (vt Paul. ad Rom. 6. satis videtur insinuare) corporeis, & sensibilibus rebus, spirituales alię, & à nostris sensibus alię significatur. Vt ergo digna Deo opera, hoc est dulces sanctitatis edamus fructus, de quibus ad Galath 5. Beat. Paulus: diuini numinis gratia indigemus. Sed cum inter hæc opera duo planè sint Deo gratissima; scilicet annuntiare Dei verbum; illudq; ipsum audire, intelligere, & tãdem custodire: necesse est, vt qui hîc adsumus omnes virtutē hanc à vite nostra humili prece postulemus. Quando verò Diuino iure statutum est, vt per

Pet rio.

purissimã Virginē ea quę cupimus, ad nos ex perenni omnium bonorum fonte defluentur, sicut è capite per collum omnis virtus, & vis in cetera membra deducitur. Virginem adæamus, eamq; vt hęc nobis gratiam impetret, humiliter deprecemur. Annuet siquidem votis nostris sacerrima Virgo, hoc præsertim die, quem sancta mater Ecclesia Iohanni filio suo consecrauit. Flexis ergo genibus, vt de morte est, eam exoremus. Angelicam illi salutationem atque orationem offerentes.

Calicem quidem meum bibetis.

Dvo mihi hodierno in Festo magnam afferunt difficultatē: alterum ex Euangelio, ex Ecclesia alterū. Primum namq; haud facilè est diiudicare, quo pacto vero simile id sit, quod Iacobo, & Iohanni à Christo Seruatore nostro dictum fuisse Euangelium testatur. Nam, vt in eo refertur, cum Christus de sua Passione, & Morte, & Regno differuisset, Iacobus, & Iohānes, vt qui Spiritus Sancti afflatu nõ dum fuerant perculsi, persuaserunt sibi, regnum Christi temporale futurum; id eoq; matrem impulerunt suam, vt à Christo eminentiores eius regni sedes ipsis postularet. Flebitur quidem illa minime negotio filiorum precibus; vtq; sunt matres plus æquo filiis indulgentiores, eorum obsequitur voluntati. Adit Dominum Iesum, eūq; magna cum veneratione alloquitur, dicens: *Dic vt sedeant hi duo filij mei &c.* Christus immodica illa pietate sua, matrem amplectitur, facturumq; se, quæ diuina patitur iustitia, dicit. Matre verò recedente, iuuenes accersit non nihil insolentes, atq; animaduersione dignos, quod post tot à Christo audita de mundi contemptu documenta, ad eò stupidi essent, & stulti, vt honoris cupiditate commoti, ad leue, & inane petitionis genus matrem impulissent. Quare illis in memoriam reuocat, se quo tempore de Resurrectione loquutus fuerat, simul dixisse, intolerabiles se dolores perpassurum; Passionē enim, & Mortem viam esse, quæ ad Resurrectionem ducit. Nam etsi regnū cælorum, omniq; honor, & gloria hereditario iure Christo (etiã quatenus homo erat) obueniebat; quia scilicet in perso-

*Narratio
à diuisione
petita.*

na diuina, ita natura subsistebat humana, ut homo ille verus esset Deus: tamen salutis nostræ causa, ut quæ exemplum nobis ad imitandum relinqueret, voluit regnum reuera suum, proprijs laboribus acquirere, nonoq. iure possidere: vnde illud quod ad Philip. 2. inquit B. Paul. *Propter quod & Deus exaltauit illum &c.* Quare licet verum esset de terrestri Regno Christum fuisse loquutum: tamen iniustum erat velle discipulos meliori esse conditione quam magistrum. Vnde cum per cruentam ipse crucem, & per passionem, mortemq. acerbissimam regnum cælorum adepturus esset; *Potestis*, inquit, *vos bibere calicem &c.* Calicis autem nomine labores intelliguntur: quod loquendi genus frequens est in Sacrosanctis litteris; ut ostenditur ex eo: *Pater transfer hunc calicem à me.* At his omnibus auditis intrepidi manent iuuenes gloriæ cupidi, atq. incōsideratè respondēt: *Possumus.* Ita verò se haud dubiè habet res. Nam dum homines terrenarum voluptatum amore tenentur; quidquid laboris, & dispendij se se offerat, libenter subeunt, ut suum expleant desiderium. Sic auari propter nummos, superbi propter honores, impudici propter foeda, & inhonesta quæque, nihil etiam arduū, & periculosum tentare recusant. At Deum immortalem quam ægrè propter spiritum, & sanctitatem, labores ferunt? Quis enim ad orationem, & spiritus perfectionem, ut Iacob ille, tanto labore, curis, vigilijs, quattuordecim annorum spacio contendit? Sed prætermittamus hæc nunc, & audiamus Christum respondentem id quod nobis nunc negocium facit. *Calicem quidem*, inquit, *meum bibetis.*

Matth. 27

Genes. 31.

Prolepsts.

Quæro igitur quem Iohannes Passionis calicem bibit? Iacobus quidem multis exantlatis laboribus, vitam tandem capitis abscissione terminauit: at Iohannes suauem ubique gustauit Christi consolationem. Dum inter mortales fuit, Christi Domini dilectus appellatus est, & ad Christi actiones præcipuas socius, & comes ascitus: in vltima, cœna inpectore Domini recubuit: Virginis filius est constitutus: deniq. à cunctis vehementer est dilectus, atq. in honore habitus. Si Romam delatus est, ibique in olei feruentis doliū iniectus: nihil, ut creditur, sen-

lit

fit doctoris, sed illæsus euasit. Si in Pathmon insulam fuit relegatus; exilium illi consolatio fuit: infulam enim ad fidem Catholicam reduxit, sibi quæ conciliauit: ac mirificis præterea reuelationibus illustratus est. Demum Ephesum ab exilio rediēs felix vixit: ac in sepulchro tandem collocatus, ætatis valdè prolixæ compos, vel non obiit, vel si obiit, suauissimè mortuus est. Quem ergo calicem Domini bibit, qui nullos ferè passus labores, tot consolationum suauitatibus est perfusus?

Non erit difficile huic dubio satisfacere, si ex sacris libris duo esse crucis genera collegerimus: externum quidem alterum, in corpore scilicet præsertim locum habens: alterum verò internum, ad animum nempe duntaxat spectans. Illius primi crebra in scripturis mentio fit; ut 2. ad Thimot. 3. omnes enim qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutiones patientur. Ad hoc ergo crucis genus omnes corporis labores reuocantur; de quibus sæpè Paul. prima & secunda ad Corinth. vbi suorum meminit laborum: huc quæ pertinent egritudines, inopiæ, dedecora, ea denique omnia, quibus humanum corpus affligitur.

Hoc crucis genus adeò Sancti in votis habuerunt, modo quæ semper habent, ut vbi externæ cruces desint, ipsi sibi ieiunia, vigilijs, & mille id genus macerationes alacriter deligant, atq. sanguinem pro Christo effundere ita exoptent, ut id summi beneficii loco reponant. Hinc Psal. 15. *Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hereditas mea præclara est mihi.* Præclara certè sanctorum hominum fors, præclarum premium, quo Prophetas, Apostolos, ceteros deniq. omnes insigniores suos amicos donauit Dominus: labores pro eius nomine exantlare. Quare recte ad Colos. 2. Bat. Paul. inquit. *Qui digos nos fecit in partē sortis sanctorum.* Hæc est enim Sanctorum pars, & fors: de qua Thob. 1. *Qui bonus eras &c.* Et de qua etiam Christus de Paulo ait. *Ego ostendā illi quanta oporteat eū pro nomine meo pati:* Itēq. Paul. ipse 2. ad Cor. 12. *Libenter gloriabor &c.* Et ad Galat. sexto. *Mihi absit gloriari, nisi in cruce &c.* Hanc ergo crucem ardenter expetiuit Beat. Iohannes: tametsi non ut

2. Thim. 3.

Thob. 12.

Actu. 12.

2. Cor. 12.

ad Galat. 6.

exoptabat, vitam pro Christi nomine fuderit. Quod cum ita sit, rectè illi cōuenit illud B. Augustini dictum: *Illi martyres sunt, qui ita vixere, ut martyres esse mererentur.*

Alterum crucis genus, internum est: quod in alia tria secatur. Est enim primum tentatio ipsa, qua anima nostra à Dæmone oppugnatur: aliud verò de nostris, alienisq. peccatis perceptus dolor, dum Christum iniurijs (si fas est dicere) & contumelijs vrgeri videmus: tertium deniq. idq. nobilestimum est Christi commiseratio patientis. Quamquã nō diffiteor alias etiã esse cruces internas, de quibus memini me aliquando dixisse. Nã quænam grauior crux, quàm pro animi votis Christum Iesum non posse cognoscere, diligere, & obsequijs gratissimis prosequi? Quænam acerbior, quàm videre, hæc eadem Christo debita pietatis officia, à multitudine hominibus, vti par est minimè præstari? Nonne etiam crux est, incolatum nobis prolongari? Nonne item insatiabilibus quibusdam animi ad cælestia anhelantis torqueri desiderijs? Prætera quis non intimo afficiatur dolore, dum tot ob oculos cernit pauperum miserias, tot calumnias, tot cum animi, tum corporis angustias, inopias, egestates; nullum autem, aut vix aliquem vel adiutorem, vel consolatorem? Sed missa nūc hæc faciamus: plus enim fortasse iusto, materiæ pulchritudine allecti, in hisce rebus immoramur. Sat modo sit tria illa, quæ enumerata sunt, internæ crucis genera in medium protulisse.

Quorum quidem primum, scilicet tentationem cunctos ferè sanctos satis expertos fuisse compertum est: omnes enim cum Paulo, legem carnis mentis legi repugnantem senserunt; atque in superà mundo, & Dæmone fuere ad peccandum inuitati. Vnde quicūque antiquas veterum Patrum, Sanctorūq. penè omnium historias consuluerit, facilè deprehendet, eos omnibus tentationum generibus pulsatos fuisse: quamquam non quidem eodem modo omnes. Tentationem enim carnis non sensit. D. Tho. Aquinas, senserunt tamen D. Francis. D. Hieronymus, D. Benedictus, & alij: Paul. vero 2: ad Corinth, 12. datum sibi angelum Sathane insinuat, quamuis quod fuerit illud

*Interrogatio
vehemens
Homœopto-
ton.*

*Anaphora
Homœopto-
ton.*

Roman. 7.

illud tentationis genus non liquidò constat. Sed & illud tentationis genus quod per suggestionem fit, Christus Seruator noster pertulit: tamen si eo etiam libera fortè fuit Beatissima Virgo.

Quare nemo conqueratur, nemo inanibus aduersus hæc argumentationibus vtatur, nemo se crucis suæ onere leuare conetur, nemo deniq. alium secum conferens, alienam crucem propriæ anteponat. Sume, ô Christiane vir, crucem tuam: hanc enim te oportet sustinere: hæc q. est, mihi crede, tibi cōmodior. Cur enim tu Deum distributoris iniusti nomine arguas? Cur non tuam, sed ab alio mutuam crucem accipias? Numquid cogitas Dominum non satis tui rationem habuisse? Tolle crucem tuam, tuam inquam non alienam. hanc enim tibi Deus gestandam imposuit. Quò circa si morbo corripiaris, si afficiar contumelia, si fame, sitiq. vexeris, hanc tibi crucem amplexare. Si verò omnibus tibi suppetentibus, importuna, & molesta exagiteris tentatione; hæc itidem crux est tibi amplectenda. Quòd si nullis hisce, neq. externis, neq. internis angustijs opprimaris; crux certè est maxima; tam singulari bono carere. Quamquam quæ fieri potest, vt externa saltem crux, aut ab alio violenter data, aut à te ipso sponte accepta (si modò Christi Iesu seruus es) tibi non aliquando contingat? Verùm tamen si vtraq. tibi desit, ea saltem (vt dico) sustinenda manet; quòd cruce destituaris: quo quidem imprimis genere, pij, & veri Christiani vehementer affiguntur. Nam si is qui alium diligit, ei quoad potest similis esse desiderat: quis crucem, ingentem licèt, & vix ferendam, si tamen Christum Iesum amat, nō summè cupiat, vt ita illi crucifixo similis efficiatur? Sed insequamur longius.

Alterum internæ crucis genus, idq. nobilestimum, est à se, vel ab alijs commissâ peccata lugere. Ecquis enim filius, concuciorum illatorum patri sine summo animi angore recordabitur? Hoc fuit Christi Iesu Domini nostri crucis genus potissimum: de quo in eius persona illa scripta sunt: *Zelus domus tuæ comedit me. Deus, Deus meus, quare me dereliquisti. Intraue-*

*Anaphora
Homœopto-
ton.
Asyndetō.
apostropha.*

*Anadiplo-
sis.
Anapipora*

*Homœopto-
ton.
Asyndetō.*

*Correctio
cum inser-
rogatione.
à Relatis.*

*Iohan. 2.
Matt. 27.
Psalm. 68.*

runt

Esai. 53. *Psalm. 21.* *68.* *Exclamatio.* *Psalm. 118.* *Exempla.* *Asyndetō.* *Homœopso.* *102.* *Hierem. 31*

runt aquæ vsq. ad animam meam. Quod & in horto ab eodem Domino facta oratio significabat: & apud Esaiam cap. 53. & Psal. 21. & 68: & antiquæ illæ Sanctorum Patrum anxietates, ut in Mose, Dauide, Esaiâ, & Hieremia apertè videmus. Porro crux hæc, ô viri Christiani (quæ nostra est miseria) in hac vita numquam cessabit. O immensam Dei patientiam! Quis potest sibi à luctu, & lacrymis temperare, dum tot, & tam fœda peccata, quæ in dilectum Dominum nostrum Iesum commissa sunt, & quæ quotidie committuntur, & quæ committenda supersunt, cogitatione reuoluit? Dauid quidem diuinæ legis aliquando violator, indigna impiorum facinora, magna lacrymarum vi, fluminis instar effusa, deplorabat. Quod cum ita sit, quo luctu, tantorum scelerum causa contabescant illi, qui suorum leuium peccatorum (quæ omissionis dicuntur) conscientia discruciantur? Nemo certè ex viris pijs est, qui fletum cohibeat, dū perpendit, quæ sit hominum in diuinis mandatis exequendis negligentia, quæ in pijs operibus exercendis, oscitantia, atq. segnitates, quàm extinctus ferè caritatis ignis: contra vero quàm magnum studium, cura, diligentia in congerendis diuitijs, in parandis honoribus, in demulcendis, & irretiendis fœminis, in turpibus denique, & citò perituris voluptatibus confectandis. Nonne igitur graue huius crucis onus, gigantis etiã vires superabit? Quare miradū nō est, si tantū aliquando pijs hominibus doloris infert, ut vix vllum cōsolationi locū relinquunt; non secus atq. illa Rachel, quæ filios plorans suos, nullū volebat solatij genus admittere. Nobile profectō est, & ingenuum hoc crucis genus, neminiq. ex Dei amicis (præter solos Regni cælestis incolas) non maximè familiare.

Sed tertium quod superest, illustrissimum est, & præclarissimum, ex nobilissimi scilicet cuiusdam amoris fonte emanās; quo viri sancti, incredibiliū Christi patiētis dolorū memoriā vehementer afficiuntur. Commiserescunt quidem matres filiorum aut ægritudine, aut fame, aut siti, aut alia quauis inopia laborantium, aut in carceribus constitutorum, aut quouis denique, mortis præsertim violentæ genere è vita descendentium; atq. ita commiserescunt, ut omni cōsolatione

ne destituta: in lacrymis ac mœrore iaceāt. Cuius generis fuit ille Dauidis dolor, qui Absalonis filij nācem, atq. adeo Saulis, & Ionathæ mortem lamentatus est. Hoc ergo cum ita sit: quo nos dolore confici æquum est, cum nostrā ipsorum causa, ei quem vnice diligimus inflicta sit mors? Si luxit Dauid duos illos amicos, à Ioab, quod amicitiam cum eo inire constituerant, interfectos: multò magis ij viri, quos Dei amicos appellatis, ac erba quadam animi ægritudine vexabūtur, cum Christum Iesum considerant pro nobis in cruce, tot doloribus, tot probris, tot angustijs, tot deniq. cum animi, tum corporis anxietatibus conflictari. Paucissimi sunt, qui ad tam celsum crucis genus perueniant: grandem siquidem cordis munditiem, atq. ardentissimum amoris ignem requirit. Hoc igitur sane sustinuit primum sanctissima Virgo; illa inquam quæ Dei est mater, Spiritus sancti sponsa, tota pulchra, & immaculata; cuius quippe animam in Christi filij sui passione doloris pertransiuit gladius: sustinuitq. etiam præterea sanctissimus hic noster Euangelista Iohannes. Quare cum Christus quidem ipse omne crucis genus imprimis pertulerit; Virginis autem crux secundum locum obtineat; licet Beatum Iohannem, in gestanda cruce, tertium illis comitem adhibere.

Nemo igitur audeat contra Euangelium inanes adferre argumentationes, aut dubius, & anceps in quæstionem vocare, an, vel quo pacto Iohannes calicē Domini biberi. Hac enim de re nullus erit qui possit dubitare, si omnia quodammodo crucis genera in eo animaduerrere voluerit. Primum enim, si gladio non occubuit, tamen labores hausit nec paucos, nec exiguos. Præterea quamuis eum, ut pote virum purissimum, rarissimis tentationibus, præsertim in honestis, pulsatum fuisse crediderim: tamen quid verat quò minus tentatum fuisse in multis fateamur? Suggestionis quidem genus illi denegandum non est: neque itidem dubitandum, eum pro Christo sibi carissimo vitam profundere desiderasse, immò hanc martyrij coronam summis à Deo precibus contendisse. Reliqua verò crucis genera, quæ sola sufficiunt, ut verè is dici possit, calicem Domini bibisse,

à minori.

Anaphora
Homœopso
ton.

bibisse, ad eò in illo grauius, vt arbitror, extiterunt; vt cum in Coena, prodendum esse à Iuda Dominum intellexisset, credi par sit, eum dolore confectum, deliquium animi pertulisse. Quare in animum induco meum, ideò cetera crucis genera ipsum non gustasse, quòd multò nobiliori, atq. illustriori patiendi modo fuerat cohonestatus. Cui & hoc suffragatur, quòd ex alijs, qui Christo morienti adfuerunt, non fuit vllus aliquo violentæ mortis genere peremptus; nimirum non saceruina Virgo, non Maria Magdalena, non Martha, non aliæ piæ feminae: scilicet ne ad martyrium iuxta crucem toleratū aliud accederet.

*Ablatio.
Anaphora
Homœopto
con.*

Ex his ergo manifestè apparet, illa Domini verba, *Calicem quidem meum bibetis*, non Bea. Iacobo tantum, sed B. etiam Iohāni conuenire; cum omne crucis genus aut reuera fuerit expertus, aut experiri mirandum in modum expertierit.

Sed illā iam nunc restat profliganda difficultas; quale fuerit illud Iohannis martyrium; in olei feruētis dolium immiti, illa sumq. rariem, & vegetiorem (vt ait Tertulianus) remanere: & quaitidem de causa tam magna hoc veneratione ab Ecclesia celebretur; cum aliorum præclara martyria, quibus ante mortem, tamquam aurum igne, sunt examinati (veluti quòd B. Paulus sæpe carceribus fuerit inclusus, sæpe flagellis, lapidibusq. cæsus, sæpe nar fragia passus) nullo peculiari honore prosequamur. Tantine, obsecro, momenti fuit huius quasi imago martyrij, vt proprium sibi diem habeat consecratum?

Exemplū.

Multa quidem hac de re vobis dicere poteram: ceterum vt in superioribus, ita etiam hac in parte, cum temporis nos breuitas vrgeat, ea cogimur prætermittere. Sed reuocate obsecro in memoriam, Auditores, in sacris libris maximè frequentè diuinarum consolationum mentionem contineri: neq. enim Dominus, qui Deus totius consolationis à Paulo appellatur, quiq. Spiritum Paracletum nō solum Apostolis, sed omnibus etiam expectantibus eius aduentum, pollicitus roties est, patietur, seruos suos, qui pro illo nauiter pugnauerint, consolatione destitui. Quod si huiusmodi nos bono nequaquam fruimur; hoc certè nostra ipsorum culpa fit, qui peritura bona nō

prospicimus

prospicimus, neq. terrenis animi affectibus expediti, ad liberum, & mundum animi statum euolamus. Si enim hisce cupiditatibus essemus liberi; decantare iure possemus cum Davide: *In conuertendo Dominus captiuitatem Sion facti sumus sicut consolati*: Si quidem peccatorum, atq. affectionum iugo depulso, à mari rubro incolumes euaderemus, vereq. vt consolati, hoc est valdè consolati a quas purissimas biberemus.

Hoc igitur est quod in hoc festo voluit Ecclesia significare; quantum sit seruis Dei solatium, quantum gaudium, quantè deniq. delectationes. Ad hunc enim sæpè portum pia nauicula magnis procellis agitata appellit: aut certè in medijs fluctibus immota manet, atq. commotum, & turbatum mare tranquilla & paccata percurrit.

Eecce igitur, o Christiani viri, qua ratione hodiernum festum nobis ante oculos constituat, crucem quidem vnā aut alteram à Iesu Christi amicis & cupi, & exquiri; neq. tamen illis vnquam necessariam deesse consolationem. Agite ergo & hoscce calices, quos sacra admonet scriptura, sumere concupiscite; neq. illa quæ vobis mundus, tamquam grauissima infortunia minatur, pertimescatis; quin potius illa consecramini, & vbi acciderint, diuina vobis collata beneficia reputate. Nam si conspirantibus quodammodo aduersus vos omnibus malis, præsentis semper, atq. integro animo fueritis; fiet, vt suauitatem in ipsa acerbitate gustetis, & diuina hinc adacti gratia, postea tandem in cælo æterna gloria fruamini.

*Epitogus
ab enumeratione.
Cohortatio*

Ooncia in Dominica Quinquagesima

Evangeliij contextum obscurissimum esse, illa verba manifestant: *Et ipsi nihil horum intellexerunt &c.* Triplici namq. eorundem ferè verborum repetitione ingens obscuritas insinuatur. Hæc verò vt qualis sit videamus; ecce iam Euangelium, ita se habet. Dixit Dominus discipulis suis: *Ecce ascendimus Hierosolymam &c.* Quod postquam docuit; vt verum id esse ostenderet, atq. crucis spiritum

non

nō nisi mētis oculis, ijsq̄. cælesti lumine illustratis percipi posse demonstraret; quēdā cæcū in itinere diuina prouidētia sibi oblatū, qui hominē lumine gratiæ orbatum representaret, diuturna cæcitate liberat. Hæc verò res ita se habuit. Cū appropinquaret Dominus Ierico. &c. Quo in miraculo notare et biter licet, præeuntes, cæco negocium faceffere, eumq̄. ab instituto suo quodammodo retardare. Præeunt enim certè, & excellunt multi dignitate, diuitijs, ceterisq̄. mundi bonis, vel etiam ecclesiasticis honoribus, qui inquinatæ suæ vitæ exemplo, aut etiam impijs cohortationibus, misero populo impedimentum inferunt, quò minus crucis spiritum amplectatur, mundum contennat, Christumq̄. cruci affixum imitetur. Dominus autem cæcum per pios quosdam homines accersit: nisi enim ab ipso vocaremur, & media insuper destinarentur, atq̄. adhiberētur opportuna; numquam ad gratiæ lumen perueniremus. Vnde oportet, vt cæcus sese agnoscat, & humilietur, petens à Domino quod sibi fieri desideret. Cū ergo id quod nos nūc à Domino impetrare cupimus, nihil aliud sit, quam vt hodiernum Euangelium, atque abstrusum crucis mysterium intelligamus: necesse est à Domino petere, vt nos sui luminis radio collustreret. Quoniam verò ad id, matrem, ac Virginē sanctissimam, mediatricem habemus; solitam illi salutationē, ac deprecationem, deuotè atq̄. humiliter offeramus dicentes. *Aue Maria.*

Ecce ascendimus Hierosolymam.

Narratio.

Hoc toto tēpore, viri Christiani, à Septuagesima ad Feriam vsq̄. cinerum, Sacrosancta Ecclesia in eam curam incumbit, vt omnium animi ad sanctam Quadragesimam debitè celebrandam, corporis aliqua maceratione præparentur. Nam cū exploratissimum sit, eos, qui egregiū aliquod facinus aggrediuntur, de se prius periculum facere; nimirum cum hoste decertaturos, palæstricis antea se pugnis exercere, aut bellum commissuros, priuatis

uatis primū pugnīs affueseri, suum veluti robur tentantes: prudentissimo sanè Ecclesiæ instituto, iam vsq̄. à Septuagesima disponi incipimus ad quadragesimalem pœnitentiam. Vnde verba illa, quæ ad spiritalem lætitiā inuitabant, scilicet. *Alleluia, Gloria in excelsis, Te Deum Laudamus*, non immeritò intermituntur; vt hoc toto tempore, vsq̄. ad Dominicam in Passione, etiam huiusmodi tristitiæ signis commoneamur, debere nos, omnem prorsus deponere lætitiā. Vnde & Septuagesima hoc fortasse idè nomen habet, quia ab eo die ad Dominicam in Passione septem hebdomadæ numerantur: quamquam & captiuitatis Babilonicæ anni septuaginta, qui peccati captiuitatem, qua homines hisce diebus vindicantur, significant, hoc Septuagenario numero videntur insinuari.

Cū igitur hoc tempore, Ecclesia de nostra omnium spiritali salute sollicita, nos ad pœnitentiam cohortetur; mirum est, quo animi furore impij quidam eiusdem Ecclesiæ filij in matrem exultent, qua temeritate illius mandata contemnant, atq̄. violent, in omnium vitiorum, foedarumq̄. voluptatum colluione his potissimū diebus se turpiter volutantes. Nam quando, obsecro, ingluuies, ebrietas, impudicitia, prophanaq̄. omnia maiori quam nunc vi, in vrbes, oppidaq̄. grassantur? Quando miseri homines, quasi reuera institutum Ecclesiæ irrideant, & ludibrio habeant, plura, maiora quæ peccata committunt? Credo equidem dolosum Dæmonem, cū timeat sibi à sua sordidorum scelerum fame in Quadragesima futura, eam hoc modo quasi præfaturare conari. Sed non desunt qui ita respondeant: Gaudendum non nihil est. O stulti homines! O nefarij! O impij! Numquamne sine peccatis, aut vanitatibus, aut peccandi periculis gaudium vobis continget? Monuitne vos Paulus has lutulentas delectationes? *In Domino gaudete*, ille ait. Nullum ergo vobis alium recreandi animi modum inuenire potuistis? Tantusnè vobis est mentis stupor, vt sancta, pia, vel honesta saltem, Ethnicorum more, gaudia excogitare non valeatis? Sed respondebunt

Etymologia

*Exagatio
scelerum
ex fine.*

Anaphora

apostrophe

Philip. 4.

apostropha.

bunt rursu. Præparamur ita ad quadragesimalia ieiunia animosè, & alacrius capescenda. Quid ais, ò Christiane? Nonne experimento constat, febre abeunte, immodici caloris reliquias, (sicut & infurno, igne vel ablato, vel extincto) adhuc remanere? Profectò timeo ne quam in preparatione viã instituis, eandẽ prorsus in ipso Quadragesimæ progressu retineas. Sed omiſſa hæc faciamus, atq. ad nostrum redeamus, institutum.

Transitio.

Ecclesia igitur Catholica, mater nostra, quæ hisce diebus nos instituere, ac parare ad Quadragesimam decreuit: Dominica Septuagesimæ ad vineam animæ nostræ excolendam nos vocauit; quemadmodum Moyses, qui ad Sinai montis radices Israëliticam gentem ad legem suscipiendam præparauit. Docuit verò etiam postea Dominica Sexagesimæ, qua ratione nos ipsos parare, & verbo Dei, quod semè est, veluti terram bonam nos exhibere debeamus. Nunc autem hortatur, & monet nos, si velimus ad veram Hierusalem, scilicet ad spiritalem pacem peruenire, ascendendum nobis esse atq. pugnandum. Ascensus quidem difficilis est, atq. laboriosus: itemq. diuinum pacis bonum, vix quidem, nisi commisso primùm cum hostibus se interponentibus bello, comparatur. Hæc igitur, Christiani, exponenda nunc, à me sunt; hæc, inquam, quibus crucis mysterium continetur, abstrusum illud quidem, & paucis admodum intellectum. Si enim non pauci cognitum illud haberent, nõ ita pauci essent, qui passionis Dominicæ pulchritudine allecti, in excelsam Hierusalem ascendere vellent, atq. pro ascensu, constanti animo pugnarent.

In cælum igitur ascendendum est nobis Fratres dilectissimi; sublimem quidem ac difficillimum locum. Quare quod iter senseritis, reluct antem, & renitentem carnem recusare; hoc quoque arripite: hæc, enim, mihi credite, hæc in cælum itur. Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam: vnde illud Pauli ad Romanos, *Sentio aliam legem &c.* Quare qui ad superna nituntur, corporis sentiunt renitentiam, si ad perfectionis, & mortificationis apicem nondum peruenerint: immò numquam dum homo in carne viuit, deest aliquis contrarius carnis affectus.

Contra

Contra verò quam viam nullis impedita difficultatibus praua caro alacriter suscipit: hæc certè ad infernos ducit cruciatus. Quo enim aliò tendunt conuiuia, muliebres fuci, spectacula, saltationes, vanitates? Peruigilem ducit facile noctem a leator; omniq. studio in accumulandis opibus homines omnes laborant: at iniquo animo in oratione pernoctant. Pernoctant autem? utinam non immoderatè dormirent. Verum illud consideratione dignum est, & silentio nequaquam inuoluendum; sæpius fortes, & strenuos Dei milites eò felicitatis deuenire, ut eorum caro, & cor exultent, itaq. multo libètius, & alacrius macerationis, & pietatis opera exerceant, quam solcant peccatores impurissimas quasq. voluptates conſectari. Tanti est ponderis, ac momenti Christi Iesu spiritus, atq. amor: tametsi carni, etiam subactæ, ac profligatæ, innata repugnantiã comes perpetuò sit.

*Correctio.**Epiplonema.*

Audistis ergo iam, ut ascendendum sit ijs, qui ad Hierusalem, hoc est pulchram, & visu delectabilem pacem, voluerint peruenire. Nunc autem quòd interclusum ab hostibus iter sit, neq. mirari debetis neque detereri: sed fortiter quidem, & animosè pugnare. In hoc si quidem ascensu non potest nisi per medios hostes aditus patefieri. Qui nam verò hi hostes sint, neminem fugit: vulgò enim creberrimè circumfertur, carnem esse, Dæmonem, atq. Mundum.

Transitio.

Primùm carnis nomine, non tantum fœda venerearum rerum voluptas est intelligenda: multò enim aliter de hac re sentit Bea. Paul. ad Rom. 5. de sapientia carnis verba faciens: quia omni terreni boni appetitus, è carne, veluti è malorum omnium fonte originem ducit. Hinc immodica in accumulandis facultatibus, & in paranda dignitate sollicitudo: hinc in delicijs luxuries: hinc deniq. immoderatum omne ceterarum rerum, quæ Christi Iesu doctrinæ, ac vitæ aduersantur, desiderium. Hanc igitur carnem (ò Christiani) quæ contra vos insensissimè omnium se inimicum ostendit, belloq. vos continuo lacessit, nolite obsecro studiosè nimis, ac diligenter curare: sed fortiter potius ei resistere: ijs scilicet armis, quæ Beat. Paulus docuit,

*Anaphora.*P
cui,

1. Corin. 9
Simile, quo
exagitat in
sanos ab ef-
fectis.
Exclama-
tio.

Homœopro-
ton.

cuit, hoc est corpus castigando, & in seruitutem redigendo.
Quid enim? Tūne bestiam, quæ calcibus te ipsum prosterne-
ret, nimia pabuli copia saginaret? O ignorantiam! O insaniam!
O cæcitatem! Sancti homines corpus macerant, timentes, ne
ab eo, ut pote immani bestia, colcuncentur: & tu homo mun-
dane (qui qualis sis, tu ipse tibi conscius es) eò temeritatis es de-
ductus, ut habenas ei laxare non timeas? Excute ergo, ô Chri-
stiani, tetram à mentibus caliginem: animaduertite, si pacem
desideratis adipisci, perpetuum cum carne bellum vobis esse
gerendum: audite Salomonē Prouer. 19. in hunc modum di-
centem: *Qui delicate nutrit seruum suum, postea sentiet eum contu-
mācem.* Itaq. si corpus est seruus, subiicite illud spiritui: atq. si
debitum ei obsequium præstare recuset, debitas contumacię,
ac perfidię ab eo pœnas repetite:

Iam verò alius nobis hostis insidias parat: qui cogitationibus
impræiis sceleratis, & vanis, vel saltem ociosis, animum nostrū
adoritur; quemadmodum caro de prauatis affectibus, ac per-
turbationibus. Cum hoc igitur (ut omnia in pauca conferam)
orationibus decertandum est: orationes enim sunt Samsonis
capilli; quibus abrasis, facile Philistæis subcumbemus. Abscon-
dite ergo, Auditores, in cordibus vestris eloquia Dei ne pec-
cetis: prouidete Dominum in conspectu vestro semper: atq.
ad eius pedes proiecti, auxilium implorate, dicentes: *Vim pa-
tior, responde prome.*

Tandem multò acrior cum Mundo nos pugna manet: etsi
caro sit nobis magis inimica, nimirum quia nobis magis cō-
iuncta. Quis autem Mundus sit. 1. Iohan. 3. & in eiusdem Euan-
gelio sæpe declaratur. Scilicet, qui rebus se se mundanis de-
dunt, qui mundi bona concupiscunt, auari, vani, superbi; hi
sunt Christi inimici, hi sunt, inquam, quos Mundū appellamus.
Licet enim superbus, & astutus hostis non nisi perditos, atq.
impudicos homines, mundanos appellet: tamen quicumq.
huius mundi amicus est, mundanus quidem, Christiq. inimi-
cus eo ipso constituitur: ut ex Epist. B. Iacob. cap. 4. satis appa-
ret. Proh dolor! quot homines mundus iste perdit, atq. pro-
sternit? Quot pij essent, nisi pessimo mundanorum exemplo

Exclama-
tio.

ab optima consilij ratione auocarentur. Vana fœmina, quæ
adulterinis coloribus faciem oblinat, crines intorquet, insanos
quosdam, & inuisos capiti ornatus imponit, sumptuosis demū,
& versicoloribus vestibus induitur; ceteras fœminas ad eadē
has inuitat, & impellit insanias: Eodemq. modo iracundus ad
vltiscendas acceptas iniurias, auarus ad colligendas opes, su-
perbus ad cōsectandos honores, exemplo suo ceteros adhor-
tatur. Neq. verò exemplo tantum homines hi mundani, sed
etiam (& fortè sæpius) verbis, & cohortationibus, tum etiam in
crepationibus quibusdam, atq. ludibrijs, incitant ad peccan-
dum quam plurimos: qui nisi ita (ut sic dicam) cogrentur; ani-
mam fortasse suam peccatis non inquinarent. Cum mundo
igitur, à Christo iam pridem superato, acriter pugnare debe-
mus, certissima innixi spe victorię comparandæ. Confidite e-
nim, ait Dominus, filij: ego vici mundum; & per me princeps
mundi foras eiectus est. Id autem quo vincere mundum pos-
sumus, Fides est: quia scilicet is, qui omnia quæ in Christiana re-
ligione traduntur, quæq. à Christo Iesu verbo edocta, opereq.
cōfirmata sunt, probè teneret, facile certè mūdum despiceret,
atq. superaret. Nā qui diuitias, spinas esse crederet; superbū mū-
di fastū, puluerē esse obcæcantē; delicias omnes, coenum foeti-
dissimū; cuncta deniq. tēporalia, fallaces rerū imagines subito
evanescentes; cōtrā verò Christi Iesu doctrinā, & vitā, expeditissi-
mā esse viā, qua itur in cælum, cēseret: nōne quascunq. fugeret
voluptates? diuitias contēneret? honores irrideret? se deniq. to-
tum ad Christi crucifixi imitationem fingeret, atq. cōponeret?

Ecce ergo, Viri Christiani, quot nos in cælestem patriā per-
gētes, impedimēta distineāt, quot onera opprimāt, quot hostiū
incurfus in via retardēt: & qua itidē ratione hęc sint omnes à no-
bis difficultates superādę. Nūc verò animaduertere etiam de-
bemus, quemadmodum Christus mortuus, post triduum glo-
riosus resurrexit: ita & Christianā animam, post labores, post
angustias, post deniq. deuictos hostes, triumphare, & promif-
sionis terram frui, quæ puritatis lacte, mellis amore, sancti de-
niq. Spiritus consolatione vndique circum fluit.

Enumera-
tio.

Sed hæc quidem Passionis, & Resurrectionis arcana cum Christus Dominus Apostolos doceret: *Nihil*, ait Evangelista, *horum intellexerunt*: Et addit rursus, *Erat verbum istud absconditum ab eis*. Et iterum, *Non intelligebant quæ dicebantur*. Quæ repetitio & si ad Apostolorum ignorantiam ostendenda facta fuisse videtur: tamen nobis ea de re paulò aliter, neque ineptè quidem, licet philosophari.

Multa igitur sunt, o viri Christiani, in Iesu Christi passione, & resurrectione perpendenda. Primum consideranda est ipsa externa Christi passio, & resurrectio: deinde vberes, ac cælestes fructus ex Passione, & Resurrectione nobis obuenientes: tertio denique perpendendum, quantum nos oporteat Christo compati, eiusque Passionis nos socios adiungere; ut & glorificationis etiam confortes efficiamur. Hæc ergo tria ab Apostolis ignorabantur. Vnde primum Evangelista inquit: *Nihil horum intellexerunt*. Etenim Passionem quidem non veram, resurrectionem autem temporalem, futuram existimarunt. Mox vero addit: *Erat verbum istud absconditum ab eis*: eo quod neque latentem ibi infinitæ misericordiæ magnitudinem, neque innumeros passionis effectus, neque mirabilem eorum modum comprehenderunt: quia cum hæc valde spiritalia essent, eorum captum superabant. Subiungit autem demum: *Non intelligebant quæ dicebantur*: quoniam hæc in sui gratiam dicta fuisse, hoc est, ut Christo se commori debere intelligerent, nequam perceperunt. Restat ergo ex his, Apostolos neque Passionis, & Resurrectionis necessitatem, neque effecta, neque exemplum sibi admitandum relictum percepisse.

Hæc Apostolorum ignorantia, mentis humanæ tenebras significat: adeo enim stulti homines sunt, ut crucis omnino obliti, bona perat à Deo temporalia: quasi Passionis Christi mysterium ignorarēt, neque unquam vel legissent, vel audissent, Christum passum fuisse, & omnes ab orbe condito Dei amicos multas pertrahere tribulationes. Hinc semper impiæ quorundam audiuntur voces ita dicentium: Nonne & si bona temporalia vel à maioribus acceperimus, vel nobis ipsi acquisuerimus, possumus ad cælestem patriam peruenire? Igitur non est necessa-

ria crux. Quid ergo et si laute, splendideque edamus, atque bibamus? Quid et si magnam diuitiarum vini coaceruemus? Non enim hæc (aiunt) cælo nos excludēt. Quibus ego: Quid dicitis o homines? Ita ne vos in temporalibus hisce bonis acquiescitis? Ita voluptatum lenocinijs ducimini? Ita contra, crucem respuitis? Negari quidem non potest, Christum Iesum, viam esse haud dubiè directam & expeditam. Quod cum ita sit; quodnam iter istud est, quod vos assumitis? Quæ nam est ista quæ instituitis via? Beatus Paulus castigat se, ne reprobus efficiatur: & vos indomitas carnis vires tot delicijs reficitis? Ille sanctus, diuinoque spiritu plenus, corporis impetus perhorefcit: & vos eidem corpori indulgetis? Oportuit Christum pati: & vos pati non oportebit? Vos ne naturæ estis angelicæ, an potius humanæ? Si humanæ: corruptæ, an integre? Si corruptæ, quæ Paulum dicere cegit, *Seruo aliam legem in membris meis* &c: quæ de causâ carnem non domatis, & compescitis? O miserum hominulum! effrenatam belluam ingurgitas? hosti truculento arma mille, milleque tela ministras? Exurgite ergo, o viri Christiani: carnem cohibete: illius arma confringite: neque opprimere eam, ac insectari desistatis, quoad sub pedibus domita, & subacta iaceat.

Sed obmurmurantes nescio quos atque occinentes audio: Bone Deus! flendum semper, gemendum, pugnandum? tota ne vita in laboribus, ac mœroribus consumenda? Audi obsecro Christiane, Quæ fieri potest, ut qui semel hostes vicerit, tranquillam, atque pacatam vitam non traducat? Deuictis Cananæis regnat Iosue: David vero, eiusque filius Salomon, Philistæis in suâ ditionem reductis, cunctisque alijs hostibus seruitute, tributoque mulctatis, felicissime imperant. Quo ergo pacto fiet, utis diuina consolatione careat, cuius sunt in intimo corde sermones Dei familiares? Obsecro te, ne unquam vel tibi, persuadeas, vel memoriæ tantillum insidere tuæ permittas; Christi seruos semper mœrere, semper angere, semper affligari. Quinimo, si qua pax est in hoc sæculo, hanc integra conscientia posside: ubi enim Iesus est, ibi verum est gaudium. Tertia profecto die

Anaphora.

Iohan. 14.

1. Cor. 9.

Luca 3. &

17.

Dilemma.

Roman. 7.

Exclama-

tio.

Anadiplo-

sis.

Et opœia.

Homœote-

lenton.

syndeton

Ab exēplo.

resurgit Christus: unde & nos, cum tres illos hostes vicerimus resurrectionis etiam, hoc est consolationis spiritualis, triumphus, & gloria manet. Quid igitur est, quod nos conantes in Hierusalem ascendere, retardet? Nihil reuera: si tamen probra, tormētaq. patienter toleremus, crucem perferamus, mundo moriamur. Tunc enim post trinam mortificationem, mira spiritus voluptate perfruemur: id quod, fauente Christo, erit certē facillimum. Nam si quis considerat, creaturas omnes cū Creatore collatas nihil omnino esse, nonne eas despiciet? nonne Iesu Christi exemplo excitabitur? nonne ineffabilibus illius gaudijs allicietur? Præterea, vbi Christum ipsum se quis viderit habere regem, principem, amicum, fratrem, atq. in periculo suo huius vitæ progressu comitem cōiunctissimum: quā fieri potest, vt non animo, viribusq. summo perē confirmetur?

Homœopto
102.

Asyndeton.

Homœopto
102.

Anaphora.

Asyndeton.

Alia pro-
lepsis.

Operatio.

Deprecatio.

Abadiantibus.

Sed timidum aliquem, & pusillanimum, mihi videor audire dicentem: Quis gigantem Goliath prosternere valeat? Nam cū Dæmon veteranus sit miles, caro improba, mundus ferox, & importunus, bellum verò continuum: quomodo cum tot, tantisq. hostibus, infirmus, & inermis homo pugnabit? Vtinam frater carissime, ista serio dixisses, vtinam ea non fictè ex te audirem: facile enim huiusmodi telum retunderem. Nam quis Christianus non habet exploratum, non ob aliud Dæi Filium factum hominem, natum, atq. mortuum fuisse, itemq. resurrexisse, & in cælum ascendisse, quàm vt in filios adoptionis, non semel, sed in diem vsq. Iudicij, Spiritum Sanctum emitteret? Hæc igitur cū nostra omnium causa præstiterit, fiet vt iam omnia possimus in eo qui nos confortat, eiusq. auxilio suffulti, de manu inimicorum nostrorum liberemur, atq. in sanctitate & iustitia omnes dies vitæ nostræ haud difficulter transigamus. Ergo, o viri Christiani, nolite obsecro Christo Iesu diffidere: non enim is frustra dicit vobis: Quærite me. Ad se quidem vos omnes amanter vocat, nimirum vt laborantes reficiamini: iugum enim vnà vobiscum ipse portabit, atq. adeò maiorem ille quidem oneris partem feret. Nihil ergo vobis impossibile, nihil intolerabile, nihil amarum; cū in illo vobis omnia sint:

simodò

simodò illius opem humiliter imploretis, atq. peccandi occasiones cunctas procul arceatis.

Hoc autem quamuis omni tempore faciendum sit: tamen cū his potissimum diebus, debita filiorum officia, à nobis mater Ecclesia efflagitet: excludite nunc maximè, o viri Christiani, omne ludorum genus, omniaq. alia verè inania delectamenta, ex quibus peccatorum multa genera existunt. Non enim risum hoc tempus, sed lamenta, non ludos, sed tristes omnium fletus, & eiulatus requirit. Seruite ergo tempori, atq. ad Sanctæ matris Ecclesiæ documenta vos totos conformate: neque ipsi vobis impedimenta obtrudatis, quibus minus dignè futuram Quadragesimam celebretis. Et quoniam ad excelsam & arduam Hierusalem iter est: ad eam animosè, & alacriter propere, nulla ferendæ crucis difficultate vnquam perterriti. Est enim certè illa crux exigua, est labor ille breuissimus, quem æterna mox resurrectio consequitur. Agite ergo, atq. ad hunc vos ascensum accingite; huc vestra omnia, scilicet cogitationes, verba, & opera reuocate; Christi deniq. cruci affixi vestigijs insistite: dabit enim ille vobis nunc vires, constantiam, præsentiam animi, postea verò retribuet gloriam sempiternam.

Epilogus.

Concio in Dominica in Ramis Palmarum:

Dicite filia Sion: Ecce rex tuus venit &c. Matth. 21.

Vo loco scriptū est hoc Euangelium, scribitur etiam, Dominū super ciuitatem Hierusalē lacrymas effudisse. Veniebat quippe Dominus mansuetus, atq. ad cōdonandū Hierosolymis propēssimus: veniebat humilis, sine pompa, sine vllō aut bellico apparatu, aut satellitio: veniebat deniq. sedens in asina, quæ magno in filios amore excellit: vt vel hac re sola, suum erga Hierosolymas amorem indicaret. Quis omnibus cū ei? ciuitatis incolis significare vellet, quantum sua omnium referret, ipsū vt verum Messiam recipere, & tamen perspectum haberet ingratum eorum animum ac malignum: hæc illi certè fuit lacrymandi occasio. Qua propter cū n hæc omnia illo tempore facta propter nos

P 4 (vt

(vt inquit Beatus Paulus) scripta sint: velim e quidem, fratres dilectissimi, vt omnes nos, talem cordis duritiem, ac feritatem, qualem Iudæi habuerunt, fugientes, Christum Iesum ad nos venientem in spiritu recipiamus, & quæ nobis hoc aduentu bona afferuntur, nunc auidè amplectamur, ne præterlapsa illa postea acerbius lamentemur. Quoniam verò, vt id facere possimus, præsidio Sæcti spiritus est opus; submissè illud, obsecro, ac humiliter à Domino postulemus: idq. vt facilius assequamur, Beatissimæ Mariæ Virginis patrociniū, vt moris est, interponamus, dicentes: *Aue Maria, &c.*

Petitio,

Dicite filia Syon: Ecce Rex tuus venit, &c.

Matthæi. 21.

Ommunis est Sanctorum Patrum Doctrina, Beatorum præsertim Augustini, atq. Leonis, hunc esse Scripturarum scopum, vt Christus Iesus Dominus noster, & Dei, & hominis filius esse intelligatur; atq. in super omnibus manifestum sit, ab eodem nos ob immensam ipsius caritatem fuisse redemptos. Vnde fit, vt credere simul debamus, nulla illum necessitate coactum, sed infinito tantum amore adductum, naturam humanam induisse; & cum mille alijs modis mederi nostris malis posset, voluisse tamen propria morte genus humanum seruitute liberare. Atq. in super etiã fit; cum ipse omnipotens sit Deus, omnium corda in illius esse potestate constituta. Porro hunc quem dicimus. Scripturarum scopum, & ipsa Christi Domini gesta, cunctis in Testamento veteri figuris repræsentari, testatur Beatus Paulus illis verbis:

Roman. 10. Finis legis Christus; atq. hodierno etiam Christi Domini facto manifestum sit. Nam cum in Scripturis multa de ipso essent figuris indicata; voluit ea Dominus implere, multaq. mysteria insinuare, vt hac ratione ad proximè futuram passionem omnium animos præpararet; itaq. illud psalmi adimpleretur: *Bucinate in Noemenia tuba: in insigni die solennitatis vestræ:*

Cum igitur Exodi 12. esset præceptum, vt agnus decima quar

ta

ta Luna immolandum, decima Luna in Hierusalem afferretur, examinareturq. an tanto esset aptus sacrificio: Christus Dominus noster, quinto ante mortem die, Hierusalem venit. In Plebilanio quidem immolandum erat, quo die mundus fuerat creatus, atq. ex Ægypto Israëliticus populus eductus: vt sic Iesu Christi absolutissima significaretur redemptio, per creationem, & egressum ex Ægypto antea figurata. Præterea quinq. illi dies, qui hominum peccata significabant (per quinq. enim sensus, sicuti per fenestras mors intrat) nihil aliud præferebant, quàm Christum esse pro totius humani generis peccatis immolandum. Ad hæc vt suum eximium amorem Dominus patefaceret, venit in montem Oliuetum, præclarum quidem illum, & (vt aiunt) monte Sion altiore: quo significauit, Passionis remedium multo maius esse omni humano peccato: nam *ubi abundauit delictum, ibi superabundauit gratia.* Cui & illud etiam accedit consideratione dignum, quod Oliua misericordiam significat. Sed & venit etiam Dominus Bethphage, id est domū maxillæ, quæ domus erat sacerdotalis: vt in memoriam reuocaret egregiū illud facinus Sæsonis, qui asinæ maxilla mille Philistæos occidit, atq. in eo ipsū Dñm Iesum humilitate mortis sue omnia peccata nostra interficietem significauit. Sed & amplius adhuc clementissimus ille Dñs magnas gratiæ suæ diuitias nobis detexit: nam in Bethphage consistens, qui pedester semper ire solebat, discipulos misit in castellum, quod è regione erat, vt inde asinam quandam vnà cum eiusdem pullo adducerent. Quo facto significauit, futurum esse, vt eorundem discipulorū opera, vtrumq. populum, scilicet Gentilium & Iudæorum, sibi per fidem copularet: asina enim Iudæos legi obtemperantes, pullus autem Gentiles, qui nulla certa lege tenebantur, significabat. Duos autem præterea misit discipulos, qui vtrumq. conuerterent populum, docentes integram, absolutaq. perfectionem. Quo etiam & honestatem quandam commendare visus est; & consolari quodammodo concionatores voluit, adiungens vnicuiq. comitem, atq. adiutorem; & admonuit etiam, debere eos, moribus, & doctrina simul esse instructos.

Rom. 5.

Ind 15.

instructos. Porro per collatam discipulis ad animalia illa soluē da potestatem, ingens indicatur diuini verbi vis: quippe quia veris Prædicatoribus talem Dominus potestatem impartitur, vt nullum omnino aduersarium, qui negotium eis faceſſat, inueniant. Sed eosdem etiam misit Dominus discipulos, vt eos, qui à Deo essent peccatis abalienati, obsecrarent, & in Domini gratiam restituerent. Tandem verò eisdem præcepit, vt roganti cur iumentum soluerent, ipsi responsum darent, dicentes: *Dominus his opus habet.* Nam & si nulla quidem re Dominus indigeat, quippe, qui omnia potest, qui infinitus est, quiq. de se ipse inquit; *Meæ sunt omnes feræ sylvarū.* tamē nostrę salutis causa, hanc sponte necessitatem subire voluit: scilicet, vt Ecclesiã edificaret, populumq. sibi faceret acceptabilem: quam ad rem

Psal. 48.

1. Corin. 3.

& nos concionatores (vt inquit Beatus Paulus) Dei adiutores appellamur. Ergo allata est Domino asina simul cum pullo, vt ei vsui, ad quem Dominus illis indigebat, deferrent. Ecce ergo qua ratione Dominicę Passionis hęc significetur fructus, & dominica simul pateſcat vis atq. potestas.

Sed audite & alia, quę Domini magnitudinem ostendunt: Voluitis quidem vt felicissimus eius aduentus in ciuitate præsentiretur: itaq. diuina prouidentia factum est, vt tota ad eius occursum commoueretur ciuitas: quo quidem (nisi obcæcati Iudæi fuissent) iustissima Domini causa facile apparebat. Nullis enim rebus humanis impellentibus, sed solo diuino inspirã tenumine, ei obuiam venerunt, magna contentione, atq. alacritate, cum viri, tum (vt multi volunt) foemina, atq. (quod admiratione dignius est) pueri permulti; descendentes scilicet in vallem torrētis Cedron, indeq. rursus in Oliuetum montē ascensuri. Nimirum humiliari non recusarunt, vt rursus exaltarentur; & tenebras subierunt, vt inde ad lucem exurgerent. Cedron enim obscuritatum significat. Hac ergo tãta turba à valle sursum ascendente, Christus Dominus noster è vertice montis descendebat. O pulcherrimum visu spectaculum! Perrennis sit tibi, o Christe Iesu, gloria; quidum misericordia

Antithetō

Exclamatio.

Apostrophā.

commotus ad nos descendis, nos ex miseria nostra ascendere facis ad cęlestia tua dona, & immortalia. Ergo cum Dominus ad tot ostendenda mysteria humillimè equitans descendere; coniuētam cum illa humilitate regiam quandam maiestatem præferebat; nimirum, vt in humilitate, vt pote verè regia virtute, sitam esse celsitudinem demonstraret. Prius autem in asina, deinde in pullo infedit: quia post Iudęos sua primū ipsius prædicatione vocatos, mox erat per Apostolos reliquas sibi Gentes asciturus. Sed Iudęi (qui per asinam solito apparatu instructam significantur, Prophetarum, Patriarcharumq. moribus eruditi, lege instituti, atq. promissionibus cumulati: Gētilibus autem omni huiusmodi ornamento destitutis sola opitulabatur misericordia diuina. Vnde Psal. 117. confirmata dicitur misericordia, & veritas permanere. Voluit autem præterea Dominus, vt asina, qua infidebat, à Discipulis suis exornaretur: quo significauit, debere sacerdotes, & concionatores ita Deo placere, vt cum se ipsi peccatis populi prætenderint, hoc est pro illis Dominum orauerint, ea Dominus impunita ferat: atq. debere in super, suę doctrine, suiq. exēpli quasi stragulis, ita populum exornare, vt ei Dñs libenter infideat.

Plura autē alia, & populus, & discipuli in honorē Christi Hierosolimā ingredientis præſtitere: vt illa impleteretur propheta psal. 117 *Constituite diē solennem in condensis.* Primum enim quidā, vt Dñs honorificentiori gradu progredere, sua sternebāt in via vestimēta; significātes debere nos terrenis cupiditatibus exutos, omnia diuinę voluntati subijcere: alij verò ascēdentes in Palmas, atq. in Oliuas, ramos abscindebāt, partimq. his viam, qua Dominus erat trāsiturus, orabāt; partim verò exultantes, ac gestiētes, eos manib⁹ deferebāt. Deinde vt festū hoc maiori applausu & pōpa celebraretur, stipatiū turba omnis in duo se se agmina distribuuit: aliud præcedebat: sequebatur aliud: circumibāt discipuli: cuncti verò vno ore acclamabāt. *O Dñe saluū fac*

Et Ianuēra hęc latētia mysteria animaduertite. Palmaviçtorię symbolū est, Oliua verò misericordiam significat: & præterea quod præcedebat agmen, populum antiquū; quod verò subse-

Psal. 117

Psal. 117

subsequebatur, Christianam Ecclesiam significabat. Itaque utrumque agmen, hoc est populus uterque, Christo acclamabat, atque celebrantiam eius victoriam, immensamque simul misericordiam, Palmarum, atque Oliuarum ramis ostendebat. Sed & aliud etiam mysterium in eo significabat: scilicet, Christum (ut ait David) sibi velle misericordiam, & iudicium; hoc est sancta misericordiam, ac iustitiam opera, illi esse gratissima. Porro illi Palmarum ramos ferre dicuntur, qui carni frenum iniecerint, victoriamque de ceteris hostibus reportarint: qui vero Deum, proximamque dilexerint, Oliuam manu tenere, merito dicendi sunt. Hos autem ramos ex sacrae scripturae, sanctorumque Patrum documentis, ac exemplis Christiani homines decerpunt; si sublimi perfectionis desiderio in altum ascendant. Sed & Christi mortem piissimam Oliua, Resurrectionemque victoriam Palma indicabat: & utriusque eius arboris ramos partim manibus gestari, partim humi spargi, mirabilia Christi opera, altissimamque eiusdem humilitatem praeferebat, atque insuper eius deiectione, erectos nos esse, & viribus confirmatos demonstrabat. Vox autem utriusque agminis acclamantis una fuit: quia scilicet una, & eadem Christi aduentum fides praecessit, & subsequuta est; vnus & idem antiquo, & posteriori tempore fuit Deus, vnus Dominus. Exclamabant ergo cuncti: *Benedictus qui venit in nomine Domini*, illius scilicet promissiones adimplens, atque in illius nomine, & gloria populum suum visitans, instruens, & redimens. Vocem quidem omnes ad Patrem tollebant, atque progredienti Christo, hoc est corpori eius mystico, omnem felicitatem praecabantur, dicentes: *O Domine saluum fac Christum tuum: O Domine bene prosperare vobis Christum tuum. Os si*, enim verbum hebraeum est, & cum datiuo construitur; ut in illo Psalmi. *Salua bit sibi dextera eius. Hanna* vero est interiectio. Vnde quemadmodum alibi scriptum est: *Domine saluum fac regem: ita hic Osanna filio David*: id est, obsecramus, saluifica filium David. Quae verba quoniam in sacrosanctae Missae sacrificio repetuntur, oportet Christianos, qui ei quotidie interfunt, illa probe tenere, simulque meminisse, cum ex Christo, eiusque Ecclesia vnus

conste

constet mysticum corpus: hoc vnus hac oratione a Deo postulari, ut omnem ille cum spiritualem, tum temporalem salutem Ecclesiae impertiat, quod in ea Christus prosperè fortunatus regnet.

Hac igitur tam egregia pompa ad torrentem Cedron, (id est obscurum) Christus peruenit. Postea vero inde in montem Sion ascendens, & ciuitatis partem, eadem cum maiestate praetergressus, è pullo descendit, atque in Templum introiuit, acclamatione omnium, puerorumque praesertim, numquam inremissa. Pharisei interim inuidia confecti, Dominum eo nomine accusabant, quod pueros, verba illa, solo Messia digna, illi tribuentes, tacere non iuberet. Dominus autem cum nollet occultam illis esse veritatem; eorumque vellet duritiam, superbamque caecitatem ostendere, reuocat illis in memoriam dictum illud: *Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem*. Quasi diceret: Scire quidem vos oportet, simplices & pios, veritatis testes esse debere: hoc si quidem illa verba ex Psalmi. 8. petita significabant. Per infantem enim, & lactentes, simplices, & humiles intelliguntur: cui & illud accedit quod Beatus Paulus dixit: *Salua hu*

1. Co rinth. 2

ius mundi elegit Deus &c. Addidit Dominus praeterea (quod si intellexissent, fortasse illos malè torsisset) si quando pueri tacerent, lapides esse clamaturos: hoc est, tacentibus ipsis Iudeis, Gentiles surrecturos (quem populum lapideum, magnisque peccatis obduratum ipsi reputabant) atque vna voce praedicaturos, Christum Dominum, verum Dei filium esse. Potens quippe est Deus ex lapidibus suscitare filios Abrahæ. Post hæc tandem Dominus miracula edidit, populumque caelesti surdoctrina im-

Luca. 3.

Ecce, viri Christiani, festum hodiernum. Historiam audistis: mysterium nunc percipite. Egredimini è ciuitate Hierusalem, negantes scilicet vos ipsos, omnesque huius mundi voluptates contemnes: descendite per humilitatem: per fidem vero, & amorem ascendite: pristinas veteris hominis, peccatorumque vestes in terram per poenitentiam projicite: ex arboribus Scripturarum, Sanctorumque exemplis, mortificationis, & dilectionis

ramos

*Transitio:
Cohortatio
ornata 1. o
maoptetis,
& Asyndetis.*

ramos excerpate: eorum alios in terram projicite, seruos profusus inutiles vos esse fatentes; alios verò manibus arripite, sanctis in operibus constantissimè perseuerantes: Christum Iesum benedicite, ac infinitis laudibus efferte: gratias illi, beneficiorum acceptorum memores, agite: futuri illum sæculi patrem, mundi creatorem, redemptoremque confitemini: in sua denique Ecclesia, salutem illi, atque prosperitatem optate. Illud autem imprimis in hoc celeberrimo Festo ob oculos vobis constituite; qua animi magnitudine, quo caritatis ardore Christus pro nobis passus fuerit; cum quinto antea die, magna celebritate, optatissimum sibi Passionis festum anteverterit. O pietissimum & clementissimum Iesum! qui non solum pro nobis magna sanguinis copia ex tuo corpore effusa, maderetotus cupis: sed id etiam antea presentiens, inusitato quodam lætitiæ genere exultas. Felices qui te in tanto festo agnoscent, & confitebuntur. At cogitationis tuæ reliquæ, Passio (inquam) tua, sanguinis effusio, atque mors, quæ te, Bone Iesu, feria sexta manent: hæc quidem, hæc tibi diem festum maximum sunt factura.

*Ab effectibus
Exclamatio.
apostropha*

Epiphonema.

*Epilogus
cohortatio.*

Ab euentu

Hæc omnia, o viri Christiani, haud quidem peregrinanti animo, sed intenta ingenij acie perpendite: vt non solum proiecistis in terram vestimentis, abscissisque ex sanctis arboribus, caritatis, & victoriæ ramis, corde mundo Iesu Christo occurratis: sed etiam eius caritatis, Passionisque memores, ita simul cum eo pati desideretis; vt in hoc sacro Palmarum Dominico die, depulso è cervicibus peccatorum iugo, eum omni obseruantia, & veneratione colatis; eiusque dignitatem, ac potestatem cum acclamationibus, tum verò maximè operibus prædicetis. Sic enim fiet, vt ea pace quam vobis attulit, ac immensis eius misericordiæ diuitijs nunc digni sitis; postea verò in Angelorum, cælitumque aliorum coetum asciti, sempiterna gloria fruamini.

Concio in Festo Spiritu sancti

Euang.

Vangelica paraphrasi in hodierna concione prætermissa; hoc initio statim faciendum nobis esse duco; vt gratiam, & spiritum à Domino postulemus; cum neminem fugiat, nihil profusus boni quempiam exequi posse, quin ab Spiritu sancto iuuetur. Est si quidem Spiritus sanctus vita, vis, lux, & directio: est qui initio mundi aquas fouit: est cuius ope Filius Dei conceptus est: est denique qui sanctificat, & filios Dei facit. Quòd si in quavis re præstanda, vt is nobis adsit solemus deprecari: quantò iustius id nunc faciemus, de ipsomet concionem habituri? Igitur iustissimum est, vt eius nunc gratiam humiliter postulemus. A Patre quidem, & Filio debemus eam postulare: Pater verò per Filium eam præstiturus est: Spiritus autem ipse, est qui se postulanti- bus communicat. Sed quoniam & sapienter, & reuerenter petere oportet: alicuius certè ad hanc rem nobis est necessarium auxilium. Quod quoniam nulla dignior creatura nobis præstare potest, quàm illa quæ ipsius Spiritus sancti sponsa, Patris filia, & Filij mater est, quæque ipso est Spiritu sancto referata: illam nunc ad eamur &c.

*Exordij
propositio.*

Anaphora

De Hodierno Spiritus sancti mysterio dicturus, maximè conueniens esse existimaui, trium Euangeliorum, quæ his tribus diebus Ecclesia proponit, atque adeo Epistolarum etiam argumentum explicare.

In primo igitur Euangelio de Spiritus sancti promissione sermo est, de quo illius mirifico effecta: quòd scilicet Spiritus sanctus omnia Christi dogmata infrinsecò doctur' esset Apostolos, eosque simul ad cõstantiã, fortitudinemque animi reuocaturus. In Epistola vero datus Iudæis fuisse Spiritus sanctus scribitur.

Secundum Euangelium huc totum dirigitur, vt à Patre propter eius amorem datum esse nobis Filium, & per Filij merita Spiritum sanctum intelligamus. In Epistola verò datum Spiritum sanctum etiam Gentibus manifestè apparet.

Tertium Euangelium ostendit, Spiritum sanctum ianitorè esse pastoris, qui est Iesus. Epistola verò docet, cum Samaritanis etiam fuisse communicatum; itemque communiandum esse per

Con-

Confirmationis sacramentum illis qui sint per Baptisma renati.

Partitio.

Hic Euangeliorum, atq. Epistolarum etiam est spiritus, hæc brevis summa. Nunc reliquum est, ut quæ in illis abdita mysteria sunt, ad nostram vtilitatem eruamus. Quod facilius præstabitur, Narratione primùm cõstituta, quæstionibusque deinde quibusdam propositis, ac earum respõsionibus adhibitis: ex quo totus Ecclesiæ spiritus, huiusq. festi maiestas, & vtilitas deprehendetur.

Narratio.

Celeberrimus ergo est planè in Ecclesia Catholica hodiernus dies. Hodie enim Euangelij lex est promulgata, atque recepta: hodie Sinai in Sion, hoc est lex in Euangelium mutata, Legisq. iustitia in Euangelij iudicium conuersa: hodie est à facie Moyssi velamen ablatum: hodie Christiani in Promissionis terram ingressi: hodie prostratus mundus, victus Dæmõ, caro opressa, atq. frenata: hodie deniq. implere sunt oēs Christi promissiones, Apostolis simul factæ omniq. populo Christiano. Multa quidem & magnâ Christus Iesus Apostolos suos docuerat, quæ tamen nequaquam potuerant ab illis percipi. Admonuerat siquidem illos de suo discessu, de iamminente illis persecutionum tempestate, de Spiritu deniq. in illos immitendo, cuius splendore illustrati, atq. constantes effecti, cunctos non modò hostes superarent, sed timorè etiam illis incuterent. Non quidem bona ijs temporalia pollicitus fuerat: immò paupertatem, afflictionem, milleq. labores prædixerat sub eundos: sed sancti tamen spiritus promissione omnem absterferat tristitiam; simul insinuans, tunc demum cum Spiritum sanctum accepissent, exoptatum Messiæ aduentum integrè illis affuturum. Hæc igitur omnia, multoq. plura, quæ in his latent, impleta hodie sunt; cum gratia diuini numinis, in Christi est discipulos effusa, per Spiritum sanctum, à Patre & filio propter ipsius Filij merita immissum. Sed iam cupient (ut opinor) cuncti intelligere, quid ipse Spiritus sanctus, quidq. ipsius etiam gratia sit

Spiritum sanctum vnum esse Deum à Patre, & Filio procedentem

dentem, sacra docet Theologia. Est verò Spiritus sanctus amor ipse Patris, & Filij, id est terminus, ex illa mutui amoris, quo se Pater, & Filius amant., actione productus, quemadmodum ex actione amoris, in amante quidam manet affectus (ut ita dicam) habitualis. Sed hæc de re aliàs: scilicet in die sanctissimæ Trinitatis.

Iam verò quæ sit Spiritus sancti gratia, neq. explicari, neq. intelligi potest, quin prius in memoriam reuocentur tres illæ ætates, scilicet puerorum, adolescentium, & virorum, in sacris litteris ad eò repetitæ. Ad cuius rei pleniorè intelligentiam legite Beat. Paulum ad Hebræos, & primam Iohannis canonicam: legite S. Thomam in Secunda Secunda de statibus: legite quoq. pios libros etiam vetustissimos: nulla siquidem trita magis quam hæc doctrina in eis continetur. Conferte præterea inter sese singulorum hominum ætates, & conditiones: pueri enim imbeciles sunt; adolescentes fortiores; viri prudentes, vereq. fortes, atq. constantes. Prætermittò modò peccatores, qui cum vitam non habeant, nullius ætatis esse dicuntur: de quibus partim 1. Corinth. 3. *Cum sit inter vos contentio: nõne carnales estis nonne homines estis?* vel ad Rom. 8. *Qui secundum carnem viuunt, Deo mortui sunt.* De ijs autem solum loquor, qui gratiam habent: hi enim tantum modo viui sunt, cum gratia sit animi vita. At quò gratia est maior, eò maior est ætas: unde qui mediocrem habent gratiam, pueri dici possunt; qui maiorem, adolescentes; qui deniq. perfectam, viri. Omnis autem gratia à Spiritu sancto manat: ille enim est qui peccatores iustificat, peccata remittit, gratiam confert. Quæquam enim hæc, sanctissimæ Trinitatis opera reuera sint: tamen sancto Spiritui ideò præsertim adscribuntur, quia ipse amor est; gratia autem per amorem datur. Deus enim diligit nos, antequam illum diligamus: & ex dilectione Pater Filium nobis dedit vnigenitum: & eadem dilectione commotus ipse Filius se se pro nobis sponte, crucifigendum tradidit. Cum itaq. omnis gratia ab amore ortum habeat; omnis itidem à Spiritu sancto proficisci iure censetur.

D. Tho. 2.
2 q. 183.
vsq. 189.

1. Iohan. 4.
Iohan. 3.

Q

Quemad-

Quemadmodum autem artifex quispiam insignis, tamen si aliqua forte opera vulgaria, parumque elaborata in lucem protulerit; tamen nulla ferè eorum facta mentione, præstantissimorum duntaxat à se editorum operum auctor nominatur; eaque solum illius peritiæ ostendendæ causa, in medium afferuntur: ita etiã tunc solum cum plenissime datus est Spiritus sanctus, datum esse dicimus; & perfectam solum gratiam, (maximeque eam quæ gratiæ gratis datæ comitantur) Spiritus sancti gratiam appellamus: qualis ea fuit, quæ Deus Apostolis contulit, quibus quidem, ut opus prodiret omnibus numeris absolutum, gratia gratum faciens, & gratia gratis data integrè, perfectèque communicata est.

Hæc cum ita sint; tales profectò esse Christiani deberent, ut perfectam saltem gratiam gratum facientem atque gratias etiã gratis datas iuxta illarum spiritum (ut Marci ultimo Doctores docent) dignè possent recipere, ne toto vitæ tempore paruuli (ut inquit B. Paulus) fluctuantes essent; sed veritatem facientes crescerent in Domino. Nonne enim idem Paulus dixit: *Christus dilexit Ecclesiam &c.* Talis ergo esse debet Ecclesia Christi: tales omnes Christiani. Quid enim? Nobilissima Christi Ecclesia, futura est sicut vetus illa, Ecclesia puerorum? Sit sit aliqua ex parte adolescentium, sit verò potissimum perfecta ætate virorum. Nunquã certè patitur Dominus in Ecclesia deesse adolescentes, ac viros: at quàm pauci illi sint cum recordor, puerilis certè nostræ ætatis, pueriliumque operum me vehementer pudet. Me miserum! Quorumnam in Ecclesia Christianorum maior est numerus? Nonne puerorum? Puerorum autem? Vtinã non longè maximus numerus esset mortuorum? Neque verò tantum pueri sunt ex Christianis quàm plurimi: sed nec volunt quidem (quod lacrymis, & dolore dignius est) ad virilem ætatem peruenire. O malum detestabile Semperne, ô Christiane, futurus es puer? puer inquam maledictus centum annorum? Quid si tibi hoc in corpore cõtingeret? O monstrum! O portentum! Sed de his iam satis. Audistis iam quid Spiritus sanctus, quæque illius gratia sit: nunc scire (in fallor) desideratis, an hæc Spiritus sancti gratia omnibus tribuatur, possintque ac debeant cuncti eam Christiani recipere. Cui ego dubitationi respondeo, nihil esse quod id impedia-

Ephes. 4.

Ephes. 5.

Exclamatio.

Apostrophis.

Anadiplosis.

Exclamatio.

Transitio.

tur. Nã obsecro, quibus Christianis, in Ecclesiæ primordiis datus Spiritus sanctus nõ est? Nõne datus Iudæis? Samaritanis? Gentilibus? Ne igitur quæso, quisquã, de Ecclesia, vel de Christo, vel de ipso Spiritu sancto ita perperã sentiat, ut eum non omnibus communicandum esse existimet. Si enim pro omnibus Christus Iesus mortuus est; si pro omnibus sanguinem effudit; si pro omnibus resurrexit; si omnes diligit; si vna est illa quæ antea fuit, quæque modò est, & in perpetuum futura est Ecclesia; si denique hoc festum omnibus Christianis æquè celebrandum proponitur; cur non etiam omnes eiusdem festi spiritu participabunt? Nũquid Spiritus sancti aduentus, est inanis aliqua cõmuni terra cuncti peruenere: si illorum omnium veterum sacrificiorum, sacramentorumque fuerunt omnes participes: cur & nos Christiani cõmunia omnia nostra nõ habebimus? Quin potius si Christiani etiã cuncti Cõfirmationis sacramentum recipiunt; cur nõ eius etiã recipient gratiam? Quid ergo hæsitas Christiane? quid humi reptas? Putas Christum Iesum Ecclesiæ primogenitum fratrem nostrum, fratres semper puerillos, ac pueros exoptare

Eia ergo, Viri Christiani, erubescite in puerili sæpe ætate permanere: ad adultam, & nobilem ætatem tanto populo, tam præstanti Ecclesia dignam cõtendite: tamque excelsam dignitatis locum cõscendere percipite. Ecquis enim nõ cupit esse vir? cõsiliarius? præstans? omni honore, & premio dignus? Persuadere mihi nõ possũ, vos viros Christianos hisce iam verbis cõmotos, atque excitatos nõ esse: quinimo tacitè hæc iam existimo, vos animo voluere cogitationem: Nonne ad tantum bonum nobis adspirare licet? nõne id diuino fauente numine comparare? Audite, audite, obsecro: hinc omne existit malum, quod non in corde primum statuimus, altaque mente reponimus, cunctos absque villo discrimine Christianos fuisse à Domino Euangelicam vocatos perfectionem; cunctisque à Christo dictum fuisse: *Estote perfecti &c.* Itemque à Paulo illud: *Imitatores Dei estote, sicut filij*

Q 2

carissimi

Enumeratio

Pneuma ab effectis.

A minoribus.

Cohortatio gloriosa

carissimi. Sed illud præterea pro certo cõstituendum est; Christum Dominum nostrum, quæ impossibilia sunt, neq. præcipere, neque monere. Pari enim ferè anathemate illi essent digni, qui in Mādatis, & qui in Consilijs Christū assererēt impossibilia comprehendisse: quippe quia impudentiæ, atq. tyrannidis cuiusdam ipsum Dominum Deumq. nostrum accusarēt. His autem demum addendum est; malum esse teterrimū, nolite nos ipsissima Christi verba auscultare, sed futiles, & commētitias quasdam hominum interpretationes. Nam velint nolint ij, qui suis cupiditatibus falsa quædam, bonæ (vt ipsi aiunt) intentionis, velamina prætendunt; Christus propriam abnegationē, contemptum rerum humanarum, crucem deniq. & perfectionem haud dubiè prædicauit.

Hæc igitur viri Christiani, si vos amplectamini; ingentia (mihi credite) æternaq. in cælo vobis sunt præmia proposita: immo & in hac etiam vita locupletissima quædam Spiritus sancti donas; quæ hodierno die in ipsis Apostolis, per linguas igneas, persuauem, ac vehementem sonum, per aërem velocissimum, per totius deniq. domus repletionem significantur. Nam vt ne horum quidem signorum, quæ hodiernum Spiritus sancti in Apostolos aduentum committata sunt, aliquam interpretationem desideretis; sic accipite. Linguae primū igneæ, Verbi Dei prædicationem amore, ac zelo coniunctam significabant. Præterea singulas singulis Apostolis insidere linguas, nihil aliud præ se ferebat, quàm vnicuiq. pro sua vocatione Spiritum sanctum dari. Ad hæc sonus vehemens, Christi declarabat famā ab aëre vehemēti, hoc est ab Spiritu sancto, per totum orbē diffusam. Spiritus enim sanctus vim habet, atq. vehementiam: vnde & totam domum, hoc est totam Ecclesiam, totumq. orbem, singulaq. hominum corda adimplet. Hi sunt profectō mirabiles Spiritus sancti effectus. At, quid nō is præstat, vbi in aliqua sese corda infundit? Nimirum tribuit amorem, lumen, vires, suauitatem, consolationem, pacem, milleq. id genus alia. Nonne enim etiam hodie (Christo Iesu gratia) aliquos homines videmus, qui Spiritu sancto afflati, fortiter mundo resistunt, & humanas voluptates contemnant?

Ab exemplis.

acerbitates ferunt? laboribus se sponte obijciunt? Ad sunt religiosi permulti, & præsertim pauperculi Capuccini, in summa hyeme calidi, in estate egelidi, in paupertate diuites, in siti, ac fame saturati.

Ergo o viri Christiani, hæc omnia cum animo vestro diligenter perpendentes, terrena despiciate, cælestia appetite, Spiritum sanctum ex optate: hæc q. omnia vt assequamini, Christum Iesum appellate, vestrum scilicet adiutorem; cuius opem, credere nefas est, vobis aliquando defuturam. Si enim patres aliqui mali, bona dare norunt filijs suis: quis credat Patrem illum, solum bonum, solum piū, solum potentem, solum diuitem, solum liberalem, denegaturum fuisse filijs ad eum confugientibus auxilium? Eia ergo serio atq. ex animo Orationi vacate, vosq. pro viribus præparātes, Spiritum sanctum à Domino petite: dabit ille vobis calculum & nomē nouum, quod nemo nouit, nisi qui accepit. Testor enim vobis, qualis Spiritus sanctus sit, non ingenij acie, non lectione, non magistrorū doctrina, sed experimento deprehendi. Quæ propter prope te iam gustare, & videbitis, quam suauis est Dominus. Scilicet in hac vita, spiritualibus quibusdam suauitatibus, quibus cum nulla est conferenda voluptas, perfruemini: postea verò in illo bonis omnibus circumfluente cælestium animorum cœtu, gloriam possidebitis immortalem.

Epilogus à
cohortatio-
ne hominū
poto &
afyudeto
ornatus.

Concio in festo Sanctissima Trinitatis.

Baptizantes eos in nomine Patris & Filij, & Spiritus
sancti Matthæi vltim.

Ecclesiastici 3. scriptū est: *Altiora te ne quæsieris.* Quod cum de mirabilibus, ac immensis Dei operibus intelligatur: multò haud dubiè magis de Deo intelligi debet, qui est in se ipse incomprehensibilis. Sed nihilominus, ea quæ nos sancta docet Scriptura licet perquirere, & inuestigare: cum Christus ipse Iohan. 5. dixerit *Scrutamini Scripturas.*

Propositio
exordij.

pruras. Nam neque Prouerb. 5. omnino mel comedere, sed nimis comedere prohibemur. Quare sanctissimæ Trinitatis mysterium, quod nobis hodierno die celebrandum proponit Ecclesia, prætermittendū nequaquam est: sed summa cū attentione, animiq. reuerentia explicandum. Quod B. Augustin. 1. de Trinitate docuit, cū dixit: *Pater, Filius, Spiritus sanctus, hæc Trinitas vnius eiusdemq. substantiæ, & essentiæ dicitur, creditur, & intelligitur: quæ summū bonū est: quæ purgatissimis mentibus cernitur: mentis enim acies inualida in tam excellenti luce non figitur, nisi per Fidei vinæ iustitiam emundetur.* Igitur cū de hoc mihi nūc dicendum sit mysterio, quod tam puras in dicente, & in auditōribus mentes postulat, quodq. non nisi summa est cum reuerentia tractandum: obsecremus cuncti Dominum, vt nostra omnium corda purificet, superniq. luminis radiō collustret. Quoniam autem repositum nobis ad eam rem in sacra Virgine præsidium intelligimus: hæc confidenter ad eam, atq. ad eius proiecti pedes dicamus: *Aue Maria &c.*

Baptizantes eos &c.

*Ab adiun-
ctis, & sub-
iectis.* AD Galat. 4. B. Paulus Euangelium Legi veteri multis nominibus anteposuit. Lex etenim illa erat vetus, Euangelium nouum: illa vmbra, hoc veritas: illa obscura, hoc clarum: illa puerorum, hoc virorum: illa denique imperfecta, hoc perfectum. Quod cū verissimum sit quoad vitæ, morumq. sanctitatem, & perfectionem: tamen his prætermittis, de Fidei solū mysterijs agamus, in quibus Euangelium etiam Lege multo celsius est.

Ab effectis. Rara in Lege docebantur mysteria, illaq. ferè sub vmbriis. Nam etsi creatio aperte edocta ibi est, & originis culpa nequaquam prætermittis: tamen Messia aduentus solū fuit adumbratus: Incarnatio non ita clarè exposita: Trinitatis deniq. mysterium, multa q. alia ad gratiam, & gloriam, ad Resurrectionē, & Iudiciam spectantia, non aperte admodum declarata. At in Euangelio impletum illud est: *Fluminis impetus latificat civitatem Dei.* Vnde & dixit Christus Dominus Iohan. 15. *Iam non dicam*

dicam vos seruos, sed amicos &c.

Igitur ad nostrum accedentes Trinitatis mysterium, quod multo quàm antea arptius ex hodierni Euangelij verbis deprehendimus: constituimus quidem primū, id tam excelsum esse, atq. sublime, vt omnem longè humanum captum præteruolet. Nā quod tres veræ sint personæ reales, realiterq. distinctæ; quod quælibet earum sit verè Deus; quod vnam, eademq. prorsus essentiā habeant; quod eadem ipsæ cum ipsa diuina essentia omnino sint idem; quod sint simul ab æterno; quod absq. mutatione vlla, perfecta semper generatione Filius à Patre generetur, & Spiritus sanctus à Patre, & Filio procedat; quod deniq. nihil sit in hac sanctissima Trinitate maius, aut minus, prius, aut posterius: hæc quidem omnia eiusmodi sunt, vt absq. Fide, humanus intellectus non magis videatur posse illis assentiri, quàm si persuadere velles, vnum & idem corpus, & animam, hoc est vnum, & eundem hominem esse Petrum, Iohannem, & Iacobum, ita vere tres, vt alias quælibet tres humanas personas. At vera illa quidem omnia sunt, quæ sanctū hoc continet mysterium, neq. vllis possunt hominum rationibus impugnari. Nam argumentatio illa, Quæcumq. sunt idem re vni tertio &c. facile diluetur, si propositionem illam non aliter concedamus, quàm si aliqua vni tertio, re, & ratione idē sint. Nam actio quidem, & passio, eadem qualitas est: at nō propterea cogimur fateti, actionem, & passionem esse omnino idem. Sed quoniam huius loci disputationes Philosophicæ non sunt; ad institutum redeamus. Hoc igitur est quod Fides nos Catholica docet: tres esse personas reales, realiterq. distinctas; sed vnum tamen Deum, vnamq. in tribus illis Personis esse Sapientiam, Bonitatem, Potentiam; vnumq., & eundem illas tres esse Regem, vnum Deum, vnum Dominum, vnum Creatorem, Iustificatorem, Glorificatorem; cū tamen & singulæ etiam per se, verus Rex, Deus, Dominus, Creator, Iustificator, & Glorificator sint.

Hæc vt Theologi quadamtenus explicarēt, multa piè, & doctè excogitarunt, distinguentes absoluta à relatis, essentiā

a persona, potentiam ab actu, relationem à proprietate, & forma constituyente, originem à relatione: quæ quidem omnia, quoniam huic loco non conueniunt, consultò præmittantur.

Prolepsis.

Sed si quis est, qui hoc nomine de me conqueratur, quòd hæc tam excelsa, & sublimia proposuerim, quæ auditorū quodammodo videntur ingenia confundere, conscientias autem nihil ædificare: is intelligat, ea certè præmitti nequaquam potuisse: cum iusserit eiusmodi mysteria Dominus in catholica Ecclesia suis Christianis declarari. Quoniam autem rogabit quispiam, quid inde obuenire possit commodi: audite, obsecro, Auditores, non vnam, sed plures vtilitates. Primum exponi hoc mysterium Trinitatis oportet, vt Deum satis cognoscamus: non enim satis cognoscit, qui trinum, & vnum cum esse non intelligit. Secundo Creationis articulum hinc intelligimus. Tertio, hinc ad Christi incarnationem percipiendam deuenimus. Quarto, hinc maxime consolamur. Quinto (neq. enim hoc præmittere libet) ab hæreticis, in hoc mysterio intelligendo à Diabolis deceptis, nobis cauemus. Sed singula hæc persequamur.

Primum igitur; quis est, qui non Deum exacte cognoscere cupiat? Cupiūt certè Ethnici: vnde multò magis et Christiani. At ille Deum non integrè cognoscit, qui non eum esse Patrē, & à Patre gigni Filium, & ab vtroq. procedere Spiritum sanctum intelligit: vnde neq. in lege Naturæ, & veteri, si quis hoc mysterium ignorabit, is Deum cognouisse intelligendus est. Quare dubitandum non est, quin viri sancti, Patriarchæ, & Prophetæ, & illorum verè discipuli (vt ex vetustissimis Rabinis constat) hoc mysterium intellexerint. Nunc autem si quis ex Christianis id ignorat, is certè ipsum ignorat Deum: vnde & multò magis eum Mahometani ignorant, ceteriq. omnes infideles. Nam etsi Aristoteles lib. 12. Metaphy. Deum purum esse actum cognouerit: tamen illius sanctitatem, & in Personis Trinitatem non est assecutus. Ecce igitur, Christiani, quæ sit declarandi vobis huius mysterij ratio prima: nimirum, vt Deū patrem vestrum, filij dilectissimi agnoscatis? Quis enim vni quā

iiii.

in re lat. s.

filius patrem suum nosse non cupiat? Quare non ab re Doctores Theologi, vt hoc tantum mysterium populus Christianus intelligeret, similibus id permultis aliqua ratione explicare tentarunt. Quæ quidem omnia tamen ab ipsa re plurimum distent (neq. enim possunt magis illam declarare, quàm vestigio pedis animal declaratur ipsum) tamen quoniam non est alia nobis aptior explicandi ratio, libet nunc aliqua ex ijs in mediū adducere.

In anima hominis tres sunt potentia, intellectus, Voluntas, & Memoria: sed vnica tamē essentia. At Deum immortalem quantum hoc à nostro mysterio distat? Ibi tres illæ facultates sunt accidentia: hinc verò tres Personæ sunt substantiæ. Ibi fluūt ab essentia facultates, nō vna ab altera: hinc verò à Patre Filius, & ab vtroq. Spiritus sanctus. Quamuis & aliæ sunt etiam rationes, quibus à nostro id maxime mysterio differt. Sed easdem etiam reperies dissimilitudines in ijs, quæ adduci à quibusdam solent: scilicet quòd in pomo sapor, color, & odor sunt; & in igne lux, calor, & splendor; quæ tamen omnia vnum tantummodo sunt pomum, & vnus trutummodò ignis. Porro & in alio hæc omnia à nostro mysterio distinguntur: quòd scilicet in historia illa, distincta ab essentia sunt, in mysterio verò re idē sunt cum essentia Personæ. Vnde rectissime dixit quidā, quòd cumq. ad huius rei declarationem simile adducas, maiore certè in eo dissimilitudinem, quàm similitudinem reperiri.

Illud præterea forcipum simile, vbi due partes sunt vno vinculo coniunctæ, & illud etiam panni, qui tres habeat plicas, plurimum à re nostra distant: nam & forcipum quæuis pars, & panni etiam quæuis plica distinctam habet substantiam.

His ergo similibus prætermisissis, alio vtamur, quòd Beat. Augustin. insinuauit, Sanctus Thomas extulit, tota Theologorum schola recepit. Igitur apertissimum est, fieri posse, vt aliquis homo de se ipse aliquando cogitet, & sui imaginem mente sibi effingat: quòd mentale verbum Theologi appellare voluerunt. Hæc igitur, generatio est quædam spiritalis: qua idèò humanus intellectus dicitur sui figuram genuisse, quia ad suam ipsius

Exclamatio.

Antithetō.

Afyndeton.

Homœopton.

ton.

Afyndeton.

Homœopton.

ton.

ipsius similitudinem illam producit. Patres enim in eadē substantia, & in eadem, quoad fieri potest, figura, & qualitate, filios generant sibi similes. Quamquam acutissimus ille D. August. rogatus in conflictu publico ab hæreticis, cur Filius, & non itē Spiritus sanctus, filius, & genitus diceretur; non aliud respondit, quā Filium in sacra Scriptura, filium, & genitum appellari, neq. eius appellationis causam assignari ullam. Quæ sane responsio non incongrua fuit, quia in tanto mysterio sufficere debet, si Scripturæ testimonium pro ratione tradamus. Sed ne ab instituto digrediamur: Si effigies illa tui, quam in intellectu formasti (quæ est veluti alter tu in tuo intellectu productus) esset ex tua substantia: nonne tuus esset filius? Rursus si tu, & filius tuus impensissimo quodam inter vos diligeretis amore: dubitari non potest, quin ex illa actione vehementi, in utroq. vestrum maneret affectus quidam, & veluti amoris effectus ab utroq. per mutuum amorem productus, qui veluti habitus quidam in utroq. resideret. Hic ergo cum ex amoris vehementia, quæ similitudinem præsupponit, produceretur tamquam habitus, & in amorem prorumpentium spiritus; merito ex impulsu, quasi quidam ventus appellaretur. Ex his ergo, ni fallor, Auditores, iam aliqua ratione, Filij generationem, Spiritus sancti processionem, Trinitatem deniq. ipsam Personarum fide innitentes collegistis. Nunc autem si constituitis, mentale illud verbum, & item amorem illum, de quibus locuti sumus, in vnoquoq. nostrum & substantiam esse, & vnam substantiam (nam indiuidua substantia in indiuiduo manens, multiplicari non potest) simulq. mutuum in his consideratis respectum: præclarum certè ad hoc mysterium percipiendum, vobis simile confinxistis.

Præter hoc simile, solent etiam quidam adducere rationes, quibus hoc mysterium confirmant: tametsi certè nimium illis inniti videntur; cum verissimum sit nullam esse rationem quæ non hoc longè superet, tantum, tamq. ineffabile arcanum. Sed rationes quidem hæ sunt. Ex bonitate Dei, quam infinito

se mo-

se modo communicare par est, Filij productio colligitur: Ex perfectione autem consortij (tunc enim est duobus plena lætitia cum habent amicum consortem) Spiritus sancti processio probatur. Præterea alio discursu, ne Deum, in ipsa æternitate tamquam nihil agentem faciamus; conuenit fateri, si intelligit, & amat, actionibus quidem illis aliquid intra Deum ab æterno produci: His accedit ternarij numeri nobilitas, quæ in omnibus maximè rebus elucet. In Orbe enim tres sunt machinæ: in Angelis tres Hierarchiæ: in rebus materia, forma, & compositum: in anima tres potentia: & tres deniq. leges, Naturalis, Mosayca & Euangelica. Bellæ quidem persuasiones: sed tamen mysterium sola Fide notum est; non enim id vlla potest ratione demonstrari.

Sed iam vt Scripturæ sacræ testimonijs nostrum institutum confirmemus: quoniam, vt diximus, Deum à nobis non ignorari oportebat, ideò vtriusq. Testamenti scripturæ prædicant Trinitatem, Prima Genesis verba eam attestantur, quæ apud Hebræos ita scripta sunt: *Beresith bara Elohim*, id est, *In principio creauit Dei: et Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Item Deut. 6. *Audi Israël, Dominus Deus noster, Deus vnus est.* Quo loco vbi nos legimus, *Dominus*, Hæbræi legunt nomen illud ineffabile tetagrammaton: Deusq. noster medius, Filium Dei, pro nobis factum hominem significat. Esaïæ etiam 6. *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth*: Vbi Rabbi Symeon, & Caldæus Paraphrastes legunt: *Pater, Filius, & Spiritus sanctus.* Et Thalmudistę statuerunt, vt verba hæc quotidie bis legerentur. Item & illa solennissima vox *Iehouah*, hoc ipsum significat. Tres enim litteræ in ea leguntur iuxta Hebræicæ linguæ proprietatem, & reuera quattuor sunt. Ex quibus *Iod*, significat principium, *He*, significat viuere, *Vah*, est copula. *He*, autem bis exprimitur. Quare hinc Patrem primum intelligimus, qui principium est Filij æternum: deinde Filium, per quem omnia facta sunt, & in quo vita est: præterea Spiritum sanctum, qui Patris, & Filij copula est, & nexus. At

repetitur.

repetitur. *He*: quoniam per Dei Filium creati, & rursus noua creatura per ipsius redemptionem facti sumus. Præterea in Psal. 2. scriptum est: *Dominus dixit ad me, filius meus es tu* &c. Et Psal. 109. *Ex utero ante luciferum genuite*: Et Psal. 32. *Verbo Domini celi firmitati sunt* &c. Et Iob. 33. *Spiritus Dei, qui fecit me* &c. Sed ex veteri Testamento hæc satis.

Ex nouo autem testamento, hodiernum Euangelium, potissimum est testimonium. Inquit enim hoc loco Dominus: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: non, in nominibus*. Item 1. Iohan. 5. habetur: *Tres sunt qui testimonium dant* &c. Et 2. ad Corinth. vltim. *Gratia Domini nostri Iesu Christi, & caritas Dei, & communicatio Sancti spiritus* &c. Rursus 1. ad Corinth. 12. *Diuisiones gratiarum sunt* &c. His adiunge Iohan. 1. *In principio erat verbum, & eiusdem 10. Ego & Pater vnum sumus*: et deniq. (vt alia plura omittam) testimonia data de super in Baptismo, Transfiguratione, atq. Oratione.

Sed figura etiam illa Genesis cap. 18. quod Abraham tres vidit, vnum tamen adorauit, satis id demonstrat: non enim sine causa illud retulit Scriptura.

Adferri etiam solent Trimegistri Platoniorum, atq. alia etiam aliorum testimonia. Sed hæc nunc dixisse sufficiat, vt populus Christianus intelligat, non alia de causa, quam vt Deum suum cognoscat, hæc a Deo tradita esse sanctarum Scripturarum oracula.

Sequitur iam, vt de alijs rationibus tractemus, propter quas, Trinitatis hoc mysterium exponi oportere diximus: quæ quidem multo faciliores, quam superior sunt.

Iam igitur hoc mysterio ignorato, creatio intelligi nequaquam posset: scilicet qua ratione Pater per Filium, vt per sapientiam artifex, omnia creauerit in Spiritu sancto omnia fouente. Habet quidem Pater ab æterno, omnium quæ facit, facturus est, & facere potest, rationem: quare in illo rerum omnium proto typos, vt aiunt, atq. Idæas constituimus. Quicumq. enim artifex aliquod opus facturus est, illud mente prius effingit; postea vero ad eius imaginem, & per id mentale verbum opera-

tur:

ur; alioquin enim non per intellectum operaretur. Sed neque operabitur artifex, nisi accesserit volitio, atq. operandi, & absol uendi affectus. Iam ergo cum in Scripturæ asserant, in principio Deum creasse cælum, & terram, & Spiritum Domini aquarum immensitatem fouisse; quis id explicare poterit, aut intelligere, nisi Patris, Filij, & Spiritu sancti mysterium intelligat? Est enim Filius, Patris sapientia: id est (vt nostro modo loquamur) non ipsa cognitio, aut actus, sed terminus illius; scilicet verbum. Spiritus autem sanctus, Patris, & Filij est amor: scilicet amoris mutui terminus. Vnde & illud nunc etiam intelliges: *In Principio erat verbum*; hoc est, ante mundum in æternitate iam erat verbum: *Et verbum erat apud Deum*; hoc est, relationem ad Patrem generantem habebat: *Et Deus erat verbum*; hoc est, ipsum verbum verus Deus cum Patre erat: *Et omnia per ipsum facta sunt*. Quibus tu ex Genesis 1. adiunge: *Et Spiritus Domini ferebatur super aquas*; hoc est, Spiritus Patris, & Filij, qui vnus sunt Dominus cum Spiritu sancto.

Iam vero ad Incarnationis mysterium intelligendum, dubitari non potest, quin Trinitatem intelligere sit prorsus necessarium. Si enim non intelligas, in vna eademq. essentia tres esse personas re distinctas: quomodo intelliges, Filium à Patre missum cooperante Spiritu sancto? quomodo solum filium, non autem Patrem, aut Spiritum sanctum intelliges esse incarnatum? quomodo ipsum incarnatum Filium, verum esse Deum cognosces? Inde tam fœda multorum ignorãtia, qui de Incarnatione interrogati, aut respondere nesciunt, aut quædam falsissima respondent. Si enim ij aliquam sanctissimæ Trinitatis haberent cognitionem; facile possent intelligere; sic erga mundum fuisse Deum Patrem beneuolum, ac liberalem, vt ipso volente Filio, & consentiente Spiritu sancto, Filium vnigenitum nobis tradiderit, vt nos factus homo redimeret; quippe quia non aliter quam factus homo, poterat quidquam vel pati, vel mereri. Porro hinc etiam intelligerent, Filium potius, quam Patrem, aut Spiritum sanctum incarnari oportuisse; quia cum per Filium facta sint omnia, oportebat, vt per quem crea-

crea-

creatum erat genus humanū, per eundem redemptione iterū
rum recrearetur. Cui & hoc accedit; quòd æquum erat, vt Fi-
lius Patris honorem procuraret.

Præterea vt ad aliam rationem transeamus; quod, obsecro,
maius solatium esse ijs potest, qui Deum verè diligunt; quam
certò scire, tres esse diuinas Personas, quæ se mutuò cognoscāt
& æment. Nam cum vehementer homines pij animo affician-
tur, quòd Deum ipsum (quæ humana est fragilitas) pro dignita-
te satis cognoscere, & diligere nō valēt: consolantur haud du-
biè, & summa quadam voluptate perfunduntur, cum vident,
si minus in humanis, at in diuinis certè ipsis, esse qui Deum ip-
sum, vt est in se infinitus, ita infinita comprehendat cognitio-
ne, atq. infinito etiam amore prosequatur.

Ad vltimam iam tandem rationem, qua hoc mysterium præ-
dicari æquum est, deuenimus: scilicet, vt quàm turpiter in eo fe-
difragi hæretici errauerint, cognoscamus. Sed quoniam meus
quidem animus renuit, pijs vestris auribus, impiorum hominū
referre blasphemias: satis esse nunc existimo, vos obsecrare,
obtestariq. vt ea quæ à Sanctis Patribus accepimus firmissimè
retineatis; neq. Fide sola (quæ quamuis vera, tamē mortua qui-
dem est) contenti sitis; sed, vt ex B. Augustino superius dixi, cor-
dis simul munditiem, & puritatem habere nitimini. Quò enim
est gratia maior, eò maius est lumen, eò dona illa Spiritus san-
cti, Intellectus, Scientia, & Sapientia sunt maiora: ex quo fit, vt
diuina mysteria, tametsi absq. gloriæ lumine cerni nō possunt,
intelligantur tamen, & multò plūs, quàm per solam Fidē (quæ
ad assentiendum data est) introspiciantur.

Quis ergo est qui celcissimum hoc Trinitatis mysterium
quàm penitissimè possit, intelligere non cupiat? Quis ex hoc
tanto thesauro, ingentem diuitiarum copiam sibi coaceruare
negligat? Quis te Deum Patrem, te vnigenitum Filium, te quo-
que sanctum Paracletum Spiritum, quoad per fidei, & gratiæ
lumen fieri possit, intueri, non summam in hoc mundo felici-
tatem arbitratur? Ergo vos, o viri Christiani, quantum possum
obsecro, & obtestor, vt quoniam ad vestram laudem, & digni-
tatem

tatem pertinet, legem tum Naturalem, tum veterem cog-
nitione superare; huius autem cognitio mysterij summam quan-
dam dulcedinem continet, ac suauitatem; cogitationem ve-
stram à mortalibus rebus auellatis; vt mentem attollentes, tā
mirabili, tamq. excelsa cognitione illustremini; eoq. gaudio
perfruarini, quod animæ piæ, ac spiritales, ex diuinarum rerū
contemplatione solent maximum accipere.

Sermo de Monacha virginis Professione.

Felicissimus est, atq. ceterorum omnium in Ecclesia
Catholica præstantissimus Religionis status. Nam
etsi reliqui omnes pij sint; vt Matrimonium, Vidui-
tas, Continentia, & alij qui Rempublicam Christia-
nam constituunt: tamen religiosi viri, & foeminae, supræmum
perfectionis apicem suo sibi iure vendicant. Vnde cum Psalm.
44. de Christo dixisset Psaltes; *Speciosus forma præ filiis hominū;*
quo loco spiritualis forma intelligenda est; quia Christus quate-
nus homo, gratiam habet infinitam: & rursus dixisset. *Diffusa
est gratia in labijs tuis;* quod de Evangelica prædicatione intelli-
gendum est: & postea subiunxisset; *Astitit Regina à dextris tuis
in vestitu deaurato, circumdata varietate,* quæ verba de Ecclesia
sancta intelligantur: tandē addita sunt verba hæc: *Audi filia, &
vide, & inclina aurem tuam &c.* Quibus Psaltes religiosam ani-
mam, scilicet insignem quoddam, & præclarum huius sanctæ Ec-
clesiæ membrum alloquitur.

Sed quæres, cur hæc verba ad religiosam animā potissimum
referenda sint: cum in quolibet statu perfecta esse anima Chri-
stiana possit; vt ei dicere iurè valeas: *Audi filia, & vide &c.* At
respondeo, quamuis certissimum sit, posse in quolibet statu
Christianum hominem ad perfectionis fastigium peruenire: ta-
men si propriā cuiusq. status naturam spectes, nullum reperi-
ri, qui comparandæ Perfectioni (hoc est perfecto amor) sit
ita ex sua natura accomodatus.

Hinc, vt video, duplex quæstio existit à me hoc loco tractan-
da.

*Epilogus
Pneuma
ornatum
Anaphora
Homocopto-
to.
Pecunia.
A gloriosa.*

Proposio.

Opposio.

da. Altera est, cur in amore maxime perfectionem constituamus: altera vero, qui fiat, ut ad comparandum amorem usque adeo valeat Religionis status. Hæc igitur duo, Auditores, si bene uoli, & attentè adfueritis, facile, & breuiter explicabo: ut & uelanda uirgo intelligat, quod sibi pro ratione assumpti status munus incumbat; & nos debitam illi, ut Christi sponsæ, laudē, debitumque honorem deferamus.

In amore itaque siue caritate, perfectio primum, atque (ut aiunt) essentialiter consistit: quia quanto Deum magis quis diligit, tanto ad eius similitudinem propius accedit. Est Deus infinita perfectio: est (ut Philosophus ille dixit) primum ens, & entium ens, ac mensura. Quare quò quis per amorem erit Deo similior, eò magis summam hanc Dei perfectionem participabit. Habet enim hoc amor, ut amatum cum amante conglutinet, atque ex duobus unum in spiritu efficiat. Sed ut hæc subtiliora omittamus; quis non uidet, Diuo Paulo I. Corinth. 13. caritatem supremam esse virtutem? Quis non perspectum habet, summum esse omnium dilectionis mandatum? Quis non intelligit hoc fuisse designatum à Domino, ueluti suorum discipulorum symbolum, quòd mutuo sibi in Christo amore respondeant? Sed iam de prima questione satis:

Ad aliam autem progredientes, qua quaeritur cur Religionis status, Perfectioni tam accommodatus existimetur; constituimus, id esse medium ad aliquem finem comparandum aptissimum, quo maxime, ea quæ finem impediunt, è medio tolluntur, itaque actiones ad eum comparandum liberius exercentur. Quo constituto; cum amoris diuini hostis acerrimus, & infestissimus sit mundus; quippe qui multa solet ei grauissima impedimenta obijcere; relinquatur, cum qui mundo renunciatis, se Religioni mancipauit, optimam omnium inijsse anoris consequendi rationem. Nam Iacobi 4. scriptum est: *Si quis uoluerit amicus esse huius mundi, inimicus Dei constituitur.* Sed si quaeras, quisnam sit huius mundi amicus, lege B. Iohannem I. Cano. cap. 2. ubi ferè scriptum eisdem uerbis est: *Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo.* Vbi ne quis ignoraret, qui nam illi sint, qui diligunt

Prolepsis

gunt mundi: iungiuntur, ab ijs eum diligi, quibus ea quæ ipse continet grata sunt, & iucunda. Hæc autem sunt, ut ibidem asseritur, concupiscentia carnis; quo nomine intelliguntur ea, quæ Temperantiæ contraria sunt: item concupiscentia oculorum; quo uocabulo diuitias, & alia multa, quæ oculis arrident, intelligi uolunt sancti: & tandem superbia uitæ; quod nomen mortales significat honores, atque dignitates. Hæc igitur tria cum in mundus contineat; sequitur, eum qui ijs delectatur, mundi quidem amicum, Dei autem inimicum merito appellari. Quamquam hæc cerè sine distinctione intelligenda non sunt. Nam is quidem, cui hæc omnia, cariora, quam Deus ipse, sunt, est Dei inimicus: at is, qui non nisi paulò ampèssiori ad ea fertur desiderio; tametsi peccet, tamen non per mortiferam culpam inimicus Dei constituitur. Sed nihilominus, si quis est, qui Deum uerè & ex intimis sensibus amare cupiat; huc oportet non solum à mortiferis peccatis, sed ab ijs etià quibus uenialis tantum culpa committitur sibi cauere. Quod quidem cum is facillimè omnium præstare possit, qui sacræ alicui Religionis nomen dedit, & per tria sanctissima uota, omnia quæ mundus continet, pernitens à se abdicauit; sequitur manifestè, Religionis statum, esse ad amoris perfectionem comparandam aptissimum.

Primum enim per Castitatis uotum, concupiscentia carnis mortificatur: hoc enim uotum ea omnia comprehendit, quæ castitate iuuat: in foemina præsertim; quæ oportet, à uirorum colloquijs, & aspectibus plurimum abhorrere, & omnem uitæ luxum, corporisq. ornatum omnino detestari. Nã, si, ut B. Pau. docet, ab ijs quæ

A minori.

licent, licet non expediât, abstinere debemus: cur ea uirgo, quæ soli Deo dicata est, quæque ut purior esset, licitum etià matrimonium abiicit, iterum ad interdicta sibi mundi, uirorumque confortia, aut blandimenta redibit? Ergo per uotum castitatis, delicta cuncta abnegantur.

Deinde uotum Paupertatis hunc habet finem, ut omnis oculorum concupiscentia deleatur. Quare cum omnes mundi diuitias abnegauerit uirgo religiosa: eam quidem non retentum, sed spiritu etiam, & uoluntate pauperem esse oportet

R

Si enim

Si enim pauper est; ut quid ei delicatae, & perpolitae vestes? ut quid ornatu cubiculo? ut quid denique omnis ampla, & superflua suppellex? Profecto, eam quae Christo paupertatem vouit, maxime decet, ita se in omnibus pauperem praestare, ut nec sancti libri, aut similes aliter, delicatiores, atque ornatiores sint; sed eam, quam Christo gratissimam esse intelligimus, paupertatem praeseferrant. Quid enim? Cum statu, & vitae conditione sis pauper, vis, ut quidem ipsa diues esse? Quis hoc ferat tam foedum, tamque horrendum monstrum? Ergo ita intelligat virgo religiosa; per votum Paupertatis, omnem abolitam esse debere, diuitiarum, atque commoditatum temporalium concupiscentiam.

Tandem per obedientiae votum, superbia est penitus expulsa. Nam obediens virgo, quae alteri se subdidit, & a se ipsa veluti aliena facta est; cum propriam iam non habeat voluntatem; omnem superbiae concupiscentiam radicitus extirpauit. Ergo amoris diuini omne impedimentum tria religionis vota sustulere.

Hoc in Testamento veteri, per holocaustum illud Deo gratissimum significabatur: quod totum ad Dei honorem accensum erat, ut nulla, sicut in alijs sacrificijs, pars ad Sacerdotem, vel ad offerentem pertineret. Hoc etiam significabat illa Nazaraeorum Religio: qui & intonso habebant capillos, & ab uis, vino & reliquis ex uis confectis abstinebant. Nam in tonsa caesaries, sanctarum cogitationum, sanctique feruoris augmentum significabat: Vuarum autem prohibitio, mortalem omnem recreationem, & voluptatem, religiosae animae interdictam esse debere, praedicebat. Nam quid cum humanis delectationibus illi est virgini commune, quae Christi cruci affixi, totoque corpore laceri se sponsam profiteretur? Sed & huc etiam spectabat alia illa Rechabitarum Religio: qui &, sicut Nazaraei, uis non uescebantur; & in agris, non in urbibus, in curribus, non in casulis vitam transigebant. Quod in agris degerent, id quidem recte cum nomine, Monacha, consentit: quod quidem solitariam significat. Oportet enim monacham degere in solitudine: hoc est non externè tantum ab hominum conuiuio

Ab Etymologia.

aut, & consuetudine refugere, sed corde etiam a terrenarum omnium rerum appetitu procul abesse. Quod autem non in casulis, sed in curribus habitaret, nihil aliud significabat, quam nullum in terra firmum, & stabile Religiosis habitaculum esse debere; nullam scilicet impensiores rerum humanarum curam.

Neque uero solum per Religionis vota, omnes mortificantur concupiscentiae: sed multa etiam in Religionibus ad perfectum Dei amorem comparandum suppetunt subsidia. Ibi enim perennis oratio: ibi diuinae laudes: ibi frequens lectio: ibi confessio, & communio: ibi corporis maceratio, atque per multas sanctae exercitationes.

Igitur non immerito, Auditores, hodierno die, religiosae virginis vota, quibus se Deo tradit, & consecrat, communi laetitia prosequimur. Nam si in humanis matrimonijs humana festa peragimus: cur non hanc virginis cum Christo despoliationem, summa cum exultatione celebremus? Numquid mortale matrimonium hanc superat caelestem, ac spiritalem Christi cum uirgine coniunctionem? Illud quidem sacramentum est; haec autem illius sacramenti continet spiritum: illud humanae vitae fines non excedit; haec in omnem diffunditur aeternitatem: illud corpora coniungit; haec animos unit, corporis uero est holocaustum: illud denique humanam prolem spectat; haec in spiritum tota dirigitur. Gratulamur ergo tibi omnes uere, atque ex animo, o Regia sponsa, subindeque, a Domino precamur, ut multos sanctorum operum foetus edas, quibus Daemonis, Mundi, Carnisque vires confringas, atque in caelum usque euecta, immortalis triumpho potiaris. Utinam quae ad inuisibiles modo Sponsi amplexus es recepta, eidem postea in caelo, ineffabili quodam, atque aeterno amoris vinculo coniungaris; & regio redimita diademate, tamquam diuini Regis sponsa, diuina regna possideas.

Sed quonia tuae partes sunt, dum hic uiuitur, sancta, pia, fidele, tanto denique sponso dignam, te semper in omnibus praebere: fac ita uiuas, ut supremam huius dignitatis, ad quam assumpta es, numquam oblita videaris. Sit tibi peristylum, hor-

R 2

tus vi-

Anapho.

Comparatio ornata figuris.

Apost.

Optatio.

Anaphora

tus, viridarium vbi, spaciaris, ipsum cælum: sit Sponsi cor, cubi-
culum quò te recipias: sint tui (vt dicere soletis) deuoti, Ange-
li: sit socrus Virgo sanctissima, Pater eternus socer, Spiritus
sanctus consiliarius, & dux, ac deniq. Iesus Christus crucifixus
spes, amor ac delitiæ.

Neq. verò nos, Auditores pij, quòd perfectum hunc Reli-
gionis statum adepti non simus, animum despondere debe-
mus: cum & in statu etiã imperfecto cuilibet liceat ad summũ
Perfectiõnis culmẽ adspirare. Hoc enim ita fiet, si terrena pro-
curantes, cæstia potissimũ spectemus, & vt B. Paulus docet,
secularibus rebus vtentes, quodammodo non vtamur. Qua-
re nemo terrenis hisce illecebris captus, atq. irretitus, elabiẽ
manibus cælestia sibi bona patiatur: immò ea semper appetẽs
& requirens, crebra ad Dominum oratione cõfugiat: sic enim
fiet, vt si votum in Religione non emisit, voti tamen effectũ,
Deo pijsimè faciente, consequatur.

Canticum in alia Monachæ & virginis Professione:

*Antethorum huius virginis frequentate nobis dulcia
cantica dramatis. Ex offi. Ecclesiæ.*

si celebranda est nobis religiosæ virginis cum Chri-
sto desponsatio: tamen hodiernum Euangelium e-
narrare libet: id enim futurum non est ab instituto
nostro prorsus alienum. Igitur postquã s. & 6. Mat-
thæi capitibus, Dominus euangelicã tradidit doctrinam; adiun-
git nõ deesse aliquos, qui illi insidiantur; falsos scilicet Prophe-
tas. Quo nomine hæreticos primũ intellexit; deinde homi-
nes impia docentes; tertio verò etiam illos qui Christum cru-
cifixum non prædicant, sed plausibilibus sermonibus audito-
res ducunt, atq. decipiunt: quia nimirũ mortifera tantũ odò,
& notissima peccata improbãtes, ad cetera omnia cõnient;
immò & aliquando ea palam, & apertè populo concedunt. Hi
profectò quinquam pellem, scilicet Fidei sinceritatẽ, & externã
quandam

quandam sanctitatem, ac modestiam induunt; cum tamen
intus lupi rapaces sint. Sed si quæras qua ratione hi Pseudo-
prophetæ dignosci valeant; respondet Dominus, non esse ad-
modum difficile: ex fructibus enim, hoc est ex operibus di-
gnoscuntur. Fructus quidem bonorum Prophetarum, vt ad
Galat. 5. scriptum est, spiritus est, caritas, gaudium, pax, patien-
tia, & benignitas: malorum autem, superbia, odium, auaritia.
Quare bonorum fructus dicuntur esse vuz, & ficus: malorum
verò, tribuli, & spinæ. Vuz quidem, & ficus, vnionem significãt;
scilicet externam vuz caritatem, internam verò ficus. Item, &
ficus, & vuz, calore, hoc est amore, dulciores fiunt; & concu-
catæ, ac compressæ, suauitatem, hoc est patientiam, benignita-
tem, misericordiam, obediẽtiam, & caritatem præstant. At spi-
næ, & tribuli pugunt quidem, & præterea dum pungunt, sunt
tenaces: quibus qualitatibus, superbia, & iracundia significatur,
& propriarum etiam commoditatũ appetentia. Hi sunt igitur
tam malorum, quàm bonorum Prophetarum fructus. Quòd
si quis malus Propheta fingere bonum fructum velit; facere id
nullo modo poterit, dũ interna malitia perseuerat: sicut neq.
bonus Propheta, dum bonus est, potest alios fructus quàm
vuz, & ficus edere. Sed neq. falsorum Prophetarum falsitas
diu perseuerare potest: puniõ enim instat diuina. Tandem
colligit Dominus, inquit: *Non omnis qui dicit mihi: Domine Do-
mine &c.* Hæc est totius Euangelij series. Nunc autem quoniã
ego vehementer cupio, vobis, Auditores, vuz, & ficus hodie-
no die exhibere: obsecrandus est Dominus, vt me arborem ef-
ficere bonam dignetur. Quoniam autem sanctissima Virgo
solet nobis peccatoribus maximum esse ad omnia refugium;
æquum est, vt illam nunc humiliter ad eam, eiq. Angelicam
offeramus salutationem dicentes: *Aue Maria &c.*

*Antethorum huius Virginis frequentate nobis dulcia
cantica Dramatis.*

R 3

Fuit

Genesis 29.

S VII semper omnium gentium moribus recepta celebrandi nuptias consuetudo: ut & quotidianus, atque antiquissimus usus probat, & illa ex Genesi historia, quod Laban, convocatis amicorum turbis, Iacobo Liā, & Rachelem filias in coniungū dederit. Huius autē celebritatis causa est, quod & per matrimonium temporale, genus humanum conseruatur, & augetur; & (ut ex Paulo ad Ephes. 6. atque ex Canticis, cap. præsertim 8. colligere licet) diuini Verbi cum natura humana coniunctio in eo figuratur. Sed præter mortales istas nuptias, sunt aliæ quædam longè pulcherrimæ, ex ijs quas diximus, Dei cum natura humana, & Christi cum Ecclesia profectæ: spirituales scilicet; quibus, firmissimo quodam, atque arctissimo nexu, Christus nostris animis cōiungitur. De his nuptijs apud Oseam: *Desponsabo te mihi in sempiternum* &c. et in alijs locis quos citauimus: immò & sæpe alibi in veteri Testamento. Sed cum omnibus animis Christianis, quæ per gratiam, & caritatem Christo cōiunguntur, hæ nuptiæ sint cōmunes: tamē præcipua quadā ratione Dñs eis animis copulatur, quæ per Castitatis votum, suā corporis integritatē, ac virginitatē ei consecrāt. Quod quidē si solēni (ut dicitur) voto in Religione fiat: nobilissimū certè coniunctionis spiritalis est genus, sanctisq. Patribus maximè celebratum. Talis igitur est nostre virginis hodierna desponsatio. Quoniā autem ego in hoc Festo, ut epitalamium cātem, vocatus sum; æquum iam videtur, ut & Sponsi, & Sponsæ decantare laudes aggrediar.

Spōsus quidē hic est, cuius est caput aureū; in quo omnes sunt thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei, qui & ipse Deus est sapientiā infinitus, viribus omnipotens, omni deniq. bonitatē immensus; immò est Sapiētia, Omnipotentia, & deniq. Bonitas ipsa. Sed cum eius laudes obuiæ sint passim; de Sponsa est nūc potissimū dicendum: hūc enim me vocat Spiritus sanctus, dum per Ecclesiā dicit: *Ante thorum huius virginis frequentate nobis dulcia cantica dramatis.*

Drama comædiæ genus est, nuptijs accommodatum, epithalamio persimile. In comædijs enim dulcia solent efferri cātica: in Dramatibus verò, & præsertim in noua comædia, de nuptijs, si

ue de amore est sermo. Quare illa nobis hodie cantica sunt sepius repetenda, quæ in pijs huiusmodi comædijs solēt iterari. Cum autē sancta, & diuina cātica, & huius instituti propria, sint ea, quæ in Canticis Cāticorū Spiritus sanctus Salomoni inspirauit: iuuabit nūc, non strū inde Epithalamium desumere; scilicet ea in mediū proferre, quæ cecinisse ibi Spōsum de suæ Sponsæ laudibus accepimus. Hæc enim cū virgini nostre & cōueniant, & cōuenire maximè debeant: fiet, ut dū eius laudes persequimur, sui simul officij eam admoneamus.

Alloquitur ergo Spōsus in Canticis, laudatq. Sponsam in hūc modū: *Quā pulchra es amica mea* &c. Sed quoniā omnia quæ illo loco Spōsus persequitur nō licet nobis per tēpus explicare: attingemus tātū modō quæ de oculis, de capillis, de dentibus, de labijs, de maxillis, de collo, de q. huberibus ibi pronūciat; ad dēs tandē in fine: *Hortus conclusus, fons signatus, emissionis tuæ paradysus.* Hæc enim in Sponsa præcipuè notanda sunt.

Principiō igitur bis in genere Spōsam pulchrā appellat Spōsus: nimirū ut internā, & externā, scilicet corporis, & animi, cogitationūq. ac verborū pulchritudinē significet. Sed hæc omittētes, atque ad specialia trāsēutes, ab oculis sumam⁹ initiū, quæ ut sūt sēsū organa potissima, ita cōferūt maximè ad pulchritudinē.

Inquit ergo Spōsus: *Oculi tui colūbarū, absq. eo quod intrinsecus latet.* Significāt enim oculi scopū animi, atque intētionē; ut apud Matt. cap. 6. constat, cum Dñs inquit: *Lucerna corporis tui est oculus tuus* &c. Colūba verò & simplicitatē, & puritatē significat; & cū duos habeat oculos, vno tātū intuetur. Talis ergo est Christi fidelissima Spōta: quia nimirū totā mētē, & cogitationem in vno Christo locat, ac figit, nihilq. vel in terra, vel in celo præter eum aut cupit vnuquam, aut cogitat. Sed cum magna sint piæ huius Sponsæ desideria, & mirabiles dilectionis actus, iure additū illud est: *Absq. eo quod intrinsecus latet.*

Iā oculos capilli tubequūtur; ne quid quidē immeritō. Nā per capillos cogitationes piæ significātur, quibus nō nisi in cælo diuina Spōsa versari debet. Dubiū autem non est, quin cogitationes intētionē sequatur animi: nā vbi est thesaurus, tūc ibi est

cor tuum. Merito autem capilli, gregibus caprarum ascendenti-
um de monte Galaad, similes, esse dicuntur. Capræ enim le-
ues sunt, & agiles; alta petunt; atq. erectæ, arborum ramulos
carpunt: Galaad autem editissimus erat mons, multisq. nemo-
rum saltibus densissimus. Quæ omnia rectè Sponsæ accomodā-
tur; quippe quia altissimas semper cogitationes voluit, num-
quam non animo ascendit, numquam non ad maiora progre-
ditur. Hi sunt capilli, quorum tanta vis est, vt non solum deco-
rem, sed robur etiam conferant, atq. fortitudinem. Hi sunt qui-
bus destitutus ille Samson, qui pro nihilo mille occidebat. Phi-
listæos, infirmus effectus est, atq. imbecillus. O pulcherrimam,
ô fortissimam Christi Sponsam, quæ crucifixum Spōsum sem-
per ob oculos habens, hisce capillis exornatur!

Exclama-
tio.

Sed quoniam Sponsæ diuinæ, potissima est de mandatis diui-
nis exequendis cogitatio: proinde hoc Sponsus illis verbis signi-
ficat: *Dentes tui sicut oues tonsarum* &c. Dentibus quidem ci-
bos molimus, & concoctioni præparamus, vt facilius conco-
cti, multo nos melius nutriant: oues autem vbi toniæ, maximè
verò vbi lotæ sunt, iteniq. vbi gemellis fœtibus onustæ, mirum
est, qua diligentia, & cupedia herbas depaſcāt. Hæc autem om-
nia rectè Sponsæ conueniunt de diuinis mandatis exequendis:
vsq. adeo sollicitæ, vt diu, noctuq. testimonia sancta summo stu-
dio perscrutetur, quo possit operi illa mandare. Hoc enim cer-
tè sponsa facit, vbi tonsa est, hoc est terrenis cupiditatibus exu-
ta; vbi lota est, nimirum diuini sanguinis pro se effusi cogitatio-
ne; vbi deniq. gemellos habet fœtus, scilicet vel internorum,
externorumq. operum, vel diuini cultus, proximorumq. ædi-
ficationis, vel mortificationis, propriæ, amorisq. diuini.

Quarto loco labia etiam commendantur, in quibus certè
plurimum inest ad pulchritudinem. Inquit ergo Sponsus: *Vitta
coccinea labia tua*. Vitta, si vocis proprietatem spectes, velum
erat Deo dicatum, quo piæ operiebantur fœminæ. Siue autem
id, siue breuem funiculum intelligas: profundum significat si-
lentium. Est profectò in fœminis, maximè verò in virginibus,
silentium excellentissima virtus. Quam vtinam permultæ (&
quod

quod magis deplorandum est, ex religiosarum numero) ita si-
bi genuinam, ac germanam putarent, vt nō de garrulitate po-
tius, ac dicacitate gloriarentur. Coccineum autem est id quod
labia compescit: scilicet solus Iesū Christi amor.

Iam autem his omnibus iure addit Sponsus: *Sicut fragmē ma-
li punici, ita genæ tuæ* &c. quo loco castitatem, ac verecundiam
intellexit. *Trepidare virginum est* (inquit B. Ambros.) & ad omnes
virī ingressus pauere, omnes virī affatus vereri &c. Sed non vacat
modo de castitate, de honestate, de pudicitia, de puritate, deq.
mortificatione ad seruandam castitatem vtili differere. Hoc
tantum dicam; si pulchræ adeo sunt, rubicundæ genæ, vt so-
leant eas vanæ mulierculæ, artificioso quodam, ac falso (vtinā
verecundo potius) rubore perfundere; pulchriorem profectò
esse in virginibus pudicitiam.

Nunc iam post descriptam Sponsæ faciem, dicendum est de
collo, vbi constantia inest, ac fortitudo, qua omnes hostium
incurfus inuicta semper sponsa ita sustinet, vt ab integra casti-
tate, honestate, silentio, meditatione, contemplatione, & arden-
tissimo deniq. Christi crucifixi amore non vnquam deflectat.

Mox sequuntur vbera: occulta scilicet virginum, ac pudica-
membra. Significant autem misericordiam, qua præclaram, &
copiosam sanctorum erga proximos operum sobolem, piæ
virgines nutriunt. Misericors enim est pia virgo, & ad benefa-
ciendum pro Christi amore propensissima: quippe quia pro-
ximos diligit, sicut Christo etiā ipso se dilectā esse cognoscit.

Hactenus omnis spōsæ pulchritudo proposita est ob oculos.
Nā etsi ab humilitate, mansuetudine, obediētia, castitate, carita-
te, paupertate, & corporis maceratione desumēda hæc tota de-
scriptio videbatur: tamē sub ijs quæ dicta sunt, hæc omnia latēt
cōprehēsa. Omnia verò Spōsus vnico tādē verbo cōplectitur,
dum sponsam appellat hortum conclusum, vndiq. vallatum,
nullisq. aut hostium incurſibus, aut bestiarum ingressionibus
patentem, &c. Talis ergo futura est Christi dilectissima spon-
sa: tales etiam, pro cuiusq. statu, & vitæ conditione cuncti.

Cecini ergo iam in nostris hisce nuptijs, eam quam potui
dilectæ

Præteritio
cum Ana-
phora, &
Homœopto-
to.

dilectæ Christi Sponsæ laudem: tametsi minorem quidem illam, quam vel res ipsa, vel meum etiam à me ipso desiderium efflagitabat. Quare ignosce obsecro, pia virgo, si commissum mihi munus non satis rectè peregi: nam ieiunitas quidem hæc, atq. inopia mea, incredibili quadam animi mei voluntate cõpensatur. Optavi certè virginitatem per solenne votum Deo dicatam ad cælum vsq. euehere, atq. innumera beneficia, quibus dilectissimas sibi Sponsas Christus auget, & cumulat, percensere: vt Sponsas primùm ipsas, deinde ceteros omnes, qui adstâr, ad columbinam simplicitatem, ad accuratam penitentioremq. diuinarum rerum contemplationem, ad virginitatis deniq. candorem mirum in modum excitarem. Sed quoniam res non examini voto cessit: obsecro vos per Christi viscera, Præ animæ, vt meam orationis exilitatem operibus superetis, & quæ ipse prætermisi, vobiscum prælagentes, Virginitatem, vt pote cælestem virtutem, Christo q. gratissimam diligatis. Sic enim fiet, vt nuptijs primùm in hac vita Spiritualibus, postea verò in cælo æternis Christo dilectissimo Sponso coniungamini.

Per oratio huius libri Sexti.

Non possũ inficiari, pudere me vehemēter, quòd has conciones mille vitijs plenas in lucem ediderim, nullamq. hoc loco ex alijs non paucis collocarim, quas, multorum iudicio, permisit Deus me (tametsi ignarissimum) feliciter satis elaborare. Neq. verò huius mei pudoris causa est iniusta. Nam & si gloriæ meæ (Christo gratias immortales) nequaquam seruiro, & de mea existimatione nihil omninò laboro; quippe qui a ignorantia meæ satis mihi conscius sum: tamen vereor, ne si hinc reprehendendi huius operis occasio sumatur, accidat, vt is omnino pereat fructus, cuius spes me ad hunc laborem subeundum incitauit. Hoc igitur cū ita sit, nemo erit, opinor, qui mihi hoc vitio vertat, quòd dandam huiusce rei lectoribus excusationem putarim.

Igitur sunt quidem à me conciones prope innumerae ex
ante

ante quadraginta annos ad Christianum populum patrio, & nonnumquam latino sermone habitæ; quarum multas viri literis & vitæ integritate insignes non improbarunt: sed nulla certè ex ijs mihi fuit in promptu, dum hoc opus cõcinnarem. Sum enim ea prodigalitate, vt ex meis (qualescumq. illi sint) ingenij foetibus nullum mihi vniquam referuem. Quare necesse fuit, has quas nunc exhibeo conciones (scilicet quas partim aliqua fortè lituris plena papyrus, partim infirma mihi memoria fugcessit) raptim exarare, vt artis in superioribus libris traditæ aliqua hîc extarent exempla. At nemo est qui non videat, multum interesse, an ea quæ summo studio, ac diligentia recens excogitata sunt, conscribantur, an verò ex interuallo ea quæ iam diu peracta sunt, in memoriam reuocentur. Cui & hoc accedit, quòd neque huic certè operi extemporario tantum mihi temporis fuit, quātum erat necessarium: cū tot pene obruar negocijs, quot vix vllus vniquam credat, ex ijs qui me non noverint. Hæc igitur sunt quæ me excusant: quibus sanè potuissim à suscepto opere auocari, nisi id futurum esse

multis vtile sperarem, fretus immensa Dei boni-

nitate, qui humilibus vsus instrumentis,

magnifica quædam solet ope-

ra conficere.

LIBER

LIBER SEPTIMVS IN
 QVO DE PROMPTVARIIS QVI-
 BVSVS MAXIME POSSINT IVVARI
 Concionatores, disputatur.

PRAEFATIO.

VSQ. adeo nostris temporibus cunctae ferè sciē-
 tię sunt aucta; contra verò humanæ ingenij,
 ac memorię vires imminutę; vt quo illa quę
 didicimus, in promptu semper habeamus;
 necesse sit quibusdam ea reponere prom-
 ptuarijs. Quod cum omnes omnium scien-
 tiarum studiosi facere debeant: tamen Theo-
 logis est præcipuè necessarium; & ijs maximè, quibus concio-
 nandi commissum est munus. Est enim haud dubiè immen-
 sum Theologię pelagus: quippe quia & sacram Scripturam, &
 Ecclesiasticas Sanctiones, & Scholasticam (vt vocant) doctrinā
 continet: quæ quidem si quis completi omnia vellet, atq. ijs
 præterea (vt fieri necessario debet) orationem, & sanctas alias
 exercitationes adiungere; non aliter certè id facere posset, quā
 si Matusalemi annos exequaret. Sed & his etiam accedūt hu-
 mana multa subsidia, quibus si concinator destituatur, fungi
 rectè suo munere non potest. Est enim is certè generalis qui-
 dam artifex; neq. vllum scientiarum, aut diuinum, aut humanū
 genus intactum debet omittere; quippe quia nullum est, quo
 non vti aliquando debeat; cum eius sit munus, ad vniuersum
 hominum genus verbum Christi prædicare. Hęc igitur cum
 ita sint; nemo est quin videat, in tantis temporum angustijs,
 tantaq. nostra ieiunitate, atq. inopia, promptuaria huiusmodi,
 tamquam itineris sacri nulas, magni esse momenti. Vnde me-
 ritò à me in hoc libro septimo, de ijs suscepta est disputatio.
 Equidem decreueram, ea lectoribus exhibere perfecta: sed si
 id (quæ mea est tenuitas) præstare minis possum, tradere tamē
 cœptā

cœpta, eorumq. simul indicare rationem, Deo adiuuante, vale-
 bo. Hoc autem fortassè lectoribus multo erit vtilius: cum his
 breuib. inijs inuitari, & commoueri omniū animi possint,
 vt suam quisque in cœpto opere perficiendo diligentiam ex-
 periat. Neque vero laborem hunc, si à quoquam fuerit sus-
 ceptus, contemnemus: quinimò gratias ei habebimus ingētes,
 quòd quæ nos imperfecta relinquimus, ipse ad exitū perducet.

Vnde de Promptuariorum ratio petenda

Promptuariorum ratio non aliunde commodius desume-
 tur, quam ex ijs, quæ in concionatore desiderantur. Quæ quidē
 quamquam permulta sunt, neque facillè possunt enumeran-
 do percenseri; tamen ex ijs, quamplurima hoc loco proponē-
 tur. Primum velim meminisse lectorem, doctissimi illius magi-
 stri Cano, Episcopi Canariensis, olim in Salmanticensi Acade-
 mia Theologię professoris, qui in eo libro, quē de locis Theo-
 logicis in vulgus emisit, decē locos indicauit, ex quibus Theo-
 logi argumenta omnia de promunt: eos enim nosse, & memo-
 ria retinere concionatori est valde necessarium. Hi autem sunt
 Scriptura sacra, Christi, & Apostolorum traditiones, Ecclesia
 catholica, Concilia, præsertim generalia, Romana Ecclesia,
 Sancti Patres, Theologi Scholastici, Naturalis ratio, Philoso-
 phorum auctoritas, & humana historia. Neq. verò ijs tantum
 concinator erit contentus. Nam cum omnia hæc, ei qui v-
 tramque Theologiam, scilicet Scholasticā, & (vt aiunt) Positi-
 uam, profitetur, necessaria sint; concinator certè, cuius est of-
 ficiū, non modo populum, sed ipsos etiam Theologos do-
 cere aliquando, alios habere debet notatos locos, quibus altis-
 sima nostræ Fidei mysteria non modo propria oratione, sed
 figurata, quatenus audientium captus postulat, pandere, mo-
 reiq. Christianos, & politicos, internos, & externos compone-
 re possit. Etenim nulla est ars, aut scientia, nullius officium arti-
 ficis, quod non aliquando in concionatorem cadat. Theologū
 enim is quandoq. agit: Iurisconsulti personam induit; Philoso-
 phi, ac Medici officium exercet: artes etiam seruales nonnum-
 quam

quam sibi adoptat: denique tamquam in specula collocatus, circumspicit omnia diligenter, & tamquam censor, & moderator, omnibus normam præscribit, qua rectè vitam insituant. Ut igitur tātū, tamq̄. Immēsum cāpū, certis quibusdā limitibus circumscribamus, à definitione, & diuisione exordiū sumemus.

Quid Promptuarium sit, & quod simplex.

Est ergo Promptuarium, subsidiaria quædam navis, vel portus alueus quidā, in quo, quæ nobis vsui esse possunt, methodo ita certa reponimus, ut, cum eis uti voluerimus, facile sint nobis in promptu. Quæ ratione, loca illa communia, quæ viri docti, multa hinc inde coaceruantes componunt, ut quocunque oblato argumento, possint quæ ad illud genus pertinet, tractare, Promptuaria rectè appellabuntur. Promptuaria autem duo genera (ut ego censeo) reperiuntur: generale vnum, speciale alterum. Illud scientijs multis deseruit, hoc verò vni cuidam est particulare. Omittimus hoc loco de industria locos illos communes, qui adeò late patent, ut omnia penè diuina, & humana, omneq̄. scientiarum genus suo abitu cōtineant: hoc enim loco eos tantum communes locos desiderarem, qui Theologiā omnem, vtrāq̄. Philosophiā, Historiā, & Poësim, & quæ ad virtutes persuadendas, & vitia extirpanda cōducerēt, accurata methodo cōplecterētur. Quæ quāquā olim fuerint à me magna ex parte elaborata: tamen quorundā, fraude dicam, an studio? mihi surrepta fuerunt: Vellē e quidē ut aliquis desiderio iuuandi concionatores, huic operi manus ad-moueret, atq̄. in eo, ordinē à D. Tho. in summa sacra Theologiæ obseruatum non negligeret: interim tamen amicis auctor esse soleo, ut selecta, quæ inter legēdū repererint, in capsulam aut alucolum recondant, auctorisq̄. nomē vnde illa acceperint in margine scribant: quod etiā Aristot. cap. II. lib. I. Topicorum præcipit. Enchiridion etiam locis cōmunibus respōdēs Theologiæ utilissimū esset, in quo librorū omniū argumēta, qui ut à Theologis euoluātur, digni sunt, nō sine ratione certa notarētur: quò fieret, ut libros possent breui tēpore euoluere. atq̄. ex

ijs ea

ijs ea depromere, quæ ad negotium susceptum sibi vsui esse possent. Quem ego laborem iam diu susceperam, eumq̄. librū in gratiam Theologorum edere exoptabam: sed quotidianæ occupationes, quibus distinger, illud prohibuerunt. Hæc ergo sunt quæ ad generalia Promptuaria pertinent.

Speciale autem Prōptuariū illud vocamus, quod ad munus aliquod rectè obeundum, peculiaris sibi quisq̄. artifex componit; ut sacra scripturæ interpretes, S. Thomæ professor, & concionator. Solent enim hi omnes, ea quæ illis sæpius occurrūt, & quibus frequentius uti debent, in certis quibusdam & notatis locis collocare: quia neq̄. facile est, hoc præsidio neglecto, ea, cum volumus, aut cum opus est, recordari; neq̄. sæper occasio patitur, ut tēpus in illis cōquirēdis cōteramus. Hoc ergo genus Prōptuarij velim hoc loco cōficere, aut, quo pacto cōficiēdū sit, cōcionatori nostro ostendere, ut dū eum à nimia solitudine locos hinc inde inquirendi liberem, tempus ei vacuum ad orationes, sanctasq̄. alias exercitationes redimam.

De Promptuariorum speciali diuisione.

Cum autē (ut proprio differuimus loco) septem exercitatio nū genera Theologo proposita sint; totidēq̄. illis Prōptuaria respōdeāt: fit inde, ut quāuis cōcionatori (quē generalē artificē superius nominauimus) vnū præcipuè genus dixerim⁹ esse maximè familiare: tamē neq̄. cetera prōptuaria debeat ille negligere, sed vellea omnia sibi parare, vel ex ijs aliquod sibi potissimum cōficere, in quo ea, quæ magis ad suum munus pertinere iudicauerit, expedita ratione reponat. Quoniam igitur ad vtriusque Theologiæ doctorem pertinere antiquas Ecclesiæ traditiones, ecclesiasticas sanctiones, totumq̄. Ius Canonicum, quæq̄. ad illud reuocantur, nemo audebit negare: si hæc omnia, seruata methodo, concionator in locos communes distribuet, utilissima sibi promptuaria comparabit. Quòd verò ad historiam attinet, concionator, aut compendium aliquod sibi cōficiet, aut ex cōfectis aliquod eliget potissimum, eiusq̄. doctrinā ad locos cōmunes reuocabit: in quibus ordinē à D. Th.

in scho

in scholastica Theologia obseruatum retinebit. Suppeditant enim historiarum materiam nostrae orationi. Neque enim solum exemplorum copiam continent, quibus solent hominum animi vehementer excitari; sed de diuinis etiam mysterijs, de traditionibus, de Ecclesiae caeremonijs, & ritibus, deq. Sanctionibus Ecclesiasticis, & dogmatibus pijs solent nos admonere: ita ut non possit quis Theologi nomen sibi iuste vendicare, quin sit in his omnibus diu, multumq. versatus. Ecce ergo concionator quanta sit Promptuariorum copia tibi nequaquam contemnenda.

De specialioribus concionatoris Promptuarijs.

Quae haecenus docuimus, adhuc ad generalem Promptuariorum rationem pertinere videbantur: nunc ad ea, quae concionatoris magis propria sunt accedamus. Dicimus ergo concionatori Promptuaria in hunc modum esse distinguenda. Primo loco reponat concionator ea loca, quorum sensus multorum ingenia torset, quaeq. periculosa primo ad spectum sententiam videntur continere; item quae in Scriptura solent frequentius iterari; & quae maximam vim continent ad proximorum aedificationem; & quae in Ecclesiae Officio frequentius interponuntur. Eodem etiam spectant selectissimae quorundam locorum interpretationes, licet non eodem modo eadem loca ab interpretibus exponantur; & ea item loca, quorum proprius sensus non est satis ab interpretibus illustratus, & quae tanquam paradoxa censentur; & quae magis hominum animos solent deterrere; & quae eosdem alliciunt; & quae peccatorum opprobria, iustorum laudes, & deniq. attributa, quae de vtrisque solent enunciari, continent.

2° In secundo genere, ex scholastica Theologia, & praesertim ex S. Tho. acuta, subtilia, pia, & paradoxa quaedam collocet.

3° Ad tertium reuocet Promptuarium, selectas figuras, similia, doctrinas singulares, themata concionatori familiaria, bonarum, & malaram actionum enumerationes, efficaciores rationes, quibus persuaderi possint homines, ut se totos Christi obsequio

sequio tradant, peccata detestentur, fructusq. poenitentiae dignos in remissione peccatorum producant. Huc pertinet quattuor illa nouissima, huc verbum Dei, huc gratiae necessitas, huc pia urbanitates, stratagemata, Apophtegmata, admiranda naturae opera, numerorum, & magnitudinum proprietates.

Iam in quarto loco tota euangelica historia per tempora distributa, collocanda est, ita ut singula anni Euangelica suo loco reponantur; quaeq. ad cuiusque Euangelij intelligentiam pertinentia se inter legendum obtulerint, in proprium locum reuocentur. Quod & in sanctorum festis obseruandum est.

Accedimus iam ad ea quae concionatori magis propria censentur: neque enim ijs tantum promptuarijs, quae superius diximus, contentum esse is debet, sed quintum etiam addere, in quo ea omnia collocet, quae vrbis, Oppidoque in quo versabitur necessaria videbuntur; siue ad vitia vel publica, vel quae magis noceant extirpanda, siue ad virtutum actiones persuadendas pertineant.

Maximam etiam ex sexto promptuario concionator capiet utilitatem, si in eo curabit, exordia communia, Narrationes, Confirmationes, & Confutationes reponere; ut quoties aliquod ex his capitibus proprium deerit, communi utatur, illudq. ad materiam propriam traducens, proprium efficiat.

Neque verò minore ex septimo promptuario utilitatem accipiet, si quae cumq. audit, aut suis temporibus accidere notatu digna videt, siue ea bona sint, siue mala, coaceruet, ac recondat: sic enim fiet, ut ex bonis quae accidunt, virtutes persuadere vehementius, ex malis verò acrius possit vitia reprehendere.

Sed octauum etiam est utile promptuarium, in quo notetur quid sancti Patres de se ipsi, deq. suis concionibus ad populum loquerentur; quomodo ad eum inter concionandum orationem conuerterent; quo dicendi genere illius peccata reprehenderent, mala illi comminarentur, vel illius laudes, gesta q. praecleara predicarent; quas virtutes magis commendarent; in quae vitia, acri quadam, ac vehementi verborum libertate inueherentur; & si quae his similia sunt.

His omnibus liceat nonnum promptuarium ad iungere, quod etiam ad eos qui confessiones audiunt, pertinere potest: in quo

S recon

reconditæ sint pœnitentiæ, quæ ab Episcopis, & Sacerdotibus pro peccatis iniungebantur; simulq. notetur, quanta illæ cura solerent obseruari: non enim ex hac re mediocris accedet doctrinæ vis: cum hinc homines intelligant, magnum esse id malum, quod tam grauitè olim puniretur.

Sit tandem decimum promptuarium, quo concionator vel ex scripturis excerptas, vel suo studio elaboratas quasdam orationes reponat, quibus sæpe ad Deum, ad Iesum Christum Deum & hominem, ad Beat. Virginem, ad Angelos, ad sanctos, ad Episcopos, vel etiam ad præfides sæculares, ad homines adhuc viuos, seu vita sanctos, iustos, seu peccatores, ad creaturas inanimas, ad dæmones ipsos, siue ad damnatorum certâ animos, sermonem cōuertat: idq. vel exclamatione quadâ ipsū Deū testâs, vel ab eo aliquid postulâs: hoc enim genere orationis auditores vehemēter deterētur. Vnde id à Moyse, & alijs legimus sæpe vsurpatum Deut. 31. Esai. 1. & alibi sæpe.

Neq. verò est cur lectorem tanta promptuariorum multitudo deterreat, laborem enim solent optima quæq. & diligentia postulare: cum verò parata sunt mirificam adferre voluptatem.

De primo promptuario.

IN primo promptuario difficilia scripturarum loca diximus esse reponenda. Sūt autē loca multis ex causis difficilia. Primū quia alijs videantur scripturæ locis aduersari: vt quòd Matt. & Marc. hora tertia Dominū cruci affixū esse testatur, Luc. hora sexta. Deinde quia sēsū cōtinent occultū, quale est illud: *Ex utero ante luciferū genuit.* Tū quia verba ipsa obscuritatem præferunt; vt: *Imperfectū meū viderūt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur.* Sed ipsa etiam translatio aliquando obscuritatem inducit: vt, *Sicut vos Hermon qui descendit in motem Sion.* Deniq. ex alijs causis prouenire solet obscuritas, quas deprehendet facile, qui rē hanc accuratè tractabit. Hęc omnia in numero habere plurimū proderit cuius theologicæ exercitationi. Quæ quidē si licuisset p tēp^o in grām quorūdā hoc loco proposuissē

Poterunt autem ad idē primum genus reuocari, quæ nimis aspe-

aspera in scripturis videntur: vt *si quis venit ad me, & non odit patrem suum*

Item quæ suauia: vt *Iugum meum suauis est, & onus meum leue.*

Tum quæ deuota: cuius generis multa in canticis.

Præterea quæ subtilia: vt *Qui videt me, videt patrem.*

Sed & quæ animæ affectum erga Deum significant: vt: *Quid mihi est in coelo. &c.*

Similiter quæ amorē Dei erga nos indicāt. vt *sic Deus dilexit mundum.*

Ad hæc iustorum mores & attributa, de quibus in canticis frequens mentio.

Deinde quæ Dominus iustis pollicetur, vel quæ peccatoribus comminatur.

Eodem etiā spectant corporales, aut spirituales punitiones, quibus peccatores Deus afficit. Quo loco spirituales punitiones intelligi volo eas, quibus Deus quandoq. cordis duritiæ, & mentis cæcitate quosdam punit, permittens propter aliqua peccata, vt in alia maiora labantur.

Hūc etiā reuoca loca, in quibus scriptura in genere solet virtutes persuadere, & dissuadere vitia: vt: *sicut exhibuistis membra vestra &c. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ &c.*

Possunt item hūc referri ex sacra scriptura testimonia de prompta, quæ non modò ad Fidei dogmata confirmanda explicandaue pertinēt, sed etiā ad quattuor illa nouissima populo annuntianda, quæ ita passim sese offerūt, vt vix concio ad populum habeatur, quin frequens eorum mentio fiat.

Ad hoc deniq. primum promptuarij genus libenter ea loca reuocare, quæ in sanctis cōcilijs generalib⁹, vel Prouincialib⁹, totoq. Iure Canonico leguntur ad populi edificatiōem maxime spectantia: in quibus disponēdis, eū seruare ordinē, quē D. Tho. in sūma sacre Theologiæ retinuit: sēper. n. ille mihi visus est omnium accommodatissimus. Si verò cum hæc loca tractauerit concionator, inuentionem, & dispositionem dialecticam, & amplificandi artem ob oculos habuerit, concionem proculdubio efficiet multò pleniorē.

De alijs Promptuarijs summarijs.

SECUNDUM promptuarij genus, si non mediocri diligētia manus operi admoveamus, non erit difficile cōficere. Cetera, præsertim tertium, quartum, & sextum, prætermittenda non sunt; quod nō modovtilia, sed etiā necessaria existimantur. De his verò, si liceret per tempus, multa, eaq. nō contēnienda hic describerem: sed quoniam vix respirandi locus conceditur, de tertio tantum, & sexto aliquid dicere tentabo.

De tertio Promptuario,

IN tertio igitur genere, pars illa, in qua de concionatorum thematis, deque virtutum, ac vitiorum singulari enumeratione agitur, accuratè pertractari debet. Nam cum ex Aristotele, ex sanctis Patribus, & ex ipsis etiam experimentis didicerimus generales virtutum, ac vitiorum sermones parum prodesse; cum intellectum tantum ad speculandum inuitent, effectum verò non moueant, nec benè agere efficaciter persuadeant: nostrarum erit partium, speciales virtutum actiones efficaciter persuadere, vitiaque specialia acriter reprehendere; cum ad eos magna ex parte concionem habeamus, qui audiunt quidem aliquando libenter, sed non faciunt, quique virtutem etiam ipsi in genere laudant, vitium insectantur, virtutum autem actiones non amant, sed vitijs dediti sunt. Hi enim homines vix quidquam ex ijs quæ prædicamus intelligunt, nisi id digito commostratur. Neque tamen propterea generalia prætermittenda sunt, illa præsertim, quæ principia, & radices continent sanctorum operum. Debemus enim mundi contemptum, Chasti Iesu Crucifixi amorem, humilitatē, & mansuetudinē prædicare; superbiam, libidinem, etiam in genere, ex secerari; cum hoc etiā præstēt sacra scripturæ. Si autē edificare vis, alia ijs addas oportet: scilicet vt populū ad lotionē pedū, Christi exēplo inuites, ad alijs ministrandū, ad præbendā alteri alapæ maxillam, ad virginiratē seruandam, & ad

alia mul

alia multa, quæ in scriptura, & in sanctis Patribus reperiuntur. In quibus omnibus cum tantū in sit præsidij; committere non potui, quin aliquod ex ijs, quæ olim à me elaborata fuere, hoc loco insererē. Quæ ratio me etiam mouet, vt librum illum Mediolanēsis Archiepiscopi de cōcionatorū institutionibus inscriptum, huic nostro adiungendum putarem: scilicet vt possit cōcionator semel, iterum, ac sepius partem hanc euoluere, quo usq. illā plenè assequatur. In eo nāq. libro (vt breui multa complectar) postquā vir ille doctrina, & pietate insignis multa de concionatoris vita, & præparatione ad concionandum dixisset: docuit sermone pio, & graui, vnde sumēda sit cōcionis materia: deinde quædam peccatorum genera enumerauit, in quibus euellendis debet concionator operā impēdere; quæ scilicet frequētiora, & aliorū quasi initia, & fundamenta sunt: tum docuit qua ratione populus circa Sacramentorū vsum sit instituendus: præterea quo pacto virtutū sint opera exponenda: deniq. rationē, & viā aperuit, qua possint Ecclesiæ instituta, precandi studium, & in Prælatos obseruantia populo commendari. Cetera quæ deinde sequuntur, ad octauum huius operis librum pertinent. Sed iam præptuarium meum tibi lector tradere paro: ita tamen vt orare te non desistan, vt quod à me tantummodo inceptum est, augeas, & perficias.

In sequens Promptuarium Prefaciuncula.

NI si me quotidianæ occupationes, & aliæ etiā extra ordinariæ propè innumeræ ita opprimerēt, vt vix tēpus ad respirādū relinquās; curarē profecto, vt in singulis præptuarijs quædam veluti initia cōcionatori ob oculos ponerētur, quibus ad ea cōficiēda esset quā facillimas. Nūc quæ ad tertium præsertim genus spectant, decreui hoc loco indicare, vt ex ijs possit cōcionator reliqua sibi propria diligētia cōficere. Moneo autē illū vehemēter, vt si Verbi Dei adulterator esse non vult, Christumq. Cruci affixum populo desiderat annunciare; hæc quæ hoc loco reponuntur, diligenter obseruet. In quibus enu-

S 3

merandis

merādis non est q̄ à me accuratā methodū, immō nec mediocrem efflagitet. Tantū enim curabo ea ita disponere, vt omnis absit confusio. Quod vt commodius præstare possim, totam hanc farraginem in quatuor partes secabo: in quarum prima generales quasdam regulas constituam; in secunda doctrinas generales indicabo; in tertia, quæ ad decem Decalogi mādata spectāt proponā: in quarta deniq. adferan quæ ad potissima illa Caritatis mandata spectare videntur.

Generales quaedam regula doctrinam prædicandam indicantes:

Quæ magis à peccatoribus contemnuntur, aut exsibilantur, illa sunt vehementius, & sæpius persuadenda.

Contra ea vitia, quæ maiorem adferunt perniciem, acrius puniendum.

Peccatores ad poenitentiam exhortandi sunt, atq; ad corpus castigandum.

Pij monendi sunt, vt per bona opera certam suam faciant vocationem.

Christi Passio nonnunquam, etiam mundo renittente, interponēda: quattuorq. nouissima prudenter inter concionandum inferenda.

Virtutes, quibus homo Deo gratus redditur, extollendæ.

Vitia, quibus peccatores iram sibi thesaurizant, ipsis improperanda.

Ad virtutes persuadendas, & vitia dissuadenda, prouerbij grauib; quandoque vtendum: ea verò quæ impietatem redolent (quale illud est; *Viua vnunquifque iuxta statū quem habet*) omnino vitanda, aut certè piè explicanda, & ad sanum sensum traducenda.

Qua ratione suum animum peccatores à vitij; abducere possint ostendendum.

Virtus ita persudenda, vt simul etiam contrarium vitium testimonijs, & rationibus reprehendatur.

Peccandi occasiones reprehēdēdę: vt dom^o, quæ peccandi fomenta

menta ministrant; colloquia, & consuetudines non sanctæ; socij qui Deum non timent, quiq. facile in peccata labuntur.

Illud etiam sæpe iterandum est, Deum in peccatores, si non statim, at quo tempore magis illi supplicium sentiant, animaduertere: contrā verò in pios beneficia spiritualia, & corporalia conferre, quatenus animæ salutē conducant.

Nullum malum impunitum.

Nullum bonum sine præmio.

Tametsi culpam peccatori Deus remittat; tamē adhuc remissa culpa poenas temporales ab eo sumit.

Quouis opere bono, si ex dilectione oriatur, iustus gloriam æternam meretur.

Peccator quolibet mortali peccato æterna sibi supplicia cōparat.

Quæ vitia scriptura magis detestatur, vt libido, superbia &c. ea acerbius reprehendenda.

Quas virtutes magis commendat, vt humilitas, castitas, misericordia &c. illæ maiori affectu persuadendæ.

Peccatorum occasiones radicitus euellendæ: eis enim manētib; peccata indies renascuntur, & adulescunt.

Quod si ad ea, quæ magis specialia sunt descēdendū est; licebit in singulis anni tēporibus proprio quodā vtī themate. Vt in Aduentu; *Præparatæ locū puero vobis, & pro vobis nascituro.*

In Quadragesima: *Agite poenitentiam,*

A Resurrectione ad Assentionem: *Inter nos gloriosus Christus versatur.*

Post Ascensionem *Eleuate ad coelum corda, & præparatæ vos Spiritui sancto venturo.*

Ab octaua Eucharistiæ, tribulationes Ecclesiæ, quas passa est, & patitur, interponendę sunt; cunctiq. excitandi, vt pro ea preces ad Deum fundant.

Hūc etiā referuntur responsiones ad ea, quæ aduersus concionatores solent quidā, falsa pietatis specie, proferre. Neq. enim desūt, qui ita dicāt. *Quorsum ita discrutiaris, cum parū auditorib; profis; nūquid arbitraris te cōsequuturū quod alij effice*

re non potuerunt? cur tanto animi affectu, & contentione dānas quæ alij te doctiores, & sanctiores permittūt? unde scis te à Deo ad hoc munus fuisse vocatum? cur niteris omnes perfectos reddere? non decet euangelicam doctrinam tā acerba oratio: filios enim alloqueris non mēcipia. Hæc, et, si quæ sunt his similia, qui sanam, & incorruptam doctrinam sustinere non possunt, concionatori obijciunt. Quibus facile poterit concionator respondere, si hæc in promptu habuerit. Facio quod in me est. omnia sustineo propter electos. causam Dei iustifico. mei muneris est laborare; ferre fructum est Dei. vestra res agitur, cum de causa Dei, animarumq. salute agitur. quis tantam cernens christianorum cladem non ita affligitur, vt tamquam insanus, & à mente alienus clamet? à viris pietate, & doctrina præstantibus accepi, id quod prædico, Deo gratum esse, hancq. meam esse uocationem. licet idem institutum Prophetæ omnes, & Apostoli in prædicatione haberent; non tamen eadem erat illis prædicandi ratio: aliter enim Elias, aliter Esaias, & aliter Hieremias; aliter Paulus, & aliter Iohannes prædicabant. si Euangelij prædicator sum; Euangelium autem significat altissimam, sanctissimamq. doctrinam, cui vita perfecta, & omni ex parte absoluta copulatur; cur non orationis meæ scopus erit perfectio? euangelium non Capuccinis, ceterisq. religiosis tantum, sed omni etiam creaturæ præcepit Dominus prædicari. si de Christiani nomine gloriaris; cur legem tuam, hoc est Euangelium renuis audire? euangelium (sicuti bonus etiam pater) non blandè semper cum filiis agit, sed filios perditos, aut inobedientes obiurgat. si filius esses, vel saltem esse exoptares, paternam susciperes disciplinam: sed cum non filij, sed serui spiritum habeas, ideò fit, vt cum tibi perfectio prædicatur & Dei amor proponitur, si vnum, aut alterum obiurgationis verbum audis, totam concionem, & ipsum concionatorem odio habeas; nimirum seruos imitatus: serui enim castigati, Dominum odio habent, patrem verò non item filij. Denique omnia quæ de octauo promptuario indicauimus, in hunc locum poterunt apte transferri.

Generales.

Generales quædam doctrina, quibus concionatores in quolibet euentu possint iuari.

Absolutis regulis generalibus, oportet doctrinas quasdam generales tradamus, quæ concionatori possint in quolibet euentu prodesse.

Memimenerit ergo concionator prædicare, Deum iustos quandoque in hoc mundo affligere, iuxta illud. *Multattributiones iustorum.*

Magno Deum beneficio eos afficere, quibus crucem degustandam præbet.

Omne amarum posse appellari crucem.

A peccato tantum fugiendum esse, quòd illud propriè malum censeatur.

Neminem nisi à se ipso lædi.

Oportere vt homo sit paratus mori: nescitur enim hora in qua Dominus cuiusque animam repetet.

Confessionem sacramentalem, & communionem frequentandam.

Statim atque in peccatū lapsus quis fuerit, medicinam, hoc est confessionem sacramentalem quærendam.

Nihil sine gratia meritorium, aut satisfactorium esse apud Deum.

Punire Deum aliquos, cum permittit vt à Hierusalem auferatur validus, & fortis: quod nostris temporibus in quibusdā Rebus publicis christianis videmus contingere.

Permittere Deum Prophetas esse quosdam, qui nos decipiant, quique cum ipso Deo non colligant, sed dispergant.

Cauendum esse à libris inutilibus; nedum à laciuis. Nam libri à quibus nihil, quod ad vitam bene instituendam pertineat, hauritur, nihil est quòd legantur.

Deplorandū vehemèrer esse, quòd cum omnes se peccatores fateantur, nullus sit qui pœnitentiā agat, sed omnes genio indulgeant, pœnitentiā exhibita; cum indulgentia corporis, Antichristo.

christo, pœnitentia verò Christo domino populū disponat.

Puniri nos à Domino, & affligi; neq. tamē an propter peccata id contingat, nos cogitare: itaq. nec inuestigare quęnam peccata punitione digna comittamus.

Cernere nos oculis, & deplorare maximā nostrorum temporum corruptelam: neminem tamen expendere, hæc mala omnia ex nimio cibo, potu, ornatu, lusu, nimiaq. nostri temporis libertate prouenire; itaq. neque has tantorū malorum raíces extirpare conari.

Timorē Dei ab hominib⁹ recessisse: experiri .n. hoīes peccata in dies crescere; neq. tamē sibi à diuina punitiōe timere.

Ferendā non esse hominū improbitatē, qui odio habent corripientē in porra, & loquentē perfectē abominantur.

Malè cum ijs agi, qui cum semper peccēt, tamen temporalibus bonis abundant, nihilq. vniquā acerbitalis sentiunt.

Quacumq. ex re homines ad peccandum sumere occasionem. Nā si abundant bonis, liberius peccant: si ægestate præmuntur, nullum aliud promptius remedium esse censent ad miseriam subleuandam, quàm peccatum. O incredibilem impudentiam! Ferreus certè erit, qui cum tot modis Deum offendi videat, maximā vim lacrymarum non profundat.

Bona temporaria magni ab hominibus æstimari: sanctitatem veram, & spiritum Iesu Christi floccipendi.

Miracula, & Ecstases adorari ab hominibus: Euangelicam Christi doctrinam respui.

Peccatum propter peccandi consuetudinem in peccatoris naturam conuerti.

Palliari ab hominib⁹ bonæ (vt aiunt) intentionis specie, ea quæ doctrinæ Euangelicæ aduersantur.

Numquā deesse mundo, aut dæmoni, fortissimos, liberalissimos, & laborum patiētissimos amicos, quiq. pro eis sanguinem, ne dum pecunias effundāt: at Christo esse perpaucos, & (q̄ sine lacrymis dici non potest) maiori ex parte ignauos.

Vix esse quęquam, qui Euāgeliū, hoc est perfectā doctrinā, & labores, dedecora, paupertatem, & reliqua, quæ Christus

Dominus

Dominus fecit, & docuit, amplectatur, cum vt ea homines docerentur, Deus ipse homo factus fuetit

Sine humilitate interna, & sine externa, quæ ad cōseruandā internā necessaria iudicatur, neminē salutem consequuturum.

Deum esse in omni loco, omniq. tempore bonorum, & malorum cogitationes, verba, & opera intueri.

Iustū & rectū esse iudicem, ac vindicē, nō tantūmodo misericordē: tantā enim eius esse iustitiam, quāta est misericordia.

De omni verbo otioso reddendam esse rationem, tum in morte, tum in die Iudicij generalis.

Mirandum esse, quot sint, non infideles tantū, sed etiam ex fidelibus; qui æterno supplicio damnētur; & quā stulti sint homines, qui numquā huiusce rei consideratione respiscāt.

Dolēdū esse, quod in famulorū multitudine, in fastu, in ornatu ad libinē incitāte, in cibis, potib⁹, & alijs, quę scriptura in veteri, & nouo testamēto cōtemnit, nobilitatē homines cōstituāt.

Hūc referri potest ratio illa efficax. Vel Deus, vel mundus est Deus. Vel Christus Iesus cruci affixus noster est dux & magister, & exemplum ad imitandum propositum, vel non. Ita enim Elias argumentatur.

Hūc reuoca rationem alterā, qua pōtes agere in hunc modum. Quis hodie Christianis imperat? Numquid Iesus Crucifixus, an mundus? Numquid humilitas, an superbia? Auaritia, an Paupertas? Castitas, an libido? O stultitiam! O cecitatem!

Sæpe etiā reprehēdēdi sunt à cōcionatorib⁹ hoīes perditī, qui cum eos qui sãctis exercitationib⁹ dediti sūt, vidēt aliquid ægitudinis pati: statim clamāt, id ex pœnitētia, ex oratione, ex maceratione ortū habuisse: cum tamē quātumuis videant seruos mūdi ægitudine, ægestate, infamia, & alijs malis opprimi, mundū tanquam horum malorum auctorem non accusent; quinimo excusent, aut mala huiusmodi silentio! prætereant.

Cōquerendū similiter est generatim, quod virtus nullos ferè habet fautores; vitiū verò, & hoīes vitijs deditos innumeros.

Itē quod pueri, & puellæ in omni ch̄iana doctrina nō satis accuratè instituātur; cum tātūm referat à teneris insuescere.

Fac, & alia ijs similia poterit concionator populo prædicare.

Doctrina quedam, de iis, quæ ad decem Præcepta Decalogi spectant.

Nunc de iis agendum, quæ ad maiorē Decalogi præceptorum expositionem videntur pertinere.

Igitur contra Symoniam, & eas permutationes aut personatus, qui Symoniæ speciem habent, acriter agere debet concionator.

Contra eos qui decimas, aut redditus ecclesiasticos nec libenter, nec rectè persolunt.

Contra eos, qui res Ecclesiasticas non venerantur.

Contra eos, qui sacrum solenne audire nolunt, sed aliquem quærunt sacerdotem, qui in quarta horæ parte se à Missæ sacrificio expediat.

Contra eos qui Verbum Dei non libenter audiunt.

Contra eos, qui inuentum in via sacramentum Eucharistiæ, quod ad ægros deferatur, non comitantur.

Contra eos, qui cum orant, stant recti, aut certè vnum tantummodo genu flectunt.

Contra turpes cantilenas, & libros inhonestos.

Contra eos, qui nec domi quidquam pium legunt, nec in templo Horas Canonicas, cum id commodè facere possint, audiunt.

Contra eos, qui non debitè peccata confitentur, neque dignè sacramentum Eucharistiæ suscipiunt.

Contra eos, qui negligunt, illis quibus possunt indulgentijs, frui.

Contra eos, qui cum adeunt loca sacra, vt indulgentijs fruatur, ita incedant, ac si ad spectaculum ludorum profiscerentur.

Contra eos, qui eo tantum consilio templa adeunt, vt instrumentorum sonos, & cantus, præsertim foeminarum, audiāt.

Contra eos, qui non in Domino, sed in homine confidunt:
cum scrip;

cum scriptum sit. *Beati amnes qui confidunt in eo: & Maledictus homo qui confidit in homine.*

Contra eos, qui se ipsos, aut alios execrantur.

Contra detestabilem crebrò iurandi consuetudinem.

Contra periuros, scilicet qui vt proprijs, vel aliorum commodis inferuiant, falsò iurare non verentur.

Contra blasphemos.

Contra eos, qui sacros dies festos non colunt.

Contra eos, qui in Templo, vel prope Templum, aut ad Templi ianuas irreuerenter, magna cum Templorum iniuria, negotia tractant, quantumuis ad Matrimonium spectantia.

Contra deambulantes in templis.

Contra eos qui sanctissima templa (O malum detestabile!) reddunt emporia foeminarum: scilicet contra foeminas ipsas, quæ perpolitæ, vt spectentur ab hominibus, ad Templum accedunt, & contra homines ipsos, qui eas spectatum vadunt.

Contra eos, qui dies festos ita colunt, ac si Baccho, ac Veneri essent dicati; nimirum in glucei, & luxui, se tunc maximè tradentes.

Contra eos, qui cupedias ad Templi ianuas, vendunt; id quod ijs maximè diebus faciunt, quibus maior Templis veneratio debetur.

Contra parentes, qui filios, aut filias nimis indulgenter nutriunt: quò fit, vt edaces sint, vino quò & sumno dediti; & cum iam inde à pueritia preciosis vestibus induantur; libidinem, in gluciem, poenitentiae odium, & insolentiam imbibant: bonamque indolentiam, virtutem, & politiam christianam odio habeant.

Contra inobedientiam subditorum.

Contra eos, qui corrigi nolunt, aut corripi.

Contra eos qui mancipia sexus foeminei negligunt à peccato ibidinis seruare; quos scilicet non piget, natis nouis mancipijs, familiae suæ numerum augere.

Contra eos, qui ancillas hac, & illuc, cum probabile peccandi periculo mittunt.

Contra eos, qui neque filiorum, neque seruorum spiritualē, & corpo;

& corporalem curam habent.

Contra parentes, aut dominos, qui suo malo exemplo, aut domesticis, aut vicinis præbent occasionem peccandi.

Contra eos, qui superiores, ac præsertim Prælatos Ecclesiasticos contemnunt, eorumq. præceptis nõ obtemperant: latè enim patet hoc vitiũ; itaq. fortiter contra id pugnandum: Cõtra inimicitias, odia, lites, vindictas, intestina & ciuilia bella.

Contra prophana colloquia, & inhonesta.

Contra domos, in quas ad libidinem explèdam se homines recipiunt.

Contra mechanicos artifices, qui prophana quædam faciunt, quib⁹ homines ad peccandũ inuitantur: veluti contra eos qui vel muliebria vnguẽta, & fucos vendunt, vel insanissima quædam capitis ornamenta, ac diademata, quibus vanæ foemine apparere volunt spectabiliores.

Contra saltationes, choreas, choraulas, eosq. qui saltandi artem docent.

Cõtra histriones, & cõtra comedias quas agunt nõ pudicas.

Contra eos qui personati ambulant.

Contra hortos minimum ornatos, & magnificos.

Contra omnem foeminarum ornatum, & fucum.

Contra earundẽ in loquendo, & aspiciendo libertatem.

Contra omnem libidinis occasionẽ, ac præsertim contra ingluuiem.

Contra cupedinarios, & contra eas domos, quæ Bacho videntur dicatæ, quas vulgus Tabernas appellat.

Contra eos, qui sole iam diu orto, è lecto surgunt: nimirũ noctu cum diabolis vigilantes, diu verò, quo tempore vigilandum esset, dormientes, non sine maxima sua, & domesticorum pernicie.

Contra deplorandam cladem tot foeminarum, quæ in Vrbe impudicè viuunt, & corporis quæstum excercunt.

Cõtra diuortia, & contra in honestum modum, quo matrimonia contrahuntur.

Contra lenones, & libidinis proxenetas; pessimũ genus
hominum

hominum, & Reipublicæ pestilentissimum.

Contra puerorũ inuerecundiã, & puellarum plusquã virilẽ libertatem: cuius rei culpam in parentes ipsos conferre licet. Hoc autem loco prudenti enumeratione vtetur cõcionator, quæ magnã habet vim ad hominũ animos cõmouẽdos. Veluti in hunc modum. Proh dolor! quot sunt pueri Christiani peruicaces, ac inobediẽtes! quot puellæ ætate immatura corruptæ! Hęc tanta mala inde proueniunt, quod parẽtes nõ ad omnem disciplinã liberos crudiunt, minimas quasq. vitantes peccatorum occasiones. Foeminæ enim iam inde à pueritia, auctoribus ipsismet matribus, incipiunt è fenestris sese hominibus ostendere, in Templis capita detegere & pectora nuda ostentare: quod quidem malum cum ad omnium iam statuum foeminas peruenerit, tamen nemo est, qui tam pernicioso, & ingrauescenti morbo medicinam faciat.

Contra adulteros, fornicarios, ceterasq. huius generis peccatorũ species. Qua de re acrius agendũ est, his præsertim temporibus, quibus Dñi vineã carnis vitia vehemẽter depopulantur: ita vt Christianã fidem multi ideò dereliquerint, q̄ neglectis exercitationibus politicis, atq. sobrietate posthabita, ingluuii, libidinibus, & impudicijs totos se consecrarunt.

Contra eos, qui in vestitu, cibo, & alijs, cum ditioribus, aut nobilioribus contendunt.

Contra diuites, & nobiles, qui in sumptibus excedunt facultates suas, indeq. ad ægestatem redacti, nec debita persoluerent, nec inopi subuenire possunt.

Cõtra prodigos, & bonorũ decoctores, quiq. rei familiaris curam negligunt, filiasq. aut ancillas cum habeant nobiles, nihil de ijs cogitant.

Contra nimiam domus supellilem.

Contra auaritiã.

Contra eos diuites, in quos Euangelium inuehitur: neque enim malos reprehendit (hi enim fures sunt) sed eos, qui suã spem, & consolationẽ in diuitijs habent repositã quiq. ditiores semper fieri percipiunt. Quo loco adferẽdum est illud Christi
consilium

consilium ex Paul. Habentes alimenta &c.

Contra vsurarios, & contra eos qui pauperculos opprimunt, impositis oneribus, aut tyrannicis, aut à Caritate abhorrentibus; & ratione repræsentantæ solutionis vilius ab ijs emunt; & pignoribus vtuntur, nec aliquid ex debito dimittunt

Contra eos, qui cum possint, nolunt aliena restituere, aut debita persolvere: sunt enim hi latrones; in idem enim coincidunt rapere, & nolle solvere, cum in vtroque alienum inuito domino retineatur.

Contra caussarum patronos, qui dubiam causam, incerti, & dubij tuentur; immò aliquando eam, quam, si vel mediocri diligentia examinarent, facile viderent nullo iure niti. Qua in re, si non ex negligentia, sed ex malitia peccent, grauius reprehendi sunt.

Contra maledicos, detractores, mendaces, irrisores &c.

Contra densissimas ignorantie tenebras, eorum, qui externa tantum, & quæ infamiam adferunt, peccata reputant; interiora verò pro nihilo ducunt.

In eos etiam, qui externam tantum Decalogi obseruantiam, non tamè internam, & externam mortificationem doceri volunt.

Doctrina quadam, quæ in duobus præceptis Caritatis continentur.

MOdò restat, vt de duobus caritatis præceptis dicamus. De quibus hæc concionator accipiat. Non ita videntur Christiani Christum diligere, vt infideles falsos suos Prophetas.

Misericordie opera sæpe cõmendanda, siue ea publica sint, siue priuata: vt captiuorum, in carcerem coniectorum, peregrinorum, infirmorum, viduarum, orphanorum, Religiosorum, & Religiosarum in paupertate vitam degentium subuentio.

Reprehendi sunt ij, qui scandala generant; præsertim si sint genere, doctrina, ecclesiastico charactere insignes: hos enim tanquam sectarios arietes sequitur inperita multitudo.

Conquerendum quòd his temporibus tot sint erronei (quos vagabun

vagabundos appellant) tot foeminae, tot pueri, & puellæ incertas habentes domos, vitamque non secus ac belluæ transigentes, tot denique miselli homines, quibus nullum est publice per fugium constitutum; cum id Dominus summè nobis reliquerit commendatum.

De Sexto Promptuario

Præfatio.

Absolutis ijs, quæ ad tertium Promptuarium conficiendum spectare videbantur, iam nunc quarto, & quinto prætermisissis, ad sextum plenius explicandum accedamus: in quo iuxta quinque concionis partes, curandum erit, vt in vnaquaque parte loca communia indicentur. Quare breuissima Exordij, Narrationis, Confirmationis, Refutationis, & Perorationis exempla proponam: quæ poterit concionator sua industria reddere ampliora. Quòd si quis nostrum hunc laborem tanquam superuacaneum contemnat, nosque reprehendat, quòd bonas horas in eo consumpserimus, neque tamè omni ex parte quæ polliciti sumus præstemus: is meminere illius vulgatissimi prouerbij. *Pone sapientem in via: intelligatque alieno frui labore, interdum esse vtilissimum.* Sepe enim accidit, vt quæ propria industria, non nisi summo cum labore, & multo temporis impedio reperiremus, ea alterius opera citissimè consequamur,

Communium exordiorum exempla.

Cum multæ soleant à nobis conciones haberi; in quibus (vel ipsa Philosophia præcipiente) utilis est Exordiorum usus; cumque sæpe animus in varias distrahatur partes, dum neque speciale, neque generale occurrit Exordium: non mediocriter concionatori consulamus, si exordiorum communium copiam hoc loco proposuerimus: vt cum proprium non suppetit, communi utarur; modo illud ad rem subiectam (quod non erit difficile) traducat. Adnotandum tamen est, cuiusque concionis Exordium huc referri, vt gratiam sibi concionator ab Spiritu sancto comparet per Christum, Virgine sanctissima intercedente: hunc enim modum Exordiorum tam sanctum, tam anti-

T quum

quiro, tam in Ecclesia vsitatū, nusquā licet omittēre. Igitur dū hoc facere nō iur cōcionator, multa potest Exordiorū genera cōficere, iuxta eas quę in Exordium incidunt partes. Sumetur enim aliquādo ex rei magnitudine, de qua dicendū est; quādo q. ex eiusdem difficultate; nonnumquam ex miseria, & tenuitate nostra: quę omnia eō tendunt, vt spiritus Sancti gratiam à Patre, per Christum, Virgine intercedente, consequamur.

Fundamentum autem Exordiorū quando que ex sacre scripturę testimonio, nonnumquam ex sanctionibus Ecclesiasticis, aut ex sacro aliquo doctore, aut ex simili, aut ex figura, aut ex Naturali Philosophia desumetur, Philosophorum verò testimonio non vterer, nisi necessitas, aut concionis utilitas id ex postuleret. Sed postulatur in exordijs amplificatio. Quare licet nos succinta quadam ratione exordia nunc proponamus; tamen, si iuxta amplificandi artem ea tractentur, magnam initia hæc nostra, licet rudia, tum verborum, tum sententiarum copiam suppeditabunt. Ea igitur initia proferamus.

Prouerb. 10. *Egestatem operata est manus remissa.* &c. Quare si concionator segniter loquatur, vel auditores segniter audiant, egeni erunt. Diuinum ergo petendum auxilium,

Genes. 33. Iob luctās assequutus est benedictionē: luctare igitur debemus cū Deo per orationē, & tāgere foemur angeli testamenti, gratiamq. per mysterium Incarnationis petere.

Esai. 2. *Eri in nouis: in diebus preparatus mons domus Domini in vertice montium, & fluent ad eum omnes gentes.* &c. Christus, montium est vertex, Virgo collis: at per collem ascendimus ad montem: ergo ascendamus ad Christum per Virginem.

Psal. 93. *Beatus homo quem tu erudieris Domine* &c. Si enim is non erudiat, legemq. suam doceat, quid populus discet? Porro simplices, & paruulos Deus erudit, eosq. alloquitur; quare si ab eo cupimus erudiri, cum humilitate petere debemus.

Eodem Psal. *Dominus scit cogitationes hominum.* &c. Cogitatio humana, vana prorsus censetur, & vt solida sit à Deo habet. Quoniam ergo verba cogitationes sequuntur, vt ea vim habeant ad persuadenda quę æqua sunt; sanctas à Deo cogitatio

gitationes petamus &c.

Psal. 91. *Quam magnificata sunt opera tua Domine!* &c. *Vir insipiens non cognoscat, & stultus non intelligat hæc.* Stulti sunt in quibus non est sapientia Dei. Si igitur opera Dei cupimus intelligere, sapientiam ab eo postulemus.

Psal. 103. *Inter medium montium pertransibunt aquę* &c. Si ad te aquę gratiam vis defluere, noli esse mons superbię, sed valis humilitatis: cognosce te peccatorem, & indignum ad quem aqua gratię descendat.

Prouerb. 3. *Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, & ne inuidentis prudentię tuę in omnibus vijs tuis.* In omni ergo concione iubemur ad Dominum confugere, licet eam optimam excogitauerimus.

Prouerb. 28. *Qui declinat aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.* Attentē igitur audiat concionator quę Dominus intus loquitur, gratiamque petat, ne sit oratio eius execrabilis.

Psal. 2. *Et nunc Reges intelligite* &c. Reges nos sumus: inquit enim B. Petrus, *Regale sacerdotium.* Intelligere verò nos oportet, erudiri que à Deo in ijs, quę ad Euangelicam spectant doctrinam: neque enim aliter intelligemus, vt probè dicebat Eunuchus ille Regiñę Candacis.

Psal. 69. *Deus in adiutorium meum intende.* Si Ecclesia sic ait in Horarum Canoniarum initio, quanto magis nos initio concionum? Hūc etiam pertinet illud Psal. 4. *Cum inuocarem, exaudivit me Deus* &c. Docturus enim David gentes, vidit se diuino auxilio egere, certoq. sperauit se per orationem illud consequuturum. Ad eam ergo nos &c.

Exodi. 20. *Non loquatur nobis Dominus* &c. Nos multò aliter quàm Iudæi precamur, vt nos Dominus ad loquatur. Vos autē Auditores, per me adloquetur, si verba mea spiritu oris eius perfusa erunt. Precamini ergo Patrem per Filium, precamini matrem. &c.

Esai. 30. de populo conqueritur Dominus, quòd diceret Prophetis: *Auferte à nobis semitam* &c. *Loquimini nobis placētia* &c.

Vos igitur, fratres, multo aliter precamini Dominum, ut scimitas vobis ipse sanctitatis ostendat, & ego illo inspirante Christum Iesum prædicem.

Esaï. 32. *Non caligabunt oculi videntium.* Ad Ecclesiam Christianam hoc pertinet, cuius & nos membra sumus. Supplices igitur Deum rogemus, ut nec mei caligent oculi, & aures vestræ pateant. Quod si Virginem adæamus, cuius oculi sunt limpidissimi, auresq. integerrimæ: quod cupimus facile consequemur.

Esaï. 30. *Ad vocem clamantium statim exaudiet.* O magna Dei in nos benignitas! Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum, ac præferim ijs, qui ad eius exequenda mandata auxiliū ab eo postulant.

Esaï. 41. *Egeri pruperes querunt aquas.* Elegās locus. Si verbi Dei aquas sitiamus, habemus Domini verbum, qui dicit. *Ego Dominus exaudiam eos.* &c.

Genes 2. In hominem ex limo terræ formatum inspiravit Dominus spiraculum vitæ. Prædicator omnibus humanis instructus subsidijs, homo est de limo terræ: si Deus ei non adspirauerit vitam non habebunt eius verba.

Concionator est vt naus, quæ non potest nisi flate vëto. &c.

Est sicut campus, vel planta: hæc enim nisi irrigentur &c.

Est vt agricola, qui licet terræ mandet semina, nisi tamen æris tranquillitas, lux Solis, & aqua &c.

Est item vt mercator Prouerb. 30. *Sindonē fecit, & vendidit Cannonæo.* Sindon humanitas est Christi, per cuius passionem omnia nobis bona conceduntur.

Psal. 42. *Emitte lucem tuam* &c. id est spiritum, & verbum tuū, vt in tēplum verbi Dei, & in tabernacula mysteriorum Euangelij adducar. Neq. enī lex rantum, sed Euāgeliū annunciādū.

Iohan 6. *Omnis qui audit à Patre* &c. Petamus ergo, vt audiamus, & discamus. Neque enim audire est satis, sed discere.

Matt. 10. *Confiteor tibi Pater* &c. Si volumus edoceri, oportet nos fieri paruulos per humilitatem.

Hierem. 23. *Si stetissent in concilio meo* &c. Consulendus ergo Deo

Dominus est, eiusq. consiljs parendum: vt errantes nos ipse in viam veritatis reducat.

Ezech. 33. *Si medicante ad impium* &c. Maximis periculis expositus est concionator: si enim populo scelera non annunciat, peccatorum sanguinem Deus ab eo requiret; si annunciat, metuendum est illi. Rogemus ergo &c.

Prouerb. 18. *Qui inuenit mulierem bonam* &c. Mulier bona gratia est, propter quam relinquere oportet patrem, & matrem. Huic ergo adhareamus.

Ad Col. 4. *Sermo vester semper sit sale conditus.* Sal Deigratia est, sine qua insipidus est sermo. Matrem ergo salis precemur. &c.

Psal. 103. *Fecit lunam in tempora* &c. Sol Christus est; Luna verò peccatorū noctibus, Virgo sanctissima. Illam ergo adæamus.

Esaï. 6. Forcipe tulit Angelus calculum. Virgo Maria Angelus ille est. Comparabit ergo nobis gratiæ calculum, sicut Esaia dicamus: *Va nobis quia viri polluti nos sumus.*

Pro. 14. *Doctrina prudentum facilis* &c. Et quis nā est prudens? Thren. 4. *Ego vir prudens videns paucitatem meā.* Humilis ergo verè prudens itaq. is facile scripturæ sensus percipiet. Nostram igitur tenuitatem agnoscentes Deum adæamus &c.

Prouerb. 15. *Sermo opportunus optimus,* id est qui circumstantijs congruat. Tribuit enim Dominus petentibus, non bonum quodcunq. sed opportunum, quodq. eis profuturū esse videt.

2. ad Thi. 4. *Prædica verbum in sta* &c. Sed quomodo prædicabunt, nisi (vt ait D. Paul. ad Rom. 15.) mittantur? Mitti verò est spiritum à Deo accipere. Ergo spiritum petamus.

1. Reg. 14. Ionathas in saltu fauum mellis reperit, extenditq. summitatem virgæ quam habebat in fauum mellis, & cōuertit manum ad os, & illuminati sunt oculi eius. Ionathas donum Dei, id est cui Deus dedit, contra Philistæos, id est mundum, pugnaturus, in saltum nouæ legis ascendit, & virga orationis fauū gratiæ admouet ad os, interiusq. oculi illuminatur. Si ergo nos lumine gratiæ desideramus illuminari, oratione humili &c.

Thob. 11. Thobias senex per fellis fumum visum recepit. Venit Filius hominis quærere, & saluum facere quod perierat in ma-

quo huius mundi flumine, in quo piscis ille erat antiquus, quē Dominus sua morte superauit, & à quo fel extraxit, id est arma quibus in humanum genus irruerunt; nostramque cecitatem sanauit. Obsecremus ergo eum ut oculos nostros aperiat &c.

Proueb. 16. Cor hominis disponit viam suam, sed Dominus dirigit gressus eius. Quare parum prodest quempiam sibi concionem excogitasse; nisi Dominus cor eius per gratiam dirigat.

Proverb. 10. Qui tantum verba sectatur, insipiens est. Non enim est in sermone verbum Dei. Igitur ne verba tantummodo aures audiant, sed cor etiam res ipsas excipiat &c.

Proverb. 20. Aures audientem, & oculum videntem. &c. Dominus dat verbum predicatori, & auditoribus aures. &c.

Totus ferè Sapiens liber exordijs conficiendis aptus est: monet enim à Deo esse sapientiam omnem petendam.

Item *Iob. 12. 28. 32. 38. & Baruch. 3.*

Eodem etiam spectat liber Ecclesiastici: vix enim in eo perodus reperitur, quæ non possit communibus exordijs inseruire.

Habes iam concionator, exordiorum communium copiam, quam non licet negligere. Nam etsi non ignorem posse alios plura, maioriq; industria elaborata præstare: tamen tenuitas nostra, temporisq; angustia ad meliora edenda locum non relinquunt. Quod si rationem desideras tenere, qua possis exordia communia speciali argumento accommodare: facillimo negotio id facies, per penso rectè subiecto argumento. Ut si dicturus sis de Verbi Dei Incarnatione: facies sic exordium. Cum omnia diuina mysteria non possunt sine lumine gratiæ aut intelligi, aut doceri; tum maxime Incarnationis mysterium quod adeo vires ingenij nostri superat, ut nec angelicæ mentes illud valeant comprehendere. Quod si speciale aliquid habeat argumentum, quod cum exordio communi coherere possit, plenior erit accommodatio. Ut si de virginitate dicturus sis, ita poteris exordium insituere. Misericordia Domini plena est terra. Inter multa beneficia, quæ ex Dei misericordia hominibus proueniunt, illud videtur præstantissimum, quod eis auxilium conferat, quo & animus, & corpus immaculatum

culatum possint custodire. Hoc ergo auxilium mihi hodie no die id eò veli dari, ut quibus decet laudibus virginitatem inter ceteras virtutes sydus fulgentissimum commendare possim.

Hac ergo ratione si diligentiam adhibeas, facile poteris à communibus Exordijs ad ea quæ propria sunt descendere. Sed quoniam de Exordijs iam satis; nunc de alijs concionis partibus dicamus:

De Narrationibus.

Exordium sequitur Narratio, si naturalem orationis ordinem spectemus. Sed quoniam hoc inter Narrationem, & ceteras partes videtur interesse, quod in alijs partibus communia quædam possunt assignari, quæ omnibus ferè concionibus conueniunt; Narratio verò non potest ferè non esse propria, cum ipsum orationis statum, eiusq; partes contineat: proinde nihil est quod de Narratione dici pro præsentis instituto possit. Qui igitur Narrationis faciendæ modum à nobis hoc loco postulauerit, ei caput septimum libri tertij huius nostri operis adlegamus.

Exempla Confirmationum communium.

Narrationem statim sequitur Confirmatio. Parum enim videntur habere firmamenti quæ narrantur, nisi statim confirmatio adhibeatur. Possent autem hoc loco innumerabiles adferre rationes, tum ad veritatem Fidei confirmandam, tum ad persuadendam virtutem: quia tamen tota sacra scriptura, ceteriq; libri sancti, & pij, atque etiam Philosophorum monumenta huiusmodi confirmationibus referta sunt, nonnullas tantum hoc loco indicabo.

Ad Rom. 6. Humanum dico propter infirmitatem &c.

Iohan. 5. Si testimonium hominum accipitis. &c.

3. Reg. 18. Si Deus est Dominus sequimini eum &c.

Denique huiusmodi confirmationibus scatet scriptura, sca-

tent libri sancti : quos qui diligenter euoluet, singulasq. confirmationes in locos communes conferet, thesaurum sibi ad confirmandum aptissimum comparabit.

Exempla Confutationum communium.

Eiusdem artis est sua confirmare, & aliena refellere. Quapropter concionator non solum debet confirmationes in promptu habere, sed quæ vel Fidei aduersa sunt, vel bonos mores coram promptu refutare. Confutationem autem copiam parabit, si ea omnia diligenter euoluat, in quibus diximus confirmationes contineri. Nam sacra Biblia, sanctiq. Doctores, libri pij, atq. alij, magnam supeditant confutationum copiam.

Esai. 1. *Cognouit bos possessorem suum.* &c.

Hierem. 5. *Quid debui facere vineæ meæ, & non feci.* &c.

Ezech. 16. *Peius Israël quàm Sodoma peccauit.* &c.

1. Corinth. 5. *Omnino auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter gentes.* &c.

Lucæ 21. *Si cognouisses & tu.* &c.

Charta me deficeret, si eas quas possem confutationes adducerem. Quare de hoc iam satis.

De communibus Epilogis.

Præfatiuncula.

Poterunt concionatores locorum communium subsidio etiam uti ad Epilogos conficiendos. Sed præmittendum est, debere Epilogum concionis generi conuenire. Siue enim concio in confirmandis Fidei dogmatis, siue in virtute afferenda, vitioq. oppugnando, siue in laudatione : siue in vituperatione versetur, eligendi erunt communes Epilogi, qui appositè cum concione cohæreant. Sumantur autem Epilogi (quemadmodum de Exordijs diximus) vel ex testimonio, vel ex figura, vel ex simili, vel ex quouis alio argumento.

Valent

Valent etiam ad Epilogos argumenta ab effectis; præmio scilicet, aut pœna: item à pulchritudine virtutis, & peccatorum ignominia. Effundendæ etiam erunt in Epilogis exclamationes ad Deum, ad Angelos, ad homines, ad dæmones, & ceteras creaturas; itemq. obiectiones crebræ, atq. comminationes pœnarum. Deniq. si vlla pars concionis est, in qua debeat concionator amplificare quæ docet, hæc maximè tota amplificatione debet constare. Subijcimus autem hoc loco quædam Epilogorum exempla, ut ex his possint facile concionatores alia inuenire, & in suos commentariolos referre.

Exempla Epilogorum communium.

Psal. 4. *Filij hominum vsq. quò graui corde.* &c.

Prouerb. 1. *Vsquequo paruuli diligitis infantiam.* &c.

Prouerb. 5. *Nedes alteri honorem tuum.*

Prouerb. 6. *Vsquequo piger dormis.*

Esai. 40. *Nunquid non scietis.* &c.

Psal. 118. *Maledicti qui declinant à lege tua Domine.*

Matth. 25. *Qui bona egerunt.* &c.

Ecclesiast. 7. *Deum time, & mandata eius serua.* &c.

Ecclesiast. 7. *Quæ præcepit Deus, illa cogita semper.*

Esai. 45. *Conuertimini, & salui eritis omnes fines terræ.*

Esai. 46. *Mementote, confundimini, reddite præuaricatores ad cor.*

Hierem. 6. *Erudire Hierusalè, ne fortè recedat anima mea à te.*

Hierem. 8. *Nunquid qui cadit non resurget?*

Hierem. 13. *Audite, & auribus percipite.* &c.

Ibidem. *Væ tibi Hierusalem non mundaberis post me.*

Ad Roma. 6. *Quem fructum habuistis.* &c.

Threu. 3. *Scrutemur vias nostras.* &c.

Psal. 40. *Hodie si vocem eius audieritis.* &c.

Psal. 118. *Cogitavi vias meas.* &c.

Deniq. tota sacra Scriptura Epilogis potest deseruire, modo curet concionator ea amplificare quæ desumit.

Figuræ

Figuræ item, quemadmodum diximus, ad Epilogos erunt accommodatæ. Extat enim figura Rachelis, & Lig cum Jacob ab euntium; qua monemur nihil in hoc mundo reperiri, quod verè nostrum sit, nostrasque dititias in Iesu Christo repositas esse. Figura item Ruth, quæ cum patriam, in qua nata, & educata fuerat, reliquisset, socrum Noemi sequebatur. Quo monemur mundum relinquere, legemque Dei dulcem sequi. Reliquit item Abraham patriam, & parentes. Non enim in hoc mundo permanentem habemus civitatem: Deoque non mundo nati sumus.

Iuuabit etiam hunc locum, si rationibus quibusdam, quod volumus persuadearum. Ut: Nonne satis hætenus à vobis peccatū est? Restat ergo iam, vt reliquum vitæ tempus, quod an breue futurum sit nescitis, totum Domino consecretis, peccata detestemini, Dei misericordiam inaploretis, aures vestras illi vocanti aperiatis. Si conuertuntur alij, & ad meliorem mentem Dei beneficio reducuntur, nonne poterit Deus vos quoque ad statum optimum reuocare? Sed dicetis, infirmos vos esse. Rectè verò: sed potest Deus vobis robur, ac virtutem tribuere. Testis est Dauid, quem Dominus, ex rege adultero, & homicida, regem fecit sanctissimum, & omnium regum exemplar insigne. Testis Matthæus, quem ex Publicano in thelonio sedente Apostolum fecit insignem, & Euangelistam clarissimum. Testis Paulus, qui ex persecutore fidelium, repente infidelium prædicator effectus, innumerabiles gentes ad Fidem Christi reuocauit. Testes denique sunt omnes Regionēs, in quibus quotidie Dominus (quæ illius benignitas est) misericordiam suam copiosissimè ostendit. Quis igitur tot, tantisque exemplis non commouetur? O infelices illos, qui Dominum recipere nolunt; O dissoluta peccandi consuetudo; Adeone homines insani erunt, vt pro nihilo vitam æternam amittant, acerbissimosque luctus comparent. Qui homini roganti obtemperas, cur Dei voluntati resistis? Valent apud te plurimum amici, impetrant facile à te quæ cupiunt; & Christum Iesum, qui te per passionem

acerbam

acerbam, & mortem ignominiosam à potestate diaboli eripuit, qui te potest ad tenebrosa diaboli regna relegare, ita contemnis, vt contra eius voluntatem omnia tua facta ad Demonis, Carnis, & mundi voluntatem componas?

Denique nihil est quod ad virtutem persuadendam, aut ad vitia detestanda possit afferri, quod non sit Epilogis accommodatissimum.

Septimi libri Peroratio.

HAbes iam, amantissime Lector, breuia quorūdam Promptuariorum initia: quæ & augere tu potes, & ex ijs, aliorum quæ à me non traduntur, conficiendorum, artem colligere. Nos enim exhibere omnia nequaquam potuimus; cum & liberum postulent hominem, & tempus ab occupationibus feriatum. Quod quidem cum mihi minimè concedatur; factum est, vt inuitus penè, ac multorum, efflagitationibus coactus, hos duos posteriores huius operis libros, scilicet septimū & octauum, superioribus addiderim, quibus meum iam quodammodo pensum videbar absoluisse. Extat Bibliorum thesaurus, ex quo nā mediocrem habere poterunt promptuaria accessionē. Extat & alius thesaurus concionatorū, quem nuper doctissimus, mihi que amantissimus Pater Truxillus Dominicanus, non sine maximo concionatorum fructu, in vulgus emisit. Euāgelicarum etiam institutionum liber extat Petri Garcia à Galarza, qui primum promptuarium iuuabit. Denique permulti alij circunferuntur libri, quos si attentè legeris, materiam tibi ad concionandum subministrabunt.

Interim tamen fructu hoc nostro tenui labore, & nostræ inopiæ ignosce, meque iam senio confectum, & tot laboribus, & negocijs distractum, tuis orationibus Deo Opt.

Max. commenda.

Libet octauus

LIBER OCTAVVS IN
QVO DE VSV, ET EXERCITA
TIONE HVIVS ARTIS
differitur.

PRÆFATIO.

VÆad concionandi artem pertinent libris superioribus sumus persequuti: quibus concionatori aditum aperuimus ad concionem aggrediendam. Sed quoniam omnes artes exercitatione perficiuntur; antequam huic operi manum extremam imponamus; visum est mihi, hoc ultimo libro de huius artis exercitatione disputare. Postquam enim libro 2. 3. 4. & 5. concionatori arma subministrauimus; 6. verò & 7. ceteras res ad prelium committendum parauimus; oportet nunc vt eum consilijs iuueamus, quò possit certius victoriam reportare. Tot enim periculis, tot incommodis expositus est is, qui multitudinem, maxima ex parte imperitam, conatur ad perfectionem Euangelicam deducere, vt quamuis multi de hoc argumento disceruerint; non tamen hæc nostra opera inutilis, sed admodum fructuosa debeat existimari. Quid enim prodest rationem inueniendi concionem probè tenere, ceteraq. artis præcepta percipisse; si artem, cum opus fuerit, nescias in vsum reuocare? Neq. enim solùm artis ratio habenda est; sed prudentiæ methodus tenenda, vt omnia loco, tempori, & alijs rei conditionibus cõueniant. Iam igitur quoniam hæc pars tota ferè prudentiæ est, septem capita præcipua continebit: in quibus concionatorem de ijs rebus admonemus, quæ ad suum munus rectè abeundum videntur quàm maximè spectare. Primo loco de præparatione concionatoris dicemus: Secundo explicabimus modum concionis excogitandæ: Tertio eius conficiendæ rationem aperiemus: Quarto ostendemus quid cum eam confecerit, præstare

præstare concionator debeat: quinto demonstrabimus qua ratione illam de superiori loco recitaturus sit: sexto præscribemus, quid vbi concionandi finem fecerit, toto reliquo die eam facere oporteat: vltimo tandem exercitationes concionatori congruentes persequemur.

Capit. I. De Concionatoris præparatione.

QVod ad præparationem concionatoris attinet, consideret primùm concionator, se ad celsissimum, & sanctissimum munus vocatum esse: oportereq. vt talem se præbeat vitæ, & moribus, qualis suscepti muneris ratio requirit; vt cùm Paulo possit dicere: *Observate eos qui ita ambulant sicut habetis formam nostram*. Si enim idoneus non est ad tantum munus exercendum; caueat ne dicat Dominus: *Non mittebam Prophetas, & ipsi currebunt*. Orationi ergo seriò vacare debet, corpusque suum affigere: hisce namque medijs Patres sancti, à Deo interiùs illustrati, sagittas acutas in auditorum corda transmittabant. Sacram deinde scripturam, & sanctos Patres sedulo debet euoluere: vt vt sanam doctrinam, omni gladio ancipiti penetrabiliorem hauriat, & ebibat: sic enim fiet, vt cùm eadem populo annunciabit, maiorem vim ad persuadendum obtineat. Præterea eos libros, qui ad pietatem pertinet, siue illi antiqui fuerint, siue recentes, perlegat sæpe; eligens ex ijs, qui passim circunferuntur, præstantiores. Ad hæc, sit eius consuetudo cum viris sanctis, & senioribus; eosque loquentes de rebus sanctis, & ad populi ædificationem spectantibus, audiat libèter. Retineat verò in colloquijs, & sermone, doctrinæ grauitatem, & sinceritatem, vt sana, & irreprehensibilis phrasis in naturam conuertatur. Quod assequetur facile, si scripturam sacram assiduè meditetur. Et quoniam munus hoc supernum est, atque diuinum; certò sibi debet concionator persuadere, plura diuinitus à Deo data, quàm humano parta studio, sibi necessaria esse, vt hanc possit sustinere prouinciam. Vt enim hoc munus ad Christi gloriam, & Ecclesie:

Ad Phi. 3.

Hiere. 23.

clesiæ ædificationē vehemēter pertinet: ita, permititente Deo, acrius dæmones pugnant, dolo scq. machinātur, ne concionem effectus exoptatus consequatur; tantoq. illū conātur impedire magis, quantō censent christiano populo fore fructuosiorē. Multam igitur noctis partem debet concionator excubare, gratiamq. à Deo instantissimè petere. Atq. utinam ad hanc gratiā petendam, orationem quandam in promptu quisq. haberet, qua à Deo per Iesum Christum illustrationem intellectus postulare. Fieret enim ut Deus, qui fidelis est, neq. se ipsum potest negare, illi omnia liberalissimè concederet, quæ ad sanctum Euangelium populò rectè annūciandum necessaria sunt. Iam verò quod ad peccatorum attinet remissionem, supplex à Deo veniam debet concionator petere: ita ut de commissis vehementer doleat, firmissimèq. statuat nullum se amplius, Deo auxiliante, commissurum. Sanctum enim est concionandi munus, atq. ita non nisi sanctè tractandum. Hactenus ergo de preparatione ante concionem faciend: anunc aliud caput aggrediamur.

Cap. II. De ratione excogitandi concionem.

Concilio excogitabitur cōmodè, si cōcionator quæ dicenda erūt, ordine congruēti in cōmētariolū referat. Quod nō debet absq. oratione præuia efficere. Si enī aliq. opus est, in quo mētē ad Deū æpius attollere sit necesse, illud maximè est sacra cōcio. Quare si libri sacri ad cōcionē excogitandā euoluēdi sūt, oratio antecedit oportet: si statutus aliquis, aut scopus cōcionatori eligēdus, nō nisi præuia oratione id fieri debet: si Ecclesiæ spiritus est populo explanādus, rogare oportet Dominū, ut congruā exhibeat concionatori doctrinam. Deniq. nihil excogitandū est, quod oratione imprimis à Deo postulari non debeat. Excogitanda item erunt loca vtriusq. Testamenti, ac præferim Prophetarū, & B. Pauli, quæ ad confirmandum concionis statum, & ad eundem amplificandum conducunt. His accedent sanctorum Patrum testi-

stimo

stimoniam, & argumenta ab exemplo, vel à simili, vel alia huiusmodi, quibus tota concio solet illustrari. Hoc tamen vnum maxime laborandum, ut scripturam scriptura interpretemur, eaq. sæpe utamur. Nihil enim est quod ad populi ædificationē possit pertinere, quod ex scriptura non corroboretur. Atq. ut vno verbo, quæ ad concionem excogitandam pertinent absoluantur, rectè concionem excogitabit, qui inuentionis artem probè fuerit assequutus.

Capit. III. De ratione componendi.

concionem.

Non minore op^o est industria in disponēdis quæ inuenta sūt, quàm in excogitandis. Quare postquā cōcionator excogitauerit ea quæ cōcioni suæ visa fuerint accommodata super sit ut manus operi adinoueat, & quæ rudimenterua incōmētariolū cōgessit, apta methodo distinguat, omnē tētās (si necesse fuerit) dispositionis rationē, ut quæ aptiorē viderit eligat potissimum. Postea verò, excogitata, & cōpositā cōcionem cōscribere debet, ac præsertim exordium & epilogum: magnum quippe inde emolumentū consequetur. Multa siquidem interscribendum corrigenda occurrent, multa immutanda, quæ nisi scriptis mandarentur, minimè forsan possent animaduerti. Cui accedit, quod scriptio eiusmodi, memoriam maximè opere iuuat. Demum verò vbi hic labor absolutus fuerit; consequitur, ut ea quæ excogitata, disposita, & conscripta sunt, memoriæ mandentur. Quo tamen loco, caueat cōcionator, ne si (ut accidere solet) excogitata tibi tua arideant, inani intumescas elatione, aut si displiceant, animo cadas. Quænam modum enim neque in proprio labore, & diligentia, fiducia collocanda est; cum non semper propriæ voluntati exitus respondeat: ita neque de concionis fructu desperandum est, si minus quæ excogitata sunt, probentur. Quare humiliter nos in hoc gerere debem^o: hoc est, quod nostri muneris est, accuratè præstare: reliqua verò omnia Deo præstāda relinquere.

Sed ali-

Sed aliquis occinet fortasse: Tantusne mihi in conficienda concione subeundus est labor? Tantus certè. Quis enim est, qui dignam Deo concionem facere, rem esse facilem audeat existimare? Profectò qui Dei nomine loquuturus est ad populum; quiq. publicè dicturus est, Hæc dicit Dominus: hunc dubitari non potest, maximum quoddam, & difficillimum obire munus. Quare necessaria illi hæc sunt omnia, quæ hæcenus tradidim⁹: quæ vos, lectores, ne vestris excidant mentibus, obtestor.

Sed libet nonnulla hoc loco in memoriam reuocare ex ijs de quibus satis multa lib. 5. ubi de diuersis concionum generibus egimus, dicta sunt. Plura namque sunt ad illud præsertim concionis genus obseruanda, in quo, Euangelicæ historie succinta narratio, exordij vice præponitur. Nam si aliquantò longius est Euangelium (qualia sunt, Euangelia Samaritanæ, & Lazari) conceptis verbis id narrandum est, & in pauca conferendum: eiq. vel aliqua, si occurrant, acutè, & doctè excogitata, permiscenda; vel dogma aliquod, aut communis locus, breui proponendus, vt rei, aut rebus in concione tractandis, commodus locus relinquatur. Semper autem Euangelij scopus præsertim inuestigandus est; etiam si plura sint, quæ velit concionator explicare. Quanquam Euangelij scopo, aut Ecclesiæ spiritui omnia accommodare non est necessarium: sæpe enim propter vnum duntaxat verbum, ab Ecclesia Euangelium proponitur. Ceterum quæ ratione sint in quouis genere disponendæ conciones, ad artem potius pertinet, quam ad vsum: nos autem nunc de artis vsu tantummodo loquimur.

Nihilominus tamen, vt in promptu habeat lector, quæ iam lib. 3. 4. 5. tradidimus, ea que facilius ad præxim redigat, hæc modò accipiat.

Quo pacto conficienda sint exordia, suo loco dictum est: ubi à testimonio, à simili, ab exemplo, à figura, ab Euangelij expositione peti posse docuimus.

Deinde ubi insinuatus est in exordio orationis status, diximus

lij expositione peti posse docuimus.

Deinde ubi insinuatus est in exordio orationis status; dixim⁹ necessariū esse, vt in Narratione tota rei in cōcione tractandæ summa proponatur, sumpto initio à simili, siue à figura, siue ab alicuius propositione quæstionis, siue aliunde, ita vt scopum concionis Narratio contineat.

Adhæc (vti etiam diximus) cōfirmatio debet esse grauis, valida, æruosa, aptè digesta, distincta, perspicua, integra, nihil improbatam prætermittens, plurimum deniq. roboris habens. Si militer confutatio futura est acris, sed mitis; futura est etiam seuera, pudica, & modesta, dū nō solum oblati respondet obiecti onibus, sed in peccata etiā inuehitur. Neq. verò solum peccata detegat cōfutatio, sed qua ratione declināda sint etiā doceat; atq. ad virtutes cōtrarias aditū aperiat; ita, vt & peccatoribus timorē incutiat, & virtutū desiderium in eorum animis excitet. Vnde fit, vt cōtinere debeat cōfutatio quedā verba, ignita cuiusdā caritatis plena: ita vt accensa potius amore viscera, alieniq. mali cōmiseratione cōmota, quam iracundiā, odiumq. in peccatorē præferat. Sed inesse illi debet acerbicatis non nihil: quod non tā intorua quadam actione, quam in rationum pondere sit positum. Licet enim necessaria sit (nostris præsertim temporibus) eiusmodi actio, ad torpētia quedam corda excitanda: tamen cauendū est, ne modestiæ limites egrediamur. Duo itaq. imprimis in confutatione fugienda sunt. Aliud est, ne ita exilis, & languida illa sit, vt ridicula videatur, vel quandam peccandi occasionem peccatoribus præbeat, qui peccatum frigidè reprehensum, non esse magnū malum fortè arbitrabuntur. Aliud verò est, ne vel impatientia, vel crudelitas, vel præcipitatio, vel iracundia, ineptus de increpandi modus in concionatore notetur. Cum patientia enim, & doctrina, cum sancto zelo, ira que modesta progredi oportet.

Deniq. de Epilogis etiā actum à nobis est: in quibus est curandum, ne frigidam tantummodo rerū, quæ dictæ sunt, repetitio nē contineat, aut verbis prorsus eisdem, quæ antea dicta sunt, cōstentimmodò in ijs curandum est maximè, vt res maneat au-

ditorum animis infixæ Sed esse debent præterea Epilogi suaves, efficaces, perspicui: itemq. debent consolari, commouere, docere, atque conuincere.

*Cap. IIII. De confecta Concione cum Deo
conferenda.*

Rædictas partes, quarta iã in ordine subsequitur, neq. illa quidẽ vllò modo prætermittenda. Igitur constructã concionẽ, ò cõcionator, ab initio vsq. ad finẽ genibus flexis corã Deo Opt. Max. quasi eam ipsi recitans, proponere, illumq. supplex ora, vt clementissimas tibi suas aures adhibens, suum iudicium interponat: & te doceat, an quæ excogitasti, ipsi grata sint, & an vtilitatem aliquã sint populo adlatura. Vbi verò consciencia tua bonum tibi redderit testimonium; maiori conatu Dominum obsecra, vt tibi præsto sit, ad ea quæ pro illius gloria excogitasti, in eiusdẽ etiam gloriam pronuntianda, vt labor iste tuus sit ipsi gratus, cunctis verò auditoribus, atque ad eò ijs, qui ipsos auditores, concionem recitantes sint audituri, vtilissimus. Ad hæc, sũmis precibus contende, vt linguam tuam Dominus regat; orationis tibi aptum, & accommodatum genus tribuat: & inter concionandum alia suggerat, quæ Christianorum cordibus maximæ sint vtilitati futura. Facere autem potes orationem similem illi, de qua superius diximus; scilicet qua in exordio cõcionis; petiturus es coram populo gratiam. Nam per Mariæ semper Virginis intercessionem petenda semper gratia est, vt & excogitentur dicenda, & excogitata, Dei spiritu pronuntientur; & alia noua vtiliora, & efficaciora vnà cum sancto dicendi modo diuino munere tribuantur. Qui verò parũm vsu, & exercitatione concionandi valet, non tantũm secum tacitus quæ dicturus est, coram Deo attentè meditetur, sed etiam singulas voces, integrasque periodos perpendat; vt nihil concionatoris persona indignum proferat. Quod maximè obseruare debet is, qui naturæ impulsu, zelo, & feruore, flagrat: scilicet
vt sib

vt sibi temperet: nemq. is qui numquam ad dicendum prodijt. Sicut enim tyrones, antequam ad pugnam accedant, indigent iugi, & assidua exercitatione: ita in hoc spiritali certamine, oportet concionatores novos, multis exercitationibus, & tamquam prolusionibus instrui, & preparari.

*Cap. V. De modo in ipsa Concione
seruando.*

Am aggrediamur quintam partẽ nostro instituto magis propriã, & oppidò necessariam: in qua modò quẽ in concionibus habendis cõcionator seruare debet, est tradendus. Cuius rei cognitio accurata, cùm tã necessaria sit ad multos errores vitandos: hunc ordinem mihi obseruandum in ea præscripsi: vt vitia quæ in concionibus notari possunt, & pericula, quæ ipsis concionatoribus imminẽt enumerẽ: atq. consilia, & admonitiones quãdã, quibus vitia illa, & pericula declinari possint adiungam. Quod si ea quæ dixerò, breuius quàm oporteat, & minùs exacto ordine perstrinxero: ignoscite mihi, angustia tẽporis, & præpropera quorũdã typographiã vrgẽtiũ festinatione, oppresso: præsertim cùm manifestũ sit, huius tractatus fructum, non tam ex ordine, & disputationis serie, quam ex ipsis consilijs, & obseruationibus pendere.

De vitijs Concionatorum.

Igitur vitia illa, quæ (vt verum fatear) tum in me, tum in alijs concionatoribus deprehendi, hæc sunt potissimũ.

Sæpe in reprehendendis peccatis exardescimus, & veluti extra nos ponimur: vnde fit, vt neque veniat in memoriam, neque vacet nobis, ad virtutis studium auditores excitare; & dum æst i orationis hũc illũc ferimur, sæpe eadem omninò verba repetamus; sæpe etiam histrionice, & non graũter,

V 2 vt vi-

vt virum pium decet, agamus.

Solemus etiam aliquando auditorum vitia diffinulare, aut certe ita remissè, & leniter reprehendere, vt satius quidem futurum esset, si omninò taceremus.

Aliquando etiam ipsi nos laudamus; nostras cogitationes, aut meditationes, non antea vsquam auditas, aut lectas, sed novas esse proferentes; indeque nobis attentionem conciliare conantes.

Præterea nonnumquam Hæreticorum ac Iudæorū nomina in cōcionibus frequētius, quàm par est, repetimus; vel auditoribus plus iusto infidelitatem comminamur.

Ad hæc, spiritalia quædā grauias, & apud viros sanctos subtilia negligimus; & quæ pia, & acuta in scriptura, & in Sanctis ipsis sunt, prætermittimus, vel obscurè tantum, ac ieiunè tractamus; dum ijs solùm, quæ ab scholasticis, aut alijs similibus auditoribus traduntur, sumus intenti.

Ferocia potius, quàm testimonijs, aut rationum vi aduersus peccata sæpe insurgimus.

Digressiones interponimus nimis longas; atq. prætermittimus illas, quæ tamquam rei præsentis propria excogitauimus, ad alia quæ se nobis aliunde offerunt, transimus: quibus asserendis neque testimonia suppetunt, neque rationes, neque aliud deniq. quidquam ex ijs, quibus persuaderi homines solent.

Nonnumquam tardè, ac lentè nimis agimus: nonnumquã verò nimis concitatè.

Vocem quandoque nimis extollimus, quandoque verò remittimus: quorum alterum aures offendit, alterum verò nec attingit quidem.

Indecorè sæpe agimus, atq. immodestè, vt pyrricharios vel gladiatores referre videamur.

Vociferamur abs re sæpissimè: quippe quia vel vehemētiorē vocis sonum materia de qua tractamus non exposcit; vel si exposcat, tamen Stentorea quædam vocalitas, qua vtimur; nulli est omninò materiæ accommodata.

Exordia sæpe facimus breuissima; sæpe prolixiora.

Narra

In narratione vagamur, neq. distinctè, perspicuè, atque apta cum ratione id de quo sumus dictur i proponimus.

Confirmationes facimus parùm efficaces: Confutationesq. item infirmas, ac imbecillas.

In Epilogis, cum prolixiores quàm par est, simus; tamen solum quæ dicta sunt repetimus, nihilque auditorum animos cōmouemus.

Immoramur in manifestis; vt difficilioribus, & necessarioribus integrè explicandis locus reliquus non sit.

Nonnumquam eo vocis modulamine, ac veluti canore vtamur, vt non quidem concionari, sed aliquam canere cantilenã videamur.

Euangelium non ad populi vtilitatem, sed ad eruditionis nostræ, si qua est, ostentationem exponimus.

Sæpe quodam pio zelo commoti, eadem in vna, eademq. cōcione ineptè refricamus: sæpe autem contrà, nostræ laudi inservientes, cum idem repetere oporteat, facere id erubescimus, ne ab auditoribus vitio nobis detur.

Nonnumquam ipsi, nosmet prædicamus; verbumq. Dei, vt B. Paul. ait, adulteramur.

Ceterum quis est, qui possit omnia, quæ in concionatoribus deprehendi possunt vitia, oratione complecti?

Præstat ergo iam, vt, his omissis, ad ea tradenda cōsilia, quibus hæc vitia declinari possint, sermonem cōuertamus. Nam ex ijs, quæ diximus, quæq. dicenda restant, quæq. à suis vnusquisque amicis admoneri potest, non erit ei difficile, vitia, si quæ inter concionandum admittere solet, animaduertere.

Igitur primùm in genere constituimus, ea vitia, in quæ cōcionantes labimur, magna ex parte inde existere, quòd corde non simus satis mundo, ac mortificato; vel corpore non satis macerato; vel animo neq. piæ lectioni, neque sanctæ orationi verè & omnino dedito, vel quòd eam orationem, quæ ante excogitandam, & componendam concionem necessaria est, prætermittimus, ac illa quæ in superioribus de tota hac re tradita sunt præcepta contemnimus; vel quòd plura, quàm par

V 3

fit

sit, dicere eonamur, neq. ijs potissimum contenti sumus, quæ futura videntur vtiliora.

Hoc constituto, erit veluti summum quoddam consilium, vt ea præsentur omnia, quæ, cum christiani concionatoris vita, studijs, & exercitationibus conueniât: quod & toto hoc nostro opere millies repetimus, & adhuc etiam, atque etiam repetere non grauamur; nimirum; vt ne id nobis excidat, quod toties, & tanto cum animi affectu identidem commendatur.

Præterea sit secundum salutare consilium: eo præsertim die, quo concionaturi sumus, silentium seruare; & ab omni humana occupatione ante concionem abstinere; atq. ea tantum quæ dicturi sumus, meditari: item ad Templum congruo tempore, cum oculorum, totiusq. corporis modesto, humili, & graui quodam habitu accedere: & demum, ante concionem Sacrum facere, ita vt paulò ante concionem absoluto Sacro, Christum Dominum intra pectus habentes, eiusq. præsentia accèssi, multò aptius, & vehementius concionemur.

Aliud consilium multiplex est, hæc q. maximè capita complectitur. Sit concionator in loquendo cautus, & modestus. Cautus quidem, ita vt si verba profert non nihil ambigua, quæ ad prauum possint sensum detorqueri; illa explicet, sensumque catholicum amplectatur, impium verò reiiciat. Modestia verò, & in vocis sono, & in corporis situ, & motu, & in modo dicendi seruare debet: miserationemque potius, quam rigorem præferre; ac rationibus magis innitens, quam iniurijs concitatus, ac veluti furore quodam, & iracundia percitus, peccata reprehendere. Nam etsi scimus Christum Dominum in Pharisæos acriter inuectum fuisse: tamen nullus credet, cum ipse id faceret, aliquam præfetalisse iracundiæ, aut vindictæ speciem; quinimo præ dolore nimio ex Pharisæorum cecitate suscepto, in acris illa verba prorupisse. Quod velex eo apparet, quod voce illa, *Wæ*, dolorem significante, sæpe vtitur. Decet verò Christianum concionatorem, cum de peccatoribus verba facit, se in eorum etiam numerum referre; cum

verò de

verò de sanctis, & iustis, in tertia persona loqui: hæc enim sancta humilitas populum edificat.

Deinde conducit maximè, inter concionandum, publicè pro auditoribus orare: videlicet vel ad Dominum, vel ad sacram Virginem, vel ad Angelos, ac Sanctos oratione conuersa: item quæ cælum ipsum quandoque, & terram in testes appellare. Ad hæc mouere solet maximè, epiphonematis, atque exclamationibus (parcè tamen, & non sine modo) vti. Tū oportet prudenter exordiola, transitiones, & epilogos interponere: ita tamen, vt caueamus, ne eadem repetentes, prolixi videamur. Nam etsi repetere eadem, sæpe auditorum vtilitas cogit: tamen alio atque alio vocis sono, alijsque verbis, & nonnulla etiam facta additione, id est faciendum.

Præterea conuenit obsecrare auditores, vt quæ dicimus beneuoli excipiant: itemque vt pro nobis Dominum precantur, quò vtilius ipsis diuinum verbum exponamus.

Vtile est etiam exempla nostræ ætatis in medium adducere: hæc enim, vt quæ sensibus patent, multò se magis cordibus insinuant, & auditores multò magis mouent.

Hyperbolis parcissimè, & cautè est vtendum.

Res creditu difficiles, aut grauissimæ, nunquam (vt alio admonui loco) absque testimonio proferendæ.

Vtile est sæpe ea quæ dicimus attemperare his vocibus: quodammodo, quadatenus, vt vulgo dici solet. Alioqui enim, quæ dicimus, sunt sæpe calumnijs multòrum, præsertim improborum, exposita.

Si vehementiori aliquo impetu feraris: contine te, & apoplepsi vitare: quæ est dicendi ratio vtilissima, & efficacissima. Quare iterum, atque iterum eam omnibus commendam velim: sed ijs maximè, qui ardentiori zelo flagrant. Nam vbi exardescunt vehementius, multa illis è memoria excidunt, multa præmittuntur vtilia, alia vero dicuntur, quæ dixisse nihil oportebat.

Vtile est inter concionandum alloqui aliquando Deum, vel sacram virginem, vel Angelos, vel Sanctos, hominesque omnis

generis, siue pios, siue impios: immò & nonnumquam ipsos Demones; scilicet ea quæ dicuntur, illis proponendo; illosq. in testimonium vocando; aut iudices etiam constituendo.

Ad poenitentiam sæpe incitandi sunt homines exemplo Christi, & Ioannis Baptistæ, qui poenitentiam prædicarunt.

Item inuitandi summoperè sunt ad amorem Dei.

Non solùm peccatores deterrendi sunt; sed pigri, & segnes etiã excitandi; timidi animandi; afflicti consolatione reficiendi.

Oportet diligenter curare, vt cum vel personam, vel rem nominamus, accommodata illis adiungamus epitheta, seu attributa.

Describere oportet nonnumquam impiorum, & iniustorum verba, cogitationes, & opera: vt illos detestemur, hos verò extollamus. Sed cum grauitate vtrumque præstādum est; ita vt vbi eorum dicta, vel facta referuntur, actio moderata seruetur.

Infernum, Purgatorium, Gloria cælestis, Mors, Iudicium, & Christi Passio, in quibus ad mouendum plurimùm inest, sunt inter concionandum insinuanda.

Vbi occasio incidit, qua de rebus Fidei sit agēdum; eæ sunt, vt certæ, & infallibiles statuendæ; &, si periculum ex obscuritate timeatur, explicandæ. Pugnandum verò est contra hostes Fidei: sed prudenter; vt magis stabiliatur veritas, quàm falsitas impugnetur; nisi fortè id pertransennam, & manifestissimis adductis rationibus, fiat: alioqui enim periculum imminet, ne indocti, & rudes, vel errores imbibant, vel scandalum patiantur.

Fugiendæ sunt actiones poëticæ, ridiculæ, & iocosæ. Vnde imitari, inter concionandum, earum personarum actiones, quarum referimus verba, vel rarissimè, vel numquam decet concionatorem. Itaq. dicta, vel facta, pro natura rei, vel gaudentes, vel dolētes, modestè semper narrare debemus.

Deplorare peccatorum vicē possumus nonnumquam, per interiectionem, væ; vt fecerunt Prophete, & Dominus ipse, atque etiam Apostoli: viris autē iustis similiter possumus congratulari.

gratulari. Quam ad vtramq. rem cōfert referre verba ex ipsa Scriptura sacra petita, quibus peccatorum maledictiones, & probra, atque iustorum benedictiones, & laudēs continentur.

In testimonijs, & similitudinibus afferendis, cauere concionator debet, ne sit nimis multus. Quòd verò attinet ad testimonia, aliqua sunt sermone latino proponenda, plura verò sermone vernaculo declaranda: item aliquod ex ijs accuratè expendendum, cetera obiter, & succintè, sed integrè, & clarè enarranda, summis tantùm capitibus indicatis. Est verò vtile, loca ex quibus testimonia sunt petita, notare.

Similia verò ne sint nimis vel alta, vel infima; sed mediocria. Itemq. neque latè nimis, neq. nimis breuiter explicētur.

Phrasis propria sit, pura, & nitida, neque affectata. Nam vt sermo rusticus, sic tumidus, grandis, & omninò quibuslibet oratorijs flosculis aspersus, dedecet concionatorem. Quare si naturâ vel arte is eloquens sit, sequatur ductum naturæ, ita tamē vt sibi ab affectatione caueat: si verò est rusticus, ex Sanctorum simul, ac doctorum hominum imitatione suum emē dare vitium conetur.

Nolit concionator vniquam phrasim, aut actionem propriam in alienam mutare. Si enim Ieremias proprium omitteret spiritum, & Esaia vellet fieri per similis; neque terreret, neque alliceret. Retineat ergo vnusquisque quod à Domino accepit: neque si ad mediocrem concionandi modum vocatus est, credat se posse, vlla humana industria, ad summum peruenire. Non enim id litteræ præstant, non ars vlla humana; sed sola vocatio diuina. Quare neque illi quidquam perficient vniquam, qui si alienas conciones memoriæ mandauerint, vt tamquam suas proferant; putant se maximos concionatores euasuros. Hi enim non minùs ineptè faciunt, quàm qui exiguo corpori magnas aliquas vestes accomodant. Quamquam non eò hæc a me dicuntur, quòd in concionandi munere, imitationem plurimùm valere negem.

Consilia hæc omnia eo spectant, ut rectè concionator dicat,

cat, neque vel in actione, vel in oratione quidquam admittat tanto munere indignum. Sed his omnibus alia sunt addenda, quorum est utilitas ad omnia concionatoris obsequenda munera non medioeris.

Primum igitur fingere sibi debet semper, & ubique, concionator, omnis generis auditores, suæ concioni interesse: scilicet calumniatores, ac seueros iudices, illosque acutos, & doctos; atque adeo fortè nonnullos hæreticos occultos: item ex viris pijs permultos, vel incipientes, vel proficientes, vel in spiritu exercitados: alios etiam, qui pulchra, & acuta audire cupiunt; nonnullos rudes, quos necesse est erudire: alios maleuolos, qui omnia quæ audiunt solent in deteriorem partem interpretari: quosdam qui sæpe eius concionibus interfuerunt, alios, qui nunquam eum audierint concionantem. Quod ubi secum imprimis cõstituerit: eam animo rationem inibit, vt omnibus, quoad facere possit, satisfaciat. Præterea existimabit Deum ipsum adesse; & multos Angelos; itemque malos spiritus, qui illum obseruent. Sic enim fiet, vt coram Deo reuerenter agens, & ab inimicis sibi cauens, circumspectè procedat.

Si quando accidat, vt quæ iam alias dixit, sint ei aliqua ex causa repetenda: periuadere sibi debet, adesse multos, qui eadem illa iam ab eo audierint; itaque debet cauere, ne illis molestus, aut prolixus videatur. Sed & curare etiam debet, ne dum ab hac sibi auditorum molestia timet, sit præ nimia breuitate obscurus.

*De periculis quæ inter concionandum
imminent concionatoribus.*

Incommoda quæ concionatoribus nonnumquam accidunt, hæc sunt. Sæpe contingit, vt vel concionatorem fessum vox deficiat; vel non ei Dominus adspiret; vel non tantum suppetat temporis, quantum est necessarium, ad omnia, quæ excogitata

cogitata sunt persequenda: ex quibus fit, vt excogitatus Epilogus non satis cum ijs quæ dicta sunt, conueniat. Sed ubi id accidat; possumus mutato vocis sono, ea quæ prætermittere cogimur, breuiter, & summatim percensere: ijsque demum excogitatum addere Epilogum. Veluti in hunc modum. Hæc dicenda erant, Auditores, vt propositæ rei rationem totam intelligeretis: sed quando omnia explicare tempus non finit, satis nunc fuerit insinuasse; dummodo vos ea cordibus excipiat, & operibus præstetis. Quare obsecro vos. &c. Sed meminerit concionator, ubi hæc impendent discrimina, magno sibi adiuuamento futurum, si Deum, quem sibi (vt superius monuimus) præsentem constituere debet, intentis animi oculis intueatur, & ab eo auxilium petat, quo, ad eius gloriam possit rectè absoluere concionem.

Hoc eodem vt debet adiuuamento, cum viderit se, præ corporis defatigatione, nec memoria esse satis firma, nec prompto satis ingenio; præsertim si hoc inde proueniat, quod negocijs, & occupationibus distractus, non potuit concionem satis præmeditari, vel ex negligentia, & infrequentia concionandi, factus est quodammodo inhabilis. Tunc enim petere à Domino debet veniam, & misericordiam. Vtetur autem etiam hoc remedio antequam ad ipsam concionem accedat; curans Dominum aliqua pœnitentia, seu maceratione corporis, atque aliquibus misericordiæ operibus placare, spirituque principali ab eo confirmari. Quibus suam adiunget diligentiam, accuratè concionem excogitans, eamque vel totam, vel præcipua, & difficiliora capita conscribens, & mente volutans.

Hac igitur nos ratione, pericula, quæ nobis aliquando impenderunt, vitare Deo fauente potuimus.

Sed si appellatus, atque inuocatus Dominus in hisce periculis non videatur nobis præsto esse; sed vt amicos velle nos probare; patienter id feramus; eumque cum gratiarum actione benedicamus, & laudemus: nam post hanc humiliationem (quæ inter graues, grauissima est) exaltabit nos ipse, atque in sperato aliquando fructu munerabitur. Sed si puniens, vt pa-

ter, commissa à nobis peccata, videatur nos derelinquere; humiliemus ipsi nos, culpam fateamur nostram, agamus poenitentiam, corrigamus mores, & si opus fuerit, recipientes nos in solitudinem, à prædicatione per aliquod temporis spacium abstineamus, donec propitium iam Dominum promeruerimus.

Hæc habui, quæ concionatoribus traderem, in ipsis habendis concionibus obseruanda.

Cap. VI. Quæ, per acta concione, obseruaturus concionator sit.

ILia huius instituti pars sequitur. In qua admonemur primum concionatorum, ne peracta concione, statim è suggestu descendat, si modò id liceat per corporis valetudinem: quin modò ibi manens, quod reliquum est Missæ audiat, & Dominum oret, ut quod disseminatum est verbum, penetret in auditorum viscera, altissimasque radices agat, & copiosissimum fructum ferat. Quod si concionator facit; circumstantem etiam populum coædificabit exemplo. Sed si hoc valetudo non permittit; maneat nihilominus vel tantillum in suggestu: & inde silens, modestus, & humilis, nullamque gloriolæ speciem præferens, recedat. Toto verò eo die (si fieri potest) domi se contineat; nisi egrediendum fortè sit aliquam ob rem necessariam, & Deo specialiter gratam. Dum verò domi manet, salutantes, atque inuisentes, benignè excipiat, & christianis moribus instituat; semper, pro temporis, & aliarum circumstantiarum ratione, prudenter concionatorem agens. Item orationi vacet, atque ad oculum lachrymas fundat: nimirum id quod seminavit verbum irrigans. Quod si serotina hora concionari expediat, idque sine salutis iactura præstari possit; in cibo, & potu temperantiam adhibeat, & in silentio, solitudine, & quiete manens, operi se præparet venturo. Oportet quippe populum intelligere, lectioni concionatorem, & orationi vacare; & non aliunde, quam ab ipso Deo, ea quæ docet, accipere. Hæc enim si in eo auditores animaduertunt, atque simul eius sermoni mores (ut sæpius dictum est

conso.)

consonare vident; fiet, ut quam doctrinam prædicat magnificentiant, atque amplectantur.

Cap. VII. De Concionatoris exercitationibus.

IN hac vltima parte, in qua dicturi sumus, quæ deceant concionatorem. Evangelicam exercitationes: primum constituimus, ita illum debere erga publicam rem esse animatum, ut non solum propriæ virtutis conscientia conteatus sit, sed de proximorum etiam utilitate spiritali, & corporali laboret. Itaque quamuis cauendum est ei, ne omnibus se immiscere negocijs videatur: tamen cum publicæ rei curam habere debeat antiquissimam, agere cum ijs debet qui Reipub. malis mederi possunt, de ijs rebus, quæ vel ad Xenodochia spectant, vel ad Orphanotrophia, vel ad Prochotrophia, aliaue huiusmodi, vel pauperes carceribus eximendos, vel ad foeminas, quæ ex vitæ sordibus, ad meliorem frugem reduci volunt, honestè recipiendas. Quod si his omnibus in ciuitate, opportuno aliquo remedio publicè constituto, non consulitur; concionatoris erunt partes, curare, ut id fiat. Quod certè faciet is diligenter, si sæpe ei in memoriam veniat Christi Domini, qui ex datis sibi elemosynis, pauperibus subueniebat; atque etiam Beati Pauli, qui docuit nos concionatores, ut pauperum memores simus, qui quæ ipse coactam à se elemosynam ex longinquis Regionibus ad Hierosolymitanos Christi discipulos attulit. Igitur nullum opus misericordie publicum, vel priuatum est à concionatore omittendum: immò ita seriò omnia præstanda, ut ad eos qui aliquo labore premuntur subleuandos, sæpe Gubernatores, ac Patres Reipub. Principesque, ac Reges ipsos adeat: ita tamen, ut neque lectionis, vel orationis quidquam prætermittat, neque plus iusto sollicitus, aut importunus ijs cum quibus egerit, videatur.

Denum ut ijs quæ diximus colophonem, & quasi summam omnia complectentem adiungamus, meminerit concionator, missum se esse tamquam agnū inter lupos; atque esse debere prudentem

den em

dentem vt serpentem, simplicem verò vt columbam. Quare Christum crucifixum, vt propriū sibi scopum proponat, eiusq. honorem, & gloriam, populiq. ædificationem totis viribus procuret. Quòd si hoc animo futur⁹ nō est; relinquat obsecro alijs concionandi prouinciam: etenim non prodesse, quàm obesse, minus est malum.

Hæc habui quæ toto hoc libro Octauo, ac vltimo, de concionandi vsu scriberem, cum ex nostris, tum etiam ex aliorum concionatorum experimentis deprehensa. Quæ quamuis nō dubito, quin superuacanea, aut graua nimis aliqui iudicent; vt pote quibus nihil aliud curæ est, quàm pulchram memoriæ commēdare concionem, eamq. vti facere solent in scholis pueri, publicè recitare: tamen nos illis consulimus, qui Christi Iesu amorem, & obsequium, vt finem sibi, & scopum, in quem sua omnia dirigantur, propoluerunt.

Totius Operis peroratio.

Vidquid in toto hoc opere, nulli labori parcens, assequi, Deo adiuuente potui, id tuæ, carissime Lector, vtilitati, nō meo nomini cōsulēs, ī lucē proferre decreui. Faxit pijsimus ille, qui & Magister, & Dñs, & Deus noster est, Iesus Christus, vt ex hoc labore, magna illa gloria, tibi verò emolumentum non mediocre obuēniat. Tu ergo, si concionatoris scopum, officia, & materiam; si excogitandi, & disponendi artem, atque exornandi etiam aliqualem cognitionem, itemque concionis recitandæ, ac memoriæ iuuandæ modum; si alia quædam peculiaria concionatoris instrumenta; si copiosam materiæ suppellectilem; si denique concionandi vsum tenere cupis: id totum ex ijs, quæ pro nostrarum virium exiguitate, cum ex nostris, tum ex alienis experimentis tradimus, poteris deprehendere. Neque verò, si quicquam hac in re de te benemeriti sumus, aliam gratiarum actionem desideramus, quàm vt quamcūque ex nostro hoc opere vtilitatem ceperis, Christo Iesu acceptam referas; atque in ædificandis proximis, cetera omnia post habens, neque vllis sæcularibus negocijs te

immiscens

immiscens, omnes ingenij & industriæ tuæ neruos cōtendas. Precipit enim tibi ille viuorum, ac mortuorum iudex Christus Iesus, vt eas, & fructū afferas; vt prædices opportunè, & importunè; vt arguas, obsecres, increpes in omni patientia, & doctrina, vt proximis exemplo sis; vt denique Christi Iesu ministrum te diligentem, atque mysteriorum eius fidelem dispensatorem ostendas, Christianoq. populo tritici mensurā in Christi nomine tribuas.

Non autem sine Dei munere factum est, vt quo tempore huius operis editionem cogitabam, ne vota nostra felici exitu fraudarentur, præclarus ille, & verè aureus liber (cui titulus est Instructiones Prædicationis verbi Dei) editus nuper iussu per sancti, & doctissimi viri Caroli S. R. E. tituli sanctæ Præxedis Cardinalis, in meas manus venerit. Statim enim atque illum vidi, ingentes Domino gratias egi, quòd tam præclarum mihi opus obtulisset; vt scilicet eo, meum hoc rude, atque impositum, tanquam auro ferrum, decorarem. Curavi igitur illud hoc loco adnectere, vt & quæ à nobis dicta sunt, videre statim possit Lector tanti viri auctoritate confirmata, & alia multò plura, maiorisq. momenti discat, ex quibus plurimum ei vtilitatis ad concionandi vsum accedet. Docetur enim ibi, qualis esse debeat concionatoris vita, qualis doctrina, qualis ad concionandum præparatio, simulque concionum materia iuxta circumstantias omnes designatur; vt tædere iam neminē debeat nostrarum opinionum, quandoquidem sunt tam præstantis viri doctrinæ persimiles. Accipe igitur Lector has omnes elucubrationes, quæ in tui gratiam, diuino adspirante numine, in lucem prodeunt; easque (si concionatoris munus in Christi gloriam, in tuam vtilitatem, & proximorum ædificationem obire cupis) attentè consule, studiose euolue, tuisque vsibus accommoda.

Finis totius Operis.

Excursio

Excusatio Auctoris, ac veluti Apologia, ad eos qui in hoc opere aliquid reprehensione dignum iudicauerint.

si non dubito futurum, ut ex ijs præsertim, qui me de sacra ratione concionandi è Cathedra docentem audierunt, quique me de facie norunt, meumque ingenium, ac naturam perspectam habent, multi meum hunc laborem probent: tamen existimo futuros esse permultos, quibus plura in hoc opere reprehensione digna videantur. Quidam enim phrasim, ac dictionem simplicem & inornatam reprehendent: quidam multa me ex humanis artibus petita immiscuisse conquerentur: nonnulli aduersus Promptuaria clamabunt; vel superuacanea illa iudicantes; vel (ut sunt varia hominum ingenia) perfecta, & absoluta potius requirentes: plerique nimiam eiusdem rei in pluribus locis repetitionem fastidibunt. multi conciones, ut indoctas, & nullo perfectas ingenio contemnent: aliqui denique hoc mihi superbiæ adscribent, quod post tot à viris clarissimis edita de hoc argumento volumina, ausus sim ego omnium minimus hoc emittere foras. His ergo omnibus nunc idè satisfaciendum censeo, ne vllus in me scandalizetur. Ego enim (infallor) nō philautiā adductus pro me nunc certo; sed caritate commotus consilij mei rationem lectoribus expono.

Primum ergo generatim, non solum eos, qui hunc librum, sed eos etiam, qui alium quemlibet ex meis legerint, monitos volo, me ab amicis neque indoctis, neque imprudentibus impulsus omnino fuisse ad scribendum. Quod cum ita sit: mirari nemo debet, quod ijs potius crediderim, quam aliorum iudicia formidarim. Nam cum nihil sit in rebus humanis certum, nihil non in varijs hominum controuersijs, ac opinionibus positum: non est, quod vnam magis quam aliam sequi opinionem cogar.

Sed ut de toto hoc genere iam speciatim differam; primum quod attinet ad phrasim; eo sum à Domino affectus beneficio, ut orationis elegantia, & splendore non capiar: non quod elo-

quentiam

quentiam damnam, vel parui faciam, sed quod mediocritate quadam contentus, perspicue magis, quam complate loquitor; quippe quia mihi iam diu persuasi, in maiori verborum exilitate, maiores fortasse ad proximorum ædificationem latere thesauros.

Deinde, ut ad objectionem aliam, quæ facilior est, accedam: cum videam hodie, à Theologis nostris (qui se totos ad scrupulosas quasdam, quas vocant scholasticas, disputationes conuerterunt) veram Dialecticam, quæ in inueniendo, & disponendo est posita, penitus exhibitari; Rethoricam autem, ut peregrinam reijci; ac tandem Poeticæ nec nomen quidem in eorum scholis audiri: conatus sum, harum artium, quæ haud dubie Theologis concionatoribus necessariae sunt, aliqua tradere præcepta. Utinam sic Latinam etiam, vel Græcam linguam, atque adeo Grammaticam ipsam, cunctis notam facere possem. Cur enim, vel si doctissimus ego Theologus essem, non me ad hæc leuiora, proximorum utilitate commotus, demitterem?

Iam verò si Promptuaria tanquam inutilia damnent illi, qui non sunt in habendis concionibus exercitati; meminere illius antiqui adagij: *Dulce bellum inexpertis*. Etenim qui frequenter concionari solent (præsertim si in eadem vrbe permultos annos commorentur) ij sunt qui intelligunt, quantum insit in promptuarijs adiumenti, atque præsidij. Sed si alij appellent me tanquam malum debitorem, quod breuia quaedam tantummodo promptuariorum initia tradiderim: his ego imprimis meam fateor tenuitatem, & inopiam; deinde etiam adjicio, mihi tantum temporis non fuisse, quantum huic operi absoluendo erat necessarium. Sed & aliud est præterea quod leuiorem hæc meam culpam facit: scilicet, quod promptuariorum hæc est natura, ut extremam manum non admittant; quinimo nouam semper recipiant accessionem. Futurum autem est vtilius, initia tantum eorum monstrasse, & id totum, quod reliquum est operis, singulis concionari volentibus prætermisisse; cum ea quæ proprio sibi quisque labore parat,

X

rat,

rat, firmitus hæreant memoriæ, & perfectius intelligantur;

Superflue autem repetitionis vitium, quod mihi opponi solet, hanc habet excusationem: quod ea, quæ me penè obrunt negotia, subcissius me tantùm horis scribere permittunt: quo sæpe fit, vt multa iam alio loco dicta, quæ propter temporis interca pedinem mihi exciderunt, inutiliter repetã. Cui & hoc accedit, quod cum in schola publicè rationem concionandi docerẽ, reuersus domũ, singulis diebus, ea quæ auditoribus prælegeram, scripsi: vnde accidit, vt cum sæpe (methode doctrine, vel etiam prudentiæ id efflagitante) eadem varijs in locis eisdẽ auditoribus proposuerim; hanc non potuerim in libri scriptione repetitionem vitare. Sed fateor præterea, hũc scribendi modũ mihi numquã displicuisse: quæ non solum à sacris scripturis, sanctisque Patribus non esse alienum comperi; sed neque ab ipso Aristotele, qui diuersis in locis eadem sæpe solet iterare. Quid enim est incõmodi, si quod ad exactã singularũ rerũ cognitionẽ cõducit, quodq; memoriã iuuat, & laborẽ alia loca inuestigandi rainuit, mutatis verbis, & mutata methodo, breuiter repetatur? Si cui superuacancũ hoc videtur, id omittit: si cui verò vtilẽ, legat. Quò fiet, vt non possit vllus molestã hanc appellare repetitionem; cum possit quicumque velit, superflua præmittens, ad vltiora transire. Sed si quis dicat, hanc repetitionem non decere viros doctos: si intelligat, eum cui proposita est lectorum vtilitas, hoc tantùm fructu esse contentum. Vtinam tractatum alium de ratione intelligendi, interpretandi, & amplificandi sacram Scripturam, quem auditoribus etiam meis in Schola prælegi, in lucem edere possem: certè non puderet me, illa quæ de inuentione, & Dispositione in hoc opere scripsi, ibi repetere; quæ quidem propter auditorum recens aduentantium vtilitatem, coactus sum cum prælegerem iterare. Quòd si quis, ad huc me vrgens, conferat totam hanc culpam in ignorantiam meam, & senilem prolixitatem: huic ego non resistam: orabo tamen eum, vt mihi ignoscat; & intelligat, si non acutis, & doctis, at ijs qui medio

cri va-

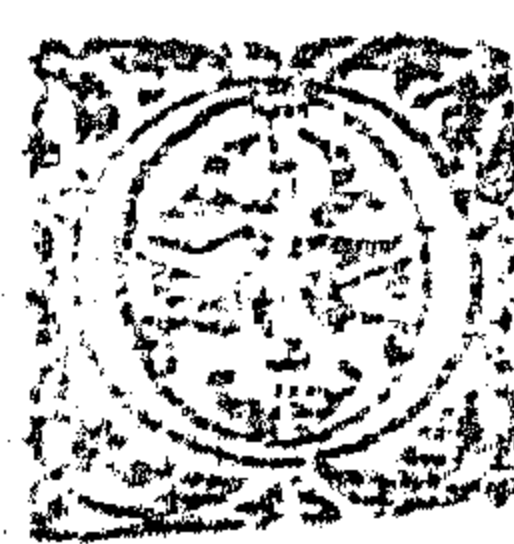
cri valent ingenio, meam hanc vilem esse posse repetitionem. Ego enim ita mecum statui: nequaquam me ad res magnas, sed ad tenues, & humiles vocatum esse à Deo; si modo vocatus sum.

Nunc vt ad conciones accedamus, illæ quidem à me non solent haberi, vt ab alijs magni nominis concionatoribus, doctissimæ, acutissimæ, multisq; similiũ, & allegationum millibus stipatæ; non item elegantes, & comptæ, neq; omni ex parte Rhetorum statera appensæ: at, quæ (Christo Iesu gratia) doctrinam contineat piã, catholicã, solidam, ex Euanegelij scilicet visceribus exortam, simplicibusq; cordibus accomodatam.

Tandem commodam habet responssionem obiectio vltima, de alijs huius argumenti operibus, quæ aliqui ante me viri doctissimi conscripserunt. Sunt enim illa præstantis ingenij, ac perspicacis iudicij lectoribus accommodata; hoc verò meũ, alijs humilioribus, & minus doctis aptum: quibus vtile (in fallor) erit, non modò ad concionandum, sed etiam ad exomologeses audiendas, atque ad eò ad omne gens disputationis.

Sed iam in nobis defendendis plùs fortasse quàm docuit sumus immorati,

*Auctoris Responsum de Concionandi ratione,
roganti cuidam Concionatori
datum.*

Berit nihil, immò proderit maximè, adiũgere hoc loco, veluti in modũ sumæ, responsũ quoddã, qd memini me dedisse pio cuidã viro, atq; in cõcionandi mune re laudabiliter quidẽ exercitato. Is enim (vt erat singulari præditus humilitate) petijt à me, vt aliqua sibi consilia

X 2

præscri-

præscriberem, quibus adiutus Verbum Dei prædicare commodius posset. Quam ego petitionem, cum ex corde quodam, sancta humilitate imbuto, atque diuina caritate accenso, profectam esse viderem: coactus sum, viro alio qui perito, à quo me discere satius fuisset, hæc tradere consilia, partim ab alijs accepta, partim à me ipso proprijs experimentis deprehensa.

Primum igitur statuere secum concionator debet, se ad concionandi munus à Deo esse vocatum. Quomodo enim prædicabit, nisi (vt B. Paul. ait) à Deo mittatur?

Præterea vitam debet agere concionatore dignam. Quomodo enim arbor mala, fructus bonos faciet? Certè qui docuerit, & non fecerit, hic minimus vocabitur in regno cœlorum: tantumquæ aberit vt perficiat quidquam, vt potius contemnedi Verbi Dei causam sit daturus.

Debet item concionator non quærere quæ sua sunt: sed quæ Christo gloriæ, proximis autem vtilitati sint futura: alioqui enim (vt inquit B. Paul.) Verbum Dei adulterabit.

Debet esse præterea ad sustinendas quaslibet iniurias paratus: quippe cum veluti agnus inter lupos mittatur, modò hæc, modò illam acerbitatem perpassurus: adeò, vt si aliter illi cõtingat, videri possit, nõ euãgelicè prorsus ipsũ euãgeliũ prædicare.

Deinde habere debet sibi maximè persuasum, in sapiëntia humana non esse confidendum: ne scilicet Christi crux euacuetur. Non enim ex humanæ sapiëntiæ vi, sed ex diuino spiritu, atque virtute, prædicationis fructum licet expectare. Verba siquidem graua, solida, atque sincera, ex intimis præcordijs, vnâ cum Dei spiritu erumpentia: hæc sunt veluti sagittæ potentis acutæ, quæ vt à corde proficiscuntur, ita ad vltimos vsque cordium recessus penetrant.

Consueuuisse etiã eum oportet, singulis diebus caput ali quod ex sacris litteris, præsertim ex B. Paul. aut etiam ex Prophetis, sibi priuatim explicare: vt ita diuinum sensum, & phrasim imbibat.

Præterea aliquem ex sanctis Patribus sibi potissimum eligere debet in magistrum, quæ semper ob oculos habeat, cuius scri-

pta num.

pta numquam è manibus deponat, quem denique imitari nitatur. Non enim in oratione solum, a ijsque huiusmodi pijs exercitationibus, sed in sacra etiam lectione debet esse versatus, vt bonum è corde verbum eructet.

His ergo præsidijs munitus concionator, vbi concionem aliquam erit habiturus; contendat à Domino, peculiari quadam (præter ordinariam) adhibita oratione, vt & res, & phrasim, & modum, atque ordinem concionis illi inspiret. Deinde ex Patribus sanctis, vel interpretibus doctis, & pijs, aliquem præsertim consulat; notans tamen simul quæ illi Dominus inspirauerit. Eum enim (vt diximus) intenta consideratione consulere imprimis debet, vt ab eo accipiat, quæ pro præsentis tempore, & pro alijs circumstantijs, futura sint auditoribus vtiliora. Hoc enĩ si fecerit; sperare decet, Dominũ illi haud dubiè affuturũ.

Præterea, si quod, in proposito Euãgelio, Fidei dogma cõtineatur; si qua virtus cõmèderit; si quod reprehèdatur vitium; si qua de Sacramẽto, ritumque aliquo Ecclesiæ tradatur doctrina; si quis denique locus communis inducatur; inquirere debet diligenter, quæ figuræ, quæ similia, quæ ex B. Paulo, aut ex Prophetis testimonia, in ipsũ Euangelium aptè conueniant.

Si exordiũ ex Euãgelio ipso, vel ex Epistola, vel ex alia Officij diuini parte sumere possit; erit illud quidè & vtile, & iucundũ. Sin minus, cõmune faciet exordiũ; dummodò statui statibus cõcionis illud accomodet. Petere vero exordium potest à testimonio, à figura, à simili. Quod si breuem ipsius Euangelij enarrationẽ (vt fieri solet) exordij loco præponat; addere debet in fine, quæ sint ei, ex toto illo Euangelio, explicanda; quantãque vtilitatem, & difficultatem contineat: cui tamen addere debet, si auditores attentis adfuerint, & à Domino gratiam postulauerint, futura omnia esse intellectu facilia.

Si vnus sit concionis status; ab imis principijs ducendus est.

Vbi in Euangelio miraculum continetur: id totum ad ægritudinis spiritalis curationem est traducendum. Est vero in hoc, methodus communis, & iam satis nota: ostendere qualis ægritudo illa sit; itemque ægritudinis causas, effecta, signa, & remedia perse-

perse.

persequi.

Talis ergo futura est concio. Quam ubi præmeditat^o sic fuerit concionator; rursus spiritum ad ea quæ excogitauit tractanda petat à Domino; librosq; etiam, si opus fuerit, reuoluat.

Non debet concionator aut verborum splendorem, aut subtilia, & arguta, vel etiam deuota (vt dici solet) quædam dicta affectare: sed doctrinæ solidæ, sinceræ, graui, atque cum diuinis præceptis, & consilijs maximè cõsentaneæ, totus incumbere. Equidem non omninò ea quæ pulchra, & subtilia sunt, reijcio: sicuti neq; Rhetoricæ, ac Dialecticæ vsum damno: sed modum in his esse adhibendum censeo. Omnis enim aut verborum, aut sententiarum splendor, rapit auditorum animos, & à rerum ipsarum, quæ prædicantur, consideratione abducit. Quantumuis enim mundus obganniat, & obijciat nobis, alliciendos esse huiusmodi lenocinijs homines, vt verbum Dei concupiscant: audiendus certè non est: cum experimenta doceant, his blandimentis auditores ita capi, vt in ijs tantum, nihil amplius attendentes, acquiescant. Quare ita se comparet concionator, vt & in rebus, & in vocibus, ipsam Scripturam sacram, quoad possit, sanctosq; Ecclesiæ Doctores referat, atq; exprimat: nimirum pondus, grauitatē, & sinceritatem, non autem vllomodo venustatē affectans. Non enim licet nobis mundo iam senescente, prædicationis modum mutare; quem exante mille, & quadringentos annos retinet Ecclesia; quemq; & scriptura docet; & Sancti omnes suo exemplo suadent; & nascentium nunc Sanctarum Religionum vsus, viriq; omnes pij, & humiles retinent; & sancta denique Tridentina Synodus commendat. Quid enim? Plus apud nos poterit leuissimorum quorundam, & superbiorum hominum exemplum, quàm sancta, & apostolica auctoritas? Non est discipul^o supra magistrum, neq; legatus est maior eo, à quo missus est. Quare Christi Iesu, atque discipulorum eius doctrinam, & phrasim imitemur: præsertim verò D. Pauli, quem seminiuerbium (hoc est frequenter verbum Dei seminantē) non tamē in verbi sapiētia loquentē homines incusabāt

Estis

Estis certè seminiuerbi^o, & ad Pauli similitudinem accedit, qui tametsi non eleganter loquatur, tamen seminat Dei verbum: quod quidem vtcunque seminatum, in æternum manet. Cui & hoc addendum est, quòd si Euangelica est doctrina; dubitari non potest, quin esse quoq; debeat phrasim Euangelicam. Mūdo enim, vel etiam carni nostræ ad malum propensissimæ, nihil est indulgendum: cum non flosculis, sed cædentiferro, graui, & inueterata vulnera sanentur. Neque verò verbum Dei humanis salibus indiget. Non enim aurum opus habet terra; non lux vmbri. Vnde in prædicatione Euangelica, humanæ artes nullum principem habent locum; sed tanquam ministræ, & ancillæ, diuino verbo subserviunt. Igitur nemo sit iam ex concionatoribus, qui ineptas mundi vuculas audiat. Quis enim mundo auctoritatem dedit, ad ferendum de diuina prædicatione iudicium? Quamquam neque ipsi certè mandari (præsertim si sint ex electis, propter quos omnia sustinenda sunt) sincerum, & graue Christi verbum falsidire audent; quinimò illud reuerentur: & aliquando tãdem, sepiùs eo audito, ad bonam mentem conuertuntur. Sed de his iam satis: de quibus etiã in nostri operis de Sacra ratione concionandi lib. I. cap. 6. & sparsim etiã per totū op^o latè disseruimus.

Ad hæc vti debet concionator graui, & modesta actione; non histrionica, aut effœminata: non item cõcitata; sed quæ caritatem potiùs, & animum in Dei gloriam, & proximorū ædificationem propensum, quàm iracundiam, vel indignationem præferat. Sed de hoc etiam nos sepe in quinque libris prioribus de sacra ratione concionandi, atque etiam in octauo diximus.

His omnibus addenda sunt alia duo, quæ consultò in hunc postremū locum idcò reseruauimus, quia reliquorum veluti summam continent, suntq; totius concionandi rationis principium, medium, & finis.

Primum est; debere concionatorem intelligere, diuinum planè esse concionandi munus; itaq; omnia quæ necessaria illi sunt, esse à Deo potissimū imploranda, Nā etsi præter

X 4

spiritum

spiritū, & diuinā vocationē, humana & sciētia, & diligētia adhibēda est: tamē postquā concionator id quod ars præcipit effecerit, attollere ad Deum mentē, & cogitationem debet, omniaque ab eo expectare: omnia inquam; hoc est res, methodum, memoriam, actionem, singulas etiam voces, atque id denique totum, quod tanto est obeundo muneri necessarium.

Alterum est: qualisquisque concionator fuerit, & qua fuerit ratione erga proximos affectus; talem eius futurā esse prædicationem. Nam qui verē Deum, ipsosque etiam proximos in Deo diligit; hic quem modū non à mortiferis solum peccatis ipse cauet, sed omnibus in rebus placere Deo cupit; sic etiā proximos (vt pote quos ex intimo corde diligit) conatur in hanc eandem inducere perfectionem. Quare Euangelium is prædicat; perfectam sanctitatem commendat; Christi consilia docet; & ad mandata (ut dici solet) minima homines adhortatur: contra verò, quæ mundani peccata minuta, atque adeò ferè non peccata reputant; hæc, vt Christi consilijs repugnantia, acriter reprehendit. Quod autem hæc sit doctrina Christiano concionatori potissimum prædicanda, docet ipse Christus Dominus, qui in sermone, quem in monte habuit, clausulam tandē adhibuit dicēs: *Estote ergo perfecti. &c.* Quem sequutus Paul. in hoc laborauit, vt omnē hominem in Christo perfectum redderet. Cui hoc accedit, quod Dominus ipse iussit Euangelium prædicari omni creaturæ: Euangelium autem, Fidei, & morum doctrinam perfectissimam, & legi præstantem, atque spiritum filiorum Dei comprehendere, nemo vel mediocriter doctus dubitabit.

Sed si quis, cum omnia, quæ diximus, præstiterit, & gratiā à Domino petierit, ad hūc sentiat se quodammodo aridum, ac sterilem: ne, obsecro, animum despondeat: fidelis enim Deus negare se petentibus non potest: quinimo, quō quis perseuerauerit magis, & maiores difficultates superauerit; cō maius thesaurum, tametsi diu desideratum, inueniet. Vnde non abs re vsq. ab antiqua illud acceperim⁹ Ecclesia: *Faciēti quod in se est Deus nō denegat gratiā.* Igitur nullis huiusmodi difficultatibus

fficultatibus o concionator, à suscepto concionandi munere deterreatis.

Porro si postquam concionatus es, non tibi res ex animi sententia cedat, diuinumque non tibi videatur auxilium affuisse; vel si laboris tui fructum nullum colligas; vel si auditoribus displiceas; vel si ab ijs qui honestiori loco sint despiciaris; vel si à populari tantum turba audiaris; vel si alia denique huiusmodi tibi accidere videas: noli quaeso angere, aut moerere: quinimò Deo tua omnia cōmitte, & quolibet euentu contentus esto. Nam cum pro tua virili parte conatus fueris tuo muneri satisfacere; tametsi aliquid fortè imprudēs admiseris: futurus non est tibi Dominus iudex rigidus, sed pius pater, & misericors. Non enim imparē tuis viribus à te operam requirit; sed diligentiam quandam humanam, scientiam mediocrem; & voluntatem ad prædicandum in eius gloriam verbum maxime propensam. Hæc igitur si animaduertas, impositam tibi concionandi prouinciam non depones: immò alacriter sustinebis. Illucebit autem aliquis tandem dies, in quo diuinum tibi affulgeat numen: quod quidem ijs, qui corde afflictō sunt, semper adesse solet, rectosque & humiles spiritu saluare. Interim tamen fac, vt auditorum corda lacrymis (saltem spiritalibus) irriges, & fecundes; petens scilicet à Domino vt illis gratiam impertiat suam: itemque cura, vt eadem publicis & priuatis misericordiae operibus confirmes, candidisque moribus informes.

Neque verò te ad ferendos fructus maximos, sed ad mediocres, & fortè minimos vocatum esse à Domino credas: vltimue tibi alium honorem, quam eum quem tibi Dominus designauerit, assumes. Non enim Sancti omnes pari muneris dignitate, aut æquali prædicationis efficacia, & vi excellunt. Felix ille, qui humilis, & obediens, suo munere fungitur; & id ministerium, ad quod vocatus est, tametsi sit in Ecclesia minimum, honorificentissimum sibi, ac longè suis superius meritis existimat: itaque nihil aliud curat, quam vt diuinæ obsequatur voluntati; eiq. si minus se videt satis fecisse;

Y

pœni

poenitet vehementer; corpus suum punit; se se castigat, & corrigit; ac tandem in sola diuina bonitate spem suam locans, ei que omnia sua, seque omnino totum committens, in pace in idipsum dormit, & requiescit.

CHRISTO IESU GLORIA.

Index Librorum, & singulorum Capitulum
huius operis.

Liber Primus qui

totius huius tractatus generale continet exordium, & de fine, materia officio, & instrumentis concionatoris differit.

AP. j. De quo Ecclesie ministerio dicendum sit pag. 1.

Cap. ij. In quo qua sit utile de Concionandi ratione differere insinuatur, & obiectionibus quibusdam satisficit. pag. 3.

Cap. iij. In quo difficile concionandi munus esse ostenditur, multa que in concionatore postulantur. pag. 8.

Cap. iij. In quo iuuantur presertim ij, qui cum litteris non sint ornati, voluit tamen caritate, aut necessitate impulsu, concionari. pag. 13.

Cap. v. Qua ratione ars haec tradenda sit: & de Concionatoris sine concionis sine. pag. 23.

Cap. vj. De Materia Concionatoris. pag. 28. Vbi & de phrasi qua predicandum sit Euangelium agitur.

Cap. viij. De Officio Concionatoris. pag. 49.

Cap. viij. De Instrumentis concionatoris. pag. 55.

Liber Secundus de

primo Concionatoris instrumento, scilicet de Inuentione: in quo decem illa loca Dialectico, & Rhetorici communia breuissimè explicantur, ex quibus Concionator rationes sumat ad explicandum, probandum, confutandum quoduis thema sibi propositum.

CAP. j. In quo decem Inuentionis loca enumerantur, ac facili & accommodato exemplo explicantur. pag. 57.

Cap. ij. De loco à causis. pag. 58.

Cap. iij. De causa finali. pag. 60.

Cap. iij. De causa formali. pag. 63.

Cap. v. De causa efficienti. pag. 65.

Cap. vj. De causa materiali. pag. 67.

Cap. vij. Quo traduntur notationes utilissimæ circa causarum summ. pag. 68.

Cap. viij. De loco ab effectis. pag. 71.

Cap. ix. De loco à subiectis, & adiunctis. pag. 74.

Cap. x. De loco à dissentaneis. pag. 76.

Cap.

INDEX.

- Cap. xi. De Priuantibus. pag. 79.
 Cap. xij. De Relatis. pag. 79.
 Cap. xij. De Contradicentibus. pag. 82.
 Cap. xiiij. De Repugnantibus. pag. 83.
 Cap. xv. De loco à Consentaneis. pag. 83.
 Cap. xvi. De loco à Diuisione. pag. 87.
 Cap. xvij. De loco à Definitione. pag. 89.
 Cap. xviii. De loco à Nomine rei. pag. 91.
 Cap. xix. De loco à Testimonijs. pag. 92.

Liber tertius de secundo Concionatoris Instrumento: scilicet de Dispositione in quo docetur Concionator qua ratione argumenta collocare, ijsq̄ commodè vii possit.

- CAP. i.** De primo dispositionis genere, nempe de iudicio seu argumentatione. pag. 97.
 Cap. ij. De iudicio, seu argumentatione quoad analogiam. pag. 102.
 Cap. iij. De methodo, altera dispositionis parte. pag. 106.
 Cap. iiii. De fine in omni opere primum inuestigando. pag. 108.
 Cap. v. De Quinque cuiusque operis partibus. pag. 109.

- Cap. v. De Exordio. pag. 113.
 Cap. vij. De Narratione. pag. 114.
 Ca. viij. De Confirmatione. pag. 116.
 Cap. ix. de Confutatione. pag. 120.
 Cap. x. De Epilogo. pag. 119.
 Appendix de conficiendis Exordijs & Epilogis. pag. 125.
 Cap. xj. De Methodo analisew. pag. 133.
 Cap. xij. De Elocutione, tertiam dicentis parte. pag. 134.
 Cap. xiii. de Actione quarta dicentis parte. pag. 139.
 Cap. xiiii. De Iuuanda concionatoris memoria, quinto, ut dici solet, concionatoris Instrumento. pag. 143.

- Cap. xv. De naturalibus memorijs & subsidijs. pag. 143.
 Cap. xvi. De memoria arte & exercitatione iuuanda. pag. 147.

Liber quartus de Specialibus concionatoris Instrumentis.

- CAP. i.** In quo ostenditur, ad concionandum Instrumentis tum diuinis, tum humanis opus esse. pag. 150.
 Cap. ij. De Concionatoris spiritualibus Instrumentis. pag. 152.
 Cap. iij. De Specialioribus concionatoris instrumentis, scilicet Vita & exemplo, & oratione. pag. 157.
 Cap. iiii. De medijs humanis in spe-

INDEX.

- specie. pag. 160.
Liber Quintus de Speciali proprioq̄. concionandi genere.
CAP. i. In quo quid agere velit auctor in hoc libro, breuissimè proponit. pag. 162.
 Cap. ij. De diuersis concionandi generibus. pag. 163.
 Cap. iij. De primo concionandi genere, quo in Homilia modum Scriptura exponitur. pag. 164.
 Cap. iiii. Quare ratione in hoc primo concionandi genere necesse est persequi omnes Euangelij partes, illiusq̄. explicare historiam. pag. 170.
 Cap. v. De secundo concionandi genere. pag. 173.
 Cap. vi. de tertio concionandi genere. pag. 176.
 Cap. vij. De Dispositionis partibus in secundo, & tertio concionandi genere seruandis. pag. 178.
 Cap. viij. In quo agitur quid facere debeas, quando idem Euangelium saepe incidit predicandum. pag. 180.
 Cap. ix. Quare ratione de Epistola tractari possit. pag. 184.
 Cap. x. Quibus partibus constare debeat concio, in qua vel Ecclesie ceremonia, vel Fidei dogmata explicantur. pag. 185.
 Cap. xi. Quare ratione de festis con-

- cionandum sit. pag. 187.
Liber Sextus In quo exempla Concionum aliqua proponuntur.
Admonitio. pag. 192.
 Argumentum. pag. 196.
 Concio in festo S. Ludouici Galliciarum Regis. pag. 197.
 Observatio de superiore concionatione. pag. 210.
 Admonitio ad lectorem. pag. 211.
 Concio in festo S. Iohannis ante portam Latinam. pag. 212.
 Concio in Dominica Quinquagesima. pag. 221.
 Concio in Dominica in Ramis Palmarum. pag. 231.
 Concio in festo Spiritus sancti. pag. 239.
 Concio in festo Sanctissime Trinitatis. pag. 245.
 Sermo de Monacha Virginis Professione. pag. 255.
 Concio in alia Monache Virginis Professione. pag. 260.
 Peroratio huius libri sexti. pag. 266.
Liber Septimus in quo de Promptuarijs, quibus maximè possint iuuari Concionatores, disputatur.

INDEX.

Cap. xi De Priuantibus. pag. 79.
 Cap. xii De Relatis. pag. 79.
 Cap. xiii De Contradicentibus. pag. 82.
 Cap. xiiii De Repugnantibus. pag. 83.
 Cap. xv De loco à Consentaneis. pag. 83.
 Cap. xvi De loco à Divisione. pag. 87.
 Cap. xvii De loco à Definitione. pag. 89.
 Cap. xviii De loco à Nomine rei. pag. 91.
 Cap. xix De loco à Testimonijs. pag. 92.

Cap. v De Exordio. pag. 113.
 Cap. vi De Narratione. pag. 114.
 Cap. vii De Confirmatione. pag. 116.
 Cap. viii De Confutatione. pag. 120.
 Cap. ix De Epilogo. pag. 119.
 Appendix de conficiendis Exordijs & Epilogis. pag. 125.
 Cap. x De Methodo analisews. pag. 133.
 Cap. xi De Elocutione, tertiam partem. pag. 134.
 Cap. xii De Actione quarta dicentes parte. pag. 139.
 Cap. xiii De Iuuanda concionatoris memoria, quinto, ut dici solet, concionatoris Instrumento. pag. 143.

Liber tertius de secundo Concionatoris Instrumento: scilicet de Dispositione in quo docetur Concionator quare ratione argumenta collocare, usque commodè ut possit.

Cap. i De primo dispositionis genere, nempe de iudicio seu argumentatione. pag. 97.
 Cap. ii De iudicio, seu argumentatione quoad analogiam. pag. 102.
 Cap. iii De methodo, altera dispositionis parte. pag. 106.
 Cap. iiii De fine in omni opere primum inuestigando. pag. 108.
 Cap. v De Quinque cuiusque operis partibus. pag. 109.

Cap. xv De naturalibus memoriae subsidijs. pag. 143.
 Cap. xvi De memoria arte & exercitatione iuuanda. pag. 147.

Liber quartus de Specialibus concionatoris Instrumentis.

Cap. i In quo ostenditur, ad concionandum Instrumentis tum diuinis, tum humanis opus esse. pag. 150.
 Cap. ii De Concionatoris spiritualibus Instrumentis. pag. 152.
 Cap. iii De Specialioribus concionatoris instrumentis, scilicet vitæ exemplo, & oratione. pag. 157.
 Cap. iiii De medijs humanis in spe-

INDEX.

specie. pag. 160.
 cionandum sit. pag. 187.

Liber Quintus de Speciali proprioque concionandi genere.

Cap. i In quo quid agere velit Caudator in hoc libro, breuissimè proponit. pag. 162.
 Cap. ii De diuersis concionandi generibus. pag. 163.
 Cap. iii De primo concionandi genere, quo in Homilia modam Scriptura exponitur. pag. 164.
 Cap. iiii Qua ratione in hoc primo concionandi genere necesse sit posuisse omnes Euangelij partes, illiusque explicare historiam. pag. 170.
 Cap. v De secundo concionandi genere. pag. 173.
 Cap. vi De tertio concionandi genere. pag. 176.
 Cap. vii De Dispositionis partibus in secundo, & tertio concionandi genere seruandis. pag. 178.
 Cap. viii In quo agitur quid facere debeas quando idem Euangelium saepe incidit predicandum. pag. 180.
 Cap. ix Qua ratione de Epistola tractari possit. pag. 184.
 Cap. x Quibus partibus constare debeat concio, in qua vel Ecclesie caremonia, vel Fidei dogmata explicantur. pag. 185.
 Cap. xi Qua ratione de suis concionandis sit. pag. 187.

Liber Sextus In quo exempla Concionum aliqua proponuntur.

Admonitio. pag. 192.
 Argumentum. pag. 196.
 Concio in festo S. Ludouici Galliciarum Regis. pag. 197.
 Observatio de superiore concionatione. pag. 210.
 Admonitio ad lectorem. pag. 211.
 Concio in festo S. Iohannis ante portam Latinam. pag. 212.
 Concio in Dominica Quinquagesima. pag. 221.
 Concio in Dominica in Ramis Palmarum. pag. 231.
 Concio in festo Spiritu sancti. pag. 239.
 Concio in festo Sanctissimæ Trinitatis. pag. 245.
 Sermo de Monachæ Virginis Professione. pag. 255.
 Concio in alia Monachæ Virginis Professione. pag. 260.
 Peroratio huius libri sexti. pag. 266.

Liber Septimus in quo de Promptuarijs, quibus maximè possint iuari Concionatores, disputatur.

INDEX.

VN. de Promptuariorum ratio
petenda. pag. 269.
Quid Promptuarium sit, &
quotuplex. pag. 270.
De Promptuariorum speciali
diuisione. pag. 271.
De specialioribus Concionato-
ris Promptuarijs. pag. 272.
De primo promptuario. pag. 274.
De alijs Promptuarijs Summa-
tim. pag. 276.
De tertio Promptuario.
pag. 276
General es quaedam regulae do-
ctrinam predicandam indican-
te. pag. 278.
Generales quaedam doctrinae,
quibus Concionatores in quoli-
bet euentu possint iuuari. pag. 281.
Doctrinae quaedam, de ijs quae
ad decem praecipua Decalogi spe-
ctant. pag. 284.
Doctrinae quaedam, quae in duo
duobus praecipuis Caritatis conti-
nentur. pag. 288.
De Sexto Promptuario.
pag. 289.
Communium exordiorum e-
xempla. pag. 289.
De Narrationibus. pag. 295.
Exempla Confirmationum co-
munium. pag. 295.
Exempla Confutationum co-
munium. pag. 296.

De communibus Epilogis
pag. 296.
Exempla Epilogorum commu-
nium. pag. 297.
Septimi libri Peroratio
pag. 299.

Libri Octauus in
quo de usu, & exercitatione
huius Artis disse-
ritur.

CAP. j. De concionatoris pra-
paratione. pag. 301.
Cap. ij. De ratione excogitandi
concionem. pag. 302.
Cap. iij. De ratione componendi
concionem. pag. 303.
Capit. iij. De confecta Con-
cione cum Deo conferenda.
pag. 306.
Cap. v. De modo in ipsa concio-
ne seruando. pag. 307.
Cap. vi. Quae peracta concio-
ne obseruaturus concionator sit
pag. 316.
Capit. vij. De Concionatoru
exercitationibus. pag. 317.
Totius Operis Peroratio
pag. 318.
Excusatio Auctoris, ad ve-
luti Apologia ad eos qui in hoc
opere aliquid reprehensione dig-
num

INDEX.

numi iudicauerint. pag. 320. concionandi ratione, roganti cui-
Auctoris Responsum de Con- dam Concionatori datum. pag. 323.

. F I N I S

INSTRVCTIONES
PRAEDICATIO
NIS VERBI DEI EX CON
CILII PROVINCIALIS IIII DEGRE
TO, OMNIBVS CONCIONANDI
munere in Vrbe Diocesi, Prouinciaq;
Mediolanensi fungen
tibus editæ.

*Caroli S. R. E. Cardinalis tit. S. Praxedis, & Archiepi-
scopi Mediolanensis in ss. m.*

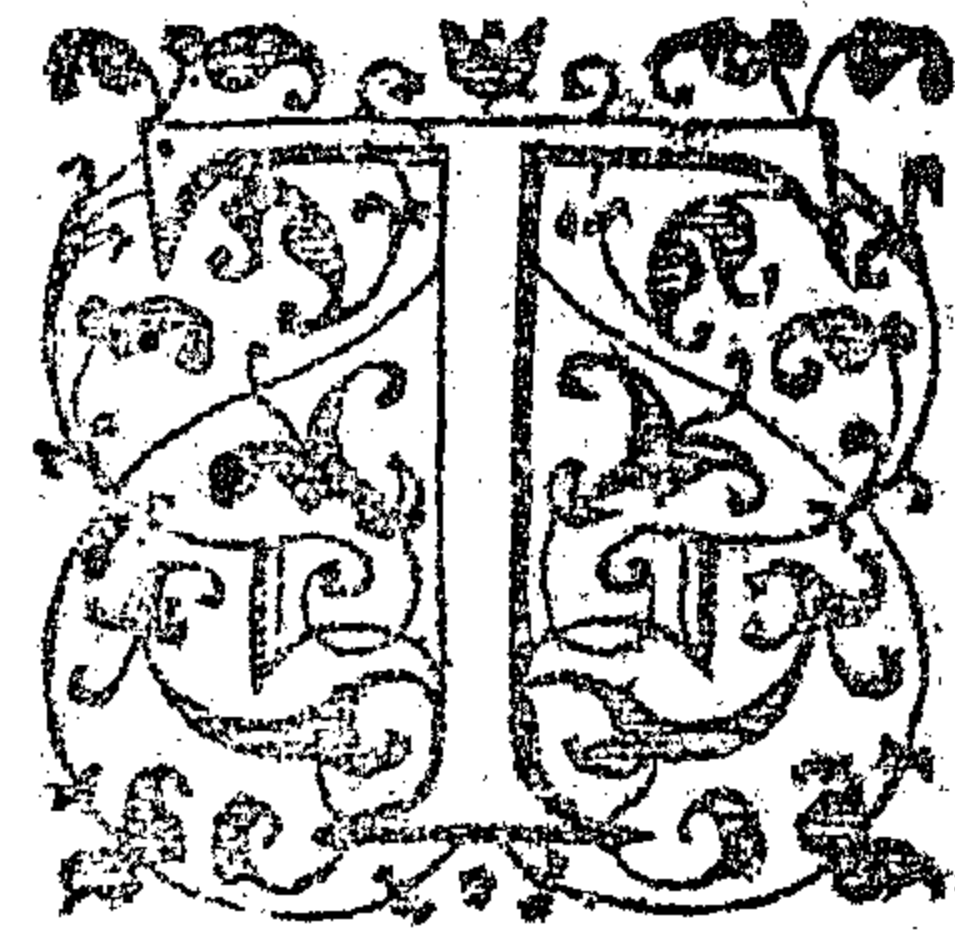
Carolus S. R. E. tit. S. Praxedis Cardi-
nalis Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Archiepisco-
pus Mediolani, vrbis, dioecesis, prouincięq.
Mediolanensis concionatoribus sa-
lutem in domino.

PRAEDICATIONIS verbi Dei officium in
Ecclesia sancta tanti illud sanè est, ut & ad Dei glo-
riam, & ad caelestis regni propagationem, & ad ani-
marũ salutem plurimum intersit, non solum quales sint, qui præ-
stantissimo illo munere funguntur, verũ etiam qua via, qua ue-
ratione illud præsent. Quare superioribus annis eo de genere nos
decreta aliqua in concilio prouinciali primo confecimus: deinde
alia concilio item prouinciali tertio, tũ alia etiam quarto adiun-
ximus ad rectã illius sacre prædicationis disciplinam. Verũ quò
accuratius, & uberiusq. spiritali fructu concionatores tantæ rei
munus administrarēt, atq. exequerentur: nos de Episcoporũ pro-
uincialium, qui præsentis in eo tertio concilio adfuerant, senten-
tia, & assensu, instructionem grauissimã illius functionis, quæ
vniuersæ nostræ prouinciæ vsui esset per nos illis edendam decre-
uimus. Itaq. certis regulis, quas partim ex eisdem nostris conci-
liis, partim ex sapientum virorum sanctorumq. hominũ disci-
plina, partim ex optimorum concionatorum vsu accepimus, il-
lam, Deo iuuante, confecimus: in eaq. concionatoris imaginem, si-
minus omnibus numeris absolutam, perfectęq. expressam, at cer-
te aliquo modo adumbratã, iis omnibus, & singulis proponimus,
qui vel pro pastoralis officio, vel pro ratione data facultatis,
munus prædicationis in vrbe, diocesi, prouinciaq. Mediolanensi
nostra obeunt. Multa sunt, quæ ad concionandi rectum officium

pertinent: sed ea tantum breui complexi sumus, quæ opportuni-
 ora videntur, quæq. concionandi rationibus accommodatiora
 concionatorem adiuuare, atq. ad ea imprimis instruere possunt,
 quæ proposuimus. Hæc enim, si ad vim illam diuinam, quam sa-
 crarum litterarum verbis Spiritus sanctus in seuit, recte acceffe-
 rint, vix dici potest, quam facile, cælesti imprimis ope, non mo-
 do bonorum mentes ad omnem partem pietatis, religionisq.
 inflamentur; verum etiam malorum, & peccantium durissi-
 ma corda infringantur, animiq. hominum sceleratorum tene-
 bricosa vitiorum nocte circumfusi, suauissima luce veritatis
 collustrentur. Huus igitur instructionis regulis cum illi omnes
 & se, suumq. officium, & ceteras actiones conformare debeant,
 tum vero, ut id ipsum omni studio iidem præstent, in sua quis-
 que diœcesi Episcopus provincie nostræ, decreti etiam provincia-
 lis auctoritate, curabit. Verum, quo instructio hac omnis, ad sin-
 gulas provincie partes rectius accommodata, eo uberem pie-
 tatis fructum fidelium animis afferat; ab unoquoq. provincia-
 li Episcopo aliquid ei, præterquam illa, quæ decretis nostris pro-
 vincialibus speciatim, sigillatimue cauta sunt, addi, detrahi, rur-
 susq. mutari liceat, prout ex Ecclesia, diœcesisue sua casu vide-
 rit. Et vero nos sicut diligentiam, quam eo in genere Episcopi
 provincie ponent, magno his instructionibus adiumento fore ar-
 bitramur: ita non dubitamus, quin ex studio, quo ad eas ipsas
 exequendas concionatores utentur, spiritualia illa commoda
 existant, quæ vehementer expetimus, cum ad Dei gloriam, tum
 ad animarum salutem procurandam.

I

DE IIS, QUIBUS VERBI DEI PRÆDICANDI MUNEVS IN- cumbit. Cap. I.

ESTIFICOR coram Deo, & Christo Ie-
 su, qui iudicaturus est viuos, & mortuos, &
 per aduentum ipsius, & regnum eius, prædi-
 ca verbum, inquit sanctissimus Apostolus
 Paulus in epistola, quam Timotheo Episco-
 po, & discipulo scribit. Quibus ex verbis per-
 spicuum planè fit, quod & sacrarum littera-
 rum monimētis perpetuò proditum, & aliorum Apostolorū,
 veterumq. Patrū exemplis demonstratū Oecumenica etiam
 Synodus Tridentina proximè censuit, verbi Dei prædicationē
 Episcopi esse munus præcipuum, idemq. maxime necessariū.
 Toto igitur pectore in eam curā incumbens, gregem sibi cō-
 missum, tum per se ipse, tum per alios, verbo Dei pascet ad il-
 lius Tridentinæ Synodi, & Conciliorum provincialium præ-
 scriptum.

Parochus præterea, animarū curator, sollicitudinis pasto-
 ralis memor, in cuius sanè partem vocatus est, tamquam fide-
 lis operarius ad messem missus, qui Episcopum opera sua ad-
 iuuet, eam præcipuam prædicationis verbi Dei curam sibi quo-
 que impositā præstet, atque exequatur ex præscripto item de-
 cretorū, & œcumenicæ eiusdē Synodi Tridentinæ, & provin-
 cialium conciliorum.

Si quis id aliquando præstare non poterit, subsidio omni,
 quod illis Synodis commostratum est, omnino vtatur, vt ver-
 bi Dei pabulum statis diebus nullo modo desit gregi sibi in cu-
 ram tradito.

Et verò quam quam Episcopus assiduis officij sui pastoralis
 laboribus, muneribusq. occupatissimus, sæpe ad omnem popu-
 lum sibi commissum concionem habere non potest: ramen-
 tam veterem, atq. adeò ab Apostolicis vsq. temporibus deriuatam

tam rationē adhibere studebit, vt diocesis suæ populis à se distantibus per litteras pastorales aliquando concionetur. Hanc enim concionandi viam non modo sanctus Paulus Apostolus tenuit: sed etiã ceteri Apostoli, qui per epistolas absentibus prædicarunt. Idem ab antiquis, sanctissimisque patribus factitatum esse constat: quorum animi eo caritatis amore flagrarunt, vt alij in exilium pulsati, alij in custodiam detrusi, vel alia ratione à grege commisso procul remoti, absentesque, cum coram non possent, epistolarum pastoralium seriptione vterentur ad concionandum. Atque hoc quidem concionis genere Episcopus cum sæpe vteretur, tum maximè quo tempore solennes anniuersariæ mysteriorum nostræ redemptionis celebritates aguntur.

Cum autem id sæpe contingat, vt Episcopus non solum in Ecclesia cathedrali, sed in vniuersa diocesi, verbi diuini ministerium alijs deleget: quam diligentissime videbit, cui illius facultatem det, ne tanto muneri iniuria fiat, neque res sanctissima violetur; cum præsertim non cuiusuis sit (inquit Nazianzenus) de Deo, diuinisque rebus differere, concionariue.

Non facile igitur illam ei concedet, qui sacerdos non sit, vt sanctissimi Leonis Pontificis canone constitutum est.

Si quãdo verò ob iustam, aut necessariam causam Diacono permittit, habebit rationem non solum doctrinæ, & morum disciplinæ, quæ duæ res in concionatore requiruntur: sed etiam ætatis, quæ solida, & confirmata spectari in eo debet sanctissimi sapientissimique Pontificis Gregorij Magni iudicio.

Nullò autem modo concionandi potestatem faciet, permittetue ei qui Diaconus non sit.

Neque item indocto, vel inepto, vel vitioso, vel vitij, criminisue infamia notato, neque secularibus negotijs implicito; quæ Nazianzenus in primis ad hoc munus nequaquam idoneum esse existimauit.

Qua in re habenda est etiam ratio corporis. Ideò cui concionandi munus committitur, non erit isturpiter gibbosus, distortus, vel aliqua corporis parte vsque adeò deformis, vt cum à sacris quoque ordinibus suscipiendis, canonum iure repellatur iudicet Episcopus.

Episcopus, illius deformitatem id generis esse, vt indecorè etiã & non sine aliqua inde populi offensione ille præstiturus sit tam graue prædicationis ministerium. Solent enim in concionatore quædam corporis deformitates, præsertim si sint per insignes, tum offensionem, tum risum afferre.

Regulares porro cuiuscunque ordinis, qui tamquam Episcopi, parochiue adiutores, in hoc munere vicariam operam nauant, licet ab illis, qui eorum curam præsumunt, concionandi facultatem habeant, ne in suis ecclesijs (vt Trident. Concilio sancitum est) concionentur, nisi benedictionem ab Episcopo ante petierint: neque autem villo sanè modo, eo contradicente, repugnanteue.

In ecclesijs, quæ ordinis sui non sunt, nullo præterea modo (vt eadem Tridentina sanctio cautum est) nisi, scripta facultate ab Episcopo concessa.

Facultatis verò & benedictionis testimonium, antequam concionandi munus aggrediatur, Rectori ecclesiastico oppidi, pagi, lociue, vbi concionaturi sunt exhibeant.

Qui præterea regulares non sunt, concionandi munere, præter parochum in ecclesia parochiali, numquam fungantur, sine illa Episcopi facultate scripta.

Nec verò quisquam, ne regularis quidem, etiam in sui ordinis ecclesia, ante concionari ingrediatur, quam Episcopo fidei professionem ad sanctionis Pontificis præscriptam formulam præstiterit: aut illius præstitæ testimonium obsignatum exhibuerit.

De disciplina virtutum, & vita innocentia Concionatoris. Cap. 2.

ILLud maximè sibi persuadebit, qui concionandi munus suscipit, se, nisi rectè, & Euangelij, quod prædicat, legibus congruenter vixerit, non magnam in audientium animis vim imprimere. Quæadmodum enim in arca testamēti duo illi Cherubin ita collocati erant, vt semper mutuo se aspicerent: ita vita concionantis, doctrinæ ex

altera parte respondere debet, vsque adeò, vt & vitam doctrina collustret, & doctrinam rursus vita corroboret, viresq. eidem perpetuò addat. Nā de abstinentia, ieiunio, lacrymis, oratione, elemosyna, patientia, aliaq. christiana virtute cum concionatur, magnum certè pondus, maximumq. momentum apud auditores habet, si in omni eius vita virtus elucet, cuius præcepta concionando tradit.

Sciat item se exiguum porro fructum spiritalem fidelibus allaturum, nisi verè, ex animo, totoq. spiritu dicat: ita verò dicere is certè potest, q. verè spiritualis est, sanctæq. vitæ institutis atq. vsui planè deditus.

Hoc præterea in animum inducet, se nō posse vitiorum, nec verò virtutum vim, naturamq. satis planè ostendere; neque rursus docere, quemadmodum hæ amplectendæ sint, & illa fugienda, cum tamen in vtroq. eo genere officium concionatoris maximè eluceat, nisi depulsis primum vitijs, & mundi huius cupiditatibus abiectis, maximarum virtutum præsidium, vsu, atque exercitatione benè religioseq. agendi sibi comparauerit. Mundari enim prius oportet, quam mundare, inquit, beatissimus Pontifex Gregorius Magnus.

Erit igitur concionator singulari vitæ innocentia, moribus sanctissimis, & diuinis virtutibus instructus. Dei igitur timore, terrenarum rerum despicientia, animarum salutis zelo, humilitate, mansuetudine, patientia, charitate, cæterisq. religiose disciplinæ ornamentis benè munitus sit.

Quo de genere toto audiet sanctissimum virum, Iohannem Chrysostrum ita monentem: Doctor, concionatorū omnibus debet virtutib⁹ esse excultus: debet enim pauper spiritu esse, vt auaritiæ studium, atq. omnem quæstus cupiditatem liberè reprehendat. Debet perpetuò & sua, & aliena peccata lugere, vt eos exagitet, qui antequam peccent, peccare non verentur; & vbi peccauerint, dolorem non concipiunt scelerum, quæ admiserint. Debet esurire & sitire iustitiam, vt operum bonorum studio languescens excitet verbo Dei, & exemplo suo accendat. Debet esse mansuetus, vt ametur potius quam timeatur

tur. Debet esse misericors erga alios, & seueritatem sibi adhibere. Debet esse mundo corde, vt ne cogitationes quidem inanes & inutiles huius sæculi suscipiat, nedum sæcularibus negotijs se implicet. Debet esse pacificus, vt populus, quem docet, sollicitus sit seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Debet esse paratus ad omnes res, vel difficillimas pro gloria Dei, proq. Ecclesia ferendas, non inani quodam animi impetu, sed solida, veraq. constantia digna martyribus.

Neque sanè solum his Chrysostrum monitis se conformabit, sed disciplinam imitabitur aliorum duorum etiam Græcorum patrum, qui & sanctitatis & doctrinæ laude celebrantur, Basilij & Gregorij Nazianzeni. Hic in libro primo, quem de Theologia elucubratus est, ille in epistola, quam de vitæ solitudine ad eum ipsum scripsit aliquando docet, qualem eum esse oporteat, qui concionatoris officium, & personam sustinet.

At vero vitæ perfectæ, quam optimus quisq. concionator instituat, genus potissimum sequetur ad præscriptum Gregorij Magni pontificis: qui cum sæpe concionatorem informat: tū verò & in libro Pastoralis, & in Moralibus præsertim lib. 30. cap. 21. & lib. 6. cap. 25. alijsq. præterea locis, quibus perspicuum fit, qui verbi diuini ministerium suscipit, talem esse debere, qualem se fuisse sanctus Paulus Apostolus ostendit his verbis: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.

De scientia Concionatoris. Cap. III.

IAM verò concionator, antequam prædicationis officium aggrediatur, in omnis sacre, ecclesiasticæq. doctrinæ studijs, vt maximè potest, versari debet: præsertim si adhuc nullum docendi munus vnquam gessit.

Habebit omnes Theologiæ notos, & tractatos locos.

Traditionum apostolicarum, ecclesiasticarumq. notitiam tenere studebit.

In sanctorum Patrum scriptis atq. sermonibus peritè versatus erit.

Sanctio

Sãctiorum item spiritualiumq̄. interpretationum vsu litterarum peritus erit.

Nec verò ignorabit sacros ecclesiæ ritus, qui in sacramentis, in diuinorũ officiorum cultu, in tota denique ecclesiastica ratione instituti sunt, eorumq̄. mysteria & significationes, quibus explicandis mentes fidelium accendantur ad pietatis studium.

Cognoscat item rerum in ecclesia sancta gestarum, ac memorie veteris, & antiquitatis ecclesiasticæ ordinẽ: maximè autem sanctorum Patrum historiam, Summorumq̄. Pontificũ & Episcoporum, quorum sanctitas præclare eluxit, vitas.

Tenebit præterea aliquam veterum Canonum scientiã, summorumq̄. Pontificum descripta iura, atq. instituta, & Conciliorum decreta.

Theologiæ illius, quæ tota in spiritualis vitæ institutis tradendis, quæq̄. in purgandis affectibus, in reformationeq̄. interiori versatur, atq. ob eam causam Mystica atq. Therapeutica vocatur, præcepta atq. exercitationes benè norit.

Sanctarum meditationum, orationisq̄. mentalis vsum, ac peritiam habebit: vt alios ad cælestium contemplationum studiũ erudire concionando possit.

Casuum conscientie doctrina instructus erit.

Morum, & virtutum christianarum locos, non solum ordine collectos, sed rectè notos habebit.

Locos item omnes sibi comparabit, quibus auditorum animi commoueri, atque excitari solent ad Dei amorem, ad cælestis patrie desiderium, ad poenitentiam, ad scelerum detestationẽ, ad virtutum studium, ad metum diuini iudicij, ad spem misericordie, ad misericordiam, caritatemq̄. erga proximum, & ad cæteras præterea affectiones, quæ ad cælum excitatæ, christianas virtutes pariunt.

Locos etiam illos tenebit, qui sapissimè vsu veniunt: vt pote de diuitiarum & honorum despicientia, de condonandis iniurijs, de rebus aduersis constanti christianoque animo ferendis, de immoderatis sumptibus, alijsq̄. morum erroribus eripiendis.

Copio

Copiosa quasi suppellectile instructus erit doctrinarum, quibus aliquando vtetur, cum opus erit; tum ad coarguendam impiorum hominum audaciam, qui de fide catholica male sentientes, ecclesiæ veritatem oppugnant; tum ad ecclesiæ dogmata recte, pieq̄. commostranda, tum verò ad alia multa eius generis.

Præcepta etiam rectè intelliget officiorum, quæ magistratum, quæ ciuium, quæ seniorum, quæ adolescentum, quæ viri, quæ vxoris, quæ parentum, quæ liberorum, quæ dominorum, quæ seruorum, quæ deniq. præcipua singulorum: vt si quando vsuenerit, de illis ex præscripto diuinarum litterarum, sanctorumq̄. Patrum, quamoptimè concionetur.

Illud denique non parum expediet, si concionator etiam Græce, & Hebraice nosce studebit: nam harum linguarum peritia, cum ad alia multa utilis est, tum maximè ad eliciendos ex eadem scriptura plures catholicos sensus, & ad explicandas illas sacrarum litterarum voces, ac dictiones, quæ magnam vim, magnamq̄. emphasim habent.

Vim & copiam habebit similitudinum, quæ ab agricultura, vinea, semete, Sole, Luna, alijsq̄. rebus ducuntur, quæ sub sensum cadunt, atq. intelligẽtiam, præsertim eorum, etiam rudium, ad quos concio habetur.

Agricolis porrò si concionabitur, plurimum ad rem proderunt similitudines ab agro, vinea, frumento, vitibus, lino, cannabi, arboribus, stirpibus, alijsq̄. agriculturæ partibus ductæ. Itidem eueniet, si alterius conditionis auditoribus aptè illas ita accommodabit, vt eorum ordo postulabit: qui sanè quidẽ, cum ad certam quandam status sui cognitionem, doctrinamq̄. natura ducantur, tum certè facilius multo trahuntur, si vel à vitæ, vel ab artis, vel ab alterius rei, quam profitentur, genere documenta sumuntur.

Multiplicem etiam, variamq̄. copiam argumentorum colliget, quæ propriè, ac rectè accommodetur. Sunt urbani, & rustici; sunt nobiles, & ignobiles; sunt magistratus & priuati; sunt docti, rursusq̄. imperita multitudo.

Pro

Pro audientium igitur genere locos doctrinarum, ex quibus concionem conficiet, non modò distinctos, sed optimè explicatos habebit.

Atque in hoc quidem multiplici genere concionator videbit, ne quæcunque (vt sanctus Gregorius scitè monet) legerit, aut scientia comprehenderit, omnia enunciet, atque effundat: sed delectum habebit, ita vt documenta alia exponat, alia tacita relinquat, prout locus, ordo, conditioq. auditorũ deprecatur.

Sicut autem rerum, quæ supra mox cõmemoratae sunt, quarumq. prior cura esse debet, scientiã tenere cõcionatorẽ oportet: ita etiam sibi parare necesse habet bene concionandi modũ.

Ex præceptis igitur Rhetoricæ ecclesiasticæ locos discet, vnde concionis exordium, quando eo vtendum esse iudicauerit, rectè ducat, vt à vitiosis exordijs longè refugiat.

Disponendæ concionis modum intelliget.

Dilucidè, districteq. rei enarrandæ rationem percipiet,

Benè pronunciandi, decoreq. agendi vsum tenebit.

Verborum pondera, vimq. ita habebit, vt audientiũ animos penetret.

Quare priusquã concionandi munus aggrediatur, vires suas bene cognitas habebit: vt nec materiam, quæ ingenij sui virib⁹ præstet, nec formam dicendi sumat, ad quam appositus nullo modo videatur.

Ad quam sanè rem multũ adiumenti hoc affert, si amicũ, aut aliam adhibebit præsertim, concionandi vfu peritum, qui semel, iterũ, atq. adeo sæpius publicè concionatẽ audiat: quiq. non ambitiosè corrigat, sed liberè priuatim, remotisque arbitris moneat, siquid in aliqua parte erratum sit.

Ad imitandum etiam sibi constituet aliquem prædicãdi laude florentem.

Quo in genere illud accuratè cauebit, vt ne quod pleriq. faciunt, leuia quædam, ac sæpe etiam vitiosa imitetur: sed illa tantum quæ sapientum iudicio præclara, atq. egregia in eo potissimum cernuntur.

Verũ enim uero sicut diligentissimè videre debet, quem
è con.

concionatoribus, qui nunc sunt, aut certè superioribus temporibus extiterunt, ad imitationem deligat: ita maximè sibi veteres patres proponat, quorũ in dicendo virtutes sequatur: Gregorij Magni, & Chrysostomi disciplinæ moralis copiam: Leonis Magni & Basilij grauitatem: Nazianzeni vim: Nisseni subtilitatem: Augustini acumen: Ambrosij temperatum dicendi genus: Bernardi dulcem, deuotamq. orationẽ: atque omnino admirabilem, & diuinam eloquentiam sanctissimi Pauli Apostoli; cui vni omnia, quæ summi sunt concionatoris, atq. adeò oratoris multis præclaris exemplis tribuunt doctissimi patres, Augustinus & Chrysostomus.

In concione autem, quam habiturus est, illud sibi potissimũ proponet, in quo omnes neruos, roburq. industriæ suæ adhibeat, & in quo munus suum versari cognoscat, vt auditorũ scilicet animos commoueat: cum præsertim peccet homines non tam quia verum ignorent, quàm quòd malè affecti sint.

Dabit igitur operam, vt quemadmodum per singula corporis membra sanguis diffunditur: ita in omnibus concionis suæ partibus quædam insint, quæ ad commouendum valeant.

Quare locos omnes optimè percipiet sanctarum affectionum, quæ mox supra commemoratae sunt.

Postea verò quàm ijs doctrinarũ ornamentis, Deo benè iuante, instructus ad prædicationis functionem accesserit, hæc quæ sequuntur, omninò curabit, atque exequetur.

De preparatione, quam concionator vniuersè, generatimq. adhibebit ad concionandi munus salutariter exequendum. Cap. IIII,

VO studiosius, atque adeò religiosius concionator muneris præstantissimi, quod sanctè, & suscipere, & gerere debet, partes exequatur, illius in primis dignitatem, auctoritatemq. attente cogitabit.

Qua in cogitatione hæc quattuor facillè perspiciet.

Primum, scilicet ad Dei omnipotentis gloriam, ad ani marūq. salutem referri omnem concionandi vim, ac rationem.

Deinde se, qui prædicationis munus aggreditur, mini strū esse, per quem verbū Dei, ab ipso diuini spiritus fonte ducitur ad fidelium animas diuinitus irrigandas.

Post, res etiā sanctas, diuineq. traditas à se tractari oportere.

Tum præterea id prædicationis munus, quod capescet, non modò sanctissimis, ac diuinis viris Prophetis, Apostolisq. à Deo commissum: sed ab ipso etiam Dei filio Christo Domino præstitum esse.

Verum quò magis atque magis sese excitet, videbit diligenter, quanta & quam summa difficultas ei proponitur, qui in tāta, tamq. perpetua, & mundi, & Satanæ oppugnatione fidelium animas ad viam Domini reuocare contendit. Atque ijs quidē sempiternis aduersarijs cum ad resistendum se imparem esse fenserit; non modo illis virtutum armis, vt ostendimus, se communit, sed assidua prece, & ieiunio frequenti Dei auxilium implorabit ad imperus hostium ad eò importunorum repellendos.

Cum autem benè, appositeq. dicere, sit omnium iudicio, vel maximè difficile; huius sanè rei difficultatem aliquando, ac potius frequenter meditabitur, vt ardentiori studio confugiat ad Deum, qui diuini sui spiritus afflatu, omnia dicendi adiumenta subministrare potest.

Neque porrò viribus suis fidet, sed imbecillitatem suam recte agnoscens, sese coram Deo abijciat. cuius cælesti benignitate ipse, quamuis abiectus, & prædicationis munere indignus adiuuetur.

Vtque ad omnia sancta studia, quibus iuuare possit, vehementius accedatur, secum sæpe reputauit, quam magnum præmiū consequatur, qui ab errore viæ suæ peccatē abduxerit. Qui enim conuerti fecerit peccatorem, inquit sanctus Iacobus, ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum.

Hæc sæpe pieq. meditatus is, qui cælestis doctrinæ conciona

tor

tor futurus est, cum viderit, quanta res sit, quam diuina tota concionandi ratio, tantæ rei quasi horrore quodam perfusus, ad eam suscipiendam, se diuina imprimis ope præparabit, atque muniet.

Hæc igitur supplex continenter petet, vt diuino adiumento propriæ laudis, aut gloriolæ non modò studio, sed ne opinione quidem efferatur, nullamq. illius rationem plane habeat: vt se vehementius indies inflammet, cum ad præclaram illam diuinæ gloriæ cupiditatem, tum ad singularē erga proximos caritatem concipiendam: ad quas res, duas potissimum, ipse omnes neruos intendet pietatis suæ.

Vt denique ope diuina, & rei, cuius tractandæ munus suscipit, sanctitati, & personæ, quam concionatoris sustinet, dignitati, atq. officio respondere possit.

Sibi verò, quam maximam potest vim in eo adhibebit: vt tota mente, totoq. animo defixus in cælesti Christi Domini regno propagando, in procurandaq. animarum salute, suorum, & commodorum, & vtilitatum obliuiscatur omnino.

His igitur virtutibus, nempe sacris doctrinis, vitæ innocentis, morum sanctitate, & cælestium rerum contemplationibus, is, qui concionator futurus est, excultus idoneum se præbebit, vt ad prædicandum missus, populo valde profit tribus his, quæ sanctus Bernardus commemorat, verbo, exemplo, & oratione.

Fugiet autem tamquam pestem, omnem ambitionem, omnemq. illius suspicionem. Ne loca insigniora, vbi prædicationis suæ semen spargat, ambiat, affectet, e memor Christi Domini, quem à Patre è cælo demissum ad erudiendū genus humanū, pagos, & vicos, & castella obijisse legimus.

Nunquam in opinionem inducet, maiori, atque nobiliori suggestu se dignum esse. Fuit hæc quondam incredibilis ambitio Ethnicorum Oratorum. Christianus autem concionator ab istius ambitionis suspicione alienus esse debet, qui ad prædicandum Christum crucifixum, non ad sui ingenij ostentationem vocatus est.

De

*De præcipua vitæ ratione, quam scilicet speciatim concionator
adhibebit, ubi concionandi munus suscep-
rit. Cap. V.*

QUOD sanè verò iam initio positum est, quodq̄. San-
ctus Augustinus scitè præscribit, in illud. toto animo
totiq̄. viribus, adiutrice diuina gratia, cōcionator cū
concionandi munus susceperit, incumbat, vt verbis
perpetuò æqualem, paremque vitam agat. Est porro Euangelica
doctrina, verbiq̄. Dei prædicatio, ignis ille semper in altari. ex-
ardescens, cui perpetua sollicitudine, is subministrare debet lig-
na, nēpe optima, præclaraque vitæ suæ sanctissimæ exempla, offi-
cia, atq̄. opera virtutū, quibus corda fidelium accendat ad san-
ctè agendi studium. De diuino illo viro Iohāne Baptista illud
Euangelij litteris proditum est: quod lucerna erat ardens, & lu-
cēs, quippe cū coelestem illam doctrinam, quam docuit, vir-
tutum sanctarum splendore perenni collustrauit.

Quare perpetuam sanctissimæ vitæ consuetudinē seruabit.
In incessu, statu, accubatione, deiectione vultus, oculorū de-
missione, capitis inclinatione, genuum inflexione, in omni de-
nique motu corporis tenebit grauitatem, & decorum à perso-
na, quam sustinet non alienum.

Erit in omni colloquio grauis, mansuetus, ac salutaris.

In habitu, vestituq̄. religioso, sacerdotaliue modestus.

In victu temperatus, & parcus, ac ciborum varietatē fugiēs,
frugalitatis, abstinentiæq̄. studiosissimus.

Nec verò piæ concionum laboribus, aliaue causa, nisi neces-
saria, id studium remittat: tantum abest, vt à statis ieiunijs se exi-
mat: immo verò illa religiosè colat, vt ceteros exemplo suo ac-
cendat ad leges abstinentiæ, ieiunijq̄. rectè seruandas.

Si quo autem in loco, vbi concionatur, moris est, cibum à fi-
delibus cōcionatori opiparè, præterq̄. modum apparari, & ver-
bis, & ipsa frugalitate, qua perpetuo vtetur, omniq̄. alia ratione:
ab eo apparatu eos reuocare studebit.

Apud

Apud laicos coenare, prandereue, vt potest maxime, recu-
sabit.

Venientium ad se hominum salutationes quotidianas, atq̄.
frequentes, ne patietur.

Familiaritates, & consuetudines laicorum valde euitabit.

Cum autem eius vita debeat esse specimen virtutum om-
nium, non solum ne peccato, sed etiam ne exemplo vnquam
nocebit.

Caueat quàm diligentissimè fieri potest, ne cuiquam etiam
arripere volenti, vel obloquendi, vel male suspicandi quauis
de re, quæ reprehendi merito possit, occasionem dictis aut fa-
ctis præbeat: ne eius ministerium, quod sanctum est, vitupe-
retur.

Quare cū cetera, quæ supra præscripta sunt, accuratè ser-
uet, tum hæc infra descripta.

In proprio monasterio, qui regularis est, habitet, aut in ædi-
bus parochialis, collegiatæue Ecclesiæ, vbi concionatur, aut sal-
tem in alijs ecclesiasticis domicilijs, si villo modo potest, ac di-
stinctis omnino à laicali habitatione.

Ne eò foeminas ad colloquium secum ineundum introdu-
cat, admittatue.

Ne ad mensam, & conuictum adhibeat aliquem præsertim
laicum, nisi spiritualis, religiosæq̄. vitæ studiosum.

Næ ostentet quæ ad propriam laudem referri posse vi-
dentur.

Communi autem vtilitati seruiet.

Erit in omnes beneficus: vt quisq̄. adiuuato indiget, ita opi-
tulabitur & consolando, & consulendo, & benigne faciendo.

Nihil, nisi quòd honestum, quòd pium, quòd religiosum,
quòd sanctum sit aut admirabitur, aut optabit.

Prædicationis porro nomine, occasioneue concionator re-
gularis eleemosynam nullam pascetur: si quæ sponte datur,
præter illum, quando extra monasterium degit, quotidianum
cibum; monasterio ordinis sui eam in commune conferet, aut
superiori pro instituti cuiusq̄. ratione, & regula tradet, memor

Bb voti

voti paupertatis, quo astrictus nihil proprium habere debet: immo illud proprietatis vitium in homine regulari detestabile fugiet, & corde & ore & opere.

Nihil sibi petet, nec verò extorquebit,

Non vestem, non indusia, non sudariola, non cetara id genus sibi quærabit.

Nec vllum præterea munus, etiam cibarium cupiet: nisi valetudinis imbecillitas aliquid esculentæ, aut poculentæ rei donum requirit.

A superiore autem expectare debet indumenta, & alia necessaria vsui vel vitæ, vel studiorum.

Parochus etiam, aliisue, quicumq. in sacræ prædicationis munere versetur, idem rectè seruabit.

Omnis deniq. concionator quicumq. fit, cauebit, vt non solum crimine, sed etiam omni vel leuissima suspitione auaritiæ careat: quæ vbi in animum irrepserit, paulatimq. illum occuparit, omnem sanctæ agendi cursum, atque adeò progressum impedit.

Ne animo quidem appetat, nedum petat quicquam, quod sibi aliquam cupiditatis notam inurat.

Nullis etiam perturbationibus animi succumbet.

Ne irecundiæ cedet.

Non alij in eadem vrbe, eodemq. oppido concionanti, frequentiorè auditorum multitudinem inuidebit. Et verò quod diligentissimè cauere debet, neque aut verbo, aut facto, aut alio modo ei detrahat. Auditores ab illo auocare non studebit. Sed, vt est Apostoli præceptum, honore præueniens illum diligit, colet, obseruabit. Nec præterea despondebit animū, si per paucos auditores ad se conuenire viderit: quoniā summus ille magister vitæ Christus Iesus, cum Dei sapientiā, vitamq. æternam monstraret mundo, paucitate discipulorum cōtentus fuit: immo aliquando solam mulierem Samaritanam habuit, quæ illum, & de diuino cultu, & de cælesti gratia loquentē audiret.

In rebus aduersis omnem animi abiectiōnem vitabit.

Pro gloria Christi, pro salute animarū, in omni oppugnatione,

ne, nihil non fortiter, constanterq. aget.

Amore Dei inflammatus non modo probra, conuicia, contumelias patiēter feret, sed mortem ipsam, si opus fuerit, forti, inuictōq. animo subibit, offeret, commēdabit se diuinæ luci, & præclsis sensibus, in illius infinito amore, immensaq. caritate conuiescet.

Superbiam, fastidium, atq. arrogantiam valde cauebit. Ac propterea illa tantum sola proferre studebit, non quæ, qualis, aut quantus ipse sit declarent, sed quæ audientibus salutariter profutura sint.

In omni denique actione, functioneq. vniuerso populo spiritale gaudium, virtutumq. sanctarum exemplum præferet.

Hæc verò, vt Dei beneficio, donoq. rectè assequatur, id valde curabit, vt singulis diebus matutinas, & ceteras canonicarū horarū preces, officiumq. ritè distinctè, pieq. ex instituto, atq. ex præscripto regulæ, quam profitetur, si regularis est, aut si secularis clericus, choro astrictus, ex illius disciplina, cum potest, in Ecclesia, atq. in ipso choro vnâ cum ceteris præstet.

Recitato officio, aliquid temporis in diuinarum rerum cōtemplatione, pioq. tacitæ meditationis studio ponet. Ita enim fiet, vt diuini amoris ardore inflammatus, qui orando, meditandōq. maximè exardescit, auditores suos ad caritatis, quæ seminarium est omnium virtutum, studium incendat ardentius.

Missæ sacrificium quotidie offerre non prætermittet, nisi legitima causa impediatur. Hoc sanctissimi sacrificij offerendi vsu frequenti cum sibi in omnes sanctæ agendi partes plurimum proderit, rum fideles etiam excitabit, vt sacrificij sanctissimi sint cultores, & diligentiores, & religiosiores.

*De præparatione, qua Concionator vtetur ad
singulas Conciones. Ca-
put. VI.*

Primum cum prædicandi munus non humanæ scientiæ; aut
Bb 2 elo.

eloquentiæ, sed diuinæ virtuti, ac Spiritus sancti gratiæ inniti concionator intelligat, diligentissimè sibi cauendum existimabit, ne mortali culpa affectus Spiritum sanctum contristet. & Apostolicum opus, atq. ad eò Domini nostri Iesu Christi munus attingat. Sed conscientiam ante ab omni peccatorum impuritate poenitentiae sacramento expurgabit, quam ad verbi Dei tractationem accedat. Et verò grauissimam illam prophetæ oburgationem vehementer pertimescendam ducat: peccatori, dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?

Deinde cum Concionis, quam proximè habiturus est, causa, se studio dabit, sanctum Thomam Aquinatem, & alios sanctitatis laude claros viros ad imitationem sibi proponet, qui religiosa aliqua precatone nisi sunt, priusquam studijs se dederent.

Post, breui oratione ad Deum vsus, id omnino studebit, vt, quod in Concione dicturus est, antea bene cognitum habeat: vbi vero ex studio, librorumq. tractatione cognouerit ac ceperit quod concionaturus est, tum, singulas concionis partes, quas animo concepit, etiam atque etiam diligenter, pieq. meditabitur. Quia in meditatione ita religiosè sese afficere conabitur, vt audientium animos, mentesq. ad illum ipsum pietatis affectum, sancteque agendi ardorem, quantum in se est, excitet.

Ad se ardenti pietate inflammandum, dum etiam in concionis studio tractationeq. versatur, Christi Domini cruci affixi, vel Apostoli Pauli prædicantis, vt sanctus Chrysostomus fecisse traditur, imaginem sibi ob oculos ponet: quam tacita meditatione intueatur.

Maximè verò nocte, quæ concionis diem præcedit, eam præparationem adhibebit, vt ardentem Deum oret, omnis sapientiæ, omniumq. sanctarum virtutum auctorem, qui & sibi & alijs, qui audituri sunt, largiatur, vnde diuinus cultus, & salus animarum adiuuetur. Nec porro nostra ætate defuerunt, qui non solum profusis lacrymis, sed cæso etiam verberibus corpore, id à Deo petere consueuerunt.

Ide-

Id etiam institutum habebit, vt antequam suggestum ascendit, perpetuo sibi proponat concionem eiusmodi, quæ scilicet vel multitudo sit hominum esurientium, cibumq. à prædicatione sua expectantium, vel coetus claudorum, paralyticorum, hydroposi laborantium, mutorum, cæcorum, surdorum, malo demone æstuantium, leproforum, valetudinis beneficium quærentium. Hinc cum spectare debeat, ita in omni concionandi parte se comparet, vt eorum rationibus, salutiq. prospiciat & consulendo, & consolando, & omni officio præstantiq. remedio.

Cõsideret præterea se piscatorem hominum esse: ideò ner nos omnes intèdere debet, atque ad eò expiscari, vt sagenam euangelicam impleat, nempe animas pereuntium, Christo domino lucrifaciat. Quare videat, ne in prædicationis officio languescat. Sed vt sanctas commotiones in alijs excitet, tales primum animo suo ipse concipiet, atq. in sese exsuscitabit: ita vt quales in aliorum mentes transfundi cupit, ipse illas animi sui sensibus rectè conceptas quasi spectandas ceteris proponat.

Id assequi studebit primum ardenti precatone, deinde rei, de qua dicturus est, explorata cognitione, tum vehementi cogitatione, & quasi ob oculos posita specie ipsius rei, quæ meditatione concepit: ac præterea attentam lectione loci sacre scripturæ, qui cum re conueniat, quam animo excogitatam habet.

Et quoniam ad commouendos animos parum valet concio alieno labore conscripta, nunquam ad affectionum excogitationem, alienæ concionis industria vtetur: sed ingenio suo concipiet, ac gignet, quò vehementius primum se deinde alios afficiat. Disciplinæ enim cibus, qui populo proponitur, mente propria quasi stomacho concoctus, vires maiores habet ad omnem sanctam commotionem.

Ne igitur concionator se totum in alienas conciones temerè ingurgitet: satius est, eas ex sanctissimorum ecclesie doctorum Gregorij Magni, Ambrosij, Augustini, Chrysostomi, aliorumq. Patrum homilijs, sermonibus, & tractationibus confici &

Bb 3

quasi

quasi conflare.

Eam quoq. præparationem in omni concione rectè explicãda adhibebit, vt quem deuotionis ardorem ex religiosa diuinorum precum recitatione, sacra celebratione, & pia meditatione, Deo iuuante, conceperit, eundem studiosè curet secum in suggestum deferre.

De concionatoris officio in suggestu. Cap. VII.

ATque hæc quidem sunt, ad quæ concionator se præret, antequam suggestum ad concionandum ascendat. Quem vbi ascendit, illud imprimis breui tacita oratione rursus à Deo precabitur, vt syncerum, castūq. sit prædicationis suæ studium, vt nemini noxium, vt & sibi & omnibus in commune salutare.

Hocq. etiam summa prece tacitus contendet, vt si fortasse in concionando se vel gloria inani, vel alio vitio attentari aliquando contigerit, id & alia omnia, quæ aliorsum, quàm ad diuinam gloriam, ad animarumq. salutem spectent, Deus diuinæ suæ gratiæ virtute deficiat, atq. planè auertat.

Deinde quod antiquissimi instituti est, ac non sine mysterio quidem Salutationē angelicam, non festinanter, non canorè, sed graui, piaq. pronūciatione, ac genibus flexis recitabit ad præscriptam verborum formulam, qua Ecclesia sancta vtitur: ita vt ne verbum quidem vel addat, vel detrahat, vel mutet, quod ab illius instituta ratione diuersum sit.

Si concionatur intra Missarum solennia, quæ ipse celebrat, Salutatione angelica non vteretur.

Dum in concione versatur, sibi ob mentis oculos perpetuo proponet, tanquam in aduerso pariete Christum Dominum in maiestate iudicantem: qui ab se quoq. iam iam villicationis rationem deposcat.

Post concionem verò, prout ratio valetudinis tulerit, antequam cibum capiat, paulisper orabit: sicq. quos progressus concionando

nando facere cepit, eos orando prosequetur: & sic deinceps adiuuabit perpetuo opere sanctitatis, ac voce virtutis.

De ritu concionandi. Cap. VIII.

Sacram concionem, intra Missarum solennia, Evangelio, scilicet recitato, haberi antiqui instituti est. Id igitur seruabitur non solum ab Episcopo, parcho, animarumue curatore, aut sacerdote Missam celebrante, sed à quocunq. alio concionaturo, etiam qui tunc celebrat sibi.

Episcopus in Missæ solennis sacrificio concionem habebit, mitra, Episcopaliq. sacro omni vestitutu indutus.

Ministros, sacris indumentis vestitos sibi concionanti ab vtroq. latere assistentes adhibebit, ex veteri canone septem, vbi potest: sin minus, pauciores.

Ministram præterea pluuiati indutum: qui à latere sinistro baculum pastorem ante se sustineat.

In Missæ sacrificio non solenni, cum concionatur, vteretur stato Missæ vestitu, mitra, baculo, & ministris saltem duobus superpelliteo indutis: qui si Canonici sint, canonicali chori vestitu induentur.

In alia actione, quàm in Missæ sacrificio, alioque tempore, pluuiale, mitram, baculumq. adhibebit, & suos, pluresue ministros sibi assistentes arbitrato suo, prout actio solennis, & frequentia populi, & Ecclesiæ, vbi concionatur, ratio postulat.

Qua etiam in actione cappam Episcopalem, & stolam potius quàm pluuiale, & mitram adhibeat licet, & duos item sibi assistentes superpelliteo, alioque chori habitu indutos, & duos præterea ministros, vnum qui pastorem baculum, & alterum qui mitram à dextero latere teneat.

In actione minus solenni, in Ecclesiaue non insigni, rochetto, mozeta vteretur, stola adiuncta, adhibitis etiam assistentibus & ministris vt supra, cum insignibus Episcopalibus.

Sed in omni alia functione, præterquam in Missæ sacrificio, triplici hac indumentorum ratione, prout maluerit, vtetur: ita vt modò pluuiale, modò cappam Episcopalem, modò rochetum, mozetamq. cum stola induat pro temporis, loci, personarumue ratione.

Si quando ex tempore vsu venerit, vt concionetur: vbiq. etiam sine stola gregem suum verbo Dei, salutaribusq. monitis pascet.

In Ecclesiâ cum concionatur, id muneris obibit, sedes in medio altari in faldistorio, aut in sede loco eminentiori collocata, aut in cathedra Episcopali: aut etiam suggestum, ambonēue ascendet; vbi itidem sedens concionem habebit, mitra itē, ceterisq. vt supra, pro ratione adhibitis.

Si in oratorio alioue loco concionem habebit de suggestu, si vllus est; aut de sede aliquanto altiùs collocata concionabitur.

De libro etiam vbiq. concionetur licet, ad præscriptum Cōcilij provincialis quinti, ita vt vel ipse, vel Archidiaconus, aliusue quem maluerit, ei per clausulas sacræ scripturæ verba distinctè de libro pronunciet, quæ ipse deinceps ordine sigillatim explicet.

Parochus autem, animarumue curator, qui inter Missarum solennia concionem habet, aut in altari ab Epistolæ latere, capite aperto concionando stabit; aut opportuniùs suggestum ascendet, vt faciliùs præsertim cum populus frequens conuenit, ab omnibus exaudiri possit. Quo in loco capite aperto erit, & stabit, aut sedili inhærebit, casula dum concionatur indutus, vel exutus prout maluerit.

Alius verò sacerdos cum non celebrat, inter Missarum solennia concionaturus, non in altari, sed de suggestu concionē habebit.

Quod si Parochus, animarumue curator, aut alius sacerdos aliquando intra Missarum solennia, quæ alter sacerdos celebret, aut alio tempore, quàm in Missa concionatur; ad eius muneris functionem superpelliceo, & stola vtetur. At vero regula

ris

ris, qui parochus non est, stolæ & superpellicei loco vestitum adhibebit, qui ex regulæ præscripto in Choro ad diuinorum officiorum celebritatem adhibetur.

Diaconus, si quando ex facultate permissa concionatur, superpelliceo etiam vtetur, & stola intransuersum ducta.

Si præterea parochus, aliusue concionator, in oratorio, aut sacello, alibiue concionem habiturus est, vbi suggestus nullus sit: aptiorem, decentioremue locum ibi deliget, vnde concionetur.

Poterit autem idem parochus aliquando, cum ita expedire viderit, concionando, libro Euangeliorum vt: de quo libro ipse sacra verba per clausulas, & sententias distinctè pronunciet; tum ordine sigillatim explicabit.

Quibus temporibus concionandum est. Cap. IX.

Prædicationis munus nullo, neque tempore, neque loco sibi Christus Dominus præfinit; neque Apostoli item, qui omni loco, omniq. tempore sacro sanctum Euangelium disseminarunt. Huncq. prædicandi morem sanctissimi viri, Dominicus, Franciscus, & Vincētius secuti sunt: qui vel in ipsis agris conciones habuisse dicuntur. Cum igitur vel temporis vel loci opportunitas tulerit: non solū in Ecclesia, qui locus prædicationis proprius est, sed vbiq. omniq. tempore sacra concione populus Dei pascendus erit.

Quamobrem Episcopus in primis oblata sibi occasione, semper & vbiq. gregem suum verbo Dei, salutaribusq. documentis pascet pro munere suo pastoralis: cum eius & dicta & facta, quasi perpetuam quandam prædicationem ministrare, præbereue debeant.

Omniibus autem saltem Dominicis & solennibus diebus festis, in Quadragesimaq. & Auentu quotidie, aut saltem tribus hebdomadæ diebus, quemadmodum Oecumenica Synodus Tridentina sanciuit, sacras scripturas, diuinamq. legem annunciet: & alias quotiescunq. id oportune fieri posse iudicauerit.

uerit.

Idem officium præstabit in sacris quattuor Tēporibus, statis anni solennitatibus, supplicationibus solennibus, Iubilæi Indulgentiæ uel celebritatibus, in synodalibus actionibus, in omni sacramentorum administratione, in omni consecratione & benedictione solenni, & in omni denique muneris Episcopalis functione, quæ mysterij quod agit explicationem postulare uideatur.

Quo in pascendi munere usque adeò diligens erit, ut si quando Episcopum, qui aliunde uenerit, hospitio acceperit, hanc etiam occasionem nactus, cum eo agat, ut concionem populo habeat: id quod ex Clementis Pontificis, & martyris constitutione, in Concilio prouinciali quinto cautum est.

Parochi uero, omnesq. animarum curatores itidem omnibus Dominicis & solennibus diebus festis, & in Quadragesima, Aduentuq. diebus singulis, aut tribus saltem, quibus Episcopus iusserit, ex Tridantina sanctione & prouinciali decreto, uerbo Dei populum pascant.

Cum item Quattuor ieiuniorum Tēpora, Auentus Domini, Septuagesima, & anniuersariæ Domini solennitates instant: idq. constitutis aliquot ante diebus, ad præscriptum prouincialis tertij.

Idem præstent quoties sacramenta ministrabunt: idq. præsertim in Catechismo Romano, ijs etiam diebus, cum proximè sacramentum Confirmationis ab Episcopo ministrandum erit: ac præsertim de eo sacramento; quò populus ad illud religiose suscipiendum instructior accedat.

Id ipsum etiam agere non omittent, cum aliquæ statę processionis, uel aliæ supplicationis, ob publicam causam extra ordinem indictæ agentur.

Cum Iubilæum item celebratur.

Quo præterea die, uel exequias agent uel ædium benedictionem, uel alterius rei benedicendæ, uel piæ societatis instituendæ, uel cuiusuis rei agendæ, quæ parochi, sacerdotis uel officium attingat, munus aggredientur.

Nemo

Nemo autem præter parochum, animarum uel curatorem, cuiuscunq. ordinis sit, aut quocunq. loco concionetur, concionem habebit, ut à Clemente quinto Pontifice in Concilio Viennensi sancitum est, qua hora Episcopus in eadem urbe, oppido, loco uel concionatur: nisi aliter is concesserit.

Nec uero etiam parochus, quando Episcopus ita iusserit. Illud enim Episcopo, cui prædicationis munus præcipuè incumbit, tribui æquissimum est. Proinde ceteri concionatores quibus prædicatio delegata est, id etiam non est, cur ægrè ferant, si in Quadragesima, Aduentu Domini, alio uel tempore, certos aliquos dies potissimum Episcopus aliquando deligat, quibus in Ecclesia Cathedrali, alio uel loco; ubi illi concionentur, oues sibi commissas, ipsemet pabulo uerbi Dei pascere, aut reficere uelit.

Dum concio habetur in Ecclesia, ubi habetur, Missa non celebretur: ne in loco quidē subterraneo, quæ concessio dicitur.

Videbit etiam concionator, ne à prædio, qua hora doctrinæ Christianæ scholæ habentur, concionetur: neque item qua hora diuina officia in cathedrali Ecclesia uel parochiali celebrantur, à quibus populus abduci non debet.

Ne noctu unquam concionem habebit. Sic ubi uero concionem de passione Domini haberi de nocte moris est, in matutinum tempus sextæ feriæ transferat.

Materia sacra concionis unde sumenda. Cap. X.

Primo concionator ita suam instituet concionem, ut ex doctrina constet Euangelica: quæ ubiq. gentium & terrarum, omni creaturæ, à Christo Domino & magistro uitæ iubetur prædicari. Ita uero constabit, ut ad illam ipsam præclare contexendā, alia diuinæ legis, diuinarumq. litterarum testimonia, sanctorum Patrum disciplinas & exēpla, sacras Ecclesiæ traditiones, sanctiores interpretationes, & totius Ecclesiasticæ antiquitatis cognitionem rectè, appositeq.

ut

vt vsu venerit accommodet.

Euangelicæ igitur historię commemorationem nunquam omittet: vt quod sæpe fit, aliud dicendi argumentum non sumat: nisi vel temporis, vel celebritatis, vel officij, quod peragitur, ratio aliter aliquando deponere videtur. aut opportunius aliquando censuerit, alias Missæ partes tractare, vt mox infra.

Epistolæ etiã, quæ in Missa ex instituto Ecclesiæ recitata est, explicationem dilucidam cum Euangelij interpretatione interdum coniunget.

Ex vna & altera explicatiõe locos aliquot cõmunes deliget: quibus populum ad Dei caritatem, ad proximi dilectionẽ, ad vitę christianę instituta, ad pietatis opera atq. officia inflamet.

Proponet itẽ sæpius fidelibus, quid eo die Ecclesia Dei precetur, quidq. potissimũ oret. Quãobrem aliquando præcationes, seu orationes, quæ collectæ nominantur, præsertim quæ primo loco ponuntur, fidelibus accuratè, pieq. exponet. Sacrifij etiam Missę, diuinorumq. officiorum, & anniuersariarum solennitatum, ac temporum mysteria auditoribus diligenter explanabit: vt ritè, recteq. instructi Ecclesiæ filij à matre in tanta mysteriorum celebritate non modò operibus non discordent, sed ad omnem religiosum eorum, quæ sanctè aguntur, cultũ ardentius inflammentur: atque ad eò vberiore spiritalem fructum ex rebus diuinis capiant.

Instituta præterea Ecclesię, sanctasq. consuetudines, vt occasio tulerit docebit.

Sancti cuius dies festus agitur, vitam verè, grauiterq. conscriptam, Patrum iudicio comprobata, vt infra præscribitur, cõmemorare non omittet, aliquo delectu exemplorum, quibus animos conformet in omnes benè sancteq. agendi partes.

Digredietur interdum, vt & occasio & argumẽti ratio feret, ad Symboli Orationis Dominicę, Salutationis Angelicæ, decẽ præceptorum, & sacramentorum explicationem.

In omni porro materia, genere cõcionis, tractationisue, hæc cauebit, vt mox infra.

Ne à veteri, vulgataq. Bibliorum editione, perpetuo sanctę Ec-

Ecclesiæ vsu comprobata, proferendis diuinarum litterarũ sententijs, discedat: sed illam pro auctẽtica habeat, vt decreto Tridentino cauetur. Ad planiorem tamen illius explicationem vberioremq. vt etiam licebit Græca & Hæbraica lectione,

Ne sacram scripturam ad suos sensus contorqueat contra eum sensum, quem tenuit, & tenet sancta mater Ecclesia, aut contra vnanimem Patrum consensum, vt sapiẽter eadem Tridentina Synodus cauit.

Si quam verò nouam interpretationem ab Ecclesiæ sensu, Patrumq. sententijs non alienam, quæ vel fidei catholicę doctrinam illustret, vel pietatis studium excitet, aliquando afferre cogitat: aliquid breui præfabitur, quo id sibi licere, humiliter præsertim, ab Episcopo præsentente petat.

Subtiliores quæstiones apud imperitã multitudinem ne attingat.

Ne de beatissimę Virginis immaculata Cõceptione disputare ausit, contra præscriptum sanctionis pontificiæ Pij Quinti.

Ne hæreticorum nomina, portentosa illa quidem, & monstra in vulgus dicat; nisi cum aliquando, & in locis eorũ finitimis, vbi ea nota, peruulgataq. sunt, istorum nefaria doctrina exagitanda & explodenda est.

Ne facerias, ridiculeue dicta afferat.

Ne res ineptas, vel superuacaneas, vel parum fructuosas afferat: sed eas tantum quæ dignæ Dei templo, dignæ caritatis moribus, auribus iudicentur.

Ne nouas allegorias comminiscatur: sed eas feligat ex receptis ab Ecclesia scriptis.

Ne quidquam ab Ecclesia, eiusq. institutis, ritibus, cõsuetudine, perpetuoq. vsu alienum, quodq. cum probatis Ecclesię doctoribus consentiens non sit, proferat.

Ne historias ex apocryphis scriptoribus narret.

Ne vulgaria, ac minùs comprobata, cum de sancto cõcionantur in medium afferat: sed quę vera, grauiumq. virorum litteris prodita, fidem augent doctrinæ catholicæ, atq. audientium mētes ad pietatis studium incendunt.

Proinde

Proinde aliquod peculiare, præcipuumq̄. donum diuinitatis ei datum, exquirat, quod auditoribus enunciet. Neque id in omni loco, sed potissimum in extrema parte concionis.

Ne miracula narret, quæ certi auctoris testimonio non cõmendentur.

Ne incerta, quæq. speciem falsi præferunt, commemoret.

Ne futurorum prædicationem sibi sumat.

De extremo iudicij die, & Antichristi aduentu, ita ad populũ verba faciat, vt ea expectatione peccatores terreantur. De tẽpo re autẽ quo illud futurũ sit, nihil pro certo affirmare audeat.

Ne ex prophanis libris, qui non sine reprehensione ab hominibus religiosis legi posse videntur, quidquã in mediũ afferat.

Ethnicorum doctrinam, Poëtarum versus, Philophorũ disciplinas, quæ religioni christianæ nõ alienæ, sed accommodatę videntur, ad vtilitatem & vsum reuocari, sancti doctores Augustinus, & Hieronymus, aliq̄. censuerunt. Sed concionator hoc faciat quàm rarissimẽ, neq. vbi primo disputationem aliquam est aggressus est, sed postea quam sacrarum litterarum testimonia attulerit. Nec vero in illis doctrinis longior sit, quã deceat; sed paucis quicquid ab eis afferet, complectatur; atq. ita quidẽ, vt multæ cognitionis ostentationem caueat.

Ne Patrum sententiã temerẽ vnquam refutet. Cum autem in medio attulerit, ante sapienter perpendat, præsertim Græcorum Patrum, quorũ interpretatio fidei catholicę hostibus conaminata, aut deprauata est.

Ne singulares quasdam opiniones, quamquam illæ quidem in scholis afferuntur, ad concionem adhibeat.

Si quãdo doctrinam scriptoris alienæ scholę afferret, de eo honorificẽ aliquid paucis præfabitur.

Ne doctores, & auctores neotericos in mediũ afferat. Ea est enim suggestus auctoritas, vt sacram scripturã imprimis, & sanctorum veterum Patrum doctrinam requirat.

Ne sanctorum doctorum prolixas sententias, sed breues, latino sermone recitet.

Si eos complures aliquando nominatim appellare cõtingerit

rit: primò veteres, tum ordine deinceps alios, ab illorum ætate recentes nominabit.

Ne prophanum quicquam, ne edicta laicalia, ne cetera id genus de suggestu enunciet.

Ne pauperem quidem elemosynæ nomine commendet, nisi Episcopi eiusve ministrorum auctoritate.

Ne Indulgentias item populo promulget, nisi vt per Episcopum iussus erit.

Ne quemquã nominatim infectetur, vel ita verbis depingat, vt de quo loquatur, facilẽ possit auditor animaduertere.

Ne in ordinem vllum aut statũ, aut vitæ genus ab Ecclesia receptum inuehatur.

Ne Episcopos, aliosve Prælatos, nec verò ciuiles magistratus in cõcione asperius obiurget: sed si quando occasio tulerit, piẽ potius admoneat. Ne cũ reprehendit, id hominũ, sed peccatorum odio, immo pietatis, & caritatis studio ductus, faciat.

Ne vitijs exagitantibus quasi furenter iratus excãdescat nimis.

Ne iniuriosa verba proferat, neue ignominiosa.

Ne obreftationibus, quæ aliquando fiunt, & querimonijs de suggestu respondeat.

Ne de suggestu vnquam conqueratur sibi coronam non adesse frequentium auditorum. Reprehendat tamen, licet præsertim parochus, negligentia populi, si quando non frequens ad concionem conuenit.

Ne aures facile præbeat laicis clericorum vitę detrahentibus, aut ciuitatis rectorum, præsidumve culpam aliquam calumniantibus: sed omnia ante diligenter, diuq. perpendat, quàm ad reprehensionem descendat.

Ne statim cum concionari aggressus est, sed postquã aliquot concionibus habitis, prudentis, docti, & religiosi concionatoris nomẽ adeptus est, ad vitia acrius infectanda se conferat.

Sed in eo genere, in omniq. admonitionis, atq. exhortationis officio, eã beneuolentiam & caritatem auditoribus suis ostēdat, atq. adeo præstet, qua parens liberos amplectitur. Afidueq. secum reputet quod B. Apostolus Paulus scripsit:

Filio

Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.

Peccata studio concionatoris tollenda, quæ frequentius contra diuinæ legis præcepta committuntur. Cap. XI.

T quoniam animarum salus in eo posita est, ut populus fidelis, quæ mala, peccataq. sunt, fugiat; & rursus quæ bona, virtutumq. officia, pietatis studio consecretur: idè hæc genera assidue concionator urgeat, atq. instet pro conditione loci, rationeq. personarum, quibus prædicat.

Vniuersè verò peccata omni increpatione exagitet: cruciatu, tormenta q. perennia, ac sempiterna damnatorum exagere: sæpe mundi res caducas, breuiq. interituras, & eius infinita incommoda ad omnem exagitationem studiosè proponat, ac recenseat calamitates.

Atque mala quidem, vitia, ac peccata, quæ concionator tollere studebit, permulta sunt: sed quæ contra legis diuinæ præcepta committuntur, quæq. eripere omni perpetuò prædicationis officio contendet, hæc frequentiora sunt.

Detestabile blasphemix scelus, ac nefaria maledicta, quæ in Deum, sanctosq. conijciuntur.

Superstitiones, auguria, diuinationes, veneficia, cantiones, & cetera id genus, quibus castissimus Dei cultus violatur.

Dierum festorum violatio.

Immodestus, ac parum pius quorundam accessus ad Ecclesias, indulgentias, stationes, & supplicationes publicas: quò omni religiosa pietate frequentissimus concursus esse debet ad vberiore gratiam promerendam.

Impura in illis item, aut in earum atrijs & cæmeterijs conuersatio, ac nequaquam cum pietatis christianæ rationibus conueniens, præsertim cum diuina celebrantur.

Nefarium rei familiaris cum alterius iniuria parandæ, atq. augendæ studium.

Pecuniæ conficiendæ sitis, & omnis deniq. auaritia.

Tot

Tot contractuum genera, quæ excogitata sunt in fraudem legis omnem vsuram prohibentis.

Litium, & controuersiarum immoderatum illud studium, christianoq. nomine indignum.

Improbilas eorum qui malas causas defendunt.

Auaritia atq. negligentia illorum, qui lites longius ducunt.

Nequitia item illorum, qui litibus iurgijsq. odia & inimicitias alunt.

Malitia præterea quorundam, qui tanquam hirudo litigantium, omni litigandi arte immoderatos sumptus exhauriunt.

Calumniæ, quæ passim in foro versantur.

Adulteria, strupa, incesta, fornicationes, operaq. carnis.

Impia licentia falsi testimonij dicendi, aut falso jurandi, etiã in re aut vita cuiuscunq. tuenda.

Impurus vsus ganeas frequentandi, heluandi q. auaritia, atq. omne gulæ & ventris explendi vitium.

Nec vero satis putet vniuersè generatimq. peccatum & vitium reprehendere: sed ad species, præcipuasq. actiones, quæ prauæ inde existunt, in vsuq. sunt, descendat, quò rectius auditores peccata cognoscant, multoq. cautiùs fugiant.

Et quoniam pleriq. sunt, qui certis vulgaribus argumentationibus disciplinæ christianæ repugnantibus vtuntur ad peccatorum excusationem; de industria aliquando, prout vsuenerit, concionator, piè docteq. ostendat, quàm magnopere isti argumentationis, atq. opinionis humanæ errore decepti, à via salutis aberrant.

Atq. ij quidem alij sunt qui honorum studijs, ambitioniq. seruiunt, propterea quod & mundo, & propinquis satisfaciendum putent.

Alij angustam illam viuendi viam ad Euangelij præscriptum minime tenent, quia communem vitæ consuetudinem amplectendam arbitrentur.

Alij pietatis opera multa aspernantur, quoniam anicularum ea potius esse arbitrantur, quàm virorum.

Sunt qui à perfectiori vitæ ratione, atq. a frequenti sacramē

Cc torum

torum vſu ſe, atque adeò alios abducent, quòd ſine eo diligentiore ſtudio homo ſalutem conſequi poſſit.

Sunt item qui peccata excuſent adoleſcentiæ nomine, vel aliam cauſam prætexunt. Atque ita quidem multi male agere pergunt vulgi opinionibus falſis, ineptiſq. argumentationibus ducti: quæ à concionatore coarguendæ, atque refutandæ ſunt.

Officium concionatoris in perpetuo reprehendendis, tollendiſq. prauis conſuetudinibus, vnde peccandi ſemina extant. Cap. XII.

Publicorum peccatorum illecebras, quas homines deprauatæ conſuetudinis errore decepti, pro nihilo putant, concionator perpetuò reprehendat, atq. in ſummum odium adducere contendet, oſtendetq. quàm grauiter Deum offendant, quàm multa mala, atque adeò publicæ etiam calamitates, infinitaque detrimenta inde exiſtant.

ſpectacula, ludos, ludicraſq. reiſ generis, quæ ab Ethnicorum moribus originem ducunt, diſciplinæq. chriſtianæ aduerſantur, perpetuò deteſtabitur, execrabitur: demonſtrabit incommoda, publicaſq. ærumnas inde in Chriſtianum populum dimanare. In quam ſententiam valde populum confirmabit argumentis, quæ grauiffimi viri Tertulianus, Cyprianus martyr, Saluianus & Chryſoſtomus afferunt.

In eoq. argumenti genere nullum alium omittet, quò tanta corruptela radicitus extirpetur.

Choreas, ſaltationes, ac tripudia, è quibus mortiferæ cupiditates excitantur, de ſuggeſtu sæpe grauiter reprehendet, atq. inſectabitur.

ſcenicæ perſonatæq. actiones, vnde tanquam è quodam ſeminario, ſemina malefactorum, ac flagitiorum pænè omnium exiſtunt, quàm à Chriſtianæ diſciplinæ officijs abhorrentes, quàm

quàm valde cum paganorum inſtitutis conuenientes, atq. diaboli aſtu inuentæ, omni officio à populo Chriſtiano exterminandæ ſint, qua maximè poteſt religioſa contentione ager.

Omnia in muliebri veſtitu luxum, caudatas veſtes, ſuperbū ornatum, deformem illam capitis ornandi ſpeciem, muliebres fucos ac pigmenta, ceteraq. ad molliem, atq. adeò ad libidinis incitamentum factè excogitata, omni perſuaſionum vi, & argumentorum quaſi telis oppugnabit: quæ multa ſubminiſtrant magni illi Eccleſiæ viri, Cyprianus martyr, Baſilius, Auguſtinus, & Ambroſius in primis.

Effuſam etiam virorum impenſam, & omnem intemperantiam, quæ ad barbararum gentium à fide alienarum ſimilitudinem tam valdè accedit, omni ſtudio coarguet.

Seruorum, quorum opera nulla eſt, neque domi, neque foris multitudinem inutilem, ac deſidem ſuperuacaneam diſſuadebit.

Epulas illas ſumptuoſas, & comeſſationes immoderatas à frugalitate chriſtiana alienas, omnis intemperantiæ, impudicitiae, libidinis, aliorumq. vitiorum illecebras arguet, increpabit, atq. planè diſſuadebit.

Omnia aleam, omnemq. eius generis ludum, vnde iurgijs, furto, maledictis, ac alijs malis, maleficijsq. quaſi fores aperiuntur, grauiter obiurgabit, atq. exagitabit.

Eorum peccatum inſectabitur, qui ædes ſuas, quaſi ludum aleatorium exponunt.

Multorum otioſam vitam, ac voluptariam ita facile peccatis expoſitam reprehendet quàm ſepiſſimè.

*Concionatoris officium in inſtituendis fidelibus ad ſanctiſſimum Sacramentorum vſum.
Cap. XIII.*

Vm autem nihil possit esse populo christiano vtilius, quàm scientia, & rectus vsus sacramentorum: quàm religiosè, quàm piè, quàm humiliter ad illa accedendum sit, accurate docebit.

De Baptismo cum loquetur, cetera cum exposuerit, quæ ex catechismo Romano sapienter præscripta sunt, tum in eo versabitur, vt deprauatum vitæ morem fidelium exagitet, qui, contra quàm in Baptismo sponderint, viuunt & carni, & mûdo, pompisq. eius, & Sathanæ, atq. illius operibus, Deo autem mortui sint: & quàm laboriosa putent quæ Dei sunt, quàm rursus facilia quæ mundi, quæ carnis, quæ sathanæ. Quo in genere omnem concionis suæ vim concionator adhibebit.

Neque præterea omittet, compatres docere, ac monere, quàm solliciti esse debeant, vt quos in Baptismo susceperunt, fidei christianæ rudimētis, sanctarum virtutum officijs, quibus ad salutem via munitur, rectè instituant.

De Confirmationis sacramento concionem instituet, in qua diuina illa dona cum commemorauerit quæ Deus illis impartitur, qui ritè, sanctèq. hoc sacramentum suscipiunt, tum ostendet, quàm sollicitè, quantaq. religiosi animi præparatione fideles ad id suscipiendum conuenire debeant.

Exponet item, ad quæ vsui sint ea Spiritus Sancti munera.

Arguet qui negligentes sint, at planè desides in ijs accipientis.

Admonebit & hortabitur ad illa rectè obeunda.

Monebit, vt qui ad hoc sacramentum accedunt, in primis instructi sint fidei Christianæ rudimentis, & virtutum Christianorum officijs.

Cohortatione itè aget, vt cum hoc sacramētum ministratur, & pro ijs qui suscipiunt, & pro illis qui eosdem adducunt, offerantur, attentè, pieq. orent.

Cetera præstabit ex præscripto litterarum Episcopaliū.

Penitentiae, & sanctissimæ Eucharistiæ frequentiam esse fructuo

fructuosissimam & maximè commendandam, rationibus multis, & sacra scripturæ testimonijs comprobabit.

Eam consuetudinem concionando inducere studebit, vt populus, si minus dominico quoq. die, saltem semel in singulis mensibus confiteatur, & sacram communionem sumat. At in Quadragesima, & in Aduētū, vt singulis diebus dominicis hoc faciat: id quod antiquæ fidelium pietatis est.

De Ordinis sacramento cum tempus postulat, aget quàm diligentissimè.

Quo in genere cum cetera commemorabit, quæ multa catechismi Romani litteris prodita sunt, tum clericorum vitæ instituta, muneris sui partes ac functiones. Quamq. ab omni la bepuros esse oportet.

Quàm à perturbationibus animi alienos.

Quàm continentis & quàm abstinentes.

Quàm castissimis moribus præditos.

Quàm spiritalis vitæ studiosos.

Quàm omni virtutum exemplo præstantes.

Quàm imprimis caritatis, quæ seminarium omnium virtutum est, amantes.

Quàm diuini cultus zelo accensos.

Quàm salutis animarum cupidos & appetentes.

Quàm doctos, omnisq. disciplinæ sanctæ peritos.

Quàm liberales eleemosynis dandis, qui præsertim vberes fructus ex Ecclesiasticis prædijs capiunt.

Quàm hospitales item.

Quàm benignos salutaribus consilijs dandis.

Quàm munificos ac promptos in omni spiritali dono, opereq. misericordiæ.

Quàm valde diligentes & sollicitos in ordinis sui functione.

Hæc omnia, longeq. plura, prout in Domino expedire viderit, piè, doctè, sapienterq. ita explicabit, vt populus accendatur ad honorem & obseruantiam, quam nauare, præstareq. ijs debent, qui Ecclesiasticis ordinibus adscripti sunt.

Quod argumenti genus nactus concionator, fideles docebit

officia erga clerū. Ostendetq̄. imprimis, quā magnus honor tribudēus sit Episcopo, vt patri, vt dño, vt pastori, vt spiritaliū cōmodorū auctori, salutemq̄. populi omni sollicitudine procurāti. Quam in sentētiā multa dicet cūm ex sacris litteris, tū ex sanctorum Patrum documentis, ex doctrinaq̄. præsertim beatissimi Pontificis, & martyris Clementis.

Eius præterea monitis, iussis, edictis, decretorum sanctionibus, quā prompta voluntate, & obsequio parendum sit, sæpe numero grauitè docebit. Episcopo enim, inquit diuinus Ignatius martyr, subiecti estis velut Domino; nam ipse vigilat pro animabus vestris, vt qui rationem deo redditurus sit. Reueremini, alio loco scribit, Episcopum sicut Christum, quemadmodum nobis præceperunt Apostoli. Episcopus enim typum Dei patris omnium gerit. Sed hæc & alia id generis concionator è fontibus hauriet diuinarum, Ecclesiasticarumq̄ litterarum.

Quanta sit sacerdotij dignitas demonstrabit, qua reuerentia, quo honore populus eos prosequatur, qui sacerdotio initiati sunt.

Parochos præsertim quā valde colet, qui curatores animarum sunt, qui pastores, qui parentes spirituales, quiq̄. paterna sollicitudine in populi salute, salutaribusq̄. commodis euigilant.

Quā grato propterea animo, quā pia liberalitate, quā libenter decimas, primitiasūe eis debitas soluat.

Quā paratissima ad obediendum voluntate eorum cohortationibus, monitis, præceptisq̄. obtemperet.

Quā frequenter, cum vsuenerit, eos adeat, à quibus salutaria consilia petat.

Quā sæpe præsertim diebus dominicis, festisq̄. ad parochialem Ecclesiam conueniat, vbi salutariter erudiat ad omnem benè, recteq̄. agendi disciplinam.

Rursu concionando mouebit parentes, quā diligentem educationem filiis adhibere debeant, quos ordini Ecclesiastico destinant. Qua in re multa, quæ his temporibus necessaria sunt,

tum

tum ad parentum instructionem, tum ad filiorum rectā in disciplina clericali educationem, illos commonefaciet grauitè, & accuratè.

Populum hortabitur, vt stas illis quattuor anni temporibus, & priuatim in suis quisq̄. ædibus, & publice in Ecclesia oret, ad litanias conueniat, Deum precaturus pro ijs, qui Ordinis sacramento initiatur, ceteraq̄. præstet ex præscripto litterarum Episcopaliū.

Tractationem de sacramento matrimonij quā sæpissimè suscipiet, cūm ad omnem licentiā prolapsa sit hominū libido.

Docebit illius sacramenti vim, & sanctitatem.

Monebit, quā religiosa præparatione idem sit ineundū.

Hortabitur Thobix exemplo ad orationem, ad ieiunium, tum ad confessionem, & communionem, antequam matrimonium conficiant.

Instruet in primis fideles, cur nubendum: quo in genere multa dicet de educatione filiorum.

Commonefaciet etiam, vt antequam matrimonium contrahant, rectè discant, se filios esse, nempe parentibus obedientes esse, illisq̄. se amorem, metum, obseruantiam, & venerationem debitam præstare. Quo fiat, vt cūm ex matrimonio liberos susceperint rectè, sancteq̄. educant: alioqui si contra faciāt, inde & sibi, & alijs infesta proles existet.

Admonebit item, vt videant cui nubant: à Deo precentur, vt rectè nubant, ne tribulationem carnis, quam habituri sunt, habeant ad perniciem, sed ad salutem: nam proprium donum Dei est vxor bona & prudens.

Vt in re tanta parentum consilium adhibeant. Quod quamuis necessarium non sit, lex tamen naturalis, humanaq̄. suadet, & sacrarum litterarum exempla docent.

Vt considerent ætatem, & mores.

Vt pro dote magna virtutem putent.

Vt qui se continere non possunt, melius esse doceat vt nubant.

Alia multa speciatim admonebit, prout opportuna esse

viderit. Præcipuè vero in id incumbet, vt si quæ morum corruptelæ nuptijs celebrandis, ex deprauato vsu adhibentur, radicibus extirpentur; præsertim saltationes, choreæ, cyathorum confectiones, vocum à prophano gentilium more non abhorrentium, strepitus in vijs, plateisq̄. ac præterea fascino- nes, veneficiaq̄. in ijs impediendis.

De sacramento quoq̄. Extremæ vnctionis dicet accuratè, præsertim cum de morte concionem habet. Qua in tractatione fideles docebit, vt quando in febrim, morbum uè incidunt, ipsi statim tum Confessionis, & sanctissimæ Eucharistiæ sacramenta, tum hoc Extremæ vnctionis in tempore petant, & præsertim cum integra mente sunt.

Docebit vi n sacramenti: ex qua consolationem illis injiciet, cum viderint nullum sibi remedium defuisse, quod mater Ecclesia adhibet ad filiorum salutem. Ostendet religiosas preces quæ in eo sacramento peraguntur, salutariter prodesse, & cetera multa adiunget ad sanctam spem excitandam.

*De virtutum officijs, bonisq̄, operibus exponendis,
Cap. XIII.*

Icut autem in vitijs dissuadendis atq̄. exagitandis, nō modo vniuersè sed speciatim singulas partes, vitio- sasq̄. actiones perse qui concionator debet: ita virtutes, earumq̄. præcipua officia exponet non modo in vniuersum, sed sigillatim ac diligenter.

Quare ad certas species descendet, quæ ad verum Dei cultum, quæq̄. ad animarum salutem pertinent. Hocq̄. diligentius, atq̄. enucleatius præcepta, institutaq̄. huius generis præcipua tradet, quò negligentius his temporibus tractari solent.

Spiritalis vitæ partes atq̄. officia, quæ ex intima sanctissimorum virorum disciplina depromuntur, exponere studebit præclare, atq̄. vsque ad eò accuratè, vt nullum spiritalis sanctæq̄. institutionis locum relinquat.

Ad

Ad Euangelica consilia amplectenda, ad perfectioris vitæ disciplinam suscipiendam, ad mundi contemptum audientium animos sæpe impellet: quò studiosius celestis spiritalisq̄. vitæ instituta amplectantur. Atq̄. hic quidem amplissimus campus est, in quo sæpe christiani concionatoris excurrat sermo.

Nec prætermittet auditores ad misericordiæ, eleemosynæq̄. opera perpetuo excitare. Nam hic locus latè patet, pertinetq̄. ad omnes.

Huic concionæ quæsest, concionari aliquando de hospitalitatis officijs, de hospitalibus, de societatibus, seu sodalitatibus caritatis, atque de omni cura pauperum.

Alter locus etiam, atque is quidem vberimus est, de eleemosyna spiritali. Qui locus à concionatore nunquam omittatur, cum vsuenerit, veniet autem sæpissimè.

Correctionis igitur fraternæ, quæ ad eleemosynæ spiritalis speciem refertur, necessitatem demonstrabit: corrigendi fraternè modum docebit: præcepta atque instituta vtiliter, prudenterq̄. tradet.

Ad pœnitentiæ exercitationes, corporis macerationem castigationemq̄, populum sæpe accendet.

Ad ieiunium, prout vigiliæ, & Aduentus, Quadragesimæq̄. tēpora incidunt, sæpe concionem transferet: qua & ieiunij necessitatem, & salutare fructus qui inde existunt, vberimè exponet. Et, quod plurimum interest, docebit sancti ieiunij certas leges, quas religiosi viri non modo instituerunt, sed executi sunt diligentissimè. Atque in hoc genere versabitur & sæpius, atque diligentius, quò grauius ab omnibus fere peccatur.

Quò autem frequentius, atq̄. a deo studiosius non modo sermonibus suis, sed etiam tractationibus ad pietatis opera, & spiritalis vitæ studia, exercitationesq̄. populus excitetur, quàm sæpissimè concionator piorum librorum lectionem suadebit, ostendetq̄. salutare vtilitates, quæ inde vberimè existent. Contraq̄. nihil non agat, vt librorum inutilium, atq̄. adeò turpium, quorum studio morum disciplina corrumpitur, vsus omnis plane

planè extingatur.

Idem aget de turpibus, obscænisq. imaginibus, atq. alia ratione improbaris.

Sacras tantum imagines, quæ ad pietatē animos inflammēt, domi, & vbiq. haberi debere docebit.

Ethnicorum libri, qui in falsorum deorum, commentitiarumque fabularum commemoratione versantur, vt ex omni puerorum schola, litterariaque infantium exercitatione tollantur, cum occasio rulerit, concionando suadere ne desistat.

At doctrinæ christianæ institutionem, qua pueris prima fidei rudimenta traduntur, quàm sæpissimè atq. maximè populo sua debet, & commendabit. Quo in genere ostendet, quò nobiliores sunt, in illius doctrinæ scholas eò frequentiores conuenire debere, & ad docendum, & ad perdiscendum quæ in Christiana nobilitate præstantissima sunt, salutis nostræ necessaria instituta, ac præcepta.

Nec vero verbis solum & cohortatione aget, sed exemplo suo accendet.

Ideò eas scholas sæpenumero ipse adibit: suam item operā illis nauabit, prout Episcopus, episcopalesque vicarij eandem ab ipso requisierint.

Porrò illud omnino præcipuum munus suum esse putabit, vniuscuiusq. status homines docere, atque instruere beati Pauli exemplo, qui excellens, omnibusq. numeris absolutus vniuersarum gentium concionator, omnes ad officij sui functiones erudit.

Monebit igitur sæpissime parentes, liberos, virum, vxorem, dominum, seruum, clericum, laicum, priuatum, magistratum, eius officij quod cuiusq. propriū erit, quauè ratione fieri possit, vt bonis animi, corporis, & externis ad consequendam sempiternam beatitudinem vtantur, qua moderatione prospera, qua patientia rursus aduersa ferre debeant.

De filiorū autem educatione, & totius familiæ curā quā diligētissime aget & crebrò: itē cum optima hæc institutio maximè intersit

intersit ad omnes totius christianæ disciplinæ rationes. Quo in officio matrum ad vanitatem filias instruendum, & dominarum in pudicitia ancillarum tuenda negligētium, culpas valde coarguet.

Commendabit, vt supra, obseruantiam & obediētiam, quæ præstanda est pastoribus, & sacerdotibus, ac quæ item principibus & magistratibus, & denique maioribus.

Monebit quàm crebrò pro illis Deum precentur.

Qua moderatione de eis loquantur, cum in hoc sæpissime peccetur.

Rursus magistratus, cum opus est, & alios qui præsumunt, commonefaciet, populi commoda, non sua spectare debere, exemplo & auctoritate ad veras virtutes, ad optimamq. disciplinam illum dirigere, paterno amore eundem amplecti, religionem imprimis, iustitiam, clementiam, fortitudinem, & temperantiā in omni vita colere.

Nobiles, humilitatis officia, modestiæ partes, ceterasq. virtutes, quæ nobilitatis splendore prætulerit, accuratè docebit: nullam nobilitatem esse ostendet, quæ cum christiana nobilitate sit conferenda.

Proinde homines nobiles, præsertim qui ruri habitant, cum aliquando insolentiùs se gerant, admonet, quàm benignè quàm modestè cum rusticis cum pauperibus, cum ceteris inferioris ordinis agant, ac docebit, quàm valdè indecorum sit atque adeo rurpe, & christiana nobilitate indignum, imbecilliores injuriosius tractare, opibus oppugnare, & (quod flagitiosissimum est, & ad infamiæ notam insigne) puellarum pudicitiam attentare.

Ignobiles ad veram nobilitatē, quæ in religionis, pietatisq. cultu, & in præclaris humilitatis, patientiæ, christianarumq. aliarum virtutum officijs elucet, vehementer accendet.

Diuites monebit quomodo ad salutem dirigant diuitiarum vsum.

Quo item modo omnia misericordiæ opera.

Doce-

Docebitq̄ omnes diuites esse, quia participes diuitiarum & thesaurorum cælestium fecit nos Christus cæli & terræ rex, & bonorum omnium Dominus. Pauperes frequenter ad patientiam cohortabitur, cōsolatione leniet: atq. excitabit ad sanctorum virtutum copiam & vsu.

Pro hominum deniq. conditione varia salutis præcepta illis tradet, ita vt & rusticis hominib⁹ & colonis, ceteris cuiusvis ordinis ac status deesse nolit, neque cohortatione, neq. admonitione, neq. officio ad vniuscuiusq. institutionem christianã accommodato.

Hæc atq. adeo alia multa, vt & locorū & temporum, & personarum ratio postulabit, sibi ad concionandum piè prudenterq. concionator comparabit: ad quæ item sicut expedire viderit, ab Euāgelij tractatione opportunè, apteq. digredietur; cum digressionis locus erit.

Denique id concionator sibi statuet; ad auditorum salutem quidquid dicturus est referre. itaque omnia planè cauebit, quæcunq. ab eo proposito aliena sint. Quæ vero meditati sibi in mentem venerit, omnia ad eum finem referet.

De Ecclesiæ institutis, & precandi studio, fidelibus proponendo. Cap. XV.

SV M cetera Ecclesiæ instituta, vt paulò ante cōmemoratum est, ritusq. pro ratione temporum populo concionator proponet: tum sæpe in omni concione illū docebit, quādo, pro quibus, & modo oret.

Vt mane saltē & vesperi precari ne omittat, ex instituto vespertinæ, & matutinæ orationis.

Vt stans canonicis horis, cum diuinorum officiorum significatio campanis datur, si min⁹ ad Ecclesiam conuenire potest cum intelligat eo signo se ad orationem vocari, saltem paulū se mente colligens, tacitè præcetur, vel orationem, salutationemq. angelicam piè attenteq. pronunciet.

Vt

Vt cum datur & vesperi, & mane, & meridie signum salutationis angelicæ, genibus flexis, vbi vbi sit, oret; vt sanctissimi instituti est.

Idem faciat feria sexta ad nonam, cum cāpanæ pulsantur ad orandum, & ad passionem Domini paululum pia mentis cogitatione recolendam.

Vt certum diem sumat, quo pro defunctis oret: secundā scilicet quamq. feriam.

Vt cum orationis signum campana parochiali datur pro eo, qui nuper ex hac vita migravit, illius animam pia precatione commendet.

Absoluta item concione, præsertim diebus festis, fideles excitabit ad orationem, preces adhibendas pro fidei christianæ propagatione, pro summo Pōtifice Romano, pro Episcopis, pro Principibus, pro magistratibus, pro emendatione vitæ peccatorum, pro extirpatione hæreticorum, pro conuersione infidelium, pro auersione calamitatis, si quæ impendet, ac deniq. pro publicis alijs necessitatibus, si quæ vnquam præcipue sunt: ac pro alijs etiam causis, quas pro temporum varietate Episcopus indixerit, aut significauerit.

Docebit, quomodo oret piè, attentè, perseveranter, humiliter, toto spiritu, & quo statu etiã corporis tam in Ecclesia quã domi, nempe genibus flexis, iunctis manib⁹, aut erecto aut prostrato corpore & capite demisso, aut rursus brachijs expãsis instar crucis, sublatis in cælum oculis.

Si quid in eo genere peccatur, vt ab ijs fit qui vnum tantum genu in oratione flectunt, aut certè quicquam id generis committunt, quod precantis pietati non conueniat, id graui sermone coarguet. oratio enim humilē & religiosam corporis positionem requirit.

Cura Concionatoris in eripiendis corruptelis, instituendis operibus precatis, in concione accommodanda ad episcopalis gubernationis rationem. Cap. XVI.

CVM

VM verò ad concionandum aliquò concionator venerit, vel ab Episcopo vel a Parocho, aliòve Ecclesiæ rectore, accuratè illius loci morum corruptelas conquiret, quas vt occasio feret, verborum vi, & sententiarum pòdere, & in primis sacrarum litterarum testimonijs, exemplisq. constantissime vsq. adeò exagitat, vt funditus, quantum in se est, extirpet, Deo benè iuuante.

Eas item consuetudines, quæ etsi malæ non videntur, tamen occasionem præbent peccandi. Nec verò semel atq. iterum, sed sæpenumero, prout vsuenerit, illas ipsas detestabitur.

Immo perenni quadam doctrinæ, ardentisq. cohortationis perseuerantia, & perpetua quasi contentione, id quod olim sanctissimos viros, Ambrosium, Augustinum, & Chrysostomū fecisse traditum est, inueteratos male viuendi mores, deprauatamq. consuetudinem radicitus euellere studebit.

Curabit etiam rursus in omni loco vbi cōcionatur, aliquod pietatis opus ei loco ad pie agendi studium, Episcopi iudicio, aptius, cōuenientiusq. institui, aut institutū vehemētius excitari.

Pia item instituta, religiosasq. consuetudines quàm diligentissimè, ac perpetuo retinendas esse, ac si quæ vel antiquata sunt, vel intermissæ, ad vsum reuocandas ostendet.

Id vero omne persuadere non desistet, quoadrem confecerit, quam salutariter in Domino optat.

Omnem præterea concionū suarum vim ad Episcopalis, pastoralisq. gubernationis rationes accōmodabit: Episcopi monita, iussa, edicta, decreta, instituta, ac disciplinam omnem perpetuò commendabit, atq. adeò tuebitur, vt & clerus & populus concionibus suis benè excitatus ei obtemperet, pareat omni sanctæ obedientiæ spiritu.

Sanctæ præterea Inquisitionis perpetuo se studiosissimum præbebit, illius officij partes acri defensione tuebitur: illorum qui præiunt, auctoritati, edictis, decretis quàm diligentissimè parendum sit, crebrò, vt vsuenerit, præclare ostendet: populum docebit, quanta vnicuique necessitas imposita sit defendendi illorum nomina, qui vel factis vel dictis, vel alio quouis modo

modo à doctrina catholica aberrant, quiq. contra sanctiones, decreta, edictaue, eiusdem officij causa, nomineue promulgata, agunt, aut dicunt.

Si vero ipse aliquando, vt euenire potest, vel verbo vno labetur, errabitue: confessim, nullaq. mora interposita ex Episcopi Inquisitionis præscripto, sententiam aut concionem reuertat, atq. ad verum fidei, doctrinæq. orthodoxæ dogma reuocet, quicquid fuerit, in quo ab illius doctrinæ decretis aberrarit.

Idq. non obscure agat, neque aliqua verborum circuitione, sed apertissimè, planissimeq. erratum suum emendet, aut sententiam, si ambiguè dixerit, explicet ad illorum præscriptum.

Concionator quoq. regularis parochorum curæ omninò prodesse studebit: ita scilicet, vt non modò nihil quicquā proferat, quod parochialis curationis officia interturbet: sed omne studium adhibeat, quo populus in omnes parochialis curæ partes piè, sanctæq. conformetur.

Facultate autem, si qua sibi dabitur, vel sacra confessionis audiendæ, vel etiam absoluendi à casibus referuatis, ita vtetur, vt & parochialem vtilitatem, & populi disciplinā nusquam vllò modo labefactet: sed communiat omni studio, atq. officio.

Quo in genere toto instructiones de ministerio pænitentiae quàm accuratissime adhibebit.

Et verò in primis proponet sæpe auditoribus Concilij Tridentini decreta: ex quo tamquam è purissimo fonte hauriet, quæ pertinent ad mores omnium ordinum corrigendos, fidem explicandam, & christianam disciplinam restituendam, Conciliorum item provincialium nostrorum, & episcopaliū Synodorum constitutiones, ac decreta non modò ad populi memoriam reuocet, sed docebit, quàm utilis eorum executionis vsus, quàm inde vberrimus fructus. Proinde crebrò in hoc officij genus incumbet, ac nullam planè occasionem prætermittet.

De ijs quæ ad formam concionis pertinent. Cap. XVII.

Mate-

Materia concionis cum ex Euangelij tractatione, alijsq. locis aptè appositis, digressionibusq. concionator sibi parauerit; ita eam disponat, vt oratoriæ illius concionis partes, quatenus vel Euangelij vel rei alterius, de qua dicturus est, ratio patitur, nullæ desiderentur, præsertim quæ illustriores sunt, quæq. ad commouendum pertinent.

Instruat autem, atq. exornet non verborum vel lectissimorum inani sonitu, & sermone nimis elaborato, & pænè calami strato, ac fucato; quo nihil potest esse in fructuosius: sed graui, plenoq. sanctæ doctrinæ, ac referto disciplina, quæ vere christiana, præstansq. sit ad salutem.

Ita præterea quæcunque ad dicendum piè meditatus est, distinctè partiatur, vt auditores omnia & facile percipiant & memoria teneant, quò maiorem inde fructum capere queant.

Memoriæ cuncta ita mandare studeat, vt fugiat tamen memoriæ ostentationem, vt potè in sententijs quamplurimis pronunciandis, aut certè rebus permultis recensendis.

Vbi ad finem concionis venerit, breui Epilogo sæpe vtetur, quo partes concionis breuiter repetat. Tum concionem concludet, more sanctorum Patrum, breui precatone, gratiarum actione, & laudibus benignitatis Christi Iesu Domini nostri.

Absoluta concione, paululum de suggestu, vel apud altare genibus flexis tacitus orabit; tum auditores aliquando moneat, vt itidem faciant.

Si apud rudem multitudinem concionatur, Orationem dominicam, Salutationem Angelicam, & Symbolum Apostolorum à populo vnà secum purè, ac distinctè toto corde pronunciari, tum Dei misericordiam humiliter voce implorari, aliquando curet.

De decoro. Cap. XVIII.

Primò

Primò totam concionem accommodabit concionator ad ingenium, conditionemq. hominum, apud quos concionaturus est. Nihil enim ineptius, & absurdius dici fingiue potest, quàm si in pauperrimo pago apud rusticos fame, frigoreque confectos ita concionatur, vt in opiparas epulas, splendidissimas vestes auro, argento intextas, quas homines indigentissimi ne somniarunt quidem, perpetuò inuehatur.

Concionaturo igitur hæc erunt cogitanda omnia; non solum scilicet auditorum status, sed etiam locus, tempus, res de qua dicturus est, & personæ suæ auctoritas, & vitæ genus, vt aptè decorè, conuenienter, & cum dignitate concionetur.

Itaq. quæ inuoluta, vt commonuimus, quæq. explicatu difficilia sunt, de ijs apud rudes nullam concionem instituet: nec verò Græce, Hæbraice, Chaldaicæ, Syracq. dictionis vim, quando cum iisdem aget, interpretari studebit.

At contra, si ad eruditissimam quamq. explicationem apti sunt qui audiunt, nullum genus prætermittet disertæ interpretationis, quam ipse rectè norit.

Sed quando non æqualis est omnium conditio, vt diximus, non idem vitæ modus, certè concionis argumentum non simile erit à statu eorum qui audiunt.

Et verò quemadmodum ab audientium conditione discrepare non debet, ita talem etiam esse conuenit, qualem eorum mores requirunt. Mendaces cretenses, malæ bestię, ventres pigri, inquit sanctus Paulus. Omnis porro obiurgatio vel acerrima ad eorum emendationem adhibenda fuit. Duri certè obiurgandi sunt, & tractandi durius: at mitius qui in pestifera viuendi consuetudine non persistunt. Hoc docet idem sanctissimus Pontifex Gregorius exemplo galli: qui vt media nocte in arctissimo hominum somno raucè quodammodo canit, deinde sub auroram suauius cantum emittit, ita concionator homines in peccatorum quasi somno grauissimè dormientes, obiurgationibus acerbis excitet; cum ijs vero, qui in via virtutis tãquam vigilantiores facti sunt, cohortationum suauitate alliciat

Dd

ad

ad omnem in rectè, sanctèq. agendo progressionem.

Neque præterea concio diuersa erit ab Euangelij, quod eodie à populo auditum est, historia: quæ si subministrat genus concionandi de pœnitentia, non aliud cõcionator sumet, quod nullo modo conueniat cum illius diei Euangelica lectione: nisi aliquando à re proposita digrediendi materiã aliquis locus, aut occasio præbeat.

De elocutione concionatoris. Cap. XIX.

Locutionis genus exquisitum ne affectet.
Fucum omnem fugiat.
Imperitæ multitudinis consuetudinem loquendi ne sequatur: cum in ea sint multa absurda, multaq. indigna concionantis grauitate.

Dicendi forma vtatur, cui per artem, atq. exercitationem par esse potest. Verba antiqua & peregrina fugiat.

Fati, fortunæ, infortunij nomina, aliaq. id generis ab Ecclesie vsu iam pridem explosa, omninò cauebit.

Epirhetorum item nimium vsus, & poëticum dicendi genus ne consecetur.

Anicularum non adhibeat prouerbia.

Inflata oratione ne vtatur, sed graui.

Exordiat moderato, & temperato dicendi genere: in quo exordio vitentur similitudines, præsertim poëtico more explicatæ.

Vocabulorum frequentem synonymã omninò caueat, nisi cum vnum altero significantius, aut magis proprium fuerit.

Metaphoras, similitudines, & exempla à rebus maximè notis, & insignibus sumat: nam deijcit maiestatem orationis, qui à rebus humilibus similitudines frequenter trahit.

Vim illam dicendi vehementem & concitatam ne affectet importunè: sed ijs præparationis vijs, quæ supra commostratæ sunt, ad eam Spiritus sancti ope, atq. auxilio feratur, vt auditoribus proffit.

Eiusdem

Eiusdem rei repetitionem vitet: quoniam molesta est, & affectum restringit.

Cùm de peccatis ad luxuriam pertinentibus agit, cautionē adhibeat, ne imprudens in obscœna verba incidat.

Et videat imprimis, ne loquendo, turpes cogitationes iniiciat.

Exclamationes videat, quo loco adhibeat: ac rarò quidem certè.

Adulationis verba omninò fugiat, cum de magistratibus, aut apud eos verba facit.

Ambitosum dicendi genus caueat.

Splendidos titulos, & nomina adiuncta illustria, vt serenissimus David, planè reijciet.

Honorifica tamen, breuiq. præfatione eos viros excipiet, quorum exempla proponit ad imitationem: id quod aliquos antiquos Patres, præsertim Gregorium Nazianzenum facere animaduertimus.

Verba Ecclesiastica, & si minus elegantia habent, ne dicere recuset: at prophana, & noua repudiet omninò.

Apostolos, Martyres, Virgines, Confessores, & qui cœlesti gloria perfruuntur, sancti nomine semper appellet.

Dictionem vitet, quæ indignationem, & fastidium parit: præsertim cum de incommodis suis loquitur.

Attentionem cum petit, ne arroganter faciat: ne uic se magna dicturum & admirabilia polliceatur.

Ne ambiguè loquatur, vt eadem oratio varium sensum possit afferre.

Ne concisè itè, vt auditores incerti sint, & animo pendeant.

Ne obscure, vt dictum facile percipi non queat.

De voce, & corporis motu. Cap. XX.

De pronunciatione, gestu, actione, ab antiquis Rhetoribus permulta tradita sunt, quæ exquisito quodam studio perinde consecrari, quasi in ijs ipsis benè

Dd 2 con.

concionandi finis positus sit, hoc longè alienum esse debet à concionatore verbi Dei: cum ij præsertim motus corporis aliquos commostrarint non modò leues, pueriles, sed planè histrionicos, ob eamq. rem indignos & persona concionantis, & auctoritate suggesti, qui locus grauiissimus est. Quæ igitur de toto illo genere isti præceperunt, eorum tantùm quæ ad grauitatis decoriq. laudem insignia sunt, delectum quendam à concionatore haberi conueniens est, vt aliquid etiam adiuuenti inde sibi comparer ad fidelium animos inflammandos studio rei, de qua concionem instituit.

Vocem igitur & actionem ita temperare concionator conabitur, vt non ex arte petere, sed verè & ex natura dicere videatur.

Pro rerum, quas dicit, varietate, voce, & gestu vario vti studebit: ne fortè res mediocres, aut etiam fortasse leues magna contentione tractet: quasi sola voce, & gestu velit persuadere: aut verò quæ magna sunt imminuat: aut cuidam recitanti potius, quàm ex animo dicenti similis videatur.

Ita illud vitium quoq. cauebit, ne vno vocis sono tota constet oratio: quod satietatem parit.

Vocis molliem, vel suauitatem quandam, magnitudinem item ne affectet: ne item in quouis genere nimiam contentionem.

Vt nimiam tarditatem, quasi verba difficilè inueniens, ita nimiam celeritatem fugiat: non enim proficit oratio ita effusa, sed quasi animos auditorum præteruolat: itaque pro rerum oportunitate nunc tardè, nunc celeriter eloquatur.

Canoram vocem in exordio, & magnam fugiat, hæc enim & modestum exordium esse verat, & reliquæ orationi pronuntiandæ nocet.

In alijs fortasse imitandis prudentiam adhibeat, ne vel leuia quædam, aut etiam vitiosa imitetur; aut ea quæ cum alijs conueniant, à se tamen aliena sunt.

In gestu ac corporis motu tantum item faciat, quantum natura rerum patitur. ¶ vel ex eo discere potest, si aliquos rectè

natura

natura tantum pronunciantes in communi consuetudine obseruet. Ita neque eodem gestu semper vtetur, neq. manu eodem modo composita, neque vno brachio tantum, neque eodem motu corporis, & eadem vultus moderatione.

Non importunè suggestum palmis feriat, sed cum rei magnitudo poscit.

Non per suggestum quasi volitabit, nunc ex hoc, nunc ex illo angulo profiliens.

Non quasi ex suggestu mediū corpus demittet, aut alijs multis motibus vtetur, qui aut deformes sunt, aut digladiantis potius, quàm dicentis esse videntur.

Hæc omnia facile cauebit, si Christianam modestiam, & grauitatem prædicatoris non obliuiscetur: nihilq. audebit, quod supravires, artem, & exercitationem suam esse suspicetur, quodq. ex concepto affectu non proficiatur.

Sed vt distinctius de pronuntiatione præscribatur quæ in voce & corporis motu versantur, hæc concionator teneat.

In exordio vocem sedatam adhibeat, & quotidiano sermone proximam.

In narratione vocis varietate vtatur, vt quo quidq. pacto gestum sit, ita narrare videatur. Res enim strenuè gestæ vocis celeritate, quæ verò dignitatem habent, plenis faucibus & sedatissima voce narrandæ sunt.

In cohortatione, quæ in epilogo concionis fit, primò voce vtatur attenuatissima, quæ sit faucibus contractis; deinde clamore leni, non obstepero; mox sono æquabili; ac postremò uoce celeri.

In conuersione item, quæ pars etiam epilogi est, vocem adhibeat depressam, crebra interualla, longa spatia, & magnas commutationes.

In corporis statu & motu hæc caueat.

Ne in suggestu vnquam corpore innitatur: sed rectus stet, aut sedeat.

Ne deiecto, ne supino, ne præduro, ne in latus inclinato capite sit; sed planè recto.

Ne:

INSTRUCTIONES

Ne supercilia contrahat, ne diducat, ne remittat.

Ne nares corrugat, ne moueat, ne inflet, ne digito diducat,
ne plena manu resupinet, ne labra lambat, ne mordeat.

Ne mentum pectori affigat.

Ne humeros attollat, ne rursus contrahat.

Ne brachium tanquā gladiator immoderatè proijciat.

Ne læuam manum iactet, nisi rarò, & in maximo concionis
æstu.

Ne manum supra oculos tollat, ne dimittat infra pectus.

Ne digitorum gestum indecorum adhibeat, sed decentem:
nempe in principijs lenem & in vtramq. partem modicè pro
latum, in narrando paulo pro ductiorem, in reprehendendo
acrem & instantem.

Ne argutijs digitorum vtatur.

Ne femur feriat, nisi rarò, cum indignationē mouere studet.

Ne pedibus supplodat, nisi opportunè in summa cōtentione.

Ne ruffiat, ne expuat crebrò, nisi necessitate coactus.

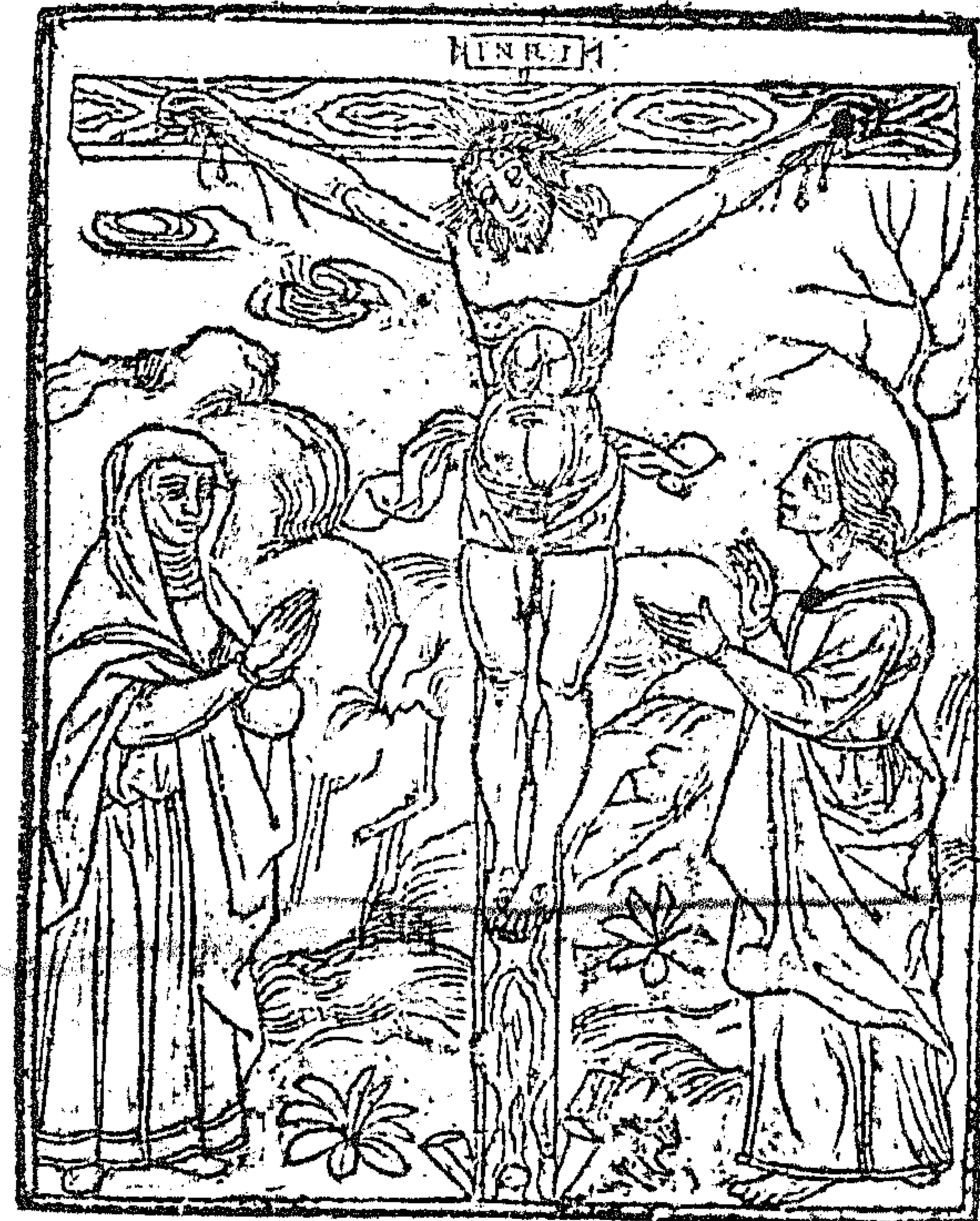
Ne in eloquendo, per nares maiorē spiritus partē effundat.

Ne cerebro anhelitu iumēta imitari videatur, onere laborātia,

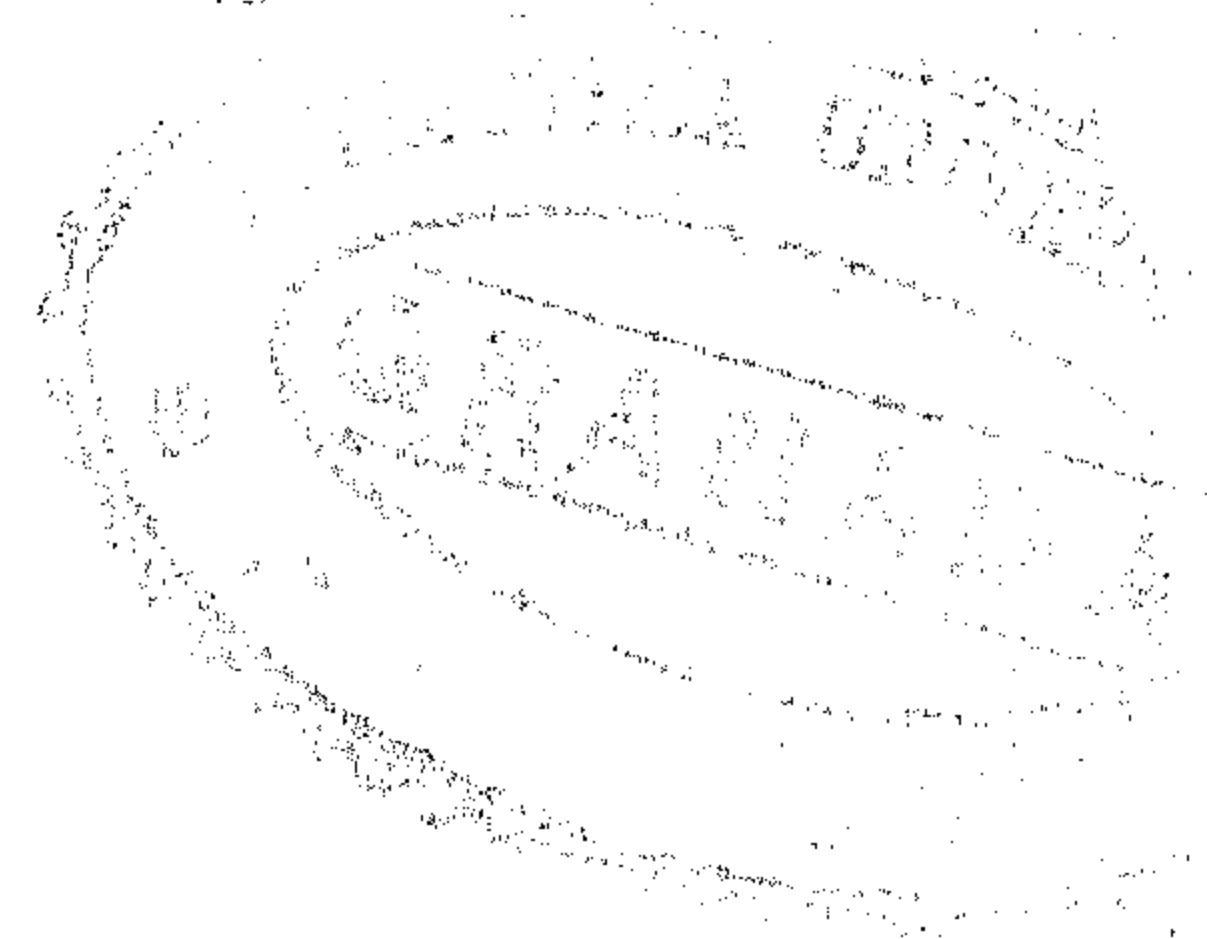
Hæc atque adeò alia, vt fugiat, in consilium adhibeat prædi
cationis vsu peritos.

FINIS.

P. Galesinus Protonotarius Apostolicus pro Illustriss. Archiepis
copo, & pro Reuer. Inquisitore.

BARCINONE:
Ex Typographia Petri Mali. Anno
Domini. 1588.

tam tenentes concionandi viam. Porro si locum tractamus communem, nunquam noua concio de erit: multa enim sunt loca communia: immo in unoquoque loco multæ partes: de quibus appositè dices, si inuentionis præcepta teneas, si te in ijs seruo exerceas, si disponendi artem intelligas, deniq. si libros verbes. At libri, si noui accedant, nouos tibi suggerent conceptus.

Quòd si concionandi modum mutes, diuersam tibi iuxta illum Narrationem, & diuersum Epilògum ex ijs præceptis, que suo loco tradidimus, conficies.

Si quis autem velit Euangelio adfuerè & adnectere Sancti alicuius, de quo festum celebratur, exempla; patebit campus latissimus. Cum enim nulla sit vita Sancti, in qua multa non sint prædicatione digna: nunquam in eiusdem sancti festo de erit noui quod dicas: præsertim si amplificandi regulis vtaris. Nihil ergo est quòd timeas de eadem re sæpè, & ad eosdem dicere auditores.

Caput. IX. qua ratione de Epistola tractari possit.

AM vt aliquid de Epistola dicamus, primùm constituimus, a viris doctissimis nonnunquam de eadem sola, sicuti de Euangelio, confici concionem. Vbi notandum, Epistolam commodiùs quàm Euangelium diuidi, & ex ea diuisione fieri magis perspicuam, & tractabilem. Exempli gratia in Epistola B. Iacobi, in qua iubet nescimus auditores verbi tantùm, sed factores, Ecclesia nos disponere vult, vt ad Spiritum sanctum recipiendum operibus præsertim misericordiæ disponamur. Monet ergo B. Iacobus vt simus factores: dissuadet verò loquacitatem, quæ distingere solet atq. impedire homines, quò minùs in operibus præstatis diligentiores sint. Sed si quis quærat quanam sint bona opera præstanda, subiungit opera misericordiæ, quibus præsertim vacandum est.

Iacob. 1.

Sed

Sed nonnumquam vtile esset ex Epistola simul, & Euangelio, quæ in vnum quendam scopum referantur, vnam facere agant Ecclesie spiritum concionem. Porro spiritum Ecclesie operari non est in quibusdam festis, temporibusque difficile. Vt in vigilia Ascensionis, cum Ecclesia nos vult ad Ascensionem Christi celebrandam invitare, in Euangelio refert Christum rogasse Patrem pro sua glorificatione, quæ in Ascensione vel maxime coepta est, quo loco docet, & nos pro nostra spirituali glorificatione debere orare. In secunda verò Euangelij parte, ne nos, absente Christo, animum despondamus, docet nos, ei suos discipulos maxime curæ fuisse. Confirmat hoc in Epistola Beatus Paulus, predicans nobis, de celo multa nobis dona obuentura, si descendamus primum, ita enim fiet, vt ascendamus mox cū Christo, & cælestibus donis perfruamur. Quod si roges, vnde in ceteris festis colligere possis Ecclesie spiritum, vt ei accomodes Euangelium, & Epistolam, legito, quæ cap. 5. docuimus. Interim satis est vnicum exemplum attulisse.

Iohan. 17.

Capit. X. quibus partibus constare debeat concio, in qua vel Ecclesie ceremonie, vel fidei dogmata explicantur.

SI veluti quartum concionandi genus id, quo ceremonias explicamus: vt si in Feria quarta Cinerum, tota concione de illa cinerum ceremonia tractaremus, vel die resurrectionis, de Cereis, ceterisque alijs eius modi. Simile est si de vna quadam circūstantia, quam Festi historia continet, differamus: vt in die Natiuitatis Domini, de stabulo, vel presepio: aut in die Passionis, de ciuce: aut in die Ascensionis, de monte, & nubibus: aut in die Pentecostes, de igne, & sonitu. Eiusdem generis est illa concionandi ratio, qua statutis ab Ecclesia diebus, agimus de Sacramentis: vt in die Resurrectionis, de baptismo; in die Pentecostes, de confirmatione. Hæc pertinet explicatio mandatorum, & articulorū fidei, & ceterarum doctrinarū, & orationum, quæ in Ecclesia

in cun-

in cunctorum ore versantur.

Hæc certè non sunt prorsus à concionatore prætermittenda, cum tantopere à Sancta Synodo Tridentina de ijs concionari iubeamur. Quaresi posset hæc rebus explicandis tempus ita congruum, benè se res habere sin minus; vtinam quemadmodum breuiter Euangelicam historiam enarramus, ita, vbi dies incidit, quo Ecclesia nobis hæc proponit, de ijs breuiter saltem & strictim ageremus, neque prorsus ea patere-remur à populo ignorari.

Sed si quis huius rei consiciendam modum à me quærat; hæc accipiat. Primum quidem si ceremoniæ explicandæ sint, oportet eas narratione perspicua exponere, ostenso imprimis generaliter Ecclesiæ spiritu; deinde verò per singulas partes discurrendum est, spiritu particulari, qui in illis latet, commostrato. Ad hoc autem præstandum specialia instrumenta nulla alia sunt, quam libri, si quos habeas de hisce argumētis. Sin minus; extat saltem Rationale, & alius quidam Beletus. Sed & Hofius nonnulla indisputatione de ceremonijs commemorat. Quod verò attinet ad Sacramenta est tibi in promptu sanctus Tho.

3. p. à. 9.
60. vsq. ad
85.

Sed proponamus exempla. Si ceremoniam illam cinerum explicare velles, dicendum tibi esset, id tempus cinerum ab Ecclesia statutum, vt publici peccatores publicam agerent poenitentiam; idque publica illa cinerum ceremonia demonstrari. Porrò cinis terra est adusta: peccator autem terra etiam adusta peccatis est & incinerem sterilem, & inutilem cōuersa. Adhæc cinis imponitur peccatori in fronte, vt publicè humilietur, & intelligat, in cilicio, cinere, lacrymis, & ieiunio sibi esse poenitendum. Sed sciendum est nō ita esse poenitēdū, vt faciūt tristes hypocritæ gloriolæ cupidi, sed vt decet peccato-rem, qui à Deo tantū accipit beneficium, vt ad misericordiā recipiatur: nimirum poenitendum cum ea humilitate, vt nolit quidem peccator honorari, sed vt cineres, pessundari. Sed sacerdotes, quos maior decet sanctitas, quiq. coronā habēt regiam, in ea cinerem recipere debent, vt intelligant, si quando officij sui immemores deliquerint, maiorem sibi esse agēdam poenitentiam

attentiam: nam quod quis alio ratiōis est loco, eò grauius eius est peccatum. De Sacramētis, ceterisq̄ rebus, quas ceremonijs adhibuimus, idem planè dicendum. Nam in ijs à potissimo & generali instituto tumentes inuicem, & rei summam in compendium redigentes, per singulas partes progredi debemus, illarum spiritum explicantes.

Quod verò attinet ad orationes, mandata, articulos fidei, & id genus alia per multa, quæ in Ecclesia ex Concilio Tridentini mandato explicanda sunt, expositione tali agendum est, quali utimur ad sacram Scripturam interpretandam: quo de genere alio loco disseruimus. Ego verò, si quando id mihi se offerat faciendum, primum scopum indico, deinde iuxta illū rem diuido, demum singulas partes expositione ita illustrare nitor, vt vel paruulis faciles ad intelligendum sint.

Qua quidem in re præterire non possum quòd sine magno incommodo fieri video: Negotium hoc quibusuis committitur: cum tamen reuera, scilicet eruditiō, ac uicē, prudentia, industria necessaria sunt; in docendo maxime pueros, & rudes homines altissima fidei mysteria, requiratur. Mihi quidem facilius multo est aut concionari, aut prælegere, quàm vulgus imperitum in sacris fidei mysterijs instituire. Agendum enim cū eo est similibus quibusdam ex quotidiano vsu & consuetudine petitis, & phrasi quadam perspicua, uocibusq̄ communibus: ita tamen vt magnopere caueamus, ne res supernaturales impie aut inepte intelligat. Est quidem hoc non mediocris laboris, atq̄ industrig. Nam Matth. 16. cū Petro Dominus Ecclesie clauis traiebat; primò quidem, & secundò dixit. *Pasce* Matth. 16.
ques meas, Tertio verò, cū amorem iam ter à Petro exegisset, dixit, *Pasce agnos meos*: insinuans in docendis pusillis & ignatis accuratiorem adhibendam esse diligentiam.

Caput. XI. qua ratione de Festis
concionandum sit.

Postre-

Postremum restat concionis genus, quo de festis tractamus. Festa autem triplicia sunt. Quædam enim fidei mysterium aliquod, vel quasi mysterium referunt: quædam rei gestæ historiam: quædam verò vtrunq. complectuntur.

Quæ fidei mysterium referunt, rara sunt: vt festum Trinitatis, Spiritus sancti, Conceptionis virginis. Quæ rem gestam referunt, sunt festa Sanctorum. Quæ vtrunq. complectuntur, sunt omnia ferè Christi, & Virginis mysteria: vt Incarnatio, Natiuitas, Circumcisio, & reliqua vsq. ad Ascensionem in cælum, & Spiritus sancti missionem,

De his ergo omnibus quo pacto concionandum sit, nobis est dicendum.

Si festum sit Sancti alicuius, eiusq. sit vita laudanda: genus hoc encomiasticum est, siue demonstratiuum. Et quidem sunt nonnulli, qui in principio tantum, aut in fine concionis, quædam de Sancti laudibus dicunt: sed ex antiquis Patribus multi, integrâ de ijs conficiebant concionem. Si in principio aut sine breuiter laudandus sit sanctus: facile est eius vitæ historiam in compendium redigere, summis tantum eius capitibus enumeratis. Sed si tota de laudibus Sancti concio agere debeat: id quidem, meo iudicio, fieri multis modis potest. Possumus enim constituere, quibus ex rebus homines coram Deo laudabiles sint, vt hoc præmissis, eas res, in sancto de quo agimus reperiri doceamus. Possumus item dicere, inter admirabilia Dei opera, Sanctos quidem opera esse multò omnibus admirabiliora: maximè verò eos, qui vita magis conspicui sunt: qualis estis de quo festum celebratur. Similiter possumus initium sumere dicentes, voluisse Deum, insignia quædam hominibus proposita esse ad imitandum exempla sanctitatis; ne eò ad perfectionem eos excitamus, & impellimus, causari possint, solum Christum, vt pote Deum, potuisse perfectum esse: immò aperte videant, homines quosdam fragiles, ad perfectionis fastigium peruenisse, diuino adspirante fauore, qui neq. vniquam vllis denegabitur.

Hic ergo modis, aut alijs similibus confici potest concio de Sanctis. Sed vile est vitam eorū in partes distribuere, vt perspicua magis sit, meliusq. percipiatur. Poterunt autem huiusmodi concionis fieri confirmatio, & confutatio, quibus & monemus homines, exemplo Sancti proposito, vt ad perfectionem adspirent, & eosdem reprehendamus, quod nulli vnquam tantorū Sanctorum exemplis meliores facti sint: Quae occasio, poterit nostri temporis luxus, & caritatis frigiditas acriter reprehendi. Exordium vero (nisi fortē velis vt exordio cominum) pen potest ex retractanda magnitudine, aut aliunde. vt superius docuimus, eum de ratione conficiendorum exordiorum ageremus. Epilogus erit accommodatus, si ea quae in Sancto conspicua magis sunt, in pauca conferantur, & eo exemplo homines ad sanctitatem inuidentur. De his satis est nonnihil insinuasse, nō tam vt certa praecepta, quae vix trahi possunt, quam vt exempla concionis habeant iectores, ad quorum se imitationem conforment.

Sed hoc concionis genus elocutionem postulat perspicuā, & suauem, actionem vero placidam, & modestam; praeterquam cum ad vitia reprehendenda digrederis. Memoria verofacillis est, si concionem ordine distribuas. Est vero instrumentum inuentionis, lectio librorum, quibus Sanctorum vita continetur. Extant nostra aetate (Christo domino gratias) plurima huius generis monimenta: Extat Lipomanus, extat Surius, & nouae quotidie huiusmodi historiae prodeunt.

In Festis vero, quibus fidei aliquod mysterium celebratur, agendum est in concione de mysterio tanquam de loco communi. Explicandum enim mysteriū est, docendumq. quifnam ex eo fructus populo accrescat. In explicatione autem, similibus, & testimonijs agere oportet, ad ea, quae ex Theologia, vt vocant, Scholastica petuntur, populo declaranda. Quae tamē in re, prudentia opus est maxima. Methodus à fine petetur aptissime, si dicamus, Deum voluisse reuelare, quae & nostrū ditarent, intellectum, & inflammarent voluntatem, & fidem exererēt, & Deo honori essent, quippe cum in eo maximo-

pere

perè honoretur Deus, quòd illi credamus. Sed cùm multæ de his mysterijs conciones extent, non est quòd in hac re declaranda pluribus agamus: præsertim cùm nos ipsi in sequenti libro exempla simus traditari. Sed illud quidem prætereundum nequaquam est; mysteria huiusmodi ita esse, prædicanda, vt populus veritatem necessario credendam audiat, & intelligat: Solent enim nonnulli, ita subtiliter de hisce rebus, dum concionantur, disputare, vt populus nihilominò percipiat.

Ad ea festa, quæ ex historia, & mysterio constant, tandem accedamus. Qui doctissimi videri volunt, historiam prætermittunt, & in mysterio subtiliter explicando toti sunt; contra verò qui ædificationi proximorum student, de mysterio paucis agunt, historiam verò serió explicant, & ex professo. Esto cuique liberum de hac re iudicium: nam pro vario auditorum ingenio, variaq. natura, varia in hoc, sicut & in alijs multis, esse concio potest. Si pijs sunt Auditores, præstat perstringere mysterium, & historiam explicare: si verò sint acuti, perstringi historia potest, & explicari mysterium. Quamquam præterire non possum, ex historia, vtilitatis multum, & doctis, & indoctis accedere: vt in omnibus Christi mysterijs ab incarnatione vsq. ad Pentecostem conspicitur: in omnibus enim historia externa maximum continet, & eructat spiritum. Atq. ita, meo (qualecunq. id est) iudicio, præstat historiam potissimum explicare: in cuius pertractationem, nihil non adduci & pietatis, & subtilitatis potest. Sed ego quidem, cum huiusmodi festa incidunt, vt plurimum historiam in iudicio concionis paucis complector, deinde ab ipso mysterio, iuxta Ecclesiæ spiritum, concionem exorsus, quid nos Christus eo mysterio docere, quid ad nostram vtilitatem facere voluerit explico, & suadeo: utq. quasi de quodam communi loco orationem conficio.

Sunt ergo tria in hisce festis, concionandi genera Primum, cùm de mysterio, scolastica phrasi dicimus: secundum, cùm historiam persequimur, ex ea spiritum deducentes: tertium, cùm mysterij scopum, ad ædificationem proximorum ostendimus, & suademus. Sed in quouis ex his generibus, sicut & in quouis

ad concionis genere, nihil est præmittendum, quod ad fidem & ad mores spectet, tamen pro ea quam maxime elegerimus, concionandi ratione, quædam breuiter attingenda sint, quædam vero explicandus, & ex professo tractanda.

Secundum, si desiderat lector exëpla, quibus ea quæ toto hoc capite diximus illustrentur, legat huius operis sequentem librum, ubi varijs concionibus propositis, facile erit artem ipsam esse, & formam sibi intelligere.

Hæc habui que de generibus concionandi dicerem. Quod si aliqua prætermissa videantur, sic habeat lector, demonstrari omnia digno nec posse, nec debere, nam cum his nunc agimus, qui Sanctum Thomam legerint, & euoluerint, quiq; cum librum (si quando in lucem prodeat) quem de comparanda Sapientia scripsimus, consulerint, & locorum communium alios, & indices, quos sibi indicauimus, sibi confecerint. Cum enim non facile concionator, tunc primum quando concionem recens componit, possit omnia que necessaria sunt conquirere, & reperire: necessarium est hinc subsidijs, & promptuarijs omnino cum esse instructum. Multa enim sunt ei necessaria que retineri quidem omnia memoria non possunt: itaq; nisi in promptuarijs collocata, & disposita, facilia inuentu sint, verbum de memoria ipsam, & ingenium, & concionatori maximam temporis partem eripient.

Haec tenus præcepta concionandi tradidimus: sequitur iam ut aliqua exëpla concionum ob oculos proponamus.

CONTINOMIA

LIB.

LIBER SEXTVS, IN QVO
EXEMPLA CONCIONVM ALI
QVA PROPONVNTVR

PRÆFATIO.

Uta diximus hæctenus, quò Christianam
Concionatorem ad componendas concio-
nes promptum, expeditumq. redderemus
iterq. simul, & metam demonstraremus
concionandi. Nimirum de fine, officijs, &
materia concionatoris in primo lib. differui-
mus. in secundo de inuentione. in tertio de
dispositione in vniuersum, itemq. breuiter de elocutione,
actione, & memoria in quarto de specialibus concionatoris in-
strumentis. & in quinto tandem multò specialius concionũ
diuersa genera, & earum conficiendarum artem indicauimus.
Nunc ergo iam, vt ste mus promissis, restat in hoc sexto libro,
vt, quò sit nostra hæc ars notior, & facilius ad praxim rediga-
tur, conciones aliquas proferamus in medium, in quibus & in-
uentionis, & dispositionis, & elocutionis etiam ratio à nobis
obseruata, appareat. Hoc enim & multis gratissimũ futurum,
mihi renunciatum est, & ipsa etiam res postulare quodam mo-
dò videtur. Verũ antequam ad præstem, velim mihi lecto-
rem maximè attentum, dum præuia in medium adduco non
nulla.

ADMONITIO.

DVo sunt, quæ me angere, & cruciare vehementer solent,
cum in aliquos diuini verbi ministros attenda consideratio
ne intueor. Primũ enim ferre vix possum nonnullos (acu-
tos illos alioqui, & doctos) quos vel pietatis & sanctitatis specie
ductos, vel nescio quo alio nomine, bonarum tædet litterarũ:
bonarum, inquam, quas humanas vocant: vt veræ eius Dia-
lecticæ,

p. dicitur, quam autem qui Philosophi, & ex nostris D. Augustinus,
 & D. Thomas assequuntur in Rhetorica, cui nemo ex sanctis
 Patribus contumebat, Astronomice, aliarumq. Mathematicarum;
 Philosophiarum item Naturalis, & Moralis, & Metaphysice;
 præterea etiam historiarum, & linguarum peritiæ, & si quæ alie
 huius generis sunt. Quasi vero hæc, boni ingenij aciem per-
 struant, ac non ponunt exacuunt, aut Scholasticæ (vt dicitur)
 Theologiæ studio, moram, & impedimentum inferant. Hi
 enim homines magna ex parte, perfectiorem Sacrarum linte-
 rarum, cognitionem vel non multi faciunt, vel vt rem facilli-
 mam, obiter, & quasi aliud agentes attingunt. Si enim serio in
 ea versarentur, verum illud esse cognoscerent, quod B. Au-
 gustin in lib. de doct. Christi. docuit, omnes scilicet has, quas
 enumerauimus disciplinas, ad intelligenda penitus sacra Biblia
 plurimum conferre. Equidem molo de hisce hominibus quid
 quam inuicem suspicari, tamen si satis magnam ipsi præbeat sus-
 picionis occasio nem, dum in eo summam sapientiam viden-
 tur consistere, quod arguunt nescio quibus in Scholastico pul-
 uere versentur, & ad conciones præterea cum laude habendas,
 lectissimos quosdam habeant coaceruatos flores, quibus pul-
 chras quidem eas, elegantes & decoras, sed enervatas tamen, &
 vix singulis mensibus singulas elaborent.

Sed & aliud non minus me cruciat hominum genus: qui to-
 tam concionis vim, & suæ spem laudis, in Oratorio artificio
 collocantes, nihil omnino probant, nisi quod ad Rhetoricæ,
 & Dialecticæ regulas exactè sit limatum, atq. Ethnicorum do-
 ribus aspersum. Hi enim homines, hac solum lance, omnes
 concionatores ita perpedunt, vt quem propius vident ad Ci-
 ceronis eloquentiam accedere, extollant; quem verò ab ea
 paululum distcedere, damnent; tamen si doctrinam verè Chri-
 stianam auditores docuerit, eorumq. corda ad virtutem moue-
 verit, & excitarit. Ecce quàm discrepantes eadem de re opinio-
 nes: quarum vtraque profecto à Sacra Scriptura, Patrumque
 sanctorum exemplo multum est aliena. Nam Scriptura qui-

*B. August.
 in libr. de
 Doct. Christi.*

dem sacra, vř facile est videre, arte Dialectica, & Rhetorica ferè semper vitur; quia & efficacissimè argumentatur, & figuris oratorijs plena est, & præterea cōtinet mathematica scita, & ex alijs sciētijs dogmata permulta: Diuus verò Paulus nequaquam bonas litteras rejicit, sed eos tantum improbat, qui humana præsertim eloquentiæ viribus confidunt, & omnem in ea laborem, omnem diligentiam, omne studiū collocant. Profectò humaniores artes, comites & ministræ Theologiæ sunt: itaq; obsequium ei præstare, veluti Principi, ac Reginæ debent. Quare sic existimandum est: ei qui humana tractat, licere humanas potissimum colere disciplinas; at eum qui diuinis rebus est intentus, diuino potissimum spiritu, deinde arte humana inniti oportere. Quo sensu doctè, & sanctè Beatus Thomas in 2. ad Corinth. Beatum Paulum interpretatur. Non enim humanas artes, damnat; sed earum nimium studium ideò improbat, quòd animorum salus non humanis, sed diuinis potissimum comparatur instrumentis. Vnde sæpe Dominus ex ore infantium, & lactentium perfectam sibi laudem sumit, atq; per viros sanctos, humiles, & humanis artibus destitutos, Euangelium multo cum fructu prædicari facit: cum tamen contrà viri docti, & acuti, qui linguis videntur loqui Angelorum, nullos quidem aculeos, sed hebetiora quædam, & obtusiora tela in hominum animos conijciant.

Igitur rectè is facit, qui mediam progressus viam, Sanctos Ecclesiæ Doctores, maximè verò Paulum ipsum imitatur: nimirum oculo dextro in Deum ipsum intuetur, hoc est vim omnem concionis in eius spiritu collocat; oculo autem sinistro humanas respicit artes; hoc est non villos studiose humanos flosculos colligit, sed arte Dialectica, & Rhetorica, veluti ministrantium vitur, vbi vel rei natura, vel temporis ratio id videntur postulare. Quid enim? eget ne verbum Dei (quod omni gladio penetrabilius est) humanis ornamentis? Quam verò absq; ijs sit leue, aut imbecillum.

Quid

Quid, obsecro, mundum miserè errantem, ad veram religionem viam reduxit? numquid Ciceronianus decor, an Apostolica simplicitas? numquid ad rem aliquod eloquentiæ flumen, an veritas caelestis, diuinus spiritus, & humilis ad Deum Oratio? Utinam qui inenimantur hisce humanis ornamentis, toto animo in exhibendo Christi spiritu laborarent. Utinam multos nescio quos non confectarentur, sed ex limpidissimo Diuini Verbi fonte sibi aquam haurirent. Nonne enim ex a Diuino Spiritu profecta, præstantior erit quam Ciceroniana? nonne diuina lex humanae rationi longe antecellit? Si caelum corporum præstat elementis; cur methodum, & Rhetoricam caelestem; humana multò nobiliorem non indicabimus?

Relinquitur ergo ex his, non oportere virum doctum, & sapientem; Dialecticam, & Rhetoricam ita esse adstrictum, vt nihil prober, quod non ad earum regulas exigatur. Nam cum artem quidem nosse is debet, eamque & in humanis antea operibus exercuisse; & nunc in diuinarum rerum prædicatione exercere: tamen hoc est illi summo studio summaque diligentiâ elaborandum, vt quemadmodum humanus orator artem occultat, & dissimulat, ne tædio auditores afficiat, sic etiam, immò multo magis, ipse non eam afficiet, sed quæ summæ artis iudicantur, ita dissimulet, vt solo agi Diuino Spiritu videatur. Quare vbi ad concionem habendam accedit, humanarum instrumenta ne contemnat, sed cū diuino auxilio ea coniungens, Deum consulat, & ab eo verba, methodum, & omnia concionatori necessaria & vtilia ita requirat, vt dicere possit. *Non sum ego qui loquor, sed spiritus Patris mei qui in caelo est.* Etrurius. *Omnia opera hæc operatus est in me Dominus.* Certe enim si spiritu Dei quis agatur, veram Rhetoricam haud dubiè exercebit: quippe quia Deus, qui Rhetoricam nostris animis impressit, non erit ipsi contrarius: quin immò maiorem concionatori vim, & splendorem addet eloquentiæ. Sed iam, cū hæc admonuisse sufficiat, ad rem nostram

Matth. 10.

proprias accedamus.

ARGUMENTVM

Cum propositum nobis sit, exempla singulorum generum concionandi in medium adducere, oportet, quot sint ea genera, ex libro præcedenti nunc in memoriam reuocare. Diximus igitur illa esse tria: alterum quo Scripturam scholastico more interpretamur; alterum quo vnâ tantum eius partem exponimus, & veluti locum communem, percurrimus: tertium verò, & vltimum, quod ex vtroq. permixtum est; scilicet, quo ita Scripturam totam persequimur, vt de vna quadam parte paulò latius agamus: quo genere & Beat. Chrysolomus aliq. Ecclesie Doctores, & viri multi grauissimi vsi sunt.

Rursus primi generis conciones, aliæ sunt, quibus sine vlla ferè arte Scripturam ita interpretamur, vt nullam eius partem cum altera coniungamus, sed singula capita alio, atq. alio sensu explicemus: qui modus frequens in sanctis Doctoribus est. Sed non eget exemplo nostro huiusmodi concionandi ratio, cum Sanctorum Patrum conciones, & Homiliæ exempla satis luculenta sint. Quamquam illud hîc obseruandum est; nûquã ferè Sanctos ipsos Doctores sine exordio aggredi interpretationem: vt apud Beatum Augustinum in Psalmos videre licet.

Alter modus sub hoc primo genere comprehensus, est quo non sine arte Scripturam ita exponimus, vt eius locum alterum cum altero connectamus, & omnes simul partes ad vnum quendam propositum finem destinemus. Huius concionandi rationis exemplum nûc primùm proponam. In quo & in alijs etiam sequentibus admonere lectores velim, nequam me, cum has conciones præmeditater, ad regulas artis illas exegisse, sed inuocato Spiritu Sancto mecum considerasse

de illo, qua ratione propositum mihi Euangelium, ad salutem
Populi explicarem, scilicet Christi in comitentis, & sententiã
in apertem, vñ cunctis, enãm a pueris) facile intelligi pos-
sunt, & omnium simul circumstantiarum rationem haberem.
Quo omnia sanctissimus ille Cardinalis Borromeus in suo de
modo concionandi libello, docet simul, & sancte præcepit.

*Primi concionandi generis exemplum in Festo Sancti
Ludovici Gallianum Regis,*

Omni habenti dabitur, & abundabitur. Luca 19. & Matth. 25.

Divus Paulus in Epist. quam ad Philip. scribit cap. 3. exor-
diolo quodam vsus, inquit: *Eadem vobis scribere, mihi quide
non pigrum, vobis autem necessarium.* Non puduit unquam ve-
ros Christi ministros, qui non suam, sed Christi gloriam quæ-
runt, eadem semel, & iterum repetere, dum modo id futurum
auditoribus utile existimarent. Neq. enim bonus pater satis
esse existimat, semel aut bis eadẽ de re filios admonuisse suos:
sed iterum atq. iterum monet, inrepat, coarguit illos, quousq.
ab improba & impura vita, ad honestos & probatos mores re-
uocavit. Igitur si ad vitam constituendam, & mores infirma-
dos verbum Dei Christianis hominibus prædicatur dubitan-
dum non est: quin sæpe eadem repetere prædicationem oport-
eat, donec propositum, & exoptatum nobis finem eodem
reperito medio consequamur. Nam si populus, nũquam pec-
candi sinẽ facit: cur nos ipsidem peccans, non eadem remedia,
secun bonos medicos, adhibebimus? Quod cum de omnibus
Sacra doctrinæ prædicandæ generibus verum sit: tamen potis-
simum de sanctorum vitis populo exponendis est dicendum:
cum exploratissimum sit, his exemplis vehementer homines
a vitijs auocari, & ad virtutes accendi. Hoc cum ita sit, statuetã
hodierno die, Beati Ludovici laudes, ex hoc eodem suggesto
vobis a me iam sæpe decantatas, iterum in memoriam reuoca-
re. Quod & si videbam non defuturos aliquos qui non mag-

Exordium

à loco Pauli.

Propositio.

Ex sine.

Exemplum.

à re latas.

nopere probarēt, immò grauitè reprehenderent, quòd hanc iudicent esse rem hominis magna rerum dicendarum inopia laborantis: tamen dummodo vestrà vtilitati cōdulerē, facile passus fuissē, in eam hoc nomine existimationē in discrimē vocari. Quamquam & posset Dominus mihi de hoc eodem argumento dicenti noua suggerere, vel nouā ad vetera explicanda viam demonstrare, vel nouum deniq. iisdem verbis & sententijs spiritum infundere, nouamq. vobis lucem afferre. Hęc igitur vera cum sint, meū iam cōperant animum non leuiter commouere. Sed quoniam me nunc ad verba potius Euāgelij explicanda, à Domino vocari sentio; hanc mihi nunc cōcionandam rationem ineundam esse duco: quam & magis è re vestra futuram fas est existimare. Huic tamen operi dum me accingo, primum de ipsius Sancti Ludouici vita quiddam leuiter attingam: mea enim deuotio non fert, vt ab eius me possim laudibus omnino continere. Cùm igitur multi fuerint Imperatores, & Reges vitæ integritate insignes: tamen Beatus Ludouicus plurimū inter eos excelluit: quippè qui miris quibusdam virtutum actionibus claruit, atq. in numeris grauissimisq. laboribus fuit à Domino probatus. Ille, cùm equitem blasphemantem, timore forè aliquo, non corripuisset: pœnā à legibus ei peccato constitutam sponte tulit, publicè (tamen si velata facie) flagellat⁹. Ille cœne pauperum reliquias edebat. Ij. q. pro sua clementia & humanitate, patris erat loco. Ille non semel in bello primus hostes inuasit: & tandem in tertio bello febre correptus diem suum obiit. Verè habenti datum est: & abundauit misericordia, caritate, & mansuetudine. Habebat quippe Dei gratiam, & operabatur per illam: data verò est ei maior, vnde factū est, vt bonis multo plus operibus abundarit. Sed cùm hęc iam de huius Sancti vita sufficiant; liber ad eiusdem honorem, ipsum nunc Sacrosancti Euāgelij contextum explicare. Quòd quoniam nisi gratia suffultus diuina prestare non possum, necesse est nunc eam à Domino per Sanctissimam Virginem humiliter precari, &c.

Ex fine.

Redditis.

Omnia habens debuit, & abundabit

Prius cap. 16. docemur, omnia à Domino propter se-
nipitum esse creata. Ita enim scriptum est: *Omnia propter se-
nipitum sunt creata Dominum*. Verissimum id quidem esse, ex co-
cognita, quod ad ipsum, qui prima causa est (vt in Metaph.
Aristoteles demonstrat) tamquam ad vltimum finem omnia
renascantur. Colligitur idem ex Psal. 104. Vbi Spiritus san-
ctus inquit: *Et dedit illis regiones gentium: & labores populo-
rum possederunt, ut faciant voluntatem eius: & legem eius exqui-
runt*. Ita Beatus Paulus sepe reperit, omnia in Christi Iesu
gratiam esse instituta: vnde fit, vt omnia dona ab ipso nobis
collata, ad ipsius gloriam sint referenda: sine naturalia siue *Ex fine.*
supernaturalia sint; de quibus, meo iudicio. Talentorum
Euangelium est intelligendum: siue sit gratia gratum faciens,
quæ virtutes omnes, virtutumq; actiones continet: de qua
hoc decem. inarum Euangelium licet explicare. Hæc igitur
gratia nobis à Deo confertur, vt maiorem rursus per san-
ctorum operum exercitationem gratiam, & gloriam conse-
quamur. Gratiam quidem contulit Dominus in die primùm
Pentecostes immisso Spiritu sancto; Sed cõfert eadẽ semper
in Sacrosancto Eucharistiæ mysterio præsens, quo nos exci-
tat, atq; iuuat, vt semper ad maiora pergamus. Vnde mo-
nens nos inquit: *Ambulate dum lucem habetis*. Venturus enim
est ad iudicandum, & rationes de collatis bonis exigendas
in die iudicij: quas & in mortis nostræ die per Archangelum
Michaelẽ est ab vno quõq; nostram exacturus. Hoc est
quod nobis hodierni Euangelij parabola ob oculos specta-
ndum proponit. Quare singula eius capita persequamur oportet,
vt spiritum in eis latentem, ad nostram omnium vtilitatem
proferamus.

Primùm, nobilis homo, de quo in Euangelio est sermo,
haud dubiè Dñs noster Iesus Xps est, verus Deus, verèq; & infi-
nitè nobilis: vt ex Spiritu Sãctificationis dato, atq; ex gloriosis

fima à mortuis resurrectione factis apparet: ut eiq; ex eo, quòd,
 vt tradit Paul. ad Rom. i. ex semine David, secundum carnem,
 factus est homo. **Quamquam**, tamen si hæc ratione nobilis ho-
 mo secundum carnem, non abs re possit appellari: tamen ex
 gratiæ plenitudine multò magis nobiles dicitur; cum specio-
 sus forma sit præ filijs hominum, vinctusq; à Deo præ omibus
 participibus gratiæ suæ; cum ab humo & sursum, sicut electus
 à Deo Saul, cunctis præmineat; cum in eo omnes tribus terre
 benedicuntur; ac tandem cum Sanctus Sactorum sit, summusq;
 Sacerdos & Rex, & Magister, & Redemptor, & Via.

Psal. 44.
1. Reg. 9.
Genes. 26.
Hebr. 7.
Matth. 27
Matth. 23.

Hic ergo vir nobilis abiit in regionem longinquam: Scilicet
 in cælum. Exiit enim à Patre, & venit in mundum: iterumq;
 reliquit mundum, & abiit ad Patrem. Venit quidem factus ho-
 mo. Nò enim mutauit locum diuinitas: Sed filius Dei, verusq;
 Deus, qui vbiq; locorum est, ideo in terram venisse dicitur, quia
 in terra factus est homo. Abiit etiam in cælum, vt homo. Nà
 postquam ex mortuis surrexit; ascendens quidem in cælum;
 non diuinitate, sed humanitate assumpta locum mutauit: vt
 eam humanitatem possis dicere in regionem abiisse longin-
 quam. Nòn ne enim terræ superficies à conuexa summi cæli fa-
 cie plurimum est disiuncta?

Johann. 16.

Præterea abiit accipere sibi regnum: Quamquam enim Dei
 filius, quatenus Deus, omnium rerum est Creator, Gubernator,
 & Dominus; & item quatenus homo diuinam habens hyposta-
 sim, hæreditario iure, cæli, & terræ est Dominus, Rex, Creator,
 Cōseruator, Gubernator, atq; Redemptor: tamen diuina sanc-
 iuit prouidentia, vt is paulatim Regni totius dominus, posses-
 sionemq; quatenus homo, acciperet; & omnia, quæ sibi à
 Deo conferenda erant, promeretur. Promeruit itaq; Chri-
 stus suam & Resurrectionem, & Ascensionem: promeruitq;
 omnem sibi potestatem in cælo, & in terra collatam (nam &
 in Angelos cunctos, & in Beatorum animos in die Ascensio-
 nis est potestatem & possessionem adeptus) promeruitq; tan-
 dem vt in die iudicij, integra hæc illi, plenaq; possessio confer-
 reretur. Habuit itaq; cælestis hæc possessio initium, cum in cæle-
 ste re-

Matth. 28.

Et eam sanctissima eius humanitas, nobis viam præmun-
neris est ingressa, vbi supra cælos omnes ad dexteram Dei Pa-
tris eius a cunctis cæli cælis adoratur.

Subiungit iam Euangelista *Et reuertit*. Reuerturus enim est
quando Christus Dominus ad mundum iudicandum. At
longe aliter, quam venit, est vltimo illo die reuerturus. Venit
quippe humilis; reuertetur in maiestate: venit ministraturus;
reuertetur ministrandus; venit passurus; reuertetur gloriosus:
Venit in nos effundens bona; quæ suo nobis est sanguine
meratus; reuertetur de facto luero exacturus rationem: tandè
venit illudendus à Iudæis; reuertetur omnes suos prosternens
inamicos. Vnde illud Acto. 2. *Quemadmodum vidistis eum ascenden-
tē in cælum, ita veniet.*

*Vocatu autem decem seruis suis, dedit illis decem mnas, & dixit
illis. Negotiamini dum venio.* Erat nobilis hic homo, pius, prou-
dus, & diues; itaq; & nolebat seruos suos in otio inertissimo
habescere, & vt maximè poterat, ita maximè cupiebat eos sum-
mis præmijs afficere. Antea ergo quam abiret; decem seruos
ad se vocat; quo numero seruos omnes quotquot sunt; debe-
mus intelligere: denarius enim numerus vniuersitatem signifi-
cat; præterquam quod & decem insinuat mandatorum custo-
diam. His autem conuocatis, decem distribuit mnas: nempe
vnicuique mnam (omnes enim saluos fieri vult) eisq; ita præ-
cipit. *Negotiamini dum venio.* De præmio quidem, nec verbum
vllum additum est in Euangelio. Quod enim nisi summum &
amplissimum præmium à tanti viri nobilitate & liberalitate li-
cet expectare. Is quidem cum gratis soleat in numerum mular-
re homines beneficijs; certè si quis aliquid laborauerit non di-
gna modò, sed longè maiora laboribus præmia persoluet.

Iam verò mna Græcis (quæ vox latinè reddita, minam si-
gnificat) monetæ generat decem libras valens, & centum
drachmarum pondo habens; & erat quædam præterea mensu-
ra. Vt moneta est inter ceteras præcipua, legem diuinam signi-
ficat, in qua perfectionis summa comprehenditur: observatio
enim diuinorum mandatorum, integram continet perfectio-
nem.

Anaphora
Aphorō.

Ab adiun-
ctis.

à maiori.

Opusio.
 nē. Decē libras cōtinēt minā; & decē cōprehēdit diuina lex pręcepta iustitię, quę omnia in vnico illo dilectiōnis pręcepto sūt inclusa. Ergo cū ea, quę nobis cōtulit Dñs minā, nihil aliud sit, quā ipsa diuina lex nostrę sunt partes, ad vltimū vsq. vitę spiritū eā custodire, Christi q. Iesu gloriā querere, vt per eius merita pręmiū nobis aternū cōparemus. Vtinā, o viri Christiani, nobis ita esset persuasum, diuinā legē, & spiritū esse nostrā omnī hereditatē; vt cū Davide diceremus: *Portio mea Dōne dixi, custodire legē tuā; Et in pręclaris funes mihi ceciderūt.* Vtinā collatā sibi minā non Christiani quodā modo cōtēnerēt, atque abijcerēt. Christianas enim minas Christus Iesus, hominibus Christianis & ceteris nimirū filijs suis, lege hac noua, perfecta & spiritali viuētib; nō illa veteri, quę Indęis data est, aut naturali, quā nullus hominū nō habet in corde impressam. Ergo si minā Euāgelici spiritus accepisti; cur nō eā tu vir Christianus, sed solam legis minam retines? At nequaquam certe Dñs, minam Euāgelicam ijs dat, qui negociari nō valeāt: quinimo simul cum ipsa minā, spiritum etiam, & ad negociandam & caritatē largitur. Non enim aut Scriptam, aut lumine naturali notam legem, sed nouam dat per docentem Spiritum Sāctum, simulq. robur conferentem atq. fortitudinem. Igitur legem spiritualem per operatorem Spiritum vobis datā, Auditores, diligite, amate, amplectimini; & collatam vobis eius minam pro datis dignitate, diligentissimē negotiamini.

ab effectis.
Ciues autem eius oderant eum. Vidistis quantus, qualisq. hic princeps sit, quamq. æquum esset, vt eius ciues letitiam ex eius honore acciperent, fausta q. illi omnia cuperent, atq. felicia. At illi multo aliter: quia scilicet cum odio prosequēbantur. Christi ciues hoc loco primū Iudæi sunt, qui eandem patriā Iudęam incolebant, quiq. ex eodem Patre Abrahamę descēdētes humano quodam ei vinculo cōiungebantur. Sed his accedūt impij Christiani, qui cū fidē habeāt, & Ecclesię Catholice ciues sūt: tamen tāum abest, vt Christi sint amici vt potius impium ei bellum indixisse videantur. O immensam, & inimitam Christi Iesu benignitatem, & clementiam, qui quos sibi videt esse hostes, non dubitat ciues appellare. Sed illis qui

tem est male cuius illi vero contra hostes ei sunt. Ergo hi Christi-
 fiani, postquam & tanto nomine indigat, hi, inquam, vere sunt, qui
 Christi odio habent. At quis audire sine acerbissimo dolo-
 re potest, hominem vsquam vltim, qui Christum Dominum
 prosequi viderit, reperiri? O rem audiri nefandam! Bonitatem
 ipsam, Deum ipsum, pro te effectum hominem, & ante tam be-
 ne uentur, & liberaliter odio habebis? Qui tibi sentus: que mes?
 quis animus? Sed videamus iam qua ratione miserimi homi-
 nes adducantur vti sceleratum, ac nefarium facinus comit-
 tant. Ex Euangelio quidem satis apparet, eam esse causam cur
 mundus Christum odio habeat, quod Christus de malis mundi
 operibus perhibuerit testimonium. Hoc certe, hoc est huius ta-
 mali initium, hic fons, hae origo. Quo enim pacto fieri potest,
 ut mitem, ac humilem Iesum, humilemque eius doctrinam, & vi-
 tam atque, hi imiles item eius sectatores, superbi non odio prose-
 quantur? Qua ratione pauperem auari, crucifixum delinens dedi-
 ti, ut rem sibi contrariam, & inimicam non detestabuntur? Mundus
 quidem (ut ipse docuit Christus) mundanos habere odio non
 potest: contra vero eos, quos ex mundo elegit Christus ipse, non
 odisse non potest. Lege Amos: 5. *Odia habuerunt corripientem in
 porta.* &c. & 2. Corinthi. 4. *Inimicos crucis Christi.* &c.

*Admiratio
 ab effectis.
 Antithon.*

*à paribus
 contrarijs.*

Hi sunt igitur ciues, & hae odij causa: nunc quod, & quale odium
 hoc sit, breuiter videamus. Odium hoc illud est, de quo scri-
 ptum est: *Odia habuerunt me gratis.* De quo etiam: *Qui confitetur se nos-
 se Deum, factis autem negat.* hoc est labijs Christi crucifixum honorat,
 eiusque cruci debita externè reuerentia deferunt, cum tamē ab ea, &
 ab exemplo, quod nobis in ea Christus reliquit, cor habeat omnino
 auersum. Amat quidem impensius saecularia, & terrena omnia munda-
 ni: eoque dum amore rapiuntur, fit, ut quae contraria illi sunt ferre nul-
 lo modo possint. Hoc autem odium tantum est, quantum ipse, à
 quo manat, rerum saecularium amor.

Et miserunt legationem postillum &c. Non quidem ista tantum, quae dicta
 sunt, huiusmodi odium conuenit, sed longius, latiusque multo diffu-
 ditur. Non enim solum hi flagitiosi homines Dominum suum
 odio habent atque absentem debitis prosequi nolunt officiis, sed
 eius plane auctoritatem contemnere, & imperium respicere

à pari.

tentant: scilicet ad eum legatos decernentes, quibus nolle se
 amplius eius ditioni parere audacter affirmant. At, qui sunt
 homines, qui tam audacem, tam impudentem, tam nefariam
 decernere audent legationem? Hic certe nulli alij sunt, quàm il-
 li, de quibus sæpè conquestos vidimus. Prophetas: vt Ieremiã
 dicentem, *A Propheti Israel egressa est pollutio in omnem terram:*
 et de quibus etiam illud inteligitur, *Volabant opprimere os eius*
de multis calumniantes: et rursus Inimici hominis domestici eius.
 Hi scilicet sunt, qui 2. ad Corinth. 3. & 4. verbum Dei adulterare
 dicuntur: de quibus dixerat iam antea Ierem. cap. 9. *A Prophetã*
ad Sacerdotem omnes loquuntur mendacium. Hos enim audimus
 passim affirmantes, posse aliquem absq. peccato, certis nescio
 quibus conditionibus, quas nullus vmquam obseruat, & falsa
 quadam bonę intentionis specie, ambire honores, atque diui-
 tias, abderẽ se in voluptates, choreas ducere, laruatum, siue per-
 sonatum incedere, comœdias prophanas, atq. ad eò impudi-
 cas agere, vel audire, impurissimis mulierum, & virorum con-
 uentiis, quos vocant *Saraois* interesse, faciem fucare, corpora
 ornare, amplissimas domos cõstruere, saltare, ludere, ambula-
 re, otuari, & alia deniq. multa huiusmodi facere, quibus homi-
 nes miserimi in peccatorum mille genera inducuntur. At,
 quid aliud hoc est, quàm Christo Domino nostro regnum. &
 imperium adimere? Nolumus (inquiunt hi homines) regnare
 Christum, crucifixum: nolumus regnare eius humilitatem, pau-
 pertatem, mortificationem, poenitentiam; quæ omnia non ver-
 bis tantum ipse docuit, sed Cruci etiam affixus, & crudelissima
 tormenta passus exemplo suo ad viuum expressit. Sunt profe-
 ctò ex confessarijs & concionatoribus, qui crucis regnum
 Christo Domino nostro sic eripiant, & velint potius mundi
 honores, diuitias, & voluptates regnare. His autẽ omnibus ap-
 plaudentes Auditores immodicas sibi licentias viurpāt & Chri-
 sti opprobria, flagella, Crucem, & omnia deniq. Euangelica
 consilia ubi parum conuenire arbitrantur Consilia (scilicet
 inquiunt) hæc sunt, non præcepta: Capuccinis, & pauperculis
 quibusdam hominibus, aut mulierculis sunt accommodata:

non illi, qui in mundo versantur, quos nimirum oportet, omnibus illis, quae hominum viti recepta sunt, sese conformare, mundum pompam & fastum sequi, suae denique dignitatis, & virtutis conditionis nequaquam oblivisci. Quasi verò non omni creatura Dominus in sermone Evangelium praedicari. Quasi non in quolibet statu, & vitae conditione, euangelicam liceat perfectionem retinere. O ignorantiam, & caecitatem, & dementiam incredibilem! O miseriam hominum verissimis lacrymis deplorandam! Vidistis ergo iam, viri christiani, qui sunt hi homines perditissimi, qui ad Christum dominum nostrum, tam impiam & nefariam decernere legationem non recusant.

Sed, si quid Dominus legatis responderit, rogens: certè de hac re nullum in Evangelio verbum. Dominus enim, ut testatur Esaias cap. 42. tacet, & silet, atque, ut parturiens, tempore cogitanti loqueretur, dissipabitque, & absorbebit simul. At mundani homines, cum per Domini patientiam, de vitæ mutatione admonentur, tantum abest, ut sic meliores fiant, ut potius hinc ad peccata sumentes occasionem, iram sibi Domini thesaurizent. Dominus autem, cum in die irae, vindex peccatorum sit venturus; debitas flagitijs, ac sceleribus repetit ab unoquoque poenas. Sed quis hanc ultionem domini, cum vel in breui exarsent ira eius, ut Psalmo 2. dicitur, poterit referre? Id quidem sanctissimus David explicare non valuit, sed horrès, & tremens obmutuit, atque epiphonema subiungens dixit, *Beati, omnes qui confidunt in eo*: quasi dicat: cum acerbissimam hanc Domini vindictam explicare non valeam, hoc contento tantum ad piorum consolationem addendum.

Sed iam satis de istis hominibus dictum est, qui perfectissimam Euangelij minam reijciunt, & lege tantum se contentos esse affirmant: cum tamen nec legem quidem ipsam custodiant; quippe quia is, qui verè custodit legem, consilia non potest euangelica negligere. His igitur omissis, nostrum ad eos sermonem conuertamus, qui minam, à Domino negociaturi acceperunt; quamquam non sint omnes ex Domini præcep-

præcepto negotiati.

Igitur cum p̄ hos tres famulos, quibus Dominus minas tradidit, omnes fidelium, qui in Ecclesia sunt, status significantur; quia scilicet alius famulus statum incipientium, & proficientium significat, alius profectorum, alius deniq̄ ceteram hominum turbam: intelligendum est, eos qui ad priores duos status pertinent, fuisse negociatos, reliquos autem segnes, & ignavos, suam in sudatio minam reposuisse. Quare & illi primi, dignum industria sua præmium tulerunt: his autem ultimis segnibus, & negligentibus ademit Dominus minam: quam & alij, qui decem minas lucrati fuerant concessit: ijs scilicet, quibus in suæ industriæ præmium, super decem ciuitates dederat potestatem. Quare ijs qui iam habebant, data mina est, vt magis abundarent.

Sed hoc quidem si adamusim exponendum sit, non modicam habet difficultatem. Primùm enim, cum in Euangelio, decem fuisse datas minas appareat: videndum est, cur negociatores dicant, *Mina tua*, in numero vnitatis. Deinde inquirendum est, quænam sint hæc ciuitates. Tertio, an ei, cui subblata est mina, sit aliqua simul pœna irrogata. Tandem, cur ad eam pra mina, sit habenti concessa.

Primæ quæstioni facile respondere possum, numerum aliū pro alio esse positum, cum cunctæ minæ vnius generis sint, & vulgò per tropum, vnitatis numerus, pro numero multitudinis soleat vsurpari. Sed aptius respondeo, verbum, & spiritum Dei, scilicet Euangelium, pro Euangelio spiritu sumptum, vnicam esse rem, virtutes omnes, omniaq̄ dona completentem, vnicam videlicet minam, qua fidelis homo decem minas lucratur, hoc est perfectam decem mandatorum custodiam.

Sed expendere hoc loco æquum est serui boni humilitatē, qui non se decem minas acquisisse dicit: sed *Mina*, inquit, *etna decem minas acquisiuit*, vt omnem facti lucri gloriam vni Christo deferret: quod & fecit Paulus illis verbis: *Non ego, sed gra*

Nam cum meritum quidem à gratia, & libertate proficiscatur, tamen potissima eius ratio, & origo, gratia est. *Matth. 5.*
 Iam verò quitatum nomine, æterni & celestis regni præmia significantur: ut verbis illis significauit Dominus, *Sedebitis in regno meo* &c. Itaque ij, quibus decem ciuitates donantur, sunt quos Dominus ipse *Matth. 5.* vocat magnos in regno celorum; ij vero, quibus donantur quinque, sunt illi, qui cum minoribus sint meriti, non tam ampla præmia reportant. Quis ignorat, qui hæc tam præclara, tamq. illustria non appetat regna? Si mortalia bona homines expetunt audissimè, & paruis, aut mediocribus non contenti, semper animo ad maiora feruntur: cur ad celeste hoc decem ciuitatũ regnum non aspirant? cur non pro eo certant? cur non ad id omni contentione omniq. conatu nituntur? Sed videamus iam, quinam illi sint, qui minam in sudario reppererunt; quiq. cum neque decem, neq. quinque sint, minas lucrati: neq. decem neq. quinque ciuitatum regnum adipiscuntur: immo collata sibi mina priuatur. Hi certò sunt quidam homines, qui iudicant quodammodo, Deum ab hominibus, molestum quoddam, & humanis viribus impar obsequium postulare. Sunt enim reuera quidam iniqui diuinarum rerum asfirmatores, qui hoc quasi nomine Deum ipsum accusare videntur; cum aliquos vident pios viros subtristes, atque demissos, qui quidem omnimè, & cogitatione in diuino obsequio versantur; quiq. diuinorum beneficiorum, propriæque indignitatis, ac miseræ recordatione anguntur, & contabescunt. Metu (inquiunt illi) Dominus quod non seminat, & tollit quod non ponit: quippe quia cum legem quandam difficilem in humanis mentibus seminauerit: tamen non simul vires hominibus addidit, quibus tanto oneri pares esse possint. Certè (inquiunt) cum Dominus hominem sibi ipsi reluctantem effinxerit, hoc est malis inclinationibus obnoxium; non cum vsque ad cò integrum, perfectum, spirituale atq. celestè iure requirit

Quibus

Quibus quidem rationibus adducti, præcepta solum negatiua, vt non occidere, non moechari, obseruant: at vero ad ea quæ pias & sanctas actiones, maximè vero proximorum commodum respiciunt, nulla omnino ratione animum appellunt, ita quæ collatam hanc sibi minam in sudario reponunt. At, quid collatam sibi minam dico in sudario repositam? Hoc profectò non ita accipiendum est, vt eos, qui Deo obtemperare nolunt, habere vlla ratione minam intelligamus: nisi quod cum fidem habeant mortuam, & in gratia se existiment esse, habere quodammodo minam extrinsecus videatur. Quare in sudario quidem eam inuoluunt: hoc est, (sicut alius illè Matth. 13. qui talentum in terram abscondidit) in vilibus, & terrenis rebus occultant: nimirum diuinam legem abijciunt, & obliuioni tradunt, dum corporis sunt tantummodò voluptatibus intenti. At hos Dominus veniens reprehendet: & quo se tueri cogitant argumentum in eos ipsos retorquet. Si enim me (inquit) arbitramini seuerum iudicem, & vindicem, qui tollam quæ non posui, & metam quæ non seminauit: cur non hoc timore perculli, efficere nitebamini, vt aliquam venienti mihi rationem facti de mina lucri reddere possitis? Poteratis quidem multas lucrandi inire rationes: poteratis alios de lucro consulere, societatem eius faciendi causâ corire, & sic tandem prudenter negociari: vnde si non magnum factum esset lucrum: tamen vel id saltem fieri potuisset, quod numularijs ex pecuniæ permutatione obuenire solet. Cum igitur hoc facere neglexeritis, æquum est vt mina vobis auferatur. Itaque in gehenna quid quid spiritualis boni habebatis à Deo ad bene operandum infusi (nam character ad operandum potestas est: non enim infusa est operandi virtus) id vos prorsus deficient: atque ita bonis destituti, veluti ligna arida, acerbissimo igni in perpetuū ciuium bimini. Hæc Dominus.

Qui vbi hac iusta sententia, iniquos sanctæ minæ contemptores damnauerit: ademptam ab ijs minam, qui ijs minas decem fuerint lucrati, dari præcipiet. Non enim Dominus ea, quæ se mel dedit iterum ad se reuocat: quin in. ò si quis ingratus ea respexit:

apostrophe.

*Anaphora
a syndeon
homæopto-
ton.*

respuerit, illi bene merenti impartitur. At verè illi potissimū impartitur, qui hactenē omnium bene meritus est, à quo quis etiam honor, Deumq; magis diligit, eò maiori dignus est præmio, & maioribusq; à Domino beneficijs augetur, atq; cumulat. Quamuis longe aliud sit hæc de re illorum hominum iudicium, qui non ex cuiusq; merito, sed ex inopia rem totam merentur, itaq; non habent minas decem, sed ei potius, qui nihil libeat, existimant hanc esse minam conferendam.

Ergo iustissimo Domini decreto cōstitutū est, vt ei qui habet gratiā, detur, ab eo verò, qui nō habet gratiam, etiā id quod habet auferatur. Quo tenere significat Dominus, omnia in electorum commodū cedere: præsertim eorum, qui perfecti spiritus decem minas habent: contra verò miseriam esse reproborum sortem, quibus nihil omnino post mortem erit boni, quippe quia de mortua etiā fide, quam habent, priuabūtur.

Sed neq; id tantū modo quod diximus, efficiet Dominus; scilicet tantū modo cumulatissimis præmijs pios afficiet, eos punitiōne verò qui cū à malis, suo iudicio, abstineāt, præcepta tamē affirmatiua negligunt, sed etiam ab illis impiissimis ciuibus qui eius Dominatū & imperium (vt supra interpretati sumus) respuere tentarunt acerbissimam vindictam sumet: nimirum eos, coram se ipso, vt grauius supplicium sentiant, iubebit trucidari.

Au istis, ergo o viri Christiani quid actum, quidq; agendū à Domino sit, quantū in obsequendo diuinæ voluntati oporteat nos esse sollicitos: quam simus æqua lance, absq; personarū exceptione, secundum opera iudicandi: quomodo de acceptis beneficijs sit ratio reddenda: qua ratione pigri & segnes puniendi sint, impij verò terribili poena torquendi: quam deniq; elix sit piorum conditio, præsertim perfectorum. Hæc igitur cū ita sint, caute diligēter ne ita viuatis, vt cælesti, & beatisimo bonorum præmio exclusi, & in profundum inferni barathrum miserabiliter immerfi, acerbis igni, perpetuisq; cruciatibus torqueamini. Expendite vobiscum quæ à Domino beneficia accepistis: neq; si vobis quisquam in via Domini obstre-

*Epilogus
ab enumeratione
ratione.*

vinquam timeatis, aut diuinam opem vobis non aliquando af-
futuram exillimetis. Vestram quidem imbecillitatem, & in-
firmitatem fatemini: ita tamē, vt omnipotētis Dei vires agnos-
catis, & in eo positam esse vobis ad omnia quantūuis difficilia,
virtutem arbitremini. Vt imini ergo data vobis mina: & dum
mortalis vita manet negotiamini: quando quidem ad cæleste
negocium peragendum, & ad Christi gloriam data vobis esse
omnia cognoscitis. Hoc enim si feceritis, retribuet vobis do-
minus gloriam sempiternam.

Ab illis.

Observatio de superiore concione:

SIt ergo in primo illo, simpliciq. concionandi genere hoc e-
xemplum. Ad cuius imitationem interpretari etiam Episto-
lam, aut quamuis aliam scripturę partem discere quis facillē po-
test. Nam et si documenta, & præcepta viam docent; reuera ta-
men exercitatio industriam parit, & facilitatem. In hoc autem
exemplo obseruari potest, qua ratione exordio, & narratione
& epilogo fuerim vsus: (nam confirmatio quidem, & confuta-
tio in omnibus partibus locum habuit) item & qua ratione in-
uētionis loca, & elocutionis figuras obseruari. Credo autem
equidem hoc sufficere exemplum ei viro, qui vel mediocri va-
leat ingenio, quiq. labori parcere nolit, atq. exercitationi.

Nō me latet esse quosdā, qui in hoc genere concionandi, sub-
tilia multa, ex ijs quæ in scholis disputari solent, (aliē pertrafen-
nā, adducunt; scripturę loca propē innumera ita congerūt, &
accumulāt, vt mirū in ijs contentum, & conuenientiā demon-
strent; similia quædā adūt præterea lepida, & acuta; plures veteris
Testamēti figuras referūt; atq. alia deniq. multa id genus præ-
stant iuxta amplificandi regulas, quas ferē omnes in nostro ope-
re de sacra scriptura amplificanda tradidimus. Sed tamen no-
ster nunc scōpus tantū est, cuiusq. generis aliquam proponere
concionē, qua simplicitatis, puritatis, & veritatis doctrinę exē-
plum commo stremus, sanctorum Patrum vestigijs insistentes,
& populi ædificationi tantū inhiantes, ne aut laudem nostrā
quærere, aut Dei verbum aliqua ratione ad alium finem, quā
ad Dei

ad Dei gloriam referre videamus. Quam etiam morem in ijs, *sermone* qua sequuntur, retinebimus; vt ad diuini verbi de-
cretis & sanctorum Patrum exempla, & Concilij Tridentini de
concionatoribus canonem nos totos effingamus.

Admonitio ad lectorem.

Lectur, animi nostri institutum, exempla omnium con-
cionandi generum tibi proponere. Sed cum hoc (quod in
alio magno volumine de exercenda sapientia facere cogita-
mus) nunc quidem hic præstare non possimus, vrgentibus hu-
ius libri editionem amicis; ignoscendum est nobis, quod post
eam quæ supra tradita est de S. Ludouico concionem, alias tã
tummodo septem tradamus: primam de S. Iohan. ante portam
Latinam: secundam de Dominica Quadragesimæ: tertiam de Do-
minica in Ramis Palmarum: quartam de Spiritu sancto: quintam
de Sanctissima Triade: Sextam & Septimam in Monachæ virginis
professione. Has ergo tantum conciones nunc accipe: quas cum no-
bis concionantibus, carissimi discipuli rapimus; & tumultiaria (vt
dicitur) opera exceperint, collegimus nos hinc inde, non quidem
vlla electionis habita ratione, sed quæ magis ad manum erant po-
tissimum eligentes.

Sed quonia scio non defuturos, qui non nisi accuratas, & summo
studio elucubratas dicant in lucem profferri debere conciones &
eo fortasse nomine nos accusent, quod vulgari tantum labore ex-
cogitatas, & cõfectas tradamus: hos etiam obsecro, eandem,
quam supra dixi, excusationem accipiant.

Et quamuis exempla concionum, quibus de fidei articulis, de di-
uinis mysterijs, de cæremonijs Ecclesiæ, de quibus alijs huiusmodi
agitur, hoc loco desideretur: tamen ex his paucis exemplis, quæ ad-
ducimus, reliqua poterit lector studiosus, & ingeniosus colli-
gere. Sed neque tædere quæquam debet, quod eiusdem generis plu-
ra exemplis tradamus: nam & hoc vtile erit, cum in eo & inuentionis
topia, & varia dispositionis ratio magis eluceat. Quod si quis
est, qui aliqua ex ijs quæ humana docet Rhetorica fuisse à no-
bis prætermissa queratur: is intelligat, diuinam sæpe Rhetorica,
hoc à nobis efflagitare. Quamquam nequid quidem (si recte perpen-

datum abhorret à Rhetorica humana regalis, per quas iuxta prudentia methodum, sepe licet ab ipsa præceptorum norma aliqua ex causa deflectere: præsertim ubi orationi se historia permiscet: tunc enim oratorius stylus ambas simul methodos ad vnguem obseruare non potest.

Sed si ad huc aliqua sint in hisce concionibus errata, quæ nos ingenio nostro non assequimur: utinã, o lector, rãtos in hac arte progressus facias, vt ea corrigere Christiana caritate possis.

Concio in festo sancti Iohannis ante portam Latinam.

Exordium in quo eius propositio.

Iohannis decimo quinto cap. scriptum est id Eugalium, quod hoc tempore in solennibus martyrum festis cani solet: in quo illa Domini nostri verba continentur, *Ego sum Vitis Vera, vos palmires: quibus quidem admirabilem quandam & salutarem doctrinam nobis diuina Sapientia tradidit inuolutam. Quemadmodum enim palmes fructum aliquem laturus, viti adhæreat necessum est, succi mimitum, & virtutis capiendæ causa: pari ratione quicumque fructum sanctorum operum edere cupit, eum quidem cælesti gratia fulciri, & diuini spiritus ardore inflammari oportet. Non enim est satis quemquam tanquam aridum palmitem, viti, hoc est Christo, per solam fidem vniri: sed accedere debet fidei caritas, quæ instar est arctissimi vinculi diuinæ cum homine coniunctionis. Porro Christus vera viti dicitur, vt in idẽ corpus verè cibus. Etenim vt corpus animi gratia, quasi quoddam ipsius domicilium conditum est: sic corporea omnia, rerũ spiritualiũ sunt veluti vmbra, animo q̃ subseruiũt: ita q̃. (vt Paul. ad Rom. 6. satis videtur insinuare) corporis, & sensibilibus rebus, spiritales aliq̃, & à nostris sensibus alieng significatur. Vt ergo digna Deo opera, hoc est dulces sanctitatis edamus fructus, de quibus ad Galath 5. Beat. Paulus; diuini numinis gratia indigemus. Sed cum inter hæc opera duo planè sint Deo gratissima; scilicet annuntiare Dei verbum; illudq̃ ipsum audire, intelligere, & tadem custodire: necesse est, vt qui hic adsumus omnes virtutẽ hanc à vite nostra humili prece postulemus. Quando verò Diuino iure statutum est, vt per*

Per Dio.

sanctam Virgine ea que cupimus, ad nos ex perenni omnium
 beatorum fonte decurrunt, sic ut capite per collum omnis
 virtus esset in eterna umbra deponitur. Virginem ad eam us,
 etiam ut hinc nobis gratiam impetret, humiliter deprecemur.
 Nam et si quidem votis nostris sacerrima Virgo, hoc preser-
 tim deo, quem sancta mater Ecclesia Iohanni filio suo conse-
 cravit. Flexis ergo genibus, ut de more est, eam exoremus. An-
 gelam illi habitauimus, atque orationem offerentes.

Calicem quidem mitem biberis.

D Veni mihi hoc die in festo magnam afferunt difficultate.
 Alterum ex Evangelio, ex Ecclesia alterum. Primum namque
 haud facile est iudicare, quo pacto vero simile id sit, quod
 Iacobo, & Iohanni a Christo Seruatore nostro dictum fuisse
 Evangelium testatur. Nam, ut in eo refertur, cum Christus de
 sua Passione, & Morte, & Regno discessisset, Iacobus, & Ioha-
 nes, ut qui spiritus sancti effatu nondum fuerant percussi, per-
 inaserunt sibi, regnum Christi temporale futurum, id eoque ma-
 trem impulerunt suam, ut a Christo eminentiores eius regni
 sedes ipsis postularer. Flectitur quidem illa minime negotio si-
 liorum precibus, ut qui sunt matres plus a quo filijs indulgentio-
 res, eorum obsequitur voluntati. Adit Dominum Iesum, cumque
 magna cum veneratione alloquitur, dicens: *Dic ut sedeant hi-*
adao filij mei &c. Christus in mea illa pietate sua, matrem am-
 plectitur, facturumque se, quae diuina patietur iustitia, dicit. Ma-
 tre vero recedente, iuvenes accersita omnihil insolentes, atque
 animaduersione dignos, quod post tota Christo audita de
 mundi contemptu documenta, adeo stupidi essent, & stulti, ut
 honoris cupiditate commoti, ad leue, & inane petitionis ge-
 nus matrem impulissent. Quare illi in memoriam reuocat, se
 quo tempore de Resurrectione loquutus fuerat, simul dixisse,
 intolerabiles se dolores perpassurum, Passionem enim, & Mor-
 tem viam esse, quae ad Resurrectionem ducit. Nam et si regnum
 caelorum, omniumque honor, & gloria hereditario iure Christo
 sua quatenus homo erat (obueniebat, quia scilicet in perso-

*Narratio
 a diuisione
 petita.*

na diuina, ita natura subsistebat humana; vt homo ille verus esset Deus: tamen salutis nostrae causa, vtque exemplum nobis ad imitandum relinqueret, voluit regnum reuera suum, proprijs laboribus acquirere, nonnoq. iure possidere: vnde illud quod ad Philip. 2. inquit B. Paul. *Propter quod & Deus exaltauit illum &c.* Quare licet verum esset de terrestri Regno Christum fuisse loquentum: tamen iniustum erat velle discipulos meliori esse conditione quam magistrum. Vnde cum per crucentam ipse crucem, & per passionem, mortemq. acerbissimam regnum caelorum adepturus esset, *Potesis*, inquit, *vos bibere calicem &c.* Calicis autem nomine labores intelliguntur: quod loquendi genus frequens est in Sacrosanctis litteris, vt ostenditur ex eo: *Pater transfer hunc calicem a me.* At his omnibus auditis intrepidi manent iuuenes gloriae cupidi, atq. incōsideratē respondēt: *Possumus.* Ita verò se haud dubiē habet res. Nam dum homines terrenarum voluptatum amore tenentur; quidquid laboris, & dispendij se se offerat, libenter subeūt, vt suum expleant desiderium. Sic auari propter nummos, superbi propter honores, impudici propter foeda, & inhonesta quaeque, nihil etiam arduū, & periculosum tentare recusant. At Deum immortalem: quam aegrē propter spiritum, & sanctitatem, labores ferunt? *Quis enim ad orationem, & spiritus perfectionem, vt Iacob ille, tanto labore, curis, vigilijs, quattuordecim annorum spacio contendit? Sed praetermittamus haec nunc, & audiamus Christum respondentem id quod nobis nunc negocium facit. Calicem quidem, inquit, meum bibetis.*

Matth. 27

Genes. 31.

Prolep. 7s.

Quaero igitur quem Iohannes Passionis calicem bibit? Iacobus quidem multis exantlatis laboribus, vitam tandem capitis abscissione terminauit: at Iohannes suauem ubique gustauit Christi consolationem. Dum inter mortales fuit, Christi Domini dilectus appellatus est, & ad Christi actiones praecipuas socius, & comes ascitus: in vltima, coena in pectore Domini recubuit: Virginis filius est constitutus: deniq. à cunctis vehementer est dilectus, atq. in honore habitus. Si Romam delatus esset, ubique in olei feruentis doliū iniectus: nihil, vt creditur, sen-

sed illis, sed illis, euan. Sicut Parthimon insulam fuit relegatus. nullum illi consolatio fuit: insulam enim ad fidem Christi in locum reduxit, sibi que conciliauit: ac misericis præterea reuelatus, ab eis illustratus est. Demum Ephesum ab exilio rediēs sancti mortuorum sepulchro tandem collocatus, ætatis valde prolixa compos., vel non obit, vel si obijt, suauissimè mortuus est. Quem ergo calicem Domini bibit, qui nullos ferè passus labores, tor. consolationum suauitatibus est perfusus?

Non erit difficile huic dubio satisfacere, si ex sacris libris duodecim crucis genera collegerimus: externum quidem alterum, in corpore scilicet præsertim locum habens: alterum verò internum, ad animum nempe duntaxat spectans. Illius primi crebra in scripturis mentio fit, vtz. ad Thimot. 3. omnes enim qui pie volunt vivere in Christo Iesu, persecutiones patientur. Ad hoc ergo crucis genus omnes corporis labores reuocantur, de quibus sc. pè Paul. prima & secunda ad Corinth. vbi suorum meminit laborum: hucque pertinent egritudines, inopia, dedecora, ea denique omnia, quibus humanum corpus affligitur:

2. Thim. 3.

Hoc crucis genus adeò sancti in votis habuerunt, modoque semper habent, vt vbi externa cruce desint, ipsi sibi ieiunia, vigiliæ, & mille id genus inacerationes alacriter deligant, atque sanguinem pro Christo effundere ita exoptent, vt id summi beneficii loco reponant. Hinc Psal. 15. *Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hereditas mea præclara est mihi.* Præclara certe sanctorum hominum fors, præclarum præmium, quo Prophetas, Apostolos, ceteros denique omnes insigniores suos amicos donauit Dominus: labores pro eius nomine exantlat. Quare recte ad Colos. 2. Bat. Paul. inquit. *Qui dignos nos fecit in parte sortis sanctorum.* Hæc est enim sanctorum pars, & fors: de qua Thob. 1. *Quia bonus eras &c.* Et de qua etiam Christus de Paulo ait. *Ego ostendā illi quanta oportet eum pro nomine meo pati:* Itaque Paul. ipse 2. ad Cor. 12. *Libenter gloriabor &c.* Et ad Galat. 6. *Mihi absit gloriari, nisi in cruce &c.* Hanc ergo crucem ardentè expetiuit Beat. Iohannes: tametsi non vt

Thob. 12.

Actu. 12.

2. Cor. 12.

ad Galat. 6.

bat

exoptabat, vitam pro Christi nomine faderit. Quod cum ita sit, rectè illi cōuenit illud B. Augustini dictum: *Illi martyres sunt, qui ita vixerit, ut martyres esse mereantur.*

Alterum crucis generis, internum est: quod in alia tria fecatur. Est enim primum tentatio ipsa, qua anima nostra à Dæmone oppugnatur: aliud, verò de nostris, alienisq; peccatis perceptus dolor, dum Christum iniurijs (si fas est dicere) & contumelijs, irgeri videmus: tertium deniq; idq; nobilissimum est Christi commiseratio patientis. Quamquã nō diffiteor alias etiã esse crucis internas, de quibus memini me aliquando dixisse. Nã quanam grauior crux, quã pro animi votis Christum Iesum non posse cognoscere, diligere, & obsequijs gratissimis prosequi? Quã acerbius, quã videre, hæc eadem Christo debita pietatis officia, à multishominibus, vti patet, est minimè præstari? Nonne etiam crux est, in colatum nobis prolongari? Nonne item insatiabilibus quibusdam animi ad cælestia anhelantis torqueri desiderijs? Prætera quis non intimo afficiatur dolore, dum torob oculos cernit: pauperum miserias, tor calumnias, tor cum animi, tum corporis angustias, inopias, egestates; nullum autem, aut vix aliquem vel adiutorem, vel consolatorem? Sed missa nũc hæc faciamus: plus enim fortasse iusto, materia pulchritudine allecti, in hisce rebus immoramur. Sat modo sit tria illa, quæ enumerata sunt, internæ crucis genera in medium protulisse.

Quorum quidem primum, scilicet, tentationem cunctos sèrè sanctos satis expertos fuisse compertum est: omnes enim cum Paulo, legem carnis mentis legi repugnantem senserunt, atque in super a mundo, & Dæmone fuere ad peccandum inuitati. Vnde quicūque antiquas veterum Patrum, Sanctorūq; penè omnium historias consuluerit, facile deprehendet, eos omnibus tentationum generibus pulsatos fuisse: quamquam non quidem eodem modo omnes, Tentationem enim carnis non sensit. D. Tho. Aquinas, senserunt tamen D. Francisc. D. Hieronymus, D. Benedictus, & alij. Paul. vero 2. ad Corinth, 12. datum sibi angelum Sathanæ insinuat, quamuis quod fuerit il-

lud

*Interrogatio
vehemens
Homocopto
tor.*

*Anaphora
Exceptio
tor.*

Roman. 7.

in tentationis genus non liquido constat. Sed & illud tentationis genus quod per suggestionem fit, Christus Seruator noster, uertit tamen eo etiam libera forte fuit Beatissima Virgo.

Quare nemo conqueratur, nemo inanis aduersus hæc argumentationibus utatur, nemo se crucis suæ onere leuare cogit, nemo deniq. alium secum conferens, alienam crucem propria anteponat. Sume, o Christiane uir, crucem tuam: hanc enim te oportet suscipere: hæc est, mihi crede, tibi commodior. Cur enim in Deum distributoris iniusti nomine arguas? Cur non tuam, sed ab alio mutuam crucem accipias? Numquid cogitas Dominum non satis tui rationem habuisse? tolle crucem tuam, tuam inquam non alienam: hanc enim tibi Deus gestandam imponit. Quo circa si morbo corripiaris, si afficiaris contumelia, si fame, siq. vexeris, hanc tibi crucem amplectare. Si uero omnibus tibi suppetentibus, importuna, & molesta exagiteris tentatione, hæc uidem crux est tibi amplectenda. Quod si nullis hæc, neq. externis, neq. internis angustijs opprimaris, crux certe est maxima, tam singulari bono carere. Quamquam qui fieri potest, ut externa saltem crux, aut ab alio uolenter data, aut a te ipso sponte accepta (si modo Christi Iesu seruus es) tibi non aliquando contingat? Verum tamen si utraq. tibi desit, ea saltem (ut dico) suscipienda manet, quod cruce desituaris: quo quidem imprimis genere, pij, & veri Christiani uehementer affiguntur. Nam si is qui alium diligit, ei quoad potest similis esse desiderat: quis crucem, ingenrem licet, & uix ferendam, si tamen Christum Iesum amat, non summe cupiat, ut ita illi crucifixo similis efficiatur? Sed in tequamur longius.

Alterum internæ crucis genus, idq. nobilissimum, est a se, uel ab alijs commissa peccata logere. Ecquis enim filius, contumaciorum illatorum patri sine summo animi angore recordabitur? Hoc fuit Christi Iesu Domini nostri crucis genus potissimum: de quo in eius persona illa scripta sunt: *Zelus domus tue comedit me. Deus, Deus meus, quare me dereliquisti. Intrauerunt*

*Anaphora.
Homœoptoton.*

*Asyndetō.
apostropha.*

*Anadiplosis.
Anaphora*

*Homœoptoton.
Asyndetō.*

*Correctio
cum interrogatione.
à Relatis.*

*Iohan. 2.
Matt. 27.
Psalms. 68.*

runt

Esai. 53. *Psalm. 21.* *68.* *Exclamatio.* *Psal. 118.* *Exempla.* *Asyndeto.* *Homæopto.* *192.* *Hierem. 31.*

runat aqua vsq. ad animam meam. Quod & in horto ab eodem Demino facta oratio significabat: & apud Esaiam cap. 53. & Psal. 21. & 68: & antiqua illa Sanctorum Patrum anxietates, vt in Mose, Dauide, Esaiâ, & Hieremia aperte videmus. Porro crux hæc, ô viri Christiani (quæ nostra est miseria) in hac vita numquam cessabit. O immensam Dei patientiam! Quis potest sibi a luctu, & lacrymis temperare, dum tot, & tam foeda peccata, quæ in dilectum Dominum nostrum Iesum commissa sunt, & quæ quotidie committuntur, & quæ committenda supersunt, cogitatione reuoluit? Dauid quidem diuinæ legis aliquando violator, indigna impiorum facinora, magna lacrymarum vi, fluminis instar effusa, deplorabat. Quod cum ita sit, quo luctu, tantorum scelerum causa contabescant illi, qui suorum leuium peccatorum (quæ omissionis dicuntur) conscientia discruciantur? Nemo certe ex viris pijs est, qui fletum cohibeat, dū perpendit, quæ sit hominum in diuinis mandatis exequendis negligentia, quæ in pijs operibus exercendis, oscitantia, atq. segnities, quàm extinctus ferè caritatis ignis: contra vero quàm magnum studium, cura, diligentia in congerendis diuitijs, in parandis honoribus, in demulcendis, & irretiendis foeminis, in turpibus denique, & cito perituris voluptatibus consectandis. Nonne igitur graue huius crucis onus, gigantis etiã vires superabit? Quare miradū nō est, si tantū aliquādo pijs hominibus doloris infert, vt vix vllum cōsolationi locū relinquunt: non secus atq. illa Rachel, quæ filios plorans suos, nullū volebat solatij genus admittere. Nobile profectō est, & ingenuum hoc crucis genus, neminiq. ex Dei amicis (præter solos Regni cælestis incolas) non maximè familiare.

Sed tertium quod superest, illustrissimum est, & præclarissimum, ex nobilissimi scilicet cuiusdam amoris fonte emanās: quo viri sancti, incredibiliū Christi patiētis dolorū memoriā vehementer afficiuntur. Commiserescunt quidem matres filiorum aut ægritudine, aut fame, aut siti, aut alia quauis inopia laborantium, aut in carceribus constitutorum, aut quouis denique, mortis præsertim violentæ genere è vita descendentium; atq. ita commiserescunt, vt omni cōsolatio

us bellante in lacrymis ac moreore faciat. Cuius generis fuit
 hic Davidis dolor, qui Abiathonis filij necem, atq. adeo Sau-
 lox & Ionatha mortem lamentatus est. Hoc ergo cum ita sit:
 quo nos dolore confici æquum est, cum nostra ipsorum caus-
 fa, et quem vniçe diligimus inflicta sit mors? Si luxit David duos
 filios amicos, a Ioab, quod amicitiam cum eo iniure constitue-
 rat, interfecit eos: multo magis si vii, quos Dei amicos appella-
 uis, acerba quadam animi ægitudine vexabitur, cum Chri-
 stum Iesum considerant pro nobis in cruce, tot doloribus, tot
 probris, tot angustis, tot deniq. cum animi, tum corporis an-
 xietatibus conflictari. Paucissimi sunt, qui ad tam celsum cru-
 cis genus perueniant: grandem siquidem cordis munditiem,
 atq. ardentissimum amoris ignem requirit. Hoc igitur sanctu-
 simum primum sanctissima Virgo; illa inquam quæ Dei est
 mater, Spiritus sancti sponsa, tota pulchra, & immaculata; cu-
 ius quippe animam in Christi filij sui passione doloris pertran-
 sivit gladius: sustinuitq. etiam præterea sanctissimus hic noster
 Euangelista Iohannes. Quare cum Christus quidem ipse om-
 ne crucis genus imprimis pertulerit; Virginis autem crux secun-
 dum locum obtineat; licet Beatum Iohannem, in gestanda
 cruce, tertium illis comitem adhibere.

Nemo igitur audeat contra Euangelium inanes adferre ar-
 gumentationes, aut dubius, & anceps in quæstionem vocare,
 an, vel quo pacto Iohannes calicē Domini biberi. Hac enim
 de re nullus erit qui possit dubitare, si omnia quodammodo
 crucis genera in eo animaduerrere voluerit. Primum enim, si
 gladio non occubuit, tamen labores hausit nec paucos, nec
 exiguos. Præterea quamuis cum, vt pote virum purissimum, ra-
 ris tentationibus, præsertim in honestis, pulsatum fuisse credide-
 rim: tamen quid vetat quò minus tentatum fuisse in multis fa-
 teamur? Suggestionis quidem genus illi denegandum non est:
 neque itidem dubitandum, cum pro Christo sibi carissimo
 vitam profundere desiderasse, immò hanc martyrij coronam
 summis à Deo precibus contendisse. Reliqua verò crucis ge-
 nera, quæ solâ sufficiunt, vt verè is dici possit, calicem Domini
 bibisse,

*à minori.**Anaphora
Homocopos
ten.*

bibisse, adeo in illo gratia, ut arbitror, extiterunt, ut cum in Coena, prodendum esse a Iuda Dominum intellexisset, credi par sit, eum dolore confectum, deliquitum animi pertulisse. Quare in animum induco mecum, ideo cetera crucis genera ipsum non gustasse, quod multo nobiliori, atq; illustriori patiendi modo fuerat cohonestatus. Cui & hoc suffragatur, quod ex alijs, qui Christo morienti adfuerunt, non fuit ullus aliquo violenta mortis genere peremptus: nimirum non sacerissima Virgo, non Maria Magdalena, non Martha, non aliae piaefeminae: scilicet ne ad martyrium iuxta crucem toleratum aliud accederet.

Ablatio.
Anaphora
Homaeopro
1016

Ex his ergo manifeste apparet, illa Domini verba, *Calicem quidem meum bibetis*, non Beae Iacobo tantum, sed B. etiam Iohanni conuenire; eum omne crucis genus aut reuera fuerit expertus, aut experiri mirandum in modum expertierit.

Sed illam nunc restat profliganda difficultas; quale fuerit illud Iohannis martyrium; in olei feruentis dolium immitti, illa sumq; ranen, & vegetiorem, (ut ait Tertulianus) remanere: & quantum de causa tam magna hoc veneratione ab Ecclesia celebretur; cum aliorum praecleara martyria, quibus ante mortem, tamquam aurum igne, sunt examinati (veluti quod B. Paulus saepe carceribus fuerit inclusus, saepe flagellis, lapidibusq; caesus, saepe naefragia passus) nullo peculiari honore prosequamur. Tantine, obsecro, momenti fuit huius quasi imago martyrij, ut proprium sibi diem habeat consecratum?

Exemplum.

Multa quidem hac de re vobis dicere poteram: ceterum ut in superioribus, ita etiam hac in parte, cum temporis nos breuitas urgeat, ea cogimur praetermittere. Sed reuocate obsecro in memoriam, Auditores, in sacris libris maximè frequentè diuinarum consolationum mentionem contineri: neq; enim Dominus, qui Deus totius consolationis à Paulo appellatur, quiq; Spiritum Paracletum non solum Apostolis, sed omnibus etiam expectantibus eius aduentum, pollicitus toties est, patitur, seruos suos, qui pro illo nauiter pugnauerint, consolatione destitui. Quod si huiusmodi nos bono nequaquam fruimur; hoc certè nostra ipsorum culpa fit, qui peritura bona non prorsus

non solum, neq. terrenarum affectibus expediti, ad istum mundum animi statum euoluimus. Si enim hęc cupimus, liberam libertatem in re posse cum Dauid. *Et in conuulsione Domini, capti uer acem Sion, facti sumus sicut consolati.* Si quidem peccatorum, atq. affectionum iugo de pulso, a pueris in colentes euaderemus, vereq. ut consolati, hoc est valde consolati, a quas purissimas biberemus.

Hęc igitur est quod in hoc festo, uosuit Ecclesia significare, quam in se feris Dei solatium, quantum gaudium, quantę de neq. delectationes. Ad hunc enim sepe portum, pia nauicula magnis procellis agitata appellit, aut certe in medijs fluctibus immota manet, atq. commotum, & turbatum mare tranquilla & pacata percurrit.

Ecce igitur, o Christiani uiri, qua ratione hodiernum festum nobis ante oculos constituit, emittit quidem vnam aut alteram a Iesu Christi amicis & cupi, & ex quibus neq. tamen illis vnam necessariam deesse consolationem. Agite ergo & hęc calices, quos sacra admonet scriptura, sumere concupiscite; neq. illa quę uobis mundus, tamquam grauissima infortunia inuatur, pertimescatis; quin potius illa conlectamini, & ubi aciderint, diuina uobis collata beneficia repute. Nam si conspiciantibus quodammodo aduersus vos omnibus malis, presentem semper, atq. integro animo fueritis; fiet, ut suauitatem in ipsa acerbitate gustetis, & diuina hęc aduerti gratia, postea tandem in cęlo æterna gloria fruamini.

*Epidogus
ab enumeratione.
Cohortatio*

Concia in Dominica Quinquagesima

Euangelij contextum obscurissimum esse, illa uerba manifestant. *Et ipsi nihil horum intellexerunt &c.* Triplici namq. eorundem ferę uerborum repetitione in gens obscuritas insinuat. Hęc uerò ut qualis sit uideamus; ecce iam Euangelium, ita se habet. Dixit Dominus discipulis suis: *Ecce ascendimus Hierosolymam &c.* Quod postquam docuit, ut uerum id esse ostenderet, atq. et uicis spiritum non

nō nisi mētis oculis, ijsq̄. cælesti lumine illustratis percipi posse demonstraret; quædā cæcū in itinere diuina prouidētia sibi oblatū, qui hominē lumine gratiæ orbatum representaret, diuturna cæcitate liberat. Hæc verò res ita se habuit: Cū appropinquaret Dominus Ierico. &c. Quo in miraculo notare cōtriter licet, præeuntes, cæco negocium faceffere, eumq̄. ab instituto suo quodammodo retardare. Præeunt enim certè, & excellunt multis dignitate, diuitijs, ceterisq̄. mundi bonis, vel etiam ecclesiasticis honoribus, qui inquinatæ suæ vitæ exemplo, aut etiam impijs cohortationibus, misero populo impedimentum inferunt, quò minus crucis spiritum amplectatur, mundum contennat, Christumq̄. cruci affixum imitetur. Dominus autem cæcum per pios quosdam homines accersit: nisi enim ab ipso vocaremur, & media insuper destinarentur, atq̄. adhiberetur opportuna, numquam ad gratiæ lumen perueniremus. Vnde oportet, vt cæcus sese agnoscat, & humilietur, petens à Domino quod sibi fieri desideret. Cū ergo id quod nos nūc à Domino impetrare cupimus, nihil aliud sit, quàm vt hodiernum Euangelium, atque abstrusum crucis mysterium intelligamus: necesse est à Domino petere, vt nos sui luminis radio collustraret. Quoniam verò ad id, matrem, ac Virginē sanctissimam, mediatricem habemus, solitam illi salutationē, ac deprecationem, deuotè atq̄. humiliter offeramus dicentes. *Aue Maria.*

Petitio.

Ecce ascendimus Hierosolymam.

Narratio.

Hoc toto tēpore, viri Christiani, à Septuagesima ad Feriam vsq̄. cinerum, Sacrosancta Ecclesia in eam curam incumbit, vt omnium animi ad sanctam Quadragesimam debitè celebrandam, corporis aliqua maceratione præparentur. Nam cum exploratissimum sit, eos, qui egregiū aliquod facinus aggrediuntur, de sepius periculum facere; nimirum cum hoste decertaturos, palæstricis antea se pugnis exercere, aut bellum commissuros, priuatis

ante pugna affluenti, suum veluti robur tentantes: tandem in fine sane Ecclesia instruito, iam vsq. à Septuagesima disponi incipimus ad quadragesimalem pœnitentiam. Vnde verba illa, quæ ad spiritalem lætitiã inuitabant, scilicet *Alléluia, Gloria in excelsis, Te Deum Laudamus*, non immeritò intercontingunt, ut hoc toto tempore, vsq. ad Dominicam in Passione, etiam huiusmodi tristitiæ signis commoneamur, debere nos, omnem profus deponere lætitiã. Vnde & Septuagesima hoc fortasse idè nomen habet, quia ab eo die ad Dominicam in Passione septem hebdomadæ numerantur: quamquã & captiuitatis Babilonica anni septuaginta, qui peccati captiuitatem, qua homines hisce diebus vindicantur, significant, hoc Septuagenario numero videntur insinuari.

Etymologia.

Cum igitur hoc tempore, Ecclesia de nostra omnium spiritali salute sollicita, nos ad pœnitentiam cohortetur, mirum est, quo animi furore impii quidam eiusdem Ecclesiæ filij in matrem exultent, qua teneritate illius mandata contemnant, atq. violent, in omnium vitiorum, scedarumq. voluptatum collusione his potissimùm diebus se turpiter volutantes. Nam quando, obsecro, ingluuies, ebrietas, impudicitia, prophanaq. omnia maiori quam nunc vi, in vrbes, oppidaq. grassantur? Quando miseri homines, quasi reuera institutum Ecclesiæ irideant, & ludibrio habeant, plura, maiora quæ peccata committunt? Credo equidem dolosum Dæmonem, cum timeat sibi à sua sordidorum scelerum fame in Quadragesima futura, eam hoc modo quasi præfaturare conari. Sed non desunt qui ita respondeant: Gaudendum non nihil est. ò stulti homines! ò nefarii! ò impij! Numquamne sine peccatis, aut vanitatibus, aut peccandi periculis gaudium vobis contingeret? Monuit ne vos Paulus has intulentas delectationes? *In Domino gaudete*, ille ait. Nullum ergo vobis aliam recreandi animi modum inuenire potuistis? Tantusne vobis est mentis stupor, vt sancta, pia, vel honesta saltem, Ethnicorum more, gaudia excogitare non valeatis? Sed responde-

*Exagatio
scelerum
ex fine:*

Anaphora

apostrophe:

Philip. 4.

bunt

apostrophā.

bunt rurſu. Præparamur ita ad quadrageſſimalia ieiunia animoſi ſ, & alacrius capeſcenda. Quid aiſo Chriſtiane? Nonne experimento conſtat, febre abeunte; immodici caloris reliquias, (ſicut & infurno, igne vel ablato, vel extincto) adhuc remanere? Profecto timeo ne quam in præparatione viâ inſtituis, eandē prorsus in ipſo Quadrageſimæ progreſſu retineas. Sed omiſſa hæc faciamus, atq. ad noſtrum redeamus, inſtitutum.

Transiſio.

Eccleſia igitur Catholica, mater noſtra, quæ hiſce diebus nos inſtituere, ac parare ad Quadrageſiman decreuit: Dominica Septuageſimæ ad vineam animæ noſtræ excolendam nos vocauit; quemadmodum Moſes, qui ad Sinai montis radices Iſraëliticam gentem ad legem ſuſcipiendam præparauit. Docuit verò etiam poſtea Dominica Sexageſimæ, qua ratione nos ipſos parare, & verbo Dei, quod ſemē eſt, veluti terram bonam nos exhibere debeamus. Nunc autem hortatur, & monet nos, ſi velimus ad veram Hieruſalem, ſcilicet ad ſpiritalem pacem peruenire, aſcendendum nobis eſſe atq. pugnandum. Aſcenſus quidem difficilis eſt, atq. laborioſus: itemq. diuinum pacis bonum, vix quidem, niſi commiſſo primū cum hoſtibus ſe in terponentibus bello, comparatur. Hæc igitur, Chriſtiani, exponenda nunc; à me ſunt; hæc, inquam, quibus crucis myſterium continetur, abſtruſum illud quidem, & paucis admodum intellectum. Si enim non pauci cognitum illud haberēt, nō ita pauci eſſent, qui paſſionis Dominicæ pulchritudine allecti, in excellentiam Hieruſalem aſcendere vellent, atq. pro aſcenſu, conſtanti animo pugnarent.

Propoſitio.

In cælum igitur aſcendendum eſt nobis Fratres dilectiſſimi; ſublimem quidem ac difficillimum locum. Quare quod iter ſenſeritis, reluct antem, & renitentem carnem recuſare; hoc quæſo arripite: hæc, enim, mihi credite, hæc in cælum itur. Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam: vnde illud Pauli ad Romanos, *Sentio aliam legem &c.* Quare qui ad ſuperna rituntur, corporis ſentiunt renitentiam, ſi ad perfectionis, & meritationis apicē nondum peruenerint: immò numquam dū homo in carne viuit, deeſt aliquis contrarius carnis affectus.

(Contra

Contra vero quam nulli nullis impedita difficultatibus pra-
 eponitur, et suscipitur, haec certe ad infernos ducit crucia-
 tus. Quot enim alio tendunt coniugii, mulieres fugi, specta-
 culosa rationes, veritates? Per vigilam ducit facile noctem a-
 leatorumq; studio in accumulandis opibus homines omnes
 laborant, iniquo animo in oratione pernoctant. Pernoctat
 autem vanam non immoderate dormient. Verum illud co-
 sideratione dignum est, & silentio nequaquam involuendum;
 septus fortis, & strenuus Dei milites, eo felicitatis deuenire,
 ut eorum caro, & cor exultent, itaq; multo libetius, & alacrius
 macerationis, & pietatis opera exerceant, quam solcant pec-
 catores impurissimas, qualq; voluptates consecrari. Tanti est
 ponderis, ac momenti Christi Iesu spiritus, atq; amor: tamen si
 carni, etiam subactae, ac profligatae, innata repugnantia co-
 mes perpetuo sit.

*Correctio.**Epiphona-
ma.*

Audistis ergo iam, ut ascendendum sit ijs, qui ad Hierusa-
 lem, hoc est pulchram, & visum delectabilem pacem, voluerint
 peruenire. Nunc autem quod interclusum ab hostibus iter sit,
 neq; mirari debeat, neque deteteri, sed fortiter quidem, & ani-
 mose pugnare. In hoc si quidem ascensu non potest nisi per
 medios hostes aditus pate fieri. Qui nam vero hi hostes sint, ne
 minem fugit, vulgo enim exeberrime circumfertur, carnem
 esse, Dæmonem, atq; Mundum.

Transitio.

Primum carnis nomine, non tantum foeda venerarum re-
 rum voluptas est intelligenda: multo enim aliter de hac re sen-
 tit Bea. Paul. ad Rom. 7. de sapientia carnis verba faciens: quia
 omni terreni boni appetitus, è carne, veluti è malorum om-
 nium fonte originem ducit. Hinc immodica in accumulandis
 facultatibus, & in paranda dignitate sollicitudo: hinc in delicijs
 luxuries: hinc deniq; immoderatum omne ceterarum reru,
 quæ Christi Iesu doctrinae, ac vitae aduersantur, desiderium.
 Hanc igitur carnem (o Christiani) quæ contra vos insensissimè
 omnium se inimicum ostendit, belloq; vos continuo laeessit,
 nolite obsecro studiose nimis, ac diligenter curare: sed forti-
 ter potius ei resistere: ijs scilicet armis, quæ Beat. Paulus do-

*Anaphora*P
cavit,

1. Corin. 9
*Simile, quo
 exagitas in
 sanos ab ef-
 fektis.*

*Exclama-
 tio.*

*Homoeopto
 101.*

cuit, hoc est corpus castigando, & in seruiturem redigendo.
 Quid enim? Tūne bestiam, quæ calcibus te ipsum prosterne-
 ret, nimia pabuli copia saginaret? O ignorantiam! O infaniam!
 O cecitatem! Sancti homines corpus macerant, timentes, ne
 ab eo, ut pote immani bestia, coincuncentur: & tu homo mun-
 dane (qui qualis sis, tu ipse tibi conscius es) è temeritatis es de-
 ductus, ut habenas ei laxare non timeas? Excipite ergo, ô Chri-
 stiani, tetram à mentibus caliginem: animaduertite, si pacem
 desideratis adipisci, perpetuum cum carne bellum vobis esse
 gerendum: audite Salomonē Prouer. 19. in hunc modum di-
 centem: *Qui delicate nutrit seruum suum, postea sentiet eum contumacem.* Itaq. si corpus est seruus, subjicite illud spiritui: atq. si
 debitum ei obsequium præstare recuset, debitas contumacię,
 ac perfidię ab eo pœnas repetite:

Iam verò alius nobis hostis insidias parat: qui cogitationibus
 impijs sceleratis, & vanis, vel fatem ociosis, animum nostrū
 adoritur; quemadmodum caro de prauatis affectibus, ac per-
 turbationibus. Cum hocigitur (vt omnia in pacea conferam)
 orationibus decertandum est: orationes enim sūt. Samsonis
 capilli; quibus abrajs, facile Philistęis subcumbemus. Abcon-
 dite ergo, Auditores, in cordibus vestris eloquia Dei ne pec-
 cetis: prouidete Dominum in conspectu vestro semper: atq.
 ad eius pedes proiecti, auxilium implorate, dicentes: *Vim pa-
 tior, responde prome.*

Tandem multò acrior cum Mundo nos pugna manet: etsi
 caro sit nobis magis inimica, nimirum quia nobis magis cō-
 iuncta. Quis autem Mundus sit. 1. Iohan. 3. & in eiusdem Euan-
 gelio sæpe declaratur. Scilicet, qui rebus se se mundanis de-
 dunt, qui mundi bona concupiscunt, auari, vani, superbi; hi
 sunt Christi inimici, hi sunt, inquam, quos Mundū appellamus.
 Licet enim superbus, & alturus hostis non nisi perditos, atq.
 impudicos homines, mundanos appellet: tamen quicumq.
 huius mundi amicus est, mundanus quidem, Christiq. inimi-
 cus eo ipso constituitur: vt ex Epist. B. Iacob. cap. 4. satis appa-
 ret. Proh dolor! quot homines mundus iste perdit, atq. pro-
 sternit? Quot pij essent, nisi pessimo mundanorum exemplo

*Exc. dmo.
 tio.*

ab optima consilij ratione auocarentur. Vana scimitra, quæ adiferentibus coloribus faciem oblinat, crines intorquet, insanios quosdam, & inuulos capiti ornatus imponit, sumptuosissimè demùm, & veridiculis coloribus resibus induitur; ceteras sceminas ad eandem has inuitat, & impellit insanias: Eodemq; modo iracundus ad vitiosendas acceptas iniurias, auarus ad colligendas opes, superbus ad cõsectandos honores, exemplo suo ceteros adhortatur. Neq; verò exemplo tantum homines hi mundani, sed etiam (et forte sæpius) verbis, & cohortationibus, tum etiam in orationibus, quibusdam atq; ludibrijs, incitant ad peccandum quam plurimos: qui nisi ita (vt sic dicam) cogerentur, animi fortasse suam peccatis non inquinarent. Cum mundo igitur, à Christo iam pridem superato, acriter pugnare debemus, certissima innixi spe victoriæ comparandæ. Confidite enim, ait Dominus, filij: ego vici mundum; & per me princeps mundi foras eiectus est. Id autem quo vincere mundum possumus, Fides est; quia scilicet is, qui omnia quæ in Christiana religione traduntur, quæq; à Christo Iesu verbo edocta, opereq; cõfirmata sunt, probè teneret, facile certè mūdum despiceret, atq; superaret. Nā qui diuitias, spinas esse crederet, superbū mūdi fastū, puluere esse obsecante, delicias omnes, cœnum foetidissimū; cuncta deniq; tēporalia, fallaces rerū imagines subito euanescentes, cōtrā verò Christi Iesu doctrinā, & viā, expeditissimā esse viā, qua itur in cælum, cēseret: nōne quascunq; fugeret voluptates; diuitias contēneret; honores irideret; se deniq; totum ad Christi crucifixi imitationem fingeret, atq; cõponeret?

Ecce ergo, Viri Christiani, quot nos in cælestem patriā pergētes, impedimēta distineāt, quot onera opprimāt, quot hostiū incursus in via retardēt: & qua itidē ratione hęc sint omnes à nobis difficultates superādæ. Nūc verò animaduertere etiam debemus, quemadmodum Christus mortuus, post triduum gloriosus resurrexit: ita & Christianā animam, post labores, post angustias, post deniq; deuictos hostes, triumphare, & promissionis terræ frui, quæ puritatis lacte, mellis amore, sancti deniq; Spiritus consolatione vndique circum fluit.

Enumera-
tio.

Sed hæc quidem Passionis, & Resurrectionis arcana cum Christus Dominus Apostolos doceret. *Nihil*, ait Evangelista, *horum intellexerunt*. Et addit rursus, *Erat verbum istud absconditum ab eis*. Et iterum, *Non intelligebant quæ dicebantur*. Quæ repente & si ad Apostolorum ignorantiam ostendenda facta fuisse videtur tamen nobis ea de re paulo aliter, neq. ineptè quidem, licet philosophari.

Multa igitur sunt, o viri Christiani, in Iesu Christi passione, & resurrectione perpèndenda. Primum consideranda est ipsa externa Christi passio, & resurrectio: deinde vberes, ac cælestes fructus ex Passione, & Resurrectione nobis obuenientes: tertio deniq. perpèndendum, quantum nos oporteat Christo compati, eiusq. Passionis nos socios ad iungere; vt & glorificationis etiam confortes efficiamur. Hæc ergo tria ab Apostolis ignorabantur. Vnde primum Evangelista inquit: *Nihil horum intellexerunt*. Et enim Passionem quidem non veram, resurrectionem autem temporalem, futuram existimarunt. Mox vero addit: *Erat verbum istud absconditum ab eis*: eo quod neq. latentem ibi infinitæ misericordiae magnitudinem, neq. innumeros passionis effectus, neq. mirabilem eorum modum comprehenderunt: quia cum hæc valde spiritalia essent, eorum captum superabant. Subiungit autem demum: *Non intelligebant quæ dicebantur*: quoniam hæc in sui gratiam dicta fuisse, hoc est, vt Christo se commoni debere intelligerent, nequaquam perceperunt. Restat ergo ex his, Apostolos neque Passionis, & Resurrectionis necessitatem, neq. effecta, neq. exemplum sibi admitandum relictum percepisse.

Hæc Apostolorum ignorantia, mentis humanæ tenebras significat: adeo enim stulti homines sunt, vt crucis omninò oblitii, bona petât à Deo temporalia: quasi Passionis Christi mysteriū ignorarēt, neq. vni quæa vel legissent, vel audissent, Christū passum fuisse, & omnes ab orbe condito Dei amicos multas perulisse tribulationes. Hinc semper quorūdam audiuntur voces ita dicentium: Nonne & si bona temporalia vel à maioribus acceperimus, vel nobis ipsi acquisuerimus, possumus ad cælestem patriam peruenire? Igitur non est necessa-

Quid ergo, si tribus splendideq; edamus, atq; bibamus, Quod si magnam diuitiarum vim coaceruemus? Non enim hoc mundi, cetero nos excludet. Quibus ego, Quid dicitis, o homines, illa ne vos in temporibus hisce bonis acquiescitis? Ita volumus, ut tenetis ducimini? Ita contra, crucem respiciatis. Negari quidem non potest, Christum Iesum, viam esse haud tantis dicitur tam & expeditam. Quod cum ita sit; quodnam iter istud est, quod vos assumitis? Quae nam est ista, qua instituitis? Beatus Paulus castigat se, ne reprobus efficiatur: & vos indomitae carnis vires tot delictis, reficitis? Ille sanctus, diuinoq; spiritu plenus, corporis impetus perhorrescit, & vos eadem corporum indulgetis? Oportuit Christum pati, & vos pati non oportebit? Vosne natura estis angelicae, an potius humanae? Si humanae: corruptae, an integre? Si corruptae, quae Pauli dicere cegit, *Seruo saluum legem in membris meis* &c: qua de causa carnem non domatis, & compescitis? O miserum hominem, cuius effrenatam belluam ingeritis? hosti truculento arma mille, milleq; tela ministras? Exurgite ergo, o viri Christiani: carnem cohibete: illius arma confringite: neq; opprimere eam, ac insectari desistatis; quoad sub pedibus domita, & subacta iaceat.

Sed obmurmurantes, nescio quos atq; occidentes audio: Bone Deus! flendum semper, gemendum, pugnandum? tota ne vita in laboribus, ac moeroribus consumenda? Audi obsecro Christiane, Qui fieri potest, ut qui semel hostes vicerit, tranquillum iam, atq; pacatam vitam non traducat? Deus tuis Canaanis regnat Iosue: Dauid vero, eiusq; filius Salomon, Philistaeis in suamditionem redactis, cunctisq; alijs hostibus seruitute, tributoq; mulctatis, felicissime imperant. Quo ergo pacto fiet, ut is diuitiae in solatio ne careat, cuius sunt in intimo corde sermones Dei familiares? Obsecro te, ne vniquam vel tibi, persuadeas, vel memoriae tantillum insidere tuae permittas, Christi seruos semper moerere, semper angere, semper afflicti. Quinimo, si qua pax est in hoc saeculo, hanc integra conscientia posside: ubi enim Iesus est, ibi verum est gaudium. Tertia profecto die

*Anaphora.**Iohan. 14.**1. Cor. 9.**Luca 3. &**17.**Dilemma.**Roman. 7.**Exclamatio.**110.**Anadiplosis.**111.**Eropoeia.**Hemiocton.**120.**Asyndeton**Abseple.*

resurgit Christus: unde & nos, cum tres illos hostes vicerimus, resurrectionis etiam, hoc est consolationis spiritualis, triumphus, & gloria manet. **Quid** igitur est, quod nos conantes in Hierusalem ascendere, retardet? Nihil reuera: si tamen probra, tormentaq. patienter toleremus, crucem perferamus, mundo moriamur. Tunc enim post trinam mortificationem, iura spiritus voluptate perfruemur: id quod, fauente Christo, erit certe facilitimum. Nam si quis considerat, creaturas omnes cū Creatore collatas nihil omnino esse, nonne eas despiciet? nonne Iesu Christi exemplo excitabitur? nonne ineffabilibus illius gaudijs allicietur? Præterea, vbi Christum ipsum se quis viderit habere regem, principem, amicum, fratrem, atq. in periculoso huius vitæ progressu comitem cōiunctissimum: quæ fieri potest, ut non animo, viribusq. summo petere confirmetur?

*Homœopto
102.*

Asydeton.

*Homœopto
102.*

Anaphora.

Asydeton.

*Alia pro
tepsi.*

Operatio.

Secundum timidum aliquem, & pusillanimum, mihi videor audire dicentem: **Quis** gigantem Goliath prosternere valeat? Nam cū Dæmon veteranus sit miles, caro improba, mundus ferox, & importunus, bellum verò continuum: quomodo cum tot, tantisq. hostibus, infirmus, & inermis homo pugnabit? Utinam frater carissime, ista serio dixisses, utinam ea non fictè ex te audirem: facile enim huiusmodi telum retunderem. Nam quis Christianus non habet exploratum, non ob aliud Dei Filium factum hominem, natum, atq. mortuum fuisse, itemq. resurrexisse, & in cælum ascendisse, quam ut in filios adoptionis, non semel, sed in diem vsq. Iudicij, Spiritum Sanctum emitteret? Hæc igitur cū nostra omnium causa præstiterit, fiet ut iam omnia possimus in eo qui nos confortat, eiusq. auxilio suffulti, de manu inimicorum nostrorum liberemur, atq. in sanctitate & iustitia omnes dies vitæ nostræ haud difficulter transigamus. Ergo, o viri Christiani, nolite obsecro Christo Iesu diffidere: non enim is frustra dicit vobis: **Quærite** me. Ad se quidem vos omnes amanter vocat, nimirum ut laborantes reficiamini: iugum enim vnà vobiscum ipse portabit, atq. adeo maiorem ille quidem oneris partem feret. Nihil ergo vobis impossibile, nihil intolerabile, nihil amarum: cū in illo vobis omnia sint.

*Abadias
tibis.*

si modo illius operam humiliter imploratis, atq. peccandi occasiones euasas procul arceatis.

Hoc autem quartis d. m. h. re faciendum sit: tamen cum his potissimum debet d. vita filiorum officia, a nobis mater Ecclesia efflagitet: excludit. nunc maximè, o viri Christiani, omne ludorum genus, omniaq. alia verè inania delectamenta, ex quibus peccatorum mala genera existunt. Non enim ritam hoc tempus, sed lamenta, non ludos, sed tristes omnium festus, & uentus requirit. Seruete ergo tempori, atq. ad Sancte matris Ecclesie documenta: & vos motos conformate: neque ipsi vobis impediamenta obrudatis, quibus minus dignè futuram Quadragesimam celebretis. Et quoniam ad excessam & arduam Hierusalem iter est: ad eam animosè, & alacriter propere, nulla ferenda cruce difficultate vnquam perterriti. Est enim certè illa crux exigua, est labor ille breuissimus, quem æterna mox resurrectio consequitur. Agite ergo, atq. ad hunc vos ascensum accingite: huc vestra omnia, scilicet cogitationes, verba, & opera reuocate: Christi deniq. cruce affixi vestigijs insistite: dabit enim ille vobis nunc vires, constantiam, presentiam animi, postea verò retribuet gloriam sempiternam.

Epilogus.

Concio in Dominica in Ramis Palmarum.

Dicite filie Sion: Ecce rex tuus venit &c. Matth. 21.

In hoc loco scriptum est hoc Euangelium, scribitur etiam, Dominum super ciuitatem Hierusalẽ lacrymas effudisse. Veniebat, quippe Dominus mansuetus, atq. ad condonandum Hierosolymis propensissimus: veniebat humilis, sine pompa, sine villo aut bellico apparatu, aut satellitio: veniebat deniq. sedens in asina, quæ magno in filios amore excellit: vt vel hac re sola, suum erga Hierosolymas amorem indicaret. Quibus omnibus cum ei⁹ ciuitatis incolis significare vellet, quantum sua omnium referret, ipsum vt verum Messiam recipere, & tamen perspectum haberet ingratum eorum animum ac malignum: hæc illi certè fuit lacrymandi occasio. Quapropter cum hæc omnia illo tempore facta propter nos

(vt inquit Beatus Paulus) scripta sint: vclim. equidem, fratres dilectissimi, vt omnes nos, talem cordis durtitiam, ac feritatem, qualem Iudæi habuerunt, fugientes, Christum Iesum ad nos venientem in spiritu recipiamus, & quæ nobis hoc aduentu bona afferantur, nunc auidè amplectamur, ne præterlapsa illa postea acerbius lamentemur. Quoniam verò, vt id facere possimus, præsidio Sãcti Spiritus est opus, submitte illud, obsecro, ac humiliter à Domino postulemus: idq. vt facilius assequamur, Beatissimæ Mariæ Virginis patrocinium, vt moris est, interponamus, dicentes: *Aue Maria, &c.*

Petris.

Dicite filia Syon: Ecce Rex tuus venit, &c.

Matthæi. 21.

Communis est Sanctorum Patrum Doctrina; Beatorum præsertim Augustini, atq. Leonis, hunc esse Scripturarum scopum, vt Christus Iesus Dominus noster, & Dei, & hominis filius esse intelligatur; atq. in super omnibus manifestum sit, ab eodem nos ob immensam ipsius caritatem fuisse redemptos. Vnde fit, vt credere simul debamus, nullâ illum necessitate coactum, sed infinito tantû amore adductum, naturam humanam induisse; & cum mille alijs modis mederi nostris malis posset, voluisse tamen propria morte genus humanum seruitute liberare. Atq. in super etiã fit; cum ipse omnipotens sit Deus, omnium corda in illius esse potestate constituta. Porro hunc quem dicimus Scripturarum scopum, & ipsa Christi Domini gesta, cunctis in Testamento veteri figuris repræsentari, testatur Beatus Paulus illis verbis:

Rom. 10. 10.

Finis legis Christus: atq. hodierno etiam Christi Domini factum manifestum sit. Nam cum in Scripturis multa de ipso essent figuris indicata; voluit ea Dominus implere, multaq. mysteria insinuare, vt hac ratione ad proximè futuram passionem omnium animos præpararet, itaq. illud psalmi ad impleretur: *Huc cinate in Noemenia tuba: in insigni die solennitatis vestrae;*

Psalm. 10.

Cum igitur Exodi 12. esset præceptum, vt agnus decima quar

Luna immolanda decima Luna in Hierusalem afferretur,
 et immareturq; an tanto esset aptus sacrificio: Christus Domi-
 nus noster, quinto ante mortem die Hierusalem venit. In Ple-
 nissimo quidem immolanda erat, quo die mundus fuerat crea-
 tus, atq; ex Aegypto Israeliticus populus eductus: vt sic Iesu Chri-
 sti absolutissima significatur redemptio, per creationem, &
 egressum ex Aegypto antea figurata. Præterea quinq; illi dies,
 qui hominum peccata significabant (per quinq; enim sensus,
 sicut per fenestras mors intrat) nihil aliud præferebant, quã
 Christum esse pro totius humani generis peccatis immolan-
 dum. Ad hæc vt suum extremum amorem Dominus pateface-
 ret, venit in montem Oliuetum, præclarum quidem illum, &
 (vt aiunt) monte Sion altiore: quo significauit, Passionis re-
 medium multo maius esse omni humano peccato: nam *Vbi
 abundauit delictum, ibi superabundauit gratia.* Cui & illud etiam
 accedit consideratione dignum, quod Oliua misericordiam
 significat. Sed & venit etiam Dominus Bethphage, id est do-
 mû maxille, quæ domus erat sacerdotalis: vt in memoriam re-
 uocaret egregiū illud facinus Sâsonis, qui asinæ maxilla mille
 Philistæos occidit, atq; in eo ipsū Dñm Iesum humilitate mor-
 tis sue omnia peccata nostra interficietem significauit. Sed &
 amplius adhuc clementissimus ille Dñs magnas gratiæ suæ
 diuitias nobis detexit: nam in Bethphage consistens, qui pede-
 ster semper ire solebat, discipulos misit in castellum, quod è re-
 gione erat, vt inde asinam quandam vnâ cum eiusdem pullo
 adducerent. Quo facto significauit, futurum esse, vt eorum-
 dem discipulorū opera, vt tumq; populum, scilicet Gentilium
 & Iudæorum, sibi per fidem copularet: asina enim Iudæos le-
 giobtemperantes, pullos autem Gentiles, qui nulla certa lege
 tenebantur, significabat. Duos autem præterea misit discipu-
 los, qui vtrumq; conuerterent populum, docentes integram,
 ad solutâq; perfectionem. Quo etiam & honestatem quandam
 commendare visus est, & consolari quodam modo conciona-
 tores voluit, adiungens vnicuiq; comitem, atq; adiutorem; &
 admonuit etiam, debere eos, moribus, & doctrina simul esse
 instructos.

Rom. 5.

Iud 15:

instructos.

instructos. Porro per collatum discipulis ad animalia illa solue-
da potestatem, ingens indicatur diuini verbi vis: quippe quia
veris Prædicatoribus talem Dominus potestatem impartitur,
vt nullum omnino aduersarium, qui negotium eis facessat, in-
ueniant. Sed eosdem etiam misit Dominus discipulos, vt eos,
qui a Deo essent peccatis abalienati, obsecrarent, & in Domi-
ni gratiam restituerent. Tandem verò eisdem præcepit, vt ro-
ganti cur iumentum soluerent, ipsi responsum darent, dicen-
tes: *Dominus his opus habet.* Nam & si nulla quidem re Dominus
indigeat, quippe, qui omnia potest, qui infinitus est, quiq; de se
ipse inquit, *Mæ sunt omnes feræ sylvarum*; tamē nostre salutis caus-
sa, hanc sponte necessitatem subire voluit: scilicet, vt Ecclesiã
edificaret, populumq; sibi faceret acceptabilem: quam ad rem
& nos concionatores (vt inquit Beatus Paulus) Dei adiuro-
res appellamus. Ergo allata est Domino asina simul cum pul-
lo, vt ei vsui, ad quem Dominus illis indigebat, deseruient.
Ecce ergo qua ratione Dominicæ Passionis hic significetur
fructus, & dominica simul patefiat vis atq; potestas.

Sed audite & alia, quæ Domini magnitudinem ostendunt.
Voluitis quidem vt felicissimus eius aduentus in ciuitate præ-
sentiretur: itaq; diuina prouidentia factum est, vt tota ad eius
occursum commoueretur ciuitas: quo quidem (nisi obsecrati
Iudæi fuissent) iustissima Domini causa facile apparebat. Nul-
lis enim rebus humanis impellentibus, sed solo diuino inspirã-
te numine, ei obuiam venerunt, magna contentione, atq; ala-
critate, cum viri, cum (vt multi volunt) foeminae, atq; (quod ad-
miratione dignius est) pueri permulti; descendentes scilicet
in vallem torrentis Cedron, indeq; rursus in Oliuetum montē
ascensuri. Nimirum humiliari non recusarunt, vt rursus exalta-
rentur; & tenebras subierunt, vt inde ad lucem exurgerent: Ce-
dron enim obscuritatum significat. Hac ergo tâta turba à val-
le, sursum ascendente; Christus Dominus noster è verti-
ce montis descendebat. O pulcherrimum visu spectaculum!
Perrennis sit tibi, ô Christe Iesu, gloria; quidum misericordia

Psalms. 48.

1. Corin. 3.

Antithetò

Exclamatio.

Apostropho.

ph. 2.

CON-

com in qua ad nos descendis, nos ex miseria nostra ascende-
 re facis ad caelestia tua dona, & in immortalia Ergo cum Domi-
 nus ad tot ostendenda mysteria humillimè equitatis descen-
 deret, eundem cum illa humilitate regiam quandam maje-
 statem præferebat, nimirum, ut in humilitate, ut pote verè re-
 gia viante, suam esse celsitudinem demonstraret. Prius autem
 in asina, deinde in pullo, infedus quia post Iudæos sua primùm
 ipsius prædicatione vocatos, mox erat per Apostolos reliquas
 sibi gentes asciturus. Sed Iudæi (qui per asinam solito appa-
 ruit instructam significantur, Prophetarum, Patriarcharumq;
 moribus erant eruditi, lege instituti, atq; promissionibus cu-
 mulati. Genibus autem omni huiusmodi ornamento destitu-
 tis sola optulabatur misericordia diuina. Vnde Psal. 117. con-
 firmata dicitur misericordia, & veritas permanere. Voluit au-
 tem præterea Dominus, ut asina, qua infidebat, à Discipulis
 suis exornaretur, quo significauit, debere sacerdotes, & cõcio-
 natores ita Deo placere, ut cum se ipsi peccatis populi præten-
 derent, hoc est pro illis Dominum orauerint, ea Dominus im-
 punita ferat atq; debere insuper, suæ doctrine, suiq; exēpli quasi
 stragulis, ita populum exornare, ut ei Dñs libenter infideat.

Plura autè alia, & populus, & discipuli in honorè Christi Hie-
 rosolymā ingrediens præfiteret: ut illa impleteretur propheta
 psal. 117. *Constituite diē solennem in condensis.* Primum enim qui-
 dā, ut Dñs honorificentiori gradu progredetur, sua sternebāt
 in via vestimēta, significātes debere nos terrenis cupiditatibus
 exutos, omnia diuinæ voluntati subijcere: alij verò ascendentes
 in Palmas, atq; in Oliuas, ramos abscindebāt, partimq; his viam,
 qua Dominus erat trāsiturus, ornabāt; partim verò exultantes,
 ac gestiētes eos manib⁹ deferebāt. Deinde ut festū hoc maiori
 applausu & pōpa celebraretur, sup̄iū turba omnis in duo se
 se agmina distribuit: aliud præcedebat, sequebatur aliud: circum-
 ibāt discipuli: cuncti verò vno ore, exclamabāt. *O Dñe saluū fac*
ere. Ianuera hic latē in mysteria anima ducit. Palmavido-
 na symbolū est, Oliua verò misericordiam significat, & præte-
 rea quod præcedebat agmen, populum antiquū; quod verò
 subse-

Psalm. 117

Psalm. 117

subsequerentur, Christianam Ecclesiam significabat. Itaq; vtriusq; agmen, hoc est populus vterq;, Christo acclamabat, atq; celeberrimam eius victoriam, immentamq; simul misericordiam, Palmarum, atq; Oliuarum ramis ostendebat. Sed & aliud etiã mysterium in eo significabat: scilicet, Christum (vt ait David) sibi velle misericordiam, & iudicium; hoc est sancta misericordiae, ac iustitiae opera, illi esse gratissima. Porro illi Palmarum ramos ferre dicuntur, qui carni frenum auerterint, victoriãq; de ceteris hostibus reportauerint, qui vero Deum, proximũq; dilexerint, Oliuam manu tenere, merito dicendi sunt. Hos autẽ ramos ex sacrae scripturae, sanctorumq; Patrum documentis, ac exemplis Christiani homines decerpunt; si sublimi perfectionis desiderio in altum ascendant. Sed & Christi mortem pijsimam Oliua, Resurrectionisq; victoriam Palma indicabat: & vtriusq; eius arboris ramos partim manibus gestari, partim humi spargi, mirabilia Christi opera, altissimãq; eiusdem humilitatem praeferebat, atq; in super eius deiectione, erectos nos esse, & viribus confirmatos demonstrabat. Vox autem vtriusq; agminis acclamantis vna fuit: quia scilicet vna, & eadẽ Christi aduentum fides praecessit, & subsequuta est; vnus & idẽ antiquo, & posteriori tempore fuit Deus, vnus Dominus. Exclamabant ergo cuncti: *Benedictus qui venit in nomine Domini*, illius scilicet promissiones adimplens, atq; in illius nomine, & gloria populum suum visitans, instruens, & redimens. Vocem quidem omnes ad Patrem tollebant, atq; progredienti Christo, hoc est corpori eius mystico, omnem felicitatem praecabantur, dicentes: *O Domine saluum fac Christum tuum. O Domine benè prospere vobis Christum tuum. Ofsi*, enim verbum hebraeum est, & cum dauuo construitur, vt in illo Psalm. *Salua bit sibi dexteraciis. Hanna* verò est interiectio. Vnde quemadmodum alibi scriptum est: *Domine saluum fac regem: ita hic. Ofanna filio David*: id est, obsecramus, saluifica filium David. Quae verba quoniam in sacrosanctae Missae sacrificio repetuntur, oportet Christianos, qui ei quotidie intersunt, illa probè tenere, simulq; meminisse, cum ex Christo, eiusq; Ecclesia vnum

constet

constet mysticum corpus: hoc vnum hac oratione à Deo pos-
tulari, ut omnem ille cum spiritalem, tum temporalem salu-
tem Ecclesie impertiat, quò in ea Christus prosperè fortuna-
teq. regnet.

Hac igitur tam egregia pompa ad torrentem Cedron, (id
est obscurum) Christus peruenit. Postea verò inde in montem
Sion ascendens, & ciuitatis partem, eadem cum maiestate præ-
tergressus, è pullo descendit, atq. in Templum introiuit, accla-
matione omnium, puerorumq. præsertim, numquam inrer-
missa. Pharisei interim inuidia confecti, Dominum eo nomi-
ne accusabant, quòd pueros, verba illa, solò Messia digna, illi tri-
buentes, tacere non iuberet. Dominus autem cum nòllet oc-
cultam illis esse veritatem: eorumq. vellet duritiem, superbaq.
caecitatem ostèdere, reuocat illis in memoriam dictum illud:
Excors infantium, & lactentium per fecisti laudem. Quasi diceret:
Scire quidem vos oportet, simplices & pios, veritatis testes es-
se debere: hoc si quidem illa verba ex Psal. 8. pétita signifi-
cabant. Per infantes enim, & lactentes, simplices, & humiles in-
telliguntur: cui & illud accedit quòd Beatus Paulus dixit: *Sulta hu-
ius mundi elegit Deus.* Addidit Dominus præterea (quòd si
intellexissent, fortasse illos malè torssisset) si quando pueri ta-
cerent, lapides esse clamaturos: hoc est, tacentibus ipsis Iudæis,
Gentiles surrecturos (quem populum lapideum, magniq.
peccatis obduratum ipsi reputabant) atq. vna voce prædicatu-
ros. Christum Dominum, verum Dei filium esse. Potès quippe
est Deus ex lapidibus suscitare filios Abrahamæ. Post hæc tandem
Dominus miracula edidit, populumq. caelesti sut doctrina im-
buit.

Ecce, viri Christiani, festum hodiernum. Historiam audistis:
mysterium nunc percipite. Egredimini è ciuitate Hierusalem;
negantes scilicet vos ipsos, omnesq. huius mundi voluptates
contemntes: descendite per humilitatem: per fidem verò, &
amorem ascendite: pristinas veteris hominis, peccatorumq.
vestes in terram per poenitentiam projicite: ex arboribus Scri-
pturarum, Sanctorumq. exèplis, mortificationis, & dilectionis
ramos

1. Co rint. 2

Luc. 3.

Transito.
Cohortatio
ornata 1 o
macroptetis,
& Asynde-
tis.

ramos excerpit: eorum alios in terram projicite, seruos pro-
 fus inuiles vos esse fatentes; alios vero manibus arripite, san-
 ctis in operibus constantissimè perseuerantes: Christum Iesum
 benedicite, ac in finitis laudibus efferte: gratias illi, beneficiorū
 acceptorum memores, agite: futuri illum seculi patrem, mundi
 creatorem, redemptoremq. confitemini: in sua demq. Eccle-
 sia, salutem illi, atq. prosperitatem optate. Illud autem im-
 primis in hoc celeberrimo Festo ob oculos vobis cōstituite; qua
 animi magnitudine, quo caritatis ardore Christus pro nobis
 passus fuerit; cum quinto antea die, magna celebritate, optatissi-
 mum sibi Passionis festum anteuerterit. O pietissimum & cle-
 mentissimum Iesum! qui non solum pro nobis magna sangui-
 nis copia ex tuo corpore effusa, maderet totus cupis: sed id etiā
 antea presertuens, inusitato quodam lætitiæ genere exultas. Fe-
 lices qui te in tanto festo agnoscent, & confitebuntur. At cogi-
 tationis tuæ reliquæ, Passio (inquam) tua, sanguinis effusio, atq.
 mors, quæ te, Bone Iesu, feria sexta manent: hæc quidem, hæc
 tibi diem festum maximum sunt factura.

*Ab effectis
 Exclamatio.
 apostrophe*

Epiphonema.

*Epilogus
 cohortatio.*

Ab omni

Hæc omnia, o viri Christiani, haud quidem peregrinati ani-
 mo, sed intenta ingenij acie perpendite: vt non solum proie-
 dis in terram vestimentis, abscisisq. ex sanctis atboribus, carita-
 tis, & victoriæ ramis, corde mundo Iesu Christo occurratis:
 sed etiam eius caritatis, Passionisq. memores, ita simul cum
 eo pati desideretis; vt in hoc sacro Palmarum Dominico die,
 depulso è ceruicibus peccatorum iugo, cum omni obseruan-
 tia, & veneratione colatis; eiusq. dignitatem, ac potestatem cum
 acclamationibus, tum verò maximè operibus prædicetis. Sic
 enim fiet, vt ea pace quam vobis attulit, ac immensis eius mi-
 sericordiæ diuitijs nunc digni sitis; postea verò in Angelorum,
 celitumq. aliorum coetum asciti, sempiterna gloria fruami-
 ni.

Concio in Festo Spiritu sancti

Euan.

Euangelica paraphrasi in hodierna concione præ-
 termissa; hoc initio statim faciendum nobis esse du-
 cimus, ut gratiam, & spiritum à Domino postulemus;
 cum neminem fugiat, nihil prorsus boni quempiã
 exequi posse, quin ab Spiritu sancto iuuetur. Estsi quidem
 Spiritus sanctus vita, vis, lux, & directio: est qui initio mundi
 aquas fontis: est cuius ope Filius Dei conceptus est: est deniq.
 qui sanctificat, & filios Dei facit. Quòd si in quavis re præstan-
 da, ut is nobis adsit solemus deprecari: quantò iustius id nũc
 faciemus, de ipso nec concionem habituri? Igitur iustissimum
 est, ut eius nunc gratiam humiliter postulemus. A Patre qui-
 dem, & Filio debemus eam postulare: Pater verò per Filium
 eam præstaturus est: Spiritus autem ipse, est qui se postulanti-
 bus communicat. Sed quoniam & sapienter, & reuerenter pe-
 tere oportet: alicuius certè ad hanc rem nobis est necessarium
 auxilium. Quòd quoniam nulla dignior creatura nobis præ-
 stare potest, quàm illa quæ ipsius Spiritus sancti sponsa, Pa-
 tris filia, & Filij mater est, quæq; ipso est Spiritu sancto refer-
 ta: illam nunc adeamus &c.

*Exordii
 propositio.*

Anaphoras

De Hodierno Spiritus sancti mysterio dicturus, maximè
 cõueniens esse existimaui, trium Euangeliorum, quæ his tribus
 diebus Ecclesia proponit, atq; adeo Epistolarum etiam argu-
 mentum explicare.

In primo igitur Euangelio de Spiritus sancti promissione
 sermo est, deq; illius mirifico effecta: quòd scilicet Spiritus san-
 ctus omnia Christi dogmata intrinsecus docturus esset Apostolos,
 eosq; simul ad cõstantiã, fortitudinemq; animi reuocaturus. In
 Epistola vero datæ Iudæis fuisse Spiritus sanctus scribitur.

Secundum Euangelium huc totum dirigitur, ut à Patre prop-
 ter eius amorem datum esse nobis Filium, & per Filij merita
 Spiritum sanctum intelligamus. In Epistola verò datum Spiritu-
 m sanctum etiam Gentibus manifestè apparet.

Tertium Euangelium ostendit, Spiritum sanctum ianitorẽ
 esse pastoris, qui est Iesus. Epistola verò docet, eum Samaritanis
 etiã fuisse communicatum; itemq; cõmunicandum esse per

Con-

Confirmationis sacramentum illis qui sint per Baptisma renati.

Partitio.

Hic Evangeliorum, atq; Epistolarum etiam est Spiritus, hæc brevis summa. Nunc reliquum est, ut quæ in illis abdita mysteria sunt, ad nostram utilitatem eruamus. Quod facilius præstabitur, Narratione primùm cõstitutâ, quæstionibusque deinde quibusdam propositis, ac earum respõsionibus adhibitis: ex quo totus Ecclesiæ spiritus, huiusq; festi maiestas, & utilitas deprehendetur.

Narratio.

Celeberrimus ergo est planè in Ecclesia Catholica hodiernus dies. Hodie enim Evangelij lex est promulgata, atque recepta: hodie Sinai in Sion, hoc est lex in Euangelium mutata, Legisq; iustitia in Evangelij iudicium conuersa: hodie est à facie Moysei velamen ablatum: hodie Christiani in Promissionis terram ingressi: hodie prostratus mundus, victus Dæmõ, caro oppressa, atq; frenata: hodie deniq; implere sunt oēs Christi promissiones, Apostolis simul factæ omniq; populò Christiano. Multa quidem & magnâ Christus Iesus Apostolos suos docuerat, quæ tamen nequaquam potuerant ab illis percipi. Admonuerat siquidem illos de suo discessu, de imminente illis persecutionum tempestate, de Spiritu deniq; in illos immitendo, cuius splendore illustrati, atq; constantes effecti, cunctos non modò hostes superarent, sed timorè etiam illis incuterent. Non quidem bonâ ijs temporalia pollicitus fuerat: immò paupertatem, afflictionem, milleq; labores prædixerat sub eundos: sed sancti tamen Spiritus promissione omnem absterferat tristitiam; simul insinuans, tunc demum cum Spiritum sanctum accepissent, exceptatum Messiæ aduentum integrè illis affuturum. Hæc igitur omnia, multoq; plura, quæ in his latent, impleta hodie sunt: cum gratia divini numinis, in Christi est discipulos effusa, per Spiritum sanctum, à Patre & filio propter ipsius Filij merita immissum. Sed iam cupient (ut opinor) cuncti intelligere, quid ipse Spiritus sanctus, quidq; ipsius etiam gratia sit

Spiritum sanctum unum esse Deum à Patre, & Filio procedentem

dentem, sicut docet Theologia. Est verò Spiritus sanctus amor ipse Pater & Filius amorem, ex illa motum amoris, quo est Pater & Filius amorem, actione productus, quomodo dum ex actione amoris in amorem quidam manet affectus (ut ita dicam) habitualis. Sed haec de re aliis, scilicet in die sanctissimi Trinitatis.

Iam verò quae sit Spiritus sancti gratia, neque explicari, neque intelligi potest, quin prius in memoriam reuocentur res illae aetates, scilicet puerorum, adolescentium, & virorum, in sacris litteris ad eò repetitae. Ad cuius rei pleniorē intelligentiam legite Beat. Paulum ad Hebraeos, & primam Iohannis canoniceam; legite S. Thomam in Secunda Secunda de statibus: legite quoque pios libros etiam vetustissimos; nulla siquidem trita magis quam haec doctrina in eis continetur. Conferre praeterea inter se aetates singulorum hominum, aetates, & conditiones: pueri enim imbeciles sunt, adolescentes fortiores; viri prudentes, vereque fortes, atque constantes. Praeternitō modo peccatores, qui cum vitam non habeant, nullius aetatis esse dicuntur: de quibus partim I. Corinth. 3. *Cum sit inter vos contentior nō ne carnales estis nonne homines estis?* vel ad Rom. 8. *Qui secundum carnem viuunt, Deo mortui sunt.* De ijs autem solum loquor, qui gratiam habent: hi enim tantum modo viuunt, cum gratia sit animi vita. At quò gratia est maior, eò maior est aetas: vnde qui mediocrem habent gratiam, pueri dici possunt, qui maiorem, adolescentes; qui denique perfectam, viri. Omnis autem gratia à Spiritu sancto manat, ille enim est qui peccatores iustificat, peccata remittit, gratiam confert. Quāquam enim haec, sanctissimae Trinitatis ope, a reuera fiat: tamen sancto Spiritui idē praesertim adscribuntur, quia ipse amor est; gratia autem per amorem datur. Deus enim diligit nos, antequam illum diligamus; & ex dilectione Pater Filium nobis de dicit vni genitum: & eadem dilectione commouit ipse Filius se se pro nobis sponte crucifigendum tradidit. Cum itaque omnis gratia ab amore ortum habeat, omnis itidem à Spiritu sancto proficisci iure censetur.

D. Tho. 2.
2 q. 183.
2 q. 189.

I. Iohan. 4
Iohan. 3.

Quemad-

Quemadmodum aurem amifex quispiam insignis, tametsi aliqua forte opata vulgaria, parumq. elaborata in lucē protulerit, tamen nulla ferè eorum facta mentione, præstiti summorum duntaxat à se editorum operum auctor nominatur; eaq. solum illius peritæ ostendenda causa, in medium afferuntur: ita etiã tunc solum cum plenissimè datus est Spiritus sanctus, datū eū esse dicimus; & perfectā solum gratiã; (maximèq. eã quã gratia gratis data comitantur) Spiritus sancti gratiã appellamus: qualis ea fuit, quã Deus Apostolis contulit, quibus quidem, vt opus prodiret omnibus numeris absolutum, gratia gratum faciens, & gratia gratis data integre, perfecteq. communicata est.

Hæc cum ita sint, tales profecto esse Christiani deberēt, vt perfectam (saltem gratiam gratum facientem atque gratias etiã gratis datas iuxta illarum spiritum (vt Marci ultimo Doctores docent) dignè possent recipere, ne toto vitæ tempore paruuli (vt inquit B. Paulus) fluctuantes essent; sed veritatem facientes crescerent in Domino. Nonne enim idem Paul. dixit: *Christus dilexit Ecclesiam* &c? Talis ergo esse debet Ecclesia Christi: tales omnes Christiani. Quid enim? Nobilissima Christi Ecclesia, futura est sicut vetus illa, Ecclesia puerorum? Sit sit aliqua ex parte adolescentium, sit verò potissimum perfecta ætate virorum. Nunquã certè patitur Domus in Ecclesia deesse adolescentes, ac viros: at quàm pauci illi sint cum recordor, puerilis certè nostræ ætatis, pueriliumq. operum me vehementer pudet. Me miserū! Quorumnam in Ecclesia Christi anorū maior est numerus? Nonne puerorū? Puerorū autē? Vtinã non lōgè maximus numerus esset mortuorum? Neq. verò tantū pueri sunt ex Christianis quã plurimi: sed nec volūt quidē (quod lacrymis, & dolore dignius est) ad virilē ætatē peruenire. O malū detestabile Semperne, ô Christiane, futurus es puer? puer inquam maledictus centum annorū? Quid si tibi hoc in corpore cōtingeret! O monstrū! O portentum! Sed de his iam satis.

Exclamatio.
no.

Apostrophus.
An adiploratio.
Exclamatio.
Transitio.

Audistis iam quid Spiritus sanctus, quæq. illius gratia sit: nunc scire (in fallor) desideratis, an hæc Spiritus sancti gratia omnibus tribuat ir, possintq. ac debeant cuncti eam Christiani recipere. Cui ego dubitationi respondeo, nihil esse quod id impedia-

ritu. Nā obsecro, quibus Christianis, in Ecclesia primordiis datus Spiritus sanctus nō est? Nōne datus Iudais? Samaritanis? Gentilibus? Ne igitur quales, quicquā, de Ecclesia, vel de Christo, vel de ipso Spiritu sancto ita perperā sentiat, ut eum nō in omnibus communicandum esse existat, et si enim pro omnibus Christianis Iesus mortuus est, si pro omnibus sanguinem effudit, si pro omnibus resurrexit, si vniuersas diligit, si vna est illa quæ antea fuit, quæq; modo est, & in perpetuum futura est Ecclesia, si deniq; hoc festum omnibus Christianis æquè celebrandum proponitur, cur non etiam omnes eiusdem festi spiritu participabunt? Nā quid Spiritus sancti aduentus, est inanis aliqua cæremonia? Absit ergo à viro Christiano suspicari, non etiam sibi esse Spiritū sanctū per purissimā Christi sanguinem cōparatum. Si enim cōmuni illo Māna cūcti Iudæi vsi sunt: si in Promissionis terram cūcti peruenere: si illorum omnium veterū sacrificiorū, sacramentorūq; fuerūt omnes participes: cur & nos Christiani cōmunia omnia nostra nō habebimus? Quin potius si Christiani cōtinuē Cōfirmationis sacramētū recipiūt, cur nō eius etiā recipient gratiā? Quid ergo hæsitas Christiane? quid humi reptas? Puras Christum Iesum Ecclesia primogenituum fratrem nostrum, fratres semper puillos, ac pueros exoptare

Eia ergo, Viri Christiani, erubescite in puerili sepe ætate permanere: ad adultā, & nobile ætatē tāto populo, tā præstāti Ecclesia dignā cōtēdite: tāq; excelsū dignitatis locum cōscendere percipite. Equis enim nō cupit esse vir? cōsās? præstās? omnihonore, & præmio dignus? Persuadere mihi nō possū, vos viros Christianos hisce iā verbis cōmotos, atq; excitatos nō esse: quoniam o, tacitè hęc iā existimo, vos animo voluere cogitationem: Nonne ad tantum bonum nobis adspirare licet? nōne id diuino fauente numine comparare? Audite, audite, obsecro: hinc omne existit malum, quod non in corde primū statuimus, atq; mente reponimus, cunctos absq; vllō discrimine Christianos fuisse à Domino Evangelicam vocatos perfectionem: cunctisq; à Christo dictum fuisse: *Estote perfecti* &c. Itemque à Paulo illud: *Imitatores Dei estote, sicut filij*

et in carissimis

*Enumeratio
trouehemēs*

*Pnerma
ab effectis.*

A minori.

*cohortatio.
à gloria*

carissimi. Sed illud præterea pro certo cõstitutum est; Christum Dominum nostrum, quæ impossibilia sunt, neq. præcipere, neq. monere. Pari enim ferè anathemate illi essent digni, qui in Mõdatis, & qui in Cõsilijs Christũ affererent impossibilia comprehendisse, quippe quia impudentia, atq. tyrannidis cuiusdam ipsam Dominum Deumq. nostrum accusarẽt. His autem demum addendum est, malum esse terribissimũ, nolle nos ipsissima Christi verba auscultare, sed faciles, & commẽtitias quasdam hominum interpretationes. Nam velint nolint ij, qui suis cupiditatibus falsa quædam bona (vt ipsi aiunt) intẽtionis, velamina præterdunt. Christus propriam abnegationẽ, contemptum rerum humanarum, crucem deniq. & perfectionem haud dubiè predicauit.

Hæc igitur vni Christiani, si vos amplectamini singentia (mibi credite) æternaq. in cælo vobis sunt præmia proposita: immo, & in hac etiam vita locupletissima quædam Spiritus sancti dona, quæ hodierno die in ipsis Apostolis, per linguas igneas, persuasum, ac vehementem sonum, per aërem velocissimum, per totius deniq. domus repletionem significantur. Nam vt ne horum quidem signorum, quæ hodiernum Spiritus sancti in Apostolos aduentum committata sunt, aliquam interpretationem desideretis, sic accipite. Linguae primũ igneæ, Verbi Dei prædicationem amore, ac zelo coniunctam significabant. Præterea singulas singulis Apostolis insidere linguas, nihil aliud præ se ferebat, quàm vnicuiq. pro sua vocatione Spiritum sanctum dari. Ad hæc sonus vehemens, Christi declarabat famã ab aëre vehementi, hoc est ab Spiritu sancto, per totum orbẽ diffusam. Spiritus enim sanctus vim habet, atq. vehementiam: vnde & totam domum, hoc est totam Ecclesiam, totumq. orbem, singulaq. hominum corda adimplet. Hi sunt profectò mirabiles Spiritus sancti effectus. At, quid nõ is præstat, vbi in aliqua sese corda infundit? Nimirum tribuit amorem, lumen, vires, suauitatem, consolationem, pacem, milleq. id genus alia. Nonne enim etiam hodie (Christo Iesu gratia) aliquos homines videmus, qui Spiritu sancto afflati, fortiter mundo resistunt, & humanas voluptates contemnant?

Ab exemplis.

acerbitates ferunt: laboribus se sponte obijciunt? Ad sunt religi-
 giosi permulti, & praesertim papperculi Capuccini, in summa
 hyeme calidi, in estate egrediuntur in paupertate diuites, in siti, ac fa-
 me saturati.

Ergo o viri Christiani, haec omnia cum animo vestro diligen-
 ter perpendentes, terrena despiciate, caelestia appetite, Spiritum
 sanctum exoptate, haecq; omnia vt assequamini, Christum le-
 sum appellate, vestrum scilicet adiutorem, cuius opem, crede-
 re nefas est, vobis aliquando defuturam. Si enim patres alio-
 qui mali, bona data dare norunt filiis suis: quis credat Patrem
 illum solum bonum, solum pium, solum potentem, solum di-
 uitem, solum liberalem, denegaturum fuisse filiis ad eum con-
 fugientibus auxilium? Hic ergo serio atq; ex animo Orationi
 vacate, vosq; pro viribus preparates, Spiritum sanctum a Do-
 mino petite: dabit ille vobis calculum & nomen nouum, quod
 nemo nouit, nisi qui accepit. Testor enim vobis, qualis Spiri-
 tus sanctus sit, non ingenij acie, non lectione, non magistroru
 doctrina, sed experimento deprehendi. Qua propter prope-
 te iam gustare: & videbitis, quam suavis est Dominus. Scilicet
 in hac vita, spiritualibus quibusdam suauitatibus, quibus cum
 nulla est conferenda voluptas, perfruemini: postea vero in il-
 lo bonis omnibus circumfluente caelestium animorum coetu,
 gloriam possidebitis immortalem.

*Epilogus à
 cohortatio-
 ne homae-
 proo &
 asyncto
 ornatus.*

Concio in festo Sanctissima Trinitatis.

*Baptizantes eos in nomine Patris & Filij, & Spiritus
 sancti Matthaei ultim.*

Celestiaci 3. scriptum est: *Altiora te ne quaesieris. Quod*
 cum de mirabilibus, ac immensis Dei operibus intel-
 ligatur: multo haud dubie magis de Deo intelligi de-
 bet, qui est in se ipse incomprehensibilis. Sed mihi
 Iominus, ea quae nos sancta docet Scriptura licet perquirere, &
 auestigare: cum Christus ipse Iohan. 5. dixerit *Scrutamini Scri-*

*Propositi-
 exordij.*

pruras. Nam neque Prouerb. 5. omninò mel comedere, sed nimis comedere prohibemur. Quare sanctissimæ Trinitatis mysterium, quod nobis hodierno die celebrandum proponit Ecclesia, prætermittendū nequaquam est: sed summa cū attentione, animiq. reuerentia explicandum. Quod B. Augustin. 1. de Trinitate docuit, cū dixit: *Pater, Filius, Spiritus sanctus, hæc Trinitas vnius eiusdemq. substantiæ, & essentiæ dicitur, creditur, & intelligitur: quæ summū bonū est: quæ purgatissimis mentibus cernitur: mentis enim acies inualida in tam excellenti luce non figitur, nisi per Fidei viue iusticiam emundetur.* Igitur cū de hoc mihi nūc dicendum sit mysterio, quod tam puras in dicente, & in auditibus mentes postulat, quodq. non nisi summa est cum reuerentia tractandum: obsecremus cuncti Dominum, vt nostra omnium corda purificet, superniq. luminis radio collustret. Quoniam autem repositum nobis ad eam rem in sacra Virgine præsidium intelligimus: hæc confidenter ad eam, atq. ad eius proiecti pedes dicamus: *Aue Maria &c.*

Resistio.

Baptizantes eos &c.

*Ab adim-
Eris, & sub-
iectis.*

AD Galat. 4. B. Paulus Euangelium Legi veteri multis nominibus anteposuit. Lex etenim illa erat vetus, Euangelium nouum: illa umbra, hoc veritas: illa obscura, hoc clarum: illa puerorum, hoc virorum: illa denique imperfecta, hoc perfectum. Quod cū verissimum sit quoad vitæ, morumq. sanctitatem, & perfectionem: tamen his prætermisissis, de Fidei solum mysterijs agamus, in quibus Euangelium etiam Lege multò celsius est:

Ab effectibus

Rara in Lege docebantur mysteria, illaq. ferè sub vmbriis. Nam etsi creatio apertè edocta ibi est, & originis culpa nequaquam prætermisissis: tamen Messie aduentus solum fuit adumbratus: Incarnatio non ita clarè exposita: Trinitatis deniq. mysterium, multa q. alia ad gratiam, & gloriam, ad Resurrectionem, & Iudiciū in spectantia, non apertè admodum declarata. At in Euangelio impletum illud est: *Fluminis impetus latificat circuitum Dei.* Vnde & dixit Christus Dominus Iohan. 15. *Iam non dicam*

dicam

dicam vos seruos, sed amicos &c.

Igitur ad nostrum accedentes Trinitatis mysterium, quod multo quam antea aperitusex hodierni Euangelij verbis deprehendimus: confutimus quidem primū, id tam excelsum esse, atq. sublime, vt omnem longè humanum captum præternoler. Nā quod tres veræ sint personæ reales, realiterq. distinctas; quod quilibet earum sit verè Deus; quod vnam, eādemq. propriam essentiā habeant; quod eadem ipsa cum ipsa diuina essentiā omnino sint idem; quod fiat simul ab æterno; quod absq. mutatione vlla, perfecta semper generatione Filius à Patre generetur, & Spiritus sanctus à Patre, & Filio procedat; quod deniq. nihil sit in hac sanctissima Trinitate maius, aut minus, prius, aut posterius; hæc quidem omnia eiusmodi sunt, vt absq. Fide, humanus intellectus non magis videatur posse illis assentiri, quam si persuadere velles, vnum & idem corpus, & animam, hoc est vnum, & eundem hominem esse Petrum, Iohannem, & Iacobum, ita vere tres, vt alias quilibet tres humanas personas. At vera illa quidem omnia sunt, quæ sanctū hoc continet mysterium, neq. vllis possunt hominum rationibus impugnari. Nam argumentatio illa, Quæcumq. sunt idem re vni tertio, &c. facile diluetur, si propositionem illam non aliter concedamus, quam si aliqua vni tertio, re, & ratione idē sint. Nam actio quidem, & passio, eadem qualitas est: at nō propterea cogimur fateri, actionem, & passionem esse omnino idem. Sed quoniam huius loci disputationes Philosophicæ non sunt; ad institutum redeamus. Hoc igitur est quod Fides nos Catholica docet: tres esse personas reales, realiterq. distinctas; sed vnum tamen Deum, vnamq. in tribus illis Personis esse Sapientiam, Bonitatem, Potentiam; vnumq., & eundem illas tres esse Regem, vnum Deum, vnum Dominum, vnum Creatorem, Iustificatorem, Glorificatorem; cum tamen & singulæ etiam per se, verus Rex, Deus, Dominus, Creator, Iustificatus, & Glorificatus sint.

Hæc vt Theologi quadam tenus explicarēt, multa piè, & doctè excogitarunt, distinguentes absoluta à relatis, essentiā

Anaphora

a persona, potentiam ab actu, relationem a proprietate, & forma constituyente, originem a relatione: quæ quidem omnia, quoniam hinc loco non conveniunt, consulto prætermittantur.

Prolepsis.

Sed si quis est, qui hoc nomine de me conqueratur, quod hæc tam excelsa, & sublimia proposuerim, quæ auditorum quodammodo videntur ingenia confundere, conscientias autem nihil edificare: is intelligat, ea certe prætermitti nequaquam potuisse: eum iusserit eiusmodi mysteria Dominus in catholica Ecclesia suis Christianis declarari. Quoniam autem rogabit quispiam, quid inde obvenire possit commodi audire, obsecro, Auditores, non unam, sed plures utilitates. Primum exponi hoc mysterium Trinitatis oportet, ut Deum satis cognoscamus: non enim satis cognoscit, qui trinum, & unum cum esse non intelligit. Secundo, Creationis articulum hinc intelligimus. Tertio, hinc ad Christi incarnationem percipiendam devenimus. Quarto, hinc maxime consolamur. Quinto, (neque enim hoc prætermittere sibi) ab hæreticis, in hoc mysterio intelligendo a Diabolo deceptis, nobis cauemus. Sed singula hæc persequamur.

Primum igitur, quis est, qui non Deum exacte cognoscere cupiat? Cupiunt certe Ethnici: unde multo magis et Christiani. At ille Deum non integre cognoscit, qui non eum esse Patrem, & a Patre gigni Filium, & ab utroque procedere Spiritum sanctum intelligit: unde neque in lege Naturæ, & veteri, si quis hoc mysterium ignorabit, is Deum cognovisse intelligendus est. Quare dubitandum non est, quin viri sancti, Patriarchæ, & Prophetæ, & illorum verè discipuli (ut ex vetustissimis Rabinis constat) hoc mysterium intellexerint. Nunc autem si quis ex Christianis id ignorat, is certe ipsum ignorat Deum: unde & multo magis eum Mahometani ignorant, ceterique omnes infideles. Nam etsi Aristoteles lib. 12. Metaphy. Deum purum esse actum cognoverit: tamen illius sanctitatem, & in Personis Trinitatem non est assecutus. Ecce igitur, Christiani, quæ sit declarandi vobis huius mysterij ratio prima: nimirum, ut Deum patrem vestrum, filij dilectissimi agnoscat: Quis enim vniquam

in relatione.

filios patrem suum nosse non cupiat. Quare non ab re Doctores Theologi, ut hoc tantum mysterium populus Christianus intelligeret, similibus id pennulis aliqua ratione explicare tentant. Quæ quidem omnia tæmeri ab ipsa re plurimum distant, neque enim possunt magis illam declarare, quam vestigio pedis animal declaratur ipsum, tamen quoniam non est alia nobis aptior explicandi ratio, libet nunc aliqua ex ijs in mediū adducere.

In anima hominis tres sunt potentie, intellectus, Voluntas, & Memoria: sed vnica tamē essentia. At Deum immortalem quantum hoc à nostro mysterio distat. Ibi tres illæ facultates sunt accidentia: hic verò tres Personæ sunt substantiæ. Ibi fluūt ab essentia facultates, nō vna ab altera. hic verò à Patre Filius, & ab utroque Spiritus sanctus. Quamuis & aliæ sunt etiam rationes, quibus à nostro id maxime mysterio differt. Sed easdem etiam reperies dissimilitudines in ijs, quæ adducuntur à quibusdam solent: scilicet quod in pomo sapor, color, & odor sunt; & in igne lux, calor, & splendor: quæ tamē omnia vnum tantummodo sunt pomum, & vnus trutummodò ignis. Porro & in alio hæc omnia à nostro mysterio distinguntur: quod scilicet in historia illa, distincta ab essentia sunt, in mysterio verò re idē sunt cum essentia Personæ. Vnde rectissime dixit quidā, quod cum quæ ad huius rei declarationem simile adducas, maiore certe in eo dissimilitudinem, quam similitudinem reperiri.

Illud præterea forcipum simile, vbi due partes sunt vno vinculo coniunctæ, & illud etiam panni, qui tres habeat plicas, plurimum à re nostra distat: nam & forcipum quæuis pars, & panni etiam quæuis plica distinctam habet substantiam.

His ergo similibus prætermisissis, alio vtamur, quod Beat. Augustin. insinuauit, Sanctus Thomas extulit, tota Theologorum schola recepit. Igitur apertissimum est, fieri posse, vt aliquis homo de se ipse aliquando cogitet, & sui imaginem mente sibi effingat: quod mentale verbum Theologi appellare voluerunt. Hæc igitur, generatio est quædam spiritalis: qua idēo humanus intellectus dicitur sui figuram genuisse, quia ad suam ipsius.

Exclamatio.

Antithetō.

Asyndeton.

Homæopton.

ton.

Asyndeton.

Homæopton.

ton.

ipſius ſimilitudinem illam producit. Patres enim in eadē ſubſtantia, & in eadem, quoad fieri poteſt, figura, & qualitate, filios generant ſibi ſimiles. Quamquam acutiſſimus ille D. Auguſt. rogatus in conſiſtu publico ab hæreticis, cur Filius, & non itē Spiritus ſanctus, filius, & genitus diceretur; non aliud reſpondit, quā Filium in ſacra Scriptura, filium, & genitum appellari, neq. eius appellationis cauſam aſſignari vllam. Quæ ſane reſponſio non incongrua fuit, quia in tanto myſterio ſufficere debet, ſi Scripturæ teſtimonium pro ratione tradamus. Sed ne ab inſtituto digrediamur. Si effigies illa tui, quam in intellectu formaſti (quæ eſt veluti alter tu in tuo intellectu productus) eſſet ex tua ſubſtantia : nonne tuus eſſet filius? Rurſus ſi tu, & filius tuus impenſiſſimo quodam inter vos diligeretis amore : dubitari non poteſt, quin ex illa actione vehementi, in utroq. veſtrum maneret affectus quidam, & veluti amoris effectus ab utroq. per mutuum amorem productus, qui veluti habitus quidam in utroq. reſideret. Hic ergo cum ex amoris vehementia, quæ ſimilitudinem præſupponit, produceretur tamquam habitus, & in amorem prorumpentium ſpiritus; meritò ex impulſu, quaſi quidam ventus appellaretur. Ex his ergo, ni fallor, Auditores, iam aliqua ratione, Filij generationem, Spiritus ſancti proceſſionem, Trinitatem deniq. ipſam Perſonarum fide innitentes collegiſtis. Nunc autem ſi conſtituitis, mentale illud verbum, & item amorem illum, de quibus locuti ſumus, in vno quoq. noſtrum & ſubſtantiam eſſe, & vnā ſubſtantiam (nam indiuidua ſubſtantia in indiuiduo manens, multiplicari non poteſt) ſimulq. mutuum in his conſideratis reſpectum : præclarum certè ad hoc myſterium percipiendum, vobis ſimile conſinxiſtis.

Præter hoc ſimile, ſolent etiam quidam adducere rationes, quibus hoc myſterium confirment: tametsi certè nimium illis inniti videntur; cum veriſſimum ſit nullam eſſe rationem quā non hoc longè ſuperet, tantum, tamq. ineffabile arcanum. Sed rationes quidem hæ ſunt. Ex bonitate Dei, quam infinito
ſe me-

se modo communicare par est, Filij productio colligitur: Ex perfectione autem consortij (tunc enim est duobus plena latio cum habent amicum, consortem) Spiritus sancti processio probatur. Præterea alio discursu, ne Deum, in ipsa aternitate tanquam nihil agentem faciamus; conuenit fateri, si intelligit, & amat, actionibus quidem illis aliquid intra Deum ab aeterno produci. His accedit ternarij numeri nobilitas, quæ in omnibus maxime rebus elucet. In Orbe enim tres sunt machinæ: in Angelis tres Hierarchiæ: in rebus materia, forma, & compositum: in anima tres potentia: & tres deniq; leges, Naturalis, Mofayca & Euangelica. Bellæ quidem persuasiones: sed tamen mysterium sola Fide notum est, non enim id vlla potest ratione demonstrari.

Sed iam vt Scripturæ sacrae testimonijs nostrum institutum confirmemus: quoniam, vt diximus, Deum à nobis non ignorari oportebat, ideo vtriusq; Testamenti scripturæ prædicant Trinitatem. Prima Genesis verba eam attestantur, quæ apud Hebræos ita scripta sunt: *Beresth bara Helohim*, id est, *In principio creauit Dei: et Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Item Deut. 6. *Audi Israël, Dominus Deus noster, Deus vnus est.* Quo loco vbi nos legimus, *Dominus*, Hæbræi legunt nomen illud inefabile tetagrammaton: *Deusque noster, medius, Filium Dei, pro nobis factum hominem significat.* *Esaïæ* etiam 6. *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth:* Vbi Rabbi *Symeon*, & *Caldæus Paraphrastes* legunt: *Pater, Filius, & Spiritus sanctus.* Et *Thalmudistæ* statuerunt, vt verba hæc quotidie bis legerentur. Item & illa sollemnissima vox *Tehouah*, hoc ipsum significat. Tres enim litteræ in ea leguntur iuxta Hebraicæ linguæ proprietatem, & reuera quattuor sunt. Ex quibus *Iod*, significat principium, *He*, significat viuere, *Vah*, est copula. *He*, autem bis exprimitur. Quare hinc Patrem primum intelligimus, qui principium est Elij, aeternum: deinde Elijum, per quem omnia facta sunt, & in quo vita est: præterea Spiritum sanctum, qui Patris, & Filij copula est, & nexus. At

repetitur..

reperitur. *Me*: quoniam per Dei Filium creati, & rursus noua creatura per ipsius redemptionem facti sumus. Præterea in Psal. 2. scriptum est: *Dominus dixit ad me, filius meus es tu* &c. Et Psal. 109. *Ex utero ante luciferum genuit e*: Et Psal. 32. *Verbo Domini cæli firmitatis sunt* &c. Et Iob. 33. *Spiritus Dei, qui fecit me* &c. Sed ex veteri Testamento hæc satis.

Ex nouo autem testamento, hodiernum Euangelium, potissimum est testimonium. Inquit enim hoc loco Dominus: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: non, in nominibus*. Item 1. Iohan. 5. habetur: *Tres sunt qui testimonium dant* &c. Et 2. ad Corinth. vltim. *Gratia Domini nostri Iesu Christi, & caritas Dei, & communicatio Sancti spiritus* &c. Rursus 1. ad Corinth. 12. *Diuisiones gratiarum sunt* &c. His adiunge Iohan. 1. *In principio erat verbum, & eiusdem 10 Ego & Pater vnum sumus*: et deniq. (vt alia plura omittam) testimonia data de super in Baptismo, Transfiguratione, atq. Oratione.

Sed figura etiam illa Genesis cap. 18. quod Abraham tres vidit, vnum tamen adorauit, satis id demonstrat: non enim sine causa illud retulit Scriptura.

Adferri etiam solent Trimegistri Platoniorum, atq. alla etiam aliorum testimonia. Sed hæc nunc dixisse sufficiat, vt populus Christianus intelligat, non alia de causa, quam vt Deum suum cognoscat, hæc a Deo tradita esse sanctarum Scripturarum oracula.

Sequitur iam, vt de alijs rationibus tractemus, propter quas, Trinitatis hoc mysterium exponi oportere diximus: quæ quidem multo faciliores, quam superior sunt.

Iam igitur hoc mysterio ignorato, creatio intelligi nequaquam posset: scilicet qua ratione Pater per Filium, vt per sapientiam artifex, omnia creauerit in Spiritu sancto omnia fouente. Habet quidem Pater ab æterno, omnium quæ facit, facturus est, & facere potest, rationem: quare in illo rerum omnium proto typos, vt aiunt, atq. Idæas constituimus. Quicumq. enim artifex aliquod opus factururus est, illud mente prius effingit; postea vero ad eius imaginem, & per id mentale verbum operatur:

ne, alioquin enim non per intellectum operaretur. Sed neque operabitur artifex, nisi accesserit volitio, atq. operandi, & absol-
uendi affectus. Iam ergo cum Scriptura afferant, ad principio
Deum creasse caelum, & terram, & Spiritum Domini aequarū
immanitatem fouisse, quis d. explicare poterit, aut intellige-
re, nisi Patris, Filij, & Spiritu sancti mysteriū intelligat? Est e-
nim Filius, Patris sapientia, id est (vt nostro modo loquamur)
non ipsa cognitio, aut actus, sed terminus illius; scilicet verbū.
Spiritus autem sanctus, Patris, & Filij, est amor: scilicet amoris
mutui terminus. Vnde & illud nunc etiam intelliges: *In Princi-
pio erat Verbum*; hoc est, ante mundum in aeternitate iam erat
verbum. *Et Verbum erat apud Deum*; hoc est, relationem ad Pa-
trem generantem habebat. *Et Deus erat Verbum*; hoc est, ipsum
verbum verus Deus cum Patre erat: *Et omnia per ipsum facta
sunt*. Quibus tu ex Genesis radiunge: *Et Spiritus Domini fereba-
tur super aquas*; hoc est, Spiritus Patris, & Filij, qui vnus sunt Dō-
minus cum Spiritu sancto.

Iam verò ad Incarnationis mysterium intelligendum, dubi-
tari non potest, quin Trinitatem intelligere sit prorsus neces-
sarium. Si enim non intelligas, in vna eademq. essentia tres esse
personas re distinctas: quomodo intelliges, Filium à Patre mis-
sum cooperante Spiritu sancto? quomodo solum filium, non
autem Patrem, aut Spiritum sanctum intelliges esse incarnatū?
quomodo ipsam incarnatum Filium, verum esse Deum co-
gnosces? Inde tam foeda multorum ignorantia, qui de Incarna-
tione interrogati, aut respondere nesciunt, aut quaedam falsis-
sima respondent. Si enim ij aliquam sanctissima Trinitatis ha-
berent cognitionem, facile possent intelligere, sic erga mun-
dum fuisse Deum Patrem benivolū, ac liberalem, vt ipso
volente Filio, & consentiente Spiritu sancto, Filium vnigeni-
tum nobis tradiderit, vt nos factus homo redimeret; quippe
quia non aliter quàm factus homo, poterat quidquam vel pa-
ri, vel mereri. Porro hinc etiam intelligerent, Filium potius,
quàm Patrem, aut Spiritum sanctum incarnari oportuisse;
quia cum per Filium facta sint omnia, oportebat, vt per quem

crea-

creatum erat genus humanū, per eundem redemptione iterū
rum recrearetur. Cui & hoc accedit, quod æquum erat, vt Fi-
lius Patris honorem procuraret.

Præterea vt ad aliam rationem tranſeamus; quod, obſecro,
maius ſolacium eſſe ijs poteſt, qui Deum verè diligunt; quàm
certò ſcire, tres eſſe diuinas Perſonas, quæ ſe mutuò cognoscāt
& ament. Nam cum vehementer homines pij animo affician-
tur, quòd Deum ipſum (quæ humana eſt fragilitas) pro dignita-
te ſatis cognoscere, & diligere nō valēt: conſolantur haud du-
biè, & ſumma quadam voluptate perfunduntur, cum vident,
ſi minus in humanis, at in diuinis certè iſſis, eſſe qui Deum ip-
ſum, vt eſt in ſe infinito, ita infinita comprehendat. cogniti-
one, atq. infinito etiā amore proſequatur.

Ad vltimam iam tandem rationem, qua hoc myſterium præ-
dicari æquum eſt, deuenimus: ſcilicet, vt quàm turpiter in eo ſe
diſfragi hæretici errauerint, cognoscamus. Sed quoniam meus
quidem animus renuit, pijs veſtris auribus, impiorum hominū
referre blaſphemias: ſatis eſſe nunc exiſtimo, vos obſecrare,
obteſtariq. vt ea quæ à Sanctis Patribus accepimus firmiſſimè
retineatis, neq. Fide ſola (quæ quamuis vera, tamē mortua qui-
dem eſt) contenti ſitis; ſed, vt ex B. Auguſtino ſuperiùs dixi, cor-
dis ſimul munditiem, & puritatem habere nitimini. Quò enim
eſt gratia maior, eò maius eſt lumen, eò dona illa Spiritus ſan-
cti, Intellectus, Scientia, & Sapientia ſunt maiora: ex quo fit, vt
diuina myſteria, tametiſi abſq. gloriæ lumine cerni nō poſſunt,
intelligentur tamen, & multò plùs, quàm per ſolam Fidē (quæ
ad aſſentiendum data eſt) introſpiciantur.

Epilogus Quis ergo eſt qui celciſſimum hoc Trinitatis myſterium
Inuentum quàm penitiſſimè poſſit, intelligere non cupiat? Quis ex hoc
inuentum tanto theſauro, ingentem diuitiarum copiam ſibi coaceruare
Antiphora negligat? Quis te Deum Patrem, te vnigenitum Filium, te quo
Hemiplo que ſanctum Paraclerum Spiritum, quoad per fidei, & gratiæ
to lumen fieri poſſit, intueri, non ſummam in hoc mundo felici-
1. 1. 1. tatem arbitrat? Ergo vos, o viri Chriſtiani, quantum poſſum
Angloſa. obſecro, & obteſtor, vt quoniam ad veſtram laudem, & digni-
tatem

mentem pertinet, legem tum Naturalem, tum veterem cognitione superare; huius autem cognitionis mysterij summam quandam dulcedinem continet, ac suavitatem; cogitationem vestram à mortalibus rebus auellat; vt mentem attollentes, tam mirabili, tamq̃. excelsa, cognitione illustremini; eoq̃. gaudio persuadamini, quod animæ piæ, ac spirituales, ex diuinarum rerû contemplatione solent maximum accipere.

Sermo de Monache virginis Professione.

Proposito.

Felicissimus est, atq̃. ceterorum omnium in Ecclesia Catholica præstantissimus Religionis status. Nam etsi reliqui omnes pij sint, vt Matrimonium, Viduitas, Continentia, & alij qui Rempublicam Christianam constituunt, tamen religiosi viri, & femine, supramum perfectionis apicem suo sibi iure vendicant. Vnde cum Psalm. 44. de Christo dixisset Psalter; *Speciosus forma præ filiis hominû;* quo loco spiritualis forma intelligenda est; quia Christus quatenus homo, gratiam habet infinitam: & rursus dixisset. *Diffusa est gratia in labijs tuis;* quod de Euangelica prædicatione intelligendum est: & postea subiunxisset; *Aspirit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate,* quæ verba de Ecclesia sancta intelliguntur: tandè addita sunt verba hæc: *Audi filia. & Vide, & inclina aurem tuam &c.* Quibus Psalter religiosam animam, scilicet in signe quoddam, & præclarum huius sanctæ Ecclesiæ membrum alloquitur.

Opposito.

Sed quæres, cur hæc verba ad religiosam animam potissimum refferenda sint: cum in quo liber statu perfecta esse anima Christiana possit, vti dicere iurè valet. *Audi filia, & Vide &c.* At respondeo; quamuis certissimum sit, posse in quolibet statu Christianum hominem ad perfectionis fastigium peruenire: tamen si propria cuiusq̃. status naturam spectes, nullum reperiri, qui comparandæ Perfectioni (hoc est perfectæ amoris) sit ita ex sua natura accommodatus.

Hinc, vt video, duplex quæstio existit à me hoc loco tractan-

da. Altera est cur in amore maxime perfectionem constituamus altera vero, qui fiat, ut ad comparandum amorem visq. adeo valeat Religionis status. Hæc igitur duo, Auditores, si bene uolli, & attentius adfueritis, facile, & breuiter explicabo: ut & uelanda uirgo intelligat, quod sibi pro ratione assumpti status munus incumbat; & nos debitam illi, ut Christi sponsæ, laudē, debitumq. honorem deferamus.

In amore itaq. siue caritate, perfectio primū, atque (ut aiunt) essentialiter consistit: quia quanto Deum magis quis diligit, tantō ad eius similitudinem propius accedit. Est Deus infinita perfectio: est (ut Philosophus ille dixit) primum ens, & entium ens, ac mensura. Quare quō quis per amorem erit Deo similior, eō magis summam hanc Dei perfectionem participabit. Habet enim hoc amor, ut amatum cum amante conglutinet, atq. ex duobus unum in spiritu efficiat. Sed ut hæc subtiliora ommittamus, quis non uidet, Diuo Paulo 1. Corinth. 13. caritatem supremam esse uirtutem? Quis non perspectum habet, summum esse omnium dilectionis mandatum? Quis non intelligit hoc fuisse designatum à Domino, ueluti suorum discipulorum symbolum, quod mutuo sibi in Christo amore respondeant? Sed iam de prima quæstione satis.

Ad aliam autem progredientes, qua quæritur cur Religionis status, Perfectioni tam accomodatus existimetur; cōstituiamus, id esse medium ad aliquem finem comparandum aptissimum, quo maxime, ea quæ finem impediunt, e medio tolluntur, itaq. actiones ad eum comparandum liberius exercentur. Quo cōstituto; cū amoris diuini hostis acerrimus, & infestissimus sit mundus; quippe qui multa solet ei grauissima impedimenta obijcere; relinquitur, cum qui mundo renunciāns, se Religioni mancipauit, optimam omnium iniisse amoris consequendi rationem. Nam Iacobi 4. scriptum est: *Si quis uoluerit amicus esse huius mundi, inimicus Dei constituitur.* Sed si quæras, quisnam sit huius mundi amicus, lege B. Iohannem 1. Can. cap. 2. ubi serè scriptum eisdem uerbis est: *Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo.* Vbi ne quis ignoraret, qui nam illi sint, qui diligunt

gunt munditia subiungitur, ab ijs cum diligi, quibus ea quæ ipse continet grata sunt, & iucunda. Hæc autem sunt, vt ibidem asseritur, concupiscentia carnis: quo nomine intelliguntur ea, quæ Temperantia contraria sunt: item concupiscentia oculorum; quo vocabulo diuitias, & alia multa, quæ oculis arrident, intelligi volunt solent: & tandem superbia vitæ: quod nomen mortale significat honores, atque dignitates. Hæc igitur tria in mundus continet, sequitur, eum qui ijs delectatur, mundi quidem amicum, Dei autem inimicum merito appellari. Quamquam hæc cerre sine distinctione intelligenda non sunt. Nam is quidem, cui hæc omnia, cariora, quam Deus ipse, sunt, est Dei inimicus: at is, qui non nisi paulo impensiori ad ea fertur de siderio; tametsi peccet, tamen non per mortiferam culpam inimicus Dei constituitur. Sed nihilominus, si quis est, qui Deum verè & ex intimis sensibus amare cupiat; huc oportet non solum a mortiferis peccatis, sed ab ijs etiã quib⁹ venialis tantum culpa committitur sibi cauere. Quod quidem cum is facillimè omnium præstare possit, qui sacræ alicui Religioni nomen dedit, & per tria sanctissima vota, omnia quæ mundus continet, penitus a se abdicauit: sequitur manifestè, Religionis statum, esse ad amoris perfectionem comparandam aptissimum.

Primum enim per Castitatis votum, concupiscentia carnis mortificatur: hoc enim votum ea omnia comprehendit, quæ castitatem iuuat: in foemina præsertim; quã oportet, a virorum colloquijs, & aspectibus plurimum abhorrere, & omnem vitæ luxum, corporisq; ornatum omnino detestari. Nã si, vt B. Pau. docet, ab ijs quæ licent, licet non expediât, abstinere debemus: cur ea virgo, quæ soli Deo dicata est, quæq; vt purior esset, licitum etiã matrimonium abiicit, iterum ad interdicta sibi mundi, virorumq; confortia, aut blandimenta redibit? Ergo per votum castitatis, delicta cuncta abnegantur.

Deinde votum Paupertatis hunc habet finem, vt omnis oculorum concupiscentia deleatur. Quare cum omnes mundi diuitias abnegauerit virgo religiosa: eam quidem non retantum, sed spiritu etiam, & voluntate pauperem esse oportet

R.

Si enim

A. minori.

Si enim pauper est: vt quid ei delicata, & perpolitæ vestes? vt quid ornata cubiculū? vt quid deniq. omnis ampla, & superflua suppellex? Profectō, eā quæ Christo paupertatē vouit, maximè decet, ita se in omnibus pauperē prestare, vt nec sancti libri, aut similes aliæ res, delicatiores, atq. ornatiq. res sint; sed eā, quæ Christo gratissimam esse intelligimus, paupertatem præfereant. Quid enim? Cum statu & vitæ cōditione sis pauper, vis quidē ipsa diues esse? Quis hoc ferat iam fœdū, tamq. horrendum monstrum? Ergo ita intelligat virgo religiosa; per votū Paupertatis, omnem abolitam esse debere, diuitiarum, atque commoditatum temporalium concupiscentiā.

Tandem per obedientiæ votum, superbia est penitus expulsa. Nam obediens virgo, quæ alteri se subdidit, & à se ipsa veluti aliena facta est; cum propriam iam non habeat voluntatē; omnem superbiæ concupiscentiam radicitus extirpauit. Ergo amoris diuini omne impedimentum tria religionis vota sustulerunt.

Hoc in Testamento veteri, per holocaustum illud Deo gratissimum significabatur: quod totum ad Dei honorem accensum erat, vt nulla, sicut in alijs sacrificijs, pars ad Sacerdotem, vel ad offerentem pertineret. Hoc etiam significabat illa Nazæorum Religio: qui & intonsos habebant capillos, & ab vuis, vino & reliquis ex vna confectis abstinebant. Nam in tonsa cæsaries, sanctarum cogitationum, sanctique feruoris augmentum significabat: Vuarum autem prohibitio, mortalem omnem recreationem, & voluptatem, religiosæ animæ interdiciam esse debere, prædicebat. Nam quid cum humanis delectationibus illi est virgini commune, que Christi cruci affixi, totoq. corpore laceri se sponsam profiteretur? Sed & hūc etiam spectabat alia illa Rechabitarum Religio: qui &, sicut Nazarai, vuis non vescerantur; & in agris, non in urbibus, in curribus, non in casulis vitam transigebant. Quod in agris degerent, id quidem rectè cum nomine, Monacha, consentit: quod quidē solitariam significat. Oportet enim monacham degere in solitudine: hoc est non externè tantum ab hominum conuiuictu

Ab Etymo
logia.

an, & consuetudine refugere, sed corde etiam a terrenarum
omnium rerum appetitu procul abesse. Quod autem non in
caelis, sed in curribus habitaret, nihil aliud significabat, quam
nullum in terra firmum, & stabile Religiosus habitaculum esse
debere; nullam scilicet impensio rem humanarum curam.

Neq. vero solum per Religionis vota, omnes mortificantur
concupiscentie, sed multa etiam in Religionibus ad perfectum
Dei amorem comparandum supererunt subsidia. Ibi enim *Anapho.*
perennis oratio: ibi diuinæ laudes: ibi frequens lectio: ibi con-
fessio, & communio: ibi corporis maceratio, aliq. per multas
sanctæ exercitationes.

Ugitur non immerito, Auditores, hodierno die, religiosæ vir-
ginis vota, quibus se Deo tradit, & consecrat, communi lati-
tia prosequimur. Nam si in humanis matrimonijs humana fe-
sta peragimus: cur non hanc virginis cum Christo despolatio-
nem, summa cum exultatione celebremus? Numquid morta-
le matrimonium hanc superat caelestem, ac speritalem Christi *Comparatio*
cum virgine coniunctionem? Illud quidem sacramentum est, *ornata figu*
hæc autem illius sacramenti continet spiritum: illud humanæ *ris.*
vitæ fines non excedit; hæc in omnem diffunditur æternita-
tem: illud corpora coniungit, hæc animos vnit, corporis verò
est holocaustum: illud denique humanam prolem spectat; hæc
in spiritum tota dirigitur. Gratulamur ergo tibi omnes vere,
atque ex animo, o Regia sponsa, subindeque, a Domino pre- *Apost.*
camur, vt multos sanctorum operum focus edas, quibus Da-
monis, Mundi, Carnisque vires confundas, atque in cælum
vsque euecta, immortalis triumpho potiaris. Vtinam quæ ad
inuisibiles modo Sponsi amplexus es recepta, eidem postea *Optatio.*
in cælo, ineffabili quodam, atque æterno amoris vinculo
coniungaris, & regio redimita diademate, tamquam diuini
Regis sponsa, diuina regna possideas.

Sed quoniã tuæ partes sunt, dū hic vivitur, sancta, pia, fidelis, rã-
to denique sponso dignam, te semper in omnibus præbere:
fac ita viuas, vt supremæ huius dignitatis, ad quam assump-
ta es, numquam obscura videaris. Sit tibi peristylum, hor-

Anaphora

tus, viridarium vbi, (spacienis, ipsum) cælum: sit Sponsi cor, tubi-
culum quo te recipias: sint tui (vt dicere soletis) deuoti, Ange-
li: sit socrus Virgo sanctissima, Pater eternus socer, Spiritus
sanctus conciliarius, & dux, ac deniq. Iesus Christus crucifixus
spes, amor ac delitit.

Neq. verò nos, Auditores pij, quòd perfectum hunc Reli-
gionis statum adepti non simus, animum despondere debe-
mus: cum & in statu etiã imperfecto cuilibet liceat ad summũ
Perfectionis culmẽ adspirare. Hoc enim ita fiet, si terrena pro-
curantes, cæstia potissimũ spectemus, & vt B. Paulus docet,
secularibus rebus vtentes, quodammodo non vtamur. Qua-
re nemo terrenis hisce illecebris captus, atq. irretitus, elabiẽ
manibus cæstia sibi bona patiatur: immò ea semper appetẽs
& requirens, crebra ad Dominum oratione cõfugiat: sic enim
fiet, vt si votum in Religione non emiserit, voti tamen effecũ,
Deo pijssimẽ faciente, consequatur.

Circio in alia Monacha & virginis Professione:

*Ante thorum huius virginis frequentate nobis dulcia
cantica dramatis. Ex offi. Ecclesiæ.*

Ssi celebranda est nobis religiosæ virginis cum Chri-
sto desponsio: tamen hodiernum Euangelium e-
narrare libet: id enim futurum non est ab instituto
nostro prorsus alienum. Igitur postquã 5. & 6. Mat-
thæi capitibus, Dominus euangelicã tradidit doctrinam; adiun-
git nõ deesse aliquos, qui illi insidiantur, falsos scilicet Prophe-
tas. Quo nomine hæreticos primũ intellexit; deinde homi-
nes impia docentes; tertio verò etiam illos qui Christum cru-
cifixum non prædicant, sed plausibilibus sermonibus audito-
res ducunt, atq. decipiunt: quia nimirũ mortifera tantũ, odò,
& notissima peccata improbãtes, ad cetera omnia cõnient;
immò & aliquando ea palam, & apertè populo concedunt. Hi
profectò quinam pellem, scilicet Fidei sinceritatẽ, & externã
quandam

quandam sanctitatem, se medelliam induunt; cum tamen
 iustus in irapaces sunt. Sed si queras qua ratione hi pseudo
 propheta dignoscantur, respondet Dominus, non esse ad
 modum difficile: ex fructibus enim, hoc est ex operibus di
 gnoscuntur. Fructus quidem bonorum Prophetarum, vt ad
 Galatas scriptum est, spiritus est, caritas, gaudium, pax, pacien
 tia, & benignitas: malorum autem, superbia, odium, auaritia.
 Quare bonorum fructus dicuntur esse vitz, & ficus malorum
 vero, tribuli, & spinæ. Vitz quidem, & ficus, vnionem significat,
 scilicet externam vitz caritatem, internam vero ficus. Item, &
 ficus, & vitz, calore, hoc est amore, dulciores sunt; & concu
 cante ac compressa, suauitatem, hoc est pacientiam, benignita
 tem, misericordiam, obedientiam, & caritatem præstant. At spi
 næ, & tribuli pugunt quidem & præterea dum pungunt, sunt
 tenaces: quibus qualitatibus, superbia, & iracundia significatur,
 & propriarum etiam commoditatum appetentia. Hi sunt igitur
 tam malorum, quam bonorum Prophetarum fructus. Quod
 si quis malus Propheta fingere bonum fructum velit, facere id
 nullo modo poterit, dum interna malitia perseverat: sicut neq.
 bonus Propheta, dum bonus est, potest alios fructus quam
 vitz, & ficus edere. Sed neq. falsorum Prophetarum falsitas
 diu perseverare potest: punitio enim instat diuina. Tandem
 colligit Dominus, inquiens: *Non omnis qui dicit mihi Domine Do
 mine &c.* Hæc est totius Euangelij series. Nunc autem quoniam
 ego vehementer cupio, vobis, Auditores, vitz, & ficus hodie
 no die exhibere: obsecrandus est Dominus, vt me arborem ef
 ficere bonam dignetur. Quoniam autem sanctissima Virgo
 solet nobis peccatoribus maximum esse ad omnia refugium;
 æquum est, vt illam nunc humiliter ad eamus, eiq. Angelicam
 offeramus salutationem dicentes: *Aue Maria &c.*

*Ante thronum huius Virginis frequentare nobis dulcissima
 cantica Dramatis.*

Genesis 29.

Hic semper omnium gentium moribus recepta celebrandi nuptias consuetudo: ut & quotidianus, atque antiquissimus usus probat, & illa ex Genesihistoria, quod Laban, convocatis amicorum turbis, Iacobo Lia, & Rachelem filias in coniugium dederit. Huius autem celebritatis causa est, quod & per matrimonium temporale, genus humanum conseruatur, & augetur; & (ut ex Paulo ad Ephes. 6. atque ex Canticis, cap. praesertim 8. colligere licet) diuini Verbi cum natura humana coniunctio in eo figuratur. Sed praeter mortales istas nuptias, sunt aliae quaedam longè pulcherrimae, ex ijs quas diximus, Dei cum natura humana, & Christi cum Ecclesia profectae: spirituales scilicet; quibus, firmissimo quodam, atque arctissimo nexu, Christus nostris animis coniungitur. De his nuptijs apud Oseam: *Desponsabo te mihi in sempiternum* &c: et in alijs locis quos citauimus: immò & saepe alibi in veteri Testamento. Sed cum omnibus animis Christianis, quae per gratiam, & caritatem Christo coniunguntur, haec nuptiae sunt communes: tamè praecipua quadam ratione Dominus eis animis copulatur, quae per Castitatis votum, suam corporis integritatem, ac uirginitatem ei consecrat. Quod quidem si solèni (ut dicitur) voto in Religione fiat: nobilissimum certè coniunctionis spiritalis est genus, sanctisq. Patribus maximè celebratum. Talis igitur est nostrae uirginis hodierna desponsatio. Quonia autem ego in hoc Festo, ut epitalamium cātem, vocatus sum; æquum iam uideatur, ut & Sponsi, & Sponsae decantare laudes aggrediar.

Præteritio:

Spōsus quidē hic est, cuius est caput aureū; in quo omnes sunt thesauri sapientiae, & scientiae Dei, qui & ipse Deus est sapientiā infinitus, uiribus omnipotens, omni deniq. bonitatem imensus; immò est Sapiētia, Omnipotentia, & deniq. Bonitas ipsa. Sed cum eius laudes obuia sint passim; de Sponsa est nūc potissimum dicendum: hūc enim me uocat Spiritus sanctus, dum per Ecclesiam dicit: *Ante chorum huius uirginis frequentate nobis dulcia cantica dramatis.*

Drama comædia genus est, nuptijs accommodatum, epithalamio persimile. In comædijs enim dulcia solent efferri cātica: in Dramatibus uerò, & praesertim in noua comædia, de nuptijs, si

uede amore est fermo. Quare illa nobis hodie cantica sunt se-
pius repetenda, quæ in pijs huiusmodi cõmædijs solēt iterari.
Cum autē sancta, & diuina cãtica, & huius instituti propria, sint
ea, quæ in Cãticis Cãticorũ Spiritus sanctus Salomoni inspira-
uit, iuuabit nũc, nostrũ inde Epithalamũ desumere; scilicet ea
in mediũ proferre, quæ cecinisse ibi Spõsum de suæ Sponsæ
laudibus accepimus. Hæc enim cũ virgini nostræ & cõueniant,
& cõuenire maximè debeant, fiet, vt dũ eius laudes persequi-
mur, sui fraul officij eam admoneamus.

Alloquitur ergo Spõsus in Cãticis, laudatq; Sponsam in hũc
modũ: *Quã pulchra es amica mea &c.* Sed quoniã omnia quæ il-
lo loco Spõsus persequitur nõ licet nobis per tẽpuse explicare:
attingemus tãtũ modò quæ de oculis, de capillis, de dentibus,
de labijs, de maxillis, de collo, deq; hũberibus sibi pronũciat; ad
des tandẽ in fine. *Horius conclusus, fons signatus, emissionis tuæ
paradysus.* Hæc enim in Sponsa præcipue notanda sunt.

Principio igitur bis in genere Spõsam pulchrã appellat Spõ-
sus: nimirũ vt internã, & externã, scilicet corporis, & animi, co-
gitationũq; ac verborũ pulchritudinẽ significet. Sed hæc omit-
tentes, atq; ad specialia trãscũtes, ab oculis sumam⁹ initiũ, q; vt sũt
fessũ organa potissima, ita cõferũt maximè ad pulchritudinẽ.

Inquit ergo Spõsus: *Oculi tui colũbarũ, absq; eo quod intrinsecus
latet.* Significat enim oculi scopũ animi, atq; intẽtionẽ; vt apud
Matt. cap. 6. cõstat, cũm Dñs inquit: *Lucerna corporis tui est ocu-
lus tuus &c.* Colũba verdẽ & simplicitatẽ, & puritatẽ significat; &
cũ duos habeat oculos, vno tãtũ intruetur. Talis ergo est Chri-
sti fidelissima Spõsa: quia nimirũ totã mẽtẽ, & cogitationem in
vno Christo locat, ac figit, nihilq; vel in terra, vel in celo præter
eum aut cupit vmquam, aut cogitat. Sed cũ magna sint piæ
huius Sponsæ desideria, & mirabiles dilectionis actus, iure ad-
ditũ illud est: *Absq; eo quod intrinsecus latet.*

Iã oculos capilli tublequũtur; neq; ad quidẽ immeritò. Nã per
capillos cogitationes piæ significãtur, quibus nõ nisi in cælo di-
uina Spõsa versari debet. Dubiũ autem non est, quin cogitatio-
nes intẽtionẽ sequãtur animi: nã vbi est thesaurus, tãsi vbi est

cor tuum. Merito autem capilli gregibus caprarum ascendenti-
 tum de monte Galaad, similes esse dicuntur. Capræ enim le-
 ues sunt, & agiles, alta petunt, atq. erectæ, arborum ramulos
 carpunt. Galaad autem editissimus erat mons, multiq. nemo-
 rum salibus densissimus. Quæ omnia rectè Sponsæ accomodã-
 tur; quippe quia altissimas semper cogitationes voluit, num-
 quam non animo ascendit, numquam non ad maiora progre-
 ditur. Hi sunt capilli, quorum tanta vis est, vt non solum deco-
 rem, sed robur etiam conferant, atq. fortunam. Hi sunt qui-
 bus destitutus ille Samson, qui pro nihilo mille occidebat. Phi-
 listæos, infirmus esse censebatur, atq. imbecillus. O pulcherrimam,
 ô fortissimam Christi Sponsam, quæ crucifixum Spõsum sem-
 per ob oculos habens, hisce capillis exornatur!

*Exclama-
tio.*

Secundo quoniam Sponsæ diuinæ, potissima est de mandatis diui-
 nis exequendis cogitatio: proinde hoc Sponsus illis verbis signi-
 ficat: *Dentes tui sicut oues tonsarum.* &c. Dentibus quidem ci-
 bos molimus, & concoctioni præparamus, vt facilius conco-
 cti, multo nos melius nutriant: oues autem vbi tontræ, maximè
 verò vbi lotæ sunt, iteniq. vbi gemellis foetibus onustæ, mirum
 est, qua diligentia, & cupedia herbas depalcæt. Hæc autem om-
 nia rectè Sponsæ conueniunt de diuinis mandatis exequendis
 vsq. adeo sollicitæ, vt diu, noctuq. testimonia sancta summo stu-
 dio perscrutetur, quo possit operi illa mandare. Hoc enim cer-
 tè sponsa facit, vbi tonsa est, hoc est terrenis cupiditatibus exur-
 ta; vbi lota est, nimirum diuini sanguinis pro se effusi cogitatio-
 ne; vbi deniq. gemellos habet foetus, scilicet vel interiorum,
 exteriorumq. operum, vel diuini cultus, proximorumq. ædi-
 ficationis, vel mortificationis, propriæ; amorisq. diuini.

Quarto loco labia etiam commendantur, in quibus cerre-
 plurimum inest ad pulchritudinem. Inquit ergo Sponsus: *Vitta
 coccinea labia tua.* Vitta, si vocis proprietatem spectes, velum
 erat Deo dicatum, quo piæ operiebantur foeminae. Siue autem
 id, siue breuem funiculum intelligas: profundum significat si-
 lentium. Est profectò in foeminis, maximè verò in virginibus,
 silentium excellentissima virtus. Quam vtinam permultæ (&
 quod.

quod magis deplorandum est, ex religio futurum numero) ita si-
bi genitricem, ac germanam putarent, ut nō de garrulitate po-
tius de hoc curato gloriarentur. Coecineum autem est id quod
lana compescitur, scilicet somus Iesu Christi amor.

Quam autem his omnibus iure addit Sponsus: *Sicut frangit ma-
lem in via, ita generatua* &c. quo loco castitatem, ac verecundiam
intulit. *Trepidare virginum*, est (inquit B. Ambros.) & ad omnes
ingressus pauca, omnes viri affatus vereri &c. Sed non vacat
multo de castitate, de honestate, de pudicitia, de puritate, de q̄-
mortificatione ad seruandam castitatem vili differere. Hoc
namque dicam, si pulchra adeo sunt, rubicundæ genæ, ut so-
leant eas vanæ mulierculæ, artificioso quodam, ac falso (utinā
verecundo potius) rubore perfundere, pulchriorem profectō
esse in virginibus pudicitiam.

Nunc iam post descriptam Sponsæ faciem, dicendum est de
collo, vbi constantia inest, ac fortitudo, quæ omnes hostium
incurfus inuicta semper sponsa ita sustinet, ut ab integra casti-
tate, honestate, silentio, meditatione, contemplatione, & arden-
tissimo deniq. Christi crucifixi amore non vnumquam dessectat.

Mox sequuntur vbera, occulta scilicet virginum, ac pudica-
membra. Significant autem misericordiam, qua præclaram, &
copiosam sanctorum erga proximos operum sobolem, piæ
virgines nutriunt. Misericors enim est pia virgo, & ad benefa-
ciendum pro Christi amore propensissima: quippe quia pro-
ximos diligit, sicut Christo enā ipso se dilectā esse cognoscit.

Hactenus omnis spōsæ pulchritudo proposita est ob oculos.
Nā et si ab humilitate, mansuetudine, obedientia, castitate, carita-
te, paupertate, & corporis maceratione desumēda hæc tota de-
scriptio videbatur: tamē sub ijs quæ dicta sunt, hæc omnia latēt
cōprehēsa. Omnia verō Spōsus vnico eadē verbo cōplectitur,
dum sponsam appellat hortum conclusum, vndiq. vallatum,
nullisq. aut hostium incurfibus, aut bestiarum ingressionibus
patentem, &c. Talis ergo futura est Christi dilectissima spon-
sa: tales etiam, pro cuiusq. statu, & vitæ conditione cuncti.

Cecini ergo iam in nostris hisce nuptijs, eam quam potui
dilectā

*Præteritio
cum Ana-
phora, &
Homœopto-
is.*

dilectæ Christi Sponsæ laudem: tametsi maiorem quidem illam, quam vel res ipsa, vel meum etiam à me ipso desiderium esse cogitabat. Quare ignoſce obsecro, pia virgo, si commissum mihi munus non satis rectè peregi: nam ieiunitas quidem hæc, atq; inopia mea, incredibili quadã animi mei voluntate cõpõsatur. Optavi certè virginitatem per solenne votum Deo dicatam ad cælum vsq; cucurere, atq; innumera beneficia, quibus dilectissimas sibi Sponsas Christus auget, & cumulat, percensere: vt Sponsas primùm ipsas, deinde ceteros omnes, qui adstãt, ad columbinam simplicitatem, ad accuratam penitentioremq; diuinarum rerum contemplationem, ad virginitatis deniq; candorem mirum in modum excitarem. Sed quoniam res non examini voto cessit: obsecro vos per' Christi viscera, Piæ animæ, vt meam orationis exilitatem operibus superetis, & quæ ipse prætermisit, vobiscum præſagientes, Virginitatem, vt pote cælestem virtutem, Christoq; gratissimam diligatis. Sic enim fiet, vt nuptijs primùm in hac vita Spiritualibus, postea verò in cælo æternis Christo dilectissimo Sponso coniungamini.

Per oratio huius libri Sexti.

Non possũ inficiari, pudere me vehemẽter, quòd has conciones mille vitijs plenas in lucem ediderim, nullamq; hoc loco ex alijs non paucis collocarim, quas, multorum iudicio, permisit Deus me (tametsi ignarissimum) feliciter satis elaborare. Neq; verò huius mei pudoris causa est iniusta. Nam & si gloriæ meæ (Christo gratias immortales) nequaquam seruiuo, & de mea exstimatione nihil omninò laboro; quippe qui a ignorantia meæ satis mihi conscius sum: tamen vereor, ne si hinc reprehendendi huius operis occasio sumatur, accidat, vt is omninò pereat fructus, cuius spes me ad hunc laborem subeundam incitauit. Hoc igitur cõita sit, nemo erit, opinor, qui mihi hoc vitio vertat, quod dandam huiusce rei lectoribus excusationem putarim.

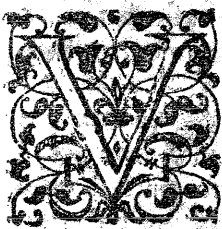
Igitur sunt quidem à me conciones prope innumerae ex
ante

quod in magna turba ad Christianum populum patrio, &
 in eam quam latino sermone habitas, quarum multas viri li-
 teris & vite integritate insignes non improbarunt: sed nulla
 cerere, & dicitur in promptu, dum hoc opus tunc inarem.
 Sum enim ea prodigialitate, ut ex meis (qualescumq. illi sint) in-
 genio factibus nullum mihi unquam referrem. Quare necesse
 est has quas nunc exhibeo conciones (scilicet quas partim ali-
 qua sorte lituis plena papyrus, partim infirma mihi memoria
 suggestit) raptim exarare, ut istis in superioribus libris tradita
 alio modo extarent exempla. At nemo est qui non videat, mul-
 tum interesse, an ea quae summo studio, ac diligentia recens ex-
 cogitata sunt, conscribantur, an vero ex intervallo ea quae iam
 dicta peracta sunt, in memoriam reuocentur. Cui & hoc acce-
 dit, quod neque huic certe operi extemporatio tantum mihi
 temporis fuit, quantum erat necessarium: cum tot pene obruar
 negocijs, quot vix vllus unquam credat, ex ijs qui me non no-
 uerunt. Haec igitur sunt quae me excusant: quibus sane potuis-
 set semel a suscepto opere auocari, nisi id futurum esse
 mihi minus vtile sperarem, fretus in mensa Dei bo-
 nitate, qui humilibus vsus instrumentis,
 magnifica quaedam solet ope-
 ra conficere.

LIBER

268
LIBER SEPTIMVS IN
QVO DE PROMPTVARIIS QVI-
BVS MAXIME POSSINT IVVARI
Concionatores, disputatur.

P R A E F A T I O .

VSQ. adeò nostris temporibus cuncta ferè sciē-
tię sunt aucta; contrā verò humanę ingenij,
ac memorię vires imminutę; vt quò ista quę
didicimus, in promptu semper habeamus;
necesse sit quibusdam ea reponere prom-
ptuarijs: Quod cū cænes omnium scien-
tiarum studiosi facere debeant: tamen Theo-
logis est præcipuè necessarium; & ijs maxime, quibus concio-
nandi commissum est munus. Est enim haud dubiè immen-
sum Theologię pelagus: quippe quia & sacram Scripturam, &
Ecclesiasticas Sanctiones, & Scholasticam (vt vocant) doctrinā
continet: quæ quidem si quis completi omnia vellet, atq. ijs
præterea (vt fieri necessarium debet) orationem, & sanctas alias
exercitationes adiungere: non aliter certè id facere posset, quā
si Matusalemi annos exequaret. Sed & his etiam accedūt hu-
mana multa subsidia, quibus si concionator destituatur, fungi
rectè suo munere non potest. Est enim certè generalis qui-
dam artifex; neq. vllum scientiarum, aut diuinum, aut humanū
genus intactum debet omittere; quippe quia nullum est, quo
non vti aliquando debeat; cū eius sit munus, ad vniuersum
hominum genus verbum Christi prædicare. Hæc igitur cū
ita sint; nemo est quin videat, in tantis temporum angustijs,
tantaq. nostra ieiunitate, atq. inopia, promptuaria huiusmodi,
tamquam itineris sacri nulas, magni esse momenti. Vnde me-
ritò a me in hoc libro septimo, de ijs suscepta est disputatio.
Equidem decreueram, ea lectoribus exhibere perfecta: sed si
id (quæ mea est tenuitas) præstare minus possum; tradere tamē

etiam, eorumq; simul indicare rationem, Deo adiuuante, vale-
bo. Idem autem fortasse lectoribus multo erit vilius: cum his
breuibus nihil inuitari, & commoueri omnium animi possint,
ut quam quisque in cepto opere perficiendo diligentiam ex-
ponatur. Neque vero laborem hunc, si à quoquam fuerit sus-
cepit, contemnemus: quinimò gratias ei habebimus ingètes,
quòd quæ nos imperfecta relinquimus, ipse ad exitum perducet.

U. de Præceptuariorum ratio petenda:

Promptuariorum ratio non aliunde commodius desume-
tur, quam ex ijs, quæ in concionatore desiderantur. Quæ quidē
quamquam per multa sunt, neque facile possunt enumeran-
do percenseri, tamen ex ijs, quamplurima hoc loco proponē-
tur. Primum velim meminisse lectorem, doctissimum illius magi-
stri Cano, Episcopi Canariensis, olim in Salmanticensi Aca-
demia Theologiae professoris, qui in eo libro, quæ de locis Theo-
logiæ in vulgus emisit, decem locos indicauit, ex quibus Theo-
logi argumenta omnia deoptomunt: eos enim nosse, & memo-
ria retinere concionatori est valde necessarium. Hi autem sunt
Scriptura sacra, Christi, & Apostolorum traditiones, Ecclesia
catholica, Concilia, præsertim generalia, Romana Ecclesia,
Sancti Patres, Theologi Scholastici, Naturalis ratio, Philoso-
phorum auctoritas, & humana historia. Neq; verò ijs tantum
concionator erit contentus. Nam cum omnia hæc, ei qui v-
tramque Theologiam, scilicet Scholasticam, & (vt aiunt) Positi-
uam, profitetur, necessaria sint, concionator certè, cuius est of-
ficium, non modo populum, sed ipso etiam Theologos do-
cere aliquando, alios habere debet notatos locos, quibus altis-
sima nostræ Fidei mysteria non modo propria oratione, sed
figurata, quatenus audientium captus postulat, pandere, mo-
reseq; Christianos, & politicos, internos, & externos compone-
re possit. Etenim nulla est ars, aut scientia, nullius officium arti-
ficis, quòd non aliquando in concionatorem cadat. Theologū
enim is quandoq; agit: Iurisconsulti personam induit, Philoso-
phi, ac Medici officium exercet: artes etiam seruiles non num-
quam

quam sibi adoptat: denique tamquam in specula collocatus, circumspicit omnia diligenter, & tamquam censor, & moderator, omnibus normam præscribit, quæ rectè vitam instituant. Ut igitur ratum, tamq̃ immensum caput, certis quibusdã limitibus circumscribamus, de definitione, & diuisione exordiũ sumemus.

Quid Promptuarium sit, & quoruplex.

Est ergo Promptuarium, subsidiaria quædam nauis, vel portus alucis quæ in quo, quæ nobis vsui esse possunt, methodo ita certa reponimus, vt, cum eis vsi voluerimus, facillè sint nobis in promptu. Quæ ratione, loca illa communia, quæ viri docti, multa hinc inde coacervantes componunt, vt quocunque oblato argumento, possint quæ ad illud genus pertinet, tractare, Promptuaria rectè appellabuntur. Promptuariorum autem duo genera (vt ego censeo) reperiuntur: generale vnum, speciale alterum. Illud scientijs multis deservit, hoc vero vni cuiusdam est particulare. Omittimus hoc loco de industria locos illos communes, qui adeò latè patent, vt omnia pene diuina, & humana, omneq̃ scientiarum genus suo abitu cõfineant: hoc enim loco eos tantum communes locos desiderarem, qui Theologiã orinẽm, vtrãq̃ Philosophiã, Historiã, & Poësim, & quæ ad virtutes persuadendas, & vitia extirpanda cõduceret, accurata methodo cõplecterentur. Quæ quãquã olim fuerint à me magna ex parte elaborata: tamen quorundã, fraudè dicam, an studio: mihi surrepta fuerunt. Vellẽ e quidẽ vt aliquis desiderio iuuandi concionatores, huic operi manus ad-moueret, atq̃ in eò, ordinẽ à D. Tho. in summa sacre Theologiæ obseruatum non negligeret: interim tamen amicis auctor esse soleo, vt selecta, quæ inter legẽdũ repererint, in capsulam aut alucolum recondant, auctorisq̃ nomẽ vnde illa acceperint in margine scribant: quod etiã Aristot. cap. II. lib. I. Topicorum præcipit. Enchiridion etiã locis cõmunibus respõdẽs Theologis utilissimũ esset, in quo librorũ omniũ argumẽta, qui vt à Theologis euoluãtur, dignifunt, nõ sine ratione certa notarẽtur: quò fieret, vt libros possent breui tẽpore euoluere. atq̃ . ex

destruere, quæ ad negotium susceptum sibi vsui esse possent. Quem ego laborem iam diu susceperam, cumq. librū in eandem Theologorum edere exoptabam: sed quondamæ dispensationes, quibus distinet, illud prohibuerunt. Hæc ergo sunt quæ ad generalia Promptuaria pertinent.

Species autem Promptuarij illud vocamus, quod ad munus aliquod recte obeundum, peculiaris sibi quisq. artifex componit. hæc scripturæ interpretes, S. Thomæ professor, & concionator. Solent enim hi cunctas, ea quæ illis sæpius occurrūt, & quibus frequentius vii debent, in certis quibusdam & notatis locis collocare: quia neq. facile est, hoc præsidio neglecto, ea, cum volumus, aut cum opus est, recordari; neq. sæper occasio patitur, ut repus in illis coquiredis coteramus. Hoc ergo genus Promptuarij velim hoc loco cōficere, aut, quæ pacto cōficiendi sit, cōcionatori nostro ostendere, ut dū eum à nimia solitudine locos hinc inde inquirendi liberem, tempus ei vacum ad orationes, sanctasq. alias exercitationes redimam.

De Promptuariorum speciali diuisione.

Cum autem (ut proptio discernimus loco) septem exercitationum genera Theologo proposita sint: totidēq. illis Promptuaria respondeat: sit inde, ut quævis cōcionatori (quæ generalē artificē superius nominauimus) vnū præcipuē genus dixerim⁹ esse maximē familiare: tamē neq. cetera promptuaria debeat ille negligere, sed vel ea omnia sibi parare, vel ex ijs aliquod sibi potissimum cōficere, in quo ea, quæ magis ad suum munus pertinere iudicauerit, expedita ratione reponat. Quoniam igitur ad vtriusque Theologie doctorem pertinere antiquas Ecclesiæ traditiones, ecclesiasticas sanctiones, totumq. Ius Canonicum, quæq. ad illud reuocantur, nemo audebit negare: si hæc omnia, seruata methodo, concionator in locos communes distribuet, nullissima sibi promptuaria comparabit. Quod verò ad historiam attinet, concionator, aut compendium aliquod sibi cōficiet, aut ex cōfectis aliquod eliget potissimum, eiusq. doctrinā ad locos cōmunes reuocabit: in quibus ordinē à D. Th.

in scho

in scholastica Theologia obseruatum retinebit. Suppeditant enim historiae materiam non solum orationi. Neque enim solum exemplorum copiam continent, quibus solent hominum animi vehementer excitari, sed de diuinis etiam mysterijs, de traditionibus, de Ecclesiae caeremonijs, & ritibus, deq. Sanctionibus Ecclesiasticis, & dogmatibus pijs solent nos admonere ita ut non possit quis Theologi nomen sibi iuste vindicare, quin sit in his omnibus diu, multumq. versatus. Ecce ergo concionator quanta sit Promptuariorum copia tibi, nequaquam contemnenda.

De specialioribus concionatoris Promptuarijs.

Quæ hæcenus docuimus, adhuc ad generalem Promptuariorum rationem pertinere videbantur: nunc ad ea, quæ concionatoris magis propria sunt accedamus. Dicimus ergo, concionatori Promptuarium in hunc modum esse distinguenda. Primo loco reponat concionator ea loca, quorum sensus multorum ingenia torfit, quæq. periculofam primo ad aspectum sententiam videntur continere, item quæ in Scriptura solent frequentius iterari, & quæ maximam vim continet ad proximorum ædificationem; & quæ in Ecclesiae Officio frequentius interponuntur. Eodem etiam spectant selectissimæ quorundam locorum interpretationes, licet non eodem modo eadem loca ab interpretibus exponantur; & ea item loca, quorum proprius sensus non est satis ab interpretibus illustratus, & quæ tanquam paradoxa censentur; & quæ magis hominum animos solent de terrere; & quæ eosdem alliciant; & quæ peccatorum opprobria, iustorum laudes, & deniq. attributa, quæ de vniuersis solent enunciari, continent.

23 In secundo genere, ex scholastica Theologia, & præsertim ex S. Tho. acuta, subtilia, pia, & paradoxa quædam collocet.

37 Ad tertium reuocet Promptuarium, selectas figuras, similia, doctrinas singulares, themata concionatori familiaria, bonorum, & malorum actionum enumerationes, efficaciores rationes, quibus persuaderi possint homines, ut se totos Christi obsequio

sequo tres sunt peccata detestetur, fructusq; penitentis dignos
in remissionis peccatorum producat. Huc pertinet quattuor illa
narrationes, huc verbum Dei, huc gratiae necessitas, huc pia vr
banae sententia, Apathetigmata, admiranda natura
operum, numerorum, & magnitudinum proprietates.

Item in quarto loco tota euangelica historia per tempora
distributa, collocanda est, ita vt singula anni. Euangelica suo
loco reponatur, quaeq; ad cuiusque Euangelij intelligentiam per
uenientia se inter legendum obtulerint, in proprium locum re
uocentur. Quod & in sanctorum festis obseruandum est.

Accedimus iam ad ea quae concionatori magis propria cen
sentur, neq; enim ijs tantum proptuarijs, quae superius diximus,
contentus esse is debet, sed quintum etiam addere, in quo ea omnia
collocet, quae vbi, Oppidoue in quo versabitur necessaria vi
debuntur; siue ad vitia vel publica, vel quae magis noceant ex
terpanda, siue ad virtutum actiones persuadendas pertineant.

Maximam etiam ex sexto proptuario concionator capiet v
tilitatem, si in eo curabit, exordia communia, Narrationes, Co
firmationes, & Confutationes reponere; vt quonies aliquod
ex his capitibus proprium deerit, communi vtatur, illudq; ad
materiam propriam traducens, proprium efficiat.

Neq; vero minore ex septimo proptuario utilitatem accipiet,
si quae cumq; audit, aut suis temporibus accidere notatu digna vi
det, siue ea bona sint, siue mala, coaceruet, ac recondat: sic e
nim fiet, vt ex bonis quae accidunt, virtutes persuadere vehe
mentius, ex malis vero acrius possit vitia reprehendere.

Sed octauum etiam est utile proptuarium, in quo notetur quid
sancti Patres de se ipsi, de quibus concionibus ad populum loquerentur,
quomodo ad eum inter concionandum orationem conuerterent;
quo dicendi genere illius peccata reprehenderent, mala illi com
minarentur, vel illius laudes, gesta q; praecleara predicarent, quas
virtutes magis commendarent, in quibus vitia, acri quadam, ac ve
hementi verborum libertate inueherentur; & si quae his similia sunt.

His omnibus liceat nonnumquam proptuarium ad iungere, quod
etiam ad eos qui confessiones audiunt, pertinere potest, in quo

reconlita sint poenitentiae, quae ab Episcopis, & Sacerdotibus pro peccatis iniungebantur: simulq. notetur, quanta illa cura solerent obseruari: non enim ex hac re mediocris accedet doctrinae vis: cum hinc homines intelligant, magnum esse id malum, quod tam grauius olim puniretur.

Sit tandem decimum promptuarium, quo concionator vel ex scripturis excerptas, vel suo studio elaboratas quasdam orationes reponat, quibus saepe ad Deum, ad Iesum Christum Deum & hominem, ad Beat. Virginem, ad Angelos, ad sanctos, ad Episcopos, vel etiam ad praesides saeculares, ad homines adhuc viuos, seu vita functos, iustos, seu peccatores, ad creaturas inanimas, ad daemones ipsos, siue ad damnatorum etiam animos, sermonem conuertat: idq. vel exclamatione quadam ipsi Deum testans, vel ab eo aliquid postulans: hoc enim genere orationis auditores vehementer deterretur. Vnde id a Moyse, & alijs legimus saepe usurpatum Deut. 31. Esai. 1. & alibi saepe.

Neq. verò est cur lectorem tanta promptuariorum multitudo deterreat, laborem enim solent optima quaeq. & diligentiam postulare: cum verò parata sunt mitificam adferre voluptatem.

De primo promptuario.

IN primo promptuario difficilia scripturarum loca diximus esse reponenda. Sunt autem loca multis ex causis difficilia. Primum quia alijs videatur scripturae locis aduersari: vt quòd Mat. & Marc. hora tertia Dominum cruci affixum esse testatur, Luc. hora sexta. Deinde quia Iesum continent occultum, quale est illud: *Ex vtero ante luciferum genuite.* Tunc quia verba ipsa obscuritatem praefereunt: vt *Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur,* Sed ipsa etiam transitio aliquando obscuritatem inducit: vt, *Sicut vos Hermon qui descendit in motem Sion.* Deniq. ex alijs causis prouenire solet obscuritas, quas deprehendet facile, qui rem hanc accuratè tractabit. Haec omnia in numerato habere plurimum proderit cuius theologiae exercitationi. Quae quidem si licuisset per tempus in gram quorundam hoc loco proposuissent.

Poterunt autem ad idè primum genus reuocari, quae nimis aspe-

scripturæ videatur, ut *si quis venit ad me, & non odit pa-*

triam suam, & fratrem suum, & matrem suam, & onus meum leve.

Talia quæ deuota cuius generis multa in canticis.

Patet quoque subtilia: ut *Qui videt me, videt patrem.*

Sed & quæ animæ affectum erga Deum significant: ut *Quid*

mihi illis coelo, &c. & *si quis diligit me, &c.*

Similiter quæ amorē Dei erga nos indicāt, ut *si Deus dilexit*

meum. Ad hæc iustorum mores & attributa, de quibus in canticis

frequens mentio. Deinde quæ Dominus iustis pollicetur, vel quæ peccatori-

bus comminatur. Eodem etiā spectant corporales, aut spirituales punitiones,

quibus peccatores Deus afficit. Quo loco spirituales puniti-

ones intelligi volo eas, quibus Deus quandoq; cordis duritie, &

mentis exaritate quosdam punit, permittens propter aliqua

peccata, ut in alia maiora labantur.

Hæc etiā renouata loca, in quibus scriptura in genere solet virtu-

tes persuadere, & dissuadere vitia: ut *sicut exhibuistis membra ve-*

stra &c. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ &c.

Possunt item huc referri ex sacra scriptura testimonia de-

prompta, quæ non modo ad Fidei dogmata confirmanda ex-

plicandaue pertinent, sed etiā ad quatuor illa nouissima populo

annuncianda, quæ ita passim sese offerunt, ut vix concio ad po-

pulum habeatur, quin frequens eorum mentio fiat.

Ad hoc deniq; primum promptuarij genus libenter ea loca

renouare, quæ in sanctis cõcilijs generalib; vel Prouincialib; to-

toq; iure Canonico leguntur ad populi edificacionē maxin. è

spectanda in quibus disponēdis, eū seruare ordinē, quē D. Tho.

in summa sacre Theologie retinuit: sēper. n. ille mihi visus est om-

nīū accommodatissimus. Si verò cūm hæc loca tractauerit con-

cionator, inuentionem, & dispositionem dialecticam, & am-

plificandi artem ob oculos habuerit, concionem proculdubio

efficiet multo pleniorē.

De alijs Promptuarijs summarijs.

Secundum promptuarij genus, si non mediocri diligētia manus operi admoveamus, non erit difficile cōficere. Cetera, præsertim tertium, quartum, & sextum, præter mittenda non sunt, quod nō modo vtilia, sed etiā necessaria existimantur. De his verò, si liceret per tempus, multa, eaq̃. nō. contēnenda hic describerem, sed quoniam vix respirādi locus conceditur, de tertio tantum, & sexto aliquid dicere tentabo.

De tertio Promptuario,

In tertio igitur genere, pars illa, in qua de concionatorum thematis, deq̃ue virtutum, ac vitiorum singulari enumeratione agitur, accuratē pertractari debet. Nam cū ex Aristotele, ex sanctis Patribus, & ex ipsis etiā experimentis didicimus, generales virtutum, ac vitiorum sermones parū prodesse; cū intellectum tantū ad speculandum inuitent, effectum verò non moueant, nec benè agere efficaciter persuadeant: nostrarum erit partium, speciales virtutum actiones efficaciter persuadere, vitiaq̃ue specialia acriter reprehendere; cū ad eos magna ex parte concionem habeamus, qui audiūt quidem aliquando libenter, sed non faciunt, quiq̃ue virtutem etiā ipsi in genere laudant, vitium insectantur, virtutum auctem actiones non amant, sed vitijs dediti sunt. Hi enim homines vix quidquam ex ijs quæ prædicamus intelligunt, nisi id digito commostretur. Neque tamen propterea generalia prætermittenda sunt, illa præsertim, quæ principia, & radices continent sanctorum operum. Debemus enim mundi contemptum, Carnis usū Crucifixi amorem, humilitatē, & mansuetudinē prædicare; superbiam, libidinem, etiam in genere, exsecrari; cum hoc etiā præstet sacre scripturæ. Si autē edificare vis, alia ijs addas oportet: scilicet vt populū ad lotionē pedū, Christi exēplo inuites, ad alijs ministrandū, ad præbendū alteri alapæ maxillam, ad virginatē seruandam, & ad

alia multa

zua multa, quæ in scriptura, & in sanctis Patribus reperiuntur. In quibus omnibus cum tantum in sit præsidij; committere non potest quin aliquod ex ijs, quæ olim à me elaborata fuere, hoc loco inserere. Quæ ratio me etiam mouet, vt librum illum Mediolanensis Archiepiscopi de concionatorum institutionibus insertum, huic nostro adiungendum putarem: scilicet vt possit concionator semel iterum, ac sepius partem hanc euoluere, quousque illa plene assequatur. In eo namque libro (vt breui multa complectar) postquam vir ille doctrina, & pietate insignis multa de concionatoris vita, & præparatione ad concionandum dixisset: docuit sermone pio, & graui, unde sumenda sit concionis materia: deinde quædam peccatorum genera enumeratit, in quibus euellendis debet concionator operam impedere; quæ scilicet frequentiora, & aliorum quasi initia, & fundamenta sunt: tum docuit qua ratione populus circa Sacramentorum usum sit instituendus: præterea quo pacto virtutum sint opera exponenda: denique rationem, & viam aperuit, qua possint Ecclesiæ instituta, præcandi studium, & in Prælatos obseruantia populo commendari. Cetera quæ deinde sequuntur, ad octauum huius operis librum pertinent. Sed iam promptuarium meum tibi lecto tradere parata tamen vt orare te non desistam, vt quod à me tantummodo inceptum est, augeas, & perficias.

In sequens Promptuarium Præfatiuncula.

Nisi me quotidianæ occupationes, & aliæ etiã extra ordinem propè innumeræ ita opprimerent, vt vix tempus ad respirandum relinquatur: scurarem profecto, vt in singulis promptuarijs quæ dæveluti in initia concionatori ob oculos ponerentur, quibus adit ad ea conficienda esset quàm facillimus. Nunc quæ ad tertium præsertim genus spectant, decreui hoc loco indicare, vt ex ijs possit concionator reliqua sibi propria diligentia conficere. Moneo autem illum vehementer, vt si Verbi Dei adulterator esse non vult, Christumque Cruci affixum populo desiderat annunciare; hæc quæ hoc loco reponuntur, diligenter obseruet. In quibus enu-

merādis non est q̄ a me accuratā methodū, immō nec mediocrem efflagitet. Tantū enim curabo ea ita disbonere, vt omnis absit confusio. Quod vt commodiūs præstare possim, totam hanc farraginem in quatuor partes secabo: in quarum prima generales quasdam regulas constituam; in secunda doctrinas generales indicabo; in tertia, quæ ad decem Decalogi mā data spectāt proponā: in quarta deniq. adferam quæ ad potissima illa Caritatis mandata spectare videntur.

Generales quedam regula doctrinam prædicandam indicantes:

Quæ magis à peccatoribus contemnūtur, aut exsibilantur, illa sunt vehementiūs, & sepiūs persuadenda.

Contra ea vitia, quæ maiorem adferūt perniciem, acriūs puniendum.

Peccatores ad poenitentiam exhortandi sunt, atq; ad corpus castigandum.

Pij monendi sunt, vt per bona opera certam suam faciant vocationem.

Christi Passio nonnunquam, etiam mundo renittente, interponēda: quattuorq. nouissima prudenter inter concionandum inferenda.

Virtutes, quibus homo Deo gratus redditur, extollendæ.

Vitia, quibus peccatores iram sibi thesaurizant, ipsis improperanda.

Ad virtutes persuadendas, & vitia dissuadenda, prouerbijs grauib; quandoque vtendum: ea verò quæ impietatem redolent (quale illud est; Viuat vnquisque iuxta statū quem habet) omnino vitanda, aut certè piè explicanda, & ad sanum sensum traducenda.

Qua ratione suum animum peccatores à vitijs abducere possint ostendendum.

Virtus ita persuadenda, vt simul etiam contrarium vitium testimonijs, & rationibus reprehendatur.

Peccādi occasiones reprehēdēde: vt dom^o, quæ peccandi fomenta

mentis ministrant; colloquia, & consuetudines non sanctæ; soli quæ Deum non timent, quiq. facile in peccata labuntur. Etiam etiam sepe iterandum est, Deum in peccatores, si non habent, at quo tempore magis illi supplicium sentiant, animadvertere contra vero in pios beneficia spiritualia, & corporalia conferre, quatenus animæ saluti conducant.

Nullum malum impunitum.

Nullum bonum sine præmio.

Tametsi culpam peccatori Deus remittat; tamen adhuc remissa culpa poenæ temporales ab eo sumit.

Quous opere bono, si ex dilectione oriatur, iustus gloriam eternam meretur.

Peccator quolibet mortali peccato æterna sibi supplicia cõparat.

Quæ vitia scriptura magis detestatur, vt libido, superbia &c. ea acerbius reprehendenda.

Quas virtutes magis commendat, vt humilitas, castitas, misericordia &c. illæ maiori affectu persuadendæ.

Peccatorum occasiones radicibus euellendæ: eis enim manibus peccata radices renascuntur, & adulescunt.

Quod si ad ea, quæ magis specialia sunt descēdendū est; licebit in singulis anni tēporibus proprio quodā vi themate. Vt in Aduentu; Præparatæ locū puero vobis, & pro vobis nascituro.

In Quadragesima: Agite poenitentiam,

A Resurrectione ad Assensionem: Inter nos gloriosus Christus versatur.

Post Ascensionem Eleuatæ ad cœlum corda, & præparatæ vos Spiritui sancto venturo.

Ab octaua Eucharistiæ, tribulationes Ecclesiæ, quas passa est, & patitur, interponendę sunt; cunctiq. excitandi, vt pro ea præces ad Deum fundant.

Huc etiã referuntur responsiones ad ea, quæ aduersus cõcionatores solent quidã, falsa pietatis specie, proferre. Neq. enim desunt, qui ita dicant. Quorsum ita discutiaris, cum parum auditorib' profis: nūquid arbitraris te cõsequaturū quod alij effice

re non potuerunt? cur tanto animi affectu, & contentione dānas quæ alij rediores, & sanctiores permittūt? unde scis te à Deo ad hoc munus fuisse vocatum? cur niteris omnes perfectos reddere? non decet euangelicam doctrinam tā acerba oratio: filios enim alloqueris non mōcipia. Hæc, et, si quæ sunt his similia, qui sanam, & incorruptam doctrinam sustinere non possunt, concionatori obiiciunt. Quibus facillè poterit concionator respondere, si hæc in promptu habuerit. Facio quod in me est. omnia sustineo propter electos. causam Dei iustifico. mei muneris est laborare; ferre fructum est Dei. vestra res agitur, cum de causa Dei, animarumq. salute agitur. quis tantam cernens christianorum cladem non ita affligitur, vt tamquam intānus, & à mente alienus clamet? à viris pietate, & doctrina præstantibus accepi, id quod prædico, Deo gratum esse, hancq. meam esse uocationem. licet idem institutum Prophe- tæ omnes, & Apostoli in prædicatione haberent, non tamen eadem erat illis prædicandi ratio: aliter enim Elias, aliter Esaias, & aliter Hieremias aliter Paulus, & aliter Iohannes prædicabant. si Euangelij prædicator sum; Euangelium autem significat altissimam, sanctissimamq. doctrinam, cui vita perfecta, & omni ex parte absoluta copulatur; cur non orationis meæ scopus erit perfectio? euangelium non Capuccinis, ceterisq. religiosissimam, sed omni etiam creaturæ præcepit Dominus prædicari. si de Christiani nomine gloriāris; cur legem tuam, hoc est Euangelium renuis audire? euangelium (sicuti bonus enim pater) non blandè semper cum filijs agit, sed filios perditos, aut inobedientes obiurgat. si filius esses, vel saltem esse exoptares, paternam susciperes disciplinam: sed cum non filij, sed serui spiritum habeas, idè fit, vt cum tibi perfectio prædicatur & Dei amor proponitur, si vnum, aut alterum obiurgationis verbum audis, totam concionem, & ipsum concionatorem odio habeas; nimirum seruos imitatus: serui enim castigati, Dominum odio habent, patrem verò non item filij. Denique omnia quæ de octauo promptuario indicauimus, in hunc locum poterunt apte transferri.

*Generales quædam doctrina, quibus concionatores in
quolibet euentu possint iuari.*

Absolutis regulis generalibus, oportet doctrinas quasdam
generales tradamus, quæ concionatori possint in quolibet
euentu prodesse.

Meminerit ergo concionator prædicare, Deum iustos
quandoque in hoc mundo affligere, iuxta illud *Multitribula
tiones iustorum.*

Magno Deum beneficio eos afficere, quibus crucem degu-
standam præbet.

Omne amarum posse appellari crucem.

A peccato tantum fugiendum esse, quòd illud propriè ma-
lum censetur.

Neminem nisi à se ipso lædi.

Oportere ut homo sit paratus mori, nescitur enim hora in
qua Dominus cuiusque animam repetet.

Confessionem sacramentalem, & communionem frequen-
tandam.

Statim atque in peccatū lapsus quis fuerit, medicinam, hoc
est confessionem sacramentalem quærendam.

Nihil sine gratia meritorium, aut satisfactorium esse apud
Deum.

Poenite Deum aliquos, cum permittit ut à Hierusalem au-
feratur validus, & fortis: quod nostris temporibus in quibusdā
Rebus publicis christianis videmus contingere.

Permittere Deum Prophetas esse quosdam, qui nos deci-
piant, quique cum ipso Deo non colligant, sed dispergant.

Cauendum esse à libris inutilibus; nedum à lacinis. Nam li-
bri à quibus nihil, quod ad vitam bene instituendam pertineat,
hauritur, nihil est quòd legantur.

Deplorandū vehemēter esse, quòd cum omnes se peccato
res fateatur, nullus sit qui poenitentia agat, sed omnes genio in-
dulgeant, poenitentia exhibita, cum indulgentia corporis, Anti-
christo.

christo, poenitentia verò Christo domino populū disponat.

Puniri nos à Domino, & affligi; neq. tamē an propter peccata id contingat, nos cogitare: itaq. nec inuestigare quenam peccata punitione digna comittamus.

Cernere nos oculis, & deplorare maximā nostrorum temporum corruptelam: neminem tamen expendere, hæc mala omnia ex nimio cibo, potu, ornatu, lusu, nimiaq. nostri temporis libertate prouenire; itaq. neque has tantorū malorum rādices extirpare conari.

Timorē Dei ab hominib⁹ recessisse: experiri .n. hoīes peccata in dies crescere; neq. tamē sibi à diuina punitiōe timere.

Ferendā non esse hominū improbitatē, qui odio habent corripientē in porta, & loquentē perfectū abominantur.

Malè cum ijs agi, qui cū semper peccēt, tamen temporalibus bonis abundant, nihilq. vniquā acerbitalis sentiunt.

Quacumq. ex re homines ad peccandum sumere occasionem. Nā si abundant bonis, liberiùs peccant: si ægestate præmuntur, nullum aliud promptius remedium esse censent ad miseriam subleuandam, quàm peccatum. O incredibilem impudentiam! Ferreus certē est, qui cū tot modis Deum offendi videat, maximā vim lacrymarum non profundat.

Bona temporaria magni ab hominibus æstimari: sanctitatem veram, & spiritum Iesu Christi floccipendi.

Miracula, & Ecstases adorari ab hominibus: Euangelicam Christi doctrinam respui.

Peccatum propter peccandi consuetudinem in peccatoris naturam conuerti.

Palliari ab hominib⁹ bonæ (vt aiunt) intentionis specie, ea quæ doctrinæ Euangelicæ aduersantur.

Numquā deesse mundo, aut dæmoni, fortissimos, liberalissimos & laborum patiētissimos amicos, quiq. pro eis sanguinem, ne dum pecunias effundāt: at Christo esse perpaucos, & (q̄ sine lacrymis dici non potest) maiori ex parte ignauos.

Vix eūe quēquam, qui Euāgeliū, hoc est perfectā doctrinā, & labores, dedecora, paupertatem, & reliqua, quæ Christus

Dominus

Deum fecit, & docuit, amplectatur, cum vt ea homines docerent. Deus ipse homo factus fuit

quæ sunt in re interna, & sine externa, quæ ad cõseruandã interna necessaria iudicatur, neminẽ salutem consequuturum.

Deum esse in omni loco, omniq. tempore bonorum, & malorum cogitationes, verba, & opera intueri.

Deum esse iudicem, ac vindicẽ, nõ tantũmodo misericordie tantã enim eius esse iustitiam, quãta est misericordia.

De omni verbo otioso reddendam esse rationem, tum in morte, tum in die Iudicij generalis.

Mitandum esse, quot sint, non infideles tantũ, sed etiam ex fidelibus, qui aeterno supplicio damnetur, & quã stulti sint homines, qui numquã huiusce rei consideratione respiscãt.

Dolẽdũ esse, quod in famulorũ multitudine, in fastu, in ornatu ad libinẽ incitatẽ, in eibis, potib⁹, & alijs, quæ scriptura in veteri, & nouo testamẽto cõtemnit, nobilitatẽ homines cõstituãt.

Hũc referri potest ratio illa efficax. Vel Deus, vel mundus est Deus. Vel Christus Iesus. cruci affixus noster est dux & magister, & exemplum ad imitandum propositum, vel non. Ita enim Elias argumentatur.

Hũc reuoca rationem alterã, qua pões agere in hunc modum. Quis hodie Christianis imperat? Num. quid Iesus Crucifixus, an mundus? Numquid humilitas, an superbia? Auaritia, an Paupertas? Castitas, an libido? O stultitiam! O cecitatem!

Sæpe etiã reprehẽdẽdi sunt à cõcionatorib⁹ hoĩnes perditij, qui cum eos qui sanctis exercitationib⁹ dediti sũt, vidẽt aliquid ægritudinis pati: statim clamãt, sed ex pœnitẽtia, ex oratione, ex maceratione ortũ habuisse: cum tamẽ quãtumuis videant ter nos mũdi ægritudine, ægestate, infamia, & alijs malis opprimi, mundũ tanquam horum malorum auctorem non accusent, quinimo excusent, aut mala huiusmodi silentio prætereant.

Cõquerendũ similiter est generatim, quod virtus nullos ferẽ habet fautores; vitium verò, & hoĩnes vitijs deditos innumeros.

Itẽ quod pueri, & puellæ in omni chãriana doctrina nõ satis accuratẽ instituantur, cum tantũ referat à teneris insuescere.

F. ac, & alia ijs similia poterit concionator populo prædicare.

Doctrina quedam, de ijs, qua ad decem Præcepta Decalogi spectant.

NVnc de ijs agendum, quæ ad maiorē Decalogi præceptorum expositionem videntur pertinere.

Igitur contra Symoniam, & eas permutationes aut personatus, qui Symoniæ speciem habent, acriter agere debet concionator.

Contra eos qui decimas, aut redditus ecclesiasticos nec libenter, nec rectè persolunt.

Contra eos, qui res Ecclesiasticas non venerantur.

Contra eos, qui sacrum solenne audire nolunt, sed aliquem quærunt sacerdotem, qui in quarta horæ parte se à Missæ sacrificio expediat.

Contra eos qui Verbum Dei non libenter audiunt.

Contra eos, qui inuentum in via sacramentum Eucharistiæ, quod ad xgros deferatur, non comitantur.

Contra eos, qui cum orant, stant recti, aut certè vnum tantummodo genu flectunt.

Contra turpes eantilenas, & libros inhonestos.

Contra eos, qui nec domi quidquam pium legunt, nec in templo Horas Canonicas, cum id commodè facere possint, audiunt.

Contra eos, qui non debite peccata confitentur, neque digne sacramentum Eucharistiæ suscipiunt.

Contra eos, qui negligunt, illis quibus possunt indulgentijs, frui.

Contra eos, qui cum ad eunt loca sacra, vt indulgentijs fruatur, ita incedunt, ac si ad spectaculum ludorum proficiscerentur.

Contra eos, qui eo tantum consilio templa ad eunt, vt instrumentorum sonos, & cantus, præsertim foeminarum, audiant.

Contra eos, qui non in Domino, sed in homine confidunt: cum scrip-

fit. Beati ammes qui confidunt in eo. & Maledictus

quis confidit in homine.

Contra eos, qui se ipsos, aut alios execrantur.

Contra detestabilem crebro iurandi consuetudinem.

Contra nequios, scilicet qui ut proprijs, vel aliorum com-

modum, mendiant, falso iurare non verentur.

Contra blasphemos.

Contra eos, qui sacros dies festos non colunt.

Contra eos, qui in Templo, vel prope Tēplum, aut ad Tē-

plum, irriterent, magna cum Templorum iniuria, nego-

tiatibus, quantumvis ad Matrimonium spectantia.

Contra deambulantes in templis.

Contra eos qui sanctissima templa (Omnia detestabile)

reddunt emporia foeminarum: scilicet contra foeminas

ipsas, quae perpolitae, ut spectentur ab hominibus, ad Templū

procedunt, & contra homines ipsos, qui eas spectatum vadunt.

Contra eos, qui dies festos ita colunt, ac si Baccho, ac Vene-

ri essent dicati, nimirum in glucci, & luxu, se tunc maximè tra-

dent.

Contra eos, qui cupedias ad Templi ianuas, vendunt, idq̄

ijs maximè diebus faciunt, quibus maior Templis veneratio

debetur.

Contra parentes, qui filios, aut filias nimis indulgēter nutrit:

quò fit, ut edaces sint, vinoq̄ & sumno dediti, & cum iam in e-

apueritia preciosis vestibus induantur, libidinem, iniquitatem, pe-

nitentiae odium, & insolentiam imbibant: bonamque indolē-

virtutem, & politiam christianam odio habeant.

Contra inobedientiam subditorum.

Contra eos, qui corrigi nolunt, aut corripi.

Contra eos, qui mancipia sexus foeminei negligunt à pec-

cato ibidinis seruari: quos scilicet non piget, natis nouis man-

cipijs, familiae suae numerum augere.

Contra eos, qui ancillas huc, & illuc, cum probabile peccan-

dipericulo mittunt.

Contra eos, qui neque filiorum, neque seruatorum spiritualē,

& corpo-

& corporalem curam habent.

Contra parentes, aut dominos, qui suo malo exemplo, aut domesticis, aut vicinis præbent occasionem peccandi.

Contra eos, qui superiores, ac præsertim Prælatos Ecclesiasticos contemnunt, eorumq. præceptis nõ obtemperant: latè enim patet hoc vitium; itaq. fortiter contra id pugnandum: Cõtra inimicitias, odia, lites, vindictas, intestina & ciuilia bella.

Contra prophana colloquia, & inhonesta.

Contra domos, in quas ad libidinem explèdam se homines recipiunt.

Contra mechanicos artifices, qui prophana quædam faciunt, quib⁹ homines ad peccandũ inuitantur: velati contra eos qui vel muliebria vnguentã, & fucos vendunt, vel insanissima quædam capitis ornamenta, ac diademata, quibus vanæ fœminæ apparere volunt spectabiliores.

Contra saltationes, choreas, choraulas, eosq. qui saltandi artem docent.

Cõtra histriones, & cõtra comedias quas agunt nõ pudicas.

Contra eos qui personati ambulant.

Contra hortos minimum ornatos, & magnificos:

Contra omnem fœminarum ornatum, & fucum.

Contra earundẽ in loquendo, & aspiciendo libertatem.

Contra omnem libidinis occasionẽ, ac præsertim contra ingluuiem.

Contra cupedinarios, & contra eas domos, quæ Bacho videntur dicatæ, quas vulgus Tabernas appellat.

Contra eos, qui sole iam diu orto, electo surgunt: nimirũ noctu cum diabolis vigilantes, diu verò, quo tempore vigilandum esset, dormientes, non sine maxima sua, & domesticorum pernicie.

Contra deplorandam cladem tot fœminarum, quæ in Vrbe impudicè viuunt, & corporis quæstum exercent.

Cõtra diuortia, & contra inhonestum modum, quo matrimonia contrahuntur.

Contra lenones, & libidinis proxenetas, pessimũ genus hominum

dominam, & Republica pestilentissimam.

Contra patrum inuercundiā, & puellarum plusquā virilē
libertatem: cuius rei culpam in parentes ipsos conferre licet.
Hoc quidem loco prudenti enumeratione utetur cōcionator,
quo magis habet vim ad hominū animos cōmouēdos. Velu
tante in modum. Proh dolor! quot sunt pueri Christiani
peruicaces, ac inobedētes: quot puellę ætate immatura cor-
ruptę, & ex tanta mala inde proneniunt, quod parētes nō ad
cōmitem disciplinā liberos erudiunt, minimas quasq̃ vitantes
peccatorum occasiones. Fœminę enim iam inde à pueritia,
aut donbus ipsimet matribus, incipiunt è fenestris sese homi-
nibus ostendere, in Templis capita detegere & pectora nuda
exhibere: quod quidem malum cum ad omnium iam statu-
m fœminas peruenient, tamen nemo est, qui tam perni-
cioso, & ingravescenti morbo medicinam faciat.

Contra adulteros, fornicarios, ceterasq̃ huius generis pec-
catorū species. Quæ de re acrius agendū est, his præsertim tem-
poribus, quibus Dñi vineā carnis vitia vehemēter depopulan-
tur: ita vt Christianā fidem multi idē dereliquerint, q̃ negle-
ctis exercitationibus politicis, atq̃ sobrietate posthabita, inglu-
meri, libidinibus, & impudicijs totos se consecrarunt.

Contra eos, qui in vestitu, cibo, & alijs, cum ditioribus,
aut nobilioribus contendunt.

Contra diuites, & nobiles, qui in sumptibus excedunt fa-
cultates suas, indeq̃ ad ægestatem redacti, nec debita persol-
uere, nec inopi subuenire possunt.

Cōtra prodigos, & bonorū decoctores, quiq̃ rei familiaris
curam negligunt, filiasq̃ aut ancillas cum habeant nobiles,
nilul de ijs cogitant.

Contra nimiam domus supellilem.

Contra auaritiā.

Contra eos diuites, in quos Euangelium inuehitur: neque
enim malos reprehendit (hi enim fures sunt) sed eos, qui sura-
spem, & cōsolationē in diuitijs habēt repositā quiq̃ ditiores
semper fieri percipiūt. Quo loco adferēdum est illud Christi
consilium

consilium ex Paul. Habentes alimenta &c.

Contra usurarios, & contra eos qui pauperculos opprimunt, impositis oneribus, aut tyrannicis, aut à Caritate abhorrentibus; & ratione repræsentantæ solutionis vilius abijs emunt; & pignoribus vtuntur, nec aliquid ex debito dimittunt.

Contra eos, qui cum possint, nolunt aliena restituere, aut debita persolvere: sunt enim hi latrones; in idem enim coincidunt rapere, & nolle solvere, cum in vtroque, alienum inuito domino retineatur.

Contra caussarum patronos, qui dubiam caussam, incerti, & dubij tuentur; immò aliquando eam, quam, si vel mediocri diligentia examinarent, facile viderent nullo iure niti. Qua in re, si non ex negligentia, sed ex malitia peccent, grauius reprehendi sunt.

Contra maledicos, detractores, mendaces, irrisores &c.

Contra densissimas ignorantie tenebras, eorum, qui externa tantum, & quæ infamiam adferunt, peccata reputant; interiora verò pro nihilo ducunt.

In eos etiam, qui externam tantum Decalogi obseruantiam, non tamè internam, & externam mortificationem doceri volunt.

De doctrina quadam, quæ in duobus præceptis Caritatis continentur.

MOdò restat, vt de duobus caritatis præceptis dicamus. De quibus hæc concionator accipiat.

Non ita videntur Christiani Christum diligere, vt infideles falsos suos Prophetas.

Misericordie opera sæpe cõmendanda, siue ea publica sint, siue priuata: vt captiuorum, in carcerem coniectorum, peregrinorum, infirmorum, viduarum, orphanorum, Religiosorum, & Religiosarum in paupertate vitam degentium subuentio.

Reprehendendi sunt ij, qui scandala generant; præsertim si sint genere, doctrina, ecclesiastico caractere insignes: hos enim tanquam sestarios arietes sequitur inperita multitudo.

Conquerendum quòd his temporibus tot sint errores (quos
vagabun

regibus, & appellam tot foeminae, tot pueri, & puellæ in cer-
tis habitaculis domos, utamque non secus ac belluæ transigen-
tes, ut domum infelli homines, quibus nullū est publicè per-
ficium, conuulsum, cum id Dominus summè nobis reliquerit
conuulsum.

De Sexto Promptuario

Prefatio.

A Solutus, quæ ad tertium Promptuarium conficiendū
preparare videbantur, iam nunc quarto, & quinto præter-
missis ad sextum plenius explicandum accedamus: in quo iux-
ta quinq. concionis partes, curandum erit, ut in vnaquaq. parte
loca communia indicentur. Quare breuissima Exordij, Narra-
tionis, Confirmationis, Refutationis, & Perorationis exem-
pla proponam: quæ poterit concionator sua industria redde-
re ampliora. Quod si quis nostrum hunc laborem tanquam
superuacaneū contemnat, nosq. reprehēdat, quod bonas ho-
ras in eo consumpserimus, neq. tamē omni ex parte quæ pol-
liciti sumus præstemus: is meminērit illius vulgatissimi prouer-
bij, *Pone sapientem in via*, intelligatq. a alieno frui labore, inter-
dum esse vtilissimum. Sepe enim accidit, ut quæ propria indu-
stria, nō nisi summo cū labore, & multo tēporis impēdio repe-
ririemus, ea alterius opera citissimè consequamur,

Communium exordiorum exempla.

Cum multæ soleant a nobis conciones haberi; in quibus
(vel ipsa Philosophia præcipiente) utilis est Exordiorū usus;
cumq. sæpe animus in varias distrahatur partes, dum neq. spe-
ciale, neque generale occurrit Exordium: non mediocriter cō-
cionatori consulemus, si exordiorū communium copiā hoc
loco proposuerimus: ut cū proprium non suppetit, com-
muni utatur, modo illud ad rem subiectam (quod nō erit dif-
ficile) traducat. Adnotandum tamen est, cuiusque con-
cionis Exordiū hūc referri, ut grauiam sibi concionator ab Spi-
ritu sancto comparet per Christū, Virgine sanctissima interce-
dente: hunc enim modum Exordiorū tam sanctum, tam anti-

quum, tam in Ecclesia visitatū, nusquā licet omittere. Igitur dū hoc facere nō iur cōcionator, multa potest Exordiorū genera cōficere iuxta eas quę in Exordium incidunt partes. Sumetur enim aliquādo ex rei magnitudine, de qua dicendū est; quādo q. ex eiusdem difficultate; non numquam ex miseria, & tenuitate nostra. quę omnia eō tendunt, vt spiritus Sancti gratiam à Patre, per Christum, Virgine intercedente, consequamur.

Fundamentum autem Exordiorū quandoque ex sacre scripturę testimonio, nonnumquam ex sanctionibus Ecclesiasticis, aut ex sacro aliquo doctore, aut ex simili, aut ex figura, aut ex Naturali Philosophia desumetur, Philosophorum verò testimonio non vterer, nisi necessitas, aut concionis utilitas id ex posceret. Sed postulatur in exordijs amplificatio. Quare licet nos succinta quadam ratione exordia nunc proponamus; tamen, si iuxta amplificandi artem ea tractentur, magnam in initia hæc nostra, licet rudia, tum verborum, tum sententiarum copiam suppeditabunt. Ea igitur in initia proferamus.

Prouerb. 10. Regstatem operata est manus remissa. &c. Quare si concionator segniter loquatur, vel auditores segniter audiant, egeni erunt. Diuinum ergo petendum auxilium,

Genes. 33. Iob iudicās assequutus est benedictionē: iudicare igitur debemus cū Deo per orationē, & tāgere sœmuit angeli testamenti, gratiamq. per mysterium Incarnationis petere.

Esai. 2. Eris in nouis irris diebus preparatus mons domus Domini in vertice montum, & fluent ad eum omnes gentes. &c. Christus, montium e. vertex, Virgo collis: at per collem ascendimus ad monte. Ergo ascendamus ad Christum per Virginem.

Psal. 9. Beati homo quem tu erudieris Domine &c. Si enim is non erudiat, legemq. suam doceat, quid populus discet? Porro simplices, & paruulos Deus erudit, eosq. alloquitur; quare si ab eo cupimus erudiri, cum humilitate petere debemus.

Eodem Psal. Dominus scit cogitationes hominum. &c. Cogitatio humana, vana profus euenitur, & vt solida sit à Deo habet. Quoniam ergo verba cogitationes sequuntur, vt ea vim habeant ad persuadendā quę aqua sunt; sanctas à Deo cogitatio

Psal. 138. Magnificata sunt opera tua Domine &c. V. in insipientia non cognoscit. Et stultus non intelligit hec. Stulti sunt in qui non desiderant pietatem Dei. Stultus opera Dei cupit intelligere, sed non ab eo postulemus.

Psal. 138. In cœlis altissimi montium petra transibunt aquæ &c. Si ad gloriam gramamuis desfluere, noli esse mons superbiæ, sed vallium humilitatis: cognosce te peccatorem, & indignum ad quem gratia gratiæ descendat.

Prover. 3. Habe fiducia in Domino ex toto corde tuo, & ne in cunctis prudentia tua in omnibus. Vir tuis. In omni ergo concio ne subeamus ad Dominum confugere, hæc enim optimam cogitauerimus.

Psal. 138. Qui declinat aurem suam non audiat legem, oratio eius inanis exsecrabilis. Attente igitur audiat concionator quæ Dominus intus loquitur, gratiamque petat, ne sit oratio eius exsecrabilis.

Psal. 2. Et nunc Reges intelligite &c. Reges nos sumus: inquit enim B. Petrus, Regale sacerdotium. Intelligere verò nos oportet, erudiri que a Deo in ijs, quæ ad Evangelicam spectant doctrinam, neque enim aliter intelligemus, ut probè dicebat Eumichus ille Regina Candacis.

Psal. 69. Deus in adiutorium meum intende. Si Ecclesia sic ait in Horarum Canonicarum initio, quanto magis nos initio concionum? Hic enim pertinet illud Psal. 4. Cum inuocarem, exaudivit me Deus &c. Docturus enim David gentes, vidit se divino auxilio egere, certo quæ speravit se per orationem illud consequitur. Ad eam ergo nos &c.

Exod. 20. Non loquatur nobis Dominus &c. Nos multò aliter quam Iudæi precamur, ut nos Dominus ad loquatur. Vos autè Auditores, per me ad loquetur, si verba mea spiritu oris eius perfusa erunt. Precamini ergo Patrem per Filium, precamini matrem, &c.

Esa. 30. de populo conqueritur Dominus, quòd diceret Propheta: Ausare à nobis semitam &c. Loquimini nobis placetia &c.

Vos igitur, fratres, multo aliter precamini Dominum, vt semitas vobis ipse sanctitatis ostendat, & ego illo inspirante Christum Iesum predicem.

Esai. 32. Non caligabunt oculi videntium. Ad Ecclesiam Christianam hoc pertinet, cuius & nos membra sumus. Supplices igitur Deum rogemus, vt nec mei caligent oculi, & aures vestre pateant. Quod si Virginem adeamus, cuius oculi sunt limpidissimi, auresq; integerrimæ: quod cupimus facile consequemur.

Esai. 30. Ad vocem clamantium statim exaudiet. O magna Dei in nos benignitas! Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum, ac præsertim ijs, qui ad eius exequenda mandata auxilium ab eo postulant.

Esai. 41. Egredi pruperes quærent aquas. Elegās locus. Si verbi Dei aquas sitiamus, habemus Domini verbum, qui dicit. *Ego Dominus exaudiam vos &c.*

Genes 2. In hominem ex limo terræ formatum inspiravit Dominus spiraculum vitæ. Prædicator omnibus humanis instructus subsidijs, homo est de limo terræ: si Deus ei non adspiciauerit vitam non habebunt eius verba.

Concionator est vt nauis, quæ non potest nisi flate vëto. &c. Est sicut campus, vel planta: hæc enim nisi irrigentur &c.

Est vt agricola, qui licet terræ mandet semina, nisi tamen æris tranquillitas, lux Solis, & aqua &c.

Est item vt mercator *Prouerb. 30. Sindon fecit. & vendidit Ca. 20. 20.* Sindon humanitas est Christi, per cuius passionem omnia nobis bona conceduntur.

Psal. 42. Emitte lucem tuam &c. id est spiritum, & verbum tuum, vt in tēplum verbi Dei, & in tabernacula mysteriorum Euangelij adducar. Neque enim lex tantum, sed Euāgelium annunciādū.

Iohan 6. Omnis qui audit a Patre &c. Petamus ergo, vt audiamus, & discamus. Neque enim audire est satis, sed discere.

Matt. 10. Confiteor tibi Pater &c. Si volumus edoceri, oportet nos fieri paruulos per humilitatem.

Hierem. 23. Si stetissent in concilio meo &c. Consulendus ergo

Domini est, cuius consilii parendum, ut errantes nos ipse in
 misericorditer reducat.

1. Reg. 1. Sicut dicitur ad impium &c. Maximis periculis expo-
 nitur est concionator: si enim populo scelera non annunciat,
 peccatorum sanguinem Deus ab eo requireret, si annunciat, me-
 tuendum est illi. Rogemus ergo &c.

1. Reg. 2. Qui inuenit mulierem bonam &c. Mulier bona gra-
 tiæ est, propter quam relinquere oportet patrem, & matrem.
 Nos ergo adheramus.

Ad Col. 4. Sermo vester semper sit sale conditus. Sal Dei gratia est,
 sine qua insipidus est sermo. Matrem ergo salis precemur &c.

Psal. 103. Fecit lunam in tempora &c. Sol Christus est; Luna ve-
 re peccatorum noctibus, Virgo sanctissima. Illam ergo adæamus.

Esa. 6. Forcipe tulit Angelus calculum. Virgo Maria Angelus
 ille est. Comparabit ergo nobis gratiæ calculum, sicut Esaia di-
 camus, *Ve nobis qui viri polluti non sumus.*

Pro. 14. Doctrina prudentum facilis &c. Et quis nã est prudens?
Thren. 4. Ego vir prudens videns paucitatem meam. Humilis ergo
 verè prudens itaque facile scripturæ sensus percipiet. Nos itaque
 igitur tenuitatem agnoscentes Deum adæamus &c.

Proverb. 15. Sermo opportunus optimus, id est qui circumstantijs
 congruat. Tribuit enim Dominus petentibus, non bonum
 quodcumque sed opportunum, quodque eis profuturum esse videt.
12. ad Thi. 4. Prædica verbum instat &c. Sed quomodo prædica-
 bant, nisi (ut ait D. Paul. ad Rom. 15.) mittantur? Mitti verò est
 spiritum à Deo accipere. Ergo spiritum petamus.

1. Reg. 14. Ionathas in saltu fauum mellis reperit, extenditque
 summitatem virgæ quam habebat in fauum mellis, & eouertit
 manum ad os, & illuminati sunt oculi eius. Ionathas donum
 Dei, id est cui Deus dedit, contra Philistæos, id est mundum, pug-
 naturus, in saltum novæ legis ascendit, & virga orationis fauum
 gratiæ admouerat ad os, interiusque oculi illuminatur. Si ergo nos
 lumine gratiæ desideramus illuminari, oratione humili &c.

Thob. 11. Thobias senex per fellis fumum visum recepit. Venit
 Filius hominis quaerere, & saluum facere quod perierat in ma-

gno huius mundi sumit, in quo piscis ille erat antiquus, quē Dominus sua morte superauit, & à quo fel extraxit, id est arma quibus in humanum genus irruerit, nostramq; cecitatem sanauit. Obsecremus ergo eum vt oculos nostros aperiat &c.

Pròuēb. 16. Cor hominis disponit viam suam, sed Dominus dirigit gressus eius. Quare parum prodest quempiam sibi concionem excogitasse, nisi Dominus cor eius per gratiam dirigit.

Pròuēb. 10. Qui tantum verba se etatur, insipiens est. Non enim est in sermone verbum Dei. Igitur ne verba tantummodò aures audiant, sed cor etiam res ipsas excipiat &c.

Pròuēb. 20. Aures audientem, & oculum videntem, &c. Dominus dat verbum predicatori, & auditoribus aures, &c.

Totus ferè Sapiens liber exordijs conficiendis aptus est: moter enim à Deo esse sapientiam omnem petendam.

Item *Iob. 12. 28. 32. 38.* & *Baruch. 3.*

Eodem etiam spectat liber Ecclesiastici: vix enim in eo perodus reperitur, quę non possit communibus exordijs inferuire.

Habes iam concionator, exordiorum communium copiam, quam non licet negligere. Nam etsi non ignorem posse alios plura, maioriq; industria elaborata præstare: tamen tenuitas nostra, temporisq; angustia ad meliora edenda locum non relinquunt. Quòd si rationem desideras tenere, qua possis exordia communia speciali argumento accommodare: facillimo negotio id facies, per penso rectè subiecto argumento. Vt si dicturus sis de Verbi Dei Incarnatione: facies sic exordium. Cum omnia diuina mysteria non possunt sine lumine gratiæ aut intelligi, aut doceri, tum maxime Incarnationis mysterium quod adeo vires ingenij nostri superat, vt nec angelicæ mentes illud valeant comprehendere. Quod si speciale aliquid habeat argumentum, quod cum exordio communi coherere possit, plenior erit accommodatio. Vt si de virginitate dicturus sis, ita poteris exordium instituire. Misericordia Domini plena est terra. Inter multa beneficia, quæ ex Dei misericordia hominibus proueniunt, illud videtur præstantissimum, quod eis auxilium conferat, quo & animum, & corpus immaculatum

entium possunt custodire. Hoc ergo auxilium mihi hodie
 ne deinde ovellet dari, ut quibus deest laudibus virginitatē inter
 ceteras virtutes tydus fulgentissimum commendare possim.
 Hæc ergo ratione si diligentiam adhibeas, facile poteris à cō
 munitis Exordijs ad ea quæ propria sunt descēdere. Sed quo
 niam de Exordijs iam fatis, nunc de alijs concionis partibus di
 scemus.

De Narrationibus.

Exordium sequitur Narratio, si naturalem orationis ordinē
 spectemus. Sed quoniam hoc inter Narrationem, & ceteras
 partes videtur interesse, quod in alijs partibus communi
 quadam possunt assignari, quæ omnibus ferè concionibus
 conueniunt; Narratio verò non potest ferè non esse pro
 pria, cum ipsum orationis statum, eiusq̄ partes contineat: pro
 inde nihil est quod de Narratione dici pro præsentis instituto
 possit. Qui igitur Narrationis faciendæ modum à nobis hoc
 loco postulauerit, ei caput septimum libri tertij huius nostri o
 peris adlegamus.

Exempla Confirmationum communium.

Narrationem statim sequitur Confirmatio. Parum enim
 videntur habere firmamenti quæ narrantur, nisi statim cō
 firmatio adhibeatur. Possent autem hoc loco innumerabiles
 adferre rationes, tum ad veritatem Fidei confirmandam, tum
 ad persuadendam virtutem: quia tamen tota sacra scriptura, ce
 teriq̄ libri sancti, & pij, atq̄ e etiam Philosophorum monimen
 ta huiusmodi confirmationibus referta sunt, nonnullas tātum
 hoc loco indicabo.

Ad Rom. 6. *Humanum dico propter infirmitatem &c.*

Iohan. 5. *Si testimonium hominum accipitis. &c.*

3. Reg. 18. *Si Deus est Dominus sequimini eum &c.*

Denique huiusmodi confirmationibus scætet scriptura, scæ-

cent libri sancti: quos qui diligēter euoluet, singulaq̄. confirmaciones in locos communes conferet, thesaurum sibi ad confirmandam aptissimum comparabit.

Exempla Confutationum communium.

Eiusdem artis est sua confirmare, & aliena refellere. Quapropter concionator non solum debet confirmaciones in promptu habere, sed quæ vel Fidei aduersa sunt, vel bonos mores coraumpunt refutare. Confutationum autem copiam parabit, si ea omnia diligenter euoluat, in quibus diximus confirmaciones cōtineri. Nam sacra Biblia, sanctiq̄. Doctores, libri pij, atq̄. alij, magnā suppeditāt cōfutationū copiam.

Esai .i. *Cognovit bos possessorem suum. &c.*

Hierem. 5. *Quid debui facere vineæ meæ, & non feci. &c.*

Ezech. 16. *Peius Isrâël quàm Sodoma peccauit. &c.*

1. Corinth. 5. *Omnino auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter gentes. &c.*

Lucæ 21. *Si cognouisses & tu. &c.*

Charta me deficeret, si eas quas possem confutationes adducerem. Quare de hoc iam satis.

De communibus Epilogis.

Prefatiuncula.

Poterunt concionatores locorum communium subsidio etiam uti ad Epilogos conficiendos. Sed præmittendum est, debere Epilogum concionis generi conuenire. Siue enim concio in confirmandis Fidei dogmatis, siue in virtute afferenda, vitioq̄. oppugnando, siue in laudatione: siue in vituperatione versetur, eligendi erunt communes Epilogi, qui appositè cum concione cohæreant. Sumantur autem Epilogi (quemadmodum de Exordijs diximus) vel ex testimonio, vel ex figura, vel ex simili, vel ex quouis alio argumento.

Valent

Valent etiam ad Epilogos argumenta ab effectis; præmio sci licet, ut poena; item à pulchritudine virtutis, & peccatorum ignorantia. Effundenda etiam erunt in Epilogis exclamationes ad Deum, ad Angelos, ad homines, ad demones, & ceteras creaturas; itemq; obiectiones crebre, atq; comminationes poenarum. Deniq; si vlla pars cœlonis est, in qua debeat concionator amplificare quæ docet, hæc maximè tota amplificatione debet constare. Subijcemus autem hoc loco quædam Epilogorum exempla, vt ex his possint facillè concionatores alia inuenire, & in suos commentariolos referre.

Exempla Epilogorum communium.

- P**sal. 4. *Fily hominum vsq; quò graui corde. &c.*
 Prouerb. 1. *Vsq; quo paruuli diligitis infantiam. &c.*
 Prouerb. 5. *Nedes alteri honorem tuum.*
 Prouerb. 6. *Vsq; quo piger dormis.*
 Esai. 40. *Nunquid non scietis &c.*
 Psal. 118. *Maledicti qui declinant à lege tua Domine.*
 Matth. 25. *Qui bona egerunt. &c.*
 Ecclesiast. 7. *Deum time, & mandata eius serua. &c.*
 Ecclesiast. 7. *Quæ præcepit Deus, illa cogita semper.*
 Esai. 45. *Conuertimini, & salui eritis omnes fines terræ.*
 Esai. 46. *Mementote, confundimini, reddite præuaricatores ad eor.*
 Hiere. 6. *Erudire Hierusalè, ne fortè recedat anima mea à te.*
 Hiere. 8. *Nunquid qui cadit non resurget?*
 Hiere. 13. *Audite, & auribus percipite. &c.*
 Ibidem. *Væ tibi Hierusalem non mundaberis post me.*
 Ad Roma. 6. *Quem fructum habuistis. &c.*
 Thren. 3. *Scrutemur vias nostras. &c.*
 Psalm. 40. *Hodie si vocem eius audieritis. &c.*
 Psalm. 118. *Cogitavi vias mea. &c.*

Deniq; tota sacra Scriptura Epilogis potest deseruire, modo curet concionator ea amplificare quæ desumit.

Figuræ item, quemadmodum diximus, ad Epilogos erunt accommodatæ. Extat enim figura Rachelis, & Lig cum Iacob ab euntium; quæ monemur nihil in hoc mundo reperiri, quod verè nostrum sit, nostrasque dititias in Iesu Christo repositas esse. Figura item Ruth, quæ cum patriam, in qua nata, & educata fuerat, reliquisset, focrum Noemi sequebatur. Quomnemur mundum relinquere, legemque Dei dulcem sequi. Reliquit item Abraham patriam, & parentes. Non enim in hoc mundo permanentem habemus ciuitatem: Deoque non mundo nati sumus.

Iunabit etiam hunc locum, si rationibus quibusdam, quod volumus persuadcamus. Ut: Nonne fatis hactenus à vobis peccatū est? Restat ergo iam, vt reliquum vitæ temp^o, quod an breue futurum sit nescitis, totum Domino consecretis, peccata detestemini, Dei misericordiam imploretis, aures vestras illi vocanti aperiat. Si conuertuntur alij, & ad meliorem mentem Dei beneficio reducuntur, nonne poterit Deus vos quoque ad statum optimum reuocare? Sed dicetis, infirmos vos esse. Rectè verò: sed potest Deus vobis robur, ac virtutem tribuere. Testis est Dauid, quem Dominus, ex rege adultero, & homicida, regem fecit sanctissimum, & omnium regum exemplar insigne. Testis Matthæus, quem ex Publicano in thelonio sedente Apostolum fecit insignem, & Euangelistam clarissimum. Testis Paulus, qui ex persecutore fidelium, repentè infidelium prædicator effectus, innumerabiles gentes ad fidem Christi reuocauit. Testes denique sunt omnes Regiones, in quibus quotidie Domin^o (quæ illius benignitas est) misericordiam suam copiosissimè ostendit. Quis igitur tot, tantique exemplis non commouetur? O infelices illos, qui Dominum recipere nolunt; O dissoluta peccandi consuetudo; Ad cõne homines insani erunt, vt pro nihilo vitam æternam amittant, acerbissimisque luctu comparent. Qui homini roganti obtemperas, cur Dei voluntati resistis? Valeret apud te plurimum amici, impetrant facile à te quæ cupiunt; & Christum Iesum, qui te per passionem

adhibere, & in ortem ignominiosam à potestate diaboli cri-
 stianis, qui te potest ad tenebrosa diaboli regna relegare, ita
 conuincas, ut contra eius voluntatem omnia tua facta ad De-
 monis, Carnis, & mundi voluntatem componas?
 Denique nihil est quod ad virtutem persuadendam, aut ad
 vicia detestanda possit afferri, quod non sit Epilogis accom-
 modatissimum.

Septimi libri Peroratio.

H Abes iam, amatissime Lector, breuia quorūdam Prom-
 ptuariorum initia: quæ & augere tu potes, & ex ijs, alio-
 rum quæ à me non traduntur, conficiendorum, artem collige-
 re. Nos enim exhibere omnia nequaquam potuimus; cum
 & liberum postulent hominem, & tempus ab occupationib⁹
 feriatum. Quod quidem cum mihi minime concedatur; fa-
 ctum est, ut inuisus penè, ac multorum, efflagitationib⁹ co-
 actus, hos duos posteriores huius operis libros, scilicet septimū
 & octauum, superioribus addiderim, quib⁹ meum iam quo-
 dammodo pensum videbar absoluisse. Extat Bibliorum the-
 saurus, ex quo nā mediocrem habere poterunt promptua-
 ria accessionē. Extat & alius thesaurus concionatorū, quem
 nuper doctissimus, mihiq̃ue amatissimus Pater Truxillus
 Dominicanus, non sine maximo concionatorum fructu, in-
 vudgusemisit. Euāgelicarum etiam institutionum liber extat
 Petri Garcia à Galarza, qui primum promptuarium iuuabit.
 Denique permulti alij circumferuntur libri, quos si attentē
 legeris, materiam tibi ad concionandum subministrabunt.

Interim tamen fructe hoc nostro tenui labore, & nostræ
 inaspice ignosce, meq̃. iam senio confectum, &
 tot laboribus, & negocijs distractum,
 tuis orationibus Deo Opt.

Max. commenda.

Libet octauus

LIBER OCTAVVS IN QVO DE VSV, ET EXERCITA TIONE HVIVS ARTIS

diffentur.

PRAEFATIO.

VAE ad concionandi artem pertinent libris superioribus sumus persequuti: quibus concionatori aditum aperuimus ad concionem aggrediendam. Sed quoniam omnes artes exercitatione perficiuntur: antequam huic operi manum extremam imponamus; visum est mihi, hoc ultimo libro de huius artis exercitatione disputare. Postquam enim libro 2. 3. 4. & 5. concionatori arma subministravimus; 6. verò & 7. ceteras res ad prelium committendum parauimus; oportet nunc vt cum consilij iuuenimus, quo possit certius victoriam reportare. Tot enim periculis, tot incommodis expositus est is, qui multitudinem, maxima ex parte imperitam, conatur ad perfectionem Euangelicam deducere, vt quamuis multi de hoc argumento disseruerint; non tamen hæc nostra opera inutilis, sed admodum fructuosa debeat existimari. Quid enim prodest rationem inueniendi concionem probè tenere, ceteraq; artis præcepta percipisse; si artem, cum opus fuerit, nescias in usum reuocare? Neq; enim solum artis ratio habenda est; sed prudentiæ methodus tenenda, vt omnia loco, tempore, & alijs rei conditionibus conueniant. Iam igitur quoniam hæc pars tota ferè prudentiæ est, septem capita præcipua continebit: in quibus concionatorem de ijs rebus admonebimus, quæ ad suum munus rectè abeundum videntur quàm maximè spectare. Primo loco de præparatione concionatoris dicemus: Secundo explicabimus modum concionis excogitandæ: Tertio eius conficiendæ rationem aperiemus: Quarto ostendemus quid cum eam confecerit,

præstet

præfatio concionator debeat: quinto demonstrabimus quare eadem de superiori loco recitaturus sit: sexto præscribemus, quid ubi concionandi finem fecerit, toto reliquo die cum facere oporteat: ultimo tandem exercitationes concionationi congruentes persequemur.

Capit. I. De Concionatoris preparatio.

Quod ad preparationem concionatoris attinet, consideret primum concionator, se ad cellissimum, & sanctissimum munus vocatum esse: oportereque, ut talem se præbeat via, & moribus, qualis suscepti muneris ratio requirit; ut cum Paulo possit dicere: *Observate eos qui ita ambulavit sicut habetis formam nostram*. Si enim idoneus non est ad tantum munus exercendum; caueat ne dicat Dominus: *Non mittebam Prophetas, & ipsi currebunt*. Orationi ergo serio vacare debet, corpusque suum affligere: hinc enimque medijs Patres sancti, à Deo interius illustrati, sagittas acutas in auditorum corda trans mittebant. Sacram deinde scripturam, & sanctos Patres sedulo debet evoluerè: ut ut sanam doctrinam, omni gladio anceps penetrabiliorem haugiat, & ebibat: sic enim fiet, ut cum eadem populo annunciabit, maiorem vim ad persuadendum obtineat. Præterea eos libros, qui ad pietatem pertinent, siue illi antiqui fuerint, siue recentes, perlegat sæpe; eligens ex ijs, qui passim circumferuntur, præstantiores. Ad hæc, sit eius consuetudo cum viris sanctis, & senioribus; eosque loquentes de rebus sanctis, & ad populi ædificationem spectantibus, audiat libèter. Retineat verò in colloquijs, & sermone, doctrinæ gravitatem, & sinceritatem, ut sana, & irreprehensibilis phrasis in naturam convertatur. Quod assequetur facile, si scripturam sacram assidue meditetur. Et quoniam munus hoc supernum est, atque divinum; certò sibi debet concionator persuadere, plura diuinitus à Deo data, quam humano parta studio, sibi necessaria esse, ut hanc possit sustinere prouinciam. Ut enim hoc munus ad Christi gloriam, & Ecclesie:

Ad Phi. 3.

Hiere. 23.

clesiæ ædificationē vehemēter pertinet: ita, permittente Deo, acrius demones pugnant, dolosq. machinātur, ne concionem effectus exoptatus consequatur; tantoq. illū conātum impedire magis, quanto consent christiano populo fore fructuosiorē. Multam igitur noctis partem debet concionator excubare, gratiamq. à Deo instantissimè petere. Atq. utinam ad hanc gratiā petendam, orationem quandam in promptu quisq. haberet, qua à Deo per Iesum Christum illustrationem intellectus postularēt. Fieret enim ut Deus, qui fidelis est, neq. se ipsum potest negare, illi omnia liberalissimè concederet, quæ ad sanctum Euangelium populō rectè annūciandum necessaria sunt. Iam verò quod ad peccatorum attinet remissionem, supplex à Deo veniam debet concionator petere: ita ut de eomissis vehementer doleat, firmissimèq. statuatur nullum se ampliùs, Deo auxiliante, commissurum. Sanctum enim est concionādi munus, atq. ita non nisi sanctè tractandum. Hactenus ergo de preparatione ante concionem faciendā: nunc aliud caput aggrediamur.

Cap. II, De ratione excogitandi cōcionem.

Concio excogitabitur cōmodè, si cōcionator quæ dicēda erūt, ordine congruēti in cōmētariolū referat. Quod nō debet absq. oratione præuia efficere. Si enī aliq. opus est, in quo mētē ad Deū sapius attollere sit necesse, illud maximè est sacra cōcio. Quare si libri sacri ad cōcionē excogitandā euoluēdi sūt, oratio antecedit oportet: si status aliquis, aut scopus cōcionatori eligēdus, nō nisi præuia oratione id fieri debet: si Ecclesiæ spiritus est populo explanādus, rogare oportet Dominū, ut congruā exhibeat concionatori doctrinam. Deniq. nihil excogitandū est, quod oratione imprimis à Deo postulari non debeat. Excogitanda item erunt loca vtriusq. Testamenti, ac præsertim Prophetarū, & B. Pauli, quæ ad confirmandum concionis statum, & ad eundem amplificandum conducunt. His accedent sanctorum Patrum testimonio

liberum, & argumenta ab exemplo, vel à simili, vel alia huiusmodi, quibus totus concio solet illustrari. Hoc tamen vnum maxime laborandum, vt scripturam scriptura interpretemur, eaq; sepe utamur. Nihil enim est quoddam populi edificatione polle pertinere, quod ex scriptura non corroboretur. Atq; vniquo verbo, quæ ad concionem excogitandam pertinent animam, is rectè concionem excogitabit, qui inuentionis artem probe fuerit assequutus.

Capit. III. De ratione componendi.

concionem.

Non minore op^o est industria in disponēdis quæ inuēta sūt, quàm in excogitādis. Quare postquā cōciorator excogitauerit ea quæ cōcioni suarvisā fuerint accommodata superest vt man^o operi admoncat, & quæ rudi mineruā in cōmētationū cōcessit, apta methodo distinguat, omniē tētās (si necesse fuerit) dispositionis rationē, vt quā aptiorē viderit eligat potissimū. Postea verò, excogitata, & cōpositā cōcionem cōscribere debet, ac præsertim exordium & epilogum magnū quippe inde emolumentū consequetur. Multa siquidem interscribendum corrigenda occurrent, multa iam mutanda, quæ nisi scriptis mandarentur, minimè forsan possent animaduerti. Cui accedit, quòd scriptio eiusmodi, memoriam maximò opere iuuat. Demum verò vbi hic labor absolutus fuerit; consequitur, vt ea quæ excogitata, disposita, & conscripta sunt, memoriæ mandentur. Quo tamen loco, caueò concionator, ne si (vt accidere solet) excogitata tibi tua arideant, inani intumescas elatione, aut si displiceant, animo cadas. Quænam modum enim neque in proprio labore, & diligentia, fiducia collocanda est; cum non semper propriæ voluntati exitus respondeat: ita neque de concionis fructu desperandum est, si minùs quæ excogitata sunt, probentur. Quare humiliter nos in hoc gerere debem^o: hoc est, quod nostri muneris est, accuratè præstare: reliqua verò omnia Deo præstāda relinquere.

Sed aliquis occinet fortasse: Tantus sæ mihi in conficienda concione subeundus est labor? Tantus certè. Quis enim est, qui dignam Deo concionem facere, rem esse facilem audeat existimare? Profectò qui Dei nomine loquaturus est ad populum; quiq; publicè dicturus est, Hæc dicit Dominus: hunc dubitari non potest, maximum quoddam, & difficillimum obire munus. Quare necessaria illi hæc sunt omnia, quæ hæcenus tradi dimus: quæ vos, lectores, ne vestris excidant mentibus, obrestor.

Sed libet nonnulla hoc loco in memoriam reuocare ex ijs de quibus satis multa lib. 5. vbi de diuersis concionum generibus egimus, dicta sunt. Plura namque sunt ad illud præsertim concionis genus obseruanda, in quo, Euangelicę historie succincta narratio, exordij vice præponitur. Nam si aliquantò longius est Euangelium (qualia sunt, Euangelia Samaritanæ, & Lazari) conceptis verbis id narrandum est, & in pauca conferendum: eiq; vel aliqua, si occurrant, acutè, & doctè excogitata, permiscenda; vel dogma aliquod, aut communis locus, breui proponendus, vt rei, aut rebus in concione tractandis, commodus locus relinquatur. Semper autem Euangelij scopus præsertim inuestigandus est; etiam si plura sint, quæ velit concionator explicare. Quanquam Euangelij scopo, aut Ecclesię spiritui omnia accommodare non est necessarium: sæpe enim propter vnum duntaxat verbum, ab Ecclesiã Euangelium proponitur. Ceterùm quæ ratione sint in quouis genere disponendæ conciones, ad artem potius pertinet, quam ad vsum: nos autem nunc de artis vsu tantummodo loquimur.

Nihilominus tamen, vt in promptu habeat lector, quę iam lib. 3. 4. 5. tradidimus, eaque facilius ad præxim redigat, hæc modò accipiat.

Quo pacto conficienda sint exordia, suo loco dictum est: vbi à testimonio, à simili, ab exemplo, à figura, ab Euangelij expositione peti posse docuimus.

Deinde vbi insinuatius est in exordio orationis status, diximus

in expositione per posse docimus.

Præterea in huiusmodi est in exordio orationis status, dixim⁹ necesse est, ut in Narratione tota rei in cōcione tractāda lamina proponatur, sumpto immo à simili, siue à figura, siue ab aliquo in expositione quasi omnis siue aliunde, ita ut scopum cōcionis Narratio contineat.

Adhuc (ut etiam diximus) cōfirmatio debet esse grauis, valida, etiosa, apte digesta, distincta, perspicua, integra, nihil improbatum prætermittens, plurimum deniq. roboris habens. Si militer cōfutatō futura est acris, sed mitis futura est etiam secura, pudica, & modesta, dū nō solum oblati respondet obiecti onibus, sed in peccata etiā inuehitur. Neq. vero solum peccata detegat cōfutatō, sed qua ratione declināda sint etiā doceatq. ad virtutes cōtrarias aditū aperiat, ita, ut & peccatoribus timorē incutiat, & virtutū desiderū in eorum animis excitet. Vnde fit, ut cōtinere debeat cōfutatō quedā verba, ignita cuiusdā caritatis plena, ita ut accensa potius aurore viscera, alie nq. male cōmiseratione cōmota, quam iracundiā, odiumq. in peccatorē præferat. Sed inesse illi debet acerbitas non nihil: quod non tā in toto quādem actione, quā in rationum pondere sit posita. Licet enim necessaria sit (nostris præsertim temporibus) eiusmodi actio, ad torpētia quedam corda excitanda, tamen cauendū est, ne modestiæ limites egrediamur. Duo itaq. imprimis in cōfutatione fugienda sunt. Aliud est, ne ita exilis, & languida illa sit, ut ridicula videatur, vel quandam peccandi occasionem peccatoribus præbeat, qui peccatum frigide reprehensum, non esse magnū malum fortē arbitrabuntur. Aliud verò est, ne vel impatientia, vel crudelitas, vel præcipitatio, vel iracundia ineptusque increpandi modus in cōcionatore notetur. Cum patientia enim, & doctrina, cum sancto zelo, itaq. modesta progredi oportet.

Deniq. de Epilogis etiā actum à nobis est: in quibus est curandum, ne frigidam tantummodo rerū, quæ dictæ sunt, repetitio nē contineat, aut verbis prorsus eisdem, quæ antea dicta sunt, cōstent immo in ijs curandum est maxime, ut res maneat au-

ditorum animis infixæ. Sed esse debent præterea Epilogi suaves, efficaces, perspicui: itemq; debent consolari, commouere, docere, atque conuincere.

Cap. III. De confecta Concione cum Deo
conferenda.

Rædictas partes, quarta iã in ordine subsequitur, neq; illa quidẽ,!!o modo prætermittenda. Igitur constructã concionẽ, ò cõcionator, ab initio vsq; ad finẽ genibus flexis corã Deo Opt. Max. quasi eam ipsi recitans, proponẽ, illumq; supplex ora, vt clementissimas tibi suas aures adhibens, suum iudicium interponat: & te doceat, an quæ excogitasti, ipsi grata sint, & an vtilitatem aliquã sint populo adlatura. Vbi verò consciencia tua bonum tibi redderit testimonium; maiori conatu Dominum obsecra, vt tibi præsto sit, ad ea quæ pro illius gloria excogitasti, in eiusdẽ etiã gloriam pronũcianda, vt labor iste tuus sit ipsi gratus, cunctis verò auditoribus, atque ad eò ijs, qui ipsos auditores, concionem recitantes sint auditori, vtilissimus. Ad hæc, sũmis precibus contende, vt linguam tuam Dominus regat; orationis tibi aptum, & accommodatum genus tribuat: & inter concionandum alia suggerat, quæ Christianorum cordibus maximè sint vtilitari futura. Facere autem potes orationem similem illi, de qua superiùs diximus; scilicet qua in exordio cõcionis; petiturus es coram populo gratiam. Nam per Mariæ semper Virginis intercessionem petenda semper gratia est, vt & excogitentur dicenda, & excogitata, Dei spiritu pronũtiantur, & alia noua vtiliora, & efficaciora vnã cum sancto dicendi modo diuino munere tribuantur. Qui verò parũ vsu, & exercitatione concionandi valet, non tantum secum tacitus quæ dicturus est, coram Deo attentè meditetur, sed etiam singulas voces, integrasque períodos perpendat; vt nihil concionatoris persona indignum proferat. Quod maximè obseruare debet is, qui naturæ impulsu, zelo, & feruore flagrat: scilicet

vt sibi

ut non imparet nemque is qui numquam ad dicendum profectus. Sicut enim tyrones, antequam ad pugnam accedant, indigent pugt, & assidua exercitatione: ita in hoc spiritali certamine, oportet concionatores novos, multis exercitationibus, & aliquot prolationibus instrui, & preparari.

*Cap. V. De modo in ipsa Concione
seruando.*

Iam aggrediamur quintam partē nostro instituto magis propriā, & oppidō necessariam: in qua modus quē in concionibus habendis concionator seruare debet, est tradendus. Cuius rei cognitio accurata, cum tā necessaria sit ad multos errores vitandos: hunc ordinem mihi obicruandum in ea præscripti: ut vicia quę in concionibus notari possunt, & pericula, quę ipsis concionatoribus imminēt enumerē: atq; consilia, & admonitiones quaedā, quibus vitia illa, & pericula declinari possint adiungam. Quod si ea quę dixerō, breuius quā oporteat, & minus exacto ordine perstrinxero, ignoscite mihi, angustia tēporis, & præproperea quorūdam typographi uirgētū festinatione, oppresso: præsertim cum manifestū sit, huius tractatus fructum, non tam ex ordine, & disputationis serie, quam ex ipsis consilijs, & obseruationibus pendere.

De vitijs Concionatorum.

Igitur vitia illa, quę (ut verum fatear) tum in me, tum in alijs concionatoribus deprehendi, hæc sunt potissimum.

Sæpe in reprehendis peccatis exardefcimus, & veluti extra nos ponimur: vnde fit, ut neque veniat in memoriam, neque vacet nobis, ad virtutis studium auditores excitare; & dum æstus orationis hūc illūc ferimur, sæpe eadem omninō verba reperamus; sæpe etiam histrionicę, & non grauitę,

vt virum piūm decet, agamus.

Solemus etiam aliquando auditorum vitia diffinulare, aut certe ita remisse, & leniter reprehendere, vt fatius quidem futurum esset, si omninō taceremus.

Aliquando etiam ipsi nos laudamus; nostras cogitationes, aut meditationes, non antea vsquam auditas, aut lectas, sed nouas esse proferentes, indeque nobis attentionem conciliare conantes.

Præterea nonnumquam Hæreticorum ac Iudæorū nomina in cōcionibus frequētius, quā par est, repetimus; vel auditoribus plus iusto infidelitatem comminamur.

Ad hæc, spiritalia quædā grauiā, & apud viros sanctos subtilia negligimus; & quæ pia, & acuta in scriptura, & in Sanctis ipsis sunt, præmittimus, vel obscurè tantum, ac ieiunè tractamus; dum ijs solūm, quæ ab scholasticis, aut alijs similibus auditoribus traduntur, sumus intenti.

Ferocia potius, quā testimonijs, aut rationum vi aduersus peccata sæpe insurgimus.

Digressiones interponimus nimis longas; atq; prætermittis illis, quæ tamquam rei præsentis propria excogitauimus, ad alia quæ se nobis aliunde offerunt, transimus: quibus asserendis neq; testimonia suppetunt, neque rationes, neque aliud deniq; quidquam ex ijs, quibus persuaderi homines solent.

Nonnumquam tardè, ac lentè nimis agimus: nonnumquā verò nimis concitatè.

Vocem quandoque nimis extollimus, quandoque verò remittimus: quorum alterum aures offendit, alterum verò nec attingit quidem.

Indecorè sæpe agimus, atq; immodestè, vt pyrricharios vel gladiatores referre videamur.

Vociferamur abs re sæpissimè: quippe quia vel vehemētiore vocis sonum materia de qua tractamus non exposcit, vel si exposcat, tamen Stentorea quædam vocalitas, qua vtimur; nulli est omninō materiæ accommodata.

Exordia sæpe facimus breuissima; sæpe prolixiora.

Narra

In oratione vagamus, quæ distincte, perspicue, atque aperta cum ratione id de quo sumus dicturi proponimus.

Confirmatio res facimus parum efficaces: Confutationesque, ut in infirmas, ac imbecillas.

In Epilogis, cum prolixiores quam par est, sumus; tamen solum quæ dicta sunt repetimus, nihilque auditorum animos commouemus.

Immo oramur in manifestis; ut difficilioribus, & necessitatibus integrè explicandis locus reliquus non sit.

Nonnumquam eo vocis modulamine, ac veluti canore utimur, ut non quidem concionari, sed aliquam canere cantilenam videamur.

Euangelium non ad populi utilitatem, sed ad eruditionis nostræ, si qua est, ostentationem exponimus.

Sæpe quodam pio zelo commoti, eadem in vna, eademque concione ineptè reficimus, sæpe autem contrà, nostræ laudi inferuientes, cum idem repetere oporteat, facere id erubescimus, ne ab auditoribus vitio nobis detur.

Nonnumquam ipsi, nosmet prædicamus; verbumque Dei, ut B. Paul. ait, adulteramus.

Ceterum quis est, qui possit omnia, quæ in concionatoribus deprehendi possunt vitia, oratione complecti?

Præstat ergo iam, ut, his omissis, ad ea tradenda consilia, quibus hæc vitia declinari possint, sermonem couertamus. Nam ex ijs, quæ diximus, quæque dicenda restant, quæque à suis vnusquisque amicis admoneri potest, non erit ei difficile, vitia, si quæ inter concionandum admittere solet, animaduertere.

Igitur primum in genere consiliumus, ea vitia, in quæ concionantes labimur, magna ex parte inde existere, quòd corde non sumus satis mundo, ac mortificato; vel corpore non satis macerato; vel animo neque pietati, neque sanctæ orationi verè & omnino dedito; vel quòd eam orationem, quæ ante excogitandam, & componendam concionem necessaria est, prætermittimus, ac illa quæ in superioribus de tota hac re tradita sunt præcepta contemnimus; vel quòd plura, quam par

fit, dicere eonamur, neq. ijs potissimum contenti sumus, quæ futura videntur vtiliora.

Hoc constituto, erit veluti summum quoddam consilium, vt ea præsententur omnia, quæ, cum christiani concionatoris vita, studijs, & exercitationibus conueniât: quod & toto hoc nostro opere milies repetimus, & adhuc etiam, atque etiam repetere non grauamur; nimirum; vt ne id nobis excidat, quod toties, & tanto cum animi affectu identidem commendatur.

Præterea sit secundum salutare consilium: eo præsertim die, quo concionaturi sumus, silentium seruare; & ab omni humana occupatione ante concionem abstinere; atq. ea tantum quæ dicturi sumus, meditari item ad Templum congruo tempore, cum oculorum, totiusq. corporis modesto, humili, & graui quodam habitu accedere: & demum, ante concionem Sacrum facere, ita vt paulò ante concionem absoluto Sacro, Christum Dominum intra pectus habeates, eiusq. præsentia accessi, multò aptius, & vehementius concionemur.

Aliud consilium multiplex est, hæc q. maximè capita complectitur. Sit concionator in loquendo cautus, & modestus. Cautus quidem, ita vt si verba profert non nihil ambigua, quæ ad prauum possint sensum detorqueri; illa explicet, sententiaque catholicam amplectatur, impium verò rejiciat. Modestia verò, & in vocis sono, & in corporis situ, & motu, & in modo dicendi seruare debet: miserationemque potius, quam rigorem præferre; ac rationibus magis innitens, quam nimis concitatus, ac veluti furore quodam, & iracundia percitus, peccata reprehendere. Nam etsi scimus Christum Dominum in Phariseos acriter inuectum fuisse: tamen nullus credet, cum ipse id faceret, aliquam præferuisse iracundiæ, aut vindictæ speciem: quinimo præ dolore nimio ex Phariseorum cæcitate suscepto, in acria illa verba prorupisse. Quod velex eo apparet, quod voce illa, *Vz*, dolorem significante, sæpe vtitur. Decet verò Christianum concionatorem, cum de peccatoribus verba facit, se in eorum etiam numerum referre; cum
verò de

vel de sanctis, & iustis in tertia persona loqui: hæc enim sancta facillime populum edificat.

Deinde conducit maximè, inter concionandum, publicè pro audientibus orare, videlicet, vel ad Dominum, vel ad sacram Virginem, vel ad Angelos, ac Sanctos, oratione connectente, nempe que ealum ipsam quandoque, & terram in testes appellare. Ad hæc mouere solet maximè, epiphonematis, atque exclamationibus (parè tamen, & non sine modo) VII. Tù oportet prudenter exordia, transitiones, & epiloge interponere, ita tamen, vt caueamus, ne eadem repetentes, prolixi videamur. Nam etsi repetere eadem, sæpe auditorum utilitas cogit, tamen alio atque alio vocis sono, alijsque verbis, & nonnulla etiam facta additione, id est faciendum.

Præterea conuenit obsecrare auditores, vt quæ dicimus beneuoli excipiant, itemque vt pro nobis Dominum precantur, quò utilius ipsis diuinum verbum exponamus.

Vtile est etiam exempla nostræ ætatis in medium adducere: hæc enim, vt quæ sensibus patent, multò se magis cordibus insinuant, & auditores multò magis mouent.

Hyperbolis parcissimè, & cautè est vtendum.

Res creditu difficiles, aut grauissima, nunquam (vt alio admonui loco) absque testimonio proferendæ.

Vtile est sæpe ea quæ dicimus attemperare his vocibus: quodammodo, quoadatenus, vt vulgo dici solet. Alioqui enim, quæ dicimus, sunt sæpe calumnijs multorum, præsertim improborum, exposita.

Si vehementiori aliquo impetu feraris: contine te, & apotesi utere: quæ est dicendi ratio utilissima, & efficacissima. Quare iterum, atque iterum eam omnibus commenda tam velim: sed ijs maximè, qui ardentiori zelo flagrant. Nam vbi exardescunt vehementius, multa illis è memoria excidunt, multa præmittuntur vtilia, alia vero dicuntur, quæ dixisse nihil oportebat.

Vtile est inter concionandum alloqui aliquando Deum, vel sacram virginem, vel Angelos, vel Sanctos, hominesque omnis

generis, siue pios, siue impios: immò & nonnumquam ipsos Demones; scilicet ea quæ dicuntur, illis proponendo; illosq. in testimonium vocando; aut iudices etiam constituendo.

Ad pœnitentiam sæpe incitâdi sunt homines exemplo Christi, & Ioannis Baptistæ, qui pœnitentiam prædicarunt.

Item inuitandi summo operè sunt ad amorem Dei.

Non solùm peccatores deterrendi sunt; sed pigri, & segnes etiã excitandi; timidi animandi; afflicti consolatione reficiendi.

Oportet diligenter curare, vt cum vel personam, vel rem nominamus, accommodata illis adiungamus epitheta, seu attributa.

Describere oportet nonnumquam impiorum, & iniustorum verba, cogitationes, & opera: vt illos detestemur, hos verò extollamus. Sed cum grauitate vtrumque præstâdum est; ita vt vbi eorum dicta, vel facta referuntur, actio moderata seruetur.

Infernum, Purgatorium, Gloria cœlestis, Mors, Iudicium, & Christi Passio, in quibus ad mouendum plurimum inest, sunt inter concionandum insinuanda.

Vbi occasio incidit, qua de rebus Fidei sit agendum; eæ sunt, vt certę, & infallibiles statuendæ; &, si periculum ex obscuritate timeatur, explicandæ. Pugnandum verò est contra hostes Fidei: sed prudenter; vt magis stabiliatur veritas, quàm falsitas impugnetur; nisi forè id pertransennam, & manifestissimis adductis rationibus, fiat: alioqui enim periculum imminet, ne indocti, & rudes, vel errores imbibant, vel scandalum patiantur.

Fugiendæ sunt actiones poëticæ, ridiculę, & iocosæ. Vnde imitari, inter concionandum, earum personarum actiones, quarum referimus verba, vel rarissimè, vel numquam decet concionatorem. Itaq. dicta, vel facta, pro natura rei, vel gaudentes, vel dolètes, modèstè semper narrare debemus.

Deplorare peccatorum vicē possumus nonnumquam, per interiectionem, vç; vt fecerunt Prophete, & Dominus ipse, atque etiam Apostoli: viris autè iustis similiter possumus congratulari

gratulari. Quam ad vtramq. rem cōfert referre verba ex ipsa
 Scribitur a sacra petita, quibus peccatorum maledictiones, &
 probrā, atque iustorum benedictiones, & laudes continen-
 tur.

In testimonijs, & similitudinibus afferendis, cauere concio-
 nator debet, ne sit nimis multus. Quod verò attinet ad testimo-
 nijs, aliqua sunt sermone latino proponenda, plura verò ser-
 mone vernaculo declaranda: item aliquod ex ijs accuratè ex-
 pendendum, cetera obiter, & succintè, sed integrè, & clarè
 enarranda, summis tantùm capitibus indicatis. Est verò vtile,
 loca ex quibus testimonia sunt petita, notare.

Similia verò ne sint nimis vel alta, vel infima; sed medio-
 cria. Itemq. neque latè nimis, neq. nimis breuiter explicentur.

Phrasis propria sit, pura, & nitida, neque affectata. Nam vt
 sermo rusticus, sic tumidus, grandis, & omninò quibuslibet
 oratorijs flosculis aspersus, dedecet concionatorem. Quare si
 naturā vel arte is eloquens sit, sequatur ductum naturæ, ita
 tamē vt sibi ab affectatione caueat: si verò est rusticus, ex San-
 ctorum simul, ac doctorum hominum imitatione suam emē
 dare vitium conetur.

Nolit concionator vniquam phrasim, aut actionem pro-
 priam in alienam mutare. Si enim Ieremias proprium omit-
 teret spiritum, & Esaia vellet fieri per similes; neque terreret,
 neque alliceret. Retineat ergo vnusquisque quod à Domino
 accepit: neque si ad mediocre concionandi modum voca-
 tus est, credat se posse, vili humana industria, ad summum per-
 uenire. Non enim id litteræ præstant, non ars vili humana;
 sed sola vocatio diuina. Quare neque illi quidquam perficient
 vniquam, quasi alienas conciones memoriz mandauerint,
 vt tamquam suas proferant; putant se maximos concionato-
 res euasuros. Hi enim non minùs ineptè faciunt, quàm qui
 exiguo corpori magnas aliquas vestes accomodant. Quam-
 quam non eò hæc a me dicuntur, quòd in concionandi mu-
 nere, imitationem plurimum valere negem.

Consilia hæc omnia eo spectant, ut rectè concionator di-
 cat,

cat, neque vel in actione, vel in oratione quidquam admittat tanto munere indignum. Sed his omnibus alia sunt, adenda, quorum est utilitas ad omnia concionatoris obeunda munera non mediocri.

Primum igitur fingere sibi debet semper, & ubique, concionatores: omnis generis auditores, suæ concioni interesse: scilicet calumniatores, ac seueros iudices, illosque acutos, & doctos; atque adeo fortè nonnullos hæreticos occultos: item ex viris pijs permultos, vel incipientes, vel proficientes, vel in spiritu exercitados: alios etiam, qui pulchra, & acuta audire cupiunt; nonnullos rudes, quos necesse est erudire: alios maleuolos, qui omnia quæ audiunt solent in deteriorem partem interpretari: quosdam qui sæpe eius concionibus interfuerunt, alios, qui nunquam eum audierint concionantem. Quod ubi secum imprimis cõstituerit: eam animo rationem inibit, vt omnibus, quoad facere possit, satisfaciat. Præterea existimabit Deum ipsum adesse; & multos Angelos; item quæ malos spiritus, qui illum obseruent. Sic enim fiet, vt coram Deo reuerenter agens, & ab inimicis sibi cauens, circumspectè procedat.

Si quando accidat, vt quæ iam alias dixit, sint ei aliqua ex causa repetenda: pertuadere sibi debet, adesse multos, qui eadem illa iam ab eo audierint; itaque debet cauere, ne illis molestus, aut prolixus videatur. Sed & curare etiam debet, ne dum ab hac sibi auditorum molestia timet, sit præ nimia breuitate obscurus.

*De periculis quæ inter concionandum
imminent concionatoribus.*

Incommoda quæ concionatoribus nonnumquam accidunt, hæc sunt. Sæpe contingit, vt vel concionatorem fessum vox deficiat; vel non ei Dominus adspiret; vel non tantum suppetat temporis, quantum est necessarium, ad omnia, quæ excogitata

cogitata sunt perfequenda : ex quibus fit, vt excogitatus Epilodus non satis cum ijs quæ dicta sunt, conueniat. Sed vbi id accidat, possumus mutato vocis sono, ea quæ prætermittere cogimur, breuiter, & summatim percensere : iisque demum ex cogitatum addere Epilogum. Veluti in hunc modum. Hæc dicenda erant, Auditores, vt propositæ rei rationem totam intelligeretis : sed quando omnia explicare tempus non finit, satis huic fuerit insinuasse ; dummodo vos ea cordibus excipiat, & operibus præstetis. Quare obsecro vos. &c. Sed meminerit concionator, vbi hæc impendent discrimina, magno sibi adiumento futurum, si Deum, quem sibi (vt superius monuimus) præsentem constituere debet, intentis animi oculis inueatur, & ab eo auxilium petat, quo, ad eius gloriam possit rectè absolueret concionem.

Hoc eodem vti debet adiumento, cum viderit se, præ corporis defatigatione, nec memoria esse satis firma, nec prompto satis ingenio; præsertim si hoc inde proueniat, quod negocijs, & occupationibus distractus, non potuit concionem satis præmeditari, vel ex negligentia, & infrequentia concionandi, factus est quodammodo inhabilis. Tunc enim petere à Domino debet veniam, & misericordiam. Utetur autem etiam hoc remedio antequam ad ipsam concionem accedat, curans Dominum aliqua pœnitentia, seu maceratione corporis, atque aliquibus misericordiæ operibus placare, (spirituque principali ab eo confirmari. Quibus suam adiunget diligentiam, accuratè concionem excogitans, eamque vel totam, vel præcipua, & difficilliora capita conscribens, & mente volutans.

Hæc igitur nos ratione, pericula, quæ nobis aliquando impenderunt, vitare Deo fauente potuimus.

Sed si appellatus, atque inuocatus Dominus in hisce periculis non videatur nobis præsto esse; sed vt amicos velle nos probare; patienter id feramus; eumque cum gratiarum actione benedicamus, & laudemus : nam post hanc humiliationem (quæ inter graues, grauissima est) exaltabit nos ipse, atque in sperato aliquando fructu munerabitur. Sed si puniens, vt pa-

ter, commissa à nobis peccata, videatur nos derelinquere; humilemus ipsi nos, culpam fateamur nostram, agamus poenitentiam, corrigamus mores, & si opus fuerit, recipientes nos in solitudinem, à prædicatione per aliquod temporis spacium abstinemus, donec propitium iam Dominum promerimus.

Hæc habui, quæ concionatoribus traderem, in ipsis habendis concionibus obseruanda.

Cap. V I. Qua, per acta concione, obseruaturus concionator sit.

Lia huius instituti pars sequitur. In qua admonem primum concionatorum, ne peracta concione, statim e suggestu descendat, si modò id liceat per corporis valetudinem: quin modò ibi manens, quod reliquum est Missæ audiat, & Dominum oret, ut quod disseminatum est verbum, penetret in auditorum viscera, altissimasque radices agat, & copiosissimum fructum ferat. Quod si concionator facit; circumstantem etiam populum edificabit exemplo. Sed si hoc valetudo non permittit, maneat nihilominus vel tantillum in suggestu: & inde silens, modestus, & humilis, nullamque gloriolæ speciem præferens, recedat. Toto verò eo die (si fieri potest) domi se contineat; nisi egrediendum forte sit aliquam ob rem necessariam, & Deo specialiter gratam. Dum verò domi manet, salutantes, atque inuisentes, benignè excipiat, & christianis moribus instituat; semper, pro temporis, & aliarum circumstantiarum ratione, prudenter concionatorem agens. Item orationi vacet, atque adeò lachrymas fundat: nimirum id quod seminauit verbum irrigat. Quod si serotina hora concionari expediat, idque sine saluus iactura præstari possit, in cibo, & potu temperantiam adhibeat, & in silentio, solitudine, & quiete manens, operi se præparet venturo. Oportet quippe populum intelligere, se throni concionatorem, & orationi vacare; & non aliunde, quam ab ipso Deo, ea quæ docet, accipere. Hæc enim si in eo auditores animadvertunt, atque simul eius sermoni mores (ut sapius dictum est

conlo.)

concionari videntur, fiet, vt quam doctrinam prædicat magnificè, atque amplectantur.

Cap. VII. De Concionatoris exercitationibus.

IN hac vltima parte, in qua dicturi sumus, quæ deceat concionatorem Evangelicam exercitationes: primam constituitur, ita illum debere erga publicam rem esse animatum, vt non solum propriæ virtutis conscientia contentus sit, sed de proximorum etiam vilitate spiritali, & corporali laboret. Itaque quamuis cauendum est ei, ne omnibus se immiscere negocijs videatur: tamen cum publicæ rei curam habere debeat antiquissimam, agere cum ijs debet qui Reipub. malis mederi possunt, de ijs rebus, quæ vel ad Xenodochia spectant, vel ad Orphanotrophia, vel ad Prochotrophia, aliaue huiusmodi, vel pauperes carceribus eximendos, vel ad foeminas, quæ ex vitæ fordibus, ad meliorem frugem reduci volunt, honestè recipiendas. Quod si his omnibus in ciuitate, opportuno aliquo remedio publicè cõstituto, non consulitur, concionatoris erunt partes, cûrare, vt id fiat. Quod certè faciet is diligenter, si sæpe ei in memoriam venerit Christi Domini, qui ex datis sibi elemosynis, pauperibus subueniebat, atque etiam Beati Pauli, qui docuit nos concionatores, vt pauperum memores simus, qui quæ ipse coactam à se elemosynam ex longinquis Regionibus ad Hierosolymitam nos Christi discipulos attulit. Igitur nullum opus misericordie publicum, vel priuatum est à concionatore omittendum: immò ita ferè omnia præstanda, vt ad eos qui aliquo labore premuntur subleuandos, sæpe Gubernatores, ac Patres Reipub. Principesq. ac Reges ipsos adeat: ita tamen, vt neque lectio- nis, vel orationis quidquam prætermittat, neque plus iusto sollicitus, aut importunus ijs cum quibus egerit, videatur.

Deum vt ijs quæ diximus colophonem, & quasi summam omnia complectentem adiungamus, meminerit concionator, missum se esse tamquàm agnũ inter lupos; atq. esse debere præ-

dicem.

dentem vt serpentem, simplicem verò vt columbam. Quare Christum crucifixum, vt propriū sibi scopum proponat, cuiusq. honorem, & gloriam, populiq. ædificationem totis viribus procuret. Quòd si hoc animo futur^o nō est; relinquat obsecro alijs concionandi prouinciam: etenim non prodesse, quàm obesse, minus est malum.

Hæc habui quæ toto hoc libro Octauo, ævltimo, de concionandi vsu scriberem, cum ex nostris, tum etiam ex aliorum concionatorum experimentis deprehensa. Quæ quamuis nō dubito, quin superuacanea, aut graua nimis aliqui iudicent; vt pote quibus nihil aliud curæ est, quàm pulchram memoriæ commēdare concionem, eamq. vti facere solent in scholis pueri, publicè recitare: tamen nos illis contulimus, qui Christi Iesu amorem, & obsequium, vt finem sibi, & scopum, in quem sua omnia dirigantur, proposuerunt.

Totius Operis peroratio.

Vidquid in toto hoc opere, nulli labori parcens, affectui, Deo adiuuēte potui, id tuæ, carissime Lector, vtilitati, nō meo nomini cōsulēs, ī lucē proferre decreui. Faxit pijsimus ille, qui & Magister, & Dñs, & Deus noster est, Iesus Christus, vt ex hoc labore, magna illa gloria, tibi verò emolumentum non mediocriter obuēniat. Tu ergo, si concionatoris scopum, officia, & materiam; si excogitandi, & disponendi artem, atque exornandi etiam aliqualem cognitionem, itemque concionis recitandæ, ac memoriæ iuuandæ modum; si alia quædam peculiaria concionatoris instrumenta; si copiosam materiæ suppellectilem; si denique concionandi vsum tenere cupis: id totum ex ijs, quæ pro nostrarum virium exiguitate, cum ex nostris, tum ex alienis experimētis tradimus, poteris deprehendere. Neque verò, si quicquam hæc in re de te benemeriti sumus, aliam gratiarum actionem desideramus, quàm vt quamcūque ex nostro hoc opere utilitatem ceperis, Christo Iesu acceptam referas; atque in ædificandis proximis, cetera omnia post habens, neque vllis sæcularibus negocijs te immiscens

immiscens, omnes ingenij & industriæ tuæ nervos cõtendas. Precipitem tibi ille viuorum, ac mortuorum iudex Christus Iesus, vt eas, & fructũ afferas; vt prædices opportunè, & importunè; vt arguas, obsecres, increpes in omni patientia, & doctrina, vt proximis exemplo sis; vt denique Christi Iesu ministrum te diligentem, atque mysteriorum eius fidelem dispensatorem ostendas, Christianoquẽ populo tritici mensurã in Christi nomine tribuas.

Non autem sine Dei munere factum est, vt quo tempore huius operis editionem cogitabam, ne vota nostra felici exitu fraudarentur, præclarus ille, & verè aureus liber (cui titulus est *Instructio Prædicationis verbi Dei*) editus nuper iussu persancti, & doctissimi viri Caroli S. R. E. tituli sanctę Præxedis Cardinalis, in meas manus venerit. Statim enim atque illum vidi, ingentes Domino gratias egi, quòd tam præclarum mihi opus obtulisset; vt scilicet eo, meum hoc rude, atque impolitum, tanquam auro ferrum, decorarem. Curavi igitur illud hoc loco adnectere, vt & quæ à nobis dicta sunt, videre statim possit Lector tanti viri auctoritate confirmata, & alia multò plura, maiorisquẽ momenti discat, ex quibus plurimum ei utilitatis ad concionandivsum accedet. Docetur enim ibi, qualis esse debeat concionatoris vita, qualis doctrina, qualis ad concionandum præparatio, simulque concionum materia iuxta circumstantias omnes designatur; vt tædere iam neminẽ debeat nostrarum opinionum, quando quidem sunt tam præstantis viri doctrinæ persimiles. Accipe igitur Lector has omnes elucubrationes, quæ in tui gratiam, diuino adspirante numine, in lucem prodeunt; easque (si concionatoris munus in Christi gloriam, in tuam utilitatem, & proximorum ædificationem obire cupis) attentè consule, studiosè euolue, tuisque vsibus accomoda.

Finis totius Operis.

Excusatio

Excusatio Auctoris, ac veluti Apologia, ad eos qui in hoc opere aliquid reprehensione dignum indicauerint.

Sisi non dubito futurum, vt exijs præsertim, qui me de sacra ratione concionandi è Cathedra docerem audierunt, quiq̃ me de facie norunt, meumq̃ ingenium, ac naturam perspectam habent, multi meum hunc laborem probent: tamen existimo futuros esse permultos, quibus plura in hoc opere reprehensione digna videantur. Quidam enim phrasim, ac dictionem simplicem & inornatam reprehendent: quidam multa me ex humanis artibus petita immiscuisse conquerentur: nonnulli aduersus Promptuaria clamabunt; vel superuacanea illa iudicantes; vel (vt sunt varia hominum ingenia) perfecta, & absoluta potius requirentes: plerique nimiam eiusdem rei in pluribus locis repetitionem fastidibunt. multi conciones, vt indoctas, & nullo perfectas ingenio contemnent: aliqui denique hoc mihi superbiæ adscribent, quòd post tot à viris clarissimis edita de hoc argumento volumina, ausus sim ego omnium minimus hoc emittere foras. His ergo omnibus nunc ideò satisfaciendum censeo, ne vllus in me scandalizetur. Ego enim (infallor) nò philautià ad ductus pro me nunc certo; sed caritate commot⁹ consilij mei rationem lectoribus expono.

Primum ergo generatim, non solum eos, qui hunc librum, sed eos etiam, qui alium quemlibet ex meis legerint, monitos volo, me ab amicis neque indoctis, neque imprudentibus impulsam omnino fuisse ad scribendum. Quod cum ita sit: mirari nemo debet, quòd ijs potius crediderim, quam aliorum iudicia formidarim. Nam cum nihil sit in rebus humanis certum, nihil non in varijs hominum controuersijs, ac opinionibus positum: non est, quòd vnam magis quam aliam sequi opinionem cogar.

Sed vt de toto hoc genere iam speciatim disseram; primum quòd attinet ad phrasim; eo sum à Domino affect⁹ beneficio, vt orationis elegantia, & splendore non capiar: non quod eloquentiam

quentiam damnem, vel parnifaciam, sed quod mediocritate quadam contentus, perspicue magis, quam compe loqui niteri; quippe quia mihi iam diu persuasi, in maiori verborum exultate, maiores fortasse ad proximorum ædificationē latere thesauros.

Deinde, ut ad obiectionē aliam, quæ facilior est, accedam: cum videam hodie, à Theologis nostris (qui se totos ad serulosas quasdam, quas vocant scholasticas, disputationes conuenerunt) veram Dialecticam, quæ inueniendo, & disponendo est posita, penitus exhibitari; Retboricam autem, ut peregrinam reijci, aetandem Poëticę nec nomen quidem in eorum scholis audiri: conatus sum, harum artium, quæ haud dubiè Theologis concionatoribus necessaria sunt, aliqua tradere præcepta. Utinam sic Latinam etiam, vel Græcam linguam, atque adeo Grammaticam ipsam, cunctis notam facere possem. Curenim, vel si doctissim⁹ ego Theologus essem, non me ad hæc leuiora, proximorum utilitate commotus, demitterem?

Iam verò si Promptuaria tanquam inutilia damnēt illi, qui non sunt in habendis concionibus exercitati; meminerint illius antiqui adagij: *Dulce bellum inexpertis*. Etenim qui frequenter concionari solent (præsertim si in eadem vrbe per multos annos commorentur) ij sunt qui intelligunt, quātum insit in promptuarijs adiumenti, atque præsidij. Sed si alij appellent me tanquam malum debitorem, quod breuia quædam tantummodo promptuariorum initia tradiderim: his ego imprimis meam fateor tenuitatem, & inopiam; deinde etiam adijcio, mihi tantum tēporis non fuisse, quantum huic operi absoluendo erat necessarium. Sed & aliud est præterea quod leuiorem hæc meam culpam facit: scilicet, quod promptuariorum hæc est natura, ut extremam manum non admittant; quinimò nonam semper recipiant accessionē. Futurum autem est vtilius, initia tantum eorum monstrasse, & id totum, quod reliquum est operis, singulis concionari volentibus prætermisisse; cum ea quæ proprio sibi quisq. labore parat,

rat, firmitus hæreant memoriæ, & perfectius intelligantur;

Superflua autem repetitionis vitium, quod mihi opponi solet, hanc habet excusationem: quod ea, quæ me per se obrunt negotia, subeissiuus me tantum horis scribere permittunt: quo sæpe fit, vt multa iam alio loco dicta, quæ propter temporis intercaepedinem mihi exciderunt, inuuliter reperã. Cui & hoc accedit, quod cum in schola publicè rationem concionandi docerẽ, reuersus domũ, singulis diebus, ea quæ auditoribus prælegeram, scripsi: vnde accidit, vt cum sæpe (methodo doctrinæ, vel etiam prudentiæ id efflagitante) eadem varijs in locis eisdẽ auditoribus proposuerim; hanc non potuerim in libri scriptione repetitionem vitare. Sed fateor præterea, huc scribendi modũ mihi numquã displicuisse: quæ nō solum à sacris scripturis, sanctisque Patribus non esse alienum comperi; sed neque ab ipso Aristotele, qui diuersis in locis eadem sæpe solet iterare. Quid enim est incomodi, si quod ad exactã singularũ rerũ cognitionẽ cūducit, quodq; memoriã iuuat, & laborẽ alia loca inuestigandi inuit, mutatis verbis, & mutata methodo, breuiter reperatur? Si cui superuacaneũ hoc videtur, id omittit: si cui verò utilẽ; legat. Quod fiet, vt non possit vllus molestã hanc appellare repetitionem; cum possit quicumque velit, suaversua præmittens, ad vltiora transire. Sed si quis dicat, hanc repetitionem non decere viros doctos intelligat, eum cui proposita est lectorum vtilitas, hoc tantum fructu esse contentum. Vtinam tractatum alium de ratione intelligendi, interpretandi, & amplificandi sacram Scripturam, quem auditoribus etiam meis in Schola prælegi, in lucem edere possem: certè non puderet me, illa quæ de inuentione, & Dispositione in hoc opere scripsi, ibi repetere; quæ quidem propter auditorum recens aduentantium vtilitatem, coactus sum cum prælegerem iterare. Quod si quis, ad huc me vrgens, conferat totam hanc culpam in ignorantiam meam, & senilem prolixitatem: huic ego non resistam: orabo tamen eum, vt mihi ignoscat; & intelligat, si non acutis, & doctis, atijs qui medio

cri va-

et valeat ingenio, meam hanc vilem esse posse repetitio-
nera. Ego enim ita mecum statui: nequaquam me ad res mag-
nas, sed ad tenues, & humiles vocatum esse à Deo; si modo
vocatus sum.

Nunc ut ad conciones accedamus, illæ quidem à me non so-
lent haberi, ut ab alijs magni nominis concionatoribus, doctissi-
me, tenuissima, multiq; similiū, & allegationum millibus sti-
pata, non ita elegantes, & compe, neq; omni ex parte Rhe-
torum statera appensæ: at, quæ (Christe Iesu gratia) doctrinam
confinent piam, catholicam, solidam, ex Euangelij scilicet
visceribus exortam, simplicibusq; cordibus accomoda-
datam.

Tandem commodam habet responsionem obiectio vlti-
ma, de alijs huius argumenti operibus, quæ aliqui ante me vi-
ri doctissimi conscripserunt. Sunt enim illa præstantis ingenij,
ac perspicacis iudicij lectoribus accommodata, hoc verò meū,
alijs humilioribus, & minus doctis aptum: quibus vile (in fal-
lor) erit, non modò ad concionandum, sed etiam ad exor-
mologeses audiendas, atque adeò ad omne gens disputatio-
nis.

Sed iam in nobis defendendis plus fortasse quàm docuit su-
mus immorati,

*Auctoris Responsum de Concionandi ratione,
roganti cuidam Concionatori
datum.*

Berit nihil, immò proderit maximè, adiungere hoc lo-
co, veluti in modū sumæ, responsū quoddā, q̄ meū
ni me dedisse pio cuidā viro, atq; in cōcionadimune
re laudabiliter quidē exercitato. Is enim: (vt erat sin-
gulari præditus humilitate) petijt à me, vt aliqua sibi consilia

rat, firmius hæreant memoria, & perfectius intelligantur,

Superflua autem repetitionis vitium, quod mihi opponi solet, hæc habet excusationem: quod ea, quæ me per se obrunt negotia, subeiffis me tantum horis scribere permittant: quo sæpe fit, vt multa iam alio loco dicta, quæ propter temporis interea per diem mihi exciderunt, inuuliter repeta. Cui & hoc accedit, quod cum in schola publice rationem concionandi docere, reuersus domũ, singulis diebus, ea quæ auditoribus prælegeram, scripsi: vnde accidit, vt cum sæpe (methodo doctrine, vel etiam prudentiæ id efflagitante) eadem varijs in locis eisdem auditoribus proposuerim; hanc non potuerim in libri scriptione repetitionem vitare. Sed fateor præterea, hunc scribendi modũ mihi numquã displicuisse: quæ non solum à sacris scripturis, sanctisque Patribus non esse alienum comperis; sed neque ab ipso Aristotele, qui diuersis in locis eadem sæpe solet iterare. Quid enim est incõmodi, si quod ad exactã singularũ rerũ cognitionẽ cõducit, quodq; memoriã iuuat, & laborẽ alia loca inuestigandi minuit, mutatis verbis, & mutata methodo, breuiter reperatur? Si cui superuacaneũ hoc videtur, id omittit: si cui verò tilẽ, legat. Quod fiet, vt non possit vllus molestã hanc appellare repetitionem; cum possit quicumque velit, superflua præmittens, ad vltiora transire. Sed si quis dicat, hanc repetitionem non decere viros doctos: is intelligat, eum cui proposita est lectorum vtilitas, hoc tantum fructu esse contentum. Vtinam tractatum alium de ratione intelligendi, interpretandi, & amplificandi sacram Scripturam, quem auditoribus etiam meis in Schola prælegi, in lucem edere possem: certè non puderet me, illa quæ de inuentione, & Dispositione in hoc opere scripsi, ibi repetere; quæ quidem propter auditorum recens aduentantium vtilitatem, coactus sum cum prælegerem iterare. Quod si quis, ad huc me vrgens, conferat totam hanc culpam in ignorantiam meam, & senilem prolixitatem: huic ego non resistam: orabo tamen eum, vt mihi ignoscatur; & intelligat, si non acutis, & doctis, at ijs qui medio
cri va-

crivale ingenio, meam hanc vilem esse posse repetitionem. Ego enim ita mecum statui: nequaquam me ad res magnas, sed ad tenues, & humiles vocatum esse à Deo; si modo vocatus sum.

Nunc ut ad conciones accedamus, illæ quidem à me non solent haberi, ut ab alijs magni nominis concionatoribus, doctissimæ, acutissimæ, multissq; similiū, & allegationum millibus stipatae, non item elegantes, & compta, neq. omni ex parte Rhetorum statim appensæ: at, quæ (Christo Iesu gratia) doctrinam contincāt piā, catholicā, solidā, ex Evanegelij scilicet visceribus exortam, simplicibusq; cordibus accommodatam.

Tandem commodam habet responsionem obiectio vitima, de alijs huius argumenti operibus, quæ aliqui ante me viri doctissimi conscripserunt. Sunt enim illa præstantis ingenij, ac perspicacis iudicij lectoribus accommodata, hoc verò meū, alijs humilioribus, & minus doctis aptum: quibus vile (in fallor) erit, non modò ad concionandum, sed etiam ad exomologeses audiendas, atque ad eò ad omne gens disputationis.

Sed iam in nobis defendendis plùs fortasse quàm docuit sumus immorati,

*Auctoris Responsum de Concionandi ratione,
roganti cuidam Concionatori
datum.*

Berit nihil, immò proderit maxime, adiungere hoc loco, veluti in modū sūmæ, responsū quoddā, qd mecum nunc me dedisse pio cuidā viro, atq. in concionandi munere laudabiliter quidē exercitato. Is enim (ut erat singulari præditus humilitate) petijt à me, ut aliqua sibi cor scri-

præscriberem, quibus adiutus Verbum Dei prædicare commo-
dius posset. Quam ego petitionem, cum ex corde quodã, san-
cta humilitate imbuto, atque diuina caritate accenso, profectã
esse viderẽ: coactus sum, viro alio qui perito, à quo me discere
satiùs fuisset, hæc tradere consilia, partim ab alijs accepta, par-
tim à me ipso proprijs experimentis deprehensa.

Primum igitur statuere secum concionator debet, se ad con-
cionandi munus à Deo esse vocatum. Quomodo enim prædi-
cabit, nisi (vt B. Paul. ait) à Deo mittatur?

Præterea vitam debet agere, concionatore dignam. Quo-
modo enim arbor mala, fructus bonos faciet? Certè qui do-
cuerit, & non fecerit, hic minimus vocabitur in regno cœlorũ:
tantumq̃. aberit vt perficiat quidquam, vt potius contemnendi
Verbi Dei causam sit daturus.

Debet item concionator non quærere quæ sua sunt: sed que
Christo gloriæ, proximis autem vtilitati sint futura: alioqui e-
nim (vt inquit B. Paul.) Verbum Dei adulterabit.

Debet esse præterea ad sustinendas quaslibet iniurias para-
rus: quippe cum veluti agnus inter lupos mittatur, modò hæc,
modò illam acerbicatem perpeffurus: adeò, vt si aliter illi cõtin-
gat, videri possit, nõ euãgelicè prorsus ipsũ euãgeliũ prædicare.

Deinde habere debet sibi maximè persuasum, in sapiëntia hu-
mana non esse confidendum: ne scilicet Christi crux euacuetur.
Non enim ex humanæ sapiëntiæ vi, sed ex diuino spiritu, at-
que virtute, prædicationis fructum licet expectare. Verba si-
quidem grauiã, solida, atque sincera, ex intimis præcordijs, vnã
cum Dei spiritu erumpentia: hæc sunt veluti sagittæ potentis a-
cutæ, quæ vt à corde proficiuntur, ita ad vitimos vsque cor-
dium recessus penetrant.

Consueuuisse etiã cum oportet, singulis diebus caput ali-
quod ex sacris litteris, præsertim ex B. Paul. aut etiam ex Pro-
phetis, sibi priuatim explicare: vt ita diuinum sensum, & phra-
sim imbibat.

Præterea aliquem ex sanctis Patribus sibi potissimum eligere
debet in magistrum, quẽ semper ob oculos habeat, cuius scri-

pra numquam è manibus deponat, quem denique imitari nitatur. Non enim in oratione solum, a ijsque huiusmodi pijs exercitationibus, sed in sacra etiam lectione debet esse versatus, vt bonum è corde verbum eructet.

Hic ergo praesidijs munitus concionator, vbi concionem aliquam erit habiturus, contendat à Domino, peculiari quadam (praeter ordinariam) adhibita oratione, vt & res, & phrasim, & modum, atque ordinem concionis illi inspirer. Deinde ex Patribus sanctis, vel interpretibus doctis, & pijs, aliquem praesertim consulat; notans tamen simul quae illi Dominus inspirauerit. Eum enim (vt diximus) intenta consideratione consulere imprimis debet, vt ab eo accipiat, quae pro praesenti tempore, & pro alijs circumstantijs, futura sint auditoribus vtiliora. Hoc enim si fecerit, sperare decet, Dominum illi haud dubie affuturum.

Praeterea, si quod, in proposito Euangelio, Fidei dogma continetur; si qua virtus commedetur; si quod reprehendatur vitium; si qua de Sacramento, rituque aliquo Ecclesiae tradatur doctrina; si quis denique locus communis inducatur; inquirere debet diligenter, quae figurae, quae similia, quae ex B. Paulo, aut ex Prophetis testimonia, in ipsam Euangelium apte conueniant.

Si exordium ex Euangelio ipso, vel ex Epistola, vel ex alia Officij diuini parte sumere possit, erit illud quidem & vtile, & iucundum. Sin minus, commune faciet exordium; dummodo statui statibusue concionis illud accomoder. Petere vero exordium potest à testimonio, à figura, à simili. Quod si breuem ipsius Euangelij enarrationem (vt fieri solet) exordij loco preponat; addere debet in fine, quae sint ei, ex toto illo Euangelio, explicanda; quantaque & vtilitatem, & difficultatem contineat: cui tamen addere debet, si auditores attentis adfuerint, & à Domino gratiam postulauerint, futura omnia esse intellectum facilia.

Si vnus sit concionis status; ab imis principijs ducendus est.

Vbi in Euangelio miraculum conuenitur: id totum ad aegritudinis spiritualis curationem est traducendum. Est vero in hoc, methodus communis, & iam satis nota: ostendere qualis aegritudo illa sit; itemque aegritudinis causas, effecta, signa, & remedia perse

persequi.

Talis ergo futura eſt concio. Quam ubi præmeditat⁹ ſic fuerit concionator; rursus ſpiritum ad ea quæ excogitauit tractanda petat a Domino; librosq; etiam, ſi opus fuerit, reuoluat.

Non debet concionator aut verborum ſplẽdorem, aut ſubtilia, & arguta, vel etiam deuota (vt dici ſolet) quædam dicta affectare: ſed doctrinæ ſolidæ, ſincere, graui, atque cum diuini præceptis, & conſilijs maximè cõſentaneæ, totus inuolubere. Equidem non omnino ea quæ pulchra, & ſubtilia ſunt, rejicit: ſicuti neq; Rhetoricæ, ac Dialẽticæ uſum damno: ſed modum in hiſe adhibendum cenſeo. Omnis enim aut verborum, aut ſententiarum ſplendor, rapit auditorum animos, & à rerum ipſarum, quæ prædicantur, conſideratione abducit. Quantumuis enim mundus obganniat, & obijciat nobis, alliciendos eſſe huiusmodi lenocinijs homines, vt verbum Dei concupiſcant: audiendus certè non eſt: cum expectimenta doceant, niſi blandimentis auditores ita capi, vt in ijs tantum, nihil amplius attendentes, acquieſcant. Quare ita ſe comparet concionator, vt & in rebus, & in vocibus, ipſam Scripturam ſacram, quoad poſſit, ſanctosque Eccleſiæ Doctores referat, atq; exprimat: nimirum pondus, grauitatẽ, & ſinceritatem, non autem vllomodo venuſtatẽ affectans. Non enim licet nobis mundo iam ſenefcente, prædicationis modum mutare; quem exante mille, & quadringentos annos retinet Eccleſia; quemque & ſcriptura docet; & Sancti omnes ſuo exemplo ſuadent; & naſcentium nunc Sanctarum Religionum uſus, viriq; omnes pij, & humiles retinent; & ſancta denique Tridentina Synodus commendat. Quid enim? Plus apud nos poterit leuiſſimorum quorundam, & ſuperborum hominum exemplum, quàm ſancta, & apoſtolica auctoritas? Non eſt diſcipul⁹ ſupra magiſtrum, neq; legatus eſt maior eo, à quo miſſus eſt. Quare Chriſti Ieſu, atque diſcipulorum eius doctrinam, & phraſim imitemur: præſertim verò D. Pauli, quem ſeminiuerbium (hoc eſt frequenter verbum Dei ſeminantẽ) non tamẽ in verbi ſapiẽtia loquentẽ homines inculſabãt

Est certe femininior, & ad Pauli similitudinem accedit, quod licet non eleganter loquatur, tamen feminat Dei verbum: quod quidem ut ungue seminatum, in aeternum maneat. Cui & hoc addendum est, quod si Evangelica est doctrina, dubitari non potest, quin esse quoque debeat phrasibus Evangelica. Mudo enim, vel etiam carni nostrae ad malum propensissimae, nihil est indulgendum: cum non flosculis, sed eadem ut ferro, grauias, & inueterata vulnera sanentur. Neque verò verbum Dei humanis salibus indiget. Non enim aurum opus habet terra; non lux umbris. Vnde in predicatione Evangelica, humanae artes nullum principem habent locum; sed tanquam ministri, & ancillae, diuino verbo subserviunt. Igitur ne mos sit iam ex concionatoribus, qui ineptas mundi voculas audiunt. Quis enim mundo auctoritatem dedit, ad ferendum de diuina predicatione iudicium? Quamquam neque ipsi certe mandant (praesertim si sint ex electis, propter quos omnia suscipienda sunt) sincerum, & graue Christi verbum fastidire audeant; quinimò illud reuerentur: & aliquando tandem, sepius eo audito, ad bonam mentem conuertuntur. Sed de his iam satis: de quibus etiam in nostri operis de Sacra ratione concionandi lib. I. cap. 6. & sparsim etiam per totum operis latè differuimus.

Ad haec uti debet concionator graui, & modesta actione; non histrionica, aut effoeminata: non item concitatus; sed quae caritatem potius, & animum in Dei gloriam, & proximi edificacionem propensum, quam iracundiam, vel indignationem praeferat. Sed de haec etiam nos sepe in quinque libris prioribus de sacra ratione concionandi, atque etiam in octauo diximus.

His omnibus addenda sunt alia duo, quae consultò in hunc postremum locum ideò reseruauimus, quia reliquorum veluti summam continent, suntque totius concionandi rationis principium, medium, & finis.

Primum est; debere concionatorem intelligere, diuinum planè esse concionandi munus; itaque omnia quae necessaria illi sunt, esse à Deo potissimum imploranda, Nā etsi praeter

spiritū, & diuinā vocationē, humana & sciētia, & diligētia adhibēda est: tamē postquā concionator id quod ars præcipit effecerit, attollerē ad Deum mentē, & cogitationem debet, omniaque ab eo expectare: omnia inquam; hoc est res, methodum, memoriam, actionem; singulas etiam voces, atque id denique totum, quod tanto est obeundo muneri necessarium.

Alterum est: qualisquisque concionator fuerit, & qua fuerit rationē erga proximos affectus; talem eius futurā esse prædicationem. Nam qui verē Deum, ipsosque etiam proximos in Deo diligit; hic quemamodū non à mortiferis solū peccatis ipse cauet, sed omnibus in rebus placere Deo cupit; sic etiā proximos (vt potest quos ex intimo corde diligit) conatur in hanc eandem inducere perfectionem. Quare Euangelium is prædicat; perfectam sanctitatem commendat; Christi consilia docet; & ad mandata (ut dici solet) minima homines adhortatur: contra verò, quæ mundani peccata minuta, atque adeò ferè non peccata reputant; hæc, vt Christi consilijs repugnantia, acriter reprehendit. Quod autem hæc sit doctrina Christiano concionatori potissimū prædicanda, docet ipse Christus Dominus, qui in sermone, quem in monte habuit, clausulam tandē adhibuit dicēs: *Estote ergo perfecti.* &c. Quem sequutus Paul. in hoc laborauit, vt omnē hominem in Christo perfectum redderet. Cui hoc accedit, quod Dominus ipse iussit Euangelium prædicari omni creaturæ: Euangelium autem, Fidei, & morum doctrinam perfectissimam, & legi præstantem, atque spiritum filiorum Dei comprehendere, nemo vel mediocriter doctus dubitabit.

Sed si quis, cum omnia, quæ diximus, præstiterit, & gratiā à Domino petierit, ad hūc sentiat se quodammodo aridum, ac sterilem: ne, obsecro, animum despondeat: fidelis enim Deus negare se petentibus non potest: quinimo, quò quis perseuerauerit magis, & maiores difficultates superauerit; eò maius thesaurum, tametsi diu desideratum, inueniet. Vnde non abs re vsq. ab antiqua illud acceperim⁹ Ecclesia: *Facienti quod in se est Deus nō denegat gratiā.* Igitur nullis huiusmodi difficultatibus

facultatibus à concionatoribus suscepto concionandi munere detentantur. ut quod tribus diebus concionatoribus igitur

Porto si postquam concionatus es, non tibi res ex animi sententia cedat, ad unumque non tibi videatur auxilium affuisse, vel si laboris tui fructum nullum colligas, vel si auditoribus displiceas, vel si ab ijs qui honestiori loco sint despiciaris, vel si à populari tantum turba audiaris; vel si alia denique huiusmodi tibi accidere videas: noli quæso angri, aut moerere: quinimò Deo tua omnia cõmitte, & quolibet euentu contentus esto. Nam cum pro tua virili parte conatus fueris tuo muneri satisfacere; tametsi aliquid fortè imprudens admiseris: futurus non est tibi Dominus iudex rigidus, sed pius pater, & misericors. Non enim imparem tuis viribus à te operam requirit; sed diligentiam quandam humanam, scientiam mediocre, & voluntatem ad prædicandum in eius gloriam verbum maximè propensam. Hæc igitur si animaduertas, impositam tibi concionandi prouinciã non depones: immò alacriter sustinebis. Illucebit autem aliquis tandem dies, in quo diuinum tibi affulgeat numen: quod quidem ijs, qui corde afflicti sunt, semper adesse solet, rectosq̃ & humiles spiritu saluare. Interim tamen fac, vt auditorum corda lacrymis (saltem spiritalibus) irriges, & fœcundes; petens scilicet à Domino vt illis gratiam impertiat suam: itemq̃ cura, vt eadem publicis & priuatis misericordiæ operibus confirmes, candi disq̃ moribus informes.

Neque verò te ad ferendos fructus maximos, sed ad medios, & fortè minimos vocatum esse à Domino credas: vltimue tibi alium honorem, quàm eum quem tibi Dominus designauerit, assumes. Non enim Sancti omnes pari muneris dignitate, aut æquali prædicationis efficacia, & vi excelluerunt. Felix ille, qui humilis, & obediens, suo munere fungitur; & id ministerium, ad quod vocatus est, tametsi sit in Ecclesia minimum, honorificentissimum sibi, ac longè suis superius meritis existimat: itaq̃ nihil aliud curat, quàm vt diuinæ obsequatur voluntati; eiq̃ si minus se videt satis fecisse;

ponitur vehementer; corpus suum punit; se castigat, &
 corrigit; ac tandem in sola diuina bonitate spem suam
 locans, eique omnia sua, seque omnino totum
 committens, in pace in idipsum dor-
 mit, & requiescit.

CHRISTO IESU GLORIA.

Index Librorum, & singulorum Capituli
huius operis.

Liber Primus qui

tenus huius tractatus generaliter continet exordium, & finem, materia officio, & instrumentis concionatoris discernit.

Cap. i. De quo Ecclesia ministerio dicendum sit pag. 1.

Cap. ii. In quo qua sit utile de Concionandi ratione describere & insinuat, & obiectio-
nibus quibusdam satisficit. pag. 3.

Cap. iii. In quo difficile concionandi munus esse ostenditur, multaque in concionatore postulantur. pag. 8.

Cap. iiii. In quo iurantur praesertim y, qui cum litteris non sint ornati, voluit tamen caritate, aut necessitate impulsus, concionari. pag. 13.

Cap. v. Qua ratione ars haec tradenda sit: & de Concionatoris sine concionis sine. pag. 23.

Cap. vi. De Materia Concionatoris. pag. 28. Vbi & de phrasi qua predicandum sit Euangelium agitur.

Cap. vii. De Officio Concionatoris. pag. 49.

Cap. viii. De Instrumentis concionatoris. pag. 55.

Liber Secundus de

primo Concionatoris instrumento, scilicet de Inventionem: in quo decem illa loca Dialectico, & Rhetorici communia brevissime explicantur, ex quibus Concionator rationes sumat ad explicandum, probandum, confutandum quoduis thema sibi propositum.

Cap. i. In quo decem Inventionis loca enumerantur, ac facili & accommodato exemplo explicantur. pag. 57.

Cap. ii. De loco a causis. pag. 58.

Cap. iii. De causa finali. pag. 60.

Cap. iiii. De causa formali. pag. 63.

Cap. v. De causa efficienti. pag. 65.

Cap. vi. De causa materiali. pag. 67.

Cap. vii. Quo traduntur notiones utilissima circa causarum summam. pag. 68.

Cap. viii. De loco ab effectibus. pag. 71.

Cap. ix. De loco a subiectis, & ad iunctis. pag. 74.

Cap. x. De loco a dissentaneis. pag. 76.

Cap.

Cap. x. De Priuantibus. pag. 79.
 Cap. xij. De Relatis. pag. 79.
 Cap. xij. De Contradicentibus.
 pag. 82.
 Cap. xij. De Repugnantibus.
 pag. 83.
 Cap. xv. De loco à Consentancijs.
 pag. 83.
 Cap. xv. De loco à Diuisione.
 pag. 87.
 Cap. xvij. De loco à Definitio
 ne. pag. 89.
 Cap. xvij. De Nomine rei.
 pag. 91.
 Cap. xix. De loco à Testimonijs.
 pag. 92.

Cap. vi. De Exordio. pag. 113.
 Cap. vii. De Narratione. pa. 114.
 Ca. viii. De Cōfirmatione. pa. 116.
 Cap. ix. de Cōsutatione. pag. 120
 Cap. x. De Epilogo. pag. 119.
 Appendix de conscientijs Exor
 dijs & Epilogis. pag. 125.
 Cap. xi. De Methodo analisew.
 pag. 133.
 Cap. xij. De Elocutione, tertia di
 centis parte. pag. 134
 Cap. xiii. de Actione quartadicen
 tes parte. pag. 139.
 Cap. xiii. De Iuuanda conciona
 toris memoria, quinto, vt dici so
 let, concionatoris Instrumento.
 pag. 143.

**Liber tertius de se
 cundo Concionatoris Instru
 mento: scilicet de Dispositione
 in quo docetur Concionator
 qua ratione argumenta collo
 care, ijsq; commodè vii
 possit.**

Cap. i. De primo dispositionis
 genere nempe de iudicio seu
 argumentatione. pag. 97.
 Cap. ij. De iudicio, seu argumen
 tatione quoad analasm. pag. 102.
 Cap. iij. De methodo, altera dis
 positionis parte. pag. 106.
 Cap. iij. De fine in omni opere
 primum inuestigando pag. 108.
 Cap. v. De Quinque cuiusque o.
 peris partibus. pag. 109.

Cap. xv. De naturalibus memo
 rijs subsidijs. pag. 143.
 Cap. xv. De memoria arte &
 exercitatione iuuanda pag. 147.

**Liber quartus de
 Specialibus concionatoris
 Instrumentis.**

Cap. i. In quo ostenditur, ad cō
 cionandum Instrumentis tum
 diuinis, tum humanis opus esse.
 pag. 150.
 Cap. ij. De Cōcionatoris spiritua
 libus Instrumentis pag. 152.
 Cap. ii. De Specialioribus con
 cionatoris instrumentis, scilicet vna
 exemplo, & oratione. pag. 157.
 Cap. iij. De medijs humanis in

INDEX

Specie. pag. 160.

tionandum sit. pag. 187.

Liber Quintus de
Speciali proprioq. concionandi genere.

Liber Sextus In
quo exempla Concionum ali
qua proponuntur.

CAP. I. In quo quid agere velit
auctor in hoc libro, breuissimè
proponit. pag. 162.

Admonitio. pag. 192.

Cap. ij. De diuersis concionandi
generibus. pag. 163.

Argumentum. pag. 196.

Cap. iij. De primo concionandi
genere, quo in Homilia modum
Scriptura exponitur. pag. 164.

Concio in festo S. Ludouici Gal

Cap. iiii. Qua ratione in hoc pri
mo concionandi genere neccere
possis animes Euangely partes, il
lusq. explicare historia. pag. 170.

liarum Regis. pag. 197.

Cap. v. De secundo concionandi
genere. pag. 173.

Observatio de superiore concio

Cap. vi. de tertio concionandi ge
nere. pag. 176.

ne. pag. 210.

Cap. vii. De Dispositionis parti
bus in secundo, et tertio concio
nandi genere seruandis. pag. 178.

Admonitio ad lectore. pa. 211.

Cap. viii. In quo agitur quid fa
cere debeas quando idem Euange
lium saepe incidit predicandum.
pag. 180.

Concio in festo S. Iohannis ante

Cap. ix. Qua ratione de Epistola
tractari possit. pag. 184.

portam Latinam. pag. 212.

Cap. x. Quibus partibus constare
debeat concio, in qua vel Ecclē
siae caremonia, vel Fidci dogma
ta explicantur. pag. 185.

Concio in Dominica Quinqu

Cap. xi. Qua raticne def. sit con

agesima. pag. 221.

Concio in Dominica in Ramis

Palmarum. pag. 231.

Concio in festo Spiritu sancti.

Concio in festo sanctissime Tri

nitatis. pag. 245.

Sermo de Monacha Virginis

Professione. pag. 255.

Concio in alia Monacha Virgi

nis Professione pag. 260.

Peroratio huius libri sexti

pag. 266.

Liber Septimus in

quo de Promptuarijs, quibus

maximè possint iuari Cōcio

na tores, disputatur.

INDEX I

Vnde Promptuariorum ratio
petendas. pag. 269.

Quid Promptuarium sit, &
quocuplex. pag. 270.

De Promptuariorum speciali
diuisione. pag. 271.

De specialioribus Concionato
ris Promptuarijs. pag. 272.

De primo promptuario. pag. 274.

De alijs Promptuarijs Summa
cim. pag. 276.

De tertio Promptuario.
pag. 276

Generalis quadam regule do
ctrinam predicandam iudican
te. pag. 278.

Generales quadam doctrina,
quibus Concionatores in quoli
bet euentu possint iuuari. pag. 281.

Doctrina quadam, de ys qua
ad decem precepta Decalogi spe
ctant. pag. 284.

Doctrina quadam, qua in duo
duobus preceptis Caritatis conti
nentur. pag. 288.

De Sexto Promptuario.
pag. 289.

Communium exordiorum e
xempla. pag. 289.

De Narrationibus. pag. 295.

Exempla Confirmationum co
muniu. pag. 295.

Exempla Consecrationum co
muniu. pag. 296.

De communibus Epilogis
pag. 296.

Exempla Epilogorum commu
nium. pag. 297.

Septimi libri Peroratio
pag. 299.

Libri Octauus in
quo de vsu, & exercitatione
huius Artis disse
ritur.

CAP. i. De concionatoris pra
paratione. pa. 301.

Cap. ij. De ratione excogitandi
concionem. pag. 302.

Cap. iij. de ratione componendi
concionem. pag. 303.

Capit. iij. De confecta Con
cione cum Deo conferenda.
pag. 306.

Cap. v. De modo in ipsa concio
ne seruando. pag. 307.

Cap. vi. Quae peracta concio
ne obseruaturus concionator sit
pag. 316.

Capit. viij. De Concionatoru
exercitationibus. pag. 317.

Totius Operis Peroratio
pag. 318.

Excusatio Auctoris, ad ve
luti Apologia ad eos qui in hoc
opere aliquod reprehensione dig
nunt

INDEX.

numindicauerint. pag. 320. cionandi ratione , roganti cui-
Auctoris Responsum de Con- dam Concionatori datū pag. 323.

. F I N I S

THE STATE OF NEW YORK
IN SENATE
January 10, 1877.

FINES

REPORT OF THE
COMMISSIONERS OF THE LAND OFFICE
IN ANSWER TO A RESOLUTION PASSED BY THE SENATE
MAY 18, 1876.

ALBANY: PUBLISHED BY THE STATE PRINTING OFFICE,
1877.

INSTRVCTIONES
PRAEDICATIONIS
VERBI DEI EX CON-
CILII PROVINCIALIS IIII DECRE-
TO, OMNIBVS CONCIONANDI
munere in Vrbe Diocesi, Prouinciaq;
Mediolanensi fungen-
tibus editæ.

*Caroli S. R. E. Cardinalis tit. S. Praxedis, & Archiepi-
scopi Mediolanensis iussu.*

INSTITUTIONS
PRAEDICATIO

DE VARIIS DELEX CON

PROBATIONIBUS ET REVER

ENDI CONCIORANDI

ANNO DOMINI 1666

IN LONDINIA

PRINTED

BY J. STURM, Printer, at the Sign of the Anchor, in St. Dunstons Church-yard

IN THE Strand

Carolus S. R. E. tit. S. Praxedis Cardi-
nalis Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Archiepisco-
pus Mediolani, vrbis, diœcesis, prouinciæq.

Mediolanensis concionatoribus sa-
lutem in domino.

PRÆDICATIONIS Verbi Dei officium in
Ecclesia sancta tanti illud sanè est, ut & ad Dei glo-
riam, & ad cœlestis regni propagationem, & ad ani-
maru salutem plurimum intersit, non solum quales sint, qui præ-
stantissimo illo munere funguntur, verum etiam qua via, quaue
ratione illud præsent. Quare superioribus annis eo de genere nos
decreta aliqua in concilio prouinciali primo confecimus: deinde
alia concilio item prouinciali tertio, tū alia etiam quarto adiun-
ximus ad rectū illius sacre prædicationis disciplinam. Verū quò
accuratius, uberioiq. spiritali fructu concionatores tantæ rei
munus administrarēt, atq. exequerentur: nos de Episcoporu pro-
uincialium, qui præsentis in eo tertio concilio adsuerant, senten-
tia, & assensu, instructionem grauissimā illius functionis, quæ
vniuersa nostra prouincia vsui esset per nos illis edendam decre-
uimus. Itaq. certis regulis, quas partim ex eisdem nostris conci-
liis, partim ex sapientum virorum sanctorumq. hominū disci-
plina, partim ex optimorum concionatorum vsu accepimus, il-
lam, Deo iuuante, confecimus: in eaq. concionatoris imaginem, si-
minus omnibus numeris absolutam, perfectæq. expressam, at cer-
te aliquo modo adumbratā, iis omnibus, & singulis proponimus,
qui vel pro pastoralis officio, vel pro ratione data facultatis,
munus prædicationis in vrbe, diœcesi, prouinciâq. Mediolanensi
nostra obeunt. Multa sunt, quæ ad concionandi rectum officium

pertinent: sed ea tantum breui complexi sumus, quæ opportuni
era videntur, quæq. concionandi rationibus accommodatiora
concionatorem adiuvare, atq. ad ea imprimis instruere possunt,
quæ proposuimus. Hæc enim, si ad vim illam diuinã, quam sa-
crarum litterarum verbis Spiritus sanctus in seuit, recte accessse
rint, vix dici potest, quam facile, cœlesti imprimis ope, non mo-
do bonorum mentes ad omnem partem pietatis, religionisq.
inflamentur; verum etiam malorum, & peccantium durissi-
ma corda infringantur, animiq. hominum sceleratorum tene-
bricosa vitiorum nocte circumfusi, suavisima luce veritatis
collustrentur. Huius igitur instructionis regulis cum illi omnes
& se, suumq. officium, & ceteras actiones conformare debeant;
cum vero, ut id ipsum omni studio isdem præsent, in sua quis-
que diœcesi Episcopus provincie nostræ, decreti etiam provincia-
lis auctoritate, curabit. Verum, quo instructio hac omnis, ad sin-
gulas provincie partes rectius accommodata, eo uberiores pie-
tatis fructum fidelium animis afferat; ab unoquoq. provincia-
li Episcopo aliquid ei, præterquam illa, quæ decretis nostris pro-
vincialibus speciatim, sigillatimve cuius sunt, addi, detrahi, rur-
susq. mutari liceat, prout ex Ecclesia, diœcesis sue sua casus vide-
rit. Et vero nos sicut diligentiam, quam eo in genere Episcopi
provincie ponent, magno his instructionibus adiumento fore ar-
bitramur: ita non dubitamus, quin ex studio, quo ad eas ipsas
exequendas concionatores utentur, spiritualia illa commoda
existant, quæ vehementer expetimus, cum ad Dei gloriã tum
ad animarum salutem procurandam.

DE IIS, QVIBVS VERBI
DEI PRÆDICANDI MVNVS IN-
cumbit. Cap. I.

ESTIFICOR coram Deo, & Christo Ie-
su, qui iudicaturus est viuos, & mortuos, &
per aduentum ipsius, & regnum eius, prædi-
ca verbum, inquit sanctissimus Apostolus
Paulus in epistola, quam Timotheo Episco-
po, & discipulo scribit. Quibus ex verbis per-
spicuum planè fit, quod & sacrarum littera-
rum monimèis perpetuò proditum, & aliorum Apostolorù,
veterumq; Patrù exemplis demonstratù Oecumenica etiam
Synodus Tridentina proximè censuit, verbi Dei prædicationē
Episcopi esse munus præcipuum, idēmq; maxime necessariū.

Toto igitur pectore in eam curā incumbens, gregem sibi cō-
missum, tum per se ipse, tum per alios, verbo Dei pascet ad il-
lus Tridentinæ Synodi, & Conciliorum prouincialium præ-
scriptum.

○ Parochus præterea, animarū curator, sollicitudinis pasto-
ralis memor, in cuius sanè partem vocatus est, tamquam fide-
lis operarius ad messē missus, qui Episcopum opera sua ad-
iunet, eam præcipuam prædicationis verbi Dei curam sibi quo-
que impositā præstet, atque exequatur ex præscripto item de-
cretorū, & oecumenicæ eiusdē Synodi Tridentinæ, & prouin-
cialium conciliorum.

Si quis id aliquādo præstare non poterit, subsidio omnī,
quod illis Synodis commostratum est, omnino vtatur, vt ver-
bi Dei pabulum statis diebus nullo modo desit gregi sibi in cu-
ram tradito.

○ Et verò quamquam Episcopus assiduus officij sui pastoralis
laboribus, muneribusq; occupatissimus, sæpe ad omnem popu-
lum sibi commissum concionem habere non potest: tamen
tam veterem, atq; ad eò ab Apostolicis vsq; temporibus deriuata

tam rationē adhibere studebit, vt diocesis suæ populis à se distantibus per litteras pastorales aliquando concionetur. Hanc enim concionandi viam non modo sanctus Paulus Apostol⁹ tenuit: sed etiã ceteri Apostoli, qui per epistolas absentib⁹ prædicarūt. Idem ab antiquis, sanctissimiq⁹ patribus factitatum esse constat: quorum animi eo caritatis amore flagrant, vt alij in exilium pulsī, alij in custodiam detrusi, vel alia ratione à grege cōmillo procul remoti, absentē suæ, cum coram nō possent, epistolarum pastoralium scriptione vterētur ad concionandum. Atq⁹ hoc quidē concionis genere Episcopus cum saepe vteretur, tum maximē quo tempore solennis anniuersariæ mysteriorū nostræ redemptionis celebritates aguntur.

Cum autem id saepe contingat, vt Episcopus non solam in Ecclesia cathedrali, sed in vniuersa diocesi, verbi diuini ministeriū alijs deleget: quam diligentissime videbit, cui illius facultatē det, ne tanto muneri iniuria fiat, neue res sanctissima violetur, cum præsertim non cuiusuis sit (inquit Nazianzenus) de Deo, diuinisq⁹ rebus differere, concionariue.

Non facile igitur illā ei concedet, qui sacerdos non sit, vt sanctissimi Leonis Pontificis canone constitutum est.

Si quādo verò ob iustam, aut necessariam causam Diacono permittit, habebit rationem non solū doctrinæ, & morum disciplinæ, quæ duæ res in cōcionatore requiruntur: sed etiam ætatis, quæ solida, & cōfirmata spectari in eo debet sanctissimi sapientissimiq⁹ Pontificis Gregorij Magni iudicio.

Nullo autem modo concionandi potestatem faciet, permittetue ei qui Diaconus non sit.

Neque item indocto, vel inepto, vel vitioso, vel vitij, criminisue infamia notato, neq⁹ secularibus negotijs implicito; quē Nazianzenus in primis ad hoc munus nequaquam idoneum esse existimauit.

Qua in re habenda est etiam ratio corporis. Ideò cui concionandi munus cōmittatur, non erit isturpiter gibbosus, distortus, vel aliqua corporis parte vsq⁹ adeò deformatus, vt cū à sacris quoq⁹ ordinibus suscipiēdis, canonum iure repellatur iudicet

Epif-

Episcopus, illius deformitatem id generis esse, ut indecore etiã & non sine aliqua inde populi offensione ille præstetur? sit tam graue prædicationis ministerium. Solent enim in concionatore quædam corporis deformitates, præsertim si sint per insignem tam offensionem, tum risum afferre.

Regulares porro cuiuscunq; ordinis, qui tamquam Episcopi parochie adiutores, in hoc munere vicariam operã nauãt, licet ab illis, qui eorum curã præstant, concionandi facultatem habeant, ne in suis ecclesijs (ut Trident. Concilio sanctum est) concionentur, nisi benedictionem ab Episcopo ante petierint: neque autem vilo sanè modo, eo contradicente, repugnãtẽe.

In ecclesijs, quæ ordinis sui non sunt, nullo præterea modo (ut eadem Tridentina sanctione cautum est) nisi scripta facultate ab Episcopo concessa.

Facultatis verò & benedictionis testimoniũ, antequam concionandi munus aggrediatur, Rectori ecclesiastico oppidi, pagi, lociue, vbi concionatur, sunt exhibeant.

Qui præterea regulares non sunt, concionãdi munere, præter parochum in ecclesia parochiali, numquam fungantur, sine illa Episcopi facultate scripta.

Nec verò quisquam, ne regularis quidem, eam in sui ordinis ecclesia, ante concionari ingrediatur, quàm Episcopo fidei professionem ad sanctionis Pontificiæ præscriptam formulam præstiterit: aut illius præstitæ testimonium obsignatum exhibuerit.

De disciplina virtutum, & vitæ innocentia Concionatoris. Cap. 2.

ILLud maximè sibi persuadebit, qui concionandi munus suscipit, se, nisi rectè, & Euangelij, quod prædicat, legibus congruenter vixerit, non magnam in audientium animis vim imprimere. Quæadmodum enim in area testamèti duo illi Cherubin ita collocati erant, ut semper mutuo se aspicerent: ita vita concionantis, doctrinæ ex

I N S T R U C T I O N E S

altera parte respondere debet, vsque adeo, vt & vitam doctrina collustrat, & doctrinam rursus vita corroborat, viresq; eidem perpetuo addat. Na de abstinentia, ieiunio, lactymis, oratione, elemosyna, patientia, aliisque christiana virtute cum concionatur, magnum certe pondus, maximumq; momentum apud auditores habet, si in omni eius vita virtus eluceat, cuius præcepta concionando tradit.

Sciat item se exiguum porro fructum spiritalem fidelibus alaturum, nisi verè, ex animo, totoq; spiritu dicat, ita verò dicere is certe potest, q; verè spiritualis est, sanctæq; vitæ institutis atq; vsui plane deditus.

Hoc præterea in animum inducet, se non posse vitiorum, nec verò virtutum vim, naturamq; satis planè ostendere, neque rursus docere, quemadmodum hæc amplectenda sint, & illa fugienda, cum tamen in utroq; eo genere officium concionatoris maximè eluceat, nisi depulsis primum vitijs, & mundi huius cupiditatibus abiectis, maximarum virtutum præsidium, vsu, atque exercitatione benè religioseq; agendi sibi comparauerit. Mundari enim prius oportet, quam mundare, inquit, beatissimus Pontifex Gregorius Magnus.

Erit igitur concionator singulari vitæ innocentia, moribus sanctissimis, & diuinis virtutibus instructus. Dei igitur timore, terrenarum rerum despicientia, animarum salutis zelo, humilitate, mansuetudine, patientia, charitate, cæterisque religionis disciplinæ ornamentis benè munitus sit.

Quo de genere toto audiet sanctissimum virum, Iohannem Chrysostrum ita monentem: Doctor, concionatorie omnibus debet virtutibus esse excultus: debet enim pauper spiritu esse, vt auaritiæ studium, atq; omnem quæstus cupiditatem liberè reprehendat. Debet perpetuò & suâ, & aliena peccata lugere, vt eos exagitet, qui antequam peccent, peccare non verentur, & vbi peccauerint, dolorem non concipiunt seelerum, quæ admiserint. Debet esurire & sitire iustitiam, vt operum bonorum studio languescens excitet verbo Dei, & exemplo suo accendat. Debet esse mansuetus, vt ametur potius quam timeatur.

tur

tur. Debet esse misericors ergi alios, & seueritatem sibi adhibere. Debet esse mundo corde, vt ne cogitationes quidem inanes & inuiles huius saeculi suscipiat, nedum secularibus negotijs se implicet. Debet esse pacificus, vt populus, quem docet, sollicitus sit seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Debet esse paratus ad omnes res, vel difficillimas pro gloria Dei, proq. Ecclesia ferendas, non inani quodam animi impetu, sed solida, veraq. constantia digna martyribus.

Neque sane solum his Chrysofomi monitis se conformabit, sed disciplinam imitabitur aliorum duorum etiam Graecorum patrum, qui & sanctitatis & doctrinae laude celebrantur, Basilij & Gregorij Nazianzeni. Hic in libro primo, quem de Theologia elucubratus est, ille in epistola, quam de vitae solitudine ad eum ipsum scripsit aliquando docet, qualem eum esse oporteat, qui concionatoris officium, & personam sustinet.

At vero vitae perfectae, quam optimus quisq. concionator instituat, genus potissimum sequetur ad praescriptum Gregorij Magni pontificis: qui cum saepe concionatorem informat: tum vero & in libro Pastoralis, & in Moralibus praesertim lib. 30. cap. 21. & lib. 6. cap. 25. alijsq. praeterea locis, quibus perspicuum fit, qui verbi diuini ministerium suscipit, talem esse debere, qualem se fuisse sanctus Paulus Apostolus ostendit his verbis: Mibi mundus crucifixus est, & ego mundo.

De scientia Concionatoris. Cap. III.

AM vero concionator, antequam praedicationis officium aggrediatur, in omnis sacrae, ecclesiasticaeque doctrinae studijs, vt maxime potest, versari debet: praesertim si adhuc nullum docendi munus vnquam gessit.

Habebit omnes Theologiae notos, & tractatos locos.

Traditionum apostolicarum, ecclesiasticarumque. notitiam tenere studebit.

In sanctorum Patrum scriptis atq. sermonibus perite versatus erit.

Sanctio

Sacrorum item spiritualiumq. interpretationum vsu litterate peritus erit.

Nec vero ignorabit sacros ecclesie ritus, qui in sacramentis, in diuinorum officiorum cultu, in tota denique ecclesiastica ratione instituti sunt, eorumq. mysteria & significationes, quibus explicandis mentes fidelium accendantur ad pietatis studium.

Cognoscat item rerum in ecclesia sancta gestarum, ac memorie veteris, & antiquitatis ecclesiasticæ ordinem; maxime autem sanctorum Patrum historiam, Summorumq. Pontificum & Episcoporum, quorum sanctitas præclare eluxit, vitas.

Tenebit præterea aliquam veterum Canonum scienciam, summorumq. Pontificum descripta iura, atq. instituta, & Conciliorum decreta.

Theologia illius, quæ tota in spiritualis vite institutis tradendis, quæq. in purgandis affectibus, in reformationeq. interiori versatur, atq. ob eam causam Mystica atq. Therapeutica vocatur, præcepta atq. exercitationes bene norit.

Sanctarum meditationum, orationisq. mentalis vsum, ac peritiam habebit: vt alios ad caelestium contemplationum studium erudire concionando possit.

Casuum conscientie doctrina instructus erit.

Morum, & virtutum christianarum locos, non solum ordine collectos, sed recte notos habebit.

Locos item omnes sibi comparabit, quibus auditorum animi commoueri, atque excitari solent ad Dei amorem, ad caelestis patrie desiderium, ad poenitentiam, ad scelerum detestationem, ad virtutum studium, ad metum diuini iudicij, ad spem misericordie, ad misericordiam, caritatemque erga proximum, & ad coeteras præterea affectiones, quæ ad caelum excitatæ, christianas virtutes pariunt.

Locos etiam illos tenebit, qui sapissime vsu veniunt: vt pote de diuitiarum & honorum despicientia, de condonandis iniurijs, de rebus aduersis constanti christianoque animo ferendis, de immoderatis sumptibus, alijsque morum erroribus eripiendis.

Copiosa quasi suppellectile instructus erit doctrinarū, quib² alienando vitetur, cum opus erit, tum ad coarguendam impiorum hominum audaciam, qui de fide catholica male sentientes, ecclesie veritatem oppugnant; tum ad ecclesie dogmata recte, pieq̄ue commostranda, tum verò ad alia multa eius generis.

Præcepta etiam rectè intelliget officiorum, quæ magistratum, quæ civium, quæ seniorum, quæ adolescentum, quæ viri, quæ vxoris, quæ parentum, quæ liberorum, quæ dominorum, quæ seruorum, quæ deniq̄. præcipua singulorum: vt si quando vsu erit, de illis ex prescripto diuinarum litterarum, sanctorumq̄. Patrum, quam optime concionetur.

Illud denique non parum expediet, si concionator etiam Græce, & Hebraice nosce studebit: nam harum linguarum peritia, cum ad alia multa utilis est, tum maximè ad eliciendos ex eadem scriptura plures catholicos sensus, & ad explicandas illas sacrarum litterarum voces, ac dictiones, quæ magnam vim, magnamq̄. emphasim habent.

Vim & copiam habebit similitudinum, quæ ab agricultura, vinea, semete, Sole, Luna, alijsq̄. rebus ducuntur, quæ sub sensum cadunt, atq̄. intelligētiam, præsertim eorum, etiam rudium, ad quos concio habetur.

Agricolis porrò si concionabitur, plurimùm ad rem proderunt similitudines ab agro, vinea, frumento, vitibus, lino, cannabi, arboribus, stirpibus, alijsq̄. agriculturæ partibus ductæ. Itidem eueniet, si alterius conditionis auditoribus aptè illas ita accommodabit, vt eorum ordo postulabit: qui sanè quidē, cum ad certam quandam status sui cognitionem, doctrinamq̄. natura ducantur, tum certè faciliùs multo trahuntur, si vel à vitæ, vel ab artis, vel ab alterius rei, quam profitentur, genere documenta sumuntur.

Multiplicem etiam, variamq̄. copiam argumentorum colliget, quæ propriè, ac rectè accommodetur. Sunt urbani, & rustici, sunt nobiles, & ignobiles; sunt magistratus & priuati; sunt docti, rursusq̄. imperita multitudo.

I N S T R V G T I O N E S

Pro audientium igitur genere locos doctrinarum, ex quibus concionem conficiet, non modò distinctos, sed optime explicatos habebit.

Atque in hoc quidem multiplici genere concionator videbit, ne quæcunque (vt sanctus Gregorius sciè monet) legerit, aut scientia comprehenderit, omnia enunciet, atque effundat: sed delectum habebit, ita vt documenta alia exponat, alia facit relinquat, prout locus, ordo, conditioq. auditorũ deposcit.

Sicut autem rerum, quæ supra mox cõmemorata sunt, quarumq. prior cura esse debet, scientiã tenere cõcionatorẽ oportet: ita etiam sibi parare necesse habet bene concionandi modũ.

Ex præceptis igitur Rhetoricæ ecclesiasticæ locos discet, vnde concionis exordium, quando eo vtendum esse iudicauerit, rectè ducat, vt à vitiosis exordijs longè refugiat.

Disponendæ concionis modum intelliget.

Dilucidè, distinctèq. rei enarrandæ rationem percipiet,

Benè pronuntiandi, decoreq. agendi vsum tenebit.

Verborum pondera, vimq. ita habebit, vt audientiũ animos penetret.

Quare priusquã concionandi munus aggrediatur, vires suas bene cognitas habebit: vt nec materiam, quæ ingenij sui viribus præstet, nec formam dicendi sumat, ad quam appositus nullo modo videatur.

Ad quam sanè rem multum adiuuenti hoc affert, si amicũ, aut alium adhibebit præsertim, concionandi vfu peritum, qui semel, iterũ, atq. a deo sepius publicè concionãtem audiat: quiq. non ambitiose corrigat, sed liberè priuatim, remouisque arbitris moneat, siquid in aliqua parte erratum sit.

Ad imitandum etiam sibi constituet aliquem prædicãdi laude florẽtem.

Quo in genere illud accuratè cauebit, vt ne quod pleriq. faciunt, leuia quædam, ac sæpe etiam vitiosa imitetur: sed illa tantum quæ sapientum iudicio præclara, atq. egregia in eo potissimum cernuntur.

Verũ enim uero sicut diligentissim. è videre debet, quem
è con

concionatoribus qui nunc sunt, aut certe superioribus tempo-
ribus existerunt, ad imitationem deligat: ita maxime sibi vete-
res patres proponat, quorum in dicendo virtutes sequatur: Gre-
gorij Magni, & Chrysoctomi disciplinæ moralis copiam: Leo-
nis Magni & Basilij grauitatem: Nazianzeni vim: Niffeni sub-
tilitatem: Augustini acumen: Ambrosij temperatum dicendi
genus: Bernardi dulcem, deuotamq. orationem: atque omnino
admirabilem, & diuinam eloquentiam sanctissimi Pauli Apo-
stoli, cui vni omnia, quæ summæ sunt concionatoris, atq. ad eò
oratoris multis præclaris exemplis tribuunt doctissimi patres,
Augustinus & Chrysoctomus.

In concione autem, quam habiturus est, illud sibi potissimū
pponet, in quo omnes neruos, roburq. industriæ suæ adhibeat,
& in quo munus suum versari cognoscat, vt auditorū scilicet
animos commoueat: cum præsertim peccati homines non tam
quia verum ignorent, quam quod male affecti sint.

Dabitigitur operam, vt quemadmodum per singula corpo-
ris membra sanguis diffunditur: ita in omnibus concionis suæ
partibus quædam insint, quæ ad commouendum valeant.

Quare locos omnes optimè percipiet sanctarum affectio-
num, quæ mox supra commemoratæ sunt.

Postea verò quàm ijs doctrinarū ornamentis, Deo benè iu-
uante, instructus ad prædicationis functionem accesserit, hæc
quæ sequuntur, omninò curabit, atque exequetur.

*De preparatione, quam concionator vniuersè, generatimq.
adhibebit ad concionandi munus salutariter exe-
quendum. Cap. IIII,*

VO studiosius, atque ad eò religiosius concionator
muneris præstantissimi, quod sanctè, & suscipere, &
gerere debet, partes exequatur, illius in primis digni-
tatem, auctoritatemq. attente cogitabit.

Qua in cogitatione hæc quattuor facillè perspiciet.

Primum, scilicet ad Dei omnipotentis gloriam, ad animarum salutem referri omnem concionandi vim, ac rationem.

Deinde se, qui prædicationis munus aggreditur, mini strū esse, per quem verbū Dei, ab ipso diuini spiritus fonte ducitur ad fidelium animas diuinitus irrigandas.

Post, res etiā sanctas, diuineq. traditas à se tractari oportere.

Tum præterea id prædicationis munus, quod capesceat, non modo sanctissimis, ac diuinis viuis Prophetis, Apostolisq. à Deo commissum, sed ab ipso etiā Dei filio Christo Domino præstitum esse.

Verum quò magis atque magis sese excitet, videbit diligenter, quanta & quam summa difficultas ei proponitur, qui in tāta, tamq. perpetua, & mundi, & Satanæ oppugnatione fidelium animas ad viam Domini reuocare contendit. Atque ijs quidē sempiternis aduersarijs cum ad resistendum se imparem esse fenserit, non modo illis virtutum armis, vt ostendimus, se communit, sed assidua prece, & ieiunio frequenti Dei auxilium implorabit ad impetus hostium adeò importunorum repellendos.

Cum autem bene, appositeq. dicere, sit omnium iudicio, vel maxime difficile, huius sanè rei difficultatem aliquando, ac potius frequenter meditabitur, vt ardentiori studio confugiat ad Deum, qui diuini sui spiritus affatu, omnia dicendi a diuina subministrare potest.

Neque porro viribus suis fidet, sed imbecillitatem suam recte agnoscens, sese coram Deo abijciet, cuius cælesti benignitate ipse, quamuis abiectus, & prædicationis munere indignus adiuuetur.

Vtque ad omnia sancta studia, quibus iuuare possit, vehemētius accedatur, secum sæpe reputauit, quam magnum præmiū consequatur, qui ab errore viæ suæ peccatē abduxerit. Qui enim conuersi fecerit peccatorem, inquit sanctus Iacobus, ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum.

Hæc sæpe pieq. meditatū is, qui cælestis doctrinæ conciona

tor futurus est, cum vident, quanta res sit, quam divina tota cō-
cionandratio, tanta rei, quasi horrore quedam perfusus, ad
eam suscipiendam, se divina imprimis ope præparabit, atque
minuet.

Hæc igitur supplex continenter petet, vt divino adiuvento
proprie laudis, aut gloriæ non modo studio, sed ne opinio-
ne quidem mectatur, nullamq; illius rationem plane habeat: vt
se vehementius in dies inflammet, ehm ad præclaram illam di-
vine gloriæ cupiditatem, tum ad singularem erga proximos ca-
ritatem concipiendam, ad quas res, duas potissimum, ipse om-
nes netuos intendet pietatis suæ.

Vt dem que ope divina, & rei, cuius tractanda munus susce-
pit, sanctitati, & personæ, quam concionatoris susinet, dignita-
ti, atq; officio respondere possit.

Sibi vero, quam maximam potest vim in eo adhibebit vt to-
ta mente, totoq; animo defixus in caelesti Christi Domini reg-
no propagando, in procurandaq; animarum salute, suorum, &
commodorum, & utilitatum obliuiscatur omnino.

His igitur virtutibus, nempe sacris doctrinis, vitæ innocen-
tiæ, morum sanctitate, & caelestium rerum contemplationibus,
is, qui concionator futurus est, ex cultus idoneum se præbetit,
vt ad prædicandum missus, populo valde proficit, tribus his,
quæ sanctus Bernardus commemorat, verbo, exemplo, & ora-
tione.

Fugiet autem tamquam pestem, omnem ambitionem, om-
nemq; illius suspensionem. Ne loca insigniora, vbi predicationis
suæ semen spargat, ambiat, affectuue memor Christi Domini,
quem a Patre è caelo demissum ad erudiendū genus humanū,
pagos, & vicos, & castella obijisse legimus.

Nunquam in opinionem inducet, maiori, atque nobiliori
suggestu se dignam esse. Fuit hæc quondam incredibilis ambi-
tio Ethnicorum Oratorum: Christianus autem concionator
ab istius ambitionis suspensione alienus esse debet, quia ad prædi-
candum Christum crucifixum, non ad sui ingenij ostentatio-
nem vocatus est.

*De principali vita ratione, quam scilicet speciatim concionator
adhibebit, ubi concionandi munus suscep-
rit. Cap. V.*

QUOD sanè verò iam initio positum est quodq̄. San-
ctus Augustinus scitè præscribit, in illud toto animo
totiq̄. viribus, adiutrice diuina gratia, cōcionator cū
concionandi munus suscepit, incumbat, vt verbis
perpetuo æqualem, paremque vitam agat. Est porro Euangelica
doctrina, verbiq̄. Dei prædicatio, ignis ille semper in altari ex-
arscens, cui perpetua sollicitudine, is subministrare debet lig-
na, nepe optima, præclaraq̄. vitæ suæ sanctissimæ exempla, offi-
cia, atq̄. opera virtutū, quibus corda fidelium accendat ad san-
ctæ agendi studium. De diuino illo viro Iohāne Baptista illud
Euangelij litteris proditum est: quod lucerna erat ardens, & lu-
cēs; quippe cum celestem illam doctrinam, quam docuit, vir-
tutum sanctarum splendore perenni collustravit.

Quare perpetuam sanctissimæ vitæ consuetudinē seruabit.
In incessu, statu, accubatione, deiectione vultus, oculorū de-
missione, capitis inclinatione, genuum inflexione, in omni de-
nique motu corporis tenebit grauitatem, & decorum à perso-
na, quam sustinet non alienum.

Erit in omni colloquio grauis, mansuetus, ac salutaris.

In habitu, vestituq̄. religioso, sacerdotaliue modestus.

In victu temperatus, & parcus, ac ciborum varietatē fugiēs,
frugalitatis, abstinentiæq̄. studiosissimus.

Nec verò piæ concionum laboribus, aliaue causa, nisi neces-
saria, id studium remittat: tantum abest, vt à statis ieiunijs se exi-
matimmo verò illa religiosè colat, vt ceteros exemplo suo ac-
cendat ad leges abstinentiæ, ieiunijq̄. rectè seruandas.

Si quo autem in loco, vbi concionatur, moris est, cibum à fi-
delibus cōcionatori opiparè, præterq̄. modum apparari, & ver-
bis, & ipsa frugalitate, qua perpetuo vteatur, omniq̄. alia ratione
ab eo apparatu eos reuocare studebit.

Apudi

Amulacos cenare, prandereue, vt potest maxime, recu-
sabit.

Venturum ad se hominum salutationes quotidianas, atq.
frequentes, ne patietur.

Familiaritates, & consuetudines laicorum valde euitabit.

Cum autem eius vita debeat esse specimen virtutum om-
nium, non solum ne peccato, sed etiam ne exemplo vnquam
nocebit.

Caveat quam diligentissime fieri potest, ne cuiquam etiam
impere volenti, vel obloquendi, vel male suspicandi quavis
dote, quæ reprehendi merito possit, occasionem dicis aut fa-
ctis præbeat: ne eius ministerium, quod sanctum est, vitupe-
retur.

Quare cum cetera, quæ supra præscripta sunt, accuratè ser-
uet, tum hæc infra descripta.

In proprio monasterio, qui regularis est, habitet, aut in ædi-
bus parochialibus, collegiatis, aut Ecclesiæ, vbi concionatur, aut sal-
tem in alijs ecclesiasticis domicilijs, si vilo modo potest, ac di-
stinctis omnino à laicali habitatione.

Ne eò foeminas ad colloquium secum ineundum introdu-
cat, admittatue.

Ne ad mensam, & conuiuium adhibeat aliquem præsertim
laicum, nisi spiritualis, religiosæq. vitæ studiosum.

Ne ostendet quæ ad propriam laudem referri posse vi-
dentur.

Communi autem utilitati seruiet.

Erit in omnes beneficis: vt quisq. adiuuamento indiget, ita opi-
tulabitur & consolando, & consulendo, & benigne faciendo.

Nihil, nisi quod honestum, quod pium, quod religiosum,
quod sanctum sit, aut admirabitur, aut optabit.

Prædicationis porro nomine, occasioneue concionator re-
gularis nec in synagoga nullam patiscetur: si quæ sponte datur,
præter illam, quando extra monasterium degit, quotidianum
cibum, monasterio ordinis sui eam in commune conferet, aut
superiori pro instituti cuiusq. ratione, & regula tradet, memor

voti paupertatis, quo astrictus nihil proprium habere debet: immo illud proprietatis vitium in homine regulari detestabile fugiet, & corde & ore & opere.

Nihil sibi petet, nec verò extorquebit.

Non vestem, non indusia, nō sudariola, non cetara id genus sibi quæritabit.

Nec yllum præterea munus, etiam cibarium cupiet: nisi valetudinis imbecillitas aliquid esculentæ, aut poculentæ rei donum requirit.

A superiore autem expectare debet indumenta, & alia necessaria vsui vel vitæ, vel studiorum.

Parochus etiam, aliusc, quicumq; in sacre prædicationis munere versetur, ididem rectè seruabit.

Omnis deniq; concionator quicumq; fit, cauebit, vt non solum crimine, sed etiam omni vel leuissima suspitione auaritiæ careat: quæ vbi in animum irrepserit, paulatimq; illum occuparit, omnem sancte agendi cursum, atque adeò progressum impedit.

Ne animo quidem appetat, nedum petat quicquam, quod sibi aliquam cupiditatis notam inurat.

Nullis etiam perturbationibus animi succumbet.

Ne irecundiæ cedit.

Non alij in eadem vrbe, eodemq; oppido concionanti, frequentiorè auditorum multitudinem inuidebit. Et verò quod diligētissimè cauere debet, neque aut verbo, aut facto, aut alio modo ei detrahet. Auditores ab illo auocare nō studebit. Sed, vt est Apostoli præceptum, honore præueniens illum diliget, colet, obseruabit. Nec præterea despondebit animū, si per paucos auditores ad se conuenire viderit: quoniā summus ille magister vitæ Christus Iesus, cum Dei sapientiā, vitamq; æternam monstraret mundo, paucitate discipulorum cōtensus fuit: Immo aliquando solam mulierem Samaritanam habuit, quæ illum, & de diuino cultu, & de cælesti gratia loquentē audiret.

In rebus aduersis omnem animi abiectiōnem vitabit,

Pro gloria Christi, pro salute animarū, in omni oppugnatiōne,

ne, nihil non fortiter, constanterq. ager.

A more Dei inflammatus non modo probra, conuicia, conuicia paniter feret, sed mortem ipsam, si opus fuerit, forti, intus q. animo subibit, offeret, commēdabit se diuina luci, & preclusis sensibus, in illius infinito amore, immensa q. caritate conquiescet.

Superbiam, fastidium, atq. arrogantiam valde cauebit. Ac propterea illa tantum sola proferre sine debet, non que, qualis, aut quantus ipse sit declarent, sed que audientibus salutariter prouitura sint.

In omni denique actione, functione q. vniuerso populo spiritale gaudium, virtutumq. sanctarum exemplum præferet.

Hæc verò, vt Dei beneficio, dono q. recte assequatur, id valde curabit, vt singulis diebus matutinas, & ceteras canonicarū horarū preces, officiumq. ritè distincte, pieq. ex instituto, atq. ex præscripto regulæ, quam profiteretur, si regularis est, aut si secularis clericus, in choro astrictus, ex illius disciplina, cum potest, in Ecclesia, atq. in ipso choro vna cum ceteris præstet.

Recitato officio, aliquid temporis in diuinarum rerum cōtemplatione, pioq. tacite meditationis studio ponet. Ita enim fiet, vt diuini amoris ardore inflammatus, qui orando, meditandōq. maxime exardescit, auditores suos ad caritatis, que seminarium est omnium virtutum, studium incendat ardentius.

Missæ sacrificium quondie offerre non prætermittet, nisi legitima causa impediatur. Hoc sanctissimi sacrificij offerendi vni frequenti eum sibi in omnes sanctæ agendi partes plurimum proderit, tum fideles etiam excitabit, vt sacrificij sanctissimi sint cultores, & diligentiores, & religiosiores.

De præparatione, qua Concelsinator videtur ad

singulas Conciones. Ca.

put. VI.

Primum cum prædicandi munus non humanæ scientiæ, aut

eloquentiæ, sed diuinæ virtuti, ac Spiritus sancti gratiæ inniti concionator intelligat, diligentissimè sibi cauendum existimabit, ne mortali culpa affectus Spiritum sanctum contuset, & Apostolicum opus, atq. ad eò Domini nostri Iesu Christi munus attingat. Sed conscientia ante ab omni peccatorum impuritate pœnitentiæ sacramento expurgabit, quam ad verbi Dei tractationem accedat. Et verò grauissimam illam prophetae obiurgationem vehementer pertimescendam dicat: peccatori, dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?

Deinde cum Concionis, quam proximè habiturus est, causa, se studio dabit, sanctum Thomam Aquinatem, & alios sanctitatis laude claros viros ad imitationem sibi proponet, qui religiosa aliqua precatione nisi sunt, priusquam studijs se dederent.

Post, breui oratione ad Deum usus, id omnino studebit, vt, quod in Concione dicturus est, antea bene cognitum habeat: vbi vero ex studio, librorumq. tractatione cognouerit ac perceperit quod concionaturus est, tum singulas concionis partes, quas animo concepit, etiam atque etiam diligenter, pieq. meditabitur. Qua in meditatione ita religiose sese afficere conabitur, vt audientium animos, mentesq. ad illum ipsum pietatis affectum, sancteque agendi ardorem, quantum in se est, excitet.

Ad se ardenti pietate inflammandū, dum etiam in concionis studio tractationeq. versatur, Christi Domini cruci affixi, vel Apostoli Pauli prædicantis, vt sanctus Chrysostomus fecisse traditur, imaginem sibi ob oculos ponet: quam tacita meditatione intueatur.

Maximè verò nocte, quæ concionis diem præcedit, eam præparationem adhibebit, vt ardens Deum oret, omnis sapientiæ, omniumq. sanctarum virtutum auctorem, qui & sibi & alijs, qui audituri sunt, largiatur, vnde diuinus cultus, & salus animarum adiuuetur. Nec porro nostra ætate defuerunt, qui non solum profusis lacrymis, sed cæso etiam verberibus corpore, id à Deo petere consueverunt.

Idem in saluturum habebit, vt antequam suggestum ascen-
dit, per se ipso proponat concionem cuiusmodi, quæ scilicet
vt multitududo sit hominum esuriens, cibumq; à prædica-
tionis expectatum, vel cæcus clauarum, paralyticorum,
hydropos laborantium, mutorum, cæcorum, surdorum, ma-
lo demone astantium, leproforum, valetudinis beneficium
querentium. Huc cum spectare debeat, ita in omni concionâ
di parte se comparet, vt eorum rationibus, salutiq; prospiciat
& consulendo, & consolando, & omni officio præstantiq; re-
medio.

Consideret præterea se piscatorem hominum esse: idcõ ner-
nos omnes intẽdere debet, atque ad eõ expiscari, vt sagenam
euangelicam impleat, nempe animas percutientium, Christo do-
mino luerificat. Quare videat, ne in prædicationis officio lan-
guescat. Sed vt sanctas commotiones in alijs excitet, tales pri-
mum animo suo ipse concipiet, atq; in sese excuscitabit: ita vt
quales in aliorum mentes transfundi cupit, ipse illas animi sui
sensibus recte conceptas quasi spectandas ceteris proponat.

Id assequi studebit primum ardenti prece, deinde
rei, de qua dicturus est: explorata cognitione, tum vehemen-
n cogitatione, & quasi ob oculos posita specie ipsius rei, quã
meditatione concepit: ac præterea attenta lectione loci sacræ
scripturæ, qui cum re conueniat, quam animo excogitatam
habet.

Et quoniam ad commouendos animos parum valet con-
cilio alieno labore conscripta, nunquam ad affectionum excō-
gitationẽ, alienæ cõcionis industria vtetur: sed ingenio suo cõ-
cipiet, ac gignet, quõ vehementius primum se deinde alios affi-
ciat. Disciplina enim cibus, qui populo proponitur, mête pro-
pria quasi stomacho concoctus, vires maiores habet ad omnẽ
sanctam commotionem.

Ne igitur concionator se totum in alienas cõciones teme-
rẽ ingurgitet: satius est, eas ex sanctissimorum ecclesie doctorũ
Gregorij Magni, Ambrosij, Augustini, Chrysostomi, aliorũq;
Patrum homilijs, sermonibus, & tractationibus confici &

quasi conuari.

Eam quoq. præparationem in omni concione rectè explicanda adhibebit, vt quem deuotionis ardorem ex religiosa diuinorum precum recitatione, sacra celebratione, & pia meditatione, Deo iuuante, conceperit, eundem studiosè curet secum in suggestum deferre.

De concionatoris officio in suggestu. Cap. VII.

Atque hæc quidem sunt, ad quæ concionator se pareret, antequam suggestum ad concionandum ascendat. Quem vbi ascendit, illud imprimis breui tacita oratione rursus à Deo precabitur, vt syncerum, castūq. sit prædicationis suæ studium, vt nemini noxium, vt & ubi & omnibus in commune salutare.

Hocq. etiam summa prece tacitus contendet, vt si fortasse in concionando se vel gloria inani, vel alio vitio attentari aliquando contigerit, id & alia omnia, quæ aliorum, quàm ad diuinam gloriam, ad animarumq. salutem spectent, Deus diuine suæ gratiæ virtute deficiat, atq. planè auertat.

Deinde quod antiquissimi instituti est, ac non sine mysterio quidem Salutationē angelicam, non festinanter, non canorè, sed graui, piāq. pronūciatione, ac genibus flexis recitabit ad præscriptam verborum formulam, qua Ecclesia sancta vtitur: ita vt ne verbum quidem vel addat, vel detrahat, vel mutet, quod ab illius instituta ratione diuersum sit.

Si concionatur intra Missarum solennia, quæ ipse celebrat, Salutatione angelica non vtetur.

Dum in concione versatur, sibi ob mentis oculos perpetuo proponet, tanquam in aduerso pariete Christum Dominum in maiestate iudicantem: qui ab se quoq. iam iam villicationis rationem deposcat.

Post concionem verò, prout ratio valetudinis tulerit, antequam cibum capiat, paulisper orabit: sicq. quos progressus concionando

nam de facere cepit, eos orando prosequetur. & sic deinceps ad
 finem perpetuo opere sanctitatis, ac voce virtutis.

De ritu concionandi. Cap. VIII.

Sacram concionem, intra Missarum solennia, Euan-
 gelio, scilicet recitato, haberi antiqui instituti est. Id
 igitur seruabitur non solum ab Episcopo, parocho,
 animumque curatore, aut sacerdote Missam cele-
 brante, sed a quocunq. alio concionaturo, etiam qui tunc ce-
 lebrat sibi.

Episcopus in Missæ solennis sacrificio concionem habebit,
 mitra, Episcopaliq. sacro omni vestitutu indutus.

Ministros, sacris indumentis vestitos sibi concionanti ab v-
 troq. latere assistentes adhibebit, ex veteri canone septem, vbi
 potest: sin minus pauciores.

Ministrum præterea pluuiali indutum: qui à latere sinistro
 baculum pastoralem ante se sustineat.

In Missæ sacrificio non solenni, cum concionatur, vtetur sta-
 to Missæ vestitu, mitra, baculo, & ministris saltem duobus su-
 per pelliceo indutis: qui si Canonici sint, canonicali chori vesti-
 tu induentur.

In alia actione, quàm in Missæ sacrificio, alioque tempore, plu-
 uiale, mitram, baculumq. adhibebit, & suos, pluresque ministros
 sibi assistentes arbitrato suo, prout actio solennis, & frequen-
 tia populi, & Ecclesiæ, vbi concionatur, ratio postulat.

Qua etiam in actione cappam Episcopalem, & stolam po-
 tius quàm pluuiale, & mitram adhibeat licet, & duos item sibi
 assistentes super pelliceo, alioque chori habitu indutos, & duos
 præterea ministros, vnum qui pastoralem baculum, & alterum
 qui mitram à dextero latere teneat.

In actione minus solenni, in Ecclesiæ non insigni, roche-
 to, mozeta vtetur, stola adiuncta, adhibitis etiam assistentibus &
 ministris vt supra, cum insignibus Episcopalibus.

Secundum omnia alia functione, præterquam in Missæ sacrificio; triplici hac indumentorum ratione, prout maluerit, vtetur: ita vt modo pluuiiale, modo cappam Episcopalem, modo rochetum, mozetamq. cum stola induat pro temporis, loci, personarum ueracitate.

Si quando ex tempore vsu venerit, vt concionetur: vbiq. etiam sine stola gregem suum verbo Dei, salutaribusq. monitis pascet.

In Ecclesiâ cum concionatur, id muneris obibit, sedes in medio altari in faldistorio, aut in sede loco eminentiori collocata, aut in cathedra Episcopali: aut etiam suggestum, ambonemq. ascendet, vbi itidem sedens concionem habebit, mitra itē, ceterisq. vt supra, pro ratione adhibitis.

Si in oratorio aliove loco concionem habebit de suggestu, si vllus est; aut de sede aliquanto altius collocata concionabitur.

De libro etiam vbique concionetur licet, ad præscriptum Concilij provincialis quinti, ita vt vel ipse, vel Archidiaconus, aliusve quem maluerit, ei per clausulas sacre scripturæ verba distinctè de libro pronunciet, quæ ipse deinceps ordine sigillatim explicet.

Parochus autem, animarumve curator, qui inter Missarum solennia concionem habet, aut in altari ab Epistolæ latere, capite aperto concionando stabit; aut opportuniùs suggestum ascendet, et faciliùs præsertim cum populus frequens conuenit, ab omnibus exaudiri possit. Quo in loco capite operto erit, & stabit, aut sedili inhærebit, casula dum concionatur indutus, vel exutus prout maluerit.

Alius verò sacerdos cum non celebrat, inter Missarum solennia concionaturus, non in altari, sed de suggestu concionem habebit.

Quod si Parochus, animarumve curator, aut alius sacerdos aliquando intra Missarum solennia, quæ alter sacerdos celebrat, aut alio tempore, quàm in Missa concionatur; ad eius muneris functionem super pelliceo, & stola vtetur. At vero regula

ris, qui parochus non est, stola & superpellicei loco vestitum adhibeat, qui ex regule præcipito in Choro ad diuinorum concionum celebritatem adhibetur.

Diaconus si quando ex facultate permiffa concionatur, superpelliceo etiam utetur, & stola intransuersum ducta.

Si præterea parochus, aliusue concionator, in oratorio, aut sacello, alibi concionem habiturus est, vbi suggestus nullus sit aptiorem, decentioremue locum ibi deliget, vnde concionetur.

Poterit autem idem parochus aliquando, cum ita expedire vident, concionando, libro Euangeliorum vti: de quo libro ipse sacra verba per clausulas, & sententias distinctè pronunciat, tum ordine sigillatim explicabit.

Quibus temporibus concionandus est. Cap. IX.

Preædicationis munus nullo, neque tempore, neque loco sibi Christus Dominus præstauit: neque Apostoli item, qui omni loco, omniq. tempore sacro sanctum Euangelium disseminarunt. Huncq. prædicationis morem sanctissimi viri, Dominicus, Franciscus, & Vincētius secuti sunt: qui vel in ipsis agris conciones habuisse dicuntur. Cum igitur vel temporis vel loci opportunitas tulerit, non solū in Ecclesia, qui locus prædicationis proprius est, sed vbiq. omniq. tempore sacra concione populus Dei pascendus erit.

Quamobrem Episcopus in primis oblata sibi occasione, semper & vbiq. gregem suum verbo Dei, salutaribusq. documentis pascet pro munere suo pastoralis: cum eius & dicta & facta, quasi perpetuam quandam prædicationem ministrare, præbere rene debeant.

Omibus autem saltem Dominicis & solennibus diebus festis, in Quaresimaq. & Auentu quotidie, aut saltem tribus hebdomadæ diebus, quemadmodum Oecumenica Synodus Tridentina sanciuit, sacras scripturas, diuinamq. legem annuntiabit: & alias quouesq. id epportune fieri posse iudicauerit.

uent.

Idem officium præstabit in sacris quattuor Tēporibus, statis anni solennitatibus, supplicationibus solennibus, Iubilæi Indulgentiæque celebritatibus, in synodalibus actionibus, in omni sacramentorum administratione, in omni consecratione & benedictione solenni, & in omni denique muneris Episcopalis functione, quæ mysterij quod agit explicationem postulare videatur.

Quo in pascendi munere vsque adeò diligens erit, vt si quādo Episcopum, quialiuunde venerit, hospitio acceperit, hanc etiam occasionem nactus, cum eo agat, vt concionem populo habeat: id quod ex Clementis Pontificis, & martyris constitutione, in Concilio provinciali quinto cautum est.

Parochi verò, omnesq. animarum curatores itidem omnibus Dominicis & solennibus diebus festis, & in Quadagesima, Aduentuq. diebus singulis, aut tribus saltem, quibus Episcopus iusserit, ex Tridantina sanctione & provinciali decreto, verbo Dei populum pascant.

Cum item Quattuor ieiuniorum Tēpora, Aduentus Domini, Septuagesima, & anniuersariæ Domini solennitates instant: idq. constitutis aliquot ante diebus, ad præscriptum provincialis tertij.

Idem præstent quoties sacramenta ministrabunt: idq. præsertim Catechismo Romano, ijs etiam diebus, cum proximè sacramentum Confirmationis ab Episcopo ministrandum erit: ac præsertim de eo sacramento; quò populus ad illud religiose suscipiendum instructior accedat.

Id ipsum etiam agere non omittent, cum aliquę statę processiones, vel aliæ supplicationes, ob publicam causam extra ordinem indictæ agentur.

Cum Iubilæum item celebratur.

Quo præterea die, vel exequias agent vel ædium benedictionem, vel alterius rei benedicendæ, vel piæ societatis institutendæ, vel cuiusvis rei agendæ, quæ parochi, sacerdotisve officium attingat, munus aggredientur.

Nemo

Nec in alia placet parochia, animarumque curatorem, cuiuslibet ordinis sit, aut quocumque loco concionetur, concionari debet, vt a Clemente quinto Pontifice in Concilio vniuersali sancitum est, quo non Episcopus in eadem vrbe, op-
pido, locove concionatur, nisi aliter is conuenerit.

Nec vero etiam parochus, quando Episcopus ita iusserit. Illud enim Episcopo, cui predicationis munus precipue incum-
bit, a quo nullum est. Proinde ceteri concionatores qui-
bus predicatione delegata est, id esse, non est, cur agrè ferant,
si in Quadragesima, Aduentu Domini, aliove tempore, certos
aliquos dies potissimum Episcopus aliquando delegat, quibus
in Ecclesia Cathedrali, aliove loco, vbi illi concionentur, oues
sibi committas, ipsemet pabulo verbi Dei pascere, aut reficere
velit.

Dum concio habetur in Ecclesia, vbi habetur, Missa non ce-
lebretrur: ne in loco quide subteraneo, quæ concessio dicitur.

Videbit etiam concionator, si a prædio, qua hora doctrine
Christianæ scholæ habentur, concionetur: neque item qua ho-
ra diuina officia in cathedrali Ecclesia vel parochiali celebran-
tur, a quibus populus abduci non debet.

Ne nocturnam concionem habebit. Sic ubi verò concio-
nem de passione Domini haberi de nocte moris est, in matuti-
num tempus sextæ feriæ transferat.

Materia sacra concionis vnde sumenda. Cap. X.

Primo concionator ita suam instituet concionem,
vt ex doctrina constet Evangelica: quæ vbiq. gentiū
& terrarū, omni creaturæ, à Christo Domino & ma-
gistro vitæ iubetur prædicari. Ita verò constabit, vt ad
illam ipsam præclare contexendā, alia diuinæ legis, diuinarūq.
litterarum testimonia, sanctorum Patrum disciplinas & exēpla, sa-
cras Ecclesiæ traditiones, sanctiores interpretationes, & to-
tius Ecclesiasticæ antiquitatis cognitionem rectè, appositeq.

vt

vt vni ueniat accommodet.

Euangelicæ igitur huius commemorationem nunquam omittet, vt quod sæpe fit, aliud dicendi argumentum non sumat, nisi vel temporis, vel celebritatis, vel officij, quod peragitur, ratio aliter aliquando deponere videtur, aut opportunius aliquando censuerit, alias Missæ partes tractare, vt mox infra.

Epistola etiã, quæ in Missâ ex instituto Ecclesiæ recitata est, explicationem dilucidam cum Euangelij interpretatione interdum coniunget.

Ex vna & altera explicatione locos aliquot cõmunes deliget; quibus populum ad Dei caritatem, ad proximi dilectionem, ad vitæ christianæ instituta, ad pietatis opera atq. officia inflammet.

Proponeat ite sapius fidelibus, quid eo die Ecclesiæ Dei preceatur, quidq. potissimum oret. Quãobrem aliquando precationes, seu orationes, quæ collectæ nominantur, præsertim quæ primo loco ponuntur, fidelibus accuratè, pieq. exponet. Sacrificij, etiam Missæ, diuinorumq. officiorum, & anniuersariarum solennitatum, ac temporum mysteria auditoribus diligenter explanabit, vt ritè, rectèq. instructi Ecclesiæ filij à matre in tanta mysteriorum celebritate non modò operibus non discordet, sed ad omnem religiosum eorum, quæ sanctè aguntur, cultum ardentius inflammètur, atque ad eò vberiore spiritalem fructum ex rebus diuinis capiant.

Instituta præterea Ecclesiæ, sanctasq. consuetudines, vt occasio tulerit docebit.

Sancti cuius dies festus agitur, vitam verè, graniterq. consecratam, Patrum iudicio comprobata, vt infra præscribitur, cõmemorare non omittet, aliquo delectu exemplorum, quibus animos conformet in omnes benè sanctèq. agendi partes.

Digredietur interdum, vt & occasio & argumèti ratio feret, ad Symboli Orationis Dominicæ, Salutationis Angelicæ, decè præceptorum, & sacramentorum explicationem.

In omni porro materia, genere cõcionis, tractationisue, hæc cauebit, vt mox infra.

Ne à veteri, vulgataq. Bibliorum editione, perpetuo sanctè
Ec-

Ecclesiam sine comprobata, proferendis diuina in litterarū sententiis, sed illam pro auctōria habeat, vt decreto Tridentino exuetur. Ad planiorem tamen illius explanationem vbeniorēq; vti etiam licet in Græca & Hebraica lectione,

Ne sacram scripturam ad suos sensus contorqueat contra eum sensum, quem tenuit, & tenet sancta mater Ecclesia, aut contra vnanimem Patrum consensum, vt sapiēter eadem Tridentina Synodus cauit.

Si illam, vti nouam interpretationem ab Ecclesie sensu, Patrumq; sententijs non alienam, quæ vel fidei catholicæ doctrinam illustret, vel pietatis studium excitet, aliquando afferre cogit, aliquid breui præfabitur, quo id sibi licere, humiliter præsertim, ab Episcopo præsentē petat.

Subtiliores quæstiones apud imperitā multitudinem ne attingat.

Ne de beatissime Virginis immaculata Cōceptione disputare audeat, contra præscriptum sanctionis pontificis Pii Quinti.

Ne hæreticorum nomina, portentosa illa, quidem, & monstrata in vulgus dicat, nisi cum aliquando, & in locis eorū finitimis, vbi ea nota, peruulgataq; sunt, istorum nefaria doctrina exagitanda & explodenda est.

Ne facetias, ridicule uē dicta afferat.

Ne res ineptas, vel superuacaneas, vel parum fructuosas afferat, sed eas tantum quæ dignæ Dei templo, dignæ caritatis moribus, auribus iudicentur.

Ne nouas allegorias comminiscatur: sed eas feligat ex receptis ab Ecclesia scriptis.

Ne quidquam ab Ecclesia, eiusq; institutis, ritibus, cōsuetudine, perpetuoq; vsū alienum, quodq; cum probatis Ecclesie doctoribus consentiens non sit, proferat.

Ne historias ex apocryphis scriptoribus narret.

Ne vulgaria, ac minus comprobata, cum de sancto cōcionantur in medium afferat, sed quæ vera, grauiumq; virorum litteris prodita, fidem augment doctrinæ catholicæ, atq; audientium mentes ad pietatis studium incendunt.

Proinde

Proinde aliquod peculiare, præcipuumq̄. donum diuinitatis ei datum, exquirat, quod auditoribus enunciet. Neque id in omni loco, sed potissimum in extrema parte concionis.

Ne miracula narret, quæ certi auctoris testimonio non cõmendentur.

Ne incerta, quæq̄. speciem falsi præferunt, commemorer.

Ne futurorum prædicationem sibi sumat.

De extremo iudicij die, & Antichristi aduentu, ita ad populũ verba faciat, vt ea expectatione peccatores terreantur. De tẽpo re autẽ quo illud futurũ sit, nihil pro certo affirmare audeat.

Ne ex prophanis libris, qui non sine reprehensione ab hominibus religiosis legi posse videntur, quidquã in mediũ afferat.

Ethnicorum doctrinam, Poëtarum versus, Philophorũ disciplinas, quæ religioni christianæ nõ alienæ, sed accommodatę videntur, ad vtilitatem & vsum reuocari, sancti doctores Augustinus, & Hieronymus, alij. censuerunt. Sed concionator hoc faciat quàm rarissimẽ, neq̄. vbi primo disputationem aliquam est aggressus est, sed posteaquam sacrarum litterarum testimonia attulerit. Nec vero in illis doctrinis longior sit, quã deceat, sed paucis quicquid ab eis afferet, complectatur; atq̄. ita quidẽ, vt multæ cognitionis ostentationem caueat.

Ne Patrum sententiã temerẽ vnquam refutet. Cum autem in medio attulerit, ante sapienter perpendat, præsertim Græcorum Patrum, quorũ interpretatio fidei catholicę hostibus cõtaminata, aut deprauata est.

Ne singulares quasdam opiniones, quamquam illæ quidem in scholis afferuntur, ad concionem adhibeat.

Si quãdo doctrinam scriptoris alienæ scholę afferret, de eo honorificẽ aliquid paucis præfabitur.

Ne doctores, & auctores neotericos in mediũ afferat. Ea est enim suggestus auctoritas, vt sacram scripturã in primis, & sanctorum veterum Patrum doctrinam requirat.

Ne sanctorum doctorum prolixas sententias, sed breues, latino sermone recitet.

S. eos complures aliquando nominatim appellare cõtigerit

ut primo veteres, tum ordine deinceps alios, ab illorum ætate recenteres nominabit.

Ne profanum quicquam, ne edicta laicalia, ne cetera id genus de suggestu enunciet.

Ne pauperem quidem elemosynæ nomine commendet, nisi Episcopi cuiusve ministrorum auctoritate.

Ne Indulgentias item populo promulget, nisi vt per Episcopo pmissus erit.

Ne quemquã nominatim insectetur, v. rita verbis depingat, vnde quo loquatur, facile possit auditor animã dvertere.

Ne in ordinem vllum aut statũ, aut vitæ genus ab Ecclesia reuerti iudicetur.

Ne Episcopos, aliosve Prælatos, nec vti dicitur magistros in concione asperius obiuret: sed si quando occasio tulerit, piè ponis admoneat. Ne cũ reprehendit, id hominũ, sed peccatorum odio, immo pietatis, & caritatis studio ductus, faciat.

Ne vitis exagit in his quasi furenter iratus exadescat nimis. Ne iniuriola verba proferat, nec ignominiosa.

Ne obstantia nonius, quæ aliquando fiunt, & querimonis de suggestu respondeat.

Ne de suggestu vnquam conqueratur sibi coronam non adesse frequentium auditorum. Reprehendat tamen, licet præfertim parochus, negligentia populi, si quando non frequens ad concionem conuenit.

Ne aures facile præbeat laicis clericorum vitæ detrahentibus, aut ciuitatis rectorum, præsidumve culpam aliquam calumniã tibis: sed omnia ante diligenter, diuq. perpendat, quàm ad reprehensionem descendat.

Ne statim cum concionari aggressus est, sed postquã aliquot concionibus habitis, prudentis, docti, & religiosi concionatoris nomẽ adeptus est, ad vitia acrius insectanda se conferat.

Sed in eo genere, in omniq. admonitionis, atq. exhortationis officio, eã beneuolentiam & caritatem auditoribus suis ostendat, atq. adeò præstet, qua parens liberos amplectitur. Assidueq. secum reputet: quod B. Apostolus Paulus scripsit:

Filio

Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Caristus in vobis.

Peccata a studio concionatoris tollenda, quæ frequentius contra diuinæ legis præcepta committuntur. Cap. XI,

T quoniam animarum salus in eo posita est, ut populus fidelis, quæ mala, peccataq. sunt, fugiat; & rursus quæ bona, virtutumq. officia, pietatis studio conlectetur: idè hæc genera assidue concionator urgeat, atq. instet pro conditione loci, rationeq. personarum, quibus prædicat.

Vniuersè verò peccata omni increpatione exagitet: cruciatu, tormentaq. perennia, ac sempiterna damnatorum exagitet, sæpe mundi res caducas, breuiq. interituras, & eius infinita incommoda ad omniem exagitationem studiosè proponat, ac recenscat calamitates.

Atque mala quidem, vitia, ac peccata, quæ concionator tollere studebit, permulta sunt: sed quæ contra legis diuinæ præcepta committuntur, quæq. eripere omni perpetuo prædicationis officio contendet, hæc frequentiora sunt.

Detestabile blasphemæ scelus, ac nefaria maledicta, quæ in Deum, sanctosq. conijciuntur.

Superstitiones, auguria, diuinationes, veneficia, cantiones, & cetera id genus, quibus castissimus Dei cultus violatur.

Dierum festorum violatio.

Immodestus, ac parum pius quorundam accessus ad Ecclesias, indulgentias, stationes, & supplicationes publicas: quò omni religiosa pietate frequentissimus concursus esse debet ad vberiore gratiam promerendam.

Impura in illis item, aut in earum atrijs & cæmeterijs conuersatio, ac nequaquam cum pietatis christianæ rationibus conueniens, præsertim cum diuina celebrantur.

Nefarium rei familiaris cum alterius iniuria parandæ, atq. augendæ studium.

Pecuniæ conficiendæ sitis, & omnis deniq. auaritia.

Legum contra bonum genera, quæ excogitata sunt in fraudem legis, & in eam vsuram prohibentis.

Inuicem & controuersiarum immoderatum illud studium, quibuslibet nomine indignum.

Inimicitias contrariumque malas causas defendunt.

Atque, in atq. negligentiâ illorum, qui lites longius ducunt.

Nequitia item illorum, qui libus iurgijsq. odia & inimicitias accipiunt.

Multum præterea quorundam, qui tanquam hirudo litigandi, & omni litigandi arte immoderatos sumptus exhauriunt.

Calumniant, quæ passim in foro versantur.

Acutè ra, strupa, incesta, fornicationes, operaq. carnis.

In pia licentiâ falsi testimonij dicendi, aut falso iurandi, etiâ in eorum vita cuiuscunq. menda.

In puri vsus ganeas frequentandi, heluandiq. auuiditas, atq. exane gulæ & ventris expleri diuitium.

Nec verò satis prout vitium generatimq. peccatum & vitium reprehendit, sed ad species, præcipuasq. actiones, quæ prauæ inde exsurgunt in vsuq. sunt, descendat, quò rectius auditores peccata cognoscant, multoq. cautius fugiant.

Et quoniam pleriq. sunt, qui certis vulgaribus argumentationibus disciplinæ christianæ repugnantibus vtuntur ad peccatorum excusationem; de industria aliquando, prout vsuenerit, concionator, piè docteq. offendat, quàm magnò opere illi argumentationis, atq. opinionis humanæ errore decepti, à via salutis aberrant.

Atq. ij quidem alij sunt qui honorum studijs, ambitioniq. feruunt, propterea quod & mundo, & propinquis satisfaciendum putent.

Alij angustam illam viuendi viam ad Euangelij præscriptum minime tenent, quia communem vitæ consuetudinem amplectendam arbitrentur.

Alij periculis opera multa aspernantur, quoniam anicularum ea potius esse arbitrantur, quàm virorum.

Sunt quia perfectioni vitæ ratione, atq. a frequenti sacramē

INSTRVCTIONES

in vſu ſe, atque adeo alios abducent, quod ſine eo diligentiſſimo ſtudio homo ſalutem conſequi poſſit.

Sunt item qui peccata excuſent adoleſcentiæ nomine, vel aliam cauſam pretextunt. Atque ita quidem multi male agere pergunt vulgi opinionibus falſis, ineptiſq. argumentationibus ducti: quæ à concionatore coarguendæ, atque refutandæ ſunt.

Officium concionatoris in perpetuo reprehendendis, tollendiſq. prauis conſuetudinibus, vnde peccandi ſemina extant. Cap. XII.

Publicorum peccatorum illecebras, quas homines deprauatæ conſuetudinis errore decepti, pro nihilo purant, concionator perpetuo reprehendat, atq. in ſummum odium adducere contendet, oſtendetq. quam grauiſſe Deum offendant, quam multa mala, atque adeo publicæ etiam calamitates, infinitaque detrimenta inde exiſtant.

Spectacula, ludos, ludicraſq. rei ſid generis, quæ ab Ethnicorum moribus originem ducunt, diſciplinæq. Chriſtiænæ aduerſantur, perpetuo deteſtabitur, execrabitur: demonſtrabit in cõmoda, publicaſq. ærumnas inde in Chriſtianum populum dimanare. In quam ſententiam valde populum confirmabit argumentis, quæ grauiſſimi viri Tertulianus, Cyprianus martyr, Saluianus & Chryſoſtomus afferunt.

In eoq. argumenti genere nullum aliud omittet, quò tanta corruptela radicitus extirpetur.

Choreas, ſaltationes, ac tripudia, è quibus mortiferæ cupiditates excitantur, de ſuggeſſu sæpe grauiſſe reprehendat, atq. inſectabitur.

Scenica perſonataq. actiones, vnde tanquam è quodam ſeminario, ſemina malefactorum, ac flagitiorum panè omnium exiſtunt, quàm à Chriſtiænæ diſciplinæ officijs abhorrentes, quam

quæ valde cum paganorum institutis conuenientes, atq. dia-
bolice diuinitate, omni officio à populo Christiano exterminanda
sunt, qua maxime potest re. iosa contentione ager.

Contra in muliebri vestitu laxum, car. datas vestes, superbū
ornatum, deformem illam capiti ornandi speciem, muliebres
fucos, ac pigmenta, ceteraq. ad molliem, atq. adeo ad libidi-
nis motum fide excogitata, omni persuasionum vi, &
argumentorum quasi telis oppugnabit: quæ multa subministra-
bit magni illi Ecclesie viri, Cyprianus martyr, Basilus, Augu-
stinus, & Ambrosius in primis.

Effusam etiam virorum impensam, & omnem intemperan-
tiam, quæ ad barbararum gentium à fide alienarum similitu-
dinem tam valde accedit, omni studio coarguet.

Seruorum, quorum opera nulla est, neque domi, neque fo-
ris multitudinem inutilem, ac desidem superuacancam disua-
debit.

Epulas illas sumptuosas, & comestiones immoderatas à
frugalitate christiana alienas, omnis intemperantiæ, impudici-
tiæ, libidinis, aliorumq. vitiorum illecebras arguet, increpabit,
atq. planè disua debeat.

Omnem aleam, omnemq. eius generis ludum, vnde iurgijs,
furto, maledictis, ac alijs malis, maleficijsq. quasi fores aperiun-
tur, grauitè obiurgabit, atq. exagitabit.

Eorum peccatum insectabitur, qui ædes suas, quasi ludum
aleatorium exponunt.

Multorum otiosam vitam, ac voluptariam ita facile pecca-
tis expositam reprehendet quàm sepiissime.

*Concionatoris officium in instituentis fidelibus ad san-
ctissimum Sacramentorum usum.*

Cap. XIII.

Cc 2

Cum

Vt autem nihil possit esse populo christiano vtilius, quam scientia, & rectus vsus sacramentorum: quam religiosè, quam piè, quam humiliter ad illa accedendum sit, accurate docebit.

De Baptismo cum loquetur, cetera cum exposuerit, quæ ex catechismo Romano sapienter præscripta sunt, tum in eo versabitur, vt deprauatum vitæ morem fidelium exagitet, qui, contra quam in Baptismo sponderint, viuant & carni, & mûdo, pompisq. eius, & sathanæ, atq. illius operibus, Deo autem mortui sint: & quam laboriosa putent quæ Dei sunt, quam rursus facilia quæ mundi, quæ carnis, quæ sathanæ. Quo in genere omnem concionis suæ vim concionator adhibebit.

Neque præterea omittet, compatres docere, ac monere, quâ solliciti esse debeant, vt quos in Baptismo susceperunt, fidei christianæ rudimētis, sanctarum virtutum officijs, quibus ad salutem via munitur, rectè instituant.

De Confirmationis sacramento concionem instituet, in qua diuina illa dona cum commemorauerit quæ Deus illis impartitur, qui ritè, sanctèq. hoc sacramentum suscipiunt, tum ostendet, quam sollicitè, quantaq. religiosi animi præparatione fideles ad id suscipiendum conuenire debeant.

Exponet item, ad quæ vsui sint ea Spiritus Sancti munera.

Arguet qui negligentes sint, at planè desides in ijs accipientis.

Admonebit & hortabitur ad illa rectè obeunda.

Monebit, vt qui ad hoc sacramentum accedunt, in primis instructi sint fidei Christianæ rudimentis, & virtutum Christianorum officijs.

Cohortatione itè ager, vt cum hoc sacramētum ministratur, & proijs qui suscipiunt, & pro illis qui eosdem adducunt, offerantur, attentè, pièq. orent.

Cetera præstabit ex præscripto litterarum Episcopaliū.
Penitentia, & sanctissimæ Eucharistia frequentiam esse
fructuo

fructuosissimam & maxime commendandam, rationibus multis & sacra scriptura testimonij comprobabit.

Et in consuetudinem concionando inducere studebit, vt populus, si minus dominico quoq; die, saltem semel in singulis mensibus confiteatur, & sacram communionem sumat. At in Quadragesima & in Aduſtu, vt singulis diebus dominicis hoc faciat, id quod antiqua fidelium pietas est.

De Ordinis sacramento cum tempus postulat, aget quam diligentissime.

Quo in genere cum cetera commemorabit, quæ multa cathedra ſani Romani litteris prodita sunt, tum clericorum vitæ instituta, muneris sui partes ac functiones. Quamq; ab omni laeuitate esse oportet.

Quam a perturbationibus animi alienos.

Quam continentis & quam abſtinentes.

Quam caſtiſſimis moribus præditos.

Quam ſpiritualis vitæ ſtudioſos.

Quam omni virtutum exemplo præſtantes.

Quam imprimis caritatis, quæ ſeminarium omnium virtutum eſt, amantes.

Quam diuini cultus zelo accenſos.

Quam ſalutis animarum cupidos & appetentes.

Quam doctos, omniſq; diſciplinæ ſanctæ peritos.

Quam liberales eleemoſynis dandis, qui præſertim vberes fructus ex Eccleſiaſticis prædijs capiunt.

Quam hoſpitales item.

Quam benignos ſalutaribus conſilijs dandis.

Quam munificos ac promptos in omni ſpirituali dono, opereq; miſericordiæ.

Quam valde diligentes & ſollicitos in ordinis ſui functione.

Hæc omnia, longeq; plura, prout in Domino expedire videbit, pie, doctè, ſapienterq; ita explicabit, vt populus accendatur ad honorem & obſeruantiam, quam nauare, præſtareq; ijs debent, qui Eccleſiaſticis ordinibus adſcripti ſunt.

Quod argumenti genus naſtus concionator, fideles docebit

officia erga clerū. Ostendetq̄. imprimis, quàm magnus honor tribudēus sit Episcopo, vt patri, vt dño, vt pastori, vt spiritaliū cōmodorū auctori. salutemq̄. populi omni sollicitudine procurāti. Quam in sentētiā multa dicit cum ex sacris litteris, tū ex sanctorum Patrum documentis, ex doctrinaq̄. præsertim beatissimi Pontificis, & martyris Clementis.

Eius præterea monitis, iussis, edictis, decretorum sanctionibus, quàm prompta voluntate, & obsequio parendum sit, sepe numero grauitè docebit. Episcopo enim, inquit diuinus Ignatius martyr, subiecti estis velut Domino; nam ipse vigilat pro animabus vestris, vt qui rationem deo redditurus sit. Reuerentini, alio loco scribit, Episcopum sicut Christum, quemadmodum nobis præceperunt Apostoli. Episcopus enim typum Dei patris omnium gerit. Sed hæc & alia id generis concionator è fontibus hauriet diuinarum, Ecclesiasticarumque litterarum.

Quanta sit sacerdotij dignitas demonstrabit, qua reuerentia, quo honore populus eos prosequatur, qui sacerdotio initiati sunt.

Parochos præsertim quàm valde colet, qui curatores animarum sunt, qui pastores, qui parentes spirituales, quiq̄. paterna sollicitudine in populi salute, salutaribusq̄. commodis euigilant.

Quàm grato propterea animo, quàm pia liberalitate, quàm libenter decimas, primitiasue eis debitas soluat.

Quàm paratissima ad obediendum voluntate eorum cohortationibus, monitis, præceptisq̄. obtemperet.

Quàm frequenter, cum vsuenerit, eos adeat, à quibus salutaria consilia petat.

Quàm sæpe præsertim diebus dominicis, festisq̄. ad parochialem Ecclesiam conueniat, vbi salutariter erudiatur ad omnem bonè, rectèq̄. agendi disciplinam.

Rursu concionando mouebit parentes, quàm diligentem educationem filiis adhibere debeant, quos ordini Ecclesiastico destinant. Qua in re multa, quæ his temporibus necessaria sunt,

tum ad parentum instructionem, tum ad filiorum rectā in disciplina clericali educationem, illos commonefaciet grauititer, & accuratē.

Populum hortabitur, vt stas illis quattuor anni temporibus, & priuatim in suis quisq. ædibus, & publice in Ecclesia oret, ad litanias conueniat, Deum precaturus pro ijs, qui Ordinis sacramento initiatur, ceteraq. præstet ex præscripto litterarum Episcopatum.

Tractationem de sacramento matrimonij quā sapissimē suscipiet, cum ad omnem licentiā prolapsa sit hominū libido.

Docebit illius sacramenti vim, & sanctitatem.

Monebit, quam religiosa præparatione idem sit ineundū.

Hortabitur Thobix exemplo ad orationem, ad ieiunium, tum ad confessionem, & communionem, antequam matrimonium conficiant.

Instruet in primis fideles, cur nubendum: quo in genere multa dicit de educatione filiorum.

Commonefaciet etiam, vt antequam matrimonium contrahant, rectē discant, se filios esse, nempe parentibus obediētes esse, illisq. se amorem, merum, obseruantiam, & veneratiōnem debitam præstare. Quo fiat, vt cum ex matrimonio liberos susceperint rectē, sancteq. educent: alioqui si contra faciāt, inde & sibi, & alijs infesta proles existet.

Admonebit item, vt videant cui nubant: à Deo precentur, vt rectē nubant, ne tribulationem carnis, quam habituri sunt, habeant ad perniciem, sed ad salutem: nam proprium donum Dei est vxor bona & prudens.

Vt in re tanta parentum consiliū adhibeant. Quod quamuis necessarium non sit, lex tamen naturalis, humanaq. suadet, & sacrarum litterarum exempla docent.

Vt considerent ætatem, & mores.

Vt pro dote magna virtutem putent.

Vt qui se continere non possunt, melius esse doceat vt nubant.

Alia multa speciatim admonebit, prout opportuna esse

viderit. Præcipue vero in id incumbet, vt si quæ morum corruptelæ nuptijs celebrandis, ex deprauato vsu adhibentur, radicitus extirpentur, præsertim saltationes, choreæ, cyathorum contractiones, vocum à prophano gentilium more non abhorrentium, strepitus in vijs, plateisq. ac præterea fascinationes, veneficiaq. in ijs impediendis.

De sacramento quoq. Extremæ vnctionis dicet accurate, præsertim cum de morte concionem habet. Quæ in tractatione fideles docebit, vt quando in febrim, morbum uic incidunt, ipsi statim tum Confessionis, & sanctissimæ Eucharistiæ sacramenta, tum hoc Extremæ vnctionis in tempore petant, & præsertim cum integra mente sunt.

Docebit vi. n. sacramenti: ex qua consolationem illis injiciet, cum viderint nullum sibi remedium defuisse, quod mater Ecclesia adhibet ad filiorum salutem. Ostendet religiosas preces quæ in eo sacramento peraguntur, salutariter prodesse, & cetera multa adiunget ad sanctam spem excitandam.

De virtutum officijs, bonisq. operibus exponendis.

Cap. XIII.

Sicut autem in vitijs dissuadendis atq. exagitandis, nõ modo vniuersè sed speciatim singulas partes, vitijsq. actiones perse qui concionator debet: ita virtutes, earumq. præcipua officia exponet non modo in vniuersum, sed sigillatim ac diligenter.

Quare ad certas species descendet, quæ ad verum Dei cultum, quæq. ad animarum salutem pertinent. Hocq. diligentius, atq. enucleatius præcepta, institutaq. huius generis præcipua tradet, quò negligentius his temporibus tractari solent.

Spiritalis vitæ partes atq. officia, quæ ex intima sanctissimorum virorum disciplina depromentur, exponere stu debet præclare, atq. vsque adeò accurate, vt nullum spiritualis sanctæq. institutionis locum relinquat.

Ad Evangelica consilia amplectenda, ad perfectioris vitæ desideria suscipiendam, ad mundi contemptum audientium animos saepe impellet: quò studiosus celestis scripturæ, & aliq. vitæ studia amplectantur. Atq. hic quidem amplius campus est, quo saepe christiani concionatoris excurrat sermo.

Nec prætermittet auditores ad misericordiæ, eleemosynæq. opera perpetuo excitare. Nam hic locus late patet, pertinetq. ad omnes.

Hinc consequens est, concionari aliquando de hospitalitatis officijs, de hospitalibus, de societatibus, seu fodalitatibus caritatis, atque de omni cura pauperum.

Alter locus etiam, atque is quidem vberimus est, de eleemosynâ spirituali. Qui locus à concionatore nunquam omittatur, cum vsuenerit, veniet autem sapissimè.

Correctionis igitur fraternæ, quæ ad eleemosynâ spiritualis speciem refertur, necessitatem demonstrabit: corrigendi fraternè modum docebit præcepta atque instituta vtiliter, prudenterq. tradet.

Ad poenitentia exercitationes, corporis macerationem castigationemq. populum saepe accendet.

Ad ieiunium, prout vigilia, & Adventus, Quadragesimæq. tempora incidunt, saepe concionem transferet: qua & ieiunij necessitatem, & salutare fructus qui inde existunt, vberimè exponet. Et, quod plurimum interest, docebit sancti ieiunij certas leges, quas religiosi viri non modo instituerunt, sed executi sunt diligentissimè. Atque in hoc genere versabitur & sapius, atque diligentius, quò grauius ab omnibus fecerit peccatur.

Quò autem frequentius, atq. adeo studiosius non modo sermonibus suis, sed etiam tractationibus ad pietatis opera, & spiritualis vitæ studia, exercitationesq. populus excitetur, quàm sapissimè concionator piorum librorum lectionem suadebit, ostendetq. salutare vtilitates, quæ inde vberimè existent. Contraq. nihil non agat, vt librorum inutilium, atq. adeo turpium, quorum studio morum disciplina corrumpitur, vsus omnis plane

planè extinguat. *Idem agat de turpibus, obscenisq. imaginibus, atq. alia ratione improbatis.*

Idem agat de turpibus, obscenisq. imaginibus, atq. alia ratione improbatis.

Sacras tantum imagines, quæ ad pietatē animos inflammēt, domi, & vbiq. haberi debere docebit.

Ethnicorum libri, qui in falsorum deorum, commentitarumque fabularum commemoratione versantur, vt ex omni puerorum schola, litterariaque infantium exercitatione tollantur, cum occasio rulerit, concionando suadere ne desintet.

At doctrinæ christianæ institutionem, qua pueris prima fidei rudimenta traduntur, quàm sæpissimè atq. maximè populo suadebit, & commendabit. Quo in genere ostendet, quò nobiliores sunt, in illius doctrinæ scholas eò frequentiores conuenire debere, & ad docendum, & ad perdiscendum quæ in Christiana nobilitate præstantissima sunt, salutis nostræ necessaria instituta, ac præcepta.

Nec vero verbis solum & cohortatione agat, sed exemplo suo accendet.

Ideò eas scholas sæpenumero ipse adibit: suam item operā illis nauabit, prout Episcopus, episcopalesue vicarij eandem ab ipso requisierint.

Porrò illud omnino præcipuum munus suum esse putabit, vniuscuiusq. status homines docere, atque instruere beati Pauli exemplo, qui excellens, oranibusq. numeris absolutus vniuersarum gentium concionator, omnes ad officij sui functiones erudiuit.

Monebit igitur sæpissime parentes, liberos, virum, vxorem, dominum, seruum, clericum, laicum, priuatum, magistratum, eius officij quod cuiusq. propriū erit, quæue ratione fieri possit, vt bonis animi, corporis, & externis ad consequendam sempiternam beatitudinem vtantur, qua moderatione prospera, qua patientia rursus aduersa ferre debeant.

De filiorū autem educatione, & totius familiæ curā quā diligentissime agat & crebrò: itē cum optima hæc institutio maximè inter sit

inaccessad omnes totius christiane discipline rationes. Quo in
omnino matrum ad vanitatem filias instruentium, & domi-
narum in pudicitia ancillarum tuenda negligētium, culpas val-
de conuict.

Commendabit, vt supra, obseruantiam & obediētiam, quæ
prestanta est pastoribus, & sacerdotibus, ac quæ item principi-
bus, & magistratibus, & denique maioribus.

Monebit quàm crebrius pro illis Deum precentur.

Qua moderatione de eis loquantur, cum in hoc sapissime
peccetur.

Rursus magistratus, cum opus est, & alios qui præstant, com-
monefaciet, populi commoda, non sua spectare debere, exē-
plo & auctoritate ad veras virtutes, ad optimamq; disciplinam
illum dirigere, paterno amore eundem amplecti, religionem
imprimis, iustitiam, elementiam, fortitudinem, & temperantiã
in omni vita colere.

Nobiles, humilitatis officia, modestiæ partes, ceterasq; virtu-
tes, quæ nobilitatis splendore præluet, accuratè docebit: nul-
lam nobilitatem esse ostendet, quæ cum christiana nobilitate
fit conferenda.

Proinde homines nobiles, præsertim qui ruri habitant, cum
aliquando insolentius se gerant, admonebit, quàm benignè
quàm modestè cum rusticis cum pauperibus, cum ceteris in-
ferioris ordinis agant, ac docebit, quàm valdè indecorum sit
atque adeo turpe, & christiana nobilitate indignum, imbecilli-
ores injuriosius tractare, opibus oppugnare, & (quod flagitio-
sissimum est, & ad infamiæ notam insigne) puellarum pudici-
tiam attentare.

Ignobiles ad veram nobilitatē, quæ in religionis, pietatisq;
cultu, & in præclaris humilitatis, patientiæ, christianarumq; alia-
rum virtutum officijs elucet, vehementer accendet.

Diuites monebit quomodo ad salutem dirigant diuitiarum
vsus.

Quo item modo omnia misericordiæ opera.

Doce-

Docēbitq̄ omnes diuites esse, quia participes diuitiarum & thesaurorum cælestium fecit nos Christus cæli & terræ rex, & bonorum omnium Dominus. Pauperes frequenter ad patientiam cohortabitur, cōsolatione leniet: atq. excitabit ad sanctarum virtutum copiam & ysum.

Pro hominum deniq. conditione varia salutis præcepta illis tradet, ita vt & rusticanis hominib⁹ & colonis, ceteris cuiusuis ordinis ac status deesse nolit, neque cohortatione, neq. admonitione, neq. officio ad vniuscuiusq. institutionem christianā accommodatq̄.

Hæc atq. ad cō alia multa, vt & locorū & temporum, & personarum ratio postulabit, sibi ad concionandum piè prudenterq̄. concionator comparabit: ad quæ item sicut expedire viderit, ab Euāgelij tractatione opportunè, apteq̄. digredietur; cum digressionis locus erit.

Denique id concionator sibi statuet; ad auditorum salutem quidquid dicturus est referre. itaque omnia planè cauebit, quæ cunq. ab eo proposito aliena sint. Quæ vero meditantī sibi in mentem venerit, omnia ad eum finem referet.

De Ecclesiæ institutis, & precandi studio, fidelibus proponendo. Cap. XV.

M cetera Ecclesiæ instituta, vt paulò ante cōmemoratum est, ritusq̄. pro ratione temporum populo concionator proponet: tum sæpe in omni concione illū docebit, quādo, pro quibus, & modo oret.

Vt mane saltē & vesperi precari ne omittat, ex instituto vespertinæ, & matutinæ orationis.

Vt statis canonicis horis, cum diuinorum officiorum significatio campanis datur, si minùs ad Ecclesiam conuenire potest eum intelligat eo signo se ad orationem vocari, saltem paulū se mente colligens, tacitè precetur, vel orationem, salutationemq̄. angelicam piè attenteq̄. pronunciet.

... datur & vespere, & mane, & meridie signum saluta-
 ris angelice genibus flexis, ubi ubi sit, oret, vt sanctissimi in
 ...
 ... faciat feria sexta ad nonam, cum campana pulsantur ad
 orationem, & ad passionem Domini paululum pia mentis cogi-
 tatione recolendam.

Vt centum diem sumat, quo pro defunctis oret: secundā sci-
 licet quamq. feriam.

Vt cum orationis signum campana parochiali datur pro
 eis, qui super hac vita migravit, illius animam pia precatio-
 ne commendet.

Absoluta item concione, praesertim diebus festis, fidelis ex-
 citabil ad orationem, preces adhibendas pro fidei christiana
 propagatione, pro summo Pōnifice Romano, pro Episcopis,
 pro Principibus, pro magistratibus, pro emendatione vite pec-
 catorum, pro extirpatione haereticorum, pro conuersione in-
 fidelium, pro auersione calamitatis, si quae impendet, ac deniq.
 pro publicis alijs necessitatibus, si quae vnquam praecipue sunt:
 ac pro alijs etiam causis, quas pro temporum varietate Episco-
 pus intulerit, aut significauerit.

Doceret, quomodo oret piē, attentē, perseveranter, humili-
 ter, toto spiritu, & quo statu etiā corporis tam in Ecclesia quā
 domi, nempe genibus flexis, iunctis manib⁹, aut erecto aut pro-
 strato corpore & capite demisso, aut rursus brachijs expās in
 stat crucis, sublatis in caelum oculis.

Si quid in eo genere peccatur, vt ab ijs sit qui vnum tantum
 genu in oratione flectunt, aut certe quicquam id generis com-
 mittunt, quod precantis pietati non conueniat, id graui sermo-
 ne coarguet. oratio enim humilē & religiosam corporis po-
 sitionem requirit.

*Cura Concionatoris in eripiendis corruptelis, instituendis operi-
 bus pietatis, in concione accommodanda ad episcopalis gu-
 bernationis rationem. Cap. XVI.*

M verò ad concionandum aliquò concionator venerit, vel ab Episcopo vel à Parocho, aliove Eccle siarectore, accuratè illius loci morum corruptelas conquiret, quas vt occasio feret, verborum vi, & sententiarum pòdere, & in primis sacrarum litterarum testimonijs, exemplisq. constantissime vsq. adeo exagitat, vt funditus, quantum in se est, extirpet, Deo benè iurante.

Eas item consuetudines, quæ etsi malæ non videntur, tamen occasionem præbent peccandi. Nec verò semel atq. iterum, sed sæpenumero, prout vsuenerit, illas ipsas detestabitur.

Immo perenni quadam doctrinæ, ardentisq. cohortationis perseverantia, & perpetua quasi contentione, id quod olim sanctissimos viros, Ambrosium, Augustinum, & Chrysolomū fecisse traditum est, inueteratos male viuendi mores, depraua tamq. consuetudinem radicitus euellere studebit.

Curabit etiam rursus in omni loco vbi cõcionatur, aliquod pietatis opus ei loco ad pie agendi studium, Episcopi iudicio, aptius, conuenientisq. institui, aut institutū vehemētius excitari.

Pia item instituta, religiosasq. consuetudines quàm diligentissimè, ac perpetuo retinendas esse, ac si quæ vel antiquatæ sunt, vel intermissæ, ad vsum reuocandas ostendet.

Id vero omne persuadere non desistet, quoadrem confecerit, quam salutariter in Domino optat.

Omni præterea concionū suarum vim ad Episcopalis, pastoralisq. gubernationis rationes accõmodabit: Episcopi monita, iussa, edicta, decreta, instituta, ac disciplinam omnem perpetuò commendabit, atq. adeò tuebitur, vt & clerus & populus concionibus suis benè excitatus ei obtemperet, pareat omni sanctę obedientię spiritu.

Sanctę præterea Inquisitionis perpetuo se studiosissimum præbebit, illius officij partes acri defensione tuebitur: illorum qui præsunt, auctoritati, edictis, decreis quàm diligentissimè parendum sit, crebrò, vt vsuenerit, præclare ostendet: populum docebit, quanta vniciue necessitas imposita sit defendendi illorum nomina, qui vel factis vel dictis, vel alio quouis modo

modi doctrina catholica aberrant, quiq. contra sanctiones, & decreta dicti officij causa, nomine eue promulgant, aut dicunt.

Verò ipse aliquando, vt venire potest, vel verbo vno labatur, et abiter confessum, nullaq. mora interposita ex Episcopo iniquitatis sue præscripto, sententiam aut concionem retractat, atq. ad verum fidei, doctrinaq. orthodoxe dogma reuocet, quicquid fuerit, in quo ab illius doctrinae decretis aberrarit.

Idq. non obscure agat, neque aliqua verborum circuitione, sed apertissime, planissimeq. erratum suum emendet, aut sententiam, si ambigüe dixerit, explicet ad illorum præscripturam.

Concionator quoq. regularis parochorum curæ omninò prodesse studebit, ita scilicet, vt non modò nihil quicquã proficiat, quod parochialis curationis officia inturbet: sed omne studium adhibeat, quo populus in omnes parochialis curæ partes pie, sancte, conformetur.

Facultas autem, si qua sibi dabitur, vel sacræ confessionis audiendæ, vel etiam absoluendi à casibus reseruatis, ita uteretur, vt & parochialem vtilitatem, & populi disciplinã nusquam vllò modo labefaceret: sed communiar omni studio, atq. officio.

Quo in genere toto instructiones de ministerio pœnitentiæ quàm accuratissime adhibebit.

Et verò in primis proponet sæpe auditoribus Concilij Tridentini decreta: ex quo tamquam è purissimo fonte hauriet, quæ pertinent ad mores omnium ordinum corrigendos, fidem explicandam, & christianam disciplinam restituendam, Conciliorum item provincialium nostrorum, & episcopalium Synodorum constitutiones, ac decreta non modò ad populi memoriam reuocet, sed docebit, quàm vtilis eorum executionis vsus, quàm inde vberrimus fructus. Proinde crebrò in hoc officij genus incumbet, ac nullam planè occasionem prætermittet.

De ijs qua ad formam concionis pertinent. Cap. XVII.

Mate.

Materia concionis cum ex Euangelij tractatione, alijq. locis aptè appositis, digressionibusq. concionator sibi parauerit, ita eam disponat, vt oratoria illius concionis partes, quatenus vel Euangelij vel rei alterius, de qua dicitur, est, ratio patitur, nullæ desiderentur, præsertim quæ illustriores sunt, quæq. ad commouendum pertinent.

Instruat autem, atq. exornet non verborum vel lectissimorum inani sonitu, & sermone nimis elaborato, & pænè calami strato, ac fucato; quo nihil potest esse in fructuosius; sed graui, plenoq. sanctæ doctrinæ, ac referto disciplina, quæ vere christiana, præstansq. sit ad salutem.

Ita præterea quæcunque ad dicendum piè meditatus est, distinctè partiatur, vt auditores omnia & faciliè percipiant & memoria teneant, quò maiorem inde fructum capere queant.

Memoria cuncta ita mandare studeat, vt fugiat tamen memorie ostentationem, vt pote in sententijs quamplurimis pronuntiandis, aut certè rebus permultis recensendis.

Vbi ad finem concionis venerit, breui Epilogo sæpe vtetur, quò partes concionis breuiter repetat. Tum concionem concludet, more sanctorum Parrum, breui precatone, gratiarum actione, & laudibus benignitatis Christi Iesu Domini nostri.

Absoluta concione, paululum de suggestu, vel apud altare genibus flexis tacitus orabit; tum auditores aliquando moneat, vt iidem faciant.

Si apud rudem multitudinem concionatur, Orationem dominicam, Salutationem Angelicam, & Symbolum Apostolorum à populo vnà secum purè, ac distinctè toto corde pronuntiare, tum Dei misericordiam humiliter voce implorari, aliquã do curer.

De decoro. Cap. XV III.

Primò

Primo totam concionem accommodabit conciona-
tor ad ingenium, conditionemq. hominum, apud
quos concionaturus est. Nihil enim ineptius, & absur-
dus dici fingitur potest, quam si in pauperrimo pago
apud stultos fame, frigoreque confectos ita concionatur, vt
in opiparas epulas, splendidas vestes auro, argento intex-
tas, quas homines indigentissimi ne somniantur quidem, per-
petuo inuehat.

Concionatur igitur hæc erunt cogitanda omnia; non so-
lam scilicet auditorum status, sed etiam locus, tempus, res de
qua dicitur, & personæ suæ auctoritas, & vitæ genus, vt ap-
te decore, conuenienter, & cum dignitate concionetur.

Itaq. quæ inuoluta, vt commonuimus, quæq. explicati diffi-
cilia sunt, de ijs apud rudes nullam concionem instituet: nec ve-
rò Græcæ, Hebræicæ, Chaldaicæ, Syracæq. dictionis vim, quando-
cum ijsdem ager interpretari studebit.

At contra si ad eandem quamq. explicationem apti
sunt, qui audiunt, nullum genus prætermittet disertæ interpre-
tationis, quam ipse rectè nonit.

Sed quando non æqualis est omnium conditio, vt diximus,
non idem vitæ modus, certè concionis argumentum non diffi-
mile erit a statu eorum qui audiunt.

Et verò quemadmodum ab audientium conditione discre-
pare non debet, ita talem etiam esse conuenit, qualem eorum
mores requirunt. Mendaces cretenses, malæ bestie, ventres pi-
gni, inquit sanctus Paulus. Omnis porro obiurgatio vel acerrima
ad eorum emendationem adhibenda fuit. Duri certè obi-
urgandi sunt, & tractandi durius: at mitius qui in pestifera vi-
uendi consuetudine non persistunt. Hoc docet idem sanctissi-
mus Pontifex Gregorius exemplo galli: qui vt media nocte in
arctissimo hominum somno raucè quodammodo canit, de i-
de sub auroram suauius cantum emittit, ita concionator homi-
nes in peccatorum quasi somno grauissimè dormientes, obi-
urgationibus acerbis excitet; cum ijs vero, qui in via virtutis tã
quam vigilantiores facti sunt, cohortationum suauitate alliciat

ad omnem in recte, sancteq. agendo progressionem.

Neque præterea concio diuersa erit ab Euangelij, quod eo die a populo auditum est, historia: quæ si subministrat genus concionandi de pœnitentia, non aliud cõcionator sumet, quod nullo modo conueniat cum illius diei Euangelica lectione: nisi aliquando à re proposita digrediendi materiã aliquis locus, aut occasio præbeat.

De elocutione concionatoris. Cap. XIX.

Locutionis genus exquisitum ne affectet.

Fucum omnem fugiat.

Imperitæ multitudinis consuetudinem loquendi ne sequatur: cum in ea sint multa absurda, multaq. indigna concionantis grauitate.

Dicendi forma vtatur, cui per artem, atq. exercitationem par esse potest. Verba antiqua & peregrina fugiat.

Fati, fortunæ, infortunij nomina, aliaq. id generis ab Ecclesie vsu iam pridem explosa, omninò cauebit.

Epirhetorum item nimium vsum, & poëticum dicendi genus ne confectetur.

Anicularum non adhibeat prouerbia.

Inflata oratione ne vtatur, sed graui.

Exordiatu moderato, & temperato dicendi genere: in quo exordio vitentur similitudines, præsertim poëtico more explicatæ.

Vocabulorum frequentem synonymã omninò caueat, nisi cum vnum altero significantius, aut magis proprium fuerit.

Metaphoras, similitudines, & exempla à rebus maximè notis, & insignibus sumat: nam dei cit maiestatem orationis, qui à rebus humilibus similitudines frequenter trahit.

Vim illam dicendi vehementem & concitatam ne affectet importunè. sed ijs præparationis vijs, quæ supra commostratæ sunt, ad eam Spiritus sancti ope, atq. auxilio feratur, vt auditoribus prosit.

Repetitionem vitet: quoniam molesta est, & affertur.

Carum de peccatis ad luxuriam pertinentibus agit, cautionem adhibeat, ne imprudens in obscena verba incidat.

Deinde impudens, ne loquendo, turpes cogitationes iniiciat.

Exclamationes videat, quo loco adhibeat: ac raro quidem certe.

Adulationis verba omninò fugiat, cum de magistratibus, aut apud eos verba facit.

Ambitosum dicendi genus caueat.

Splendidos titulos, & nomina adiuncta illustra, vt serenissimus David, plane rejiciet.

Honorifica tamen, breuiq. præfatione eos viros excipiet, quorum exempla proponit ad imitationem: id quod aliquos antiquos Patres, præsertim Gregorium Nazianzenum facere animaduertimus.

Verba Ecclesiastica, & si minùs elegantia habent, ne dicere recuset: at prophana, & noua repudiet omninò.

Apostolos, Martyres, Virgines, Confessores, & qui cælesti gloria perfruuntur, sancti nomine semper appellet.

Dictionem vitet, quæ indignationem, & fastidium parit: præsertim cum de incommodis suis loquitur.

Attentionem cum petit, ne arroganter faciat: ne uise magni diciturum & admirabilia polliceatur.

Ne ambiguè loquatur, vt eadem oratio varium sensum possit asserre.

Ne concisè itè, vt auditores incerti sint, & animo pendeant.

Ne obscure, vt dictum facile percipi non queat.

De voce, & corporis motu. Cap. XX.

E pronunciatione, gestu, actione, ab antiquis Rhetoribus permulta tradita sunt, quæ exquisito quodam studio perinde consecrari, quasi in ijs ipsis bene

concionandi finis positus sit, hoc longè alienum esse debet à concionatore verbi Dei: cum si præsertim motus corporis à i quos commostrarunt non modò leues, pueriles, sed planè histrionicos, ob eamq. rem indignos & persona concionantis, & auctoritate suggesti, qui locus grauissimus est. Quæ igitur de toto illo genere isti præceperunt, eorum tantum quæ ad grauitatis decoriq. laudem insignia sunt, delectum quendam à concionatore haberi conueniens est, vt aliquid etiam adiuuenti inde sibi comparèt ad fidelium animos inflammandos studio rei, de qua concionem instituit.

Vocem igitur & actionem ita temperare concionator conabitur, vt non ex arte petere, sed verè & ex natura dicere videatur.

Pro rerum, quas dicit, varietate, voce, & gestu vario vt studebit: ne fortès res mediocres, aut etiam fortasse leues magna contentione tractet: quasi sola voce, & gestu velit persuadere: aut verò quæ magna sunt immiuet: aut cuidam recitanti potius, quàm ex animo dicenti similis videatur.

Ita illud vitium quoq. cauebit, ne vno vocis sono tota constet oratio: quod satietatem parit.

Vocis molitèdem, vel suauitatem quandam, magnitudinem item ne affectet: ne item in quouis genere nimiam contentionem.

Vt nimiam tarditatem, quasi verba difficilè inueniens, ita nimiam celeritatem fugiat: non enim proficit oratio ita effusa, sed quasi animos auditorum præteruolat: itaque pro rerū oportunitate nunc tardè, nunc celeriter eloquatur.

Canoram vocem in exordio, & magnam fugiat, hæc enim & modestum exordium esse vetat, & reliquæ orationi pronuntiandæ nocet.

In alijs fortasse imitandis prudentiam adhibeat, ne vel leuia quædam, aut etiam vitiosa imitetur, aut ea quæ cum alijs conueniant, à se tamen aliena sunt.

In gestu ac corporis motu tantum item faciat, quantum natura rerū patitur. q̄ vel ex eo discere potest, si aliquos rectè

natura

Non pronuntiandi in communi confusione ob-
scure, sed in quibusdam temporibus, ut manu co-
mposita, neque in obsequio tantum, neque co-
muni motu corporis, & eadem vultus modestissime.

Non importune suggestum palmo feriatis, sed cum rei magni-
tudo patet.

Non per suggestum quasi volitabit, nunc ex hoc, nunc ex il-
lo angulo profiliens.

Non quasi ex suggestu mediis corporis demittet, aut alijs mul-
tis motibus utetur, qui aut deformes sunt, aut digladiantis po-
nas, quam dicentis esse videntur.

Hæc omnia facile cavebit, si Christianam modestiam, & gra-
uitatem prædicatoris non obliuiscetur: nihilq. audebit, quod
supravires, autem, & exercitationem suam esse suspicetur, quodq.
ex concepto affectu non proficiatur.

Sed ut distinctius de pronuntiatione præscribatur quæ in vo-
ce & corporis motu versantur, hæc concionator teneat.

In oratio vocem sedatam adhibeat, & quotidiano sermo-
ni proximam.

In narratione vocis varietate utatur, ut quo quidq. pacto ge-
stum sit, ita narrare videatur. Res enim strenuè gestæ vocis ce-
lentate, quæ verò dignitatem habent, plenis faucibus & sedatis
fina voce narrandæ sunt.

In cohortatione, quæ in epilogo concionis fit, primò voce
utatur attenuatissima, quæ sit faucibus contractis, deinde cla-
more leni, non obstepero; mox sono æquabili; ac postremò
tunc celeri.

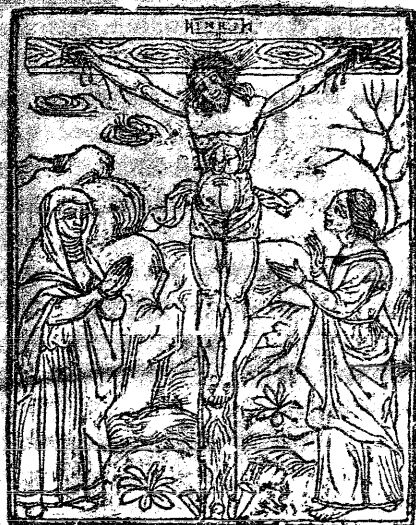
In conuersione item, quæ pars etiam epilogi est, vocem ad-
hibeat depressam, crebras intervalla, longa spatia, & magnas
commutationes.

In corporis statu & motu hæc caueat.

Ne in suggestu vnquam corpore inuitatur: sed rectus stet,
aut sedeat.

Ne deiecto, ne supino, ne præduro, ne in latus inclinato ca-
pite sit, sed planè recto.

Ne:

BARCINONE:
Ex Typographia Petri Mali. Anno
Domini. 1588.

